ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
DIMANCHE
1er OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 328

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամերիկա՝ սովորական առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.544 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.544

ԼԾՈՐԴԻԵԱԼ ԱՂԷՏՆԵՐԸ(*)

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

«Անոնք հրաւիրուեցան մօտակայ պաշտօնատունը, վարչական ձեւակերպութեան մը համար, պարզ, ընթացիկ: Անոնք հրաւիրուեցան այնպիսի՛ քաղաքավարութեամբ մը, որ կը նմանէր ձեռնակապի: Եւ յանկարծ դիմակ փոխեց Ապրիլի գիշերը» կը գրէ Շ. Շահնուր: Բոլոր վկաները 1915ի եւ 1937ի դէպքերուն մասին նոյն եզրերով կը խօսին: Նման են պատկերները, ինչպէս իրենց անդոհանքը: Ձերբակալութիւններ, հարցաքննութիւններ, կայծակնային վճիռներ, ապա կառաւանները կը մեկնին դէպի մահուան ճամբաները:

Գրեթէ քսան տարուան տարբերութեամբ երկու աղէտներ դրոշմած են Ի. դարու հայ գրականութիւնը. Օսմանեան կայսրութեան հայութեան բնաջնջումին յանգած տարագրութիւնները եւ Ստալինի, Բերիայի եւ իրենց արբանեակներուն կազմակերպած հալածանքները: Երկու նախաձեռնութիւն որոնց գլխաւոր թիրախն էր հայ մտաւորականութիւնը. առաջինին վայր եղաւ կայսրութեան նախկին մայրաքաղաք Պոլիսը, երկրորդին՝ Խորհ. Հայաստանի մայրաքաղաքը:

ՎԱԽՃԱՆԻՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

1915 Ապրիլ 11ի վաղորդայնին ճամբայ հանուած կառաւանները քշեցին տասնեակներով գրողներ, լրագրողներ, մտաւորականներ, կրօնաւորներ, բժիշկներ, արուեստագէտներ: Անոնց մէջ կային երիտասարդ կամ նուազ երիտասարդ բանաստեղծներ, վիպագիրներ, քննադատներ, կուսակցականներ կամ ոչ կուսակցական երեւելիներ: 1915ի Պոլիսը որոշ չափով Օսմանեան կայսրութեան Հայերուն մշակութային մայրաքաղաքն էր, ինչպէս Թիֆլիսը՝ ցարերու կայսրութեան հպատակ Հայերուն: ԺԹ. դարուն կէսէն ասդին հայ գրականութիւնը երկու բեւեռով, նոյն լեզուին երկու բարբառներով զարգացած է, դէպի արտաքին աշխարհը երկու բացուածքով. Եւրոպան ու Ռուսաստանը: Ունեցած է քաղաքական եւ «գրական» երկու ուղղութիւն: Ա. աշխարհամարտին նախօրեակին սկիզբ առած է նորարութեան հոլովոյթ մը, յայտնուած է մեծ բանաստեղծներու բոյլ մը, ոմանք աքսորուած Ֆրանսա. ասոնք վարչակարգի ազատականացումէն օգտուելով կը հաստատուին Պոլիս: 1908 – 14 եռանդոտ գործունէութեան շրջան մըն է: Գրականութեան անիւը պարբերականներով, հրատարակութիւններով, գրավէճերով վերսկսած է դառնալ, համիտեան սարսափներէն ետք: Արտայայտութեան վերագտնուած ազատութիւնը թեւեր կու տայ նորութեան ծարաւի երիտասարդութեան

Պ. Դուրեանի մահով ընդմիջուած բանաստեղծական աւանդութիւնը կը վերածնի Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Վարուժանի, Ռ. Սեւակի, Թէքէեանի հատորներով: Այդ շրջանին Հայաստանի մէջ, ինչպէս այլուր, բանաստեղծութիւնը գերիշխող տեղն է: Ատանայի կոտորածը առաջին ցնցում մը կը պատճառէ: Ժողովուրդներու հաւասարութեան լոզունգներուն հաւատացողները յուսախաբ կ'ըլլան ու կը վերագտնեն իրենց նախկին անդրադարձները: Սարսափը ծնունդ կու տայ զայրոյթի աղաղակներու որոնց մասին գաղափար մը կու տան հատորներու խորագիրները. Կարմիր լուրեր բարեկամէս, Աւերակներու մէջ, Կարմիր գիրքը, Կիլիկեան մոխիրները, եւլն.: Դարերով պատմութենէն տիրապետուած բանաստեղծութիւնը որ ողբով ու եղերերգով ընկերացած է ու ողբացած պատահարները, անհամարկելի իրականութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուի. բնաջնջումն է ան որ կը սպառնայ անոնց որոնց կը վերաբերի: Լեզու, արուեստ, կրնա՞ն նման փորձառութիւն մը արձանագրել: Պատասխանը յաճախանք մը կ'ըլլայ միտքերու որոնք գիտակից են ժողովուրդի մը մինչեւ իսկ գոյութեան սպառնացող կորուստին. ժողովուրդ զոր դարաւոր բըռնութիւնը ի վերջոյ փշրած, կոտորակած, ցրուած է Իրանէն Պալքաններ տարածուած աշխարհագրական միջոցին մէջ:

Պատերազմի նախօրեակին կացութիւնը լարուած է, բայց ոչ՝ անտանելի: Գրական մամուլը աւելի քան երբեք աշխոյժ է: Վարուժան կը հրատարակէ երկու գլուխ-գործոցները. Ցեղին սիրտը եւ Հեթանոս երգեր: Սիամանթօ փառքի գագաթնակէտին է իր Սուրբ Մեսրոպով: Նոր հեթանոսական հոսանքը կը խուժէ գիրերու աշխարհէն ներս, որպէս վերադարձ մը հին դարերուն, ծագումին եւ հայրերուն: Աննախընթաց է երեւոյթը ուր գրական եռանդուն գրեթէ միատարր խումբ մը կը յայտնուի ու փառատենչ ծրագիր մը կը մշակէ: Կը սկսի հրատարակել Մեհեանը որուն ամպագոռ հանգանակը կ'առաջադրէ ճշգրիտ ծրագիր մը որ չի գոհանար Եւրոպան կապկելով: Ան չարադրուած է Կ. Զարեանի ու Յ. Օշականի կողմէ: Ցեղագային երկուքն ալ տարագրութենէն վերապրած, պիտի նախաձեռնեն ընդարձակածաւալ վիպերգութեան, մէկը Իտալիոյ, միւսը Երուսաղէմի մէջ: Մեհեանը կը ջատագովէ «համահայկական» գրականութիւն մը որուն յայտարար նպատակն է «քօղազերծել հայկական ոգին», զայն դուրս բերել մառանուած լռութենէն: Խումբը կը հակադրուի աշխարհաքաղաքացիական հոսանքին, ներկայացուած՝ ապագայապաշտութեան կողմէ որուն սկզբունքները նըշուած են երիտասարդ բանաստեղծ Հ. Նազարեանցի «Թ. Մարինէթթի եւ ապագայապաշտութիւնը» գործին մէջ ու լայնօրէն իրացուած Կարա Դարվիշի կողմէ (Թիֆլիս). ան տեսարանն է «Հայկ. ապագայապաշտութեան» Կովկասի մէջ: Մեհեանի գեղագիտական ծրագիրը կ'արտայայտէ հայութիւնը ինքնակեդրոն գըրականութեամբ մը օժտելու կամքը. գըրականութիւն ուր վերագտնելի պիտի ըլլային հողին գոյները, գիծերը, խօսքը. յատկապէս խօսքը որուն ան հազուադէպօրէն իրաւունք ունեցած էր, գրաքննութիւնը երկար ատեն արգիլած ըլլալով այդ «այլուր»ին ոգեկոչումը, հակառակ միտքերու մէջ անոր մշտական ներկայութեան: Սակայն Մեհեան գրականութիւնը կը մտածէ «գեղագիտութեան» կրօնքին եզրերով եւ գրութիւնը կը վերածէ սրբազանին հետ յարաբերութեան մը:

Պատերազմին հռչակումը տակնուվրայ կ'ընէ կացութիւնը: 1915 Մարտէն սկըսեալ ցանկեր կը շրջին, Ապրիլին կը սկսին ձերբակալութիւնները: Մտաւորականութիւնը աքսորուած է Անատոլեան ճամբաներն ուր կ'անհետանայ: Հազուադէպ են մահէն ազատողները: Անոնք են որ Զ. Եսայեանի ու Յ. Օշականի նման կը թաքնուին: Թուրք ոստիկանութիւնը կը հալածէ զիրենք ու գրելու կարող չեն: Վերապրիլը արդէն հսկայական գործ է որ կը խլէ ամբողջ ուժն ու միտքը: Ոմանք կը յաջողին կեղծ անցագրերով անցնիլ պուլկարական սահմանը: Գրելը, աղէտին վըկայութիւնը մտասեւեռում կը դառնայ իրենց: Եսայեան ապրած անդոհանքէն անդամալուծուած կը թուի եւ կը լքէ իր փախուստին պատումը, խոյս տալու համար Կովկաս: Վերապրող գրողներէն ոչ ոք պիտի կրնայ գրել այն ինչ որ հարկ է կոչել «Աղէտին փորձառութիւնը»: Կարեւոր բացառութիւն մըն է Ե. Օտեան որ արդէն ճաշակած է 1895 – 1908ի աքսորին տաժանքը: Ապրելէ ետք տարագրութեան արհաւիրքը, մինչեւ Սուրիոյ անապատներուն խորը, բաց երկինքին տակ փըռուած այդ գոհարանին մէջ, ան կը յաջողի վերապրիլ ու 1915էն իսկ գրի առնել իր յուշերը, Անիծեալ տարիներ խորագրով: Պարզ ոճով, զերծ՝ լրկան ճոռոմաբանութենէ որ նկատուած ամէնէն յաճախադէպ թերին է անմիջական ազդեցութեան տակ գրի առնուած այս կարգի վկայութիւններու, դիտարկումի հեռաւորութեամբ օրինակելի, գրութեան հեղինակը կը փորձէ փրկել ինչ որ կրնայ մարդկայինը ըլլալ, լումին գիտակից ըրածին իսկական գրաւարկին. ան կը պատմէ բնաջնջումի երկար հոլովոյթը որուն ներկայ գտնուած է:

Պարտուած կայսրութեան անձնատուութենէն եւ դաշնակից զօրքերու Պոլիս մուտքէն ետք, 1919ին, վերապրողներու վերադարձը դադարի պահ մըն է միայն: Կ'ուզեն ապրիլ, պատմել, մոռնալ: Գրողները կը ջանան կրկին բանեցնել գիրի մեքենան, ցոյց տալու համար թէ Դէպքը զիրենք ոչնչացուցած, ամլացուցած չէ: Բայց դադարը կարճատեւ կ'ըլլայ: Քէմալական զօրքին սպառնալիքին առջեւ, 1922ին, անվերադարձ աքսոր կը սկսի դէպի Ֆրանսա ու ԱՄՆ: Փախստականներու եւ հալածականներու բազմութեան մէջ են բոլոր անոնք որոնք վերջացող այդ հայկական Պոլիսին մտաւորականներն են: Կայ նաեւ երիտասարդներու խումբ մը, հազիւ լիաչափ, որ պիտի երթայ գրական ծրագիրներու նախաձեռներու արտասահմանի մէջ որ տակաւին սփիւռք մը չի նկատուիր: Հազուադէպ են անոնք որոնք կը փորձուին հայրենադարձութենէ, երբ Հայաստան ինկած է համայնավարներու կրունկին տակ ու հոնկէ կը հեռանան ղեկավար դասն ու քաղաքական դէմքերը: Խորհրդայնացած Հայաստանի հանրապետութիւնը այլ բան պիտի չկարենայ ընել, քան կիրարկել Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը որ մշակոյթի ու արուեստի մարզերուն միջամտող ճնշող վարչակարգի մը բոլոր յատկանիշերը կը կրէ:

ԱՔՍՈՐԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աշխարհագրականօրէն Հալէպէն Լոս Անճելըս հիմնականօրէն աղէտէն վերապրողներով կազմուած այդ գաղութներուն մէջ ապաստան կը գտնէ այն ինչ որ տակաւին գրութիւն կրնայ կոչուիլ: Սովի օրերու պերճանք մը: Հիմնարկութիւններ չկան, ոչ ալ մամուլ. ո՛չ եկեղեցի, ոչ դպրոց: Կը խորհին արժանաւոր կեանքի մը հարկաւոր նուազագոյնը ունենալ: Ի. դարու 20ական թուականներուն Մարսէյլի, յետոյ Փարիզի մէջ «երէց»ները քով քովի են երիտասարդներու, կամ «նոր» գրողներու հետ որոնք պատրաստ են մաքառելու «ծեր»երուն հետ զորս իրենց դժբախտութեան պատասխանատու կը նկատեն: Հայրերուն դէմ ըմբոստութիւնը եւ ամբողջ ժառանգութեան հարցադրումը նշանաբանի կը վերածուին: Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնեն բազմազան, այլ կարճատեւ բազմաթիւ պարբերականներ. Զուարթնոց, Մենք, Մշակոյթ: Իսկական աւանկարտ մը կը ձեւաւորուի եւ կը նկատուի արձակիչը նոր գրականութեան մը արտասահմանի գաղութներուն մէջ որոնք յաճախ աւելի պահպանողական կեցուածք կ'որդեգրեն: Ընթերցողներու զանգուածը բազմամարդ չէ, աւելի սակաւաթիւ՝ օրաթերթերու, ինչպէս «Յառաջ»ի ընթերցողներէն. բայց ան հմայիչ, այլ խաթարող համարուած օտար աշխարհի մը հետ բախումին ցնցումով կը յորդի գաղափարներով: Այս երկդիմութիւնը կը յատկանշէ աքսորի ամբողջ գրականութիւնը որ կը բաղկանայ հիմնապէս վէպերէ, բանաստեղծական պատումէ եւ նորավէպերէ: Ն. Սարաֆեան եւ Բ. Թօփալեան գրեթէ բացառութիւն են: Ծաւալուն գործերու կը ձեռնարկուին: Շ. Շահնուրի Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոցը, որուն Նահանջը առանց երգին կը նկատուի այդ սերունդին հանգանակը. թէեւ սերունդը լայնաշունչ այլ վիպագիրներ ալ ունի: Զ. Որբունիի Հալածուածները վեց հատորէ կազմուած է որոնք կ'ընդգրկեն 1928էն հեղինակին մահուան տարիները (1980) եւ կու տան Մարսէյլի աքսորեալներու կեանքը:

Ֆրանսահայ վէպը կը ձգտի ժամանակակից աշխարհին, կեանքի պայմաններուն եւ արտասահմանի մէջ հաստատուած

(Շար.ը Դ. էջ)

(*) Գրութիւնը ազատ թարգմանութիւնն է Revue des deux mondes-ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսնող Գրիգոր Պըլտեանի ֆրանսերէն բնագրին: Թարգմանութիւնը՝ Ա. Թոքոյեանի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ.

ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼԵՌՆԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

– ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ –

Բ. ՄԱՍ

Գրեց՝

ԱԼԵՔՍԱՆ ԹԵՐԶԻՔԼԵԱՆ

ԼԵՌԸ ՏԵՍԱՐԱՆԷՆ ԱՆԴԻՆ

Սարեանի մօտ լեռնանկարչութիւնը կը կիրարկուի իր ասպարէզին բովանդակ տեւողութեան։ Ասոր ընթացքին ան կը մշակէ պատկերման այլազան ձեւեր որոնք քայլ կը պահեն իր ժամանակաշրջանի գեղարուեստական երեւոյթներուն ոմանց հետ, տարբեր վայրերու մէջ տեղի ունեցող, Եւրոպայէն մինչեւ Մեքսիքա, ըստ էութեան առանց որ գործնական կապեր ունենայ անոնց հետ, մանաւանդ խորհրդային կարգերու եւ երկաթէ վարագոյրին հաստատումով։ Այս զուգահեռները բերմամբ եւ որպէս յետադարձ ակնարկ, այժմ աւելի յստակ կը դառնայ Սարեանի լեռնանկարչութեան բնութագրումը, որպէս այս մարզի նկարչական ուշագրաւ արտայայտութիւններէն մէկը։

Ճափոնցի Քացուշիքա Հոքուզայ (1760 - 1849) իր Ֆուճի լեռը ունէր, Ֆրանսացի Փոլ Սէզան (1839 - 1906) Սէնթ-Վիքթուարը, Սարեան՝ Արագածը եւ մանաւանդ Արարատը։ Եթէ Հոքուզայի համար Ֆուճին այլազան անկիւններէ եւ վայրերէ դիտուած էութիւն մըն է, իմացականօրէն և բնազանցականօրէն մեկնաբանուած (յատկապէս անոր նուիրուած իր համբաւաւոր շարքին երեք գլուխգործոցները նկատի առած. – «Մեծ ալիքը Քանակաւայի Բացերը», «Փոթորիկը գագաթին վարը» եւ «Ֆուճի լեռը պայծառ օդին»), Սէզան կը միաձուլէ իմացականն ու բնապաշտականը, քայլ առ քայլ յառաջանալով դէպի բծապաշտական նկարչութիւն, որմէ քայլ մը անդին վերացականութիւնն է։ Սարեանի լեռնանկարչութիւնը այսպիսի ուղղութիւն մը պիտի որդեգրէ (սակայն աւելի զգայական ու քնարական քան թէ իմացապաշտ), յանգելով իր վերջին երեք պաստառներուն, «Լեռնային բնանկար»ին (1969), «Երկիր»ին (1969) եւ «Հէքեաթ»ին (1971)։

Եթէ Սարեանի առաջին շրջաններու երկերուն մէջ, Ի. դարու առաջին տասնամեակին իրագործուած, լեռը ընդհանուր տեսարանին մաս կը կազմէ, ինչպէս որեւէ այլ տարր, յաջորդող տարիներուն ան աստիճանաբար կը դառնայ գլխաւոր բնանիւթ, զօրաւոր արտայայտչականութիւն ունեցող, հակառակը պատկերներու փոքր չափերուն, ինչպէս «Գողթնի լեռները»ն (1914), «Գողթն (Տանակերտ)» (1914) եւ «Սուրբ-Խաչի ապառաժները – Գողթն» (1914)։ Սակայն քայլ առ քայլ հեռանալով արտայայտչական նկարչութեան ուժգնութենէն, Սարեան կ՚որդեգրէ քնարական իրապաշտութիւնն ու բնապաշտութիւնը-կիրարկելով նկարելակերպ մը որ կը համախմբէ Ժան Պ. Գ. Գորոյի (1796 - 1875) եւ Էտուար Մանէի (1832 - 1883) մածուկային, թարմ, հիւթեղ եւ անմիջական բնոյթը, երբեմն ասոր տալով արտայայտչական շեշտ – երբ, Արագած լերան ալիքներ, հետզհետէ Արարատը կը դառնայ տիրական ներկայութիւն, իր եզակի կազմով եւ զոյգ մեծ ու փոքր գագաթներով, որպէս հեռաւոր, անհասանելի էութիւն, երբ կարգ մը պաստառներու մէջ, հորիզոնական միջանկեալ եւ երազային տարածք – միջոց մը Արարատը կը բաժնէ առաջին տեսադաշտի շօշափելի, նիւթեղէն տարրերէն, լերան եւ իր, Սարեանի դէմը փռուած դաշտերուն միջեւ «ամպային» տարածութեան պատկերումով։ Ասով ինք կ՚որդեգրէ հորիզոնական զուգահեռութեան եւ յաջորդականութեան դրոյթը, լեռներու դէմ յանդիմանութենէն ծնած, ինչպէս նախապէս տեղի ունեցած էր Հոքուզայի, Սէզանի, զուիցերացի Ֆերտինան Հոտլըրի (1853 - 1918) եւ այլոց պարագային։ Սակայն Սարեանի մեկնաբանութիւնը, որպէս տեսիլք, ամէնէն աւելի թերեւս Հոտլըրի մօտիկ է, իսկ իր արտայայտչական ոճով (իր առաջին լեռնանկարներուն յատուկ), գերմանացի Էրնսթ Լուտվիկ Քիրշնըրի (1880 - 1938), ասոր հետ նոյնպէս բովանդակութեան հանգիտութիւններ ցոյց տալով [7]։

Սարեանի առաջին շրջանէն իսկ, իր մօտ զուգահեռ կ՚ընթանան կամ կը միաձուլուին իրականը, անիրականը, երազայինը, բնականոնն ու մտակերտուածը, որպէս արտայայտութիւն՝ մարդկային վիճակին, իրականութեան և անրջայինին միջեւ տարուբերող, զանոնք համարկող։ Ասիկա տեղի կ՚ունենայ թէ՛ պատումի ու պատկերման ձեւով եւ թէ՛ զուտ գեղադիտական։ Տեսարանը մեկնաբանելու, վերայղանալու կամ ներկայացնելու գեղադիտական հոլովոյթը թելի մը նման կ՚անցնի իր կարգ մը գործերու ընդմէջէն, ինչպէս «Արեւաշող տեսարան» (1923), «Կարաւան» (1926), «Արարատեան հովիտ» (1945), «Հոկտեմբերը Երեւանի մէջ» (1961), «Հայաստան» (1959), «Նորամբերդէն դիտուած համայնապատկեր» (1959) մինչեւ իր վերջին երեք պաստառները, «Լեռնային բնանկար» (1969), «Երկիր» (1969) եւ «Հէքեաթ» (1971), երբեմն հիմնուելով երանգաւոր շերտերու հորիզոնական «ծփանք»ին վրայ, տարածքամիջոցին մէջ գործերու նման յամեցող։

Սարեանի լեռնանկարչութիւնը յատուկ շունչ մը կը բերէ այս մարզին, իր թարմութեամբ եւ քնարականութեամբ, որպէս մեղմ զեփիւռ մը, լոյսով ողողուած տեսարաններէն անցնող։ Ասով ինք կը հակադրուի արեւմուտքցի եւ ռուս արուեստագէտներու զգայական եւ գոյութենական թանձրութեան, արտայայտելով վիճակ մը, կեանքի փիլիսոփայութիւն մը եւ ըմբռնում մը, ուր ողբերգութենէ անդին եւ ասոր հակադրուող, կայ նաեւ խինդը, լաւատեսութիւնը, ողբերգականը հակակշռող, զայն յաղթահարող։

Գոյութիւն ունի այլ զուգահեռ մը եւս, այս անգամ Սարեանի պատկերման և վերացապաշտութեան առաջնորդներէն Քազիմիր Մալեւիչի (1878 - 1935) վերջին շրջանին միջեւ, ասոր պատկերային նկարչութիւն վերադարձէն ետք։ Ասիկա կը կայանայ բնութիւնը նկարչականօրէն մեկնաբանելու գունային յղացքին մէջ, միջին լուծում մը որդեգրելով իրապաշտութեան եւ վերացականութեան միջեւ։ Նման երեւոյթ մը կը պարզուի երբ աչքի առջեւ ունենանք Սարեանի այն պաստառները, ինչպէս «Լեռներ – Հայաստան» (1923), «Արեւաշող տեսարան» (1923), «Միջօրէի անդորր» (1924), «Կարաւան» (1926), որոնց մէջ արտերը դարձած են գունաւոր «կարպետ»ներ։ Նոյնը տեղի կ՚ունենայ Մալեւիչի վերջին շրջանի գործերուն մէջ (Սարեանի երկնումներէն քանի մը տարի ետք), այն տարբերութեամբ որ Մալեւիչ երկրաչափական ձեւերու յղացքէն կ՚անցընէ ամբողջ տեսարանը եւ կերպարները, զանոնք վերածելով զուտ ձեւոյթներու եւ ծաւալներու, կատարելով եզրայանգում մը զոր Սարեան լման չի կիրարկեր։ Իր մօտ ասիկա երեւան պիտի գայ քանի մը տասնամեակ յետոյ, «Երկիր»ով, որ աբգասիքը կը հանդիսանայ դանդաղ հոլովոյթի մը, որուն մէջ հաւանաբար իրենց դերը ունին խորհրդային վարչակարգի քաղաքական եւ արտայայտութեան երկարատեւ սեղմումները։

*
**

Սարեանի համար լեռը համոյթ մըն է ինչպէս Արագածը, իսկ Արարատի պարագային, հեռուն գտնուող անմատչելի էութիւն մը, թէ՛ աշխարհագրականօրէն եւ թէ՛ որպէս խորհրդանիշ, որպէս վկայ պատմական, աւանդական եւ հայրենասիրական հազարամեակներու պատմութեան խորհուրդը մարմնաւորող, որուն մասին, որպէս տոհմորուն հայրենասէր, ինք չէր կրնար մտածել եւ միաժամանակ չապրիլ իր ժողովուրդին դարաւոր ողբերգութիւններուն վիշտն ու տխրութիւնը։ Սակայն Արարատը պատկերող Սարեանի գործերուն մէջ ոչ մէկ նշոյլ կայ ասկէ։ Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը նկարչական ըլլալով, ինք տեսարան մը կը նկարէ եւ ոչ թէ պատում մը։ Ասոնք չեն արտայայտեր այն խռովքը, մտածումներն ու յոյզերը զորս ինք կրնայ ունեցած եւ ապրած ըլլալ զանոնք նկարելու պահուն, ինչ որ հակառակը կը հաստատէ այն մօտեցումին որ կը համարի թէ արուեստի գործ մը անպայման անոնց հայելին է։ Սարեանի համար նկարուածը տեսարան մըն է, անկէ տպաւորուած եւ սակայն անկէ անդին երթալով, զայն կը բարեփոխէ, կը վերայղանայ, ստեղծելու համար քնարական պահ մը, գեղեցկութեան եւ ցնծութեան տաղ մը, միջնորդ։ Արտայայտուած կարգ մը կարծիքներէն անդին, ինք ներքնապէս համոզուած է որ արուեստագէտին տաղանդը եւ հանճարը, ինչպէս եւ գործին ձեռք բերած նուաճումը կամ արձանագրած ձախողանքը անկախ են հայրենասիրութենէն։ Ասոր համար, ի բաց առեալ մեզի ծանօթ մեծածաւալ միակ եւ անիմաստ «տուրք»է մը (1933ի «Կարմիր Բանակին Հայկական գումարտակին երթը»ն), իրմէ քաղաքական, ընկերային, պատգամային պատմողական կամ քարոզչական յանձնառու գործեր չկան կամ քիչ, եթէ այդպէս համարուին Հայաստանը ներկայացնող իր կարգ համադրումները։ Գոյութիւն ունի մեծածաւալ այլ պաստառ մը, 1945ի «Ծաղիկներ այն Հայերուն որոնք Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմին կռուեցան»ը, ծաղիկներ եւ պըտուղներ պատկերող, որ գեղեցիկ անշարժ բնութիւն մըն է իր բազմաթիւ նկարածներուն նման, որուն միայն խորագիրն է որ ուղղակի ակնարկութիւն կ՚ընէ պատերազմի ողբերգութեան։ Սարեան գաղափարախօսութեան եւ վարդապետութեան նկարիչ չէ այլ՝ զգայնութիւններու, պարզութեան, համեստ բայց ջերմ իրականութեան, իր բնապաշտութեամբ եւ բնութենապաշտութեամբ կեդրոնանալով գիւղական կամ գիւղատիպ տեսարաններու վրայ, քան թէ քաղաքային։ Հետեւաբար իր դրժումը ապագայապաշտութեան [8], շարժում մը մեքենան, ճարտարարուեստը եւ Ի. դարու արագընթացութիւնը փառաբանող, հաշտ է իր խառնուածքին։

Եթէ քովէ քով դիտենք Սարեանի լեռնանկարչութենէն որոշ նկարներու զըտուած շարք մը, ականատես կ՚ըլլանք հոլովոյթի մը որ անոր սկզբնական հանգրուանէն կը յառաջանայ մինչեւ իր վերջին երեք պաստառները, որ է՝ խորհրդապաշտութենէն եւ բնապաշտութենէն դէպի գրեթէ վերացականութիւն ընթացող ուղղութիւն մը։ Ասիկա, հակառակ որ իր ամբողջականութեանը մէջ հեռուէն երկար յապաղումով կ՚արձագանգէ Ի. դարու սկզբնական շրջանի նկարչական իրադարձութիւններուն, այսուհանդերձ կը մնայ օրինակելի պարագայ մը եւ փորձառութիւն մը, որոնք ցոյց կու տան Սարեանի ճկունութիւնը դուրս գալու խորհրդային արուեստը յատկանշող միօրինակ եւ տեղքայլող իրապաշտութենէն, ծանր կանոնապաշտութեան վերածուած։ Այս իմաստով, իր վերջին երեք պաստառները, «Լեռնային բնանկար»ին, «Երկիր»ին եւ «Հէքեաթ»ին պարագան յաւելեալ հետաքրքրութիւն կը յառաջացնէ, անոնց իրականացման տուն տուող պատճառներուն գծով։ Սարեան ինչո՞ւ եւ ի՞նչ ըմբռնումէ կամ միտումէ մեկնելով զանոնք յղացած է, բան մը որ թերեւս պիտի չկարենար անոնց երկնումէն օրինակ տասը տարի առաջ իրագործել։ Պատճառները քաղաքական եւ գեղարուեստական կրնան ըլլալ։

Քաղաքականը նկատի առած, նշենք թէ պաղ պատերազմին յաջորդեց աստիճանական ձիւնհալը, երբ խորհրդային աշխարհը սկսաւ դանդաղօրէն բացուիլ դուրսի աշխարհին, մինչ ներքին ճակատի վրայ, հակառակ պաշտօնական արգելքին, քայլ առ քայլ աւելի թոյլատու դիրքորոշում ցուցաբերուեցաւ գեղարուեստական կարգ մը արտայայտութիւններու նկատմամբ, ինչպէս չափաւոր արդիականութեան, այնքան որ Երեւան բացուեցաւ Արդի Արուեստի Թանգարանը, շրջանի մը ընթացքին երբ երիտասարդ նկարիչներ այլազան ոճեր որդեգրեցին, երբեմն վերացականն ու իրականը իրարու ձուլող, մինչ դուրսի աշխարհին յատուկ արուեստին նուիրուած հրատարակութիւններու միջոցաւ անոնք ծանօթացան Ի. դարու իրերայաջորդ յառաջապահ դպրոցներուն։ Սարեան ականատես եղաւ այս զարգացումներուն որոնք հաւանաբար իրեն յիշել տուին իր երիտասարդական խանդոտ տարիները, ինչ որ կրնայ իր մէջ հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած ըլլալ այդ շրջանի նկարչական նուաճումներուն նկատմամբ, որոնք աշխարհի մէջ արդէն դարձած էին գեղարուեստական մեծագոյն յաղթանակներ։ Չենք գիտեր թէ իր կողմէ այս յետադարձ ակնարկը իր մէջ ափսոսանք յառաջացուցած կամ իր աչքէն արցունքներ խլած ըլլայ, ինչպէս Արամ Խաչատրեանի պարագային, ողբալով այն չիրականացած նորարար երկերը զորս կրնար յօրինել, եթէ իր երիտասարդական գործերու շունչով շարունակէր ստեղծագործել։ Կը թուի թէ ոչ, քանի որ Սարեանի վերջին երեք պաստառները ցոյց կու տան իր նոր խանդը, որպէս վերջին վերանորոգ ցոլք մը. թարմ, խոհական եւ խորհրդաւոր։

*
**

Առաջինը, «Լեռնային բնանկար», կը պատկերէ անրջական մղձաւանջային շունչով պատուած տեսարան մը, որ իր խորհրդաւորութեամբ եւ ամայութեամբ ողբերգական տարազ մը կը տարածէ անոր վրայ, կարծէք մօտալուտ մահուան ակնարկէ, մթնշաղային իր մթնոլորտով։ Նկարի վերի կեդրոնին, ձմրան սպիտակ արեւը, բրգաձեւ լերան գագաթի ետին (լեռը որ տարածք – միջոցը կը փակէ որպէս պատուար, տիրող հոգեվիճակը աւելի ճնշիչ դարձնող), իր վերջին շողերը կ՚արձակէ նախքան որ խաւարը պատէ ամէն ինչ, ձախ կողմէն դէպի աջ տարածուող, շեշտուած՝ լոյսի աղբիւրին կից այն մութ հատուածով, որպէս մութ ամպ մը որ իր սրածայր եզրով թէ՛ լոյսին աղբիւրը ցոյց կու տայ, արեւը, եւ թէ՛ լերան գագաթը։ Դէպի աջ ուղղըւող այս շարժումէն է որ կը ծագի տպաւորութիւնը թէ մութն է յառաջացողը, մինչ լերան կէս բարձրութեան կարմիր կէտ մը կը յայտնէ տակաւին պլպլացող կայծը, իբրեւ թէ ան տակաւին անմար կեանքը խորհրդանշէ։

Երկինքի ամպին ցոյց տուող ուղղութիւնը աւելի շեշտակի կերպով կը կըրկնուի լեռէն վար գտնուող բարձրաւանդակներուն եւ «լիճ»երուն երկարաձիգ ուղղումին մէջ, որ հորիզոնական կերպով կ՚արձագանգուի պաստառի բովանդակ տարածքին, զարկ տալով խաւարի տարածման վիճակին, մինչ կոր եզրերով հատուածները մեր ուշադրութիւնը վարէն վեր կրկին կը կեդրոնացնեն նկարի վերի կեդրոնին վրայ, ուր իրարու կը հանդիպին խաւարը, լոյսը եւ լերան գագաթը, լեռը անսասան, այստեղ թերեւս նաեւ մարդ խորհրդանշող, կեանքին եւ անէութեան միջեւ կանգնած, որ պիտի շարունակէ գոյատեւել, ինչպէս արուեստագէտը իր գործով, նոյնիսկ երբ խաւարը պատէ ամէն ինչ։ Իսկ տեսարանի տարածք – միջոցին նկարի սահմանէն աւելի ընդարձակ ըլլալու դիտողին զգայնութիւնը յատկապէս կու գայ այն իրողութենէն որ, ձախէն աջ երկարող բարձրաւանդակները շարունակութիւնն են պաստառի սահմանէն դուրս գտնուող տարածքի մը, ինչպէս լերան վրայ ինկած ստուերները, աջ կողմէն դուրս գտնըւող այլ բարձունքներու կողմէ նետուած։

«Լեռնային բնանկար»ին խորհրդաւորութիւնը արդիւնք է նաեւ այն իրողութեան որ իր մէջ լոյսի երկու աղբիւրներ կը գործեն, ինչ որ աւելի կը շեշտէ մըթնոլորտին անիրական, գերբնական ու խոհական բնոյթը։ Մէկը լերան գագաթի

եւին գտնուող կապոյտով շրջապատուած ցուրտ արեւն է, միւսը այն դեղնաւուն, մայրամուտային ջերմ լոյսը որ պաստառի աջ կողմէն կու գայ. երկուութեան պարագայ մը որ ամայի այս տեսարանին ողբերգականութիւնը կը զօրացնէ, մէկը ըլլալով ամպի թանձր վարագոյրով ծածկուելիք արեւուն իրական լոյսը, միւսը այն լոյսը որ Սարեան իր ներաշխարհին մէջ ունի, որ չուզեր տեղի տալ խուժող խաւարին դէմ: «Առաւօտը Սթաւրինոյի մէջ»էն եւ «Ցայգային տեսարան»էն ի վեր, Սարեան երբեք նման ուղղակի ակնարկութիւն մը չէր ըրած ողբերգութեան: «Լեռնային բնանկար»ով նկարիչը իբրեւ թէ կեանքի փակագիծը գոցէ, ստոյկեան իմաստութեամբ սպասէ վախճանին եւ անոր անխուսափելիութիւնը դիմագրաւէ:

Այս ընդհանուր հոգեվիճակին մէջ, կարմիր «կայծ»ը, լերան «ճակատ»ին, կը զգենու մէկէ աւելի դեր.– որպէս կիզակէտ. որպէս շաղկապ՝ լերան գագաթին վրայ կեդրոնացած մեր ուշադրութիւնը դէպի վար տանելու եւ միւս մասերուն տարածելու. որպէս համեմատականութիւն՝ որով լեռը աւելի ծաւալ կը ստանայ այս կարմիր կէտին հետ հակադրութեան խաղէն, ինչպէս նկարին միւս մասերը: Նոյնքան ուշագրաւ է Սարեանի այստեղ ի գործ դրած զուսպ երանգաւորումը, որ կը կայանայ միայն հիմնական երեք գոյներու (կարմիր, կապոյտ, դեղին) կիրարկման մէջ, տրոնց կ'ընկերանան ճերմակն ու սեւը, լոյսին ու մութին հակադրութիւնը զօրացնելու համար, հետեւաբար՝ ողբերգական եւ առեղծուածային մթնոլորտին: Այստեղ անգամ մը եւս երեւան կու գայ գոյնի արտայայտութեան նկարիչին մեծ հմտութիւնը, երբ միակ «կէտ»ով մը կարմիրին կու տայ առաւելագոյն արտայայտութիւն, թէ՛ որպէս երանգ, թէ՛ որպէս զգայութիւն եւ թէ՛ որպէս իմաստ:

«Երկիր»ով, լոյսը կրկին կ'ողողէ համային տեսարանը, իբրեւ թէ խաւար դիերին յաջորդած ըլլայ լուսաւոր ցերեկը: Ասիկա այն լաւատես լոյսն է որ յատուկ է Սարեանի բովանդակ վարքին, որոնցմէ «Երեկոյ – Արարատ»ը (1958) եւ «Նորամբերդէն դիտուած համայնապատկեր»ը (1959),, որոնց վերականացած տարբերակը կը թուի ըլլալ «Երկիր»ը: Ցատակ յաջորդականութիւն մը գոյութիւն ունի այս երեք պաստառներուն եւ «Լեռնային բնանկար»ին միջեւ, որոնցմով նկարէ նկար Սարեան կը հասնի եզրայանգիչ վերիբեղացման՝ նկարագրական ենթանիւթին գրեթէ լրիւ ջնջումով: Ասով, «Երեկոյ – Արարատ»ի եւ «Նորամբերդէն դիտուած համայնապատկերի»ի ընդարձակ տարածք – միջոցը դէպի հորիզոնը բացւող (որ կրկին կը կծկուէր «լեռնային բնանկար»ին մէջ, դառնալով պիրկ, ուժական եւ սպառնական), «Երկիր»ով աւելի կ'ընդլայնի եւ ալիքաւոր շերտաւորումներով [9], դէպի անորոշ հորիզոնը հետզհետէ խամրող, անհունի զգայնութիւնը կը յառաջացնէ, որպէս անջրպետական անծայրածիր տարածք, աննախընթաց երեւոյթ մը դառնալով Սարեանի բովանդակ վարքին մէջ, իբրեւ թէ ինք արդէն իսկ անհունին մէջ գտնուի ու հոն սաւառնի: Իրօք, տեսարանը սաւառնողի աչքով դիտուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը յառաջացնէ, երբ վարի աշխարհին մանրամասնութիւնները կը չքանան ու ամէն ինչ կը դառնայ բիծ եւ շերտ, երբ ամպի եւ մշուշի պատառներ կամ տարածութիւններ համայնապատկերէն մասեր կը ծածկեն, ուր սահմանը երկինքին եւ երկրին միջեւ կը չքանայ, ուր բաժանումները լիճերուն, դաշտերուն եւ լեռներուն միջեւ կ'աղօտին կամ կ'անհետանան, ուր երկինքն ու անոր ցոլացումը լիճերուն մէջ կը դառնան անըզդորոշելի, կէս իրական եւ կէս վերացական պատկեր մը յառաջացնելով, ինչպէս Ջուրլիոնիսի բնութենական երեւոյթները վերայղացող երկերը:

«Երկիր»ին մէջ Սարեան կը կրկնէ համադրական այն հնարքը զոր կիրարկած էր «Լեռնային բնանար»ին մէջ, ասոր կարմիր կայծ – կիզակէտը փոխարինելով ճերմակ փոքր քառանկիւնով մը: Ասիկա «Երկիր»ին մէջ վար կ'իջնէ ու կը հանգչի վարը, «լճափ»ին վրայ, ամայի տեսարանին մէջ վերէն դիտուած երդիքի մը նման: Ան, իր յատակ եզրերով, երկու հակադրութիւն կը ստեղծէ.– մէկը կըշռութային, կոհակային երկար գիծերու կշռոյթին միօրինակ դառնալու վտանգը կասեցնող, իսկ միւսը՝ համեմատական, որով նկարէն ներս կը զօրանայ տարածք-միջոցին ընդարձակութեան զգայնութիւնը, ծայրագոյն փոքրի եւ ծայրագոյն մեծի հակադրումի գաղափարէն ծնած, մինչ իր շեղակի դիրքով յաւելեալ ուղղութիւն մը կը հաստատէ նկարէն ներս, իր կարգին ասոր սահմանները ընդլայնող եւ, նոյն ատեն, պաստառին գրեթէ մէջտեղը գտնուող ճերմակ «ամպ – կըղզի»ին վրայ մեր նայուածքին կեդրոնացումը կը բերէ դէպի վար ու անկէ դէպի ձախ անկիւնը, հոն երեւցող գրեթէ աննշմար հորիզոնական ճերմակ «բիծ»ի մը միջոցաւ, որ մեղմօրէն իրեն կ'արձագանգէ: Այս ուղղումը կը հակադրուի դէպի աջ ընթացող ընդհանուր կշռոյթին, վարի աջ անկիւնի «լիճ»ին մէջ յառաջացած «ցամաք»ով չէզոքացուած: Այսպէս, այս նկարը իր պարզ երեւոյթով հանդերձ, կը պարփակէ հարուստ կառոյց եւ կշռոյթ տրոնք կը ճոխացնեն նկարին գործած տպաւորութիւնը:

Ճերմակի կողքին, «Երկիր»ին մէջ ճերմակով շաղախուած մեղմ գոյներու ատիճանաւորումը քնարական շղարշ մը կը տարածէ բովանդակ տեսարանին վրայ, համատարած լռութեամբ պատուած: Կիզիչ արեւը որուն տաք լոյսը ողողած էր Սարեանի անցեալի նկարներէն շատեր, այստեղ փոխարինուած է մառախուղային լոյսով, տարածութեան մը մէջ, ուր թեթեւութեան եւ առկախուածութեան ըզգայնութիւնը կը յայտնէ գերագոյն ազատութեան ձգտումը, որպէս թէ ամէն բանէ անջատուած եւ զայն ապրողի վիճակը յատկանշէ, զոր Սարեան կը թուի նուաճած ըլլալ իր կեանքի վերջալոյսին:

*
**

Եթէ «Լեռնային բնանկար»ին եւ «Երկիր»ին մէջ ներկայացուած աշխարհը իրականն է կամ անոր անրջատիպ տարբերակը, Սարեանի կողմէ յղացուած (հակառակ երկրորդի կէս վերացականացման, դառնալով իր ամէնէն թելադրական գործը), «Հէքեաթ»ին մէջ զուտ երազայինն է, անիրականը, ինչպէս զարասկզբեան իր կարգ մը ջրանկարներուն մէջ, հէքեաթային աշխարհ մը պատկերող:

Իր այս վերջին իւղանկարով Սարեան յետադարձ նկարչական ակնարկ մը կը նետէ իր երիտասարդական խանդոտ տարիներուն վրայ, երբ կեանքին մէջ տակաւին ամէն ինչ յայտնաբերելի էր: Ասով անցեալն ու ներկան կը գտնուին նոյն կէտին, իբրեւ թէ ժամանակը կանգ առած ըլլայ: Այսպէս, պարագային անծանօթ դիտորդ մը երբեք պիտի չկարենայ ըսել թէ «Հէքեաթ»ը նկարողը իննսունամեայ ալեհեր մըն է, նկատի առած այն կորովն ու վառ զգայնութիւնը տրոնք անոր մէջ կը տիրեն: Սակայն, իր նկարիչի կեանքին երկու ծայրամասերուն պատկանող գործերը դիտելով եւ իրարու բաղդատելով, ի յայտ կու գայ նկարչական այն հասունութիւնը եւ լիութիւնը որուն Սարեան յանգած է իր կեանքի աւարտին:

«Հէքեաթ»ը այլաբանական նկար մըն է, իր կարգին հիմնական երեք գոյներով (կարմիր, կապոյտ, դեղին) եւ անոնց լրացուցիչներով (նարնջագոյն, կանաչ, մանիշակագոյն) իրագործուած, ինչ որ ցոյց կու տայ Սարեանի մեծ հմտութիւնը ամենասեղմ միջոցով ձեռք բերելու առաւելագոյն արտայայտութիւն, վերացականն ու նկարագրականը համախմբող: Գունային յարաբերութիւնները, հորիզոնական կոր գիծը, որպէս «լճափ», խորութիւն կու տան տեսարանին, որ աւելի կը շեշտուի վարի ձախ անկիւնի մութ «լճափ»ով, որ դէպի միջոցին խորը կը հրէ իրմէ վեր գտնուող մասը: Պահը անիրական է, անըջային, որ կը համատեղէ գիշերն ու ցերեկը: Նկարի կեդրոնին կը գտնուի ամենավերացական հատուածը, կոր եզրերով ձեւերու համախմբում մը, որ իրարմէ կը բաժնէ ձախին գիշերը իր լուսնի մահիկով եւ աջին ցերեկը՝ իր արեւով, թռչող կերպարով խորհրդանըշուած, ինչպէս նկարիչը ինք յայտնած է [10]: Ան իբրեւ թէ նկարէն դուրս չուելու վիճակին մէջ գտնուի, ինչպէս ձախի չուելը, արուեստագէտին սկզբնական շրջանի նկարներուն կարեւոր դերակատարներէն մէկը:

Համադրական իմաստով, Սարեան «Հէքեաթ»ին մէջ որդեգրած է անկիւններու «ռազմավարութիւն»ը: Վերը, երկու ծայրերուն, լուսինն ու արեւը, իսկ վարը՝ «լճափ»ն ու անոր դիմացի կողմը գտնուող մեծ օղակը, կարծէք ընդլայնող կոհակ մը ըլլայ եւ նոյն ատեն տիեզերական շրջադարձային եւ եղանակներու յաջորդականութիւնը խորհրդանշէ: Ան, պարփակող իր երեւոյթով, շրջադարձային այդ կշռոյթը կը ներմուծէ պաստառէն ներս, իրարու առընչելով թէ՛ անկիւններու դերակատարները եւ թէ՛, իր շեղակի դիրքով, արձագանգելով չուելի ցատքելու շարժումին, շարժումի զգայնութիւնը յառաջացնելով նաեւ նկարի վարի աջ անկիւնը: Միաժամանակ ան շեղակի անտեսանելի գիծով իրարու կը կապէ նկարին վերի ձախ եւ վարի աջ անկիւնները, մինչ նոյնը տեղի կ'ունենայ հակառակ զոյգ անկիւններուն միջեւ, թըռչող «պարիկ»էն դէպի մութ «լճափ»ը իջնող: «Պարիկ»ը եւ չուոը դէպի դուրս ուղղուելով, կարծէք իրենց հետ պիտի տանին գիշերուան «վարագոյր»ը եւ լոյսն ու գոյնը պիտի տիրեն ամէն կողմ: Ծունը տեսարանի կեդրոնէն մարմին կ'առնէ որպէս վերացական ձեւոյթ, մինչ կերպարանք կը ստանայ նկարէն դուրս ցատքելու պահուն, որով Սարեան թերեւս կ'ակնարկէ արարչութեան, կեդրոնական բջիջներէն ծագող անձեւ մարմինով որ յետոյ կերպարանք կը ստանայ եւ կը նետուի բնութեան, կեանքին եւ անյայտին մէջ: Այս պաստառով նկարիչը խորհրդապաշտ իր վերջին երկը կ'իրագործէ եւ այլաբանական թերեւս իր ամէնէն բազմիմաստ պատկերումը, տիեզերական խորհուրդը արծարծող, ինչպէս եւ յարատեւ սկզբնաւորումի գաղափարը, ուր խաւարն ու լոյսը անվերջ իրարու կը յաջորդեն ու կեանքը կը թաւալի իր կրկնուող խինդով եւ ողբերգութիւններով:

Ըստ Հորըս Ուալփոլի (1717 – 1797), «Կեանքը կատակերգութիւն մըն է մտածողներուն համար, ողբերգութիւն մը՝ զգացողներուն» [11]: Այս երկու բեւեռներուն միջեւ ո՞ւր կը գտնուի Սարեանի աշխարհահայեացքը: Իր բովանդակ վարքէն եւ անոր մէջ տիրող լոյսէն դատած, հոն գրեթէ լրիւ կերպով լաւատեսութիւնն է որ կը տիրէ, հակառակ կեանքի ողբերգական երեսին, անարդարութիւններուն եւ անհեթեթութիւններուն, որոնց ականատես եղաւ իր երկար կեանքի ընթացքին:

Թերեւս լաւատեսութիւնն էր պատգամը զոր Սարեան կ'ուզէր թողուլ որպէս աւանդ, բնութեան սիրով համակուած, քանի որ բնութիւնը, ինչպէս ինք կը յայտնէ, «ամէնուրեք միշտ գեղեցիկ է ու բիւրեղեայ» [12], ուր «իւրաքանչիւր օրը տօն մըն է» [13], որովհետեւ «Գոյնը ամէն ինչ է. հրաշալիք մը: Ան պէտք է կեանքի էութեան մեր հասկացողութիւնը արտայայտէ» [14]: Այսինքն՝ ամէնօրեայ «տօն»ին: Ասոր համար է որ Լուի Արակոն (1897-1982) Սարեանը կը նկատէ «երջանկութեան նկարիչ մը» [15]:

Ա. Գ.

(7) Այստեղ, իրարու անծանօթ Սարեանի եւ Քիրշների միջեւ բաղդատականը, ինչպէս միւս պարագաներուն, փոխադարձ ազդեցութիւններու ձեւով նկատի չէ առնուած այլ՝ այն մօտեցումով որ այլազան ժամանակներու եւ վայրերու մէջ յայտնուող հանգիտութիւնները, երբեմն առանց իրարու միջեւ շօշափելի կապի, ցոյց կու տան՝ կամ խնդրոյ առարկայ արուեստագէտներուն գեղարուեստական հունտին, մեկնակէտին թէ մեկնակէտերուն նոյնութիւնը, եւ կամ իրողութիւնը թէ արուեստագէտներուն իմացականութիւնը նոյն ուղղութեամբ գործած է, երեւոյթի մը իրենց մէջ արթնցուցած զգայնութիւններուն կամ իրենց վրայ գործած տպաւորութեան տակ: Ի հարկէ, տուեալ պարագայի մը, ինչպէս այստեղ, երկու կարելիութիւններն ալ կրնան միացած ըլլալ:

Սարեանի եւ Քիրշների հարցով, իրենց միջեւ հանգիտութիւնը հաւանաբար հիմնուած ըլլայ այն իրողութեան վրայ որ երկուքն ալ, իրենց սկիզբի շրջանին, ազդեցութիւնը կը կրեն, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, Վան Կոկի եւ Կոկէնի վրձնահարուածին, ինչպէս եւ գունային և կերպարային արտայայտչականութեան: Այսպէս, կարելի է առընչութիւն մը տեսնել օրինակ Սարեանի «Լեռնային բնանկար»ի (1911),, «Անապատ. Եգիպտոս»ի (1911), ուղղահայեաց «Եգիպտացի կիներ»ու (1912), «Սուրբ խաչի ապառաժները – Գողթն»ի (1914), «Լեռներ. Հայաստան»ի (1923), «Արեւաշող բնանկար»ի (1923) եւ Քիրշների «Հինգ կիներ թաղին մէջ»ի (1913), «Ֆեհմարնի ծովափ»ի (1913), «Լեռները»ի (1921) եւ «Ամսէլֆլուհ»ի (1923) միջեւ ինչպէս եւ Սարեանի «Արուեստագէտ Ստեփան Աղաճանեանի դիմանկարը»ին (1930) եւ Քիրշների «Կրկէսի մէջ ձիաւոր»ին (1912) եւ «Տղամարդ եւ կին ծովուն մէջ յառաջացող»ին (1912) ու ասոնց նման նկարուած այլ պաստառներու միջեւ, թէ՛ որպէս ներկապնակերպ եւ թէ՛ որպէս արտայայտչականութիւն:

Երկու նկարիչներուն միջեւ այս յարակցութիւնները կրնան պարզ զուգադիպութիւն թուիլ, սակայն չեն դադրիր հետաքրքրական երեւոյթ ըլլալէ:

(8) Ռուսիոյ մէջ Սարեան ականատես կ'ըլլայ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան: Գաղափարներու այդ եռուն շրջանին, թէ՛ գեղարուեստական եւ թէ՛ քաղաքական, որոնց նկատմամբ ինք որպէս մարդ և որպէս արուեստագէտ չէր կրնար անտարբեր մնալ, զուգահեռներ կը գծուին գեղարուեստական արդիական ըմբռնումներուն և աշխատանքին ու յեղափոխութեան առաջադրանքներուն միջեւ: Այս գծով քննադատ Վիկտոր Զքլովսքի լուսամիտ կերպով կը գրէ. – «*Մեծագոյն սխալը անոնց որոնք ներկայիս արուեստի մասին կը գրեն, կը թուի նոյնացումը ըլլալ ընկերային յեղափոխութեան եւ գեղարուեստական ձեւերու յեղափոխութեան, զոր կը փորձեն պարտադրել: (...) Արուեստը միշտ անկախ եղած է յարաբերաբար կեանքին եւ անոր գոյնը երբեք չէ ցոլացուցած ամրոցին վրայ կանգնած դրօշակինը*»: (Յիշատակուած Andrei Nakov, «L'Avant-garde russe», **Hazan**, Paris, 1984, հրատարակութեան մէջ, էջ 6): Այսինքն՝ ոչ արուեստագէտը եւ ոչ ալ իր գործը դրօշակ են: Տարամտօրէն, յառաջդիմական դասուած յեղափոխական կարգերը շատ չանցած գեղարուեստական աւանդական, պահպանողական եւ լճացած իրապաշտութիւնը որդեգրեցին որպէս միակ արտայայտամիջոց: Սարեանի նկարչական արտադրութիւնը ցոյց կու տայ թէ ինք կրցած է, առանց ակնյայտ զիջումի (ինչպէս նախքան յեղափոխութիւնը իր որդեգրած բնապաշտութիւնն ու իրապաշտութիւնը կը պարզեն), միջին ուղի մը բռնել աւանդապաշտութեան եւ որոշ ատինանաչափի արդիականութեան միջեւ, նախքան իր վերջին երեք պաստառները: Ապագայապաշտութեան դէմ իր բռնած դիրքէն կրնանք իր կողմնորոշումը հետեւցնել Ի. դարու առաջին յիսուն տարիներու շարժումներէն գէթ ոմանց նկատմամբ. (Martiros Sarian, «Fragments de ma vie», traduit du russe par Michel Rygalov, **Editions du Progrès**, Moscou, 1976, p. 202. Յիշատակուած Մալմաթրատի կողմէ, նխյշ., էջ 34): Սակայն հարկ է նկատի ունենալ որ Սարեանի նման եւ այլ ձեւի արտայայտութիւններ լոյս տեսած են Խորհրդային Միութեան մէջ, ազատ կարծիքի խափանման շրջանին: Անոնք կրնան միշտ հարազատ կամ ճշգրիտ կերպով չըցոլացնել նկարիչին միտքերն ու ըմբռնումները եւ ենթակայ եղած ըլլալ կանխորոշ կերպով կաղապարուած եւ հունաւորուած բնթացքի մը:

(9) Պաստառին մէկ ծայրէն միւսը գացող Սարեանի «Լեռնային բնանկար»ին եւ յատկապէս «Երկիր»ին մէջ կոհակային «ժապաւէն»ները կը յիշեցնեն Էտվար Մունքի խորհրդապաշտ կարգ մը գործերը, ինչպէս «Աղաղակը»ն (1893) և «Մըրղձաւանջ»ը (1894), իրենց կարգին թերեւս Վան Կոկի «Աստղազարդ գիշեր (գիւղին մէջ նոճիներ)»էն (1889) ներշնչուած: Ասոնց մօտ «կոհակաւորում»ը տեղի կ'ունենայ գլխաւորաբար երկինքին մէջ, մինչ Սարեանի պարագային (նկատի առած լեռներու «պատ»ը որ գրեթէ երկինքը կը խափանէ), ան կը զարգանայ միջանկեալ տարածութենէն, լեռներուն եւ առաջին տեսադաշտին միջեւ գտնուող: Ասով «Երկիր»ը կը բաժնէ նոյն յուծումը որ յատուկ է Մոնտրիանի «Աւազաթումբ»երու շարքին (1909–1911), գաղափար մը որ ասոր մօտ ատինանական բիւրեղացումով եւ տուումով կը յանգի «Ծով»ին (1912), դառնալով միայն հորիզոնական ուղիղ եւ կոր գիծերու ամբողջութիւն մը, պաստառին բովանդակ մակերեսը ծածկող:

(10) «Sarian, 1880-1972», Author and Head of the Project Shahen Khachaturian, **Martiros Sarian Museum**, Erevan, 2003, p. 328.
Երկլեզու հրատարակութիւն (ռուսերէն, անգլերէն):

(11) Յիշատակուած հետեւեալ գրութեան մէջ.–
Herbert Henkels, «Mondrian in his Studio», in «Mondrian from Figuration to Abstraction», Exhibition catalogue, **Thames and Hudson**, London, 1988, p. 181.

(12) «Sarian, 1880-1972», **op. cit.**, p. 7.

(13) **Ibid.**

(14) **Ibid.**, p. 6.

(15) **Ibid.**, p. 13.

ԼԾՈՐԴԵԱԼ ԱՂԷՏՆԵՐԸ

(Շար. Ա. էջէն)

վերապրողներուն հարցերուն դարձած գրականութիւն մը ըլլալ։ Այդ սեռը կը թուի թէ ամէնէն յարմարն է ներկայի ապրուածին հետքերը արձանագրելու։ Անոր հեղինակները կը խուսափին Աղէտին ոգեկոչումէն, ներկայացումէն։ Այս ուղղութեամբ մեղադրանքներու անոնց ամէնէն եռանդուններէն Վ. Շուշանեան կը պատասխանէ թէ երիտասարդ գրողները իրենց հոգեցնցումը թօթափած չեն, թէ տակաւին չունին պատմութեան ամբողջացած այդ տիպի ինքնակենսագրութիւն մը գրելու անհրաժեշտ հեռաւորութիւնը։ Կան ի հարկէ բացառութիւններ. Ն. Սարաֆեանի Իշխանուհին ցոյց կու տայ վերապրողներու անկարելի ու ինքնաքանդ բռնութենէ մը բնակուած հոգեկանը դրոշմած կաղացումներ։ Այս թեման որ յաճախանքն է գրողներու երեւակայութեան, կը վերայայտնուի երբ կը սկսի ներգաղթը։ Դիպուա՞ծ թէ զուգադիպութիւն։ Պատահարը կը հարցադրէ աքսորեալները. ան կ'արթնցնէ ինքնութեան անդրադարձ մը նոյնինքն այն «այլտեղացի հիւր»ին մէջ որ Սփիւռքի Հայն է։ Մնա՞լ, թէ մեկնիլ։ Մնալը աքսորէն հող մը տնեղծել է. մեկնիլը՝ ինքնուրացում։ Սարաֆեանի Վենսէնի անտառը վայրին ու գոյութեան բանաստեղծական անդրադարձումն է այն մարդուն որ ծնած է բազմաթիւ լեզուներու եւ մշակոյթներու մէջ եւ ո՛չ կրնայ իր կորսուած հայրենիքը սգալ, ոչ ալ ամբողջովին պատկանիլ զինք ընդունած երկրին։

Աղէտին գեղագիտական մշակումը սովորաբար անոր վերագրուած փաստագրութեան կամ վկայութեան ձեւէն անդին, ԱՄՆ, կամ Միջին Արեւելք ապաստանած գրողներու աքսորի գրականութեան կեդրոնական տեղը կը գրաւէ։ Յ. Օշական որ կը ձեռնարկէ իր Մնացորդացին, եւ որ լաւ սերտած է իր «վարպետ»ներուն՝ Ճոյսի, Փրուստի, Դոստոեւսկիի դասերը, կը տեսնէ իր դէմ ծառացող խել մը դժուարութիւններ. խնդրական կը յայտնուի այնքան ծաւալուն, բամաձեւ եւ նոյն ատեն միօրինակ նիւթ մը ձեռք առնելը։ Երկին մէջ տեղաւորելի տեղեկատուութեան մեծ քանակութիւնը, խօսքի յորձանքին մէջ ընդգրկելի անհամար մանր պատումները, փախստականի իր անձնական ողբերգութային ամէնէն սարսափելի պահերը կրկին ապրելու անդոհանքը, ի վերջոյ կ'անդամալուծեն վիպագիրը որ փրկարար լաստի նման փարած է իր ծրագրին, կեանքին վերջին շրջանին պիտի գրէ տասը հատորնոց Համապատկերը... որպէս հակակշիռ այնքան չեչտ ձախողութեան մը։

Կան նաեւ բոլոր անոնք որոնք կը շրջանցեն դժուարութիւնը, կորսուած երկիրը ոգեկոչելով, կարօտը եւ մնացած անցեալի մը երեւակայական բանալիին վերածելով։ Համաստեղ, Յ. Մնձուրի, «գաւառական» գեղագիտութեան ներկայացուցիչները, կը փորձեն միանգամընդմիշտ կորսուած վայրերու, դէմքերու պատկերը փոխանցել։ Ընկլուզած աշխարհի մը հետքերը իր հարազատ լեզուին մէջ բռնել, պահել, փրկել համազօր է Աղէտը «ժխտել»ու, առանց տուկա ընելու։ «Անցեալապաշտ» այս գեղագիտութիւնը կատարելապէս համահունչ է աքսորեալներու մօտ շատ տարածուն գաղափարաբանութեան մը որ ծուէն-ծուէն ինքնութիւն մը պահպանելու մարմաջով կը յօրինէ դրախտ մը որմէ դուրս ձգուած են ներկայի մորմոքը եւ առօրեայ արհաւիրքը։ Անշուշտ, նման կեցուածք երկերու արուեստի արժէքին մասին ոչինչ կ'ըսէ ի յառաջագունէ, այնքան ատեն որ անոնք գրելու միակ կարելիութիւնը չեն նկատուիր։

Բ. աշխարհամարտէն ետք ծնած գրողները, կազմաւորուած՝ իրենց ծնողքին ապաստանած երկրին մէջ, ո՛չ աքսորեալ են, ո՛չ վերապրող։ Կը պահեն ատոնց յիշողութիւնը։ Միջին Արեւելքի եւ ԱՄՆ-ու մէջ ծնած գրականութիւնը հետզհետէ կը հեռանայ աւանդականին ուղիներէն, Հալէպի, Պէյրութի կամ Գահիրէի կարեւոր գրողները աւելի հակումը ունին ձեռք ձգուածը պահելու, քան՝ նորը հնարելու։ «Կէթթոյական» այս հակումին կը հակադրուին Վ. Օշականի, Զահրատի նման դէմքեր. անոնց համար անհեթեթը, ծիծաղելին, առօրեայ թշուառութիւնները աւելի առաջնային կ'ըլլան, քան՝ իրենց նախորդներուն ողբերգական, երբեմն կարօտաբաղձ, երբեմն ըմբոստ տեսանկիւնը։ Սփիւռքի գրողին լեզուն միշտ հայերէնն է։ Երիտասարդ բանաստեղծներ, խմբուած՝ քանի մը պարբերականներու շուրջ, մեծ մասով երկու կամ աւելի լեզուի կը տիրապետեն, տեղեակ են այլ տեղ գրուածին, կատարուածին։ Անոնց համար հայ գրականութիւնը լայնօրէն կը զանցէ սահմանի հարցը, ինչպէս իրենց ինքնութիւնը որ ոչ ցաւը ապրած է, ոչ ժառանգուած է։

ԳՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Գրական հոլովոյթը Հայաստանի մէջ աւելի խիստ հունով ընթացաւ։ Համայնավարներու յաղթանակը կը զուգադիպի խորհրդապաշտ մեծագոյն բանաստեղծին Վ. Տէրեանի մահուան։ Այդ մահը վերջակէտը չէր, այլ ճառագայթումին սկիզբը խորհրդապաշտութեան որ վերածուած էր հասարակաց վայրի։ Կարա Դարւիշի ապագայապաշտութիւնը հակադրութեան ճամբով կը տարածուի նոր գրողներուն միջեւ։ 1922 Յունիսին երեք բանաստեղծ, որոնցմէ մէկն է Չարենց, հանդանակով մը կը թաղեն Տէրեանի և զինք նմանակողներուն «հիւծախտաւոր», քաղքենի, ազգայնական բանաստեղծութիւնը։ Քննադատին հակազդեցութիւնը չուշանար ու 1923 Նոյեմբերին կը յանգի շարժումին դատապարտութեան։ Չարենցի ապագայապաշտ հատորները ոչինչ պիտի փոխեն։ Քաղաքական յեղափոխութիւնը հեռու է մտքերու յեղափոխութիւնը ըլլալէ։ Ինչպէս կ'ըսէ Սարաֆեան, «Յեղափոխութեան գրականութիւն մը տարբեր է գրականութեան յեղափոխութենէ մը»։

Ապագայապաշտութեան թաղումը զուգահեռ կ'ընթանայ գրականութեան ու արուեստներու վրայ Համայնավար կուսակցութեան տիրապետութեան։ Գաղափարաբանները կը խրախուսեն «պրոլետար գրականութեան» հետեւորդները որոնք կը կազմակերպուին ընկերակցութեան ձեւով, ինչ որ պիտի վերածուի աւելի դիւրաւ հակակշռելի հիմնարկի մը. Գրողներու Միութիւն։ Հոլովոյթը յար եւ նման եղած է նախկին Խորհ. Միութեան մէջ ամէնուր։

Այսուհանդերձ, գրական արտադրութիւնը շատ զանազանեալ է ու աշխարհները՝ բաւական այլատարր։ Հոն կը տիրեն իրարու հակասող հոսանքներ։ կան հռչակաւոր հիներ որոնք յարած՝ յեղափոխութեան, կը ջանան իրենց գրիչը պատշաճեցնել վարչակարգին պահանջներուն։ Անոնք պիտի տոկան փոթորիկին։ Դ. Դեմիրճեան պիտի կարենայ հրատարակել իր Վարդանանքին երկու հատորները, երբ 1941ի շուրջ կարծեցեալ ազատականութեամբ մը կ'արտօնուի "ազգային զգացումներ"ու փառաբանումը։ Սակայն քսանական թուականներու վերջաւորութեան պատերազմը տակաւին հեռու է, պրոլետարական գրականութիւնը ունի իր նշանաբանը եւ ծրագիրը. երգել յեղափոխութիւնը, շեփորել անոր բարիքները, ցոյց տալ նոր մարդուն ճառագայթող դէմքը։ Քաղաքացին պարտի մոռնալ անցեալը, ջնջել զայն, կամ դատապարտել։ Նման մթնոլորտի մը մէջ Չարենց կը ստեղծէ իր շրջանակը, կը կազմէ ընկերակցութիւն մը որ նախ Հոկտեմբեր կ'անուանուի, ապա՝ Նոյեմբեր։ Անոնց իրական այլախոհութիւն մը ձեւացնելու, այս հոսանքը կը դառնայ ըլլալ աւելի նորարար, աւելի ձախակողմեան եւ ուրեմն աւելի "յեղափոխական", քան՝ իր մրցակիցները։ Խումբին մէջ են Գ. Մահարիի, Մ. Արմէնի նման երիտասարդ տաղանդներ։ Կը վայելէ կարեւոր դէմքերու –Բակունց, Թօթովենց, Զ. Եսայեան–, համակրանքը։ Սակայն մթնոլորտը հետզհետէ աւելի անշնչելի կ'ըլլայ։ Չարենցի Գիրք ճանապարհին բուռն սակարկութիւններու նիւթ կ'ըլլայ մինչեւ որ գրաքննուած տարբերակ մը հրատարակուի (Ա. հրատարակութիւնը փճացուած է, ապա հրատարակուած միայն 1997ին)։ Երկը իր հեռաւորութիւնը առած է վարչակարգին գաղափարաբանութենէն եւ առաջին քայլն է շրջադարձի մը որ իր հեղինակը պիտի մղէ "Հոկտեմբերեան արեւ"ին մասին արմատական հարցադրումի մը։

Չարենց եւ իր ուղեկիցները այնպէս կը թուի թէ կուսակցութեան Ա. քարտուղար Ա. Խանջեանի (1936ին "անձնասպան" եղած) հովանաւորութիւնը կը վայելեն։ Ան երիտասարդ գրողները կը մղէ դէպի նոր շաւիղներ։ Ինչո՞ւ չգրել հարազատ մանկութեան մասին, չոգեկոչել ծննդավայր շրջաններ, քաղաքներ։ Ատով պիտի կրնան ձերբազատիլ ծանրաբեռնող անցեալէն ու յարիլ նոր իրականութեան։ Այսպէս լոյսին կու գան Մահարիի, Բակունցի, Արմէնի, Թօթովենցի, մինչեւ Եսայեանի ինքնակենսագրական բնոյթի երկերը։ Նախաձեռնութիւնը երկդիմի է։ Այդ Մեդուզային վրայ ձգուած ամէն ակնարկ քարանալու սպառնալիքին տակ է։ Կարօտը զգացում մըն է որ կը յայտնուի անմիջապէս որ իրականութիւնը անապրելի դառնայ։ Իրօք, անցեալը հրապուրող է։ Ոգեկոչել զայն վերապրելու համազօր է։ Մ. Արմէնի Հեղնար Աղբիւրը, Մահարիի Մանկութիւն եւ պատանեկութիւնը, Թօթովենցի Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրան, Բակունցի Կէօրէսը, Եսայեանի Սիլիհտարի պարտէզները, լոյս տեսած 1934–1936ին, այնքան սպասուած ժխտական այդ տեսանկիւնը չեն բաներ։ Այդ երկերը սուր քննադատութիւններու առարկայ կ'ըլլան որոնք արդէն նախատեսել կու տան յետագայ ամբաստանութիւնները. անցեալապաշտ, կարօտաբաղձ երկեր, աւանդական նահապետականին գովքը, հակայեղափոխական ոգի, քաղքենիութիւն, ազգայնամոլութիւն։ Մրտելու մեքենան աստիճանաբար գործի կը լծուի։ Բերիայի մարդոցը կողմէ Խանջեանի սպանութիւնը Թիֆլիս, մատնութեան, գրպարտութեան շրջանի մը սկիզբը կը նշէ. ատոնց կը մասնակցին գրողներ։ Նայիրի Զարեան մը կը յայտնուի խեղճուկ բանաստեղծ մը ու եռանդուն մատնիչ մը։ Մամուլին մէջ լոյս տեսած ամէն յօդուած կառափնատի շեղբ մըն է որ կ'իյնայ։ Այսպէս, մէկ-մէկ, նուազ յայտնիներէն մինչեւ ամէնէն ծանօթները, ձերբակալուած գրողներու յորձանքը կը մեծնայ։ Բանտարկութիւն, հարցաքննութիւններ, չարչարանք, ինքնաքննադատութիւն, խոստովանութիւն, սուտ ամբաստանութիւն, դատարան։ Թօթովենց, Բակունց եւ ուրիշներ մահուան կը դատապարտուին ու վճիռը կը գործադրուի։ Տասը տարուան պարտադիր աշխատանքի դատապարտուածները հազարներով կ'աքսորուին Սիպերիոյ ճամբարները։ Չարենցի պարագան ամէնէն բարդն է։ Նկատի առած համբաւը, կը տատամսին, ակնդէտ կը սպասեն ամենափոքր սխալ քայլին։ Ամիսներով տնային կալանքի տակ կը մնայ։ Ան այդ մեկուսացումին մէջ վշտահարութեամբ ու յուսախաբութեամբ լեցուն վերջին բանաստեղծութիւնները գրի կ'առնէ։ Ընթերցողը զանոնք պիտի կարդայ անոր մահէն երեսուն տարի ետք։ Մինչ այդ բազմաթիւ հարցաքննութիւններու կ'ենթարկուի, ի վերջոյ Երեւանի մէկ բանտը կը նետուի ուր կը մահանայ։ Աւելի քան 17 տարի քար լռութիւն կը տիրէ։

Վերարժեւորումները կը սկսին Ստալինի մահէն բաւական ետք։ Խրուշչովեան սառցահալը "վերադարձողներուն" առիթ կու տայ իրենց ճամբարային փորձառութեան նիւթով քանի մը պատում հրատարակելու։ Մահարի ու Արմէն գործի կը լծուին։ Բայց առաջինին Ծաղկած փշալարերը Հայաստան լոյս կը տեսնէ միայն 1988ին, երբ Սփիւռքին քաջածանօթ է փախստական հրատարակութեամբ մը (Պէյրութ, 1971–72)։

Քսան տարի մը պէտք կ'ըլլայ որպէսզի հայ գրականութիւնը վերագտնէ բնականոն ընթացքը։ Յետպատերազմեան շրջանին կը տիրէ ամենատափակ համակերպում։ Պ. Սեւակի հատորները նոր "ձայն" մը լսելի կ'ընեն. անոնք նախ կը խրախուսուին, կը տարփողուին, յետոյ հետզհետէ լռութեան կը մղուին. Եղիցի լոյսը տիպարն է այն բանաստեղծութեան որ տողերուն ընդմէջէն կը խօսի գլխումներէ եւ զիջումներէ շինուած անախորժ մթնոլորտի մը մասին։ Գրաքննութիւնը չի վրիպեր. կ'արտօնուի միայն գրաքննուած տարբերակի մը հրատարակութիւնը, իսկ բնագիրը Լիբանան հասած է։

Ամէն նորարարութեան սկզբունքով հակառակող հիմնարկութիւններու դէմ խիզախներ հազուադէպ են։ 60ականներու "Երիտասարդ բանաստեղծներ" ու արձակագիրներ աւելի զգոյշ են։ Արտօնեալ սահմանները զանցած ըլլալուն, Ռասինի ու Պ. Վիանի թարգմանիչ Ս. Զիլոյեանի նման բանաստեղծ մը խորհրդաւոր պայմաններու մէջ կը մահանայ ու գործերը միայն 1992ին լոյս կը տեսնեն։ Իր գրչակիցները աւելի չէզոք դիրք կը բռնեն. նուազ դրդող. Հ. Էդոյեան, Ա. Յարութիւնեան, Ա. Մարտիրոսեան, Յ. Գրիգորեան մինչեւ անկախութիւն կ'ապաստանին ներանձնականը երգելու այլընտրանքին։ Անոնց յաջորդած բանաստեղծներու խումբը այլեւս նման մտահոգութիւններու կաշկանդումը չունի։ Հրատարակչութիւններու քայքայումը եւ ընթերցողներու անհետացումը նպաստող ազդակ չեն ըլլար բանաստեղծութեան մը տարածումին ուր յետ խորհրդային աշխարհին կեանքի աղէտալի պայմանները կան, մաֆիաներով փտած ընկերութեան մը բոլոր թափոնները ջնջելու վայրագ ցանկութեամբ։

Պատումի մարզին մէջ 60ական տարիները ամէնէն արգասաբերներն են, ամէնէն նորարարները։ Վիպագիրներու ամբողջ բոյլ մը (Մաթեւոսեան, Խալաֆեան, Չէյթունցեան, Այվազեան) սոցիալիստական իրապաշտութեան կապանքէն ազատագրուած արձակ մը կը յօրինէ։ Ոմանք շարժանկարի բեմագիր, թատերագիր, անոնք երկրէն աւելի զանազանեալ, նուազ խոճալական եւ աւելի տպաւորիչ պատկեր մը կու տան։ Ոմանք կը ձեռնարկեն պատմական վէպին որ կենսունակ սեռ մըն է։ Սակայն յետ խորհրդային ընկերութեան բարդ բնոյթը "այլաբանական" վէպին նախընտրած նիւթն է, ինչպէս Վ. Մարտիրոսեանի Սողանքը, կամ Գ. Խանջեանի Հիւանդանոցը, քաֆքայական յայտնի ոճով։

Կայ նաեւ տրամագծօրէն հակառակ, անպաճոյճ, անսեթեւեթ ուրիշ մօտեցում մը։ Զայն կը գտնենք Վահագն Գրիգորեանի Նոր "Երգիծավէպ"ին՝ Առաջնորդի կեանքն ու մահը-ի մէջ ուր կը պատմուի "քաղաքական ղեկավար"ի մը վերելքն ու անկումը. դրդութեան հետամուտ եւ զանգուածային ցոյցերու կազմակերպիչ մըն է ան, սուտը, կաշառակերութիւնը եւ պատեհապաշտութիւնը քաղաքական ծրագրի վերածած. ճիշդ նախկին խորհրդային երկիրներու կարգ մը կուսակցութիւններուն նման որոնք կը ծնին ու կ'անհետանան իրենց պարագլուխին վերելքին ու անկումին հետ։ Ղեկավարին "խորհրդական"ին կողմէ գրի առնուած պատումը մեծ յաջողութեամբ կը կիրարկէ քննադատական վէպի աւանդութիւնը։

Այսօր աքսորի գրականութիւնը եղած է Սփիւռքի գրականութիւն մը ուր երկլեզուութիւնը կը տիրէ։ Ան աւելի ու աւելի ներկայ է Հայաստանի մէջ որ նորութիւններու ծարաւի է։ Անդադար կը մեծնայ եւրոպական լեզուներէ թարգմանութիւններու թիւը, նոյնիսկ եթէ ընթերցողը շատ չի հետեւիր ու վարանումով կը մօտենայ իր սովորութիւնները խախտող գործերու։ Ամէն պարագայի, գիրքը սուղ է ու քիչ կը ծախուի։ Այսուհանդերձ գրողներու թիւը անդադար կ'աւելնայ եւ գրականութիւնը ցոյց կու տայ կենսունակութիւն մը զոր կորսնցուցած էր վերագտնուած անկախութեան առաջին տարիներուն։ ■

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·545 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·545

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽՔԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻԼԸ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

ԸՍԱՒ Ժ. ՇԻՐԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԷՆ ԵՏՔ, ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ, ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.–Ի ՀԵՏ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին պետական այցելութիւնը Հայաստան արտակարգ խանդավառութիւն մը ստեղծեց հայրենիքէն ներս թէ դուրսը, մանաւանդ ֆրանսահայութեան մօտ: Ընթացիկ այցելութիւններէն եւ հանդիպումներէն զատ, մամուլի ասուլիսին աւեն արտասանած պատմական արտայայտութիւնն է, որ ուշադրութիւնը գրաւեց մանաւանդ ֆրանսական բոլոր մետիաներուն, բերանացի թէ գրաւոր: Ժուռնալ տիւ Տիմանշի (Հոկ. 1) խորագիրը կ'ամփոփէր նման այցելութեան մը ամէնէն յատկանշական մասը երբ, պատասխանելով այն հարցումին, որ կը վերաբերէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Թուրքիոյ կողմէ, որպէսզի ան կարենայ մուտք գործել Եւրոպական միութեան մէջ, նախագահը կ'ըսէր.– «Պարկեշտօրէն, կը հաւատամ որ այո՛: Ամէն երկիր կը մեծնայ ճանչնալով իր ողբերգութիւնները եւ սխալները: Թուրքիա լաւ ներշնչում մը կ'ունենար իր պատմութեան եւ իր մշակոյթին հանդէպ հետեւանքները քաղելով: Կարելի՞ է ըսել որ Գերմանիա ճանչնալով Շոան, իր վարկը կորսնցուց»: Ու կիրակնօրեայ թերթը, այդ պատճառով կը խորագրէր՝ «Առանց Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման, Թուրքիա չի մտներ Եւրոպական միութիւն»:

Շատ ճոխ պատուիրակութեամբ մըն է, որ Շիրաք, Սեպտ. 29ի իրիկունը կը ժամանէր Երեւան: Նոյն իրիկունը կը ճաշէր նախագահ Քոչարեանի հետ ու Շաբաթ առաւօտ կը խոնարհէր Ծիծեռնակաբերդի յուշակոթողին առջեւ, բացայայտ յուզումով: Կ'այցելէր թանգարանը, որուն մատեանին մէջ կ'արձանագրէր. «Ցի՛չէ»», ապա եղեւին մը կը տնկէր կնոջը հետ ու բացումը կը կատարէր "Ֆրանսայի հրապարակ"ին, ոգեկոչելով «Հերոսական եւ չարչարեալ այս ազգին պատմութիւնը, ծնունդ առած ամէնէն հին ժամանակներէն»: Ու կ'աւելցնէր «Այդ ողբերգութեան բոլոր վերապրողները ստիպւեցան գաղթի ճամբան բռնել»: Փաթրիք Տէվէճեան իսկ «Հոյակապ յայտարարութիւն» կ'որակէր նախագահին յայտարարութիւնը, ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ ճանաչման նախապայմանին:

Երկու նախագահներուն մամուլի միասնական ասուլիսին Թուրք լրագրող մը հարց տուած է Հայաստանի նախագահին թէ ինչո՛ւ մերժած է ցեղասպանութեան խնդիրը միասնաբար քննարկելու համար միասնական մարմին մը կազմելու Թուրքիոյ վարչապետին առաջարկը: Ռ. Քոչարեան պատասխանած է. «Դժբախտաբար կը տեսնեմ թէ պատասխանիս տեղեակ չէք: Ես առաջարկեցի բոլոր հարցերը քննարկելու կոչուած միջ–կառավարական մարմին մը կազմել, որուն պատմաբաններն ալ պիտի ընդգրկուէին: Սակայն նամակիս պատասխան չստացայ: Ասկէ զատ, նախագահները ոչ թէ մամուլի, այլ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններու միջոցաւ պէտք է հաղորդակցին: Ափսո՛ս, Թուրքիոյ հետ նման յարաբերութիւն չունինք»:

ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շիրաքի ժամանումին յաջորդող ճաշին, Սեպտ. 29ին, նախագահ Քոչարեան գինք ողջունեց ելոյթով մը, ուր ըսաւ, ի մէջ այլոց.–

«... Մեր երկիրներու եւ ժողովուրդներու կապերը հազար տարուայ հարուստ ու յագեցած պատմութիւն մը ունին: Թէեւ մեր երկիրները տարածքով այնքան ալ մօտ չեն իրարու եւ ժողովուրդներու ճակատագրերը ձեւաւորուած են տարբեր կերպով, վճռական պահերուն մենք յայտնուած ենք կողք կողքի, դառնալով մէկըմէկու նեցուկ ու օգնական: Մենք երախտապարտ ենք Ֆրանսային, որ ան իսկական բարեկամի մը նման ձեռք երկարեց ու իր տանիքին տակ ապաստան տրամադրեց 1915ի Եղեռնէն փրկուած Հայերուն: Եւ այսօր անոնց սերունդները դարձած են Ֆրանսայի լիարժէք քաղաքացիներ եւ իրենց լուման կը ներդնեն թէ՛ Ֆրանսան զարգացնելու եւ թէ հայ–ֆրանսական յարաբերութիւնները ամրապնդելու գործին մէջ: Այսօր հայ–ֆրանսական յարաբերութիւնները իրենց ծաւալով անբաղդատելի են ոեւէ ժամանակի հետ: Մեր երկիրներու միջեւ կը ծաւալի յագեցած ու շահագրգիռ երկխօսութիւն՝ բազմաթիւ ուղղութիւններով: Մշակութային, կրթական ու գիտական աւանդական կապերէն այսօր արդէն ետ չեն մնար քաղաքական ու առեւտրա–տնտեսական յարաբերութիւնները: Այդ կապակցութեամբ, Պր. Նախագահ, ես յատկապէս բարձր կը գնահատեմ Ձեզի հետ ունեցած մեր շփումները, որոնք միշտ գործնական արդիւնքներ ունեցած են: Ֆրանսական փորձառութիւնը յաճախ կը դիտարկուի որպէս Հայաստանի մէջ իրագործուող ժողովրդական բարեփոխումներու ուղեցոյց: Ֆրանսա մեծ դերակատարութիւն ունի եւրոպական կառոյցներու հետ մեր յարաբերութիւններուն մէջ, որոնք օր ըստ օրէ ա՛լ աւելի կ'ընդլայնին: Ես կը փափաքիմ յատկապէս շեշտել նախագահ Շիրաքի անձնական ներդրումը՝ Ղարաբաղեան հակամարտութեան բանակցային գործընթացին մէջ»:

Իր պատասխանին մէջ, նախագահ Շիրաք շնորհակալութիւն յայտնեց Ռ. Քոչարեանի ջերմ խօսքերուն համար եւ իրեն եղած հրաւէրին՝ Հայաստան այցելելու: Ցանուն Ֆրանսական Հանրապետութեան, իր յարգանքը արտայայտեց երկու երկիրներու եւ երկու ժողովուրդներու բանկամութեան: Ու ելոյթին վերջաւորութեան, իր բաժակը բարձրացուց նախագահին կենացը, շեշտելով՝ «Կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ մեր հազարամեայ բարեկամութիւնը միշտ վերանորոգւած»:

Հանրապետութեան հրապարակին վրայ է, որ Ազնաւուր ծովածաւալ բազմութեան մը առջեւ կու տար իր համերգը, նոյն օրը, բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծելով: Ազնաւուր նաեւ հայերէն արտայայտուեցաւ, ինչ որ անսովոր էր:

Կիրակի առաւօտ, Հոկտ. 1ին, Ժ. Շիրաք եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը այցելեցին Էջմիածին, ուր զիրենք ընդունեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Ան շնորհաւորեց Հայաստանի վերանկախացման 15ամեակը եւ ուրախութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի Տարուան առթիւ, աւելցնելով իր շնորհակալութիւնը, որ Ֆրանսա ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը, Գարեգին Բ. յայտնեց նաեւ, որ ի մօտոյ փոփոխութիւն մը կ'արձանագրուի Ֆրանսայի հայ համայնքէն ներս, ուր կը հռչակուի մէկ թեմ, ինչպէս տասնեակ տարիներէ ի վեր ձգտումն էր Հայոց եկեղեցիին եւ հայ համայնքին: Իր կարգին, Ֆրանսայի Նախագահը գոհունակութեամբ շեշտած է երկու երկիրներու տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութիւնը եւ յարաբերութիւնները, անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին, ուր Ֆրանսա, Մինսկի խումբի շրջանակներուն մէջ իր աջակցութիւնը կը բերէ, ու ընդգծած է. «Պէտք է կամենալ, ցանկանալ եւ հաւատալ խաղաղութեան»:

Մ Ե Տ Ի Ա

Ինչպէս ըսինք, Ֆրանսական մետիաները լայն արձագանգ տուին Շիրաքի եւ իր պատուիրակութեան այցելութեան:

Դեռ, Հոկտ: 2ին, Երկուշաբթի օր, Ֆիկառօ, իր առաջին էջին ամբողջ լայնքին, կը խորագրէր. «Հայոց ցեղասպանութիւն՝ Շիրաք ճնշում կը բանեցնէ Թուրքերու վրայ» ու ենթախորագրով կը յիշեցնէր Շիրաքի խօսքը այդ մասին: Աւելին, օրուան խմբագրականն ալ նուիրուած էր նոյն հարցին եւ Իվ Թրէարի ստորագրութեամբ եւ "Քաղաքակրթութեան պարտականութիւն" խորագրին տակ: Եզրակացութեան մէջ, խմբագիրը բարենպաստ կը նկատէ որ Ֆրանսա, որոշ պարագաներու մէջ, հաստատէ քաղաքակրթութեան իր պարտականութիւնը: Ֆիկառոյի յաւելուածն ալ լայն տեղ տուած էր Ազնաւուրի համերգին 50 հազար հոգիի ներկայութեան, ուր Ազնաւուրի առաջին երգն էր՝ "Լէ զ'Էմիկրան":

Նախորդ երկու օրերու թերթերն ալ մեծ գոհունակութեամբ կ'արձագանգէին Շիրաքի դիրքորոշման:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Նախագահ Շիրաքի Երեւան այցը ինքնին Հայաստանի, Հայերու նկատմամբ մեծ համակրանքի մը արտայայտութիւնը կը նկատուի. երեւոյթը ուղղակի կը կապւի Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարւան նախաձեռնութեան որով 2007ը "ըՍփիւռքի ոսկեայ տարին" պիտի ըլլայ: Երկօրեայ այցին բոլոր փուլերուն մանրամասն նշումին քով բուն նիւթը Ֆրանսայի նախագահին ցեղասպանութեան հարցով Անգարայի ըրած թելադրանքն է, բնականաբար: Այդ խօսքերը "Շիրաքեան չափանիշեր", "Ցեղասպանութեան չափանիշը" խորագրել տուած են թերթերու, մինչ այցէն մէկ–երկու օր առաջ նոյն թերթերը կը գրէին թէ հետաքրքրական էր սպասել ու տեսնել թէ Ժ. Շիրաք Երեւանի մէջ "Ցեղասպանութիւն" բառը պիտի գործածէ՞ր: Իսկ անոր ելոյթին ստեղծած ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ Ֆրանսայի նախագահը «Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան ուղղակի պայման կը նկատէ ցեղասպանութեան ճանաչումը»:

Այս ընկալումը անոնք անմիջական կերպով կ'առընչեն Հոկտ. 12ին Ֆրանսայի Ազգային ժողովին մէջ վերաքննելի ուրացումը պատժող օրինագիծին. ըսելէ ետք թէ Մայիսի առաջին փորձը նախագահ Ժ.–Լ. Տըպրէի շուտիկ կարգադրութեամբ ձախողած էր, գրեթէ սոյդ կը նկատեն յառաջիկայ քննարկումին դրական արդիւնքը: Ըսուածը այն է որ Ֆրանսայի կառավարութիւնը Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու վատթարացումին հեռանկարով շատ կողմնակից չըլլալով հանդերձ նման օրէնքի, աջակողմեան մեծամասնութենէն շատեր պատրաստ են թեր քուէարկելու, որով օրինագիծին վաւերացման հաւանականութիւնը լուրջ է:

Հոկտեմբեր 1ի "Միլլիյէթ"ը կը տեղեկացնէր թէ այդ հաւանականութիւնը չքա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ՀՈՂԵՐՈՒՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

«Ազատագրուած տարածքների պաշտպանութիւն» կազմակերպութեան անդամները մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած են Սեպտ. 28ին: Մտահոգութեամբ անդրադարձած են Ղարաբաղի ազատագրւած հողերուն ճակատագրին, ըսած են թէ թիզ մը հողի զիջումին պատրաստ չեն, ատիկա ո՛չ քաղաքական, ո՛չ ռազմական, ոչ ալ ապահովութեան կամ այլ իմաստով կը բացատրուի: «Այդ հողը նուաճուել է զէնքով, եթէ Ադրբեջանը մտածում է որ դա իր հողն է, թող զէնքով նուաճէ» ըսած են անոնք: Ապա յայտարարած են թէ ով կը մտածէ այդ հողերը յանձնել, դաւաճան է:

Անոնք զայրոյթ արտայայտած են Քաշաթաղի վերաբնակեցումի ծրագրին մակարդակին հանդէպ: Մինչ 2001ին Քաշաթաղը 12·5 հազար արձանագրուած բնակիչ ունէր, այսօր թիւը իջած է 7 հազարի: Գիւղերը մեծ մասով խմելու ջուր, ելեկտրականութիւն, բուժարան, հանրային փոխադրամիջոց չունին, ճամբաները սարսափելի վիճակի մէջ են, բուժարանները՝ վճարովի: Կացութիւնը անոնք թարգմանած են Քաշաթաղը պարպելու մտադրութեան: Պահանջած են որ փոխւի վարչակազմի ղեկավարը: Կոչ ալ ըրած են Հայութեան որ կազմակերպուի:

ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ «ԿԱՖ»Ը

Բնապահութեան նախարար Վարդան Այվազեան "Կլոպալ կոլտ" ոսկիի արդիւնաբերութեան ընկերութեան առընչուած վէճի մը ընթացքին, անզգուշութիւնը ունեցած է լրագրողներու յայտարարելու. «Գիտէ՞ք թէ ում էք պաշտպանում, դուք պաշտպանում էք ջհուտներին: Գնացէք եւ պարզէք թէ ո՛վ է կանգնած այդ ընկերութեան յետեւում»: Բնական է որ այս արտայայտութիւնը հասած է հոն ուր անկ էր, եւ վրդովում կը պատճառէ Հայաստանի հրէական փոքրաթիւ համայնքին: Այսուհանդերձ, պէտք է փառք տալ հաւանօրէն թէ հրեայ համայնքին պետ՝ Ռիմա Վարժապետեան ըսած է որ նախարարը պէտք չէ նման բան ըսէր, թէ Հրեաները որոշած են շատ լուրջի չառնել անոր ըսածները:

Այսուհանդերձ, լուրը Սեպտ. 29ին հասած էր Ադրբեջանի մամուլին որ հակահրեայ տրամադրութիւն պիտի վերագրէր համայն հայութեան, եթէ կարենար:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

Գալիֆորնիոյ համալսարանին մէջ պատմութեան դասախօս փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան Յուլիսի վերջաւորութեան Թուրքիա գացած է կնոջը հետ, նպատակ ունենալով այցելելու իրենց երկուքին ծնողներուն ծննդավայրը: Նախ գացած են տիկին Վ. Յովհաննէսեանի ծնողքին ծննդավայրը՝ Երզրում, յետոյ ընկերակցութեամբ Միչիկընի համալսարանէն փրոֆ. Ֆաթմա-Մուկէ Կէօչէկի եւ "Ակօս"ի հայկական բաժնի պատասխանատու Սարգիս Սերոբեանի, անցած են Խարբերդ ուրկէ են Ռ. Յովհաննէսեանի մայրն ու հայրը:

"Ակօս"ի կազմէն Լորա Պայթար որ մասնակցած է իրենց շրջապտոյտին, թերթին Օգոստոս 4ի թիւին մէջ հրատարակութեան տուած է Ռ. Յովհաննէսեանի հետ ունեցած զրոյցը (Թրքերէն):

74 տարեկան դասախօսը որ ծնած է ԱՄՆ-ու մէջ ու առաջին անգամ ըլլալով այցելած է այդ շրջանները, ըսած է թէ երազանման պտոյտ մըն է այդ մէկը իրեն համար: Մանկութեան լսած է տեղանուններ որոնց իրական ըլլալը գիտցած է, սակայն չէ կրցած երբեք իր աչքերուն առջեւ կենդանացնել այդ վայրերը:

Ապա պատմած է.

«Գալիֆորնիոյ մէջ մեծ է թիւը խարբերդցի ընտանիքներուն. խարբերդցի այրերուն մեծ մասը ընտանիքը տեղւոյն վրայ ձգած, տնտեսական պատճառներու բերումով մեկնած է Ամերիկա: Շատ չատերուն ընտանիքները անհետ կորսուած են: Մինչեւ 1920ական Թուականները ոմանք Հալէպի ճամբով, եւլն., կրցան վերագտնել իրենց ընտանիքները: ԱՄՆ-ու խարբերդցիները թէ՛ իրար տեսնելու եւ իրարու օգնելու, թէ որբերուն նեցուկ ըլլալու նպատակով հայր. միութիւններ հիմնած են իրենց գտնուած վայրերուն մէջ: Քէսրիկ, Բագմաշէն, Փերչէնք, Թասըմի նման Խարբերդի գիւղերուն անուններով մկրտուած 20-30 հայրենակցական միութիւն ունեցած են: Ամառները բացօթեայ հանդիպումներ, փիքնիքներ կը կազմակերպէին ու քով-քովի կուգային: Այդպէսով իրենց երկրին, գիւղին կարօտը կ'առնէին: Օրինակ, մայրս քէսրիկցի էր, անոնց հաւաքոյթներուն կ'երթայինք. մուտքին խոշոր կաղամբ մը կախած կ'ըլլային: Անիկա հետաքրքրութիւնս կ'արթընցնէր: Երբ Խարբերդ եկայ, ուզեցի ամէն բանէ առաջ այդ կաղամբները տեսնել: Մարդիկ թերեւս կը չափազանցէին երբ կ'ըսէին թէ կաղամբները այնքա՛ն խոշոր կ'ըլլային որ մէկը կրնար նստիլ անոնց վրայ: Մեր հայրենակիցները ԱՄՆ-ու մէջ խաղող կամ թիրան կը հասցնէին ու միշտ կը տրտնջային որ պտուղները երկրի համն ու հոտը չեն ունենար»:

Ռ. Յովհաննէսեանին մայրը, հայրը ԱՄՆ հաստատուած են 1915էն առաջ: Հայրը Բագմաշէն գիւղէն է: Մայրը Սիրանոյշ, իր հօրը՝ Սարգիս Նապանտեանի ու մօրը Սառայի հետ 1912ին կը գաղթէ Շիքակօ, երբ երեք տարեկան է: 1915ին ընտանիքին բոլոր ազգականները հոս ու հոն կը ցրուին: «Ես բախտաւոր էի» կ'ըսէ Ռ. Յովհաննէսեան, քանի որ մօրենական մեծ մայրս ու մեծ հայրս ողջ էին: Մինչ ինծի տարեկից պատանիներէն ոչ ոք մեծ հայր ու մեծ մայր ունէր: Իմիններս Գալիֆորնիա փոխադրուեցան եւ այգի մը գնեցին. մայրս ուսանեցաւ ամերիկեան վարժարաններու մէջ» :

«Հայրս՝ Գասպար, Խարբերդի Բագմաշէն (Պըղմաշէն) գիւղէն էր: Կ'ըսէին թէ գիւղը 500 տուն ունէր այդ օրերուն: Հիմա հազիւ 100 տուն համրեցի: Շատ աղքատ գիւղ մըն էր: Ինծի պատմուած Բագմաշէնը հիմնայատակ եղեր է...

1915ին հայրս 13 տարեկան էր. 2 տարեկան եղբայր մը ունէր: Երբեք չեմ ճանչցած մեծ հայրս ու մեծ մայրս որոնք հայրըս Քիւրտերուն յանձնած էին: Անոնց քով երկու տարի մնալէ ետք ան 15-16 տարեկանին կը փախչի ու Տէրսիմ կ'երթայ: Սա երկու օրերուն ընթացքին մինչ կառքով կը շրջէի Տէրսիմի մէջ, հարց կու տամ ես ինծի թէ ինչպէ՛ս կտրած է այդքան երկար ճամբան: Շրջանին ռուսական գրաւումին օրերուն Կովկաս անցած ,1922ին կրցած է Պոլիս երթալ, չեմ գիտեր ինչպէ՛ս: Հեռաւոր ազգական մը տեղեկանալով թէ հայրս ողջ է, Պոսթըն երթալու նաւու տոմսի մը գումարը ղրկած է իրեն: Ու հայրս 21 տարեկանին հասած է Պոսթըն ուր մայրս եկած է երեք տարեկանին: Հայրս որ ոչ մէկ արհեստի տէր էր, սկսած է սափրիչի մը քով աշխատիլ որպէս աշկերտ: Չորս տարի ետք անցած է Գալիֆորնիա ու ամուսնացած 16 տարեկան մօրս հետ. չորս մանչ զաւակ, 14 թոռ եւ 27 ծոռ ունեցած են: Հայրս սափրիչութեան հետ արտեր ալ գնելով լաւ դիրքի տիրացաւ: Ինծի պէս քիչ մը ղէր էր: Երբ կ'ըսէինք որ շատ չուտէ, կը բողոքէր "Ի՞նչ կեանք է սա. երբ ուտելու պէտք ունէինք ուտելիք չկար. հիմա ուտելիքը առատ է, բայց չենք կրնար ուտել»: Սպանդներուն մասին շատ սակաւախօս էր:

Շատերուն նման, կ'ուզէր անցեալը ծածկել ու նոր էջ մը բանալ: Կը յիշեմ միայն որ կը հառաչէր. "Ա՜խ մայրիկ, ա՛խ" ըսելով:

Ռ. Յովհաննէսեան կը պատմէ տակաւին որ խարբերդցի կիները այգիներուն թէ տուներուն մէջ աշխատանքի ընթացքին, ամրան ծառերուն զովութեան մէջ, ամէն տեղ իրենց պատմութիւնները կը պատմէին: Անիկա համազոր էր հոգեբոյժներուն ներկայի դարմանումին, ինչ որ կիները իրենք իրենց կ'ընէին խօսելով եւ իրենց հոգեբեկումէն կ'ազատագրուէին:

13 տարեկանին ուշադրութիւնը գրաւած է որ շատ մը Հայուհիներ կտածած են իրենց դէմքը, արաբ կիներու պէս: Յետոյ գիտցած է որ ատոնք Քիւրտերու, Արաբներու, Պէտէւիններու ձեռքը մնացած ու փրկուած Հայուհիներ են:

«Շրջելով հօրենական հողերուս վրայ, երջանիկ եմ, սակայն նոյն ատեն կը զգամ թէ այդ հողերը իմս չեն այլեւս» կ'ըսէ Ռ. Յովհաննէսեան: Ապա կը շարունակէ.

«Քաղաքները շատ ընդարձակուեր են: Իմ մանկութեանս Խարբերդի մասին կը խօսէին "Վերի Թաղը", "Վարի Թաղը" զանազանելով: Երեւակայութեանս մէջ կը կենդանացնէի այդ թաղերը: Խարբերդ գալով զարմացայ: Այլեւս "Վերի Թաղ", "Վարի Թաղ" չէ մնացած: Ամէն մէկը 50-60 բնակիչով շէնքեր շինուեր են: Առիթը ունեցայ ծանօթ գիւղերէս 14-15ը այցելելու. ամէն մէկը յատուկ նշանակութիւն ունի ինծի համար: Մեղք որ գիւղերուն մէջ հայկական շատ քիչ բան մնացած է: Պէտք է երեւակայութեան թափ տալ, կամ պարապ հողերուն նայելով մտածել թէ հոս Ս. Մինաս եկեղեցին կար, հոն Ս. Աստուածածինը»:

Կարճատեւ այցը իրեն առիթ կու տայ նշմարելու թէ վայրերուն նոր տէրերը գիւղերուն անցեալին, պատմութեան մասին շատ քիչ բան գիտեն: Անոնց անցեալին հետ միակ կապը կ'ըլլայ ամէն արտասահմանցիի այցին մտածել թէ եկած են իրենց ընտանիքին թաղած ոսկիները գտնելու: Երբ հարց կու տայ թէ ո՛վ կար այդ գիւղերուն մէջ, ո՛ւր գացին անոնք, միայն կը պատասխանեն. "մեկնեցան":

Մեկնումի պահուն Ռ. Յովհաննէսեան կը կրկնէ թէ երջանիկ է պապենական հողերը տեսած ըլլալով. սակայն տպաւորութիւնը նոյնն է որ ունեցած է տարիներ առաջ Հայաստան երթալով ու գտնելով երեւակայածէն բոլորովին տարբեր երկիր մը:

Կ'ափսոսայ որ հայ ընտանիքներու կապը խզուած է զիրենք փրկող քիւրտ կամ մահմեդական ընտանիքներուն հետ: Հայերը Հրեաներու նման վերադարձի առիթ չունեցան: Հրեաները կրցան վերադառնալ ու շնորհակալ ըլլալ զիրենք փրկող բարի Գերմանացիներուն: Սակայն Հայերու փրկուածներն ու անոնց փրկարարները անդարձ մեկնեցան, առանց իրար տեսնելու: Կը մաղթէ որ անոնց զաւակները, կամ թոռները օր մը կարենան հանդիպիլ իրարու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԵԼ Է ՍԱՐԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ԿՏԱՒ

ԸՍՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆ ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ, ԱՅԴ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՆ ԱՌԱՆՁՆԱՆՈՒՄ ԵՆ ԳՈՒՆԱՅԻՆ ՈՒՐՈՅՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՎ ՈՒ ՔՆԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ:

Հարցում. Մեր տեղեկութիւններով, օրերս Մարտիրոս Սարեանի 2 նոր գործ է բերուել Հայաստան, որոնց արդէն ծանօթացել էք: Իբրեւ մասնագէտ ի՞նչ կարծիքի էք դրանց վերաբերեալ:

Պատասխան. Այո, այդ գործերը բերել են ինձ մօտ, որպէսզի իբրեւ Սարեանի արուեստով շուրջ 40 տարի զբաղուած մասնագէտ, կարծիք յայտնեմ: Ես գրաւոր հաստատեցի, որ դրանք իսկապէս Սարեանի վրձնին են պատկանում: Ուրախալի է ,որ ամէն անգամ հայ արուեստի որեւէ նոր գործ է յայտնւում :Տարիներ առաջ էլ Կոյրիչեւում յայտնաբերել էի Այվազովսկու երիտասարդ տարիների հայկական թեմաներով մի նկար, ուր պատկերուած էր Սուրբ Ղազար կղզին, կամ Վեներան, որ յայտնաբերուեց Արտաշատում, ու հիմա մեր Պատմութեան թանգարանի բացառիկ նմոյշներից է: Սարեանի առաջին գործը՝ "Մեճիտներ Թուրքմէնիայում" աշխատանքն է (1934 թ.): 1934ին Վարպետը ստեղծագործական գործուղման է մեկնել Թուրքմէնիա՝ Աշխաբադ, որտեղ եւ անցկացրել է 2 շաբաթ: Այդ ընթացքում նա նկարել է մօտ 15 գործ. որից 4-ը գտնւում է Սարեանի թանգարանում, 4-ը՝ Աշխաբադի Պետական թանգարանում, 1-ը՝ ամենամեծը, Դետրոյթի "Ալեք Մանուկեան" թանգարանում: Սարեանը նկարել էր նաեւ Անաու մեճիտը (Թուրքմէնիա), այդ աշխատանքն էլ գտնւում է Սարեանի թանգարանում: Ինձ ներկայացուած 2 գործերից խակոյն երեւում է Սարեանի ոճը, գեղանկարչական մտածելակերպը: Նախորդ նկարների համեմատութեամբ՝ "Մեճիտներ Թուրքմէնիայում" նկարն աւելի բաց գոյներով, սպիտակի եւ կապոյտի թեթեւ ներդաշնակումներով է արուած, այն առանձնապէս տպաւորում է իր քնարականութեամբ: Երկրորդ նկարը, որ հայաստանեան լեռնային տեսարան է, կոչւում է՝ "Լեռնային բնանկար" (1952): Սարեանի սիրտը միշտ էլ տրոփել է իր երկրի հետ, այն, ինչ ժամանակի մէջ տեղի է ունեցել, արձագանգ է գտել նկարչի արուեստում ու կեանքում: Թւում էր, թէ հայրենական մեծ պատերազմի աւարտից յետոյ խորհրդային մշակոյթի մեծագոյն գործիչները՝ Շոստակովիչը, Պրոկոֆիեւը, Սարեանը և միւսները, ստեղծագործական անկաշկանդ ապրումներ պիտի ունենային: Մանաւանդ Սարեանը պատերազմի ժամանակ այնախի՛ ոգեւորութիւն էր ստեղծում թիկունքում՝ յաղթանակի համար: Բայց ի՞նչ տեղի ունեցաւ: 1948ին պարտիական բարձր ատեաններից քննադատեցին այդ մեծերին: 70ամեայ Սարեանը հոգեկան ծանր ապրումների պատճառով նոյնիսկ պատռեց իր որոշ աշխատանքները, իսկ ամենանշանաւորը՝ "Մեծ արեւելեան նատիւրմորտը", կտորկտոր արեց: Բախտի բերմամբ, այն ժամանակ երիտասարդ նկարիչ Զարդարեան փրկեց այն: 50ականներին էլ թէեւ ծանր էր կեանքը, բայց նկարիչների խմբեր ստեղծուեցին՝ Հայաստանի շրջաններում ստեղծագործելու նպատակով: Դա Սարեանի համար փրկութեան ճրագ էր: Այդ տարիներին նա նկարեց իր ամենամեծ, ամենառեալիստական գործերը որոնցում առարկաների, բնութեան ձեւերը առաւել մօտենում էին իրականին: «Լեռնային բնանկարում» այնքան տաք են գոյների յարաբերութիւնները, այնքան ջերմ ու քնարական, կարծես հայրենի բնութիւնը նկարչի համար տաճար լինի, ուր նա աղօթք է անում:

Հ. Իսկ այդ նկարները ինչպէ՞ս բերւեցին Հայաստան եւ արդեօ՞ք կը մնան մեր երկրում:

Պ. Խնդիրն այն չէ՝ ով է դրանք ցերել եւ ինչպէս, այլ այն, որ այդ գործերը մտել են Հայաստան եւ հարստացրել մեր հոգեւոր գանձարանը: Ի դէպ, "Մեճիտներ Թուրքմէնիայում" կտաւը ժամանակին նկարիչը նուիրել է Թուրքմէն բանաստեղծի: Ես ուրախ եմ, որ այսպիսի նկարներով հետաքրքրուողն ու գնողը դրանք ոչ թէ դուրս է տանում, այլ վերադարձնում է: Կասկած չունեմ, որ մի օր սարեանական այդ գործերը հանդէս կը գան ցուցահանդէսում եւ կը ներկայացուեն ժողովրդին:

Ուզում եմ նաեւ նշել, որ տեսնելով այդ նկարները, ես երջանիկ ապրումներ ունեցայ՝ վերյիշելով իմ անցկացրած տարիները Վարպետի հետ:

Զրուցեց՝ ԳՈՀԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Առաւօտ», Սեպտեմբեր 14

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Պօղպազիչի համալսարանի Ալպէր Լոնկ սրահին մէջ, Սեպտ. 13ին, տեղի ունեցած է համալսարանի դասախօս Արման Մանուկեանի յիսնամեայ ասպարէզին յոբելեանը: Ցայտագրի ընթացքին խօսք առած են իր նախկին աշակերտները, այսօր բարձր դիրքերու հասած, որոնք մեծ գնահատանքով արտայայտուած են: Հանդիսութեան վերջաւորութեան, ելոյթ ունեցած է նաեւ յոբելեարին կինը՝ Ալիս Մանուկեան, ծանօթ երգչուհի Պոսոյ օփերայէն: Վերջին խօսքը արտասանած է յոբելեարը, որ անդրադարձած է անցեալի իր կեանքին Ռոպէրթ գոլէճի օրերէն սկսեալ:

* *

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Եղիշէ Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Սեպտ. 12ին, տեղի ունեցած է զեկուցում-զրոյց մը՝ նիւթ ունենալով ազգային վարժարաններու դիմագրաւած դժուարութիւններն ու յառաջիկայի մարտահրաւէրները: Հաւաքոյթը վայելած է Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի հովանաւորութիւնը եւ կազմակերպուած էր Ազգային Իշխանութեան կողմէ: Առաջին խօսքը արտասանած է Գեղամ եպիսկոպոս որ հաստատած է թէ. «Մեր կեանքին առանցքը կը կազմեն ազգային վարժարանները, եւ այնքան ատեն որ կենսունակ են մեր վարժարանները, ապա, նոյնքան կենսունակ է մեր ազգային համայնքին կեանքը»: Օրուան երկրորդ զեկուցումը կատարած է Տիգրան Ճինպաշեան, որ ներկայացուցած է Ազգային Վարժարաններու տնտեսական վիճակը, եկամուտի աղբիւրները եւ նիւթական դժուարութիւնները: Իր խօսքի աւարտին, Տ. Ճինպաշեան յոյս յայտնած է որ յառաջիկային կարելի կ'ըլլայ դիմագրաւել բոլոր դժուարութիւնները ազգային վարժարանները դուրս բերելով առկայ տագնապներէն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵԾ ՄԱՑՐԻԿՍ

ՖԷԹՀԻԷ ՉԷԹԻՆ

Թրքերէնէ թարգմանեց՝
ՍԱԼԲԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Հրատարակութիւն Բերիոյ Հայոց Թեմի
Հալէպ, 2006

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ
2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ

ԳԻՐԸ ՄԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐ

Զգիտես ճակատագրի հեգնանքով թէ քմահաճութեամբ ստիպուած ենք եղել պայքարել սեփական ինքնութիւնը, հողագնդի երեսին հայօրէն յարատեւելու իրաւունքը վաստակելու համար: Թէեւ ըդգացել ենք միասնական լինելու անհրաժեշտութիւնը, սակայն միշտ էլ թերացել ենք ուղիների ընտրութեան ու գործադրութեան կարեւոր հարցերում: Նոյնը տեղի ունեցաւ եւ ուղղագրութեան հետ կապուած:

Ինչպէս գիտենք, մէկ ու կէս հազարամեակի ընթացքում հայերէնի ուղղագրութեան հիմքում ընկած էր Մեսրոպեան գիրը:

Յատկապէս Ի. դարի առաջին տասնամեակներին ուղղագրութեան հարցերը աւելի սուր դրուեցին, որոնք յանգեցրին "կարգ մը" անպատաս փոփոխութիւնների:

Դա դեռ խորհրդայնացումից առաջ էր: Մի քանի "հայրենասէր" անհատներ տասական թթ. երկչոտ փորձերից յետոյ արդէն որոշեցին խելք խելքի տալ ու "բարեփոխել", "կարգի բերել" թափթփուած վիճակում գտնուող մեր ուղղագրութիւնը, որ ստացաւ "աբեղեանական" յորջորջումը: Կրթական ու ուղղագրական "բարեփոխումները" բխում էին բիրտ վարչամեքենայի բիրտ "բնաւորութիւնից". չլատուած ժողովրդին չլատել ու տարբաժանել լեզուամշակութային պատնէշով:

Ոչ միայն տարածական երկաթէ վարագոյրով, այլեւ հոգեւոր միասնութեան տարբաժանութեամբ խլուեց Հայրենիքի տեսիլքը Սփիւռքից: Ռուսական խորհրդային նորելուկ կայսրութիւնը անմիջապէս օգտուեց պատեհ առիթից և պարտադրեց լեզուական խաղի իր կանոնները, որոնց հանդէպ հայրենի լեզուաբանների առայսօր ձգուող "հաւատարմութիւնը" մնում է անբացատրելի:

Հաշուարկը աւելի քան դիպուկ էր. երբ մեռնում է երազը, ազգը դառնում է անջրդի օտարութեան մէջ արեւմըտահայ աւիշը, եղբայրն այլեւս եղբօրը օգնութեան ձեռք չի կարողանում մեկնել: Յիշենք, դա համատարած տգիտութեան շրջանն էր, երբ սովը, որբերը, համաճարակները, համայնավար սնապարծ կարգախօսերը խլացնում էին գիտակից ձայները, այդ թւում Յովհ. Թումանեանի արդար ցասումը:

Ի՞նչ տուեց մեզ 1922ի Մարտ ամիսը նոր ուղղագրական վարչական գործադրութեամբ: Այն թանձր սահմաններ քաշեց, սեպ խրեց միասնական մշակոյթի սրտի մէջ` "ուղղագրական բարեփոխում" անուան տակ քեւեռելով եւ հակադրելով ազգային հիմնարար արժէքները` ստեղծելով "Մէկ ազգ, բայց երկու մշակոյթ" ողբերգական նախադէպը: Նկատենք, որ այսօր մեզանում շտկումներն էլ բռնազբօս են. շատ են նոր կարգախօսները, որոնցից մէկը փառատօնի բաձունքի վրայ կասկածելի յամառութեամբ շարունակում է պնդել մէկ միասնական մշակոյթի առկայութիւնը:

Եւ այս ամէնը` գրականութեան "փորձադաշտում":

Այսպէս, մի կողմի` արեւելահայ մշակոյթի ծանրամարտ, դասակարգային գաղափարներ կրելու "պատրաստ" գրականութեան համար կարեցին կարմիր, անթափանց, ուղղագիծ, ժողովրդական, այսինքն` աժան նիւթից շրջազգեստ` "կոմունիստական" ուղղագրական զարդանախշերով:

"Միւս կողմի" գրականութիւնը, որ 1915ի հարուածից յետոյ կենդանութեան նշոյլներ ցոյց չէր տալիս, մի նոր հարուածի տակ դրեցին` թողնելով լուսանցքում, "ինքն իր համար" միայնակ կեցութեամբ, այսինքն` տառապանքի ու լացի բարդոյթների ու բաւիղների մէջ` առանց Հայաստանի "յիշողութեան" կամ աջակցութեան:

Իսկ խորհրդային գրական քաղաքականութեան պատասխանատուների ախորժակը չափից դուրս մեծ էր: Նրանք անկեղծօրէն հաւատում էին, որ մոլորուած, հօտը կորցրած "գառնուկները" երկկուսյ "դաշնակ լակոտները" (Վազգէն Շուշանեանի դիպուկ հեգնանքով), եթէ, ի հարկէ, Թուրքի ու Արեւմուտքի գայլերի դըրած թակարդներից ազատուեն, մայելով թախանձելով եւ երկիւղած պիտի գան համայնավար ծանրանիստ գռների մօտ` "կարմիր" շրջազգեստներ փորձելու: Շըրջազգեստ, որ ո՛չ մէկի հագով էր, ո՛չ միւսի, ու չէր սազում երկուսին էլ:

Յիշենք, որ այս նոր տարազները անընդունելի էին ոչ միայն մեր մտաւորականութեան փաղանգի, այլեւ օտար հայագէտների համար: Ուղղագրական բարեփոխումները չընդունեցին Ալ. Շիրվանզադէն, Յովհ. Յովհաննիսեանը, Յովհ. Թումանեանը, Ա. Իսահակեանը, Ն. Ադոնցը, Ա. Մէյէն, Հր. Աճառեանը եւ դեռ շա՛տ ուրիշներ: Իսկ Ստ. Մալխասեանի բացատրական բառարանը ստիպուած հանդուրժեցին դասական ուղղագրութեամբ տպագրել: Մա՛հ էր իրենց համար, բայց ուրիշ ճար չունէին:

Ամենակարեւորը, նոր ուղղագրական կանոնները չընդունեց ողջ արեւմտահայութիւնը. Զընդունեցին նաեւ պարսկահայերը:

"Երբ նոր տուն ես կառուցում, խրճիթից կարասիներ տուն մի՛ բեր", — յուշում ու աւանդում է ժողովրդական իմաստութիւնը: Բայց ոչ մի իմաստութիւն չի յուշում հին տանը թողնել ինքնութիւնը, կենսագրութիւնն ու էութիւնը:

Մինչդեռ ժողովրդի համար "մտահոգ" դեղձկական ծագումով նորաթուխ մտաւորականները չափից աւելի ջանասիրութեամբ ու խնամքով էին մաքրում իրենց սոցիալիստական նորակերտ տունը:

"Մեզ պէտք չեն անկլինաւոր մեսրոպեան տառերը, հնամա՛շ են նրանք, հազար հինգ հարիւր տարուայ", — ձայնեցին "պրոլեկուլտները":

"Եկէք մաքրենք վրայի փոշին", — մէջ ընկան "ուղեկիցները", որոնք վախենում էին, թէ իրենց, նոր տանը տեղ չեն տայ: — Տեսէ՛ք ի՞նչ չփացած ու աղմկոտ են դարձել Հօն ու Յին, անընդհատ հրմըշտում են, բառեր են փախցնում մէկը միւսից":

Իսկ Իը այքան էլ չէր սազում մեր ուղղագրութեանը. այն ընդհանրապէս վըտարուեց Հայոց այբուբենից: Մինչդեռ ցանկացած գրագէտ մարդ կարող է պարզօրէն ըմբռնել, որ Իը իրենից ուղղագրական մեծ կարեւորութիւն է ներկայացընում:

Ինչեւէ, օրինակներն ու ակնրախ փաստարկները շատ են: Միայն հարկաւոր է հասկանալ մի բան. արդէն տասնամեակներ շարունակ մենք բռնել ենք իբր ինքնահաստատման տարակուսելի ուղին:

Հասել ենք այնտեղ, որ մեզանից շատերը չեն էլ տարբերում Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը արեւմտահայերէնից ու գնում են սին հակադրութիւնների ճանապարհով: Նրանց մի մասը նաեւ իմ դասախօսներն են եղել` ա՛յս ուղղագրութեամբ կենսագրութիւն հիւսած, սերունդներ կրթած:

Երկուութիւն կայ նաեւ արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութիւնների միջեւ: Մենք վատ գիտենք, աւելին` մեզնից շատերը ընդհանրապէս չգիտեն արեւմտահայ նոր եւ նորագոյն մշակոյթը: Մենք մեր դպրոցական դասագրքերից ու բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների ծրագրերից օտարեցինք արեւմտահայ լեզուն ու գրականութիւնն այն դէպքում, երբ արեւմտահայերէնը շարունակում էր մնալ սփիւռքահայութեան գերակշռող հատուածի գրական լեզուն, որով մինչեւ օրս էլ ստեղծւում է բարձրարժէք գրականութիւն:

Մեր պէտքն էլ չէ կարծես, որ պարտաւոր ենք հաւասար կերպով հաղորդակից լինել թէ՛ արեւելահայ, թէ՛ արեւմըտահայ արժէքներին: Ա՛խր, ե՞րբ պիտի խոստովանենք, որ կիսատ է մեր գրագիտութիւնը, կիսատ է մշակոյթի մեր իմացութիւնը` ճիշդ եւ ճիշդ Արարատի պէս հատուած... Ե՞րբ պիտի գանք միասնութեան գիտակցութեան, ե՞րբ պիտի զգանք, որ նո՛յն ազգն ենք:

Ինչքա՞ն պիտի ազնուօրէն զայրանայ արեւմտահայ գրագէտը, որ խօսքը հասցնի արտաքին տպաւորութեամբ ծայրայեղութեան: Երուանդ Ազատեանը Սփիւռքի եւ Հայրենական մամուլի էջերից մըտահոգութիւն է յայտնում, թէ ո՛ւր ենք հասել, ինչո՛ւ ենք այսքան օտարացել. "Իմ կարծիքով, մենք տարբեր ազգեր ենք: Հայաստանը Կովկասին է պատկանում, Սփիւռքն իր պոլսահայ արմատով եւ զանազան ազդեցութիւններով տարբեր աշխարհ է: Մեզանից անկախ տարբեր ազգութիւններ են ստեղծուել: Արիւնով` միեւնոյնը, լեզուով` գրեթէ նոյնը, բայց աշխարհայեացքով` գրեթէ հակոտնեայ":

Մնում է այս խօսքերին յաւելել` դեռ ոչի՞նչ հոգեբանութեան տարբերութիւնը. վտանգը մշակոյթի ու գրի սահմաններին է հասել` տարագիր մշակո՛յթ, տարագիր նաեւ` գի՛ր...: Ահա՛ թէ որտեղ է ցաւը:

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը մեր ինքնութիւնն է, իսկ մեր ինքնութեան ու ամբողջականութեան ճանաչողութիւնը նաեւ միասնական ուղղագրութիւն ունենալու անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնն է:

Եթէ կ'ուզէք ազգային, նաեւ քաղաքական գիտակցութիւն:

ՔՆԱՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Շ Ո Գ Ե Ն Ա Ւ

ԱՇՈՒՆ ԵՒ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԻՆ ԳԱՐԱԳԱՇԼԸ

Կեանքի մասին կաղապարատիպ խօսքերով արտայայտուիլը դիւրին է մարդոց համար: Տարուան եղանակներուն մասին ալ մարդիկ ընդհանրապէս սովորական դատողութիւններ կ'ընեն չորս կողմէն: Մինչդեռ որքան մեծ անակնկալներ կը պարունակեն, թէ՛ կեանքը, թէ՛ բոլոր եղանակները և կարելի չէ սեղմեցնել անոնց խոր իմաստը կարգ մը նախատեսուած եզրակացութիւններու մէջ: Կեանքը երբե՛ք այնքան հասկնալի չէ եղած:

Եղանակները, որոնք ամբողջ կենդանի աշխարհին համար ունին իրենց անհրաժեշտ դերը, յաճախ կը մեկնաբանուին շատ հասարակ տեսակէտով: Այս ծանօթ կարծիքին համաձայն, գարնան բնութիւնը տերեւ կը բանայ ու կը ծաղկի, ուրեմն ալ` վերածնունդի եղանակն է: Ամառը խանդավառութեան եւ ջերմ զգացումներու, աշունը` մելամաղձոտութեան, իսկ ձմեռն ալ դողդղալու շրջան կը նկատուին:

Սակայն ի՛նչ մեծ անարդարութիւն մըն է նման պարզ խորհրդածութիւն մը, քանի որ ո՛չ մէկ եղանակ խորհրդանշանը չէ միակ զգացումի մը, ընդհակառակն, անոնք բազմաթիւ հաւանականութիւններ կը բովանդակեն իրենց մէջ:

Ամէնէն մեծ անարդարութիւնը աշնան դէմ կ'ըլլայ, երբ մարդիկ զայն կը նկատեն վախճանի եղանակ: Այո, թէեւ տերեւները կը դեղնին ու կը չորնան, բայց այս փուլը ի բնէ միայն վերանորոգում մըն է բնութեան համար, քանի որ անտառներն ու դաշտերը պիտի պատրաստուին կրկին աճելու յոգնեցուցիչ գործին: Պէտք է հանդուրժեն ձմրան ամիսներուն եւ ալ աւելի փայլուն երեւոյթով մը երեւան գալ գարնան:

Ուրեմն, աշունը, ըստ ինծի, սկզբնաւորութեան եղանակն է: Մենք ալ արդէն, յատկապէս բնութիւնը օրինակ կ'առնենք եւ մեր բոլոր կարեւոր առաջին քայլերը այս շրջանին կը նետենք:

Աշակերտներու համար դպրոցը կը սկսի աշնան եւ ամէն տարի աշունը նոր ծրագիրներով կու գայ: Բոլոր մշակութային ելոյթները այս եղանակին սկիզբ կ'առնեն եւ կեանքի զանազան փուլերը շարժման կ'անցնին: Ամառուան թմրութիւնն ու ծուլութիւնը վերջ կը գտնեն եւ մարդիկ զարմանքով կ'անդրադառնան, թէ կարգ մը յետաձգուած որոշումներու գործադրութիւնն ալ ճիշդ այս շրջանին կը վիճակի: Մեծ փոփոխութիւններու եղանակն է աշունը` երբ մարդ վստահի բնութեան հրաշք շրջադիծին եւ չվախնայ վըտանգի հաւանականութենէն, որ հիմն է կենսական փոխակերպումներուն:

Անգամ մը եւս եկաւ աշունը` ցոյց տալու համար մեզի մեր բոլոր սխալները եւ առիթ ընծայելու զանոնք սրբագրելու: Անգամ մը եւս կը սանտրէ աշնան հովը մազերս եւ կարծես սիրտս, միտքս ու հոգիս կը մաքրէ միաժամանակ: Անգամ մը եւս կը բարեւեմ աշունը եւ պատրաստ կը զգամ ես զիս բոլոր բարի սկզբնաւորութիւններու:

"Ակօս"

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ի հարկէ Իզմիրլեանի պէս բարեհամբաւ եպիսկոպոսի մը վայել չէր այն աստիճան գերի ըլլալ Ղազարոսեանին խառնակչութեանը, անսալ անոր չար խորհուրդին ու գեղեցիկ հանդէսը մեր մրցանակաբաշխութեան կնքել քահանայ մը հրապարակաւ թշնամանելով. Իզմիրլեան պարտաւոր էր քննութիւն կատարել, ստուգել խնդիրը, ապա գործել եպիսկոպոսի պատկան խոհեմութեամբ:

Գիտնալու ենք սակայն, թէ Իզմիրլեան Մատթէոս երախտապարտ էր Ք. Ղազարոսեանի, զի սա իբրեւ պետը Ղալաթա օճախի քանի մը հողիէ բաղկացած խըմբակին, յաջողցուցած էր անոր եպիսկոպոսացումը:

Կ'ըսեն թէ «չիկայ չարիք որ չի բերէ բարիք» այս, առածը ճշմարտեցաւ մեր դպրոցին մէջ, Իզմիրլեան սրբազանին այդ յախուռն պերճաբանութիւնը պատճառ եղաւ, որ Քրիստոստուր Ղազարոսեան եւլար տեսչութենէ, խաղաղութիւնը գար ողջունել մեզ:

Ես թէպէտ շրջանաւարտ նշանակուած ու վկայուած, բայց դարձեալ սիրով կը հետեւէի Միսաքեանի դասերուն, զի թողլով նաեւ Էfոլ տէ Փոն զ'Է Շոսէի ջերերուս դպած դասարանը, ուր ընտիր ընկերներու հետ փոխանակ Մաթեմատիկի վրայ ճառելու, կը խօսակցէինք ազգային դրականութեան, հայերէն լեզուի եւ Հայրենիքի վերաբերեալ քաղցր ու հաճելի նիւթերու մասին: Աշակերտակից մեզ ունէինք Պուլկար պատանիներ, որոնք իրենց ուսման յամառ աշխատութեամբ նուիրուած կը խորհրդակցէին յարաժամ իրենց ազգին ազատութեանը վրայ: Մեր հիացումը եւ նախանձը գրաւած էին անոնք. կը տեսնայինք թէ ո՛ր աստիճան համակամ սիրով, զրկանքներէ չընկրկելով իրենց Հայրենիքին բարելաւութեանը վրայ կը մտածէին գիշեր ցորեկ. եւ մենք կ'ուզէինք հետեւող ըլլալ ասոնց:

Հայ աշակերտներ, օրուան մեծագոյն մասը կ'անցունէինք Հայաստանի ապագային վրայ խօսելով ու խորհելով. բայց ձեռքերնուս ի՞նչ կուգար. կ'ապրէինք գաղափարներով եւ զգացումներով:

Կ. Պոլսոյ բոլոր թաղերուն մէջ հաստատուած էին զանազան ընկերութիւններ, որոնք իրենց գեղեցիկ ձեռնարկներով եւ հայրենասիրական քարոզութիւններով հայ երիտասարդութեան սիրտը վառելով կը վառէին ու սերտիւ կը կապէին Հայաստանի ազատութեան վեհ նպատակին ու երազին...

(Շար. 79)

Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Կեդրոնական Վարչութիւնը կը ցաւի Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Լիբանանի հաւատաւոր եղբայրներէն՝

ԵՂԲ. ՊԵՏՐՈՍ ՇԵՄՄԵՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, 2006 Սեպտեմբեր 27ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ցընելու համար Թուրքիոյ վարչապետը հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է Ն. Սարքոզիի հետ. այս վերջինը իրեն պատասխանած է թէ «հարցը կ'ուսումնասիրէ ու գալ շաբթու զինք տեղեակ կը պահէ»:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու վատթարացումին, ուշագրաւ է որ սպառնալիքներու պատասխանատուութիւնը տեղը ձգած է աւելի հաւասարակշռուած դատումներու: Լրագրող Ս. Իտիզ ("Միլլիյէթ" Սեպտ. 30) կը գրէր թէ իմաստ չունի ամէն անգամուն սպառնալ, պայրանալ, քանի որ իրականութեան մէջ նման ամէն փուլէ ետք ֆրանսա-թրքական տնտեսական եւ առեւտրական կապերը ա՛լ աւելի զօրացած են ու Ֆրանսա իր ներդրումներով, գործառնութեամբ գլխաւոր տեղը ունի Թուրքիոյ մէջ: Իր համոզումով՝ Հոկտ. 12ին ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակուելէ միջոց մը ետքն ալ կիրքերը պիտի հանդարտին ու յարաբերութիւնները բնական ձեւով ընթանան:

Թրքական հակազդեցութեան չափաւոր բնոյթին ապացոյց են բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը "Զաման" թերթին ըսածները թէ Անգարա մտադիր չէ Փարիզի իր դեսպանը այս փուլին ետ կանչելու: Ծրագրուած է որ Ազգային Ժողովէն խումբ մը երեսփոխան Փարիզ ղրկուին, Հոկտեմբեր 12ի նախօրեակին ֆրանսացի իրենց խօսակիցներուն յիշեցնելու համար ցեղասպանութեան նիւթին մէջ իրենց երկրին կեցուածքը. անոնք անգամ մը եւս պիտի կրկնեն "պատմութեան միասնական յանձնախումբ" մը կազմելու յանկերգը որուն մասնակցելու հրաւէր ուղղած էր Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարը Փարիզի մէջ, Ֆ. Տուսթ-Պլազիի:

Թուրքիա որպէս խաղաթուղթ պիտի շահարկէ հիւլէականի չինութեան եւ ուղղաթիռներու գնումի նիւթերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՆ "փրկողներուն" շարքը կ'երկարի ընկերվարական կուսակցութեան մէջ, ուր նախքան Հոկտ. 3ի թուականը, պաշտօնական երեք թեկնածուներ կային յանձինս՝ Սթրօս-Քահնի, Սեկոլէն Ռուայալի եւ Լօրան Ֆապիուսի, ճէք Լանկ յայտնած էր (Հոկտ. 1ին) որ կը սպասէ մինչեւ Երեքշաբթի պաշտօնապէս հաղորդելու համար իր որոշումը: Շարքերուն մէջ, Սեկոլէն Ռուայալ միշտ գլուխն է եւ գէշ դիրքի վրայ է Լ. Ֆապիուս: Հետաքրքրական երեւոյթն այն է, որ ամէն մէկը երկիրը փրկելու իր դեղագիրը ունի, մեծ ինքնավստահութեամբ:

ՊՐԱԶԻԼԻ նախագահ չվերընտրուեցաւ Լուլա առաջին հրջանին իսկ (Հոկտ. 1), ինչպէս նախատեսած էին հարցախոյզերը: Մեծամասնութիւն ստացած չըլլալով, պարտի սպասել Բ. հրջանին: Երկիրը նաեւ սուգի մէջ էր Պօյինկ 737 մը ջախջախուած ըլլալով, 154 հոգիով:

ԳԱԶԱՅԻ ՄԷՋ, բուռն բախումներ պատահած են շաբաթավերջին նաեւ Ռամալլա, ուր Ապպասի հաւատարիմները թալանի տուած են վարչապետին (Համաս) գրասենեակները: 8 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 50 վիրաւոր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. Աստղիկ Շինկիթեան 100 Եւրօ:

ՓԱՐԻԶ. Ժագլին Քանարեան 30 Եւրօ:

ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ աշխերու սակագինը

	€	
Մանագդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՋԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie

Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures

Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)

P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h

Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet

A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots

Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du **14 octobre.**

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի "Արաքս" մասնաճիւղը, Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան հաստատութեան աջակցութեամբ Հայաստանի տարուան առիթով ձեզ առիթը կ'ընծայէ վայելելու Հայաստանէն ժամանող երախաներու բացառիկ "ԱՄԻԿՕ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ"ի ելոյթները:

Առաջին ելոյթը տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 15ին
Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:
234 Emile Zola — Villeurbanne

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՅԹ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04. 78. 45. 17. 55 թիւին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Արմէն Շէկոյեան, Մարինէ Պետրոսեան
Վիոլէթ Գրիգորեան, Կարէն Քասեան

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի
կը ներկայացուի նաեւ՝
«AVIS DE RECHERCHE»
երկլեզու ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը:

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20.45ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
"Տէմիրճեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris
- Մուտքը ազատ է -

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.-

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire
(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle
le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur **«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN, Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du 14 octobre au 4 novembre — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— Entrée libre ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

1 - CONCERT — Vendredi 6 octobre à 20h30 à NEOULES
2 - CONCERT — Dimanche 8 octobre à 17h à AIX EN PROVENCE, au Pasino
3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS
4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE
5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI 4 OCTOBRE 2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·546 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21·546

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՂԸՖՆԵՐՈՒ ՕՐԷՆՔԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ազգային ժողովը Եւրոպական միութեան պատշաճեցումի օրէնքներէն վաւերացուցած է փոքրամասնութեան վաղըֆներուն առընչուածը: Վարժարաններու գլխուն մէջ անփոփոխ պահուած է օտարահպատակներու զաւակներուն իրենց ազգային վարժարանները յաճախելու արգելքը: Գրած էինք թէ առաջարկուած էր այդ արգելքը վերցնել, որպէսզի գլխաւորաբար 40 հազար հայաստանցիներու զաւակները կարենային հայկական վարժարանները յաճախել. բայց այդ կարգադրութիւնը բուռն հակազդեցութիւններ արթնցուցած ըլլալով, ետ առնուած էր: Օրէնքը կը հաստատէ որ "փոքրամասնութեան վարժարան" ըսելով երկրին հայ, յոյն, հրեայ համայնքներուն հիմնած վարժարանները պէտք հասկցուին որոնք Լօզանի դաշնագրին երաշխիքը կը վայելեն: Ու այդ հաստատութիւններուն մէջ միայն այդ փոքրամասնութեան զաւակները պէտք կարենան ուսանիլ: Այլ խօսքով՝ հայաստանցի պատանիները թրքական վարժարան յաճախելէ այլ բան չեն կրնար ընել:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱՊԵՏԵՐՈՒ

Փոքրամասնութեան վաղըֆներու նոր օրէնքին վիճարկումներուն ընթացքին հայկականներուն համար եւս առաջ քշուած "փոխադարձութեան" սկզբունքը մեծ մասով Հայերէ ստորագրուած հակազդեցութիւն – հանրագրութեան մը առաջնորդած էր: Անով կը դատապարտուէին իշխանութիւնը եւ ընդդիմութիւնը որոնք մինչեւ այսօր ձգձգած էին փոքրամասնութիւններու քաղաքացիական իրաւունքներուն ճանաչումը, հարցերուն կարգաւորումը. այսօր այդ ուղղութեամբ բաներ մը կ'ընէին, Եւրոպական միութիւնը սիրաշահելու նպատակով: Ստորագրողները կը շեշտէին յատկապէս թէ այդ ընթացքին յաճախ մէջբերուած "փոխադարձութեան" սկզբունքը որ զիրենք պատանդի կը վերածէ, չի համապատասխաներ ժողովրդավար հանրապետութեան մը ('Յառաջ", Սեպտ. 27):

Մեսրոպ պատրիարքը յաջորդ օրուան թուականով նամակ մը ղրկելով վարչապետ Էրտողանի ու կարեւոր կուսակցութիւններու նախագահներուն, քննադատած ու հակազդած է նոյն "փոխադարձութեան" սկզբունքին հայ համայնքին դէմ կիրարկումին: Ապա նիւթ ըրած է հայաստանցի եւ ոչ Թուրքիոյ քաղաքացի պատանիներու հայկական վարժարանները յաճախելու արգելքը:

Մեսրոպ արքեպիսկոպոս գրած է.

«ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ կանոն մը չէ՞ որ երկիր մը կը կիրարկէ ոչ թէ իր քաղաքացիներուն, այլ տարբեր երկրի մը քաղաքացիներուն հանդէպ: Օրինակ, Թուրքիա բնակող ԱՄՆ-ու քաղաքացիներուն տրուած իրաւունքները այդ երկիրը պէտք է տայ իր սահմաններուն մէջ ապրող Թուրքիոյ քաղաքացիներուն: Երբ պետութիւն մը այս սկզբունքը կը կիրարկէ իր քաղաքացիներէն ոմանց (հետեւաբար չի կիրարկեր ուրիշներու), կը նշանակէ թէ խտրութիւն կը դնէ իր քաղաքացիներուն միջեւ, ինչ որ Թուրքիոյ սահմանադրութեան 10րդ յօդուածով սահմանուած հաւասարութեան սկզբունքին ոտնակոխումը կը նշանակէ:

Փոխադարձութեան կիրարկումին հիմ առնուած Լօզանի 45րդ յօդուածը կ'ըսէ. «Այն իրաւունքները զորս Թուրքիա ընդունած է ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններուն համար, Յունաստանի կողմէ ալ ընդունուած են իր երկրին մահմետական փոքրամասնութեան համար»: Այս յօդուածը բացայայտ կերպով կը սահմանէ ընդունուած իրաւունքներուն կիրարկումը եւ ոչ թէ փոքրամասնութիւններու հանդէպ սահմանափակումներ: Այլ խօսքով, ձեր գնահատանքին կը ձգեմ ըսել թէ որքա՛ն տեղին է այդ յօդուածէն հետեւցընել թէ երկու երկիրներէն մէկը երբ իր փոքրամասնութիւններուն զլանայ այդ իրաւունքները, միւս երկիրն ալ նոյն վերաբերումը կ'ունենայ:

Մեր համայնքը լրջօրէն վրդոված է տեսնելով որ իրեն առընչուած ամէն նիւթ կը յղուի Թուրքիա – Յունաստան փոխադարձութեան սկզբունքներուն, հետեւաբար բոլոր հարցերը կը կաղապարուին յոյն համայնքին հարցերով: Հակառակ որ Թրքահայ համայնքը իր Թուրք քաղաքացիի ինքնութեամբ որեւէ երկրի հետ փոխադարձութեան հարց չունի, այս հարցին ամէն առիթով օրակարգի գալը անիմաստ կը նկատէ. կը մտածենք թէ Թուրքեւյունական քաշքշուքին զոհը կ'ըլլանք:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՕՏԱՐ ԱՇԱԿԵՐՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Պաշտօնական աղբիւրներէ ալ քանիցս ըսուած է թէ Հայաստանի 30-40 հազար քաղաքացի կը գտնուի Թուրքիա, գլխաւորաբար Պոլսոյ, Անթալիայի, Տրապիզոնի մէջ: Ատկէ զատ ներկայիս ծանօթ է որ պատերազմական գօտիի վերածուած Իրաքէն ու Լիբանանէն ալ թէեւ քիչ թիւով հայ ընտանիքներ Պոլիս կը գտնուին: Այս մարդիկը որոնք "ապաստանեալ"ի պաշտօնական կարգավիճակ չունին, փոքր աշխատանքներով իրենց աղքատ ընտանիքներուն ապրուստը կը ճարեն եւ հոս են ժամանակաւոր կերպով: Բացայայտ է որ սահմանային համակարգիչները անոնց արձանագրութիւնը պահած են: Պետութեան կողմէ անոնց ցոյց տրուած լայնախոհութիւնը մարդկայնական արժէքներու տեսակէտէն մեծապէս գնահատելի է:

Այդ մարդոց զաւակները, ներկայիս, երբ ամէնէն արդիւնաւոր տարիքին մէջ են, որեւէ կրթութեան կարելիութենէ զրկուած են: Խնդրեմ, թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ այդ նիւթով վէճերուն տխրութեամբ հետեւեցայ եւ թէ երախաները քաղաքական մանրուքի վերածող կեցուածքը ցաւալի կը գտնեմ: Բոլոր ժամանակակից երկիրները զարկ կու տան կարօտներու մարդասիրական օժանդակութեան իրենց քաղաքականութեան: Թուրքիոյ այս օտարները զաւակներն են այն դրացի երկրին, որուն հետ մեր երկիրը հարկ է զարկ տայ երկխօսութեան ջանքերուն: Պէտք չէ մոռնանք որ մեր պետութիւնը ստորագրած է Մանկական իրաւունքներու համաձայնագիրը որ ունի «Ամէն երախայի իրաւունքն է կրթութիւն ստանալ» յօդուածը: Եթէ այդ երախաները կարեւոր չեն նկատուիր, այդ պարագային ամէն Ապրիլ 23ի Մանուկներու տօնին, ցուցադրակա՞ն է միայն արտասահմանէն հրաւիրուած օտար երախաներու ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը: Միւս կողմէն, Կրթական նախարարութեան հակակշռին ենթակայ փոքրամասնութեան վարժարաններուն մէջ ազգային կրթութեան քաղաքականութեան զուգահեռ կրթութիւն չի՞ տրուիր: Յատկապէս թրքերէնի, պատմութեան, աշխարհագրութեան, քաղաքացիական գիտութեան եւ ազգային ապահովութեան դասերը կրթական տնօրէնութիւններու նշանակած թուրք-մահմետական եւ զինուորական ուսուցիչներու կողմէ չե՞ն դասաւանդուիր: Այս պայմաններով իսկապէս դժուար է որ հասկնամ թէ ի՛նչ անպատեհութիւն կը նշմարուի օտար քաղաքացիութեամբ երախաներու թրքական ազգային կրթական համակարգէն անցնելուն մէջ: Կարելի չէ՞ ակնկալել որ այդ տղաքը շէնք-շնորհք թրքերէն սորվին ու յառաջիկային այդ երկիրներուն հետ զարգանալի երկխօսութեան մասնակից դառնան:

Ես պարզ քաղաքացիի մը ինքնութեամբս կը խորհիմ թէ շրջանի մեծ ու հզօր պետութիւններէն Թուրքիան մարդկայնական արժէքներու տիրութենէն պէտք չէ ետ մնայ: Պատասխանատու ձեր պաշտօնին վրայ յաջողութիւն, ձեր անձին առողջութիւն կը մաղթեմ»:

ՊՈԼԻՍ

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ՋԱՅՐԱՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ԱՆԳԱՐԱՆ

Յունաց տիեզերական Բարդուղիմէոս պատրիարքը իտալական Լա Ռեփուպլիքա թերթին յայտարարած է թէ Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները կրօնական ազատութեան առումով սահմանափակումներու ենթակայ են եւ կ'ակնկալեն որ երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթը լուծում բերէ այդ բնագաւառի հարցերուն: Ան մանրամասնած է իր ըսածը, խօսելով աստուածաբանական ակադեմիայի մը չգոյութեան, գրաւուած կալուածներու, իր "տիեզերական" կոչումին անտեսումին մասին: Աւելցուցած է թէ բազմաթիւ նամակներ գրած է Անգարա, բայց ոչ մէկուն պատասխան ստացած: Իրեն համար ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ բարոյական անձնաւորութեան բնոյթը կը մերժուի տիեզերական պատրիարքարանին որ 17 դարէ ի վեր այդ վայրին մէջ կը գտնուի:

Թուրք մամուլը (Հոկտ. 1) արձագանգելով այս խօսքերուն, պատրիարքին ընթացքը կը մեկնաբանէր Թուրքիոյ մասին Եւրոպայի բողոք ներկայացնելու եւ Եւրոպական միութեան հոլովոյթին Անգարայի վրայ ճնշում պահանջելու արարք:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՖԻԼՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ֆրանսահայ վերապրող Կարպիս Յակոբեանի յուշերուն հիման Սիւզան Խարտալեանի ու Փէա Հոլմքուիսթի պատրաստած "Կ'ատեմ շուները" վաւերագրական ժապաւէնը չէ առնուած Պոլսոյ "1001 փաստանկար" փառատօնի ծրագրին մէջ: Շուէտարնակ արուեստագէտները վերջին պահուն տեղեակ պահուած են իրենց գործին մերժումին. անոնց ըսուած է նաեւ թէ որպէս ժապաւէնի հեղինակ հրաւիրուած են փառատօնին, բայց կազմակերպիչ մարմինը չի կրնար երաշխաւորել իրենց կեանքի ապահովութիւնը:

Նոյն մարմինը ոչ մէկ բացատրութիւն տուած է ֆիլմին մերժումին մասին: Թուրքիոյ մշակոյթի նախարարութիւնն ալ ըսած է թէ իրենք ոչ մէկ լիազօրութիւն ունին ֆիլմերու ընտրութեան միջամտելու:

Խնդրայարոյց ժապաւէնը պատրաստուած է 2005ին ու նիւթ կ'ընէ Յակոբեան ընտանիքին ոդիսականը: Կարպիս Յակոբեան որ 9 տարեկան է 1915ին պատմած է թէ ինչպէս Թուրք զինուորներ հայրը գնդակահարած են եւ շուներ փորձած են յօշոտել անոր դիակը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔԻ պատմական խօսքերը Երեւանի մամուլի ասուլիսին ընթացքին, արձագանգ գտած էին նաեւ Մոնտի մէջ (Հոկտ. 3): Լուրին հաղորդումէն ետք, թերթին թղթակիցը՝ Նաթալի Նուկայրէտ կ'աւելցնէր թէ նախագահին խորհրդականներէն մէկը ճշդած էր որ իր գնահատումը "քաղաքական գետնի վրայ էր եւ ոչ՝ իրաւական": Նոյն աղբիւրին համաձայն, հաւանաբար անհրաժեշտ ըլլար "բացատրութեան աշխատանք մը" տանիլ Անգարայի մօտ: Այս թղթակցութեան կողքին կար նաեւ կարճ հարցազրոյց մը Փաթրիք Տէվէճեանի հետ, ուր ան կը շեշտէր, ի մէջ այլոց, "Պետութեան ղեկավարը անթերի եղաւ յիշողութեան աշխատանքի տեսակէտով":

ԺԷՔ ԼԱՆԿ, ժոսփէնէն ետք, հրաժարեցաւ նախագահական թեկնածութեան թեկնածու ըլլալէ, ընդառաջելով Ֆր. Հոլանտի դիմումին, որ չէր ուզեր որ պառակտում մը աւելնայ պառակտումին վրայ: Լանկ այս զոհողութիւնը կ'ընէ, ըստ իր խօսքերուն, պարզապէս որպէսզի ձախը յաղթէ եւ աջը թաղուի: Կը թուի որ Փա տը Գալէի (շրջանին երեսփոխանն է) իր ընկերներն ալ չեն քաջալերած իր թեկնածութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգային ժողովի լրատուութեան յանձնախումբը իր եզրակացութեան հասաւ ծխամոլութեան մարզին մէջ եւ այդ եզրակացութիւնը յանձնեց կառավարութեան, որ վերջնական վճիռը կու տայ: Որոշուած է ուրեմն, որ ծխելը բոլորովին կ'արգիլուի հանրային վայրերու մէջ եւ այս որոշումը պարտադրաբար կը գործադրուի 2007 Սեպտ. 1էն սկսեալ: 1991ին, առողջապահութեան նախարարը (Էվէն) արդէն ծխողներու եւ չծխողներու բաժանումները հրահանգած էր ճաշարաններուն համար եւ խորքին մէջ այդ կարգադրութեան ընդլայնումն է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՆԱԿԸ կը մերժէ եւրոպական քննադատութիւնները, ըստ որոնց շատ մեծ տեղ կը գրաւէր քաղաքական կեանքին մէջ, այդ ամբաստանութիւնները "հանդուրժողութեան սահմանը" կ'անցնին կը շեշտէ: Վիճարկումի մը առեն Պոլսոյ Զինուորական ակադեմիային մէջ, Զօր. Եաշար Պիւյիւքանըթ յայտարարած է որ բանակը կողմնակից է իր երկրին թափած ջանքերուն անդամակցելու համար Եւրոպական միութեան, բայց, իր խօսքը ունի ըսելիք ազգային ապահովութեան եւ լաիք վարչակարգին պաշտպա-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԻՆ

Ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթով նախագահ Շիրաքի Թուրքիոյ ուղղած կոչը Թուրքերէն զատ այլ հասցէներու ալ վրդովում պատճառած է: Անոնցմէ է Եւրոպական խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Ռ. Վան Տէր Լինտըն: Ան սխալ որակելով Ֆրանսայի նախագահին արտայայտութիւնը, ըսած է թէ խաղի ընթացքին կանոնները չեն փոխուիր: Աւելցուցած է նաեւ թէ նման յայտարարութիւն կը վնասէ Եւրոպա – Թուրքիա յարաբերութիւններուն տիրող ապահովութեան մթնոլորտին, ինչ որ կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ բանակցութեան ընթացքին վրայ:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՈՍԿԵԴԱՇՏԷՆ ԵԼԱՆՔ ՃԱՄԲԱՑ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Միչիկընի Համալսարանի Պատմութեան դասախօս փրոֆ. Ֆաթմա Միւկէ Կէօչէկի հետ ամէն ամառ կազմակերպած Անատոլուի մեր ուղեւորութեանց հինգերորդը, որ 27 Յուլիսին սկսաւ Խարբերդի «Ոսկեդաշտ»էն, յաջողութեամբ աւարտին հասաւ Օգոստոս 3ին Վանի մէջ, ուր տօնեցինք նաեւ այս քաղցր միասնութեան 5րդ տարեդարձը, վերյիշելով մեր նախորդ պտոյտները։–

2002 թուին, առաջին անգամ երեք հոգիով Խարբերդէն մեկնած եւ Քէպանի ու Արաբկերի ճամբով հասած էինք Ակն։ Յաջորդ տարի մեր շրջապտոյտը սկսած էր դարձեալ Խարբերդի շրջանէն, այս անգամ ծանրանալով սակայն "Ծովաց Աշխարհ"ի Ծովք անուն լիճին մէջ ջրամոյն եղած Ս. Նշան վանքին ալ գտնուած կղզիին վրայ։ Վերջերս, ջուրի մակերեւոյթին իջնելուն պատճառաւ երեւան ելած էին պատմական դղեակին մնացորդները, ուր 10 դար առաջ ծնած ու ապրած էր Ներսէս Շնորհալի Հայրապետը, նախքան կաթողիկոսարանին Կիլիկիոյ բերդերէն Հռոմկլայ փոխադրուիլը։

2004ին աւելի բազմամարդ խումբով մը եւ Տրապիզոնէն սկսած էինք ուղեւորութեան, շրջած էինք Արդուինը, Թորթումի ու Եուսուֆէլիի «Վրացական» կոչուած Բագրատունեաց սրբավայրերը, ինչպէս նաեւ Կարսն ու Անին։

Անցեալ տարուան մեր չորրորդ ուղեւորութեան մեկնակէտը եղած էր Վանը, ուրկէ անցած էինք Մուշ ու Խարբերդ՝ ապա Մարաշ ու Զէյթուն, Մուսալեռ եւ վերադարձի համար՝ Ատանա։

Այս անգամ նոր անդամներով Պոլսէն մեկնող մեր խումբին Էլազըղի մէջ միացան Լոս Անճըլըս Համալսարանի Հայկական Ամպիոնի հիմնադիր եւ վարիչ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան եւ իր կողակիցը տոքթ. Վարդիթեր Յովհաննէսեան, որոնք փրոֆ. Միւկէ Կէօչէքի ընկերակցութեամբ անցած էին Տրապիզոն – Էրզրում – Խարբերդ հետաքրքրական ճանապարհը, հետեւելով Եփրատ գետի հոսանքին եւ անցնելով Երզնկայէն, Կամախէն, Ակնէն, Արաբկերէն ու Կապանէն։

Աւելի քան 40 դարեր Հուռիներու, Խեթերու, Ասորիներու, Ուրարտացիներու, Մարերու, Պարսիկներու, Հռովմէացիներու, Բիւզանդացիներու, Հայերու, Արաբներու եւ այլ ցեղերու բնակավայր դարձած Խարբերդը, կեդրոնն էր այժմու Էլազըղ՝ նախկին անունով՝ Մէզրէին, նաեւ անցեալին «Հանձիթ» կոչուած դաւառին, շնորհիւ իր համբաւաւոր ամուր բերդին, որու պատճառաւ ոմանք Քարբերդ կ'անուանեն այս անառիկ քաղաքը։

Ըստ տեղացիներուն, 70ական տարիներուն, կատարուած պատմական չինութեանց մացորդներու մեծ մաքրագործումէն վերջ, Խարբերդի մէջ հնագիտական արժէքներուն մեծ մասը փճացած են։ Մի քանի մզկիթներու, եկեղեցիներու, բաղնիքի եւ բնակելի շէնքի կողքին իբրեւ Քրիստոնէական աղօթավայր մնացած է Ասորիներու կողմէ գործածուած Ս. Աստուածածնի պատմական քարաշէն մատուռ – եկեղեցին։ Հայերը նախապէս իրենց թաղերուն մէջ ունեցած են Ս. Յակոբ, Ս. Կարապետ, Ս. Ստեփանոս, Ս. Նշան եկեղեցիներն ու չորս վարժարաններ, ինչպէս նաեւ որբանոցներ։ Խարբերդ քաղաքի եւ գիւղերուն մէջ անցեալին եղած են նաեւ 27 հայկական վարժարաններ, Բողոքական Հայերու Եփրատ գոլէճը եւ Լատինաց դպրոցները։

ՈՍԿԵԴԱՇՏԻ ԳԻՒՂԵՐԸ

Այս տարուան ծրագիրը առիթողաբար պատրաստեցինք ծանրութեան կեդրոնը հաստատելով Խարբերդի գիւղերուն վրայ, ի պատիւ մեր խմբակին նոր մասնակից Տէր եւ Տիկին Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի, քանի որ փրոֆէսէօրը առաջին անգամ պիտի տեսնէր իր ծնողներուն ծննդավայրերը։ Ուրեմն այցելեցինք Խարբերդի Ոսկեդաշտի 63 պատմական գիւղերէն 16ը, առանց հաշուելու Ծովքը եւ զանց առնելով լիճին հիւսիսային ափի մի քանի քրտական գիւղերը, ինչպէս՝ Կալըէքին (կեաւուր էքինի), Նալէգութեան Գուցի (կրիայի տուն), Գոմէ Հաճէ (Հաճերի գոմ), Էլպաք, Շէպկէն՝ որուն համար «Կրէկորեան գիւղ» կ'ըսեն, եւ Կէցինը, որ անցեալին Քիւրտ եւ Կեաւուր Կէցին անունով երկու գիւղերէ բաղկացած էր, եւ անոր մօտի Հավրէ գիւղը, որուն համար կ'ըսուի թէ Խուռիներու մայրաքաղաքն է եղեր։

... Մեկնելով մեր իջեւանած Ծովքի հիւսիսային ափի Թուրխօլ անուն մօթելէն, առաջինը այցելեցինք Քինէտերիք եւ Խանդառիճ գիւղերը, որոնք մեր ձեռքի (Ս. Էփրիկեանի Բնաշխարհիկ Բառարանի) ցանկին մէջ կը պակսէին։ Այս գիւղին մէջ քրտուհիներ մեզի հրամցուցին թոնրի հաց ու բաժին տուին իրենց խաշած ու ծեծած թարմ կորկոտէն, զոր խարբերդցիներ կը կոչեն եղեր «Ծեծած» կամ թըրքերէն «Տէօվմէ»։

Անցանք վերջին նորաձեւութեան յարմար «սիլիթ քլիմա»-ներով օժտուած բարգաւաճած գիւղէ մը որ կը կոչուէր «Շինթիլ», ապա Խուլլու, Եղիճէ եւ Փէրչէնճ գիւղերէն։ Այս վերջինը ծանօթ է որպէս ծանօթ գիւղագիր Համաստեղի (Համբարձում Կէլէնեան) գիւղը։

Ճամբու վրայ դուռը զարկինք այս շրջանի Հայ ընտանիքի մը եւ այցելեցինք Սարգիս Լազօղլուի բնակարանն ու ագարակը, որոնց մասին պիտի խօսինք այլ առիթով։

Խարբերդի դաշտը, որ հայկական աղբիւրները «Ոսկեդաշտ» կը կոչեն, աւելի քան 60 գիւղերուն, գրեթէ ամէն մէկուն մէջ ունեցած (ըլլալու) է եկեղեցիներ ու վանքեր, որոնցմէ 2–3 հատին փլատակները միայն կրցանք գտնել։ Անոնցմէ մէկն էր «Դատեմ»ի աւերակ եկեղեցին, որ կը կոչուի Սուրբ Սիմոնի վանք, նաեւ բերդի մը մնացորդները։ Անցանք վերին ու ստորին Միածոր, Եղեգի եւ ճախճախուտ վայրի մը բարձունքներուն հիմնուած Սուրսուրի գիւղը, ի վերջոյ հասանք Քէսրիկ կամ Գաղրիկ (Քաղձրիկ) գիւղը, որ Փրոֆ. Յովհաննէսեանի մօրենական գիւղն էր եղած։ Նկարեցինք մի քանի հին տուներ եւ այն բլրակը որ կը ծածկէր գիւղի եկեղեցիին աւերակները։ Այցելեցինք Խուլէ կամ Խուլվենք գիւղը եւ հիւրը եղանք գիւղի մօտիկ անցեալի անուանի դէմքերէն ողբացեալ Փօլօ Նշանին հարս եկած մեր վաղեմի ծանօթ Մարգրիտին։ Ան իր զուլալ հայերէնով եւ Խարբերդի բարբառով բաւական յուզման մատնեց փրոֆէսէօրը, որ իրեն ըսաւ.– «Ճիշդ մայրիկիս պէս կը խօսիս»։

Խուլէի Ս. Գէորգ վանքը, որ Զարդարիչի, Դատեմու, Սորսորու վանքերէն վերջ չորրորդն ու ամենագեղեցիկն է, որ քովը ունի (եղեր) որբանոց մը, նաեւ ինչպէս միւս վանքերը, սեփական արտերն ու ծառաստաններ, որոնցմէ մնացած են միայն թթենիները։ Այս վանքերէն զատ Քէսրիկ գիւղի մօտ բլուրի մը վրայ անցեալին կայ եղեր Սուրբ Մամաս անուն ուխտատեղի մը։

Վերջապէս կը մտնենք Փրոֆ. Յովհաննէսեանի հօրենական գիւղը՝ Բազմաշէն, կամ ինչպէս տեղացիներ կ'ըսեն Պըզմաշէն, ուր բացի խլխլած քանի մը տուներէ, ոչ մէկ նկատելի պատմական հնութիւն մընացած է։ Կը հանդիպինք միայն բանջարանոցի մը, ուր կաղամբներ նոր կը սկսին բուսնիլ հսկայ տերեւներու մէջտեղէն։ Յովհաննէսեան կը յիշէ իր հօր պատմածը, որով այնքան մեծ կ'ըլլան եղեր Պըզմաշէնի կաղամբները, որ վրան մարդ մը կրնայ եղեր նստիլ։

Կը մնար Հիւսէյնիկ կամ Հիւսնեակ գիւղը, եւ Ապտուլլահի պարտէզին աւազանին շուրջի թթենիներէն քաղեցինք ու համտեսեցինք «Յունական թութ» կոչուած խոշոր, թթուաշ կարմիր թութեր, ու շրջեցանք մի քանի հին հայապատկան տուներ։

ԾՈՎՔ

Խարբերդի հարաւ արեւելեան կողմը, Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ է «Ծովք» կամ «Կէօլճիւք» կոչուած եկրաբանական խաւերու ձեւափոխութեամբ գոյացած եւ ամէն կողմէն լեռներով շրջապատուած լիճը, որու հարաւային ափին էր համանուն գիւղը, դիմացի կղզիի պատմական դղեակով։ Ժամանակին այդ կղզին թերակղզի ըլլալով կապուած է եղեր գիւղին, բայց ջուրերու բարձրանալովը կղզի է դարձեր եւ ի վերջոյ մնացեր է ջուրերուն տակ։

Կղզիի եւ Ծովք գիւղի բնակիչները բարձրացեր են դէպի «Հազար Տաղը» կոչուած լերան փէշերը ու կազմեր են արդի Կէօլճիւք գիւղը։ 1884ին Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար» անուն գործին մէջ կ'ըսէ, թէ Կէօլճիւքի բնակիչք ամբողջ Հայ են, իբր 60 տուն եւ նոյն ժամանակի ծերունիք պատմեր են, թէ իրենք ծնած են ի դղեակն եւ մկրտուած Ս. Նշանի աւազանին մէջ։ Այս փոփոխութիւնը հազիւ 70 տարի կայ որ եղած է։ Լճակը, հին տեղացիներու կողմէ «Թորոս Աղբար» կոչուած ջրաճայի մը կողքին զանազան թռչուններու հետ ունի նաեւ քանի մը տեսակ ձկներ, որոնցմէ խտուտ կամ Խայտուտ կոչուածը գիւղացիներ կը բռնեն, աղելով կը չորցնեն ու կը պահեն, ինչպէս Վանայ Ծովու տառեխը։

(Շար. 1)

«ԻՆՉՈ՞Ի ՉԵՆՔ ՍԻՐԵՐ ՄԵՐ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» ՀԱՐՑ ԿՈՒ ՏԱՅ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Մ. Ա. Պիրանտ թուրք մամուլին կարեւոր անուններէն է։ Քաղաքական կեանքին մասին ամէնօրեայ քրոնիկներ կը ստորագրէ "Հիւրրիյէթ" օրաթերթին մէջ։ Սեպտ. 27ի իր խորագիրով հարց կու տար. "Ինչո՞ւ չենք սիրեր մեր փոքրամասնութիւնները"։ Հասկնալի է որ Եւրոպայի անդամակցութեան հեռանկարը ստուերող պարագաները մտահոգութիւն կը պատճառեն իրեն. ատոր հետ կայ նաեւ ինքնաքննադատական մօտեցումը։

Ան կը գրէ.

«Եւրոպային պատշաճելու օրէնքներէն մէկ քանին հայելին եղան մեր հաւաքականութեան։ Յատկապէս օտարներու եւ մեր քաղաքացի ոչ մահմետականներու առնչուած փոփոխութիւնները մեծ ընդդիմութեան կը բախին։

Երկրին 99%ը մահմետական է, սակայն, երկու–երեք եկեղեցիի տրուելիք դիւրութիւնը, 15–20 եկեղեցիի բացումի հեռանկարը մեր մարդիկը ոտքի կը հանէ։ 70 միլիոննոց երկրի մը մէջ 300–400 հազար հոգինոց ոչ մահմետականներու վաքըֆները մեծ հարց կը ստեղծեն։

Հնարեր ենք "օտարականները ամէնէն աւելի սիրող ժողովուրդ"ի սուտը, մենք մեզ կը խաբենք։ Այո՛, քանի մը օրուան համար եկող զբօսաշրջիկին բարեկամ ենք, սակայն այն պայմանով որ տունը վերադառնայ։ Իսկ թէ գործ փնտռելու, աշխատելու եկած ափրիկեցի, նոյնիսկ փախստանցի քանի մը հարիւր հոգիին որքան գէշ կը վարուինք, թերթերը գրած են։

Զիս ամէնէն աւելի կը հետաքրքրէ մեր քաղաքացի ոչ մահմետականներուն հանդէպ մեր ծածուկ թշնամութիւնը։ Կարդացէք մեր պատմութիւնը ու կը տեսնէք։ Շարունակ բռնութեամբ վարուած, դէշ վերաբերում ցոյց տուած, իրենց ունեցած դրամն ու ստացուածքը առնել ջանացած ենք։ Վերջին օրինակն է Ազգային Ժողովի օրակարգին Փոքրամասնութիւններու վաքըֆներուն օրէնքը։ Ան պատմական անիրաւութիւն մը կը սրբագրէ։ Վաքըֆներուն կալուածատէր ըլլալու կարելիութիւն կու տայ եւ իրենցմէ գրաւուած կարգ մը ստացուածքներ կը վերադարձնէ։

Ցգէտները մէկդի կը ձգեմ։ Կը բաւէ նայիլ մեր խելամիտ, զարգացած կարծածներուն գրածներուն, ըսածներուն. Կան պնդողներ թէ հայրենիքի հողը ատրանոր նուէր կը տրուի, ըսողներ՝ թէ փոխադարձութեամբ տրուած ստացուածքները կրկին պիտի ետ տրուին, թէ վաքըֆները յառաջիկային քաղաքական ուժերու պիտի վերածուին, պիտի կրնան Այասոֆիային տիրանալ ու Վատիկանի նման կրօնապետութիւն մը հիմնել...

Անհաւատալի է։ Ու ամէնէն գէշը այն է որ այս մօտեցումը խրախուսուած է ՃՀՓ–ի նման կուսակցութեան մըն ալ կողմէ։ Ի՞նչ է այս տգիտութիւնը, այս անվստահելիութիւնը։

Տեսէ՛ք թէ ուր հասած է մեծն Թուրքիան։ Մինչ կը ջանայինք մահմետական կամ քրիստոնեայ իր փոքրամասնութիւններով հպարտ, անոնցմով հարստանալուն գիտակցութեան տէր Թուրքիա մը ստեղծել, իրենց շուքէն վախցող, գաձաճ, մեծութեանը անգիտակից ղեկավարներու խուժանի մը ձեռքը մնացինք։

Ափսո՛ս»։

Նոյն օրուան սիւնակին մէջ լրագրողը տեղ տուած է վաքըֆներու օրէնքին, անոր կտրած ճամբուն, ապա անոր առնչըւած խնդրայարոյց կալուածներուն, ցանկին։ Տասը կէտով ամփոփուած 36 կալուածներ են անոնք. վեցը հայապատկան է, երեքը յունապատկան, մէկն ալ հրեայ համայնքին պատկանող։ Հայկականներուն հինգը եկեղեցական շէնքեր, հողեր են, մէկը՝ Ս. Ղազարի Մխիթարեան վանքին ու դպրոցին վաքըֆը։

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԻՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 9ին եւ 10ին, նշուած են Խաչվերացի, Մուսա լերան հերոսամարտի 91ամեակի եւ Հայաստանի վերանկախացման 15ամեակի տօները։ Սեպտ. 9ին, զանազան շրջաններէ բազմութիւն մը խուժած է սրահ։ Ժամը 21ին, խրախճանքի բացումը կատարած է Խաժակ Արք. Յակոբեան, որ ընդգծած է զուգահեռ մը այսօրուան եւ անցեալի պատերազմներու միջեւ, որոնք ծառայած են հայապահպանման նպատակին, հաստատելով որ անցեալինը յաղթական դուրս եկած է, սակայն մերօրեայ պատերազմը կը շարունակուի, յուսալով որ ան ալ ունենայ նոյն յաղթական աւարտը։ Խօսք առած է Յակոբ Ճանպազեան, որ նշած է Խաչվերացի, Մուսա լերան հերոսամարտի եւ Հայաստանի վերանկախացման սրբազան իմաստը։ Կիրակի, Սեպտ. 10ին, պատարագէն ետք, ժողովուրդը ուղղուած է դէպի Մուսա լերան հերոսամարտի յուշակոթողը, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որմէ ետք գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է, ուր հնչած է նաեւ տհօլն ու զուռնան։

«Ակօռ»

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ 2006–Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ. 1 ՄՐՑԱՆԱԿ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԵՒ ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ Է...

Թերեւս ուղղագրութիւնը, որն անուանում ենք Մեսրոպեան, աւելի ճիշդ կը լինէր պարզապէս կոչել դասական, նկատի առնելով այն, որ Մեսրոպ Մաշտոցից դարեր անց այն համալրուել է «օ» եւ «ֆ» տառերով: Բացի այդ, լեզուի զարգացման զուգահեռ որոշ ուղղագրական յստակեցումներ, հաւանաբար, կատարուել են, որը բնական է անխուսափելի բոլոր լեզուների զարգացման մէջ: Սակայն այս երեւոյթը բոլորովին համադրելի չէ այն ուղղագրական «եղեռնին», որ կատարուեց 1922 թուին, կառավարական որոշումով, Մանուկ Աբեղեանի ձեռամբ՝ գրեթէ միակ ստուերոտ կողմը մեծավաստակ գիտնականի բովանդակալից կենսագրութեան մէջ:

1922թ. ուղղագրական այդ «ռեֆորմը» (այն չէի ցանկանայ "բարեփոխութիւն" անուանել) աւելի շատ քաղաքական, քան թէ լեզուական նպատակներ էր հետապնդում. խորհրդային քաղաքական փակ համակարգի պայմաններում այն կտրում էր ժողովրդի կապն անցեալի ժառանգութեան հետ, նեղացնում էր մշակութային շփումները հայութեան մնացեալ, արդէն ոչ խորհրդային հատուածի հետ, դրանով նաեւ՝ փակում դռները դրսի աշխարհի հետ, որով աւելի հեշտ կ'իրագործուէին խորհրդային տարիներին յորջորջուող ազգերի մերձեցման, ձուլման, հակազգային գաղափարները: Մերձեցում եւ ձուլում: Այսինքն՝ ռուսացում, ինչին հարկադրաբար մղւում էին բոլոր խորհրդային ազգերն ու ժողովուրդները՝ արդիւնաւէտութեան իրենց տարբեր մակարդակներով:

«Նոր ուղղագրութիւնը» յարմարեցուած էր գրութեան եւ արտասանութեան համապատասխանութեան սկզբունքներին, սակայն իրականում անհամապատասխանութիւն էր առաջանում իմաստաբանական եւ ուղղագրական փոխկապակցուածութեան միջեւ, որով էապէս խախտւում էր ժառանգական կապը ոչ միայն գրաբարի, այլեւ ժամանակակից արեւմտահայերէնի հետ, որ առ այսօր հարազատ է մնացել աւանդական ուղղագրութեանը: Իսկ եթէ արեւմտահայերէնը եւս, առաջնորդուելով նոյն սկզբունքով, ուղղագրական վերափոխման մի ձախաւեր փորձ կատարէր, ապա անհնար է պատկերացնել, թէ ինչպիսի լեզուական խառնաշփոթ կ'առաջանար՝ հաշուի առնելով արեւմտահայ բաղաձայնական համակարգի արտասանական իւրայատկութիւնները:

1940թ. փորձ կատարուեց հրաժարուելու ուղղագրական որոշ աղճատումներից, սակայն դա մասնակի վերադարձ էր, որը չէր վերականգնում բառի գրային եւ իմաստաբանական համարժէքութիւնը:

Այսօր, երբ փոխուել են խորհրդային երկաթէ վարագոյրի ժամանակները, երբ օր օրի սերտանում են սփիւռքահայութեան հետ մեր յարաբերութիւնները, առաւել զգացւում է միասնական ուղղագրութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը: Հայութեան երկու հատուածներն իրարից բաժանող անջրպետը չի վերանայ, քանի դեռ սփիւռքահայն ու հայաստանահայը, ինչպէս նաեւ նրանցից ճիւղաւորուող օտարանիկ հին եւ նորօրեայ հայկական համայնքները իրար լաւ չեն հասկանում, չեն կարողանում լիարժէքօրէն հաղորդակցուել միմեանց հետ: Դրանում իր սեւ գործն արել եւ շարունակում է անել նաեւ խորամանկօրէն հիւսուած ուղղագրական վիհը: Կարգախօսում ենք՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ», բայց ամէն ասպարէզում երկատուած ենք, խառնուած, բաժան-բաժան եղած. երկու գրական լեզուներ, երկու ուղղագրութիւն, երկու կաթողիկոսութիւն, ազգին բաժան-բաժան անող, իրար դէմ հանող բազում կուսակցութիւններ...

Միասնականացման առաջին քայլերից մէկը կարող է դառնալ հաղորդակցութեան համար այնչափ էական միասնական ուղղագրութեան անցումը, վերադարձը մեր արմատներին՝ դասական ուղղագրութեանը:

Այսօր շատ անգէտներ դասական ուղղագրութիւնը շփոթում են գրաբարի հետ: Բայց, ցաւօք, նոյնիսկ իրենց մասնագէտ լեզուաբան համալսարանողներից շատերն այսօր, միտումնաւոր թէ տգիտօրէն, դասական ուղղագրութիւնը կապում են արեւմտահայերէնի հետ՝ յայտարարելով, թէ մենք տարբեր ենք, եւ դասական ուղղագրութիւնը յարմար չէ արեւելահայերէնին:

Իսկ ինչո՞ւ յարմար չէ: Արդեօ՞ք Թումանեանը, Տէրեանը, Զարենցը արեւելահայեր չէին, բայց չէ՞ որ գրում էին դասական ուղղագրութեամբ, ինչով որ գրում էին նրանց արեւմտահայ գրչակիցները՝ Վարուժանը, Թոթովենցը, Մեծարենցը: Եւ վերջապէս, չէ՞ որ պարսկահայութիւնը, որի լեզուն նոյնպէս արեւելահայերէնն է, մերժեց «Նոր ուղղագրութիւնը» եւ ցարդ շարունակում է գրել դասական ուղղագրութեամբ:

Այսօր «Նոր ուղղագրութեան» կողմնակիցները զանազան առարկութիւններ, փաստարկներ են բերում դասականին անցնելու անհնարինութեան հիմնաւորմամբ: Այդ փաստարկները հիմնականում կեղծ են, դրանց հակափաստարկները աւելի բանական, տրամաբանական:

Պատճառ է բերւում դասական ուղղագրութեան եւ ժամանակակից արեւմտահայերէնի անհամապատասխանութիւնը, երբ գրւում է մի բան, կարդացւում այլ բան: Այս մտքի հերքման լաւագոյն օրինակը ֆրանսերէնն է, որի արտասանութեան արդիական վիճակը էապէս հեռացել է հնից, սակայն գրութիւնը պահպանել է աւանդական ձեւը, եւ ոչ ոք չի կարող պնդել, որ այդ հանգամանքը խանգարում է ֆրանսիական գիր-գրչութեան, գիտութեան ու մշակոյթի հսկայաքայլ յաղթարշաւին: Էլ չենք խօսում գրական արաբերէնի մասին, որը բազմաթիւ տարածքային ճիւղաւորումների, անթիւ-անհամար բարբառների առկայութեան պարագայում անփոփոխ է մնացել, եւ որն էլ հիմք է դարձել վիթխարի արաբական աշխարհի միասնութեան, համընդհանուր արժէքային համակարգի պահպանման ու ամրապնդման համար, խոչընդոտել նրա տրոհմանը, մասնատմանը՝ հակառակ նրա տարածքային մեծ ընդգրկման ու կրօնական ոչ միատարրութեանը:

Դասականի ընդդիմախօսները պնդում են, թէ դասական ուղղագրութեանն անցնելու դէպքում ողջ ժողովուրդը անգրագէտ կը դառնայ: Սա անտեղի, չհիմնաւորուած փաստարկ է. ի վերջոյ, կարելի է անցումը կատարել փուլային, աստիճանական կարգով, մի որոշ ժամանակ երկու ուղղագրութիւնները օգտագործելով զուգահեռաբար: Արդեօ՞ք 1922ին, երբ մտցուեց նոր, խեղաթիւրուած ուղղագրութիւնը, բոլորը, այդ թւում նաեւ միջին եւ տարեց սերունդը չշարունակեց գրել իր հին ձեւով: Եւ կամ առարկում են՝ դասական ուղղագրութեան ուսուցիչներ ինչպէ՞ս ճարել:

Իսկ այն ժամանակ ինչպէ՞ս «ճարուեցին»: Մի՞թէ չի կարելի կարճ ժամանակում սովորել դասական ուղղագրութիւնը, երբ պէտք լինելու դէպքում անգամ օտար լեզուներ են սովորում: Այնինչ՝ դասականի հետ մենք զանազան առիթներով յաճախ ենք շփումներ ունեցել՝ կարդալով սփիւռքահայ հեղինակների գործեր, գրաբարեան լեզուի նմուշներ, եթէ, մինչեւ անգամ լեզուի մասնագէտներ չենք:

Գրագէտ մարդու համար ոչ մի դժուարութիւն էլ չկայ այդ վերադարձի համար: Կարեւորը ցանկութիւնն է: Ինչ վերաբերում է անգրագիտութեան առաջացմանն ու խառնաշփոթին, ապա հարցնենք նրանց, արդեօ՞ք այսօրուայ ժողովուրդը գրագէտ է: Փորձենք կարդալ մի որեւէ հասարակ նամակ՝ գրուած, ասենք, գիւղերից իր հարազատներին. ոչ մի կէտադրական նշան, ոչ մի մեծատառ, անտանելի փողոցային ժարգոն, ամէն բառում տառասխալ: Սա՞ է գրագիտութիւնը, որը վախենում ենք կորցնել:

Գրագիտութեան հասարակական պահանջարկի պակասն է այսօրուայ համատարած ոչ գրագէտ լինելուն հիմնական պատճառը: Այսօր հասարակական դիրք, ունեցուածք պաշտօն ձեռք բերելու համար գործնականօրէն բնաւ էլ կարեւոր չէ կրթութիւն կամ գրագիտութիւն ունենալ: Այսօր, ցաւօք, այլ չափանիշներ ու արժէքներ են գործում Հայաստանում:

Մեր ընդդիմախօսները ասում են, թէ դասական ուղղագրութեանն անցնելու դէպքում անպէտք կը դառնան վերջին 80 տարում տպագրուած բոլոր գրքերը: Այդ հարցը աւելի յարմար չէ՞ր տալ 80 տարի առաջ, երբ մի կողմ մղուեց, անտեսուեց մեր 1500-ամեայ ողջ գրականութիւնը: Եւ յետոյ, ինչպէս այսօր 1922-1940 թթ. ընկած շրջանում տպագրուած խեղաթիւրուած ուղղագրութեամբ գրականութիւնն կարդում, այնպէս էլ մնացածը կը կարդանք: Մի օր, ի վերջոյ, բոլոր գրքերն էլ վերատպուած կը լինեն. դա անյաղթահարելի դժուարութիւն չէ, որից երկնչում ենք:

Տեղին է յիշեցնել մինչ օրս ստուերում թողնուած մի «մանրուք». խօսքը խորհրդային ողջ տարածքում մէկ միասնական այբուբէն օգտագործելու հարցի մասին է: Քսանական թուականներին, Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն ղեկավարութեան հրահանգով պատրաստուել էին զանազան առաջարկութիւններ, որոնցով «տնտեսական հիմաւորում» էր տրւում միասնական այբուբէնի հնարաւոր րոնցով «տնտեսական հիմնաւորում» էր ընտրել «կիրիլիցան» կամ լատինականը: Հարց եմ ուղղում մեր ընդդիմախօսներին. եթէ դա, այնուամենայնիւ տեղի ունենար, այսօր նոյն մոլեռանդութեա՞մբ պիտի դիմադրէիք Մաշտոցեան այբուբենի վերադարձին...

Միակ բանը, որից, իրօք, երկնչում են մեր այսօրուայ լեզուաբանները, այն է, որ իրենց գրած աշխատութիւններն այսօր կ'արժեզրկուեն: Դրանցից է բխում նրանց անհաշտ դիմադրութիւնը եւ ոչ թէ համազգային շահերի սրտաբուխ գիտակցումից: Իսկ տուեալ դէպքում համազգային շահը պահանջում է մի կողմ դնել նեղ անձնական նկրտումները եւ հաշուի առնել այն ամէնը, ինչի կարող ենք հասնել դասական ուղղագրութեանն անցնելով:

Իսկ դրանք ունեն ե՛ւ քաղաքական, ե՛ւ մշակութային վիթխարի նշանակութիւն:

Նախ եւ առաջ ամենակարեւորը հայութեան երկու հատուածների մերձեցումն է, որին մեծապէս կը նպաստի միասնական դասական ուղղագրութեան վերադարձը: Կը վերականգնուի մեր կապը անցեալի գրական, – մշակութային ժառանգութեան հետ, այն աւելի ընթերցելի աւելի հասկանալի ու մատչելի կը դառնայ: Միւս կողմից, կարծրացած չպէտք է լինել հասկանալու համար, որ դասական ուղղագրութիւնն էլ մասնակի շտկումների, կարգաւորման կարիքն ունի: Զարգանալով իբրեւ պետական լեզու՝ այն հարկ եղած կանոնակարգման չի ենթարկուել, աւելին՝ ահռելի, ցրուած Սփիւռքի պայմաններում այն երբեմն զարգացել է տարբերայնօրէն՝ յաճախ գրութիւնների տարբերութիւններ, ուղղագրական տարբերակներ, երկգրութիւններ առաջացնելով: Հարկ է կանոնակարգել, միասնականացնել այն, ինչպէս լինում է պետութեան հոգածութեան եւ գիտական լեզուաբանների ուսումնասիրութեան առարկայ հանդիսացող լեզուների դէպքում:

Հայոց լեզուի ապագայի տեսլականն է՝ միասնական ոչ միայն ուղղագրութեամբ, այլեւ լեզուական առումով: Ամէնօրեայ փոխշփման ընթացքում աստիճանաբար կարող են մերձենալ նաեւ մեր երկու գրական լեզուները: Եթէ դրանց տարանջատումը արդիւնք է դարաւոր քաղաքական իրողութիւնների, ապա դրանց մերձաւորութիւնը, շփումները առիթ կը լինեն նաեւ լեզուական մերձեցման: Այդպիսի մերձեցման գեղեցիկ օրինակ են տուել Լեւոն Շանթը, Վահան Թոթովենցը, Վահրամ Փափազեանը՝ բոլորն էլ աչքի ընկած լեզուաոճական չքեղութեամբ: Շատ կ'ուզէի, որ դա վարակիչ լինէր:

ԱՐՓԻ ԹԱԳՈՅԵԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՌՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կալաթա – Սէրայի լիսէին մէջ գիշերօթիկ հայ աշակերտները, իրենց հայ վերակացուներուն եւ հայ դասատուներուն խորհուրդով կազմած էին՝ «Դպրոցասիրաց – Արեւելեան» անուն ընկերութիւն մը, որուն ես ալ անդամ գրուեցայ. սկսայ ներկայ գտնուիլ անոր ընդհանուր ժողովներուն, որոնք երկու շաբաթը անգամ մը Կիրակի օրերը տեղի կ'ունենային Բերայի «Սուրբ Յարութիւն» հին եկեղեցւոյն քովը գտնուած ամենախարխուլ մէկ սրահին մէջ: Այս այն ընկերութիւնն էր, որ յետագային նախաձեռնարկ եղաւ, Կիլիկեան ու Արարատեան ընկերութիւններուն հետ ձուլուելով ծնունդ տալ հռչականուն եւ բազմարդիւն «Միացեալ» ընկերութեան:

Սակայն՝ նշանակուած է եղեր, որ այդ միջոցին, երբ Դպրոցասիրացին կը մասնակցէինք, ազգը մեծ սուգի մը մէջ ընկղմէր, կորսնցնելով իր մեծատաղանդ մէկ զաւակը:

1876 Դեկտեմբեր 1 (Հ.Տ.)ի օրը, մայրաքաղաքին հայ եւ օտար թերթերը գուժեցին, թէ բժշկական վարժարանի դասատուներէն Տոքթ. Նահապետ Ռուսինեան յանկարծամահ եղած է: Այդ օրը երբ ես երկրաչափութեան դասարանը մտայ տեսայ որ Յակոբ Պոյաճեան եւ Պօղոս Թագւորեան (*) արցունքոտ աչքերով եկան մեր քով, եւ ուզեցին որ ամէնքս ներկայ գտնուինք Տոքթ. Ռուսինեանի յուղարկաւորութեան. գացինք:

Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին տեղի ունեցաւ այդ յուղարկաւորութիւնը, նախագահութեամբ պատրիարք Ներսէս Վարժապետեանի, որ արարողութիւններէն վերջ խօսեցաւ հիանալի դամբանական մը. ողբաց մեծանուն բժշկապետին վաղաժամ, անակնկալ մահը, գովեց անոր գիտական տաղանդը, թուեց ընտիր ձիրքերը, ազգանուէր գործունէութիւնը. ցոյց տուաւ Ազգային Սահմանադրութեան խմբագրութեանը համար ունեցած տքնաջան աշխատութիւնը եւ վերջացուց իր դամբանականը, յայտնելով՝ թէ «Ռուսինեան Հայոց Սողոնը եղաւ. Ազգային ժողովին ներքին կանոնագիրը յօրինելովը»: Ներսէսի քաջոլոր ձայնին արձագանգ կուտար Սուրբ Երրորդութեան եկեղեցւոյն բարձրաբերձ կամարը կրկնելով՝ «Հայոց Սողոնը» խօսքը:

Ընդարձակ տաճարը հազիւ կը պարունակէր յուղարկաւորներու խուռն բազմութիւնը զոր կը բաղկացնէին ամէն դասակարգի ազգայիններ եւ հանդուցեալին համակիրներ:

Տեսանք որ դասին մէջ սգաւոր կեցած էր Օտեան Գրիգոր, Ռուսինեանի սերտ մտերիմը ու աշխատակիցը, Ազգ. Սահմանադրութեան խմբագրիչ Յանձնաժողովներուն մէջ. Օտեանի ճիշդ քովն էր կանգնած Մինաս Չերազ, որ մինչեւ մէկ աստիճան աշակերտը կը համարուէր Տոքթ. Ռուսինեանի, երբ սա հրապարակ հանեց իր «Ուղղախօսութիւն» անուն քերականութիւնը:

(*) Պօղոս Թագւորեան Ատանա կուսակալութեան երկրաչափ եղաւ յետոյ եւ 1909ի ջարդին նահատակուեցաւ թուրք խուժանէն:

(Շար. 80)

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens

par la Chorale DARON

ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag

Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e

1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— Entrée libre —

Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023) (pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : KHATCHIG YILMAZIAN

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

1 - CONCERT — Vendredi 6 octobre à 20h30 à NEOULES
2 - CONCERT — Dimanche 8 octobre à 17h à AIX EN PROVENCE, au Pasino
3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS
4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE
5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

(Շար. Ա. էջէն)

նութեան հարցերուն մէջ։ Զօրավարը բարկացած է մանաւանդ Հանցեոբկ Քըբէչմէրի դէմ, որ Եւրոպական յանձնախումբը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ մէջ, որ Սեպտ. 29ին յայտարարած էր որ Թուրքիա պիտի չկարենայ հասնիլ Եւրոպական Միութեան ժողովրդավար չափանիշերուն, ցորչափ իր զինեալ ուժերը շարունակեն ճնշում բանեցնել ոչ զինուորական հարցերու վրայ եւ դուրս մնալ որեւէ հակակշռէ։

ՎՐԱՍՏԱՆ ազատ արձակեց ձերբակալած չորս ռուս սպաները, բայց եւ այնպէս Ռուսաստան ամէն կապ խզեց Թիֆլիսի հետ։ Ոչ օդանաւ, ոչ կառախումբ, ոչ թղթատար կայ այլեւս դէպի Վրաստան եւ Ռուսերը կը ճշդեն որ, այս որոշումը կապ չունի սպաներուն ազատ արձակման հետ, այլ հակազդեցութիւն մըն է վրացական իշխանութեանց հետ տեւական հարցերու։ Այս կարգադրութիւնը բաւական ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ, քանի մէկուկէս միլիոն Վրացիներ, որոնք Ռուսաստան կ'աշխատին այլեւս չեն կրնար դրամ ղրկել Վրաստան (տարեկան 350 միլիոն տոլարէն 1.25 միլիառ տոլար)։ Ռուսաստան շատ կատղած է եւ նախագահը չէր վարանած իր հայրենակիցներուն ձերբակալութիւնը բաղդատել Բերիայի արժանի գործութեան մը հետ։ Պուտին չի հանդուրժեր որ Վրաստան փորձէ ՕԹԱՆին մտնել։

ԻԶՄԻՐԻ մէկ սրճարանին մէջ ռումբի մը պայթումէն 15 հոգի վիրաւորուած է Հոկտեմբեր 2ին։ Ականատեսներու համաձայն ձեռնառումբ մը նետուած է, մինչ ՓՔՔ-ն միակողմանի հրադադար որոշած էր։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Ճ. Պուշի հետ։ Գլխաւոր նիւթը եղած է քրտական զինեալ խումբերու չէզոքացումը որուն համար Էրտողան յաւելեալ ջանք պահանջած է ԱՄՆ-էն։ Նաեւ մտահոգութիւն յայտնած է Իրաքցի Քիւրտերուն Քէրքիւքը իրենց ինքնավար գօտիին մէջ առնելու մտադրութեան։ Նախագահ Պուշ ալ Եւրոպական Միութեան հետ Կիպրոսի հարցով շարունակուող անհամաձայնութեան մէջ աւելի ճկուն քաղաքականութիւն վարել թելադրած է իր խօսակիցին։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը Էմիլ Լահուտ հարցազրոյցով մը Լիպէրասիոնի (Սեպտ. 30) կ'ըսէ թէ Շիրաք թող չխառնէ Լիբանանի ներքին գործերուն։ Այս արտայայտութեամբ իր դառնութիւնը կը յայտնէ Ֆրանսախօսութեան վեհաժողովին հրաւիրուած չըլլալուն համար։ Ինչո՞ւ, կ'ըսէ Լահուտ, Շիրաք չի հետաքրքրուիր Լիբանանի բուն թշնամիներով՝ Իսրայէլով։

ՌՈՊԷՐ ՌԸՏԼԷՔԷՐ, փիլիսոփայութեան դասախօս, մահապատիժի սպառնալիքի տակ է այն օրէն ի վեր, երբ Ֆիկառոյի (Սեպտ. 19) թիւին մէջ յօդուած մը ստորագրած է, ուր կը քննադատէր Իսլամը։ Ներկայիս ոստիկանութեան պաշտպանութեան տակ է, հարաւային Ֆրանսա, եւ յաճախ բնակավայր կը փոխէ։ Ինք, փիլիսոփայութիւն կը դասաւանդէր Սէնդ Օրէնս-տը-Կամեվիլ լիսէն (Հօթ-Կառոն), ուրկէ հեռացած է եւ Սեպտ. 20էն ի վեր չի դասաւանդեր։ Վարչապետը "անընդունելի" կը գտնէ այդ 'Փաթվան':

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN,** réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures

SOIREE HENRI VERNEUIL

en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h

Film de Henri Verneuil d'après le roman d'Auguste Le Breton

Musique : Ennio Morricone

avec Jean Gabin, Alain Delon et Lino Ventura

présence des invités sous réserve

Directeur des programmes : ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

Հ Ա Ն Դ Ի Պ Ո Ւ Մ
Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ե Ր Ի Տ Ա Ս Ա Ր Դ
Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ն Ե Ր Ո Ւ Հ Ե Տ
Արմէն ՇԷԿՈՅԵԱՆ, Մարինէ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Վիոլէթ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Կարէն ՔԱՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի կը ներկայացուի նաեւ՝

«AVIS DE RECHERCHE»

երկլեզու ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը։

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20.45ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
"Տէմիրեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris
– Մուտքը ազատ է –

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝

6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–
— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE sur «L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION

du 14 octobre au 4 novembre — de 9h à 12h et de 14h à 17h30

—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire est organisée - 5 Euros le billet**
A gagner : 2 billets d'avion Paris - Erevan - Paris et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի "Արաքս" մասնաճիւղը, Լէա եւ Նաւիլ Լեոն Պիւլիւքեան հաստատութեան աջակցութեամբ Հայաստանի տարուան առիթով ձեզ առիթը կ'ընծայէ վայելելու Հայաստանէն ժամանող երախաներու բացառիկ "ԱՄԻԿՕ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ"ի ելոյթները։

Առաջին ելոյթը տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 15ին Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ։
234 Emile Zola — Villeurbanne

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՅԹ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը։

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն։

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan։

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04. 78. 45. 17. 55 թիւին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.547 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.547

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12-Ի ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Շիրաքի Երեւանէն Անգարայի ուղղած կոչը եւ ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին մէջ մօտալուտ քուէարկութիւնը հակազդեցութիւններու մղած են Թուրքերը: Մինչ նախագահին կոչը «Հայերու հաճելի թուելու», «քուէ շահարկել»ու նպատակներով կը մեկնաբանուի, օրինագիծին քուէարկութիւնը խոչընդոտելու արարքներու կը մղէ: Մամուլի մարդիկ ու իշխանութեան դէմքեր կը ջանան սպառնալ քուէարկութեան պարագային երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն կրելիք ժխտական ազդեցութեամբ, հակառակ որ նոյն մամուլին մէջ գրուեցաւ նաեւ թէ ոչ մէկ հիմ ունէր նման սպառնալիք: Անցեալի բոլոր նախընթացները հակառակին ապացոյցը տուած էին:

Համացանցի "Թէթ տը Թիւրք" կայքէջը որ ազգայնամոլներու բոյն մըն է, հրապարակած է նամակ մը, ղրկուած՝ ֆրանսացի երեսփոխաններուն, նոյն օրինագիծին վերաքննարկումի նախօրեակին:

"Թէթ տը Թիւրք"ի անձնակազմին կողմէ ստորագրուած այդ նամակը կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի թրքական ներկայացուցչական մարմինները մեծապէս մտահոգ են ի տես հայեւթուրք յաւառիթ անցեալին ներքին քաղաքականութեան նպատակներով շահագործումին: Անգամ մը եւս կը յիշեցնեն հայ եւ թուրք պատմաբաններու խառն մարմին մը կազմելու թրքական պաշտօնական առաջարկը Հայաստանի. մարմին, որուն եզրակացութիւնը ընդունելու յանձնառու եղած է Թուրքիան: Մինչդեռ յիշեալ օրինագիծը կ'առաջնորդէ այդ նոյն մարմնին երրորդ երկիրներէ պատմաբաններու մասնակցութիւնը բացառելու, ինչպէս Ֆրանսայէն:

Նամակագիրները չեն վարանած իրականութեան տրամագծօրէն հակասական կէտեր շեշտելու. կ'ըսեն, թէ Եւրոպական Միութիւնը կ'ողջունէ չափանիշերը կիրարկելու Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնը, կը խրախուսէ անոր ջանքերը յատկապէս արտայայտութեան ազատութեան մարզին մէջ, ապտակի տպաւորութիւն կը գործէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին օրակարգին բերուած դրաքննութեան այդ օրինագիծը որ յաւառիթ այդ հարցին կարգաւորումին տանող յառաջընթացը կը խոչընդոտէ, ինչպէս նաեւ լայնախոհութեան ամէն նոր փորձ:

Նամակագիրները ապա կը յիշեցնեն թէ Ֆրանսայի մէջ կարեւոր բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ձայն բարձրացուցած են պատմութեան օրէնքի վերածումին, "յիշողութեան" օրէնքներու տարապայման առատութեան ու ներկայի օրինագիծով պատմաբաններու ազատութեան, ամենայն ակախութեամբ աշխատելու կարելիութիւններուն դէմ ցցուող սպառնալիքներուն դէմ: «Ազատութի՛ւն պատմութեան» խմբաւորումը որ աւելի քան 700 ֆրանսացի հետազօտող ու պատմաբան կը մէկտեղէ, օրէնսդրական այս նախաձեռնութեան դէմ հրապարակաւ դիրք բռնած է ու կոչ կ'ընէ երեսփոխաններուն որ դէմ քուէարկեն:

Նամակը կ'աւարտի կոչով մը որ երեսփոխաններն ու քաղաքական կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ պետութեան բարձրագոյն դէմքերը պատուար կանգնին բանաձեւին, որպէսզի բարի կամքի տէր հայ եւ թուրք պատմաբաններու, պրպտողներու բանավէճը շարունակուի: Դրաքննութիւնը յիշողութեան առնչուած կնճիռներու չի կրնար լուծում բերել, բայց անդարմանելի վնաս կը պատճառէ մօտեցումի ջանքերուն: Իսկ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ բարեկամութեան դարաւոր կապերը անով անջնջելի կերպով կ'արատաւորուին: Ֆրանսան շատ երկար ժամանակի համար կը կորսնցնէ Թուրք ժողովուրդին համակրանքը:

ԵՒ 2015-Ի ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻՆ

Սի-Էն-Էն-Թիւրք կայանի կայքէջին վրայ Պ. Ինանչ յայտնած է թէ Թուրքիա կը պատրաստուի Հայաստանի հետ նախագահ Ռ. Քոչարեանի առաջարկած ձեւով դիւանագիտական, պաշտօնական յանձնախումբ մը կազմելու ("Մարմարա" Հոկտ. 3): Ան ըսած է թէ հակառակ Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապերը Ղարաբաղի հարցով պայմանաւորած ըլլալուն, Թուրքիա մտահոգ է Ցեղասպանութեան հարցին մէջ Հայերու մինչեւ հիմա արձանագրած յաջողութեններէն ու կը նախատեսէ որ մինչեւ 2015,– 1915ի հարիւրամեակը, շատ աւելի յառաջդիմութիւն պիտի արձանագրեն Թուրքիոյ դէմ: Նախագահ Շիրաքի երեւանեան յայտարարութիւնը եւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Հոկտ. 12ի քուէարկութիւնը այդ ուղղութեամբ մտահոգութիւնները զօրացնող ազդակներ եղած են: Նման զարգացումներ Թուրքիան կը մղեն Հայաստանի հանդէպ փոխելու իր դիրքը ու մօտենալու դիւանագիտական խառն յանձնախումբի գաղափարին:

Ա. Ինանչ միւս կողմէ դիտել կու տայ որ Թուրքիոյ նոր կեցուածքը պիտի զօրացնէ Հայերը եւ զիրենք առաւել պահանջկոտ ընէ բանակցութեան սեղանին վրայ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՄԱԶԴԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՆ (Ժխտողականութեան դէմ հայկական զգօնութիւն) համախմբումը կը տեղեկացնէ թէ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան շրջանակին մէջ ցեղասպանութեան նիւթով արուեստագէտներու պատրաստած որմազդեր կը զետեղուին Փարիզի պատերուն վրայ: Սեպտեմբեր 29-30ի գիշերը անոնց առաջինները փակցուած են Սէն Տընիի շրջանը: Անոնք կը ներկայացնեն վերապրողներ, կամ անոնց շառաւիղներէն դէմքեր, որոնց ընկերացած են Ֆրանս-Էնթէրէն Մայիսին ձայնասփռուած տեսակցութիւններէն հատուածներ: Անոնցմէ մէկն է "Վերապրող Զեփիւռը" խորագրուածը որով կը պատմուի Տրապիզոն ծնած, 14 տարեկանին աքսորուած պատանուհիին ոդիսականը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԸՆԴԳՐԿՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ «ՄԱՓՈՐԱՄԱ»ՅԻՆ ՄԷՋ

Միջազգային "Մափորամա"ն, երկրագունտին վրայ ուղղահայեաց կեդրոնացումով վայր մը մատնացոյց ընելու համակարգը, ընդգրկած է Հայաստանն ալ, Արեւելեան Եւրոպայէն ու միջերկրականեան աւազանէն 21 նոր երկիրներու կարգին: Այդ երկիրներէն են, Հայաստանէն զատ, Վրաստանը, Լատվիան, Լիթուանիան, Պուլկարիան, Ազրպէյճանը, Ալպանիան նաեւ՝ Լիպիան, Մարոքը, Եգիպտոսը, եւլն.:

"Մափորամա"ն տուեալ վայրը մինչեւ գտնուած փողոցին, մակարդակով կը մատնանշէ: Նոյն ատեն 25 դասակարգով ցոյց կու տայ հանրային կարեւոր վայրերը. օդակայան, հիւանդանոց, թանգարան, պանդոկ, կայարան, եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ ԱՒԵԼԻ ԼՐՋՕՐԷՆ ԿԸ ՀԱՐՑԱԴՐԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Միութեան հետ Թուրքիոյ բանակցութիւններուն բացումին տարեդարձին բաւական աննպաստ մթնոլորտ մը ստեղծուած է Անգարայի համար այնքան ցանկալի այդ անդամակցութեան շուրջ: Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուն, Օ. Ռէն Անգարա գացած ու լուրջ քննադատութիւններ, ազդարարութիւններ ուղղած է թուրք իշխանութիւններուն: Ան կեդրոնացած է խոստացուած բարեփոխումներուն անկատար ձգուած մարզերուն վրայ, բայց դժուար չէ կռահել թէ Թուրքիոյ սպայակոյտի նախագահին վարչապետին հետ շեշտակի հակադրութիւնը գլխաւոր դերը խաղացած է Եւրոպայի կեցուածքին մէջ: Զօր. Պիւյիւքանըթ կերպով մը քաղաքական իշխանութեան հեղինակութիւնը առ ոչինչ համարած էր, ամենազօր ու երկրին բուն տէր–տիրական բանակի մը ներկայութիւնը ընդգծելով: Բան մը որ արդէն առաջին օրէն Եւրոպայի կողմէ լռելեայն խոչընդոտ մը նկատուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան, հակառակ քաղաքական իշխանութիւններու այլ պատկեր տալու ջանքին:

Օ. Ռէն քննադատութիւնները ուղղած է պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին (թրքութիւնը անարգելու նիւթով) տակաւին ի զօրու պահուելուն, Կիպրոսի հարցին անլոյծ ձգուելուն, քրտական խնդիրը ժողովրդավար եղանակով լուծելու ձգձգումին: Ան շեշտած է թէ արտայայտութեան ազատութիւնը Եւրոպական Միութեան հիմնական փորձաքարերէն, անփոխարինելի արժէքներէն մէկն է: Թուրքիոյ մէջ այդ ազատութիւնը առ ոչինչ համարող մօտ 70 դատերը որոնցմէ են հայ լրագրող Հ. Տինքի դէմ բացուածները, խորապէս կը մտահոգեն Միութեան շրջանակները: «Ես չեմ կրնար երեւակայել նոյնիսկ միակ երկիր մը որ չյարգէ Եւրոպայի արժէքները: Թուրքիա պարտի մտածել 301րդ յօդուածը պահպանելու հետեւանքներուն մասին: Չեմ կարծեր որ Թուրքիոյ նման հզօր պետութիւն մը նման յօդուածի պէտք ունի» ըսած է Օ. Ռէն: Ապա աւելցուցած է թէ որքան կանուխ լուծումի յանգի Կիպրոսի հարցը, այնքան լաւ կ'ըլլայ: Իսկ քրտական խնդիրը կարելի չէ կարգաւորել փորձել միմիայն ապահովութեան ծաւալուն միջոցներով: Եւրոպական Միութիւնը ահաբեկչական արարքները առանց այլեւայլի դատապարտելով հանդերձ, կ'ակնկալէ որ Անգարա մշակէ նոր մարտավարութիւն մը որ ընդգրկէ քիւրտ ժողովուրդին մշակութային իրաւունքները եւ ունենայ ընկերատնտեսական եւ քաղաքական լուծումի բնոյթ: Այս վերջին ընդգծումը ակներեւ կերպով յղուած է Զօր. Պիւյիւքանըթի նախորդ օրուան յայտարարութեան թէ. «Թուրք զինեալ ուժերը յայտարարած են թէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը պիտի շարունակեն մինչեւ որ զինեալ մէկ ահաբեկիչ իսկ չմնայ: Մեր այս կեցուածքին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ. ոչ ալ պիտի ըլլայ»:

Օ. Ռէն ըսած է այսուհանդերձ թէ վարչապետ Էրտողանի հետ հանդիպումին պիտի ջանայ ելք մը գտնել որպէսզի Թուրքիոյ անդամակցութեան ճամբուն վրայ արկածի մը առաջքը առնուի:

Երբ իրեն հարց տրուած է թէ Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը յանցանք նկատել եւս չի՞ նշանակեր արտայայտութեան ազատութեան կաշկանդում, եւրոպացի դիւանագէտը խուսափողական պատասխան մը տուած է:

Ֆրանսական լրատուները լայն տեղ տուած էին Ռէնի Անգարա այցին ու քննադատութիւններուն: Նշենք Ֆիկառոյի երկար յօդուածէն զատ, թէ Հոկտ. 4ին, Ֆրանս-Էնֆոյի հիւրն էր Թրքական Մետ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԿՈՉԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Շիրաքի Երեւան այցին ցեղասպանութիւնը ճանչնալով իր պատմութեան հետ հաշտուելու Թուրքիոյ ուղղած կոչը լրջօրէն կը զբաղեցնէ թրքական լրատուները: "Հիւրրիյէթ" (Հոկտ. 4) Մեսրոպ պատրիարքին դիմած է, անոր մեկնաբանութիւնը ունենալու եւ ան ըսած է. «Նախագահ Շիրաք հաւանաբար քաղաքական պատգամ մը յղած է: Բայց պէտք չէ մոռնալ Պելժիոյ արտաքին գործերու նախարարին ըսածը թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար կարելի չէ նոր, քաղաքական չափանիշեր դնել: Որպէս թրքահայոց պատրիարք կը նախընտրէի որ Ֆրանսայի նախագահը Հայաստանի ու Թուրքիոյ երկխօսութեան օգտակար յայտարարութիւն մը ըրած ըլլար»:

Թերթը նոյն սիւնակին մէջ տեղ տուած է նաեւ Մեսրոպ արքեպիսկոպոսի "Ժէօ" թերթին տուած հարցազրոյցին ցեղասպանութեան մասին ըսածներուն շեշտելէ ետք թէ պատահարին մէջ երկու կողմն ալ պատասխանատուութեան բաժին ունին, ան շարունակած է. «Եթէ Հայերը անջատողական, իսկ Թուրքերը իթթիհատական քաղաքականութիւններ կիրարկած չըլլային, այսօր Թուրքիա առնուազն տասը միլիոն հայ բնակիչ կ'ունենար: Երկիրը մեծապէս կ'օգտուէր ատկէ: Ափսո՛ս, այդ առիթը թէ՛ Հայերը, թէ՛ Թուրքերը փախցուցին»:

Պատրիարքը շեշտած է թէ Թուրքիա հարկ է Հայերը եւս իր հարազատ քաղաքացիները նկատէ. գանգատած է նաեւ թէ հայ մշակոյթի աղբիւր հայ եկեղեցին գրեթէ շղթայակապ է ու մեծ դժուարութիւն ունի հոգեւոր մշակոյթը շարունակելու:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը Հոկտ. 3ի յայտարարութեամբ մը խոր ցաւ յայտնած է Ժ. Շիրաքի "պատմական հիմէ զուրկ" տուեալներու հիմնուած կոչին: Ապա ըսուած է թէ "ցեղասպանութեան ուրացումը անընդունելի է": Յայտարարութիւնը յիշեցուցած է նաեւ թէ Նախագահ Շիրաք անցեալ տարի երբ իր երկրին գաղթարարութեան շրջանի ընթացքը օրակարգի նիւթ էր, յայտնած էր թէ պատմական դէպքերը պէտք է ձգել պատմաբաններուն:

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

(ԽՕՍՔ՝ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ 3ՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ, ԵՐԵՒԱՆ, 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, 2006)

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Ծ·Խ· – Ստորեւ գրաւոր ամբողջական պատճէնը այն ելոյթին որուն հայաստանեան արձագանգներէն մէջբերումներ տըրուած էին Սեպտեմբեր 26ի Բ· էջի մեր առաջին յօդուածին մէջ:

2020 Թուականի հորիզոնին, կարելի պիտի ըլլայ տեսնել համաշխարհային կշիռ ունեցող տնտեսական եւ քաղաքական հինգ մեծ դերակատարներ՝ ԱՄՆ, Չինաստան, Եւրոմիութիւն, Հնդկաստան եւ Ռուսաստան: Առնուազն երեքին մէջ (ԱՄՆ, Եւրոմիութիւն, Ռուսաստան) հայութիւնը ունի նշանակալի ներկայութիւն, թէպէտ ո՛չ ամէն տեղ նոյն կազմակերպուածութեամբ, ո՛չ ալ նոյն ազդեցութեամբ:

Ընդհանուր առմամբ, Սփիւռքը աշխարհի երեք տասնեակ երկիրներու մէջ ուր կ՚ապրի, համարկուած (էնթէկրէ) է տընտեսականօրէն, բայց ո՛չ քաղաքականօրէն:

Արդ, քաղաքական համարկումը անհրաժեշտութիւն մըն ոչ միայն մեր գաղութներու զարգացումին համար, այլ նաեւ այն ազդեցութեան ու կշիռի համար որ անոնք կրնան ունենալ իրենց բնակած երկիրներու մէջ:

Տնտեսական գետնի վրայ, մօտ 4 միլիոն մարդ հաշուող սփիւռքահայութեան տարեկան եկամուտը շուրջ 80–100 միլիառ տոլար է, այսինքն՝ Հայաստանի տարեկան եկամուտին 30 անգամը: Մինչ իր տարեկան եկամուտին միայն 0·5 տոկոսն է, որ ներկայիս Սփիւռքը կը յատկացնէ Հայաստանի՝ որպէս մարդասիրական օգնութիւն, կամ որպէս տնտեսական ներդըրում եւ ընտանեկան փոխանցումներ:

Հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս պէտք է ընել որ սփիւռքահայութեան մասնակցութեան տոկոսը բարձրանայ այս եւ այլ մարզերու մէջ:

Սփիւռքի ամենամեծ խնդիրներէն մէկը այսօր այն է, որ ազգապահպանումի գաղափարախօսութիւնը, իր դասական հասկացողութեամբ, չնչասպառ է ու կը նահանջէ:

Ասոր խօսուն փաստերէն է օտար վարժարան յաճախող սփիւռքահայ աշակերտներու թիւին աճը ամէնուրեք, նոյնիսկ Լիբանանի նման գաղութներէ ներս: Կամ "խառն" ամուսնութիւններու թիւը, որ մեր մօտ՝ Ֆրանսա, գրեթէ 3/4ի հասած է: Ի դէպ՝ Ֆրանսայի Հրեաներուն քով այդ համեմատութիւնը 30 տոկոս է:

Փոքրամասնութիւն կը կազմեն այն սփիւռքահայերը, որոնք իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հայաստանի եւ Արցախի ամրապնդումին ու զարգացումին: Օրինակ՝ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը, որ Սփիւռքի տարածքին գործող Համահայկական հիմնադրամի տեղական մարմիններու ամենայաջողներէն մէկը կը նկատուի, ունի մօտ 12·000 նուիրատու ընտանիք եւ ձեռնարկութիւն: Այս կը նշանակէ մօտ 48·000 անձ, այսինքն՝ ֆրանսահայութեան 1/8–ը, կամ 12 տոկոսը: Եթէ նկատի առնենք նաեւ ֆրանսահայ այլ կազմակերպութիւններու տարած աշխատանքը, մասնակցողներու այս տոկոսը կրնայ հաւանաբար հասնիլ 20 առ հարիւրի: Մինչ Ֆրանսայի Հրեաներու 70 առ հարիւրն է որ կը մասնակցի նուիրատուութիւններու ի նպաստ Իսրայէլի կամ հրէական համայնքի:

Պէտք է նշել, որ ֆրանսահայ գաղութը կազմակերպչական գետնի վրայ մեծ յառաջընթաց արձանագրած է ստեղծելով համագաղութային ներկայացուցչական մարմին մը (ՍԷ·ՍԷ·Ա·ԷՖ·)ը, որ մեծապէս կը նպաստէ երկրի մէջ անոր կշիռը զօրացնելու գործին: Ասոր որպէս հակապատկեր կարելի է օրինակ բերել ռուսահայութեան վիճակը, որու կազմակերպչական կառոյցները տակաւին սաղմնային վիճակ ունին, թէպէտեւ ռուսահայ գաղութն է, որ տնտեսական ամենամեծ նըպաստը կը բերէ Հայաստանի ու Արցախի:

Հայաստանի եւ Արցախի պայմանները դժուարին են: Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ կամ թերագնահատել տարուած յաղթանակները: Բերենք երեք օրինակ:

1) Երկրաշարժի գօտին, որ Հայաստանի տարածքին մօտ 1/3 կը կազմէ, մեծ մասամբ վերակառուցուած է այսօր, հակառակ տիրող ծանրակշիռ պայմաններուն:

2) Խորհրդային շրջանէն մնացած տընտեսական անմրցունակ կառոյցները հետըզհետէ կը փոխարինուին արդիական ձեռնարկութիւններով: Տնտեսական վերելքի սկիզբը քանի մը տարիէ ի վեր ակնյայտ է՝ հակառակ Թուրքիոյ ու Ատրպէյճանի կողմէ պարտադրուած շրջափակումին եւ Վրաստանի յաճախ անկայուն վիճակին:

3) Ու ամենանշանակալին՝ Արցախի ազատագրման յաղթանակն է ի հեճուկս ամէն տեսակի խոչընդոտներու ու դժուարութիւններու:

Այսուհանդերձ, թէ՛ Սփիւռքի եւ թէ՛ Հայաստանի դէմ ցցուած դժուարութիւնները հսկայական են: Ո՛չ Հայաստանը առանց Սփիւռքի եւ ո՛չ ալ Սփիւռքը առանց Հայաստանի կրնան զանոնք յաղթահարել:

Եօթը միլիոննոց մեր մարդուժը, իր ներկայ դրութեամբ անբաւարար է գլուխ բերելու մեր առջեւ դրուած գործը: Պէտք ունինք "բազմապատկիչ ազդակներու", ինչպէս կ՚ըսուի տնտեսագիտութեան մէջ:

Ամենակարեւոր "բազմապատկիչ ազդակ"ը որակի բարձրացումն է, որ ամբողջովին կապ ունի կրթական մակարդակին հետ: Կրկին օրինակ բերենք Ֆրանսայէ: Մինչ Ֆրանսայի քաղաքացիներու 14 առ հարիւրը ունի բարձրագոյն ուսման մակարդակ, այդ տոկոսը Ֆրանսայի Հրեաներուն քով՝ երեք անգամ աւելի է: Ահա բացատրութիւններէն մէկը թէ ինչու Հրեաներու ներկայութիւնը բանալի դիրքերու վրայ անհամեմատ աւելի բարձր է, քան իրենց թուային ներկայութիւնը, որ մերինին միայն երկու անգամն է:

Արդ, Սփիւռքի մէջ կրթաթոշակ շնորհող կազմակերպութիւններուն թիւը փոքր է ու անոնց միջոցները՝ սահմանափակ:

Այլ անհրաժեշտ "բազմապատկիչ ազդակ" մըն է քաղաքական համարկումը: Շատ փոքր է թիւը սփիւռքահայերու որոնք կ՚անդամակցին իրենց երկիրներու քաղաքական կուսակցութիւններուն: Պէտք է քաջալերել սփիւռքահայ երիտասարդները, որպէսզի անդամագրուին քաղաքական կուսակցութիւններու՝ իւրաքանչիւրը ըստ իր համոզումներուն:

Ուրիշ "բազմապատկիչ ազդակ" մը կըրնայ հանդիսանալ մեր երկիրներէն ներս "խառն" կառոյցներու ստեղծումը բոլոր բնագաւառներու մէջ՝ մշակութային, մարզական, տնտեսական, եւլն·: "Խառն" ամուսնութիւններուն առաջքը չենք կրցած առնել: Ուրեմն օգտագործենք զանոնք ստեղծելով Ֆրանքօ-հայկական, արժանթինահայկական, գանատահայկական, եւ այլն ընկերակցութիւններ: Այսպիսով մեր շուրջը՝ Հայաստանի շուրջը համակրանքի գօտիներ ստեղծած եւ ընդլայնած կ՚ըլլանք: Գոյութիւն ունեցող կառոյցները զօրացնելով հանդերձ, ստեղծենք Սփիւռքի նո՛ր դիմագիծին համապատասխանող նո՛ր կառոյցներ:

Հզօր Սփիւռք մը, նորարար Սփիւռք մը անհրաժեշտութիւն է իր գոյութեան ու զարգացման, ինչպէս նաեւ Հայաստանի գոյութեան եւ հզօրացման համար:

Ցաւալի է անշուշտ այս բոլորէն ետք, որ Սփիւռքի աջակցութիւնը Հայաստանի միայն տնտեսական, կամ մարդասիրական առումով չի հասկցուիր հոս, այլ ունի աւելի լայն տարողութիւն: Հայաստանի համար Սփիւռքը հոյակապ պատուհան մըն է՝ բացուած աշխարհի վրայ, որու միջոցաւ ան պիտի կարողանայ քայլ պահել հոն խմորուող ու ծագող բոլոր նորութիւններու հետ, ամէն բնագաւառէ ներս (գիտական, գաղափարական, մշակութային, եւլն·):

Սփիւռքը իր կարգին պէտք ունի Հայաստանի:

Հայաստանը Սփիւռքի համար կրնայ հանդիսանալ յղումի (ռէֆէրանս) նոր աղբիւր ու իր կարգին դառնալ մեր զօրաշարժի հնարաւորութիւնները "բազմապատկող ազդակ":

Արդ, որպէսզի բարձրանայ սփիւռքահայերու մասնակցութեան չափը թէ՛ սփիւռքահայ կեանքին, թէ՛ Հայաստանի ու Արցախի հզօրացման գործին, պէտք է որ Հայաստանը ամէն մէկ Հայու համար ըլլայ հպարտութեան առարկայ, հպարտութեան աղբիւր:

Հպարտութեան առարկայ կրնայ ըլլալ միայն Հայաստան մը, որ է ժողովրդավար, արդար ու կաշառակերութենէ զերծ: Երկիր մը, ուր կը ծաղկի Հայու ազգային ինքնութիւնն ու դիմագիծը:

Տուէ՛ք մեզի Հայաստան մը, որով կարենանք հպարտանալ: Անիկա ձեր երկիրն է, բայց մեր հայրենիքն է:

Անիկա ձեր գործն է առաւելաբար, ինչպէս որ մեր գործն է, առաւելաբար, ճամբաներ գտնել զօրացնելու Սփիւռքը:

Այս գինով է միայն, որ կրնանք հասնիլ մեր նպատակներուն, ու լաւատեսութեամբ մեր հայեացքը ուղղել մեզ սպասող 21րդ դարու մարտահրաւէրներուն:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

«ՃԱՆԿԼԻ՛ ՉԻՄ ՄՈՒՐԱՏԸ ՏՈՒՐ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Ինչպէս որ Սուրբ Կարապետը ունի բազմաթիւ անուններ այդպէս ալ Տարօն աշխարհի մէջ Յովհաննու Կարապետի նըշխարներուն վրայ կառուցուած ըլլալու պատճառաւ սուրբին անունով հռչակուած վանքն ալ ժողովուրդէն կը յիշուի քանի մը անուններով, ինչպէս՝ «Մշոյ Սուլթան Ս· Կարապետ», «Գլակայ Վանք»,՝ «Իննակնեան Վանք», եւ այլն, եւ սակայն այս անուններէն ամէնէն ժողովրդականացածն է «Ճանկլի»ն, այսինքն «զանգակաւոր»ը, քանի որ վանքին հմբաւաւոր զանգին ղօղանջը կը լսուի եղեր մինչեւ իսկ Մուշ քաղաքէն:

«Աւաղ փառացդ անցաւորի» պիտի ըսէր իմաստունը, քանի որ թո՛ղ ո՛ւնք ղօղանջը, ո՛չ զանգակ է մնացեր, ո՛չ զանգակատուն, ո՛չ սիւն է մնացեր, ո՛չ ալ գմբէթ «Ճանկլի»էն, եւ մենք հետեւելով մեր պապերուն ոտնահետքերուն, կը փնտռենք ջուրին տարած ջաղացքին ջախջախը...:

Վանքին գտնուած բարձունքին վրայ հիմնուած գիւղի ճանապարհին սկիզբի ցուցատախտակին վրայ անցեալ տարի գրուած էր «Տէրէ Չէնկէլի» որ քրտերէն կը նշանակէ Ճանկլի (զանգակաւոր) եկեղեցի, այս տարի սակայն ցուցատախտակը թրքացած ու դարձած էր «Չէնկէլլի քէօյ»:

«Ծակատագիր» ըսինք ու սկսանք բարձրանալ Քարքէ Լեռ:

Այժմ տեսնենք ինչպէս կը բնութագրուի Հայաստանի Հանրագիտարանի մէջ Ս· Կարապետի վանքը (յապաւումներով).–

«Տարօնի նահանգի մէջ, Մուշ քաղաքի հիւսիս արեւելեան կողմը, Աշտիշատ աւանէն ոչ հեռու (արեւմտեան կողմը), Քարքէ լերան հարաւ արեւելեան լանջին հայկական ճարտարապետական յուշարձան: Նախապէս եղեր է Գիսանէ եւ Տեմեթեր հեթանոսական կուռքերու մեհենատեղին, որ ըստ աւանդութեան կործաներ է Գրիգոր Լուսաւորիչ, տեղը հիմնելով վանք, ուր զետեղելով Սուրբ Կարապետի եւ Աթանագինէսի նշխարները, առաջին վանահայր է նշանակեր Զենոբ Գլակը, որու անունով է յետագային կոչուեր վանքը: Անուանուեր է նաեւ Իննակնեան՝ ինը աղբիւրներու մօտ կառուցուած ըլլալու պատճառաւ: Վանքը Է· եւ Ժը· դարերուն քանդուեր է երկրաշարժներու պատճառաւ, իսկ քանիցս ալ հրդեհներու եւ այլ պատճառներով:

1880ական տարիներուն, երբ Ս· Կարապետի վանահայր կարգուեցան նախ Խրիմեան Հայրիկ, ապա Գարեգին Սրուանձտեանց, վանքին կից բացուեցաւ որբանոց մը ու նաեւ գրադարան: Նշանաւոր ուխտատեղի էր Մուրազատու Ս· Կարապետը, որ անցեալին հոգեւոր կեդրոններու մէջ Ս· Էջմիածնէն վերջ կու գար երկրորդ կարգի վրայ: Մեծ տօնախմբութիւններ կը կատարուէին յատկապէս Վարդավառին եւ Աստուածածնին, նաեւ տեղի կ՚ունենային աշխարհիկ հանդէսներ, ինչպէս՝ ձիարշաւներ, լարախաղացութիւններ, գուսաններու մրցոյթներ եւ այլն:

Հիմա ալ խօսքը տանք Վահան Վրդ· Տէր Մինասեանի եւ տեսնենք թէ՝ ի՞նչ կ՚ըսէ «Անգիր Դպրութիւն» անուն անփոխարինելի գործին Բ· հատորին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ

Չկայ սուրբ մը, որ ատելով ատած ըլլայ իգական սեռը, որքան Սուրբ Կարապետը: Դեռ ցայսօր ոչ մէկ կին եւ կոյս կը ժպրհի հպիլ ու համբուրել այն հողը, այն լոյս գերեզմանը, ուր կը հանգչի ան: Դարաւոր պատմութիւն մըն է, տխուր եւ սրտաճմլիկ, թէ Ս· Կարապետ զոհ եղած էր կնոջ մը «կատաղի մոլեգնութեան»: Հերովդիադա իր աղջկան՝ Սողոմէի միջոցաւ գլխատել տուած էր Սուրբը: Այդ օրէն վերջ հէք աղջիկը դժոխքի դրան դէմ անքուն կը սպասէր գալը Քրիստոսի, որ գթութիւն հայցէր: Եւ ահա հիանալի օր մը, երբ գթութեան արեւը կը ծագէր, որն էր Ս· Փրկիչը, որ կը դրկէր գուրգուրագին համբուրելով հէք աղջիկը եւ լուսացնցուղ բազուկներովն ի վեր առած՝ Ս· Կարապետի լոյս գերեզմանի սնարին քովիկը կը հողէր· «Հանդիստ, մրմնջելով, շատ տառապեցար, աղջիկս, ննջէ՛ եւ դու ի քուն յաւիտենից»:

Ինչպէս մեր մէջ այս վէպը, եւ յՆերուպա կ՚աւանդէր թէ Հերովդիադա Յովհաննէս Մկրտիչը գլխատել տալուն համար դատապարտուած է որ յաւիտեան քալէ, որուն կը դիմաւորէ դարերու շրջանի մէջ օր մը այն կօշկակար Հրեան, որ երբ Քրիստոս խաչն ի շալակ կը տարուէր ի Գողգոթա, եւ խոնջէնքէն շունչ մը առնելու համար անոր խանութի սեմին վրայ կը դնէր խաչին ծայրը, ուժգին կից մը զարնելով խաչին, հրած էր Յիսուսը ըսելով· «Քալէ՛», որմէ պատասխան առած էր· «Եւ դու յաւիտեան քալես ինձ պէս»: Ինչպէս

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ
2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.2 ՄՐՑԱՆԱԿ

ՄԵՐ ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Հպարտութեամբ կարող ենք նշել, որ մեր գոյութեան ակունքները աշխարհի քաղաքակրթութիւնը սկզբնաւորող ազգերի աւազանում են թրծուել:

Մեր ժողովուրդն անցել է խորտուբորտ, տատասկոտ ու դժուար յաղթահարելի ճանապարհներով: Պատմութեան քառուղիներում մեզ փորձել են հարուածել, ծուէն ծուէն անելով՝ շպրտել մեզ երկրագնդի ամէնից «քշուած» անկիւնները: Սակայն Հայը՝ «Թալանուած, ջարդուած ու հատուած հատուած» շարունակել է արարել՝ իր գոյութեան առհաւատչեան դարձնելով նախնեաց, մշակոյթը, լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը, որոնք յարատեւելու ամուր ու յուսալի զէնք են:

Հինգերորդ դարից ի վեր հայութեան գրոյ գինանոց-այբուբենը կազմուեց 36 քաջակորով մարտիկներից, որոնք արդէն 1600 տարի, ժողովրդի ճակատագրական պահերին, պաշտպան են կանգնել նրա ինքնութեան աւելի, քան կարող էին անել հայոց այրուձին ու մարտակառքերը:

Ի զուր չէին Հինգերորդ հարիւրամեակը Ոսկեդար կոչում: Սակայն, մեր կարծիքով, մեզանում Ոսկեդարը եղաւ շարունակական: Երբ ասում ենք Մշակութային Հայաստան, առաջին հերթին հասկանում ենք մեր գրականութեան դրօշի միասնական փողփողումը:

Նշենք մի կարեւոր հանգամանք եւս. շնորհիւ հայոց գրերի՝ այսօր շատ ու շատ հին ժողովուրդներ հաշուի են նստում մեր ազգի հետ՝ անգամ իրենց պատմութեան, ծագման ու գոյութեան մասին սկզբնաղբիւր փնտռելով հայ հին մատենագրութիւնից:

Չնայած թափառական անասելի տառապանքներին, մենք կարողացել ենք հարուստ գրական՝ ժառանգութիւն փրկել հրից ու սրից, որի վառ ապացոյցը Հայոց սուրբ ձեռագրերի պահոց Մատենադարանն է: Անցել են երկար ու ձիգ դարեր՝ շուրջ 1500 ամեակ. հայ ժողովրդի արեւմտեան եւ արեւելեան հատուածները լեզուական առումով հեռացել են իրարից: Ի հա՛րկ է, դեռ ընդհանրութիւնները շատ են:

Լեզուն անընդհատ զարգացող կենդանի, բարախուն աշխարհ է, եւ ոչ ոք իրաւունք չունի նրա վրայ բռնութիւն գործադրել, լեզուախնդիրները վարչապես կամ բիրտ միջոցներով լուծել: Ցաւօք սրտի, այս դառը ճշմարտութիւնն ակնյայտ է, երբ փորձում ենք պատմական քննութիւն կատարել՝ 1922ի ցուրտ ճակատագրական գարնանային օրերի հետքերով գնալով:

Թերեւս լեզուն էլ մեր ազգին բնորոշ դիմագիծ էր ձեռք բերել. նրա զարգացումը միջին դարերում եւ անցեալ դարի 20ական թթ. տարբերային բնոյթ կրեց:

Ահա հէնց այդ ժամանակ ծնունդ է առնում ուղղագրական «բարեփոխումներ» հասկացութիւնը:

1913ից հայոց գրերի գիւտի 1500ամեակի տօնակատարութեան ժամանակ մեր ուղղագրութեան մասին երկարաշունչ յօդուած կարդաց Մանուկ Աբեղեանը, որն ըստ էութեան՝ դատավճռի դեր խաղաց: Տարիներ յետոյ՝ 1922ին հրատարակում է «Առաջնորդ Հայոց լեզուի նոր ուղղագրութեան» գրքոյկը: Բարեփոխումների հիմքում ընկած էր «մէկ հնչիւնին՝ մէկ տառ» համապատասխանութեան սկզբունքը. ընդհանրապէս վերացուեցին "է", "ւ", "օ" տառերը եւ ընդունուեցին մի շարք անհեթեթ ուղղագրական կանոններ:

Ի հա՛րկէ, 1940ին եղան մասնակի շտկումներ՝ վերականգնուեցին վերը նշուած տառերը, բայց մնաց 1922թ. ընդունուած տխրահռչակ «խեղագրութիւնը»: Այս ուղղագրութիւնը օգտագործուեց ողջ խորհրդային կարգերի ժամանակաշրջանում եւ 1991ի անկախութեան հռչակումից ի վեր: Այն օրերին, երբ ընդունւում էին այդ կանոնները Արեւելեան Հայաստանում, մեր ժողովրդի արեւմտեան հատուածը, չնայած գտնուելով հրի ու սրի ճիրաններում, այնուհանդերձ մնաց հաստատակամ ու ոչ մի կանոն չընդունեց: Եւ արդիւնքում ունեցանք մէկ ազգի համար երկու ուղղագրութիւն: Բոլորովին էլ անհրաժեշտութիւն չկայ գնալ ամէն մի նորի ու նորամուծութեան յետեւից՝ չիմանալով նրա օգուտն ու ճշմարտացիութիւնը: Երբեմն նմանատիպ «նորը» կործանարար հետեւանք է ունենում, իսկ կորուստն անդառնալի է:

Եղեռնից յետոյ արեւմտահայութիւնը աշխարհասփիւռ լինելով շարունակեց աչքի լոյսի պէս պահել ու պահպանել մեր Մեծասքանչը՝ Հայոց լեզուն՝ անփոփոխ թողնելով աւանդական ուղղագրութիւնը: Դժուար է ասել, թէ ինչքան կը շարունակի գոյատեւել արեւմտահայերէնը՝ իր հայրենի արմատներից փրթած լինելով, սակայն մի բան ակնյայտ է. նրան պէտք է զօրացնել ու կենարար հեղուկ ներարկել հէնց հայրենիքից՝ Հայաստան աշխարհից:

Առնուազն «զանցանք» է այժմ էլ նոյն վարչական բիրտ ուժով ողջ հայութեանը ստիպել տիրապետել «խորհրդային» ուղղագրութեանը: Ընդհակառակը, կարելի է մասնագէտների հոգածու ձեռքով դասական սուրբ գրութեանը ընկալունակ դարձնել Հայաստանի ժողովրդին՝ ստեղծելով կրթական մի հաստատութիւն՝ կրթամշակութային գործընթացը տնօրինելու եւ իրականութիւն դարձնելու համար: Գործնական նպատակներից մէկը, ինչու չէ, մեր դպրոցներում Մեսրոպեան ուղղագրութիւն ուսուցանելու դասաժամեր յատկացնելն է:

Ի հարկէ, այս ամէնի համար երկար ու համբերատար աշխատանք է պահանջւում, որպէսզի Հայաստանի քաղաքացիները լիովին հասկանան ու տիրապետեն իրենց իսկական ուղղագրութեանը: Այդ առումով շնորհակալ ու ազգանուէր գործ է կատարում Փարիզի «Մաշտոց» հայ լեզուի պաշտպանութեան միութիւնը՝ ամէն տարի հովանաւորելով Հայաստանում իրականացուող դասական ուղղագրութեանը եւ արեւմտահայ գրականութեանն ու լեզուին նուիրուած դասընթացքները, որոնց ընթացքում վերապատրաստուած ու ընտրուած ուսուցիչները իրենց դպրոցներում մէկ ամբողջ տարի դասաւանդում են վերը նշուած առարկաները:

Մնում է յուսալ ու լաւատեսօրէն տրամադրուել երջանիկ գալիքի հանդէպ, երբ ուղղագրութեան հետ կապուած անհեթեթ «պատերազմը» իր երջանիկ ու տրամաբանական լուծումը կը ստանայ՝ յօգուտ արդարութեան:

Եւ որպէս կոչ՝ ուզում եմ դիմել մեր ժողովրդի զաւակներին, որ այլեւս չկրկնեն 1922ի նման աններելի սխալը՝ չարչրկելով մեր ոսկեղենիկ լեզուն կամ երբեւէ քաւութեան նոխազ՝ այն օգտագործել, բարեփոխել, զանազան քաղաքական ազդեցութիւններից դրդուած: Այսօր, երբ տօնում ենք հայ գրերի պատմութեան 1600 ամեակը, անշո՛ւշտ, պէտք է օր առաջ լուծենք այս խնդիրը, որն արտաքուստ թւում է, թէ ոչ մի մտահոգութիւն չի ներկայացնում, սակայն անելիքը մեծ է. անհրաժեշտ է կատարել անհնարինը, որպէսզի վերադարձնենք կորցրածը, այն թանկարժէքը, որից մեր մեղքով ենք զրկուել:

Եկէք չխորշենք մեր աւանդական ու ճշմարիտ ուղղագրութիւնից, եւ փորձենք արդարացի ու անկողմնակալ դատել. չէ՞ որ ինչ սփիւռքահայութեանն է պատկանում, նաեւ Հայաստանի բոլոր Հայերին է:

Մենք տէր պէտք է կանգնենք մէկ միասնական ուղղագրութեանը. լեզուին ու գրականութեանը, որոնք էլ մեզ հնարաւորութիւն կ'ընձեռեն շարունակելու մեր դարերի երթը բազմաթիւ ազգերի կողքին:

ՀԱՅԱՍՓԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

յայտնի է ամէնուս, այս է ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՅ գրքին յօրինուածութեան հիմը:

Հայ կրօնական պատմութեան մէջ Սուրբ Կարապետը ունի եօթը անուններ, որոնք են, Յովհաննէս (բուն անունը) Մկրտիչ՝ Քրիստոսը մկրտելուն համար. Կարապետ՝ արդարութեան Արեւուն արուսեակն ըլլալուն համար. Մանուկ՝ դեռ տակաւին որովայնի մէջ Քրիստոսի առաջին երկրպագուն ըլլալուն համար. Մարգարէ-Մարգար՝ կանուխէն գուշակելով Տեառն գալուստն ու մեր փրկութիւնը, Առաքեալ – Առաքել՝ ժողովրդեան քարոզելովը Քրիստոսը. Մարտիրոս – Մարտիկ՝ առ սէր պահպանութեան աստուածային օրինաց կենսադրաւ ըլլալուն համար:

Հին օրերու յետին եւ Նոր Օրէնքի վերջին այս սուրբը գրեթէ բոլոր սուրբերէն ա՛լ աւելի փառաւորուեցաւ, մանաւանդ աշուղներ, որոնք իրենց սազերն այս Սուրբին պարտական էին, կը նուագէին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, գովելով զինքը: Ահա այդ երգերէն մէկը.—

«Սուրբ Կարապետ բարձր բոլոր
Քէ ճամբրխներ օլոր մոլոր.
Շատ ուխտաւոր քէ դուռ կիգայ,
Շատ ուխտաւոր՝ որ ոտաւոր,
Որ ձիաւոր, պոչ ձիաւոր:

Սուրբ Կարապետ եմ գնացեր,
Պառկուկ էմ, մէջն եմ քնացեր,
Սէրս եմ առեր, չեմ իմացեր,
Ումուտատուր սուրբ Կարապետ:

Ինն աչերու (իննակնեայ)
լուսաղբիւրներ
Կաթ կու կաթեն լոյս լոյս ջրեր,
Ուռին բարտին շուք են եղեր,
Սիրականիս շնորհք են տըւեր:

Ի հոն դընեմ գլխիկս բարին,
Հոգիս ի տամ Թուխ-մանուկին.
Ի հոն քնեմ սուրբ Կարապետ,
Ումուտատուր սուրբ Կարապետ»:

«Ակօս»

(Շար. 2)

ԱՆՑՈՒԿԸ — ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ցուղարկաւոր էին հայ եւ օտար բժշկական մարմինները, եւ բժշկական վարժարանին դասատուները, որոնց գլուխը անցած էր Տոքթ. Սերվիչէն, մեծ հօրս մեծ բարեկամը, զոր ազամ մը միայն տեսած էի քանի մը տարի առաջ երբ Սկիւտար եկած էր, ինչպէս յիշած եմ:

Չէի բնա՛ւ տեսած Տոքթ. Ռուսինեանը, չէի ճանչնար դէմքն իսկ, բայց անմեկնելի զգացում մը, համակրական բան մը ծագեցաւ իսկոյն մէջս, եւ չգիտեմ ինչպէս, զիս չարժեց ու տարաւ կեցուց դագաղին քով. մնացի հոն տխուր, մինչեւ որ մեռելակիր մարդերը եկան բառնալ Ռուսինեանը ու տանիլ...

Եւ այդ պահուն ո՞վ կրնար ինձ ըսել, թէ ես տասնեւեօթ տարեկան պատանիս, բժշկութիւն պիտի սորվիմ եղեր տարիներ վերջը, եւ օրին մէկն ալ այդ հռչակաւոր հայ բժիշկին կենսագրութիւնը պիտի գրեմ եղեր:

1903ին էր որ Վիէննայի "Հանդէս Ամսօրեայ" Թերթին մէջ սկսայ Ռուսինեանի ընդարձակ կենսագրութիւնը հրատարակել եւ 1926ին ալ անոր մահուան յիսնամեակին մասնաւոր երեկոյթ մը սարքել տուի Փարիզի մէջ եւ ներկայացուցի Ռուսինեանը բանախօսութեամբ մը, որ լոյս տեսաւ Նիւ Եորքի "Կոչնակ"ին 1927ի Թիւերուն մէջ:

Երրորդութեան եկեղեցիէն այնքան տըխուր դուրս ելայ, որ չուզեցի երկրաչափութեան ինձ համար ձանձրառիթ դասերուն դառնալ, բայց ընկերներուս ստիպումին տեղի տալով գացի ունկնդրել Ալժէպր Սիւփէրիէօրի դասը, որ աւարտեցաւ ու ոչ, աճապարեցի Սկիւտարի չոգենաւը:

Ս. Խաչի դպրոցն էր իմ ամէն կերպ մտածումս. հոն էի ես միշտ, հոն ուր Հայ Մատենագրութեան ճաշակը ա՛յնքան բուռն կերպով արծարծած էր մեր մէջ Խ. Պ. Միսաքեան, եւ հետզհետէ աւելի թափ կ'առնէր շնորհիւ դաստիարակ Թէոդորոս Զօրայեանի, որ կ'ենթադրէինք, թէ Միսաքեանի կրկնիչ բերանն էր ու չէր դադրեր Հ. Արսէն Բագրատունիէ, Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզէ գեղեցիկ կտորներ արտասանելէ, ու Խ. Պ. Միսաքեանի ալ կարգ մը յօդուածները գովաբանելէ: «Ձեր դասատուին "Միրիքէլամ Կարապետ" բողոքականին վրայ գրածը "Բեկնազարեան վարդապետ"ը վերնագրով գրութիւնը եւ "Գավուր"ին համար հրատարակածը, գլուխ-գործոց աշխատութիւններ են» կ'ըսէր:

Այդ ատեններն էր, որ վաղամեռիկ բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի փոքր եղբայրը Միհրան Դուրեան (ապագայ Եղիշէ արքեպիսկոպոսը, պատրիարք Կ. Պոլսոյ, յետոյ Երուսաղէմի), Թողուց Եէնի Մահալլէի ճեմարան-դպրոցը եւ եկաւ աշակերտիլ Ս. Խաչ, որով կարգընկեր եղաւ մեզի, հետեւելով Խ. Պ. Միսաքեանի դասերուն:

Առաջին օրէն մտերմացանք, կապուեցանք իրարու, ի յուշ գո՛ւցէ այն ազգականութեան զոր պիտի ունենայինք, եթէ մօրեղբօրը ամուսնութիւնը կատարուէր մօրաքրոջս հետ. եղբայրաչափ կը սիրէինք զիրար եւ առտուընէ մինչեւ երեկոյ ոտանաւոր կը գրէինք, հետեւողութեամբ եղբօրը՝ Պետրոս Դուրեանի բանաստեղծութիւններուն, որոնք գեղեցիկ հատոր մը յօրինած էին արդէն «Թատերգութիւններուն» հետ միասին:

Ձեռքերնուս վար չէինք Թողուր Դուրեանի այդ գիրքը. անոր «Մ՛վ մանիշակ, մանիշակ» երգին եղանակ մը յարմարցուցած էինք եւ զբօսանքի ժամանակ անդադար զայն կ'երգէինք ու մեր միւս ընկերներուն ալ սորվեցնել կ'ուզէինք:

Սակայն, շատ օր Միհրան մինակ կը մնար երբ ես Էֆոլ տէ Փօն զ'է Շօսէ երթալու ստիպուած կ'ըլլայի. եւ կը կարծէր թէ փախուստ կու տայի դպրոցէն ու զիս կորսնցնէր յոյլ, թոյլ, ծոյլ ածականներով:

Մոռցած չէի իր այդ բառերը, եւ յետագային երբ ինքը Եղիշէ Արքեպիսկոպոս, Կ. Պոլսոյ պատրիարք ընտրուեցաւ ու ես՝ Ազգային երեսփոխանական ժողովի իբր երկրորդ ատենապետ, գացի Զմիւռնիա, զինքը Պոլիս առաջնորդելու, եւ երբ հարկ եղաւ միատեղ Մեծ Եպարքոսին երթալ, աղաչելու որպէս զի հայ բանտարկեալներու ներում շնորհուէր, Դուրեան պատրիարք վեղարը գլխին, ձեռքերը ծալած նստաւ Եպարքոս փաշային դէմը լուռ ու մունջ ու իրեն փոխանակ խօսեցաւ Գափու քեհեասին, իմա՝ պատրիարքարանի գործակատարը:

Դուրս ելած ժամանակնիս, չքաշուեցայ իրեն դիտելու, «Սրբազան, դուք ժամանակին ինձ համար յոյլ, թոյլ, ծոյլ ըսած էք. ներեցէ՛ք որ հարցնեմ Ձեզ այսօր, թէ երկուքնուս ո՞րը արժանի է այդ ածականներուն, երբ բերաննիդ չբանալով, բառ մը իսկ աղերսի չուղղեցիք Եպարքոսին. պատրիարքի մէկ խօսքը աւելի ազդեցիկ կ'ըլլար, քան թէ գործակատարին հարիւր աղաչանքը. ի՛նչ եւ իցէ» ըսի ու վերադարձանք յաղթակա՞ն, չըսեմ պարտական:

(Շար. 81)

(Շար. Ա. էջէն)

փի (գործադրութեան մխութիւնը) փոխ նախագահը Փ. Պարան: Այն հարցումին որ կը վերաբերէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, զոր Շիրաք արծարծած էր Երեւան, Պարան նոյն յանկերգով պատասխանեց, այսինքն քաջալերել երկխօսութիւնը եւ այդ առընչութեամբ Թուրքիոյ Խորհրդարանը հրաւէր ուղղած է Հայաստանի կառավարութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՍԻ ղեկավարներուն դէմ մահուան սպառնալիքներ կը տեղան եւ Հոկտ. 4ի առաւօտուն ալ ղեկավար մը սպաննուած էր: Սպառնալիքները կու գան Ֆաթահի կապուած խումբէ մը: Զեկոյցով մը, Ալ-Աքսայի Նահատակներու Ջոկատները կ'ամբաստանեն Դամասկոս ապաստանած Համասի ղեկավարը՝ Խալէտ Մէշաալ որ "պառակտումի աղբիւրն է": Բախումներ կան միշտ Գազայի շրջանը Պաղեստինցիներու միջեւ:

ԹՐՔԻՇ ԷՅՐԼԱՅՆԶԻ Պոյինկ 737 օդանաւ մը, որ Թիրանա-Պոլիս գիծը կ'ապահովէր Հոկտ. 3ին, ստիպուեցաւ ճամբան փոխել եւ էջք կատարել Պրինտիզի Իտալիոյ հարաւ-արեւելքը: Օդանաւը իր ճամբէն շեղած էր որովհետեւ օդահէն մը կ'ուզէր թշնամական արարք մը գործել Պապին Թուրքիա այցելութեան դէմ: Բայց, յաջորդ օրն իսկ ոչինչ յստակ էր բացի այն իրողութենէն որ ամէն ինչ կարգադրուած էր եւ 106 ճամբորդներ ողջ-առողջ էին: Կը թուի որ օդահէնը Թրքական բանակի դասալիք մըն է, նոյնիսկ գրած կ'ըլլայ Պապին որ քրիստոնեայ մըն է եւ չուզեր ծառայել մահմետական բանակի մը մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կ'ամրապնդէ իր ճնշումը Վրաստանի վրայ եւ հռչակած ամպարկօն գործադրուիլ սկսած է Հոկտ. 3ին իսկ: Յստակ է որ Մոսկուա վճռած է խիստ դաս մը տալ եւ Արտաքին Նախարար Ս. Լավրով ալ կրկնած է թէ միտք չունին շրջափակումը վերցնելու: 2003ի "Վարդի յեղափոխութենէն" ի վեր, Վրաստան թիւ 1 թշնամին է Մոսկուայի: Ֆիկառօ իր խմբագրականով ալ (Հոկտ. 4) դիտել կու տայ որ Սահակաշվիլիի դերքը խնդրոյ առարկայ դարձած է:

ՄԱՄՈՒԼ

LE CANARD ENCHAINE (4 octobre)

VOYAGE ELECTORAL

Hier encore, Jacques Chirac était le plus chaud partisan de l'entrée de la Turquie dans l'Europe. Mais, à l'occasion de sa visite d'Etat en Arménie, il a effectué un véritable virage sur l'aile. Il s'est prononcé là-bas, on le sait, pour la reconnaissance du génocide arménien, à la grande fureur d'Istanbul. Le même génocide dont il n'avait pas voulu entendre parler depuis son arrivée à l'Elysée, il y a onze ans.

La composition de la délégation française qui l'a accompagné à Erevan laissait pourtant présager ce changement à vue : le Président avait emmené nombre de personnalités UMP qui se présenteront, en juin 2007, dans des circonscriptions où vit une forte communauté arménienne. Ont ainsi eu droit à un siège dans l'Airbus présidentiel : Dominique Perben, ministre de l'Equipement, qui vise la mairie de Lyon ; Guy Teissier et Renaud Muselier, candidats UMP à Marseille ; Hervé Mariton, député de la Drôme et désireux de se succéder à lui-même. Sans oublier le très sarkozyste Patrick Devedjian.

Comme quoi Chirac, il peut changer sur tout, mais pas changer de réflexes électoraux.

Երգիծաթերթին Բ. էջի այս տողերուն քովը կայ նաեւ ծաղրանկար մը, ուր Շիրաք ինքզինքին հարց կու տայ.... «Իսկ Հայաստա՞նը... Եթէ հոն թեկնածու ներկայանայի...»:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԽՄԲՈՒՔ

102ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
կառուցած եւ Փարիզահայութեան նուիրած

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 8

Այս առթիւ Գոհաբանական Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի ի կեանս եւ հանգուցեալ Մեծ Բարերարին, օրինակին հետեւող եկեղեցասէր բարերարներուն բարօրութեան եւ հանգստեան համար:

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ ՆԱՆԹԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 7ին է (ժամը 12էն կէս գիշեր) որ բանաստեղծութեան օրւան կը մասնակցին նաեւ Մարինէ Պետրոսեան եւ Գրիգոր Պըլտեան (7 ռիւ Պասփորթ):

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
Արմէն Շէկոյեան, Մարինէ Պետրոսեան
Վիոլէթ Գրիգորեան, Կարէն Քասեան

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի կը ներկայացուի նաեւ՝
«AVIS DE RECHERCHE»
երկլեզու ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը:

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20.45ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան "Տէմիրեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris
- Մուտքը ազատ է -

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan
et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի "Արաքս" մասնաճիւղը, Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլպիւլեան հաստատութեան աջակցութեամբ Հայաստանի տարուան առիթով ձեզ առիթը կ'ընծայէ վայելելու Հայաստանէն ժամանող երախաներու բացառիկ "ԱՄԻԿՕ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ"ի ելոյթները:

Առաջին ելոյթը տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 15ին
Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:
234 Emile Zola — Villeurbanne

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՅԹ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն
ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգային պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04. 78. 45. 17. 55 թիւին:

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens

par la Chorale DARON

ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE sur "L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE"** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du 14 octobre au 4 novembre — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— Entrée libre ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ 04 91 77 84 70

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·548 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21·548

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՇՐՋԱՆ ԱՅՑԸ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները Հոկտ. 3ին Երեւան գացած են, հանդիպում ունեցած նախագահ Ռ. Քոչարեանի, արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Ռուս նախագահը Ե. Մերզլեակով յայտնած է թէ իրենց բուն նպատակը կողմերուն ուղղակի շփումներուն շարունակութիւնն էր եւ յաջողած են, քանի որ Հոկտ. 6ին կը սպասուի Վ. Օսկանեանի եւ Է. Մամետեարովի Մոսկուայի հանդիպումը: Այդ ընթացքին կը քննարկուի նաեւ երկու երկիրներու նախագահներուն հանդիպում առաջարկելու կարելիութիւնը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաւէրով Հոկտ. 4–5ին պաշտօնական այցով Հայաստան գացած է Ռումանիոյ նախագահը Թ. Պասեսկու, պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ: Այցին առաջին օրը ան այցելած է Ծիծեռնակաբերդ, ծաղկեպսակ զետեղած, ապա Ցիչողութեան պուրակին մէջ մշտադալար եղեւնի մը տնկած: Հիւր նախագահը այցելած է նաեւ Ցեղասպանութեան Թանգարանը, յուշամատեանին մէջ արձանագրած՝ "Ի յիշատակ": Թանգարանի տնօրէնը Լ. Բարսեղեան Պասեսկուի նուիրած է ցեղասպանութեան մասին հատոր մը:

Թ. Պասեսկու հանդիպում ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի , վարչապետ Ա. Մարգարեանի հետ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԻՒՖԹԻՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՄԷՋ

Միջկրօնական երկխօսութեան շրջանակին մէջ Սուրիոյ միւֆթին՝ Շէյխ Հասուն պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ հիւրը եղած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.-ի: Պատուիրակութեան մաս կազմած է Դամասկոսի առաջնորդ Արմաշ Եպիսկ. Նալպանտեան:

Գարեգին Բ. իր հիւրը ընդունելով յայտնած է այն գոհունակութիւնը որ ըզգացած է Տէր Զօր այցին տեղացիներու հիւրասիրութենէն. ապա դրուատած է արաբ ժողովուրդին հետ սերտ բարեկամութիւնը, յիշելով ցեղասպանութենէն վերապրողներու անոնց կողմէ գտած փրկարար վերաբերումը:

Շէյխ Հասուն իր կարգին շնորհաւորած է Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը: Այցելելով Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը, ան ըսած է. «Եթէ ազգերը հետեւէին իրենց կրօնքներուն, աշխարհի վրայ այսքան ոճիրներ չէին գործուեր»:

ԼՂՀ

15–ԱՄԵԱԿԻ ԿՈՉ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻՆ

Արցախի անկախութեան 15ամեակին առթիւ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսի մօտ ութսուն անդամներ հայկական խումբին նախագահներուն՝ Ֆ. Փալոնի եւ Ճ. Նոլենպերկի հետ նշած են տարեդարձը, յետոյ նամակ մը ստորագրած, ուղղուած նախագահ Ճ. Պուշին: Նամակով անոնք կոչ ըրած են որ ԱՄՆ-ու նախագահը ճանչնայ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան 15ամեակը: Անոնք Պուշի ուշադրութիւնը հրաւիրած են Արցախի ժողովրդավարական զարգացման եւ անկախ պետութիւն ստեղծելու ջանքերուն վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը հակազդելով երկրին մէջ յետադիմութեան ներկայութեան մասին նախագահին պնդումներուն, ըսած է թէ իր կարծիքով ատոնք հիմ չունին, բայց եւ այնպէս կարելի է տարբեր կարծիքներու մասին տեսակցիլ ու բանակցիլ: Շեշտած է յատկապէս թէ նման տարակարծութիւններ հրապարակային արտայայտութիւն պէտք չէ ունենան: Ըսած է նաեւ թէ "յետադիմութիւն" որակումը կարելի է փոխարինել "ծայրայեղութեամբ": Ամէնէն կարեւորը նկատած է փոխադարձ յարգանքը, հասկացողութիւնը:

ԱՄՆ-ու արտաքին նախարարը՝ Գ. Ռայս նոր շրջապտոյտ մը կ'ընէ Մերձաւոր Արեւելք եւ Հոկտ. 4ին Իսրայէլ եւ պաղեստինեան շրջան այցելեց: Իր գլխաւոր նպատակն էր ճակատ մը պատրաստել «չափաւորներու ծայրայեղներու դէմ»: Ապպաս չափաւորն է, Համասն ալ՝ ծայրայեղը եւ ԱՄՆ միշտ կը պահանջեն որ այս վերջինը Իսրայէլը ճանչնայ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահին՝ Իուշչենկոյի արեւմտամէտ կուսակցութիւնը յայտարարած է Հոկտ. 4ին որ ընդդիմութեան կողմը կ'անցնի համաձայնութեան գալէն ճիշդ ամիս մը յետոյ: Պիտի դիմէ իր նախարարներուն որ քաշուին կառավարութենէն: Իուշչենկօ կ'ըսէ որ «Մեր Ուկրանիան» կուսակցութեան պատկանող նախարարները, եթէ չքաշուին, կը մնան «առանց կուսակցութեան» մակդիրին տակ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ խորհրդարանական վեհաժողովը օրակարգի բերած է "Քիւրտերու մշակութային կացութիւնը" խորագրուած տեղեկագիրը: Քննարկումներուն շեշտըւած է թէ պետութենէ զուրկ մեծագոյն ժողովուրդն են Քիւրտերը եւ թէ Թուրքիոյ իրենց ներկան սահմանուած է որպէս "քաղաքացիական պատերազմ": Ըսուած է տակաւին թէ Անգարա ՓՔՔ-ի հետ պայքարը սխալ քաղաքականութեամբ կը վարէ եւ թէ քրտական մշակութային ներկայութիւնը ոչ թէ սպառնալիք, այլ հարստացնող ազդակ պէտք է նկատէ: Տեղեկագիրը թուական տուեալներ ալ ընդգրկած է. Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերու թիւը 12–15 միլիոն տրուած է, Իրաքի մէջ 5 միլիոն, Իրանի մէջ մօտաւորապէս 8 միլիոն, Սուրիոյ մէջ 1–2 միլիոն, Հայաստանի մէջ 45 հազար, եւլն.:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութեան նախագահը՝ Մահմուտ Ապպաս սպառնացած է որ կը լուծէ Համասի կազմած կառավարութիւնը, բանակցութիւններու ձախողութենէն ետք ազգային միասնական կառավարութեան մը կազմութեան համար: Ապպաս երկու շաբթուան պայմանաժամ տուած է:

ՊՈՒՏԻՆ զգուշացուցած է Վրաստանը շանթաժի որեւէ փորձէ Ռուսաստանի նկատմամբ: Արտաքին նախարարն ալ՝ Ս. Լավրով բոլորովին աւելորդ նկատած է Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի կամ ուրիշ մէկուն միջամտութիւնը Վրաստանի ի նպաստ: Ռուս երեսփոխանները դեռ սպառնացած են որ աւելի խիստ միջոցներու կրնան դիմել Վրաստանի դէմ:

ՊԱՊԸ հաստատեց Թուրքիա կատարելիք իր այցելութիւնը, հակառակ անոր որ Թուրք օդահանէնին արկածախնդրութիւնը քիչ մը աւելի խռովեց մթնոլորտը, քանի ենթական Պապին կ'ուզէր դիմել առարկելով որ կրօնական ազատութիւն չկայ Թուրքիոյ մէջ: Եռօրեայ այս ճամբորդութիւնը օրէ օր աւելի փափուկ բնոյթ ունի ամէն գետնի վրայ: Թուրքերը չեն գնահատած նաեւ որ Բենեդիկտոս ԺԶ իր հին քրիստոնեայ անունով կոչէ Իսթանպուլը:

ՊԻՐԻՆՏԻԶԻԻ արդարադատութիւնը մեղադրանքի տակ առաւ Թուրք օդահէնը՝ Հ. Էքինճի որ փորձած էր թրքական օդանաւը շեղել տալ իր ճամբէն: Թուրքը որ բանակէն խոյս տուած էր, դասալիք էր, դաւանափոխ ալ եղած էր եւ քրիստոնեայ դարձած: Ալպանիա փախելէ առաջ 6 անգամ փորձած էր անձնասպան ըլլալ թրքական բանտին մէջ: Թուրքիոյ արդարութեան նախարարը՝ Ճ. Չիչէք պիտի պահանջէ մեղադրեալին յանձնումը:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի 30%ի զեղչ մը ըրած է իր եւ նախարարներուն աշխատավարձքին վրայ 2007-ի խստապահանջ պիւտճէին պատճառաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

LE FIGARO (5 octobre)

IL FAUT RÉCONCILIER ARMÉNIENS ET TURCS

"Կարծիքներ" էջին մէջ է որ տեղ գտած է Ալեքսանդր Ատլէրի քրոնիկը որ վերոնշեալ խորագիրը կը կրէ: Հեղինակին թրքասէր զգացումները հինէն ծանօթ են քանիցս պատճառ եղած են հայկական բուռն հակազդեցութիւններու:

Ատլէրի գրիչը, այս անգամ ալ, կը փորձէ վարպետօրէն շարժիլ: Սկիզբէն ճոխ գովեստներ կան Հայերու հանդէպ, վերյիշելով անշուշտ անխուսափելի խաչակրութեանց օրերը: Կը յիշուի նաեւ Ֆրանսայի դիւանագիտական սերտ յարաբերութիւնները "Կիլիկիոյ փայլուն թագաւորութեան հետ": Նման կարգ մը, գոնէ երեւութապէս հայանպաստ արտայայտութիւններէ ետք, Ատլէր կը հասնի 1915ի ցեղասպանութեան: Խորամանկ նրբութիւններով, կը ջանայ բացատրել որ Թուրքերու եւ քիւրտերու ջարդերը ցեղասպանութիւն չէին, որովհետեւ ոչ կանխամտածուած էին, ոչ ալ շարունակական, ինչպէս էր նացիական ծրագիրը: Բայց, Ատլէր, կ'ուզէ մեծոգի ցուցաբերել, եւ կը զիջանի որ Հայերն ալ գործածեն այդ բառը, որովհետեւ «Մարդկային չըլլար մերժել Հայերուն այս տարազը, որ կը շընորհէ բարոյական անդորրութիւն մը եւ խորհրդանշական վերանորոգում մը, որու բացարձակապէս իրաւունք ունին»: Այս մխիթարութենէն ետք, զոր կը շնորհէ հայ ժողովուրդին, Ատլէր կու գայ բուն նիւթին, քանի իր յօդուածին պատրուակը Շիրաքի երեւանեան յայտարարութիւններըն են Թուրքիոյ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայման դնելով իր անդամակցութեան: Այս նախապայմանին համաձայն չէ, մանաւանդ որ արդարացումներ ալ գտած է Թուրքերու գործած ջարդերուն, ի նպաստ, «վերլուծելով պատմութիւնը», հասնելու համար հոն, ուր Թուրքերը կը կորսնցնեն իրենց վստահութիւնը Հայերու հանդէպ, քանի «Հայերու աչքերը դէպի Ռուսաստան կը նային» եւլն. եւլն.:

Ի վերջոյ, Ատլէրի ուզածն այն է, որ Ֆրանսա հաշտեցնէ Հայերն ու Թուրքերը, «Երկուքն ալ մեր ամէնէն մօտիկ բարեկամները հինէն ի վեր»:

LE CANARD ENCHAINE (suite)

COUP DE BOULE SUR ISTANBUL

A sept mois de sa probable retraite, Chirac met les bouchées doubles pour changer le visage de la planète. Diplomates timorés, accrochez vos ceintures! En visite à Erevan samedi dernier, le Président a quasiment déclaré la guerre à la Turquie, dont il a pourtant longtemps plaidé la cause à Bruxelles : **«Faut-il que la Turquie reconnaisse le génocide arménien pour entrer dans l'Union** (européenne) **? Honnêtement je le crois.»** Même les plus farouches partisans de la cause arménienne n'en sont pas revenus, le chef de l'Etat avait pris un virage à 180 degrès.

Mais Chirac n'en avait pas fini avec la géopolitique à coups de marteau. Quelques jours plus tôt, à la surprise générale, il avait décidé de revaloriser une partie des pensions dues aux «tirailleurs» et autres anciens combattants des ex-colonies. Il paraît que c'était après avoir vu le film «Indigènes» de Rachid Bouchareb. Eh oui ! quand Chirac va au cinéma, cela peut coûter cher au Trésor public...

Pour la bonne cause de l'Arménie, on se pose des questions. Quel imprudent a filé une cassette à Chirac ? Et de quel film ? De quel réalisateur ? Verneuil, Guédiguian, Egoyan ? L'enquête est ouverte...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Տոմինիկեան Հանրապետութեան մէջ կազմակերպուած ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան մասնակից Հայաստանցի մարզիկը (77 քկ.) Արա Խաչատրեան երկամարտին 357 քկ. բարձրացնելով (165+192) արժանացած է Գ. մրցանակի ու պրոնզէ մետալի տիրացած: Իր մըրցակիցներէն եղած է Թուրք մարզիկը Թ. Սաղըր որ գրաւած է դասակարգին առաջին տեղը, 361 քկ. (166+195) բարձրացընելով:

ՁԱՅՆԱԿՑԵԼՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԻՆ

Ազգային ժողովի փոխ նախագահ, Ռենսիի քաղաքապետ Է. Ռաուլթ մէկն է անոնցմէ որոնք ողջունեցին նախագահ Շիրաքի Թուրքիոյ ուղղած կոչը: Հաղորդագրութեամբ մը ան շեշտած է թէ իր յայտարարութեամբ ցեղասպանութիւնը ճանչնալով մեծնալու Թուրքիոյ ըրած կոչը պետութեան ղեկավարին խիզախութեան փաստը կու տայ ամէն բանէ առաջ: Այդ կոչը կը փաստէ նաեւ թէ ամէն բանավէճէ անդին Ֆրանսա Հայ Դատի շարքերուն առաջին դիրքը կը գրաւէ ու այդ յայտարարութիւնը անկիւնաքար մը պիտի ըլլայ բոլոր անոնց համար որոնք տարիներէ ի վեր կը պայքարին 1915 Ապրիլ 24ին սկիզբ առած պատմութեան այդ վէրքին ճանաչումին համար:

Է. Ռաուլթ եւս հեղինակն է օրինագիծի մը որ կը դատապարտէ հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը:

Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետը Ռ. Ռուքէ որ Ազգային ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբին փոխ նախագահն է, դրապէս արժեւորած է նախագահ Շիրաքի կոչը որով, կ'ըսէ ան, վերջապէս կը ձայնակցի Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը ցեղասպանութեան ճանաչումին առընչելու Ընկերվարական կուսակցութեան պահանջին: Նոյն առթիւ Ռ. Ռուքէ յոյս յայտնած է թէ վերջապէս կը վաւերացուի Ազգային ժողովի Հոկտ. 12ի օրակարգին առնուած ժխտումը պատժող օրինագիծը:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ՝ «Կ'ՈՒԶԵՄ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՆԱԼ, ՀԱՏՈՒՑԱՆԵԼ»

Ցեղասպանութեան նիւթը վերջին տարիներուն Թուրքիոյ մէջ չի կորսնցներ իր այժմէականութիւնը: Անկախ՝ այդ մասին հրապարակուած կարծիքներէն, կատարուած մեկնաբանութիւններէն, արժեւորումներէն, յստակ է որ 15–20 կամ աւելի տարիներ առաջուան թաբուները խորտակուած են: Ան այլեւս հազար քարի տակ պահուած թունաւոր կծիկը չէ որուն պէտք չէ դպչիլ, այլ ամէնէն հրապարակային նիւթերէն մէկը: Ու հրապարակայնութիւնը չի սահմանափակուիր մամուլ – ձայնասփիւռ – հեռատեսիլ երրեակով. փորձագրութիւններ, վէպեր, պատմուածքներ, նաեւ "գիտական" գործեր լոյս կը տեսնեն այս միջոցով. անոնց մեծ մասը ըստ հեղինակին պատկանած հատուածին, տուեալ գաղափար մը չէզոքելու նպատակով գրի առնուած կ'ըլլայ:

Ցեղասպանութեան նիւթին թրքական հանրային կարծիքէն գտած մօտեցումը կարելի է ընդհանուր գիծերով երեք խումբի բաժնել. ամէնէն ծաւալունը, անշուշտ, ժխտողներու, ուրացողներու խումբն է: Նաեւ ամէնէն փոփոխական սահմաններ ունեցողը: Կան ցեղասպանութիւն բառը չակերտողէն մինչեւ նման բանի հեղինակ Հայերը ցոյց տուողները. առանք որքան ալ անհաւատալի թուի, իրենց ներկայացուցիչները ունին լուրջ, գիտական կարծուած հիմնարկներու մէջ, ինչպէս Թուրք պատմութեան հիմնարկին: Սակայն հետաքրքրական է տեսնել որ ամէնէն իրապաշտ, անկախ, յանդուգն, ճշմարտախօս կարծուածներ ալ, ի հարկին, շատ բնականօրէն կրնան իյնալ այդ խումբին մէջ: Ատոր ապացոյցը ունեցանք ուրացումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին մայիսեան քուէարկութեան նախօրեակին: Խումբ մը Թուրք մտաւորականներ Ֆրանսական մամուլի յայտարարութիւն մը ստորագրելով դիմած էին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի երեսփոխաններուն, որպէսզի սխալը չգործեն օրինագիծին թեր քուէարկելու... Ու անոնց մէջ կային Թ. Աքչամի, Է. Շաֆաքի, Ռ. Զարաքօլուի նման այլախոհ նկատուածներ:

Երկրորդ խումբը ընդունիլ – մերժել բեւեռներուն միջեւ տատանողներէ բաղկացած է. պատամիտ, լայնախոհ նկատուիլ կ'ուզէ, միւս կողմէն կ'ուզէ որ քննութիւններ, պրպտումներ ըլլան, փաստեր հայթայթուին, որպէսզի ընդունի թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն էր: Այս հատուածին լաւագոյն օրինակ են Թուրք պաշտօնական այն դէմքերը որոնք մեծագոյն գիւտի նման կառչած են պատմաբաններու խառն յանձնախումբ մը կազմելու, բոլոր դիւանները տրամադրելու, եւլն. առաջարկներուն. զիրենք շատ չի վրդովեր տեսնել թէ ո՛չ Հայերը (բացի ամէն կու կու լեկո՛ւի փնտռող պատեհապաշտներէն), ո՛չ Արեւելքը, ոչ ալ Արեւմուտքը լուրջ կը վերաբերի այդ հնարքին. իրենց համար կարեւորը ժամանակ շահիլն է, այն տպաւորութիւնը տալով որ Թուրքիան քաղաքակիրթ աշխարհին արժէքները իւրացուցած է, պատրաստ է երկխօսութեան, եւլն.: Եւ այդ ցուցափեղկին սիրոյն պէտք է աշխարհը լծուի Թրքական սայլին, պէտք է բացուին Եւրոպայի դուռները: Եթէ Սփիւռքն ալ բարի կենայ, Անգարա կրնայ Հայաստանի սահմանը բանալ, շրջափակումը վերցնել, Ազրպէյճանի բարեհաճ տրամադրութեան պարագային:

Այս երկուքին ձեւացուցած խոշոր, ամէնէն դժուար յաղթահարելի զանգուածին քով կայ փոքրամասնութիւն մը. թերեւս աւելի տեղին է "մանրամասնութիւն" կոչել, գոնէ առ այժմ: Ճշմարտութիւնը ճանչնալու անկեղծ հետաքրքրութեան ու զայն ամէն ձեւի տակ ընդունելու անկեղծ պատրաստակամութեան տէր են անոնք: Կարելի է այս հատուածին մէջ դասել Աքչամները, Շաֆաքները, Փամուքները որոնք սակայն միշտ հակումը ունին ցեղասպանութեան իրենց մօտեցումին մէջ պատմականը քաղաքականէն շատ գերիվեր նկատելու:

Այս ծանօթ անուններու խմբակէն դուրս Պուրչաք Կիւվէն անուն մէկը Հոկտ. 1ի "Սապահ"ի մէջ գրութիւն մը ստորագրած էր: Կը դժգոհէր ու վտանգաւոր կը նկատէր Թուրքիոյ մէջ ազգայնամոլ, ֆաշիստ կեցուածքներու չէզոքումը. կ'ըսէր թէ անոնց մատնիչը երկրին մէջ օրէ օր ծաւալող դրօշակներու եւ փառերգին ամէն տեղ, ամէն առիթի ներկայութիւնն է: Կը գթար զանոնք որպէս զէնք չահարկող մտայնութեան, անոր ետին վախկոտութեան մը գոյութիւնը նշմարելով: Ատոր զուգահեռ կը նկատէր վիպագիր Է. Շաֆաքի գործին առընչութեամբ դատ բանալու տգիտութիւնը եւ պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին հիմով բացուած վէճերը:

«Չեմ գիտեր թէ Շաֆաք դաւաճա՞ն է, բայց ես "Հայրը եւ ապօրինի զաւակը" վէճերէն շատ առաջ կարդացի եւ շատ հաւնեցայ ամերիկահայ ընտանիքի մը Թուրքիոյ մէջ ապրածով հիւսուած ցանցին մասերը» կը գրէ Պ. Կիւվէն: Յետոյ ըսելէ ետք թէ գիրքին մէջ կողմերէն մէկը աւելի իրաւացի ցոյց տալու թեզ մը նշմարած չէ, կը զարմանայ ցեղասպանութեան թեզին պաշտպանութեամբ Շաֆաքը ամբաստանելու, ցեղասպանութեան տեսակէտը հերքելու նպատակով ասպարէզ իջածներու:

Կը գրէ.

... «Կ'ուզեմ հարց տալ անոնց. ուրկէ՞ գիտէք. գացի՞ք պատմական փաստաթուղթերը, այդ շրջանի դիւաննե՞րը պրպտեցի՞ք: Ո՞վ էք որ կը յաւակնիք նման պաշտպանութեան պահանջած պատասխանատուութեան, ազդեցութեան, գիտութեան եւ լիազօրութեան տէր ըլլալ: Բնաւ հետաքրքրուած չէ՞ք գիտնալու թէ ի՛նչ է իրականութիւնը այն դէպքերուն որոնց պատճառով ամբողջ աշխարհի Հայերը ամէն առիթի ու տրամադրելի ամէն դիրքէ յարձակումի կ'անցնին մեզի դէմ: Չէ՞ք ուզեր գիտնալ թէ ինչեր կան մեր հաւաքական ենթագիտակցութեան մէջ: Մինչ կը մտածէք հոգեբոյժի դիմել պրպտելու համար փակ վայրերէ ձեր վախը, ինչո՞ւ չէք հանդուրժեր ձեր հաւաքական անցեալին վէրքերուն: Չէ՞ք գիտեր թէ հաւաքականութիւններու անցեալը կը ձեւաւորէ անոնց ապագան: Տեղեակ չէ՞ք թէ ցեղասպանութեան ենթարկուած ժողովուրդները ամէնէն մօտիկ թեկնածուներն են ցեղասպանութիւն գործելու: Այդ պարագային, խնդրեմ, Սերպերու, Իսրայէլացիներու պատմութիւնը կարդացէք: Ես անձամբ մեծապէս հետաքրքիր եմ ծանօթանալու իմ պատմութեանս իրականութիւններուն: Այդ պատճառով հարկ է պատմաբաններուն ուսումնասիրութեան առիթ ստեղծել: Կ'ուզեմ սորվիլ թէ այդ շրջանին ինչե՛ր ապրած են, տիրող պատմական կացութեան մէջ ի՛նչ կը նշանակէ, անիրաւութիւն գործուա՞ծ է թէ ոչ, եթէ այո, ո՛վ է յանցաւորը: Եթէ զաւակն եմ ցեղասպանութեան, կոտորածի հեղինակ ազգի մը, կ'ուզեմ առճակատիլ ատոր հետ, ցաւը տանիլ, պատասխանատուութիւնը ստանձնել, փոխարժէքը վճարել, ներողութիւն խնդրել, ցաւակից ըլլալ ամոքել եւ մաքուր շարունակել կեանքս: Իսկ եթէ այս պնդումները սուտ են, կ'ուզեմ գործածելով իրականութեան ուժը, "կորի՛ր", "գնա՛ չահդ այլ տեղ փնտռէ" գոչել կարելի ամէն միջավայրի նախայարձակներուս: Որովհետեւ մենք ու մեր "մտաւորականները" այնքան ատեն որ նման կոյր ուրացումի մը խրած ենք, խնդրոյ առարկայ շրջանին եւ աշխարհագրութեան մէջ պատահած կամ չպատահած ամէն բան այս ազգին կը վերագրուի: Եթէ բան մը ըրած եմ, պէտք է ընդունիմ ու հատուցանեմ, որպէսզի այս ազգին զաւակները տակաւին դարերով իրենց չըրածով չամբաստանուին, իրենց հետ առնչութիւն չունեցող աղտերու արատով չաղտոտին»:

Արդեօք որքա՛ն ատեն պէտք է սպասել որպէսզի այս մտայնութեամբ մէկը խօսքի տէր դիրքի հասնի Թուրքիոյ մէջ, կամ անցնող մը օր մը հրաշքով նոյն կեցուածքը ունենայ...

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

«ԶԱՆԿԼԻ՛ ԶԻՄ ՄՈՒՐԱԶԸ ՏՈՒՐ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

ՏԷՐԷ ՉԷՆԿԼԻԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Ինչպէս կը տեղեկանանք Պարտիզակցի Վահան Վարդապետի տողերէն, հայաշխարհի հոգեւոր կեդրոններու մէջ իր նշանակութեամբ երկրորդ տեղը գրաւեր է կնատեաց Սուրբ Կարապետի անունով կառուցուած այս վանքը, որ Հայոց շրջանին հեռանալէն վերջ փլատակի է վերածուեր, հաւանաբար ձեռամբ նորեկ գաղթականներու, որոնք ծածկելու համար կարծես իրենց անշնորհքութիւնը, գեղաքանդակ խաչքարերն ու արձանագրութիւնները զետեղեր են փլցուած Ս. Կարապետի սրբատաշ քարերով կառուցուած իրենց տուներուն վրայ, պարծանքով ցոյց տալու համար գիւղ այցելող զբօսաշրջիկներուն:

Որքան տեղին է իմաստունին խօսքը – «Անշնորհքին շնորհքն անգամ, անշնորհք է շատ անգամ»:

Ուրեմն Տէրէ Չէնկէլի այցելող զբօսաշրջիկը փոքր գիւղը շրջելէ վերջ արդէն ընելիք ուրիշ բան չունի, բացի նկարելէ վերոյիշեալ քանդակներու բեկորները, վանքէն մնացած որմի մը ծուծը կամ ալ շուրջի տուներուն մէջ կորած, ախոռի տեղ գործածուող կամարաւոր խուցերը:

Մենք, որ անցեալ այցելութեան արդէն իսկ նկարած էինք գոյութիւն ունեցած գրեթէ բոլոր քանդակազարդ քարերը, այս անգամ փնտռեցինք մեր հին ծանօթ փոքրիկ Այֆէրը, որ մեր անցեալ այցելութեան հաց ու ջուրով հիւրասիրած էր մեզ: Հասակ նետած, սիրուն եւ համարձակ օրիորդ մը դարձած էր քրտուհին Այֆէր, որ հակառակ իր հօր հրահանգով գլուխը ծածկած ըլլալուն, մօտեցաւ ու հարազատ հօրեղբօրը պատմածի պէս յայտնեց մեզի իր հոգերն ու ցաւերը, հօրը կողմէ դպրոց չղրկուիլը, օրերը ձմրան համար փայտ հաւաքելով անցընելը, եւայլն:

Այֆէր թէեւ մեծցեր, փեսացուին ճամբան սպասող 14 տարեկան «քէջիկ» մը դարձեր էր, բայց եւ այնպէս Տէրէ Չէնկէլին լեցուն էր ամէն հասակի, գոյնզգոյն Այֆէրներով, որոնք իրարու հետ կը մրցէին, ամէն մէկը իր «շնորհքը» ցուցադրելու համար: Մին եթէ երգով մը հանդէս կու գար մեր խումբի աղջիկներուն, միւսը, աղբիւրէն ջուր կը բերէր որ խմենք ու նուէր մը տանք իրեն, մէկ ուրիշն ալ ցոյց տալ կ'ուզէր իրենց տան կողքի ախոռը, որ մեծ հաւանականութեամբ վանքապատկան սենեակներէն մին ըլլալու էր: Յամենայն դէպս այնքան շատ էին Չէնկլիի աղջիկները, որ տղաքը գրեթէ աննկատ կը մնային անոնց մէջ:

«Ճակատագիրի քմահաճոյք», խորհրդածեցի պահ մը, փլատակներուն մօտ կանգնած կնատեաց Սուրբ Կարապետի անունով յիշուած վանքին, որուն մաքրութեան համար անգամ անցեալին իգական սեռը իրաւունք չունէր մօտենալու, այսօր լիքն էր ամէն հասակի ու տարիքի, գոյնզգոյն Այֆէրներով, որոնք կը ցուցադրէին իրենց ճարպիկութիւնները՝ Ս. Կարապետի ներկայութեան, անոր հովանիին տակ:

Ակամայ այս բոլորը մտաբերեցի, նստած հողաթումբի մը վրայ երբ հեռուներէն լսուիլ սկսաւ ռոտոսթոցի անմահ երգահան Բարսեղ Կանաչեանի գլուխ գործոց՝ «Նանօր»ը, տաւոր ու ձիաւոր ուխտաւորներուն ոտնաձայներով եւ ահա գոռ ձայն մը հնչեց Քարքէ լերան ստորոտէն.

«Զանկլի՛ զիմ մուրազը տուր...»

Է՞ր արդեօք ուխտաւորներ գային երկրպագել Սրբոց Գլուխ Ս. Կարապետին, որ ճուղար տար ձիաւորին, մուրազ տար ոտաւորին, շնորհ տար աշուղներուն: Է՞ր արդեօք խմէին նաեւ հատ գինի Տարօնի աստուածանուէր վազվզէնով, զոր կը կոչէին Ս. Կարապետ Հելվասը...

Անուրջներէս պոկուեցայ մեր Լորային կանչովը.

– Հայտէ՛ պարոն, կ'երթանք կոր...:

Մնաս բարով Զանկլի, Մնաս բարով Ս. Կարապետ, մնաս բարով Այֆէր: Դեռ երկար ճամբայ ունինք մե՛նք՝ ուխտաւորներս դէպի Վան:

(Շար. 3)

«Ակօս»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.– Կիրակի, Սեպտ. 10ին, Սասընաժի Սասօ Մարքոնի դաշտին մէջ, 7րդ անգամ ըլլալով տեղի ունեցաւ համայնքներու բարեկամական մեծ դաշտահանդէսը, զոր կազմակերպած էր տեղւոյն քաղաքապետը՝ Քրիսթիան Կուանէ: Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին 13 ազգերու միութիւնները, ներկայացնելու համար իրենց կենցաղը եւ արուեստը: Մասնակցողներն էին. Ալժերիա, Չիլի, Հայ, Գորսիքա, Իտալիա, Ռուս, եւայլն:

Առաւօտեան ժամը 10ին, տեղի ունեցաւ տողանցքը աւանդական տարազներով, փողերախումբի ընկերակցութեամբ, տեղւոյն քաղաքապետարանի շրջակայքը: Հայերու կողմէ, իրենց մասնակցութիւնը բերին Հայ Մշակոյթի տան աշակերտները, ուսուցչական կազմը եւ ծնողները:

Տողանցքին աւարտին, պաշտօնական անձնաւորութիւնները շնորհաւորեցին օրւան ձեռնարկը, նախապատուութիւն տալով Հայաստանի Տարւան: Կէսօրին ժողովուրդը առիթ ունեցաւ համտեսելու համայնքներու ճաշերն ու անուշեղէնները:

Հայկական տաղաւարը կազմակերպած էր Կրընոպլի հայկական միութիւններու հաւաքականը, համեղ ճաշերով եւ անոյշ ու աղի խմորեղէններով դարձեալ Հայաստանի տարուան կապակցութեամբ:

Կէսօրէ յետոյ, ժամը 14ին սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Առաջին անգամ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան «Գորիս – Սամսուն» պարախումբը ներկայացուց հայկական աւանդական պարեր՝ Շալախօ, ուրումցիներու պարը եւ այլն, շատ գեղեցիկ տարազներով եւ բարձր որակով, ինչ որ արժանացաւ երկարատեւ ծափահարութիւններու, մասնաւորաբար "Վերածնունդ" պարը: Գնահատելի էին խումբին պատասխանատուները՝ Յակոբ Փօյաճեան, Ռուբիկ Ասատրեան, պարուսոյց Թերեզա եւ Ֆելիքս Գրիգորեան: Հայկական յայտագրէն ետք, վերոնշեալ համայնքներն ալ ներկայացուցին իրենց երգերն ու խմբային պարերը եւ մինչեւ իրիկուն բազմութիւնը վայելեց ճոխ յայտագիր մը:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան

Ապրիլ – Մայիս – Յունիս 2006

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ
2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ.1 *ՄՐՑԱՆԱԿ*

ՅՈՅՍԻ ՊԱՏԱՐԱԳ...

«Եթէ մենք ճկատի ունենանք պատմական այն արտակարգ իրադրութիւնը որի մէջ Մեսրոպ Մաշտոցը զարթեցրեց հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցութիւնը, եւ եթէ համադրենք նրա գործը Պիպինի ու նրա զինակիր Վինֆրիդի համանման գործունէութեան հետ, ապա այս վերջինները թզուկներ կ'երեւան հսկայ Մաշտոցի համեմատութեամբ...»(1)։

Ինչի՞ց սկսել... դուցէ հէնց նրանից, թէ կը լինէ՞նք արդեօք այսօր, եթէ չունէր մեր ազգային ինքնութիւնը արտացոլող գծերից մէկը՝ հայոց գիրը՝ Մաշտոցեան այբուբենը։

Գիր, որ դարձաւ մեր ազգային մասնատուած գոյութիւնը միացնող տաճարի գմբէթը եւ սրբացուեց յաւիտենականութեան խաչով։

Մաշտոցը արեւեց Նախկինում (եւ նաեւ՝ յետագայում) ստուերուած մեր պատմութիւնը, թոյլ չտուեց, որ սերունդներն ընթանան պատմութեան լուսանցքներում։

Հաւատից եւ ուժից է ձուլւում ազգը, բայց այն յարատեւում է լեզուով. մեր լեզուն մեր հաւատի եւ ուժի սրբազան միւռոնը դարձաւ, որ աստուածային շնորհները ընծայեցնէր մեր ազգին (ուզում եմ աւելացնել նաեւ, որ աշխարհիս երեսին միակ ազգն ենք, որի գրո՛վ է ամրապնդուել հաւատը, քրիստոնէութիւնը մասամբ դա նկատւում է Գոթերի ու Սլաւոնների մօտ եւս)։

Տեղին է նշել մեծ բանաստեղծի խօսքերը. «... Մաշտոցը մեզ երեւում է նախ եւ առաջ քաղաքագէտ, որի անարիւն ճակատամարտի հետ չի կարող համեմատուել մեր սպարապետների փառաւոր յաղթանակներից եւ ոչ մէկը...»(2)։

Այո՛, նա՛ էր առաջին քաղաքագէտը, եւ ոչ միայն. Նա առաջին ուսուցիչն էր, առաջին դիտնականը, բայց մի՞թէ այսօր մենք չենք վտանգում նրա գաղափարները՝ մասնատելով մեր ազգը՝ մեր իսկ ձեռքով, երբ խօսում ենք Հայոց տարբեր ուղղագրութիւնների մասին, մինչ նա մեզ կտակել է մէկ գիր. Հայո՛ց գիրը մէկ գրութեամբ (որն այսօր անուանում ենք Մաշտոցեան կամ դասական)։

Այսպէս կոչուած բարեփոխութիւնները երեւան եկան Ի. դարի սկզբից։ Տեղին է յիշատակել օտարազգի հայագէտներից մեծագոյն հեղինակութիւն Անթուան Մեյէի արձագանգը բարեփոխման ծրագրին. 1913 թ. Հոկտեմբերի 15ին Մանուկ Աբեղեանին ուղղուած մեծ հայագէտ Անթուան Մեյէի նամակը (մէջ եմ բերում միայն հատուածներ). «... Ստացայ հայերէնի ուղղագրութեան վերաբերեալ շրջաբերականը։ Օտարազգին չի կարող այսպիսի խնդիրներին միջամտել։ Ես ինձ թոյլ եմ տալիս միայն նշելու, որ այնպիսի ազգի մէջ, որտեղ չկայ որոշակի ուղղագրութիւն պարտադրելու ընդունակ հեղինակութիւն, ամենախելացի բանը աւանդական ուղղագրութեամբ բաւարարուելն է...»(3)։

Անթուան Մեյէն բարեփոխութեան հետեւանքով տեսնում է ուղղագրական անիշխանութիւն։ Նամակը նա աւարտում է հետեւեալ նախադասութեամբ «...Մի խօսքով, բարեփոխման մէջ ես աւելի շատ վտանգ եմ տեսնում, քան օգտակարութիւն»։ Մէկ այլ նամակում՝ "Նամակ հայերէնի ուղղագրական բարեփոխութեան յանձնաժողովին", նա գրում է. «Կարծում եմ, որ պէտք է հաշուի առնել աւանդութիւնը։ Ահա 1500 տարուց աւելի է, որ հայերէնը գրւում է, եւ հին ու Ժթ. դարի բնագրերը փրկանութիւններ են, որ ազգը պէտք է հաշուի առնի»։

Նամակի վերջում նրան ուղարկուած "Համադրական աղիւսակ ուղղագրական առաջարկների" շարքին համակցում է իր պատասխանները, որտեղ չնայած բազմաթիւ համաձայնութիւններին, կան նաեւ անհամաձայնութիւններ, որոնցից բերենք մէկը.

Ըստ յանձնաժողովի 23րդ կէտի՝ [-ու, -իւ, -եա] երկբարբառների գրութեան համար Մանուկ Աբեղեանն առաջարկել է նոր տառախմբեր։ Դրա առթիւ Մեյէի պատասխանը աւելի քան դիպուկ է. «Նոր տառերը բոլորովին աւելորդ են, ու-ն, իւ-ը, եա-ն յատուկ են, եւ դրանք փոխելով ոչինչ չենք շահի»։

Ինչեւէ, 1922թ. Մարտի 4ի որոշումը փաստ է, փաստ, որը ճակատագրական եղաւ մեր բազմաթիւ հայրենակիցների համար, որոնք սփռուած են աշխարհով մէկ, կարօտը սրտում ծուարած հայակենտրոն ամէն մի «սեան» շուրջ՝ ծաւալելով հայապահպան առկայծ գործունէութիւն։

Ահա այս որոշմանը դէմ էին շատերը, ինչպէս Սփիւռքում, այնպէս էլ այստեղ՝ Հայաստանում. հանճարեղ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակը Սփիւռքում ապրող մեր հայրենակիցներից մէկին՝ Յակոբ Գրիգորին գրած նամակում մեր "սխալաշատ գործունէութեան" վնասներից է համարում Սեւանայ լճի հարցը եւ ուղղագրական "բարեփոխումը"։

Այո՛, սրանով էր, որ մեր հայրենակիցները հեռացան իրենց իսկ արմատներից անուղղակիօրէն պատնէշուեցին լեզուական մի կիսագծով (արհեստական միջամտութիւններ լեզուական միաձոյլ համակարգում)։

Մի՞թէ այս պառակտումը ազգի մէջ կարող է արդարացուել որեւէ գիտական ճշմարտութեամբ։ Այո՛, Մաշտոցը ստեղծեց հայոց գիրը, եւ մենք՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներս, որ ունենք պետականութիւն ու մեր իսկ երկրում ենք, պէտք է մտածենք օտարին «հիւր դարձած» մեր ազգակիցների մասին չզրկելով նրանց միասնական հայրենիքի լաւագոյն երազներից, չթողնելով նրանց միայն Արարատների ու Հայոց բարտիների նկարները։

Այո՛, պարտաւոր ենք հաւատարիմ լինել մեր Հոգեւոր հօր՝ Սուրբ Մաշտոցի պատգամին, որ դարձել է հայ ժողովրդի լուսայգի յաւերժող երգը։

Քայլենք այդ երգը մեր շուրթերին՝

Այբ, Բեն, Գիմ նաեւ՝ Հին... Քէ։

ԶԱՐՈՒՀԻ ԴԻԼԱՆԵԱՆ

(1) «Պատմութիւն հայոց նշանագրերու», թարգմ.՝ վարդանեանի – Հ. Մարկուարտ (գերմ. գիտնական), Յակոբ Մանանդեան, հատոր Բ.։

(2) Տե՛ս՝ հատուածը Պ. Սեւակի «Թրի դէմ գրիչը» յօդուածից։

(3) Այս եւ յետագայ մէջբերումները ըստ Անթուան Մեյէի 1978թ., «Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ» գրքից (ԵՊՀ հրատ.)։

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան բազմակողմանի առաքելութիւնը անցնող քանի մը տարիներուն առաւել եւս շեշտուեցաւ կրթական, կրօնական, հայեցի դաստիարակութեան ու հայագիտական հրատարակութիւններու բնագաւառէն ներս։ Մօտաւոր անցեալին, Անթիլիասի հովանաւորութեամբ կազմակերպուած սեմինարները եւ սփիւռքահայ զանազան գաղութներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած կրթական համագումարները, ուսումնական խորհուրդներու հանդիպումները եւ կրօնական ու հայեցի դաստիարակութեան զարգացման զարկ տալու ճիգերը, Մեծ Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դիմաց բացին նոր հեռանկարներ։

Սփիւռքի ուսումնական համակարգը եւ հայագիտական նիւթերու դասաւանդման դրութեան կազմակերպումը, ինչպէս նաեւ մշակութային ու գիտական համագումարներու կայացումը, հայապահպանման ազդակներ են, յատկապէս օտար միջավայրի մէջ ու օտարներու հետ ամէնօրեայ շփման իրողութիւնը նկատի ունենալով։

Առ այդ, Արամ Ա. կաթողիկոսի հայրապետական պաշտօնագրով եւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան համաձայնութեամբ, կաթողիկոսարանէն ներս հաստատուեցաւ յատուկ գրասենեակ, վերոյիշեալ աշխատանքներուն համակարգումը կատարող։ Գրասենեակին վարիչ նշանակուած է լիբանանահայ յայտնի մտաւորական եւ գրող Պ. Սարգիս Կիրակոսեան, որ միաժամանակ պիտի ստանձնէ Դպրեվանքի հայերէնի ու գրականութեան դասաւանդումի ամբողջական պատասխանատուութիւնը։ Հրատարակչական, յարաբերական, քարոզչական ու կազմակերպչական մարզերու մէջ հետեւողականօրէն պիտի դասաւորուին տարեկան համագումարներն ու կրթական եւ ուսումնական կեանքին հետ առնչուող հրատարակութեանց վերահրակողութիւնը։

Livres reçus

LES ARMENIENS A SAINT - ETIENNE
une escale
dans un parcours migratoire ?
préface de Taline Ter-Minassian

CLARISSE LAURAS

Publication de l'université de St. Etienne, 2006.

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Աջ ու ձախ զարնուելով կր տանէի կեանքըս, եւ հօրս կամքը չկոտրելու համար, ետ չէի մնար երկրաչափութեան դասերէն, բայց խորապէս կը ցաւէի որ չպիտի կարենայի միւհէնտիզ ըլլալ. առով հանդերձ ոգի ի բոյն կ'աշխատէի, որպէս զի այս անգամ յաջող ելլամ տարեկան քննութիւններուս մէջ։

Ամավերջի քննութիւններուն ժամը դեռ չէր հնչած, երբ ծագեցաւ Ռուսօթուրք պատերազմը 1877ին, եւ միւհէնտիզութեան դպրոցին, ինչպէս նաեւ ուրիշ դպրոցներու դուռները փակուեցան ցնոր տնօրէնութիւն ու ես տարուբեր վիճակի մը մատնուեցայ։ Հայրս շա՛տ տրտմեցաւ եւ գնաց խորհուրդ հարցնել մօրեղբօրըս, որ առանց այլեւայլի, յաջորդ օրը առաւ զիս տարաւ արձանագրել տուաւ Ախըռ-Գափուի քաղաքային բժշկութեան վարժարանը, ուր ինքը արդէն քիմիական դասերու փորձարկութեան պատրաստիչ անուանուած էր, ինչպէս գրած եմ։

Մեծ եղաւ ուրախութիւնս, Պաթխատ Ալանի խորհուրդը իրականութիւն կ'ունենար, ու ես ինքզինքս խաւարկուռ բանտէ մը ազատուած կը կարծէի, վասն զի էքոլ տէ բոն զ'է Շոսէ խառնուածքիս հետ շա՛տ խոտոր կը համեմատէր. մաթեմաթիկի ուսումը մտքիս կարողութիւնը չէր ըմբռներ. եւ ի՛նչ զարմանալի հակասութիւն, որ իմ չսիրած ճիւղս ապագային մէջ ամենասիրելի, պաշտելի եղաւ զաւակներուս. Արամս ամենաքաջ մաթեմաթիքէն մը եղաւ եւ այդ ճիւղին դասատու Բերա Մ. Թորթի լիսէին մէջ եւ Փարիզու էքոլ տէ Փոն զ'է Շոսէէն առաջնակարգ վկայականով երկրաչափ ելաւ. մինչ Սուրէնս սոյն ճիւղին միշտ սիրահար Փարիզու էքոլ տէ Պօ զ'Արի փայլուն աշակերտներէն կը հանդիսանար, չափագիտութեան ու գծագրութեան դասերուն մէջ մրցանակներ ստանալով։ Աւա՛ղ որ երկուքն ալ ծերութեանս նեցուկները, վաղաժամ կորուսի,' անմխիթար սուգերու մէջ թաղուելով։

Բժշկական վարժարանը սկսելուս հանդերձ, աւելի ուժգին թափով կը նուիրուէի մատենագրութեան ու գրագիտութեան եւ տակաւ առ տակաւ աւելի կը հետաքըրքրուէի ազգային շրջանակներու մէջ տեղի ունեցած, ծեծուած հարցերով, մանաւանդ Հայաստանէն հասած լուրերով, որոնք դժբախտաբար շա՛տ տխրառիթ էին։

Վանի Հրդեհին գոյժը կը յուզէր մեր սիրտը, եւ Խրիմեան Հայրիկ կը նստէր կուլար իր «Հայգոյժ», «Վանգոյժ» ողբերգութիւնները գրելով։

Միհրան Դուրեանի հետ Կիրակի օրեր կ'երթայինք երբեմն Ղալաթիա, մեր Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ներկայ ըլլալու անոր դպրոցին սրահին մէջ տեղի ունեցած այն օգտաշատ բանախօսութիւններուն, զորս «Հայ գրական» անուն ընկերութիւնը սկսած էր սարքել 1876 Նոյեմբերէն ի վեր, եւ հազիւ կրցաւ շարունակել մինչեւ 1878ի կէսը, այն ալ՝ գայթ ի գայթի։

Մեր պատանեկան հաճելի ուսումնառութեան զուարթ օրերը սակայն յա՛նկարծ սգաւորուեցան. մեր կեանքին նորածագ երազուն առաւօտը սեւ ամպերով ծածկըւեցաւ։

1877 Օգոստոսի մէջ էր, իմացանք որ մեր յոյժ սիրելի ընկերը Սարգիս Եազմաճեան, քեռորդին Օտեան Գրիգորի, ծանրապէս հիւանդ անկողին ինկեր է. իր հայրը՝ Աւետիս Եազմաճեան երեւելի վաճառական, բարեպաշտ անձ, հսկում ընել տուեր է եկեղեցին՝ զաւկին բժշկութեանը համար։ Սարգիս չկրցաւ ճողոպրիլ անողոք, հիւծիչ հիւանդութեանց ճիրաններէն, եւ մեռաւ 18 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ս. Խաչ եկեղեցին 1877 Սեպտեմբեր 14/26-ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սկիւտարի Ազգային գերեզմանատունը, ուր ես տըխուր դերն ունեցայ դամբանական խօսելու իր հողակոյտին վրայ։

Կեանքիս մէջ առաջին անգամ էր, որ 19 տարեկանիս, ինձ գրեթէ համատի՝ սիրելի ընկերի մը մահը կ'ողբայի դամբանականով մը, զոր Սարգիսին անմոռաց յիշատակին համար գրի առած կը պահէի, եւ զոր ամբողջապէս հրատարակեցի 1938ին Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերուն տպարանը, «Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի, Ստամպօլոյ պատմութեան» վրայ շարադրած ծանօթագրութիւններուս Գ-րդ հատորին մէջ։

Սարգիս Եազմաճեան զոր յիշատակած եմ, չէնշող, ուսումնասէր տղայ մ'էր, բարեսիրտ եւ ընկերասէր։

(Շար. 82)

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire
(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

COMMUNIQUE DE PRESSE
octobre-novembre 2006

Arménie, aventure d'une nation

La **Revue des Deux Mondes**, qui fêtera bientôt ses deuex cents ans, s'est très tôt intéressée à l'Arménie, ainsi qu'en témoignent nombre d'articles, de récits de voyages publiés tout au long du XIXe et du XXe siècle. Lui consacrer un numéro spécial était tout à la fois légitime et nécessaire à l'heure où la question de la nation, du sentiment identitaire font débat plus que jamais.

C'est pourquoi nous rééditons un texte capital de Victor Langlois, l'un des tous premiers «arménologues» qui publia en 1863 dans la Revue : «Les Arméniens de la Turquie et les massacres du Taurus», il sera suivi d'autres dans les numéros à venir de la Revue.

L'histoire arménienne continue d'être une aventure dont nous avons cherché à éclairer quelques faces, sans prétendre à l'exhaustivité, où se croisent le religieux, le politique et la littérature. Au croisement de tous les grands constituants qui ont façonné l'histoire de l'Europe, l'aventure arménienne a valeur de symbole, de métaphore vive. L'historienne Claire Mouradian a coordonné ce numéro, dont voici le sommaire :

Victor Langlois : Les Arméniens de la Turquie et les massacres du Taurus
Raymond Kévorkian : Une historiographie en mutation
Michel Marian : Autoportrait d'un nation
Michel Parfenov : A la lisière du monde (autour de Pouchkine, Mandelstam, Bitov...)
Anouche Kunth : Du Caucase à Paris, une autre émigration arménienne
Krikor Beledian : Désastres conjugués
Philippe Kalfayan : Les droits des minorités en Turquie et le cas des Arméniens
Claude Mutafian : Quelques réflexions sur l'identité arménienne

La **Revue** est disponible pour toute rencontre, débat, réunion à partir de ce numéro spécial.

Michel Crépu
Rédacteur en chef
01 47 53 61 51
en kiosque le 4 octobre
en librairie le 13 octobre

REVUE DES DEUX MONDES
97, rue de Lille, 75007 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԻՍՑՈՒՔ

102ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
կառուցած եւ փարիզահայութեան
նուիրած

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 8

Այս առթիւ Գոհաբանական Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի ի կեանս եւ հանգուցեալ Մեծ Բարերարին, օրինակին հետեւող եկեղեցասէր բարերարներուն բարօրութեան եւ հանգստեան համար։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
Արմէն ՇԷԿՈՅԵԱՆ, Մարինէ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Վիոլէթ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Կարէն ՔԱՄԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի *կը ներկայացուի նաեւ՝*

«AVIS DE RECHERCHE»

երկլեզու ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը։

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20·45*ին*
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
"Տէմիրեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris

– Մուտքը ազատ է –

* * *

«ԻՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝

6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

* * *

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du **Dîner dansant**
du 14 octobre.

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"*յի մէջ, Լիոն*

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը։

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 *Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ* 10 *տարեկան երախաներուն։*

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan։

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04· 78· 45· 17· 55 *թիւին։*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens

par la Chorale DARON

ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— *Entrée libre* —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur **«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN
Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ 04 91 77 84 70

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 | Lyon ▸ 04 78 60 13 66 | Marseille ▸ 04 95 09 30 60
armenie@saberatours.fr | sevan@selectour.com | marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.549 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.549

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԷՆ ՁԵՌՆՈՒՆԱՅՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Թուրք խորհրդարանական պատուիրակութիւնը որ Փարիզ եկած էր արգելք ըլլալու մտքով Հոկտ. 12ին Ազգային ժողովին կողմէ ժխտումը պատժող օրինագիծին վաւերացումին, ձեռնունայն վերադարձած է Անգարա: Մ. Տիւլկէրլ, Օ. Քօյմէնէ, Շ. Էլէքտաղ եւ Մ. Սվաճըօղլուէ բաղկացած պատուիրակութիւնը չէ յաջողած տեսակցիլ ընկերավարականներուն հետ որոնք օրինագիծին կողմնակից են: Ամէն մէկը տարբեր պատրուակներով մերժած են ժամադրութիւն տալ թուրք պատուիրակութեան: Անոնց միակ խօսակիցը եղած է Ճ. Լանկ: Հանդիպումներ ունեցած են իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութենէն դէմքերու հետ, որոնց մօտ արդէն ընելիք մեծ բան չունէին:

Պատուիրակութեան անյաջողութիւնը կրնայ քաւութեան նոխազի վերածել Թուրքիա գտնուող Հայաստանցիները, քանի որ պատուիրակութենէն նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղ սպառացած է թէ «Եթէ օրինագիծը վաւերացուի, թերեւս Թուրքիա պարտի փաստել թէ չի վախնար Հայաստանցիները իրենց երկիրը ղրկելու»: Այդ գանդուածին համար ալ տրուած է 70 հազարի թիւը, մինչ մինչեւ հիմա առաւելագոյն նշումը 40 հազարը եղած էր: Թուրքերը պնդած են թէ նախագահ Ռ. Քոչարեան ալ դէմ արտայայտուած է օրինագիծին վաւերացումին, ըսելով թէ ատիկա կը վնասէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն:

Ազգային ժողովի պատուիրակութեան Փարիզի այցէն զատ, վարչապետ Էրտողան հեռաձայնելով դիմած էր ներքին գործերու նախարար Ն. Սարքոզիի, անկէ զօրակցութիւն խնդրելով օրինագիծին ձախողութեան: Նախարարը, ըստ թուրք մամուլին, խոստացած է նամակով մը պատասխանել դիմումին:

Անկախ օրինագիծի հարցէն, Ն. Սարքոզի հարցազրոյցի մը ընթացքին կրկնած է թէ դէմ է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, թէ նման բանով "քաղաքական Եւրոպայի խերը կ'օրհնուի": Ապա շեշտած է իսլամներու համարկումի դժուարութիւնը, ըսելով. «Արդէն Եւրոպայի համար հարց է իսլամներու համարկումը: Ըսել թէ նման խնդիր չկայ, կը նշանակէ քօղարկել իրականութիւնը: Եթէ հարիւր միլիոն իսլամ Թուրքերն ալ ընդունուին, ի՞նչ կ'ըլլայ կացութիւնը»: Նախարարը շեշտած է աշխարհագրական դիրքի հարցն ալ. «Թուրքիան Փոքր Ասիա է: Ֆրանսացի դպրոցականներուն պիտի չբացատրենք թէ Եւրոպայի սահմանները Իրաքն ու Սուրիան են» ըսած է, աւելցնելով թէ Թուրքիոյ անդամակցութեամբ քրտական հարցն ալ կը վերածուի եւրոպական հարցի: Ն. Սարքոզի հարց տուած է տակաւին թէ Թուրքիան ընդունելու պարագային ինչո՞ւ պէտք է դուրս ձգուին Լիբանանը, կամ Իսրայէլը որ խորքին մէջ աւելի եւրոպացի է, քան Թուրքիան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ հակառուս զգացումները կը ծաւալին, ինչ որ մասամբ ծառայեց Սահակաշվիլիի, որուն դիրքը ամրապնդուեցաւ: Պուտինի ամբաստանութիւնները Վրաստանի նախագահին հասցէին (գրգռութիւն, չանթաժ) օգտակար եղան այդ առումով: Եւ Հոկտ. 5ի թաղապետական ընտրութիւններու վերջին հարցախոյզներու համաձայն Սահակաշվիլիի կուսակցութիւնը ձայներու 56%ը կրնայ ստանալ: Քուէարկած է նաեւ Արտաքին նախկին նախարարուհին՝ Սալոմէ Զուրապիշվիլի որ, այժմ, ընդդիմութեան գլուխն է: Ան ցաւ կը յայտնէ որ երկու դէպքերը (Ռուսաստանի հետ հարցը եւ թաղապետական ընտրութիւնը) միաժամանակ պատահեցան: Ռուսական իշխանութիւնները կը ծրագրեն նոյնիսկ արգիլել վրացիներուն մուտքը Ռուսաստան, երբ անոնք կ'ուզեն աշխատիլ: Գաղթի դաշնակցային սպասարկութեան պետը՝ Միխայիլ Տիւրկին յայտարարած է. «Այն եզրակացութեան յանգեցանք որ ռուսական շրջանները վրացիներուն պէտք չունին»: Ինչո՞ւ կ'աւելցնէ ան, Ռուսաստան պիտի ընդունի քաղաքացիները երկրի մը, որ մեզ կ'ատէ: Ուրեմն, վրացիներու շնորհուած աշխատանքի իրաւունքները այլեւս ջնջուած են:

ԳՐՈԶՆԻԻ (Չէչէնիա) օդակայանը որ փակ կը մնար 1999էն ի վեր վերաբացուած է վարչապետ Ռամզան Կատիրովի 30րդ տարեդարձին առթիւ:

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԱՏԻՒՐ, երեսփոխան եւ նախկին վարչապետ, նաեւ ձախողած թեկնածու նախագահական ընտրութեան որոշեց քաշուիլ քաղաքական ասպարէզէն եւ չներկայանալ երեսփոխանական յաջորդ ընտրութիւններուն (2007) իր աթոռը ձգելով Իւ.Էմ.Փէ. ծերակուտական Ֆիլիփ Կուժոնի: Պալատիւր 77 տարեկան է:

ԳԱՇԱՆԻ ժիմնազի կաղթականներու հարցը լուծումի ճամբուն վրայ էր չարաթավերջին, շնորհիւ զանազան կազմակերպութեանց միջամտութիւններուն: Ծանօթ է որ ոմանք ինքնութեան թուղթով, ոմանք առանց որեւէ թուղթի այս օտարականները տեղահան եղած էին Սեպտեմբեր 19ին վտառողջ բնակութեան շէնքէ մը եւ ապաստան գտած Գաշանի մարզադաշտը: Ի վերջոյ կարգադրութիւն մը եղաւ եւ "Ֆրանս Թէռ տ'ազիլ" միութիւնը տրամադրելի բնակարաններ գտաւ, ուր պիտի տեղադրուին այս 250էն 300 գաղթականները եւ կեցութեան պարագաներն ալ պիտի քննուին:

ԻՓԷՔ ՃԱԼՇԸՐ, Թուրք լրագրուհին, որ հեղինակ է Աթաթիւրքի կնոջ մէկ կենսագրականին, կը դատուի Պոլսոյ մէջ Հոկտ. 5էն ի վեր, այն ամբաստանութեամբ որ նախատած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրը: Գիրքին մէջ, ապաւինելով ականատեսի մը հաւաստիացումին, որ Քեմալ այն վախով որ յարձակումի կ'ենթարկուի զինեալ ընդդիմադիրի մը կողմէ, չատըր մը հագած է իր պալատէն դուրս ելլելու համար: Կենսագրականին հեղինակը ինչպէս նաեւ Հիւրրիյէթի խմբագրապետը կրնան մինչեւ չորսուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Վրդոված ընթերցող մըն է որ հարցը հրապարակած է: Դատավարութեան առաջին նիստը տեղի ունեցած է այն օրը, երբ Եւրոպայի ընդլայնման պատասխանատուն՝ Օ. Ռէն կը մեկնէր Անգարայէն:

ՔՍԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ, որոնք կը ջանային նաւով յամառ հասնիլ Ջրամոյն եղած են Գանարեան կղզիներու բացը, մինչ կարելի եղած է փրկել 11 ուրիշներ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետուհին Ա. Մէրքէլ երկօրեայ պաշտօնական այցով մը Անգարա գացած է: Առաջին հանդիպումներուն – Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին հետ – նիւթ եղած են Կիպրոսի հարցը, Եւրոպայի անդամակցութեան ընթացքը եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

ԳՈԹ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ 4000 Ֆրանսացի զինուորներուն դէմ սպառնալիքներ կան, ըստ Պաշտպանութեան նախարարուհի՝ Մ. Ալիօ–Մարիի, որ կը կարծէ թէ դրդութիւններ կը պատրաստուին Ֆրանսական Լիքոռն գործողութեան դէմ: Մ. Ալիօ-Մարի աւելցուցած է որ Ֆրանսա տեղի չի տար:

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՈՂԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏԻ ՎԱԽ ԿԸ ՑԱՅՏՆԷ

Նախագահ Շիրաքի իր անցեալը ճանչնալու Թուրքիոյ ուղղած կոչին հակազդած է նաեւ այդ երկրին պատմութեան հիմնարկին նախագահը որ ծանօթ է ժխտող – ուրացողի անհեթեթ պնդումներով: Ան ըսած է թէ Թուրքիա աշխարհագրական, շատ բարդ դիրք մը ունի եւ թէ "այս միայնութեամբ անկարելի է պահել այս հողերը": "Միայնութիւնը" թուրք պետական դէմքերուն ունեցածն է զոր մեծապէս քննադատելի կը գտնէ Ե. Հալաչօղլու: Դժգոհ է որ այդ դէմքերը հարկաւոր լրջութեամբ ձեռք չեն առներ ցեղասպանութեան նիւթը. «Երկու հրասայլի գնումի նուազուրդին մասնակից չըլլալով չենք կրնար յաղթել մեր դիմացը յայտնուած ուժին: Թուրքիա պարտի շատ աւելի խիստ մերժումներ ձեւակերպել» ըսած է ան:

Հալաչօղլու համոզուած է որ Հայաստանի ու յատկապէս ԱՄՆ-ու, Ֆրանսայի հայկական համայնքներու յետին նպատակը "Թուրքիայէն հողային պահանջն"ն է: Նախագահ Շիրաքի կոչն ալ նկատի առած է այդ շրջանակին մէջ:

Ան մտահոգութեամբ շեշտած է թէ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերը կը բազմանան. յատկապէս այն Քիւրտերը որոնք կը յայտարարեն թէ իրենց մայրենի լեզուն քրտերէնն է ու թրքերէն չեն գիտեր: Այդ երեւոյթին համար ալ քննադատած է իշխանութիւնները:

Այդ բոլորէն ետք դժգոհած է որ երկրին յաջորդական իշխանութիւնները իրեն, կամ իր գլխաւորած հիմնարկին հետ խորհրդակցելու հարկ չեն զգար. օրինակ տուած է վարչապետ Էրտողանը որ ԱՄՆ ու Անգլիա մեկնումին նախօրեակին իրեն ոչինչ հարցուցած է:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ "Ակօս" շաբաթաթերթին խմբագիրը Հ. Տինք Թուրքիոյ մէջ Հայկական ցեղասպանութեան հարցը արծարծած ըլլալուն արժանացած է Նորվեկիական Պյորնսոն մրցանակին: Պատուոյ գիրէն զատ ան կը բաղկանայ 15 հազար տոլարէ: Յանձնումը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 24ին Նորվեկիոյ Մոլտէ քաղաքին մէջ:

ՓԱՏՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ ԿԸ ՎԱՒԵՐԱՑՆԷ ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԷՆՔԸ

Փաթրիք Տէվէճեան Հոկտ. 4ին յայտնած է թէ կողմնակից է Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրէնքին, քանի որ ան քաղաքացիական խաղաղութեան երաշխիք մըն է: Ան ըսած է թէ երրորդ երկիրներու կողմէ հեռավարուած ժխտողական ցոյցերը, արտայայտութիւնները Ֆրանսայի մէջ ցեղապաշտ եւ ժխտողական գաղափարներու ծլարձակումին կ'առաջնորդեն:

Փ. Տէվէճեան ատով հանդերձ արդարութեան պահանջ մը ներկայացուցած է ատեանին, որպէսզի պատմաբանները զերծ ըլլան օրէնքին կիրարկումէն, նոյնիսկ երբ ժխտողական արտայայտութիւն կ'ունենան: «Կը ցաւիմ, բայց ատիկա իրենց իրաւունքն է» ըսած է ան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԷՆՔ

Հայաստանի Ազգային ժողովը Հոկտ. 4ի նիստին առաջին ընթերցումով վաւերացուցած է օրինագիծ մը որով կը նախատեսուէր փոփոխութիւն եւ լրացումներ բերել քրէական օրէնսգրքին, պատժելի արարք հռչակելով ցեղասպանութիւնը, խաղաղութեան եւ մարդկութեան ապահովութեան սպառնացող յանցանքները հերքող, մեղմացնող, կամ արդարացնող արարքները: Անսաստողները պիտի պատժուին տուգանքով կամ բանտարկութեամբ: Նոյն պատիժներուն ենթակայ պիտի ըլլան ժխտումը համացանցի միջոցով տարածողները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁ ԿԻՆԵՐԸ

Աշխարհի ախոյենութեան մինչեւ 63 քկ. դասակարգին մէջ 18 տարեկան Մելինէ Դալուզեան երկամարտի մէջ 232 քկ. արդիւնքով (105+127) արժանացած է պրոնզէ մետալի: Մինչեւ 69 քկ. դասակարգին մէջ 20 տարեկան Նազիկ Աւդալեան 221 քկ. վերցնելով (100+121) դասուած է եօթներորդ:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

Ո՞Վ ՉԻ ՍԻՐԵՐ ՄՆՋՈՒՐԻ ՋՈՒՐԸ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Խարբերդի մէջ թէ Էլազըղ, առհասարակ ընդհանուրի գաղափարն է մերժել, որ այս վայրերուն մէջ Հայեր ապրած են անցեալին: Արդէն այլ առիթներով գրած ենք, որ Խարբերդի Հայոց վերջին չէնքերու հետքերն ալ «պուլտոզէրներով» ջնջուած էին 60–70ական տարիներուն: Այդ բարձրադիր Խարբերդի եւ հայաշատ Ոսկեայ Դաշտի գիւղերու մէջ ծներ ու ապրեր են մեծ թիւով մտաւորականներ, գրողներ եւ ազգային գործիչներ, ինչպէս՝ Թլկատինցիներ, Համաստեղներ, Զարդարեաններ, Նուրիկեաններ, Որբերեաններ, Թոթովենցներ, Երուխաններ եւ Վահէ Հայկեր:

Այսօր մօտ 25 տուն Հայեր միայն կ'ապրին Էլազըղ կոչուած հին անունով «Մէզրէ»ի եւ գիւղերուն մէջ: Մենք օթեւանեցանք ու 3 գիշեր մնացինք այդ գիւղերէն «Կէօլճիւք» կոչուածին դէմի, «Ծովք» անունով ծանօթ Հազար լիճի հիւսիսային ափի Թուրփոլ մօթէլին մէջ եւ ինչպէս որ գրած էինք նախորդ թիւերով, շրջեցանք Խարբերդի մօտաւորապէս 15 գիւղերը, յատկանշական ապրումներ ունեցանք, մանաւանդ Հիւսէյնիկ, Դաւեմ, Խուլէ գիւղերու վանքապատկան թթենիներուն ճիւղերէն քաղած մրգերը ճաշակելու ժամանակ, որով պահ մը հաղորդուեցանք Խարբերդի հին բնակիչներու հոգիներուն հետ:

Այս շրջանի, մանաւանդ Երզնկայի եւ Տէրսիմի յատկանշական «տիկի պանիր»ին մասին ալ պարտինք երկու խօսք ըսել: Ճիշդ է որ տիկի պանիրի անունը միայն մնացեր է, քանի որ ոչ թէ տիկի, այլ «փլասթիկ պիտոն»ներու մէջ կը պահուի ու կը վաճառուի ան, մորթին ազած ըլլալուն պատճառաւ: Այս առթիւ յիշենք, որ ամենալաւ պանիրը պատրաստողները «Շավաք»ներն են, որոնք ոչխար կը պահեն եւ ոչխարը ամրան պէտք է 2000 մեթրէ բարձր տեղեր արածի: Շավաքները, որոնք Էլազըղի մօտակայքը կը բնակին, ամառը կը բարձրանան Էրզինճանի լեռներու բարձրաւանդակներ եւ հոն կը պատրաստեն իրենց համեղ պանիրը:

«ՔԵԶ ՋՍԻՐՈՂԸ ԹՈՂ ՄԵՌՆԻ»

Այսպէս կ'ըսէ Թրքերէն ասացուածք մը, զոր կրկնելով կրկնեցինք, երբ առաջին անգամ տեսանք Մնձուրեան Լեռներուն Տէրսիմի նայող փէշերուն, թառած «Օվաճըգը» եւ նոյնանուն գետի ակունքները հանդիսացող ձնհալի ջուրերը, որոնք ջրվէժներուն մաշուած կաթսայի մը ծակերէն բխելու պէս կը բխէին լերան կողի ժայռերուն ճեղքերէն: Անձնապէս շատ մը համբաւաւոր ջուրերու ակունքներ գտնըւած եւ խրբեւ անյագ ծարաւի մը, բոլորէն ալ համտեսած եմ, բայց պէտք է խոստովանիմ, որ երբ Օվաճըքի ակերն ու Մնձուրեան Լեռներուն սառի պէս ջուրերը տեսայ եւ փորձեցի ուքս այդ ջուրերէն ծնած գետին մէջ դնել, հաւատացի որ աւելի աւելի պաղ ջուր չի կրնար ըլլալ, եւ եթէ ըլլար, ո՛չ թէ ջուր, այլ սառոյց պէտք է կոչուէր:

Մեզի պատմեցին աւանդութիւն մը այդ ակերէն մէկուն մասին, որուն ջուրը բխած տեղը ոչինչով կը տարբերէր միւսներէն, բայց երբ կը հանդրուանէր ժայռափոր աւազանի մը մէջ, կը ստանար կաթի նման ճերմակ գոյն: «Կաթնաղբիւր» կոչուելու արժանի ակ մըն էր, որ ըստ աւանդութեան գոյացեր է հին օրերուն, երբ գիւղի հովիւը՝ Մնձուր ոչխարները կը կթէ եղեր, լսեր է որ մահտեսի մեծ հայրը ուխտէն կը վերադառնայ ու հասած է հին անունով «Գետակ» կամ «Աղտաթ» կոչուած Խօզաթի մօտ: Կթած կաթը ձեռքը վազեր է դիմաւորելու, սակայն ինկեր է եւ կաթը թափեր է այդ աւազանին մէջ, Մնձուրն ալ աղունիկ դարձեր թռչեր գացեր է: Ահա այդ օրէն ի վեր լեռնէն բխող պարզ ջուրը հոն կաթի կը վերածուի եղեր:

Տեղացի ժողովուրդը փիքնիքի կ'երթայ «Կօզէլէր» (ակներ) կոչուած այդ ջրառատ վայրը: Մենք ալ այդ ջուրերուն մէջ սառած ձմերուկ եւ քրտուհիներու պատրաստած «կէօզլէմէ»ներէն կերանք, գետին մէջ քալեցինք ու անյագօրէն խմեցինք հոսող անմահական ջուրէն: Եւ սակայն, մեզմէ ուրիշ «ոչ-տեղացի»ներ գրեթէ չըկային, բացի Երզնկայի գիւղերէն այսինքն լերան հանդիպակած կողմէն քալելով իրենց ծանօթներուն այցելութեան եկած քանի մը հոգիներէ:

Եփրատը անցնելէ վերջ Բերդակէն մինչեւ Թունճէլի ճանապարհը դէշ չէր, բայց անկէ վերջը կպրուղին պէտք է մոռնալ, իսկ եղածներն ալ վերջին ծայր վատորակ են: Բայց եւ այնպէս տասնեակներով կէտերու վրայ կը քննուին ու կը մաղուին ամէն անցնող կառք եւ ամէն անհատ, մանաւանդ օտարները: Անմիջապէս աւելցընենք, որ մենք Իսթանպուլցիներս ալ մեր Ամերիկահայ բարեկամներ՝ Յովհաննէսեան ամոլէն փոքր տարբերութեամբ մը, նոյն մաղով մաղուեցանք:

«ԿԱՄ ՍԻՐԷ – ԿԱՄ ԼՔԷ»

Այս հոյակապ բնութեան հրաշալիքներով լի «երկրի դրախտ»ին գոյքը հիւսելու կողքին, ցաւօք սրտի կը ստիպուինք խօսիլ երկու ժամուան ճանապարհը եօթը ժամէն կտրելու արկածախնդրութեան մասին: «Բերդակ»էն Եփրատ գետը, որ Քեպանի ամբարտակի արգիլումով վերածուած է լիճի մը, կառաբարձով անցնելէ վերջ մինչեւ Թունճէլի ապահովութեան պահպանումի սիրոյն վեց անգամ կեցուցին մեր մինիպիւսը, ամէն անգամուն կէս ժամէն մինչեւ ժամ մը սպասցընելու պայմանաւ: Յաճախ ներս կանչուեցան Ամերիկահայերը, հարցաքննուելու համար իրենց այցելութեան նպատակին մասին: Հաւկիթի մէջ մազ փնտռելու փութկոտութեան կողքին հրացաններու փողերը տեղ-տեղ մեր ճակատներուն ուղղած զինուորներու անթարթ աչքերուն դէմ կանգնած, կրածեփուած պատերուն վրայ նկատեցինք մեզի շատ ծանօթ լոզունգը՝ «Կամ սիրէ՛ կամ լքէ՛»: Դժուար էր կողմնորոշուիլ, թէ պէտք էր ուրախանայի՞նք թէ տխրէինք: Ուրեմն այդ կարգախօսը միայն մեզի համար չէր որ կը բարբառէին ազգայնամոլ շրջանակները: Այս վայրերու բնակիչներէն ալ կը պահանջուէր, որ կամ սիրէին, կամ լքէին...:

Իրականութեան մէջ մեր հիւրերուն ապահովութեան հարցը այնքան մօտէն կը հետաքրքրէր ապահովութեան ուժերը, որոնք ամբողջ ճամբու ընթացքին մեր կառքին մեթր առ մեթր հետեւելէ զատ, մեր օթեւանած պանդոկներուն մէջ անգամ կը հետաքրքրուէին մանաւանդ Յովհաննէսեան ամոլին առողջութեամբ: Այդ փութկոտութեամբ ըլլալու էր, որ կէս դիշերին փափաքեցան անձամբ ստուգել թէ ողջ եւ առողջ են եւ այդ ուղղութեամբ պատրաստուած տեղեկագիր մը ուզեցին ստորագրել տալ: Այս առթիւ առեն առեն պատահեցան ծիծաղելի դէպքեր ու հանդիպումներ, որոնց մասին պիտի չուզէինք մանրամասն արտայայտուիլ:

ՓՈՔՐԻԿ ՄԻՋԱԳԵՏՔԸ

Հիւսիսէն Եփրատ գետով շրջապատուած, հարաւէն ալ Մուրադ Սու կոչուած Արածանիով սահմանափակուած, մետաղահանքերով հարուստ այս լեռնաշխարհը կը կոչուի «Արծաթի դուռ», այսինքն «Տէր-Սիմ», որ այժմ փոխուեր է «Թունճէլի»ի, այսինքն արծաթը իր տեղը զիջեր է անագապղինձի: Այս փոքրիկ միջագետքին կեդրոնին՝ Թունճէլիի մէջ ու շրջակայքը տեղւոյն Մշակոյթի փառատօնին վերջին օրուան խանդավառութիւնը ապրեցանք Մունզուր գետի ափի մէկմէկ զարեջուրով ու նաեւ առատ «Մունզուր»ի ջուրով: Երիտասարդութիւնով լեցուած կը յորդէին քաղաքին կեդրոնական հրապարակը եւ շուկան: Մեծ էր թիւը Գերմանիա կամ այլ եւրոպական երկիրներ աշխատելով իրենց ծննդավայրը վերադարձած հայրենասէր Թունճէլիցիներու, որոնք որոշ գիտակցութեան ալ տիրանալով իրենց տուները կը շինէին այժմէական ճաշակով եւ տէր կը կանգնէին իրենց անցեալին ու մշակոյթին:

Նման անձի մը հանդիպեցանք ու հիւրասիրուեցանք Զարսանճաքի Փէրի գիւղին մէջ, որ մեզ հիւրասիրելէ վերջ տարաւ իր հօր բրուտի արհեստանոցը, որ հին հայապատկան տուն մըն էր, եւ այդ անձը պատմեց, որ արհեստը սորված էր իր հայ վարպետէն: Նմանապէս մեզի իրենց գիւղերուն մօտակայքը հայկական սրբավայրերու մնացորդներուն տեղերը ցոյց տըւին Գերմանիայէն վերադարձած Թունճէլիցիներ: Միակ ցաւալի պարագան այն էր, որ ամէնուրեք փորփրուած ու քարուքանդ եղած էր Հայերէն մնացած ամէն ինչ, գանձ գտնելու յոյսով: Ամէն ոք կը պատմէր ոսկի գտնող հարեւաններու մասին, բայց իրենք չէին գտած դժբախտաբար:

Մենք զգացինք թէեւ որ յոյսերը դեռ կորսուած չեն, այնքան որ մտերմաբար մեզմէ «քարտէս» ուզողներու անգամ հանդիպեցանք, բայց եւ այնպէս այս «միջագետքին» մէջ որեւէ կարեւոր հնութեան չհանդիպեցանք, ամոր փոխարէն վայելեցինք բնութեան հրաշալիքներն ու ապահովութեան տեղ տեղ չափազանցուած միջոցառումները:

Յաջորդով Արածանիի հովիտէն պիտի շարունակենք մեր ուղեւորութիւնը դէպի պատմական Բալահովիտ գաւառի կեդրոն բերդաքաղաքը՝ Բալու, որ մեր պատմագիրները կը յիշեն, երբ «Արածանիին երեք կողմէն շրջապատած բարձրադիր քաղաքը»: Նախախնամութեան քմահաճոյքով, այժմու նորաշէն ու ցածրադիր Բալուն ալ նոյն օձապտոյտ Արածանիի կողմէ շրջապատուած է երեք կողմէն:

(Շար. 4)

«Ակօս»

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆ, ՄԷԿ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. ԺԱԳՆ ՈՒ ՇԻՐԱՔԸ ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԺԱԳ ՇԻՐԱՔԻՆ

ԳԱՅԵԱՆԷ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երբ 2001 թուականի Յունուարին Ֆրանսիայի նախագահ Ժաք Շիրաքը ստորագրեց Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանաչող օրէնագիծը, Մարտունու շրջանի Վարդենիկ գիւղի բնակիչ Վարդան Օհանեանն այնքան ոգեւորուեց, որ իր նորածին երկուորեակ որդիներին կնքեց նախագահի անունով՝ Ժաք եւ Շիրաք:

Այսօր Ժագ եւ Շիրաք Օհանեանները դեռ փոքր են՝ իրենց անունների ծագումնաբանութիւնը լիովին ըմբռնելու համար, սակայն նրանց անուանակցի այցը Հայաստան ոգեւորութիւն է առաջ բերել ամբողջ հանրապետութիւնում:

Եւ երեւի ոչ ոք այնքան յուզուած չէ, որքան Վարդան Օհանեանը, բայց եւ ոչ այնքան, որքան հինգ տարի առաջ այն օրը:

«Ուրախութիւնից ցնծում էի. համ միանգամից 2 որդի էի ունեցել, համ էլ Ֆրանսիայի նման մեծ երկիր ճանաչել էր Հայոց ցեղասպանութեան փաստը»,– ասում է Օհանեանը:

Երկուորեակների մայրը՝ Աննա Կիրակոսեանը, դեռ ծննդատանն էր եւ ամուսնու հետ նախապէս որոշած Միքայէլ եւ Սամուէլ անուններով էր կանչում իր նորածիններին:

«Ամուսինս մտաւ հիւանդասենեակ ու ասաց, թէ որոշել է Ժագ Շիրաքի անունով կոչել երեխաներին: Զարմացայ, տեղեակ չէի, թէ ինչ է կատարուել»,– պատմում է Կիրակոսեանը:

Մօր զարմանքը փոխուեց ուրախութեան, երբ իմացաւ, թէ ինչու են պատւելու Ֆրանսիայի նախագահին:

Հայերն աւանդաբար երեխային կնքում են ծնողների անունով, եւ նոյնը պէտք է լինէր նաեւ Օհանեանների ընտանիքում, սակայն Ժագ Շիրաքի քայլն այնքան յուզիչ էր, որ ծնողների անունները փոխարինուեցին Ֆրանսիայի նախագահի անունով:

«Մեր հարազատները դէմ չեղան, ընդհակառակը, երբ ասացինք մեր մտադրութեան մասին, բոլորը շատ ուրախացան ու հպարտացան»,– ասում է Օհանեանը:

Ժագն ու Շիրաքը Փետրուարի 2ին կը դառնան 6 տարեկան: Ժագը եղբօրից մեծ է 10 րոպէով: Նրանք հասկանում են, որ անսովոր անուններ ունեն, սակայն յստակ չեն կարողանում բացատրել, թէ ինչու:

«Իմ անունը Ֆրանսիայի թագաւորի անունն ա,– հպարտութեամբ բղաւում է Շիրաքը, իսկ ամաչկոտ Ժագը շարունակում է,– տէնց են դրել, որովհետեւ... չեմ յիշում»:

Մայրն ասում է, որ իրեն անգամ ճանաչում են երեխաների անուններով:

«Մանկապարտէզում կամ փոլիքլինիկայում միանգամից ասում են՝ վայ, սրանք են երեխեքն են, Ժագ Շիրաքի անունն ունեն: Մարդիկ յիշում են, քանի որ միայն մենք մեր երախտագիտութիւնն այդ ձեւով յայտնեցինք»,– ասում է Կիրակոսեանը:

Ծնողները երեխաների անունները հիմնականում չեն առանձնացնում, կանչում են միասին:

«Մի՛շտ ասում ենք՝ Ժա՛գ, Շիրա՛ք, եկէք տուն, Ժա՛գ, Շիրա՛ք, խելօք մնացէք»,– ասում է մայրը:

Այսինքն՝ օրական տասնեակ անգամներ Երեւանի Ներքին Զարթաւ թաղամասում հնչում է Ժագ Շիրաք անունը եւ հարեւաններից շատերը հէնց դրանով գիտեն Ֆրանսիայի նախագահի անունը:

Իրենց գիւղում աշխատանք չլինելու պատճառով Օհանեանները մի քանի տարի առաջ տեղափոխուել եւ ապրում են Երեւանի ծայրամասերից մէկում:

Երբ Ժագն ու Շիրաքը դեռ նոր էին ծնուել ընտանիքն ապրում էր երկաթեայ տընակում: Այսօր հարազատների օգնութեամբ տուն են կառուցել, բայց դեռ միայն քարէ պատերն ու առաստաղն են, մէկ սեղան ու բազկաթոռ:

«Խաքանով էլ երջանիկ ենք մեր երեխաների հետ: Կարեւորը՝ տունն ունենք, մնացածը ժամանակի հետ կը ստեղծենք»,– ասում է Կիրակոսեանը:

Ժագն ու Շիրաքը Ֆրանսիայի նախագահին տեսել են հեռուստացոյցով եւ գիտեն, որ գալու է Երեւան: Նրանք շատ կ'ուզենային հանդիպել այն մարդուն, ում անունով իրենց կոչել են:

«Արմէնփրէս»

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ
2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ.2 ՄՐՑԱՆԱԿ

Ի՞ՆՉ ԴԱՍԱԿԱՆ ԱԶԳ ԵՆՔ՝ ԱՌԱՆՑ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐՀՆԱՆՔԻ...

Դուն լեզուի կանառ, փեղեցկութեան իջեւան,
Դուն նեմարան մարմաքային մտածումի:
Օշականէն մեզի հսկող Մտէքի Աստուած:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

405 թուական. Հայաստան աշխարհ: Տօն է Վաղարշապատում: Ցնծութեան մէջ է ժողովուրդն հայոց: Օրհնութիւնը չուրթին, մեղրահամ երգերով ու փառաբանութիւններով խմբուել է Ռահ գետի ափին՝ դիմաւորելու Նրան:

Եւ եկաւ Նա՝ Այր մի՝ Մաշտոց անունով՝ բերելով աստուածընծայ այբուբենը: Այբուբենն այդ տքնութեան, անքուն գիշերների, դէպի երկինք ուղղուած աղօթքի ու տառապանքի ծնունդ էր: Ինչպէ՛ս է ճանաչում աշակերտ Կորիւնը Ուսուցչի արարման պահը. «Եւ այսպէս շատ նեղութիւններ քաշեց իր ազգին մի բարի օգնութիւն գտնելու համար: Ամէն բան շնորհող Աստծուց խնկապէս պարգեւեց նրան այդ բախտը. Նա իր սուրբ աջով հայրաբար ծնեց նոր եւ սքանչելի ծնունդներ – Հայերէն լեզուի նշանագրեր»:

Մարմին առաւ հայ ժողովրդի բաղձանքը. Նա տեսաւ իր նոր Փրկչին. Մաշտոցըն խնկապէս փրկեց ազգը հայոց, շահեց գլխաւոր ճակատամարտը: Ինքնուրոյն պետականութիւն ու միասնութիւն չունեցող, ռազմական ուժերով անհամեմատ թոյլ, թշնամի տէրութիւնների դէմ պայքարող հայ ժողովրդի ինքնութիւնը պահպանելու եւ բոլոր ժամանակների «սեւ զուլումից ու ձուլումից» փրկելու համար Մաշտոցը նրան գրի ու գրականութեան ջահը պարգեւեց:

Ու թեւածեց կեանքը հայոց հողի վրայ: Ծնուեց հայատառ տաղիկը, պատարագուեց հայաբառ շարականը, եւ գրուեց հայ ժողովրդի հայաշունչ մատեանը էջ առ էջ: Ապրեց հայը, տուն կառուցեց, հայ մամիկը նենններ երգեց որդու օրօրոցի սնարին՝ իր կաթի հետ հայ բառ ու բանի համին վարժեցնելով:

Անցան տարիներ, դարեր...: Հայակուլ ժամանակներ եկան: Այս անգամ այբբեն-գիմը գրուեց աւազի վրայ, արտասուեց ցածրաձայն, դարձաւ ապրելու յոյս երշնչող խարոյկի ծուխը: Սփռուեց հայը աշխարհի չորս ծագերում՝ իր հետ ունենալով միայն.. գիրը Մեսրոպեան: Նորից որդուն հայկազեան դպրոց տարաւ, ծաղկեց ծառը հայ դպրութեան: Բերքը հասունացաւ, քաղցրացաւ, արեւի համն առաւ իր մէջ ու...:

1922 թ., Մարտի 4: «Բարեփոխումնե՞ր»: Իսկ «բարեփոխումները» նոյն լեզուով խօսող ժողովրդին երկու մասի բաժանեցին, դարձան պատնէշ, ամբարտակ, որ ցցուեց, կարծես, հային հայից վանելու համար ու մենք դարձանք նոր որակի «արեւելահայ» ու «արեւմտահայ»՝ երկու տարբերակիչ խոտոր գրութիւններով:

Անցեալ դարի տասական թթ. Եւրոպայի լաւագոյն բանաստեղծ հռչակուած Աւ. Իսահակեանը Վենետիկից աշխարհահռչակ դարձած նկարիչ Մ. Սարեանին ուղարկած նամակներից մէկում գրում է գրութեան փոփոխութեան անարժէքութեան մասին. «Ամէն բան լաւ է գնում Հայաստանում (Երեւանից եկած թերթերը կարդում եմ). միայն մի բան գէշ է – ուղղագրութիւնը, աշխատեցէ՛ք փոխել»: Խօսքը, ի հարկէ՛ն, ուղղագրական չարաբաստիկ «բարեփոխումների» մասին էր, որ կատարուեց լուսաւորութեան կոմիսար (նախարար) Պօղոս Մակինցեանի դըրդմամբ, բանասէր Մանուկ Աբեղեանի արհեստածին առաջարկումներով, եւ որի նորամուծութիւնները մի մասով գոնէ շտկուեցին կարծես 1940 թուականին:

Հայաստանում ապրող խելաքանչիւր հայ, ով կարդում-գրում է հայերէն, չի էլ կասկածում, որ այդ ուղղագրութիւնն իրենը չէ, որ այն պարտադրուած է արդէն շուրջ ութսուն տարիներ: Իսկ այն, ինչ պարտադրում են, բռնի ընդունել ու սիրել են տալիս, չի դառնում քոնը, մնում է օտար, հոգուդ անհաղորդ:

Հետաքրքրիր ազգ ենք մենք: Գրերի գիւտի 1600ամեակն ենք տօնում, խնկարկում Մեսրոպեան այբուբենը, բայց դասական ուղղագրութիւնից գլուխ չենք հանում: Ջլանում ենք անգամ տառերն իրենց անուններով կոչել: Ինչո՞ւ, ասենք, հեռատեսիլի JVC մակնիշը կարդում ենք "Ջի Վի Սի", CNN-ը՝ "Սի Էն Էն", բայց «ա»ն չենք կարդում «այբ», «ե»ն՝ «եչ», «թ»ն՝ «թօ» եւ այլն: Որքա՛ն ենք սիրում օտարինը, օտարը, որի լեզուական պարտադրանքին, խօսք չկայ, հլու ենթարկըւում ենք:

Եթէ յիսունից անց տղամարդուն, հոգսերով ծանրաբեռնուած բազմազաւակ մօրը դժուար է վերադարձնել դէպի ազգային արմատները, ապա դպրոցականի մէջ դասական ուղղագրութեան նկատմամբ սէր ու հետաքրքրութիւն առաջացնելը աւելի հեշտ է: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ հայերէնը սիրող պատանին ու պարմանուհին, եթէ չեն էլ հասկանում, գոնէ զգում են դասական ուղղագրութեան որակները: Զէ՞ որ ուզում են հաղորդակցուել Սփիւռքի իրենց հայրենակիցների հետ, ուզում են նամակ գրել նրանց ու պատասխանը ստանալ, ուզում են կարդալ Սիամանթօ, Վարուժան, Հատտէճեան ու Խրախունի: Ի վերջոյ, ուզում են հասկանալ՝ ինչո՞ւ մեր այբուբենը Մեսրոպեան ենք կոչում, բայց այնտեղ տեղ չունի Մաշտոցի ստեղծած «ւ»ը, կամ ինչու եւ ինչպէս ստեղծուեցին ու մեր այբուբենի մէջ մտան «և»ը կամ «ու»ն: Հարցեր, որոնք պատասխան են պահանջում: Իսկ որ այդ հարցերին պատասխանել է պէտք, համոզուեցի, երբ իրաւունք ստացայ մէկ տարի դասական ուղղագրութիւն ուսուցանելու վաղուայ մեր լեզուի «տասնըհինգամեայ նահապետներուն»:

Դասական ուղղագրութեանը շատ թէ քիչ ծանօթ մարդուն կարող ես բացատրել, թէ ինչ կազմութիւն ունի «յօրինել» բառը. «Յ»ն գրաբարեան նախդիր է (ի-ն՝ ձայնաւորից առաջ), «օրին»ը՝ արմատ («օրէնք»ից), «ել»ը՝ բայական վերջաւորութիւն: Իսկ ի՞նչ է «հօրին»ը արեւելահայ ուղղագրութեամբ: Օրինակները շատ են:

Ժամանակին Զարենցն ասել է. «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»: Ուզում եմ աւելացնել, որ հայի փրկութիւնը նաեւ միասնական ուղղագրութեան մէջ է: Այդ դէպքում միայն կը վերանան Արեւմտեանն ու Արեւելեանն իրարից զատող սահմանները: Միասնական ուղղագրութիւնը եղել եւ է ազգի միասնութեան միակ եւ ամենակարեւոր պայմանը: Նախապայման, եթէ կարելի է ասել: Եւ եթէ մեզ յաջողուի ունենալ մէկ՝ միասնական ուղղագրութիւն, ապա մենք կը կոչուենք ՀԱՅ, ոչ թէ ֆըրանսահայ ու պարսկահայ, վրացահայ կամ թուրքահայ:

Եւ ինչպէս ասել է Ներսէս Տէր-Ներսէսեանը. «Մեսրոպեան այբուբենը, ինչպէս անցեալին մէջ եղած է մեր ազգապահպանման գերագոյն ազդակներէն մէկը, թող իր այժմէութեամբ ըլլայ նաեւ առաջին քայլը միութեան, ըլլայ այն ծիածան կամուրջը, որ պիտի զօդէ Սփիւռքն ու հայրենիքը, ըլլայ համերաշխութեան լաստափայտը, որու վրայ պիտի կերտուի մեր փառահեղ ապագան»:

ՈՎՍԱՆՆԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻ «ԿԱՐՕՏ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ «ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ» ԱԿՈՒՄԲՈՒՄ

Հայ շարժանկարի եզակի ստեղծագործութիւններից մէկն է Ֆրունզէ Դովլաթեանի «Կարօտ» ժապաւէնը:

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22ին, ցուցադրուեց Հայ Մշակութային միութեան «Ռուբէն Մամուլեան» ակումբում:

Ցուցական վարակիչ ազդեցութեամբ յագեցած այս ժապաւէնը դիտւում է չթուլացող լարուածութեամբ:

Առաքելի կերպարը, որ հայկական իւրօրինակ հիւանդութեան՝ կարօտախտի մարմնացումն է, ժապաւէնի դիտման ընթացքում անընդհատ յիշեցնում է կորուսեալ երկրի, ծննդավայրի ու նրա բնութեան հետ մարդու անքակտելի կապի մասին: Առաքելը ապրում է հզօր մի տէրութեան սահմաններում: Բայց նրա համար սահման գոյութիւն չունի, երբ խօսքը վերաբերւում է իր ծննդավայրին: Ապրում է բարուք կեանքով, զաւակները երեսնական թուականների հայ գիւղի ակտիւիստներն են: Երկնային մի կանչ նրան մղում է անցնել Խորհրդային սահմանը, այնտեղ ուր Արաքսն ու Ախուրեանը խառնւում են իրար, գնալ հասնել իր գիւղը, վաչկատուն մնացած քիւրտերի գիւղը, հիւրընկալութիւնը վայելել, տեսնել իր տան աւերակները եւ ետ դառնալ: Ծննդավայրը վերատեսնելու բնական ցանկութիւնը փորձանք է դառնում Առաքելի գլխին:

Մատնիչը շատ շուտ լուրը հասցնում է ոստիկանութեանը: Սկսւում է Առաքելի գողգոթան գաղտնի ոստիկանութեան նկուղում: Անվերջանալի, անիմաստ հարցաքննութիւն, ծեծ, ըկանք եւ վերջում ինքնասպանութիւն, Սիպիր տանող գնացքում: Ժապաւէնը մի ողբերգական ձօն է բոլոր նրանց յիշատակին, որոնք Եղեռնից փրկուեցին, բայց ընկան երեսունեօթ թուի պետանվտանգութեան խուցերը: Իրենց մարդկային կոչմանը չդավաճանեցին: Գերադասեցին ըկուել ու մեռնել քան անհեթեթ խոստովանութիւններով ժողովրդի թշնամի կնքուել:

Տիպական կերպար է Առաքել: Մարմնաւորել է ոչ մասնագէտ դերասան, այլ գեղանկարիչ Ռաֆայէլ Աթայեանը: Ծերունական զուլալ աչքեր, չորացած, ոսկրացած դէմք, Սասնոյ բարբառ շուրթերին: Հիւթեղ հնչերանգներով մատուցում է դերասան Կարէն Ջանիբէկեանը: Դերասանի ձայներանգները վարպետօրէն վերարտադրում են Սասնոյ բարբառի հնչիւնական նրբութիւնները:

Կերպարային, բնութագրական ընդգծուած շեշտերով են կերտուած Ներսէս Յովհաննէսեանի մատնիչ Ենովք Գալեայ Նովենցի Սանամը եւ յատկապէս Ազատ Գասպարեանի քննիչ Սարգիսովը: Թիֆլիսի բարբառը շուրթերին, արտաքինով անընդհատ Լավրենտի Բերիային նմանուելու տենչով տառապող այս Սարգիսովը այն դահիճների տիպական ընդհանրացումն է, որոնց քննչական «փրոֆէսիոնալիզմին» չդիմացան 37-ի անձի պաշտամունքի զոհերը:

1992ին նկարահանած Ֆրունզէ Դովլաթեանի այս ժապաւէնի բեմադրական գիւտերից են Ստալինի վաւերական կերպարի ներմուծումը ժապաւէն: Մոցարթի «Ռէքուէմ»ի հնչիւնների տակ ճերմակ պատանքներով յառնող Եղեռնի զոհերի տեսարանը: 30 թուականների խորհրդահայ գիւղի տիպական վերանըրկայացում:

Երեկոն նուիրուած էր Հենրիկ Մալեանի յիշատակին, որ Ռուբէն Յովսէփեանի հետ բեմագրի հեղինակն էր: Գրուած Հրաչեայ Քոչարի համանուն պատմուածքի հիման վրայ:

Ժապաւէններ կան, որ նայելուց յետոյ անմիջապէս մոռանում ես:

Ժապաւէններ կան որ ափսոսում ես, որ նայել ես:

Ժապաւէններ էլ կան, որ կարօտով ես թողնում: Միշտ ցանկութիւն ես ունենում վերադիտելու:

«Կարօտ»ը, այս վերջինների շարքին է պատկանում:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

1876 Սեպտեմբեր 13ին, երբ ես Ս. Խաչի դպրոցին շրջանաւարտներուն՝ որպէս թէ առաջինը հանդիսացայ, Սարգիս իմ յաջողութեանս համար չափազանց ուրախ, կ՚երթայ հօրը ըսել, «Գիտե՞ս, հայր, քու սափրիչիդ Յարութիւն աղային տղան՝ Վահրամը մրցանակաբաշխութեան օր ամէնէն շատ քաջալաւ տանողը եղաւ». Հայրը՝ Աւետիս էֆէնտին, երբ ածիլուելու համար խանութ կուգայ, մեկնած ատենը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ իմ քաջալաւներուս համար եւ երկու հատ արծաթ 20 ղրուշնոց մէճիտիէ կը յանձնէ իբրեւ պարգեւ ինծ համար:

Երեկոյին հայրս երբ տուն եկաւ ինծ յանձնեց այդ երկու մէճիտիէն եւ երկու հատ ալ ինքը գրպանէն վրան աւելցունելով ըսաւ որ Սարգիս Եազմաճեանը եւ ուրիշ մէկ երկու ընկերնիս ալ առնելով, երկու եղբայր անոնց հետ երթայինք Քիւչիւկ Չամլըճա եւ Պապա Քրիսին այգին մէջ ժամանակ անցունէինք, կերակուրի պէս բան մը ընէինք խելօքութեամբ եւ մասամբ նորին...:

Կատարեցինք հօրս յանձնարարութիւնը. գացինք Քիւչիւք Չամլըճա, ուր յիշատակաց արժանի օր մը անցուցինք:

Ես գացի Սարգիսը տունէն առնել, յետոյ գտանք Կիւրճեան Մելքոնը. եղբայրս գնաց առաւ Նշան Տէր Յակոբեանն ու Յակոբ Էտիլեանը (յետագային քաջ մանկավարժ ու հեղինակ), եւ խմբուեցանք Ազգային Գերեզմանատունը, ուր կը սպասէր մեզ Միհրան Դուրեանը ու ելանք ճամբայ դէպի վերոյիշեալ Չամլըճան, տապանակ ուխտի երթալու պայմանաւ:

Հասանք Քիւչիւք Չամլըճա, նստանք հոն դիտեցինք տեսարանը, որ բնականօրէն սքանչելի է. Մարմարա ծովը Իշխանաց կղզիներովը բանաստեղծական ներշընչում կուտայ ամէն անոնց, որոնք հանգիստ կ՚առնեն Քիւչիւք Չամլըճայի բլրակին վրայ, ուրկէ հեռուն դիտողը, կը կարծէ թէ Մարմարա ծովը իր մօտիկն է:

Մէկ-մէկ գաւաթ ջուր խմելէ եւ տեղւոյն նպարավաճառէն հաց ու պանիր, ձիթապտուղ, չոր ձուկ եւ այլն գնելէ վերջ իջանք Պապա Քրիսին այգին, որ ձորին մէջ զառիվայրի մը վրայ շինուած էր աբեղէմ, եւ որ համբաւաւոր էր իր խաղողներով:

Պապա Քրիս մեր եօթնարտեան խմբակին սիրայօժար ընկալուչ եղաւ, չմոռնամ ըսել որ Պապա Քրիս վաղածանօթ էր մեզ. բարեկամ էր հօրս, որովհետեւ մայրիկիս մէկ հօրաքոյրը (Սուրբիկ հալա կոչուածը), Պապա Քրիսին այգիին մէջ եղած տունը կը բնակէր իր զաւկըներովը եւ ամուսինը՝ կատակախօս, վիպարան Ալիքսան աղան դերձակն էր սուլթանական, գահաժառանգ իշխաններէն Նուրէտտին էֆէնտիին, որուն պալատը ճիշդ Քիւչիւք Չամլըճայի սարի կողքին վրայ կանգուն էր ծովահայեաց:

Ալիքսան աղան գրեթէ ամէն օր այդ իշխանին տունը եւթալու պարտաւոր էր, շարունակ կարեր ունէր կարելու, թէ՛ իշխանին համար եւ թէ անոր ծառայողներուն որոնք լեգէոն կը կազմէին: Այս պատճառաւ ստիպուած էր պալատէն հեռու չապրիլ, որով վարձած էր Պապա Քրիսին այգետունը, ուր ամառները շատ անգամ կ՚երթայինք Սուրբիկ հալային հիւր մնալու, եւ ծանօթացած էինք Պապա Քրիսին:

(Շար. 83)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑԷՔ ՏՕՆԽՄԲՈՒՔ

102ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
Կառուցած եւ Փարիզահայութեան Նուիրած

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 8

Այս առթիւ Գոհաբանական Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի ի կեանս եւ հանգուցեալ Մեծ Բարերարին, օրինակին հետեւող եկեղեցասէր բարերարներուն բարօրութեան եւ հանգստեան համար։

⁂

ԵԿԱՑԷՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

Տօն Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ, Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին, Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի Կլայեցւոյն։

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ և ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ։

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնըւող Հայերուն համար։

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդունէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը։

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ։

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան։

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener — 75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. – Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h

Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

⁂

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet

A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots

Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը։

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն։

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan։

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04· 78· 45· 17· 55 թիւին։

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Fonds Arménien de France

GALA ARTISTIQUE

à l'occasion du **PHONETHON 2006**
Danses et musiques d'Arménie, des Pays de l'Est et d'ailleurs avec la participation gracieuse
- du **Duo Esperento, Katarina et Aram**
- de la troupe **Diasporas**
- de l'Orchestre de **l'Ensemble Navasart**

JEUDI 12 OCTOBRE à 20h30
AUDITORIUM D'ISSY LES MOULINEAUX
11-13, rue Danton, 92130 Issy les Moulineaux
PAF : 10 euros — Location : 01 48 83 51 06
Phonéthon 2006 : du jeudi 16 au dimanche 19 novembre
faites vos promesses de dons dès le 1er octobre en appelant directement le **No Azur 08 10 02 04 04** (prix d'un appel local)
Partenaire officiel : france telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
Գրդ. Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝

6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN**, réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin, Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens
par la Chorale DARON
ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— *Entrée libre* —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.550 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.550

Օ. ՌԷՆ՝ «ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՍՊԱՍԵՐ»

Եւրոպական միութեան ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէն Անգարա այցին ընթացքին հարցազրոյց մը տուած է "Միլլիյէթ" օրաթերթին, նիւթ ընելով յատկապէս գաղափարի ազատութեան կաշկանդումի անընդունելի բնոյթը, Հ. Տինքի դատապարտութիւնը եւ քրտական հարցը:

Եւրոպացի դիւանագէտը ըսած է թէ անկեղծ տեսակցութիւններ ունեցած է վարչապետ Էրտողանի ու արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի հետ: Շինիչ բաներ ըսուած են պատժական օրէնսգրքին 301րդ յօդուածին մասին, բայց վերջնական ոչինչ կայ տակաւին: Այդ առումով ողջունելով հանդերձ վիպագիր Է. Շաֆաքի անպարտ արձակումը, Օ. Ռէն յիշեցուցած է Հ. Տինքի պարագան. «Անոր դէմ արձակուած վճիռը վաւերացուած է. եւ ատիկա է որ մտածումի ազատութեան առումով բուն նախընթացի արժէք ունի: Այս մասին խօսեցայ թէ՛ վարչապետին, թէ՛ արտաքին գործերու նախարարին հետ: Կը հաւատան որ իրաւական կիրարկումներու զարգացումով հարցը կը լուծուի: Սակայն չենք կրնար 3-5 կամ 10 տարի սպասել որ հարցը կարգաւորուի: Մտածումի ազատութիւնը բաց ու ժողովրդավար ընկերութիւններ տանող հիմնական սկզբունքներէն է: Այդ առումով ալ 301րդ յօդուածը պէտք է փոփոխութեան ենթարկուի, կամ ջնջուի»:

Ինչ կը վերաբերի ՓՔՔ-ի աՀաբեկչութեան որուն դէմ պայքարի տեսակէտով Անգարա կը ջանայ Քիւրտերու հայածանքը վաւերացնել տալ Եւրոպայի, Օ. Ռէն ըսած է թէ իրենք եւս դէմ են ահաբեկչութեան. ապա շարունակած է. «Սակայն ատիկա միայն ապահովութեան հարց չէ, այլեւ հարաւային շրջանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման հարցը: Նոյն ատեն իր բոլոր քաղաքացիներուն մշակութային իրաւունքներ ապահովելու Թուրքիոյ հարցն է»:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ եղած է Ա. Մէրքէլի ու Ն. Սարքոզիի առաջարկած "առանձնաշնորհեալ գործընկերութեան" տարբերակը: Օ. Ռէն ըսած է թէ Թուրքիա արդէն Մաքսային միութեան անդամ է եւ Եւրոպայի ապահովութեան տեսանկիւնէն ալ գործընկեր մը: Այսինքն, կայ արդէն յատուկ յարաբերութիւն մը: «Ատկէ անդին մէկ բան կրնայ ըլլալ, ան ալ ամբողջական անդամակցութիւնն է. սակայն ատիկա կապուած է Թուրքիոյ առնելիք քայլերուն» ըսած է եւրոպացի դիւանագէտը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՖԻՆԼԱՆՏԻԱ 0 – 0

Ջոկումի մրցումներու շարքին, Շաբաթ, Հոկտ. 7ին, իր դաշտին վրայ Հայաստան 0 – 0 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Ֆինլանտիոյ հետ: Նոյն խումբին մէջ Սերպիա 1 – 0 յաղթեց Պելժիոյ, Փորթուկալ՝ 3 – 0 Ազրպէջանի, իսկ Ղազախստան 0 – 1 պարտուեցաւ Լեհաստանէ:

Դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.–

Գլուխն է Սերպիա 7 կէտով, կը հետեւին Ֆինլանտա 5 կէտ, Փորթուկալ 4, Պելժիա 4, Լեհաստան 4, Ղազախստան 2, Հայաստան 1, Ազրպէջան 1:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈԼԻՍ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ

Անգամ մը եւս Թուրքիա կը սպառնայ Ֆրանսայի տնտեսական դետնի վրայ եւ Հոկտ. 8ին ալ ծաւալուն ցոյցեր տեղի ունեցած են Պոլիս, որոնց արձագանգած է Ֆիկառօ նկար մըն ալ կցելով թղթակցութեան: "Ֆրանսա սթօփ", "Պոյքօ թը կը հասնի", "Ցեղասպանութիւնը սուտ մըն է" լոզունգներով է որ ցուցարարները տողանցած են: Հարցը, ինչպէս ծանօթ է, կը վերաբերի Ազգային ժողովի Հոկտ. 12ի նիստին, որուն ընթացքին պիտի որոշուի ցեղասպանութիւնը ժխտողները պատժելու օրինագիծը: Ան 5 տարի բանտարկութիւն եւ ծանր տուգանք մը կը նախատեսէ բոլոր անոնց որոնք կը համարձակին ուրանալ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ազգային ժողովին մէջ, աջ թէ ձախ տարակարծիք են, նոյնիսկ եթէ առաջարկը եկած է ընկերվարականներէն:

Էրտողան հարց կու տայ.– «Ի՞նչ պիտի ընէք, երբ Թուրքիոյ վարչապետ մը Ֆրանսա գայ եւ ըսէ թէ Հայոց ցեղասպանութիւն չէ եղած: Բա՞նտ պիտի դնէք»: Շաբաթ օր, Էրտողան բազմաթիւ ֆրանսացի գործարարներ ընդունած է (Փէօժօ, Ռընօ, Տանոն, Գառըֆուր): Ըսածը յստակ է եւ Ա. Կիւլ աւելի բացայայտ կերպով արտայայտուած է Տուսթ-Պլազիի.– «Եթէ օրէնքը քուէարկուի ֆրանսական տնտեսական բազմաթիւ ծրագրեր Թուրքիոյ մէջ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան:

Անգարա այլ հակազդեցութիւն մըն ալ կը նախատեսէ: Խորհրդարանին իրաւական յանձնախումբին նախագահը "Ալժերական ցեղասպանութեան" օրինագիծ մը կը պատրաստէ ֆրանսացիներու գործած ջարդերու մասին Ալժերիա:

Անգարա առարկութիւններու, սպառնալիքներու զուգահեռ կը կիրարկէ "դրական" քարոզչութեան այլընտրանքն ալ: Գերմանիոյ վարչապետուհիին Թուրքիա այցին առիթով հանդիպում մը կազմակերպուած է վարչապետարանին Պոլսոյ գրասենեակին մէջ, մասնակցութեամբ հոգեւոր առաջնորդներու. յաջորդած է մամուլի ասուլիս մը: Էրտողան Մէրքէլի ըսած է թէ քաղաքը խորհրդանիշ մըն է քաղաքակրթութիւններու համակեցութեան, թէ հոն դարերէ ի վեր մզկիթը, եկեղեցին ու սինակոկը գոյակցած են ամենայն համերաշխութեամբ:

ԱՆԳԱՐԱ

ԽՈՒՃԱՊԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

Ազգային ժողովին կողմէ Հոկտ. 12ին քուէարկելի ուրացումին պատիժ սահմանող օրինագիծը խուճապի մատնած է Անգարան: Հակառակ յատկապէս պրկըւած պատուիրակութեան ապարդիւն այցին, խոչընդոտելու ջանքերը կը շարունակուին: Հանրապետութեան նախագահ Ա. Սէզէր Հոկտ. 4ին նամակով մը դիմած է Ժ. Շիրաքի ու քննադատած օրինագիծը: Շաբաթավերջին վարչապետ Էրտողան հանդիպում կ'ունենար Պոլսոյ մէջ Ֆրանսայի գործի մարդոց հետ, այդ ուղղութեամբ ճնշում բանեցնելու նպատակով: Միւս կողմէ արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ ալ հեռաձայնի խօսակցութեան մը ընթացքին իր մտահոգութիւնները կը յայտնէր:

Այս բոլորին զուգահեռ, արտաքին գործերու նախարարութեան խանբերը Ն. Թան աղաղարարութիւն մը ուղղած է Ֆրանսայի. չեշտած է թէ օրինագիծը վաւերացնելու պարագային տնտեսական փոխյարաբերութիւնները մեծապէս պիտի տուժեն: Սպառնալիքի երանգ մըն ալ կայ անոր արտայայտութեան մէջ, երբ կ'ըսէ. «Թուրք հանրային կարծիքին հակազդեցութիւնը հակակշռի տակ պահել կարելի պիտի չըլլայ»: Այս մտահոգութիւն յայտնած է թէ նման օրէնք վերջ կու տայ Ֆրանսայի մէջ արտայայտութեան ազատութեան...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ իր ապրած բնակարանին շէնքին վերելակին մէջ սպաննուած է ռուս քաջարի լրագրողուհին՝ Աննա Պոլիտկովսկայա, երբ գնումներով տուն կը վերադառնար Շաբաթ, Հոկտ. 7ին: Երկար ատենէ սպառնալիքներ կը ստանար, բայց, վճռած էր չլռել: Համբաւը կը պարտէր գլխաւորաբար իր կատարած քննութիւններուն Չէչէնիա, ուր երբեք չէր խնայած Ռուսերու բարբարոսութիւնը: Հեղինակ էր նաեւ կարգ մը հատորներու նոյն նիւթին շուրջ, որոնցմէ մէկուն խորագիրն էր.– "Չէչէնիա, ռուսական անպատուութիւնը": Անցեալին ալ թունաւորման մը հետեւանքով հիւանդացած էր Բեսլանի դէպքերուն ատեն (դպրոցին ահաբեկչութիւնը): 48 տարեկան Աննա Պոլիտկովսկայա կը պատրաստէր նոր յօդուածաշարք մը հրատարակելու չարչարանքի մասին երկշաբաթաթերթ՝ Նովայա Կազեթայի համար: Մայր էր երկու աղջկայ եւ ոչ մէկ սպառնալիքէ կը վախնար, իրեն համար «բաները կրնան կեանքեր փրկել»: Այս կանխամտածուած սպանութիւնը մեծ վրդովում ստեղծած է աշխարհի մէջ, ուր ածականներ չեն պակսիր որակելու համար արարքը: Պրիւքսէլի համար "զզուելի" արարք մըն է, Լրագրողներու Միջազգային Դաշնակցութիւնը վրդոված է եւ ամէն կողմ նոյն խիստ դատապարտումն է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ Պաղլան գաւառին մէջ գերմանացի երկու լրագրողներ սպաննուած են Հոկտ. 6էն 7ի գիշերը: Թղթակիցներն էին Տօյչէ Վէլլէ ձայնասփիւռի

(Շար. ր. Դ. էջ)

ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ ՅԱԿՈԲ ԱՅՎԱԶԻ

Սեպտեմբեր 29ին 95 տարեկանին մահացած է Պոլսոյ նահապետական դէմքերէն Յ. Այվազ որ ծանօթ ու սիրուած դէմք մըն էր թատերական ու մամուլի մարդերու կարեւոր փաստակով: Անոր անունը կապուած է յատկապէս "Քուլիս" գրական – գեղարուեստական թերթին զոր հիմնած է 1946ին եւ շարունակած յիսուն տարի:

Ծնած էր 1911ին Պոլսոյ Ենիքափըի թաղը. միջնակարգ ուսումէն ետք նետուած էր գործի ասպարէզ, գրեթէ միաժամանակ Նորայրդաւրի "Արեւելեան Թատրոն"ին միջոցով ծանօթանալով բեմին ու փոքր դերեր ստանձնելով Պօղոս Շաւարշ Գարագաշի թատերախումբին մէջ: 1950ին հիմնած էր Խաչեան սանուց միութեան "Փոքր Թատերախումբը", մինչ արդէն սկսած էր հրատարակել "Քուլիս"ը:

1997ին Թուրքիոյ Գրողներու միութիւնը զինք պարգեւատրած էր "Մամուլի ծառայութեան" մետալով:

"Քուլիս"ին դադրեցումէն ետք սկսած էր թատերական անցեալի յուշեր հրատարակել "Ակօս" շաբաթաթերթին մէջ: Ինք էր նաեւ հեղինակը "Լուցիքս տուտու" ստորագրուած էջերուն ուր պոլսական թրքախառն հայերէնով օրուան պատկերներ կու տար:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 5ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆՈՐ ԲԱՑ ՁԱԽՈՂԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁ

Հոկտեմբեր 4ի գիշերը անծանօթներ կրակած են ոստիկանութեան պետական պահպանութեան վարչութեան պետ 49 ամեայ Արամ Զաքարեանի վրայ ու խոյս տուած: Դէպքը տեղի ունեցած է Ղազար Փարպեցի փողոցի թիւ 24 շէնքին մօտը: Ջոհը կուրծքէն վիրաւորուած, հիւանդանոց փոխադրուած է: Դատախազութիւնը հետաքննութիւն բացած է: Տարուան սկիզբէն ի վեր ուշադրութիւն կը գրաւեն պաշտօնատար դէմքեր թիրախ առնող արարքները: Հայաստանեան աղբիւրներ դիտել կու տան թէ միայն Մայիսին այս կարգի պատահար արձանագրուած չէ:

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 6ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի ու Ազրպէջանի արտաքին գործերու նախարարները: Մինսկի խումբի նախագահներուն ներկայացուցած հարցերը պիտի քննարկուին երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, մինչեւ նախարարներուն յաջորդ հանդիպումը, Հոկտ. 24ին, Փարիզի մէջ:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան 85 քկ. դասակարգին մէջ Տիգրան Մարտիրոսեան երկամարտի իր արդիւնքով պրոնզէ մետալի արժանացած է: Պոկումի եւ հրումի վարժութիւններուն 370 քկ. վերցուցած է (172+198). իսկ միայն պոկումի մրցումին երկրորդ կարգը գրաւած է փոքր արծաթէ մետալով մը:

ԼՂՀ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Հոկտ. 6ին առաջին ընթերցումով ընդունուած է սահմանադրութեան նախագիծը, գրեթէ միաձայնութեամբ, քանի որ միայն մէկ հոգի ձեռնպահ մնացած է: Յառաջիկայ օրերուն նախագիծը հայերէն եւ ռուսերէն տարբերակներով կը հրատարակուի "Ազատ Արցախ" օրաթերթին մէջ, որպէսզի հանրութիւնը կարենայ առաջարկներ ներկայացնել, տասը օրուան ընթացքին: Այդ առաջարկներ քննարկութեան կը դրուին խորհրդարանի պետաիրաւական եւ պաշտպանութեան, ապահովութեան եւ օրինապահպանութեան հարցերու յանձնաժողովներուն մէջ:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ԲԱԼՈՒ, ԲԱՅՑ ՈՐ ՄԷԿ ԲԱԼՈՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

«ՓԱՌՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ»

Մեր այս տարուան պտոյտին մեկնակէտէն՝ Մալաթիոյ օդակայանէն մեկնելով մտած էինք քաղաք ու կարճ այցելութիւն մը տուած «Սալ Քէօփրիւ Մահալլէսի»ի Հայոց եկեղեցիին: Էլազըղի ճանապարհին, թէ՛ քիչ մը Մալաթիայի ծիրան գնելու եւ թէ տեղացիներու պատմական ուխտատեղիին՝ Գրիգոր Լուսաւորիչի «Վէնք»-ին ճանապարհը հարցնելու նպատակաւ ճամբեզրին կեցանք վաճառորդի մը մօտ, որուն եւ մեր միջեւ անցաւ հետեւեալ խօսակցութիւնը.

– Այստեղ «Վէնք» անուն գիւղ մը կա՞յ:

– Ո՛չ հոս Պէնիթ գիւղ կայ:

– Ի՞նչ կայ հոն:

– Ծիրա՛ն կայ:

Որոշ էր թէ մարդուն խելքը միտքը ծիրան ծախել էր:

– Եկեղեցի կա՞յ:

– Փառք Աստուծոյ հոս եկեղեցի–մեկեղեցի չկայ:

– Փառք Աստուծոյ մզկիթ ալ չկայ հաւանաբար:

– Փառք Աստուծոյ մզկիթ շատ կայ, գիշերը եթէ նայելու ըլլաս, ամէն կողմ լոյսերու մէջ կը շողայ:

Ուրեմն անմահական սառը ջուրերով հարուստ Թունճէլիէն բաժնուելէ վերջ, Արածանիի հոսանքն ի վեր բարձրանալով ուղղուեցանք դէպի պատմական Բալու քաղաք, որ ըստ պատմիչներու երեք կողմէ հրջապատուած էր Արածանի գետին կողմէ: Բարձունքէն նկարեցինք քաղաքին գեղեցիկ դիրքը, բայց փոքր պրպտումէ մը վերջ անդրադարձանք, որ մեր աչքերուն առջեւ պարզուածը նոր հրջաններուն հիմնուած Բալուն է, որ բացի անունէն, ոչ մէկ կապ ունի պատմութեան մէջ յիշուող քաղաքին հետ: Ուրեմն հին Բալուն, որուն եւս ճակատագիրը տարբեր չէ եղեր բոլոր հին հայաշատ վայրերէն, հիմնովին կործաներ ու փլատակի վերածուեր է: Մնացեր են անարիկ բերդը, մի քանի թաղամասերու անունները եւ կիսափուլ եկեղեցիներ, որոնք նոյնիսկ տեղւոյն պատասխանատուները չեն զիջաներ «Հայկական» անուանել իրենց նոր նոր կանգնեցուցած ցուցատախտակներուն վրայ կամ ալ մօտ 400 մեծադիր էջնոց «Բալու» անուն պատկերազարդ գիրքին մէջ, ուր կը տողանցեն Սումէրներուն, Խուռիներուն, Խեթերուն, Ասորիներուն ,Ուրարտացիներուն, Սկիւթացիներուն, Մարերուն, Պարսիկներուն, Պարթեւներուն եւ դեռ ուրիշ ազգերուն անունները, որոնք տիրապետեր են 4 հազարամեակի պատմութեան տէր այս քաղաքին եւ սակայն Հայեր կարծես բնաւ չեն եղեր, կամ ալ գոնէ անկէ անցեր: Ո՛չ մէկ պատմագիր իրաւունք կրնայ ունենալ պատմութիւնը խեղաթիւրելու կամ ալ «որոշ բաներ» անտես առնելու: Ատիկա «ամօթ» է եւ այս ամօթէն բաժին կ'ունենան անշուշտ նմա՛ն կոթողային մատեան մը պատրաստողներ ու անոր պատմական բաժնի անպատասխանատու հեղինակները, որոնք կամ անտեղեակ ըլլալ կը ձեւանան Արտաշէսեան եւ Արշակունեաց իշխանութիւններէն, կամ այլ յետին մտայնութեամբ կը ջանան ուրանալ հաւաքականութեան մը անցեալը, որուն ստորագրութիւնը, մինչեւ այսօր կայ ու կը մնայ Բալուի մէջ կամ այլուր, հակառակ փճացընելու համար ցոյց տրուած բոլոր ջանքերուն: Կրնա՞ք պատկերացնել, որ Ն. Ք. Ա. դարուն «Թագաւորներու Թագաւոր» հռչակուած Մեծն Տիգրանն անգամ կարծես երկինքէն զամբիւղով իջեր ու բազմեր է «Արմենիա»յի գահին: «Պատմարան»ներու ջանադրութեամբ, Բիւզանդական կը հռչակուի նոյնիսկ եկեղեցի մը, որուն խորանին ճակատին Մեսրոպեան տառերուն մէկ քանին փրկուեր են անողոք ճակատագրէն:

ԲԱԼՈՒԻ ԴԻՐՔԸ

Այժմ ալ ականջ տանք Հ. Սուքիաս Էփրիկեանին ու տեսնենք ի՞նչ կ'ըսէ Բալուի մասին, Բնաշխարհիկ Բառարանին մէջ.

«Քաղաքս զետեղուած է հովտի մը մէջ, որուն մի ծայրը օձապտոյտ ճանապարհով կը սկսի Արեւելքէն եւ մինչեւ Բալու կը տեւէ տասը ժամէն աւելի. նոյն հովտին մէջէն կ'անցնի Արածանի գետը, որուն երկու կողմերը եւ դէմ առ դէմ լերանց ստորոտները զարդարուած են այգիներով եւ պարտէզներով: Գետս կը գառնուի Բալուի աեւմտեան կողմը բարձրացած ժայռի մը, որ եթէ չլինէր, քաղաքը մեծամեծ վնասներու ենթակայ պիտի լինէր, ջրոց յորդութեան ժամանակ: Արածանին երեք կողմանէ կը հրջապատէ քաղաքս, որով թերակղզի մը կը ձեւանայ, թաղերը, շուկան եւ կառավարութեան պաշտօնատունք այս բաժնին մէջ են: Գետին վրայ փայտաշէն կամուրջ մը կայ բաւական երկայն, որուն միւս կողմը կիրճ է եւ կապան: Արածանիի ջուրը խիստ քաղցրահամ լինելուն՝ բնակիչք մեծաւ մասամբ կը գործածեն իբրեւ ըմպելի ջուր. մէջը ունի պատուական ձկներ: Բալուի բնակիչք առ հասարակ ամէն երեկոյ գետոյս զուարճագեղ ափունքը կը զբօսնուն»:

(Շար. 5)

«Ակօս»

ՈՉ ԹԷ ՍԹՐԱՏԻՎԱՐԻՈՒՍԻ, ԱՅԼ ԳՈՒԱԴԱՆԻՆԻԻ ՋՈՒԹԱԿՈՎ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՃԱՆԱՉՈՒԱԾ ՆՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՍԵՐԳԷՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հարցում. Այսօր Հայաստանի փիլհարմոնիկ նուագախմբի ընկերակցութեամբ (խմբավար Է. Թոփչեան) հանդէս կը գաք Ա. Խաչատրեանի Ջութակի կոնցերտի կատարմամբ: Ըստ մեր տեղեկութիւնների՝ ոչ այն գործիքով, որով սովորաբար նուագում էք:

Պատասխան. Ճապոնիայի երաժշտական գործիքների Փոնդում Սթրատիվարիուսի 18 ջութակներից մէկը վստահուած է ինձ, սակայն կան երկրներ, որտեղ ես ելոյթ եմ ունենում այլ գործիքով, քանի որ Ճապոնիան ոչ անվտանգ է համարում այդ գործիքի մուտքը որոշ երկրներ: Այնպէս որ, Հայաստանում բեմ կը բարձրանամ դարձեալ գերազանց՝ Գերմանիայի երաժշտական գործիքների հաւաքածոյից ինձ տրամադրած՝ Գուադանինիի պատրաստած ջութակով:

Հ. Մրցանակակիր էք մի քանի միջազգային մրցոյթների, սակայն անցեալ տարի Պրիւսելի Էլիզաբէթ թագուհու անուան մրցոյթում առաջին մրցանակակիր դառնալուց յետոյ կարծես աւելի հնչեղ դարձաւ ձեր անունը, իսկ դուք ցանկալի հիւր՝ աշխարհի տարբեր անկիւններում...

Պ. Գուցէ դա այդպէս է, բայց ինձ համար էլ անհասկանալի է: Տեղեկացնեմ, որ «մրցութային կեանքս» սկսել եմ 2000-ին՝ մրցանակ շահելով Ֆրից Կրայսլերի անուան մրցոյթում (Վիէննա), այնուհետեւ՝ Լուիս Շպորի անուան մրցոյթում (Ֆրայպուրգ), յետոյ՝ միւս հեղինակաւոր մրցոյթներում: Իսկ անցեալ տարուայ մրցոյթից յետոյ շնչելու ժամանակ չունեմ. հրաւէրին յաջորդում են այլ հրաւէրներ, անգամ այսօր պայմանաւորւում են իմ տարիներ անց կայանալիք համերգային ծրագիրները:

Հ. Ո՞վ է ձեր իմպրեսարիոն:

Պ. Այն մէկ անձ չէ, այլ Լոնտոնի «Ասկոնաս Հոլթ» հեղինակաւոր մենեճերական կառոյց է, որտեղ ընդգրկուած են արհեստավարժներ: Նրանց շնորհիւ են կայացել իմ ելոյթները Ռուսաստանում, Եւրոպայի, Հեռաւոր Արեւելքի, Ամերիկա մայրցամաքի տասնեակ երկրներում՝ Պէրլինի, Թոքիոյի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի, եւ այլ ճանաչուած նուագախմբերի հետ: Այդ համերգները ղեկավարել են անուանի դիրիժորներ Մազիւրը, Ֆեդոսէեւը, Հերբիկը, Ցուկկա – Պեկկա Սարաստէն եւ այլք:

Հ. Աշխարհում պիզնէսը վաղուց մուտք է գործել նաեւ դասական արուեստ: Քիչ չեն դէպքերը, երբ իմպրեսարիոն "ֆցել" է նոյնիսկ անուանի երաժշտին, դուք "Ասկոնաս հոլթին" վստահո՞ւմ էք:

Պ. Այո, արդէն 5 տարի է, ինչ նրանց աշխատում եմ: «Ասկոնաս Հոլթը», բացի երաժշտիս համար հոգ տանելուց, գիտի անգամ իմ նախընտրած ուտեստները: Ինչ վերաբերում է Ֆինանսական հարցերին, այդ առումով էլ եմ վստահում իրենց:

Հ. Որպէս Եւրոպայում կրթութիւն ըստացած երաժիշտ՝ խնդրում ենք զուգահեռներ անցկացնել հայաստանեան եւ եւրոպական երաժշտական դպրոցների միջեւ: Ի դէպ, երաժշտականների խնդրով մտահոգ են նաեւ ՀՀ մշակոյթի եւ կրթութեան նախարարութիւնները:

Պ. Հայաստանի եւ Եւրոպայի երաժշտական ուսման ընթացքը նոյնը չէ: Եւրոպայում երաժշտական դպրոցում ուսուցանում է միայն մասնագիտութեան առարկան (ջութակ, դաշնամուր, թաւջութակ եւ այլ) ,այսինքն՝ առանց կոնկրետ 7 տարի պարտադիր ուսուցման՝ երեխան ծանօթանում է միայն իր նախընտրած երաժշտական գործիքին: Հայաստանի օրինակով այնտեղ ծրագիր չկայ որ ասենք, առաջին դասարանում այս ծրագիրն է անցնելու, երկրորդում՝ այն: Երաժշտական առարկաները՝ սոլֆեժ, մեծանուն երաժիշտների կեանքը, որը Հայաստանում անցնում են երաժշտական գրականութիւն անուան տակ, Եւրոպայում ուսուցանւում են հանրակրթական դպրոցներում, առարկան էլ կոչւում է երաժշտութիւն: Ես երկրորդ դասարանից եմ ընտանիքով Հայաստանից տեղափոխուել Գերմանիա, հետեւաբար չեմ կարող ասել՝ ուսման ո՛ր կարգն է արդիւնաւէտ կամ ճիշդ:

Զրուցեց՝ Ս. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԸ

«Առաւօտ», Սեպտեմբեր 15

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ԹՄՄ Արշակ Տիգրանեան վարժարանի նորակառոյց Գարապետեան սրահին մէջ, յարգանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Հայկաշէն Ուզունեանի յիշատակին: Նախապէս հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած էր Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ եւ Վաչէ Արք. Յովսէփեան իր քարոզին մէջ խօսած էր Տնտեսի առակին մասին եւ անոր վերլուծման եւ մեկնաբանութեան զուգահեռ առակը կապած Հ. Ուզունեանի կեանքին ու գործունէութեան: Հանդիսութիւնը վարած է ՀԲԸՄ-ի, ՌԱԿ-ի եւ ԹՄՄ-ի ընկերներէն՝ Բարտեղ Գարթալեան, որ Հ. Ուզունեանը բընութագրած է որպէս «անվեհեր մարտիկը ՀԲԸՄ-ի, ՌԱԿ-ի եւ Մելգոնեան կրթական հաստատութեան»: Ելոյթ ունեցած է Փրոֆ. Միհրան Աղպապեան, որ Հ. Ուզունեանի գործակիցը եղած է ՀԲԸՄ-ը կեդրոնական վարչութեան մէջ: Մ.Կ. հաստատութեան Սանուց միութեան անունով խօսք առած է վարժարանի հրջանաւարտներէն Պետիկ Պաղչէճեան, որ իր երախտագիտութիւնը յայտնած է Հայկաշէն Ուզունեանի, շեշտելով թէ ան ամէն ջանք ու ճիգ թափած էր ինքնաբաւ դարձընելու վարժարանը եւ վառ պահելու Մելգոնեան եղբայրներու հաւատքը: Խօսք առած է նաեւ Վաչէ Սեմերճեան որ գործակցած էր Հ. Ուզունեանի հետ Եթովպիայէն իսկ: Ճորճ Մանտոսեան ներկայացուցած է տիպար Հայը, Երուանդ Պապայեան բերած է նաեւ իր վկայութիւնը: Այս առթիւ 2006ի "Հայկաշէն Ուզունեան գրական մրցանակը" շնորհուած է գրող, քննադատ եւ թատերագիր Սարգիս Վահագնին իր «Արշիլ Կորքի» վէպի համար: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը: Հ. Ուզունեանի աղջիկը՝ Թալին յայտնած է թէ Ուզունեան ընտանիքը որոշած է մեծագումար հիմնադրամ մը հաստատել ժընեւ, որպէսզի տարեկան եկամուտէն օժանդակութիւն կատարուի Պէյրութի Վահան Թէքէեան վարժարանին եւ Թէքէեանական տարբեր ծրագիրներու:

ՊՈՒՑՈՒՔՏԷՐԷԻ (Պոլիս) Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցիին մէջ, Սեպտ. 10ին, տօնուած է Հռիփսիմեանց Երաժշտասիրաց դպրաց դաս երգչախումբի 62րդ տարեդարձը: Յետ պատարագի բազմութիւնը հաւաքուած է յարակից սրահը, ուր տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որուն նախագահած են Տրդատ եւ Կարապետ քահանաները: Կարապետ Քհնյ. ժողովրդական ոճով բացատրած է թէ ի՛նչ զոհողութիւններով երգչախումբի անդամները կուգան հեռաւոր թաղերէ կատարելու համար իրենց պարտականութիւնը: Փոքր գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, խօսք առած է Ռոպէր Հատտէճեան, որ նախ յիշատակ մը պատմած է Սիլվա Կապուտիկեանէ, ապա, անդրադարձած է զոհողութեան մասին Կարապետ Քահանայի խօսքերուն եւ այդ առթիւ շեշտած որ սիրուած գործի մը համար կատարուած զոհողութիւնը իրական զոհողութիւն չէ, որովհետեւ ենթական այդ զոհողութիւնը կ'ընէ երջանկութիւն գտնելու համար:

[illegible]

ԱԳԸԼԵԱՆ

Հոկտեմբեր 13էն 26, վերոնշեալ խորագրին տակ Անթուան Կարապետեանի գործերը կը ցուցադրէ Թիւֆէնի ցուցասրահը:

13, Rue de Torigny, 75003 Paris,
Metro St. Sébastien - Froissart
(ouvert tous les jours de 12 à 19h,
sauf dimanche et jours feriés)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՇՊԱՐԵԼՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՍ ՄԸ

Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ մէջ վիճարկումներուն նիւթ կ'ըլլայ նաեւ ուսուցման համակարգին մէջ Հարցին անտեսումը. պատմութեան դասագիրքերը կատարեալ լռութեամբ կ'անցնին 1915ին վրայէն, կամ երկու խօսքով կու տան իրականութեան բոլորովին հակոտնեայ տարբերակ մը: Հաւանօրէն որպէս "Եւրոպացի" ըլլալու պատրաստութիւն, այս մարզին մէջ ալ որոշուած է սրբագրութիւն ընել: Թէ ի՛նչը, ի՛նչպէս սրբագրուած է, կը բացատրէ Կրթական խորհուրդին նախագահը, Փրոֆ. Ի. Էրտողան, "Վաթան" թերթին Սեպտ. 18ի թիւին մէջ պատասխանելով Տ. Սէվիմայի հարցումներուն:

Հարցում. Պատմութեան դասագիրքերուն մէջ ի՞նչպէս կը պատմուի Հայկական հարցը:

Պատասխան. Այս տարի այդ նիւթին մէջ կարեւոր փոփոխութիւն եղաւ: Թուրքիոյ Հանրապետութեան յեղափոխութեան եւ Աթաթիւրքեան պատմութեան 1998ին պատրաստուած դասագիրքին մէջ Հայկական տարագրութիւնը տեղ գտած էր Աբեւելեան ճակատի դէպքերուն շարքին: Իսկ առաջին անգամ այս տարի գործածութեան դրուած դասագիրքերուն մէջ Հայկական Հարցը ժամանակագրականօրէն Ա. աշխարհամարտի նիւթէն հանուած «Բ. Աշխարհամարտը եւ յաջորդող շրջանը» գլխուն տակ զետեղուած է: Նիւթը ձեռք առնուած է «1945էն ետք Թուրքիոյ արձնչուած ներքին եւ արտաքին սպառնալիքները» շրջանակին մէջ:

Հ. Ի՞նչ նպատակով:

Պ. Նպատակը այն է որ ուսանողները աւելի զգայուն ըլլան Հայկական հարցին որ 1945էն ետք Թուրքիոյ դէմ հանուած է:

Հ. Նման վերաբերում 1915-ը պատմութենէն անջատելու վտանգը չի՞ ներկայացներ:

Պ. Ըմբռնումի հարց է: Գիտեմ թէ իմ պաշտօնավարութենէս առաջ այս որոշումը տրուած է, յետ խորհրդակցութիւններու:

Հ. Խորհրդակցութիւն՝ Թուրք պատմութեան հիմնարկին, արտաքին գործերու նախարարութեան, Ազգային ապահովութեան խորհուրդի՞ հետ:

Պ. Հաւանաբար. որովհետեւ կատարուածը ըմբռնումի լուրջ փոփոխութիւն է:

Հ. Եւ իսկութեան մէջ կատարելապէս կը պատշաճի Թուրքիոյ արտաքին գործերու թեզին:

Պ. Մէկղի ձգենք ծրագիրը, բայց երբ խօսիմ իմ գիտցածներուս շրջանակով, ճիշդը սխալ է: Հայկական հարցը 1950էն, 1960էն առաջ գոյութիւն չունէր: Ոչ միայն մեր մօտ, այլեւ աշխարհին օրակարգին վրայ: Հարցը Բ. աշխարհամարտէն ետք մեր դէմ հանուեցաւ: Այս պատճառով ալ սրբագրութիւնը մեր թեզը նկատի ունենալէ աւելի հիմնուած է հարցին յայտնութեան թուականին վրայ: Այս մէկն ալ մաս կը կազմէ պատմութեան:

Ի. Իրաւունք ունիք, սակայն ատիկա կրնայ Թուրքիոյ ուղղուած քննադատութեան մըն ալ առիթ տալ, թէ "իրենց զաւակներուն ոչ թէ պատմութիւնը, այլ պաշտօնական թեզեր կ'ուսուցանեն". մանաւանդ ճիշդ այն պահուն երբ կը պնդենք "պատմաբանները թող որոշեն" տեսակէտին վրայ:

Պ. Բայց երբ իրապէս ատիկա է կացութիւնը, այսինքն երբ պատահարին հարցի վերածուած թուականին ու տեղի ունեցած թուականին միջեւ 50 տարուան միջոց մը կայ, ոչ մէկ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ ներկայացումին ալ ատոր պատշաճիլը:

Հ. Իսկ երբ աշակերտ մը հարց տայ թէ ի՞նչ պատահած է 1915ին:

Պ. Դասին ընթացքին ատիկա ալ կը բացատրուի: Հոն հարց չկայ: 1915ը չապրուած բան չի համարուիր: Սակայն Թուրքիոյ համար Հայկական հարցի վերածուած թուականէն ձեռք կ'առնուի: Ատկէ զատ կը պատմուին նաեւ ԱՍԱԼԱ-յի Թուրք դեսպաններու գործած յարձակումները:

Հ. Կարգ մը խորհրդարաններու ցեղասպանութեան ճանաչումներն ալ կը պատմուի՞ն:

Պ. Այդ նիւթը ձեռք կ'առնուի Հայկական լուծին միջազգային ազդեցութիւններու շրջանակին մէջ:

Հ. Արտայայտութիւններուն մէջ փոփոխութիւն կա՞յ:

Պ. Այո՛. կոպիտ արտայայտութիւններ չեն գործածուած: Նոյնպէս վարկաբեկելու տպաւորութիւն գործելու կարող բառեր: Աւելի առարկայական, աւելի ընդհանրական ոճ մը գործածուած է: Ատկէ զատ, ոչ միայն այս նիւթին, ուրիշներու պարագային ալ նոյն ձեւը եղած է:

Հ. Լոյս տեսա՞ծ է այս դասագիրքը:

Պ. Անշո՛ւշտ: Առաջին անգամ այս տարեշրջանին պիտի գործածուի:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄԵՐ ՀՆԱԳՈՅՆ, ԲԱՅՑ ԿԱՆԳՈՒՆ «ԲԵՐԴԸ»

Որքան հին ու հեռաւոր է թւում «բերդ» հասկացողութիւնն ընդհանրապէս, այնքան նոր է այն ու մօտաւոր: Անշուշտ այս զգացողութիւնն ես ապրում, երբ դիտում ես ազգային «Բերդ» պարային համոյթին, որը վերջերս եռամեայ այցով գտնւում էր Իսպանիայում: Լինելով երկրի տարբեր մարզերում ու քաղաքներում (Կատալոնիա, Կանարեան կղզիներ, Անդալուսիա, Վալենսիա եւ այլն)՝ «Բերդն» իր ողեշունչ համերգներով բարձր պահեց մեր ազգի պատիւը: «Եթէ մինչեւ համերգի սկսուելը շատերը Արմենիան շփոթում էին Ալեմանիայի հետ,– տեղեկացնում է խմբի ղեկավար Ստեփան Գէորգեանը, –ապա համերգից յետոյ՝ հէնց իրենք էին մատնանշում Հայաստանի տեղը քարտէսի վրայ եւ, մինչեւ անգամ, մի քանի պատմական դրուագներ ներկայացնում»:

Իհարկէ՛, Իսպանիայի պէս հայաքիչ երկրում դեռ առաջին քայլերն են արւում Հայաստանը ներկայացնելու համար, բայց եւ այնպէս շատ վայրերում Արմենիան, ի շնորհիւ նրա ներկայացուցիչների, հնչում է որպէս հարուստ պատմութիւն ու մշակոյթ ունեցող երկիր: Այդ վայրերից մէկն էլ փոքրիկ, բայց հայաշատ Միսլատան է: «Եղել ենք շատ քաղաքներում, ուր Հայեր չեն բնակւում եւ, բնականաբար, համերգներին Հայ չկար: – ասում է Ս. Գէորգեանը,– Մայորկայի գիւղերից մէկում մի հայ ընտանիք է ապրում, որը անհամբերութեամբ էր սպասում մեր գալստին: Ուստի չէի կարող չգալ Միսլատա,– կարօտն աչքերում շարունակում է ղեկավարը,– որովհետեւ սա կարծես Վալենսիայի փոքրիկ Հայաստանը լինի: Այսքան Հայ Իսպանիայում քիչ հետ չէինք տեսնել: Շատ բան ենք թողել Իսպանիայում՝ մեր ազգի պատիւը, մշակոյթը, պատմութիւնը, դէմքը... Տանում ենք միայն այս օրը, այս հիանալի ընդունելութիւնը»:

Այդ ընդունելութիւնը կազմակերպել էր Միսլատայի 'Արարատ' հայկական միութիւնը՝ «Բերդ»ի հետ նախօրօք համաձայնութեան գալով: Քաղաքապետարանը դահլիճ էր տրամադրել համերգի համար, ներկայ էր նաեւ հեռուստատեսութիւնը:

Նմանատիպ համերգ Իսպանիայի հայութեան համար առաջին անգամ է կազմակերպւում, սակայն "Արարատ" միութեան յառաջիկայ նպատակներից մէկը դրանք յաճախակի դարձնելու մէջ է: Այնպէս որ, սա առաջինն էր, բայց վերջինը չէ: Այնքան յուզիչ տպաւորութիւն թողեց «Բերդ» անսամբլի ելոյթը, որ դահլիճում հաւաքուած մօտ 200 հայ եւ օտարազգի հանդիսատեսները չէին կարողանում զսպել իրենց անթաքոյց զգացումները: «Յուսով ենք, նման հանդիպումներ յաճախակի կը լինեն»,– միաձայնակ կարօտն աչքերում ասում էր հայ հանդիսատեսը: Համերգին հրաւիրուած Միսլատայի միջազգային մարդասիրական միութեան ղեկավար Ռամիրոն ասաց, որ այս ամէնը պէտք է հասցուի քաղաքագէտներին ու կառավարութեանը, որպէսզի վերջիններս «մեկենաս լինեն ձեզ»:

Միջազգային բազմաթիւ փառատօների մասնակից «Բերդ» պարի համոյթը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց "Արարատ" միութեանը նմանատիպ երեկոյ կազմակերպելու համար եւ Իսպանիայի ողջ հայութեանը՝ զրկաբաց ընդունելութեան համար: Համերգի վերջում «Բերդ»ի նախկին պարողներից մէկը՝ վալենսիաբնակ Արթուր Թադեւոսեանը դրամական պարգեւ յանձնեց պարողներին, իսկ Միսլատայի բնակիչ Ռուբէն Յարութիւնեանը հայութեան անունից շւիով մի նուագ նուիրեց խմբին, որի հոգեթով հնչիւնների տակ պարեցին բոլորը: "Արարատ" միութեան դպրոցի երեխաները յուշանուէրներ բաժանեցին բոլոր տղայ-աղջիկ պարողներին, իսկ ամենավերջում, իհարկէ, մեր աւանդական աղն ու հացը:

«Մեր աննուաճ ''Բերդին'' բարի ճանապարհ,– ասաց միութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանը,– Դու գնում ես, բայց քո ամուր պարիսպները մեզ հետ են՝ կանգուն»:

ՆԱՐԻՆԷ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ
"ԱՐԱՐԱՏ" ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

Սեպտեմբեր 24

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այդեպան Պապա Քրիս մեզ ներս առնելէն յետոյ, նստաւ մեզի հետ ճաշակել ի'նչ որ գնած էինք. հուսկ ապա՝ հրաման, որոտաց ըսելով, «Տղաքներս, հայտէ՛ էգիւս էթրաֆը պացէ՛ք պտտեցէ՛ք, ամա չըլլայ քի քիւթիւկներուն ձեռք տաք, խավող փուրցունէք, եկէ՛ք հոս քովս նստէք, ես ձեզի կու տամ խավող, նորէն կ'ըսեմ կոր չըլլայ քի քիւթիւկներուն մօտենաք, ծեծ կ'ուտէք»:

Պապա Քրիսին արտօնութեանը հնազանդեցանք. բայց ո՛չ ինչպէս ինքը մեզ պատուիրած էր:

Իրարու ետեւ կարգ կազմեցինք, ու այգիին ցանկապատը կազմող մացառուտ նեղկուճուկ ճամբայէն սկսանք վերերը բարձրանալ այգիին. Սարգիս Եազմաճեան ամէնէս առաջ կ'ընթանար, յետոյ ես ու եղբայրս եւ միւսները. շա՛տ խելօք էինք, կը քալէինք որթատունկերուն կարմիր, կանանչ ողկոյզները դիտելով, երբ յանկարծ Սարգիսը, «Տօ սա սալխըմին պղուորութիւնը տեսէ՛ք» գոչելն ու վրան յարձակիլը մէկ եղաւ:

Սարգիսին այս ընթացքը բարձրագոյն հրամանի մը ազդեցութիւն ըրաւ մեր վըրայ. համարձակութիւն տուաւ մեզի եւ ահա ամէնքս կորսուեցանք այգիին մէջերը. ողկուզալից որթատունկերը վայելեցին մեր այցելութիւնները, եւ զորս դու պատուիրեցիր՝ սկսանք անոնց համը նայիլ, մոռնալով Պապա Քրիսին քիչ առաջ ըրած խիստ պատուէրը:

Եւ արդարեւ՝ կարելի չէր դիմանալ այդետունկերուն բեհեզեայ դալարագեղ լայն տերեւներուն մէջ քօղարկուած ոսկեգոյն, շառագոյն գեղեցիկ ողկոյզներուն ի տես. բոլորը փայլ ի փայլ կը ժպտէին մեր երեսին, մագնիսական ուժ մը իրենցմէ կը քաշէր մեզ դէպ իրենց մօտ. խելք ունէ՞ր Պապա Քրիս որ արտօնեց մեզ այգիին շուրջ բոլորը ման գալ խելքերնիս թռած էր, կը կարծէինք թէ ամբողջ այգին մերն էր, կը քաղէինք սաթի նման փայլուն Չավուշ իզգիւմի կոչուած խաղողը՝ համեղ ու քաղցր, կ'ուտէինք կուշտ ու կուռ:

Բայց ահա ահաւոր ձայն մը սարսեց մեզ, ի՞նչ ըլլալնիս չգիտցանք. Պապա Քրիս կը պոռար. «Տօ՛ շան լակոտներ, վո՞ւր մնացիք. հուաա եկէ՛ք նայիմ» կը գոռար, եւ փայտ մը առած կուգար մեզ փնտռել:

Ահաբեկ ժողվուեցանք, եկաւ քովերնիս Պապա Քրիս, «Աս ի՞նչ խալթ ըրեր էք, ես ձեզի չըսի՞ քի, քիւթիւկներուն չի մօտենաք, ինչո՞ւ խօսք մտիկ չըրիք» գոչեց բարկութեամբ եւ յիշոցաբանութեամբ եւ ձեռքի փայտը վերցուց մեզ տփելու համար, երբ Սարգիս դէմը անցնելով, սպառնաց փոխադարձաբար, չէ՞ որ Օտեանի քեռորդին էր, մարդէ կը վախնա՞ր. եւ բերանը բանալով սկսաւ դիմադարձութեան ու ըսաւ «Ի՞նչ է եղեր քի ատանկ կը պոռաս կը կանչես կոր, չե՞ս խպնիր չե՞ս ամչնար. սալխըմ մը խավող փրցուցեր ենք տէյի. խօսքդ փարայի՞ն կ'անցնի» յարեց եւ ոտքերը շալկելով կծիկը դրաւ: Բնական էր որ մնացողներս ալ հետեւէինք իրեն եւ ահա վանդակէն դուրս թռած թռչուններու պէս մէկիկ մէկիկ ցանկապատէն դուրս ցատկեցինք, մինչ Պապա Քրիս կարգ մը հայհոյութիւններով, ետեւնուս կը պոռար. «Ես գիւղոցնիդ կու գամ ձեզի կը սովեցնեմ» ձայնելով:

Զամլըճայի ստորոտը վիրար գտանք եւ գրեթէ վազելով մեր տուները վերադարձանք, զի մի՛ գուցէ Պապա Քրիս գար մեզ ծեծելու: Թէեւ կրնայինք մենք եօթներնիս իրեն յաղթող ըլլալ ի հարկին:

Երեկոյին հայրս հարցուց, թէ ի՞նչպէս անցուցինք ժամանակնիս, «շա՛տ աղուոր» պատասխանեցինք եւ ճաշերնիս ընելնուս պէս մտանք անկողին, որպէս զի ուրիշ հարցումներու չենթարկուէինք:

Անցան քանի մը օրեր եւ մեր Պապա Քրիսը կ'եւլայ կու գայ հօրս վրան ու մեր չահատակութիւններուն պատմութիւնը մանրամասն կը ճառէ..., վնասներու հատուցում կը պահանջէ: Հայրս կը զարմանայ Քրիս աղբօր ըսածներուն, եւ մտիկ ընելէ յետոյ «Ճահիլութիւն եղ ըրեր, ի՞նչ կ'ըլլայ. ի՞նչու կը բարկանաս» կը պատասխանէ, աւելցնելով նաեւ, «թէ որ այդ ըսած բաներդ իմ տղաքս ըրին նէ, հախըդ (իրաւունքդ) տամ». «Ջէ՛ քու տղաքդ չէին, անոնք խուզիի (ոչխարի) պէս էին» կ'ըսէ Քրիս աղբար եւ կ'աւելցնէ՝ «Էլէպաշի մը կար, Սէրգիս կ'ըսէին կոր, ան ո՞րին տղան է, ան էր ամէնուն կլուխը, մէկալներն ալ չեմ ճանչնար:

Հայրս Քրիս պապային խօսքը կտրելով, «Անանկ է նէ» կ'ըսէ Սէրգիս բսած տղադ Օտեան Գրիգոր էֆէնտիին քրոջը զաւակն է. հայրը՝ Եազմաճեան Աւետիս էֆէնտին է. սա մեր ժամուն ետին մեծ տուն մը կայ խուաշինի պօյալը, հոն կը նստին. կրնաս նէ. ելի՛ր հոն գնա՛, տէրտէրդ հասկցուր Աւետիս էֆէնտիին»:

(Շար. 84)

(Շար. Ա. էջէն)

կայանին: Սպաննուած էին երբ կը քնանային իրենց վրանին մէջ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ արդարութեան նախարարը Անգարա այցին Հայկական ցեղասպանութեան նիւթով ունեցած մէկ արտայայտութեան պատճառով աչխոյժ վէճ մը հրահրած է իր երկիրին մէջ: Քրիստոֆ Պլոխըր ըսած է թէ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքը վաւերացուելու պարագային կը սահմանափակուի արտայայտութեան ազատութիւնը: Անոր խօսքերը վիճարկումի յայն գետին մը բացած է եկեղեցականներու, ցեղապաշտութեան դէմ կազմակերպութիւններու առջեւ: Իսկ մամուլը հարց տուած է թէ նախարարը այդ խօսքերով չէ՞ վտանգած յաջորդ տարուան ընտրութեան յաջողութիւնը:

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓՓԷ Թաղապետական ընտրութիւններու առաջին շրջանին իսկ,

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի կրօնական ընկերակցութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, իր հոգաբարձութեան անդամ՝ Յարութիւն Տէմիրճեանին եւ իր զաւակներուն Վարդունի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

Հոկտ. 8ին, ձայներու 56.24%ով վերագրուեց Պորտոյի քաղաքապետի իր աթոռը: Մեծ էր սակայն ձեռնպահներու համեմատութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Տոմինիք տը Վիլբէն հաստատեց, Հոկտ. 8ին, որ ծխելը բոլորովին կ'արգիլուի հանրային վայրերու մէջ 2007 Փետր. 1էն սկսեալ: Տարուան մը պայմանաժամ պիտի ունենան ծխավաճառները, սրճարանները, ճաշարանները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻ
ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՅ
ՄԵԿՆԱՐԿԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան ԷԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Յատուկ Յանձնարարութիւններով դեսպան ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ Ֆրանսիայի Հանրապետութեան մշակոյթի եւ հաղորդակցութեան նախարար
ՌԸՆՕ ՏՈՆԸՏԻԵՕ ՏԸ ՎԱՊՐ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 18ԻՆ
ժամը 19:30 – 21:30-ին

Ընդունելութիւն են կազմակերպում Փարիզի Կարնիէ Օփերային թատրոնի սրահներում

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսերով

Fonds Arménien de France

GALA ARTISTIQUE

à l'occasion du **PHONETHON 2006**
Danses et musiques d'Arménie, des Pays de l'Est et d'ailleurs
avec la participation gracieuse
- du **Duo Esperento, Katarina** et **Aram**
- de la troupe **Diasporas**
- de l'Orchestre de **l'Ensemble Navasart**

JEUDI 12 OCTOBRE à 20h30
AUDITORIUM D'ISSY LES MOULINEAUX
11-13, rue Danton, 92130 Issy les Moulineaux
PAF : 10 euros — Location : 01 48 83 51 06
Phonéthon 2006 : du jeudi 16 au dimanche 19 novembre
faites vos promesses de dons dès le 1er octobre en appelant directement le **No Azur 08 10 02 04 04** (prix d'un appel local)
Partenaire officiel : france telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre
- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE sur «L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du 14 octobre au 4 novembre — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
— **Entrée libre** —

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ և
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
« Մ Ա Շ Տ Ո Ց Ի Ա Մ Ի Ս »

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնախմբութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարխս Կամսարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մտաւորականներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի ըլլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեցեալներուն համար, որոնք են.

Թորգոմեան Վահրամ, Գարամաճեան Կիւլէնիկ, Բաշալեան Լեւոն, Շահին Խոսկար, Գէորգեան Տէվրէթ, Անտոնեան Արամ, Զօպանեան Արշակ, Քոչարեան Ստեփան, Պէրպէրեան Շահան, Ալխազեան Յովհաննէս, Պօյաճեան Ակիւլինէ, Մոզեան Լեւոն, Պագալեան Արամ, Պէրպէրեան Օննիկ, Տէր-Յակոբեան Յակոբ, Փայլակեան Տ. Աղդէ Քհնյ., Պախթիարեան Տ. Հմայեակ Ծ.Վրդ., Հանչէր Արամ, Տատուրեան Ահարոն, Խոնդկարեան Արշամ, Թօրոսեան Հրանդ, Ճիզմէճեան Գրիգոր, Բալուեան Հրանդ, Պունեաթեան Մենտոր, Փիրփիրեան Աղասի, Քարեան Սեդրակ, Մութաֆեան Զարեհ, Պարթեւեան Արա, Մեսսմենց Աւետիս, Պետիկեան Գրիգոր, Պետիկեան Սերժին, Ալէքսանեան Գառնիկ, Զարոյեան Պետրոս, Պասմաճեան Արեգ Տիրացան, Թաթուլ Իսկուհի, Թաթուլ Վահրամ, Ծառուկեան Անդրանիկ, Գարտաշեան Արտաշէս, Պետրոսեան Արամ, Պալեան Տիգրան, Արապեան Բիւզանդ, Սիւրմէյեան Օննիկ, Համբարձումեան Արթօ, Պէրպէրեան Ծատուր, Պէյլէրեան Արթիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur
vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

CCAF Conseil de Coordination des organisations Arméniennes de France

COMMUNIQUE DE PRESSE
DU 5 OCTOBRE 2006

GRANDE VIGILANCE DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE, DANS L'ATTENTE DU VOTE DE LA LOI SUR LA SANCTION DE LA NEGATION DU GENOCIDE ARMENIEN, LE 12 OCTOBRE PROCHAIN.

La proposition de loi visant à sanctionner la négation du génocide arménien sera à nouveau présentée à l'assemblée nationale le 12 octobre 2006, à la demande du Groupe Socialiste.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) se réjouit de voir ce texte soumis de nouveau aux suffrages des parlementaires, un texte qui témoigne avant tout de l'attachement des élus aux principes de la démocratie.

Cependant, le CCAF reste très vigilant sur la détermination et la sérénité des députés à poursuivre les débats et à conclure effectivement sur le vote de ce texte, le 12 octobre prochain.

Dans ce cadre, il assure que si - comme au mois de mai 2006 - des tentatives de détournement du débat et du vote se répétaient à l'occasion de cette séance de l'assemblée, il saurait, avec ses 200 associations affiliées, en tirer toutes les conséquences quant à la confiance accordée au bon fonctionnement de cette assemblée eu égard à la probité douteuse de certains dirigeants.

Il faut rappeler que ce texte a déjà été présenté le 18 mai 2006. Alors qu'une majorité de députés, toutes formations confondues, s'apprêtait à le voter, le président de l'Assemblée Nationale interrompait brusquement la séance, suspendant les débats sine die. Cette interruption de séance avait soulevé l'indignation de nombreux Français, et d'une grande majorité d'élus, qui ont tous vu dans cette pratique un déni de démocratie.

Contacts Presse
CCAF Marseille Provence 06.77.85.07.52
CCAF Lyon Centre France 06.15.47.11.97
CCAF Paris Ile de France 06.15.59.64.60

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.551 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.551

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ԻՆՉՈ՞Ւ Ժ. ԼԱՆԿ ԴԷՄ Է

Հարցազրոյցով մը Լիպէրասիոնի (Հոկտ. 10) Փա-տը-Գալէի երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ժաք Լանկ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ դէմ է օրինագիծին, որուն իբրեւ գլխաւոր պատճառը կ՚ըսէ. «Որովհետեւ բարեկամ մըն եմ Հայ ժողովուրդին, այդ պատճառով է որ կողմնակից չեմ այս նոր բնագրին: Հակասահմանադրական է օրէնք մը, որ ոճրային բնոյթ կու տայ Հայոց ցեղասպանութեան ժխտումին, քանի կ՚ընդդիմանայ մարդկային եւ քաղաքացիին իրաւանց 1789ի յայտարարութեան թիւ 11 յօդուածին հիմնուած արտայայտութեան ազատութեան վրայ»: Ու անհրաժեշտ կը տեսնէ, անշուշտ, արդարացնել Կէսօ օրէնքը (որ կը պատժէ Շոայի ժխտումը) քանի նոյն բնոյթն ունի ու կը բացատրէ որ ան հիմնուած է Նիւրանպէրկի եւ միջազգային դաշինքներու վրայ, ուրեմն հակասահմանադրական չէ: Ժ. Լանկի «մտահոգութիւնը» այն է որ օրինագիծը քուէարկուելուն պարագային, եթէ Սահմանադրական Խորհուրդին դիմում ըլլայ, ան պիտի ջնջէ 2001ի ճանաչման օրէնքը: Ան կը մերժէ զուտ յայտարարութեան բնոյթ ունեցող օրէնքները: Ուրեմն, ըստ Լանկի, անոնք որոնք կ՚ուզեն պատժել Հայերու ցեղասպանութիւնը ժխտողները չեն ծառայեր Հայոց դատին: Պէտք չէ նման արկածախնդրութեան մը մէջ մխրճուիլ:

Մետիաները, բաւական կը զբաղին այս հարցով: Ն. Սարքոզի արտայայտուած է փրանս-էնթէրէն: Թուրքիոյ ճանաչումը Հայոց ցեղասպանութեան նուազագոյնը կը նկատէ: Կուսակցութիւնները ժողովներ կը գումարէին Հոկտ. 10ին, ամէն կողմ միաձայն կարծիք չկայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱ ընդյատակեայ հիւլէական ռումբ մը պայթեցուցած է Հոկտ. 10ին, 4.35 ուժգնութեամբ եւ ամբողջ աշխարհ իրար անցած է, ներառեալ Չինաստանը: Այս պայթումով Հիւսիսային Գորէա հիւլէական 9րդ պետութիւնը կը դառնայ եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Հարաւային Գորէա անմիջապէս դադրեցուցած է մարդասիրական իր օժանդակութիւնը եւ տնտեսական գործակցութիւնը, Պուշ "գրգռութիւն" կը նկատէ եւ զանազան պատիժներ կը նախատեսուին եւ այդ առընչութեամբ բանաձեւ մը կը պատրաստուի Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացնելու համար: Հիւսիսային Գորէա Ստալինեան վարչակարգը գործադրող վերջին պետութիւնն է 22 միլիոն բնակիչով: Պաշտօնապէս հիւլէական 5 պետութիւններ կան, ըստ ոչ-տարածման դաշինքին. Անոնք են ԱՄՆ, Ռուսաստան, Չինաստան, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա: Կան երեք ուրիշ երկիրներ որոնք չեն ստորագրած վերոնշեալ դաշինքը (Թի.էն.փի), բայց, օժտուած են հիւլէական զէնքով եւ որոնք են Փաքիստան, Իսրայէլ եւ Հնդկաստան: Հիւսիսային Գորէայի ռումբին հարցը պղտոր կը մնայ, այլ խօսքով կրնայ նոյնիսկ պլըֆ մը նկատուիլ, տրուած ըլլալով ուժգնութեան տըկար բնոյթը:

ՊՈՒՏԻՆ, բացայայտ յապաղումով անդրադարձաւ Աննա Պոլիտովսկայայի սպանութեան եւ արարքէն 48 ժամ յետոյ խոստացաւ որ «առարկայական քննութիւն» մը կը կատարուի: Իր գաղափարական խորհրդականը կը նախընտրէ հասարակ քրէական ոճիրի վերածել սպանութիւնը: Լրագրողին աշխատակցած թերթին Նովայա Կազեթայի խմբագրապետը՝ Ս. Սոկոլով կ՚ըսէ թէ Ա. Պոլիտովսկայայի համար «Պարտականութեան ըմբռնումը միշտ յաղթած էր իր վախին»: Թերթը մէկ միլիոն տոլար կը խոստանայ ոեւէ մէկուն որ տեղեկութիւն մը տայ ոճիրին մասին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ԲԱՆԱՍԷՐ ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մատենադարանի ամէնէն հին աշխատակիցներէն ու մեծ վաստակի տէր բանասէր Շուշանիկ Նազարեան մահացած է 93 տարեկանին: Իր հետազօտութիւններուն եւ հրապարակումներուն նիւթ եղած են ուշ միջնադարեան յատկապէս բանաստեղծներու եւ տաղասացներու ստեղծագործութիւնները:

Ծնած էր Էջմիածին, 1913ին: Աւարտած էր Երեւանի Համալսարանին լեզուագիտութեան բաժինը: 1946էն աւելի քան 50 տարի աշխատակից էր Մատենադարանին, նախ որպէս գիտական քարտուղար, ապա աւագ գիտական աշխատակից: 1972ին պաշտպանած էր տոքթորայի աւարտաճառը "Պետրոս Ղափանցի" նիւթով: Գիտական յօդուածներով աշխատակցած էր "Պատմաբանասիրական հանդէս"ին, "Բանբեր Մատենադարան"ի, "Լրաբեր"ին, "Բազմավէպ"ին: Ասատուր Մնացականեանի հետ ուսումնասիրած եւ լոյս ընծայած էր միջնադարեան բանաստեղծ Պաղտասար Դպիրի "Տաղիկներ սիրոյ եւ կարօտանաց"ը, Նաղաշ Յովնաթանի բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն:

Շ. Նազարեան ուշադրութեան առարկայ ըրած էր ԺԸ. դարու հայ գրականութեան զարգացման հարցերը: Ստորագրած էր աւելի քան տասնեակ մը մենագրութիւններ եւ 80 գիտական յօդուածներ:

ՋԱՒԱԽՔ

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Վրաստանի տեղական ինքնակառավարման ընտրութեան Ախալքալաքի մէջ մասնակցած են 18 հազար Հայեր որոնց մեծամասնութիւնը քուէարկած է իշխանութեան գլուխ գտնուող «Միացեալ ազգ. շարժում»ին ի նպաստ: Ջաւախքի քաղաքականութեան մէջ ներգրաւուած Հայերը բաժնուած են այդ նոյն կուսակցութեան եւ ընդդիմադիր «Արդիւնաբերութիւնը կը փրկէ Վրաստանը» կուսակցութեան միջեւ:

Ախալցխայի շրջանային ժողովը 9 հայ երեսփոխան կ՚ունենայ. Ծալկայի 40 երեսփոխաններէ բաղկացած շրջանային ժողովն ալ 48% կը բաղկանայ Հայերէ:

Նախնական տուեալներով մեծամասնութեան կարգով ընտրուած են Վիտալիկ Թորոսեան, Գրիգոր Ծործուտեան, Նորիկ Կարապետեան, Սիմոն Թոմասեան (Ախալքալաք), Սեդրակ Շահպազեան, Վալերի Անտոնեան, Սիմոն Թոմասեան (Նինոծմինդա), Էմին Բալոյեան (Ասպինձա):

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 9ին յետընտրական լարուած կացութիւն կը տիրէր Ախալքալաքի մէջ: «Միասնական Ջաւախք» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները որոնք միացած էին «Արդիւնաբերութիւնը կը փրկէ Վրաստանը» կուսակցութեան, որոշած են ստուգել շրջանի ընտրութեան արդիւնքները: Ընտրական յանձնաժողովին մօտ զիրենք դիմաւորած են «Միացեալ ազգային շարժում»ի ներկայացուցիչները ու ընդհարում տեղի ունեցած է երկու խումբերուն միջեւ: Խոշտանգուած է շրջանի ոստիկանապետ Սամուէլ Պետրոսեանը: Հրազէնով վիրաւորուած է երիտասարդ մը ու փոխադրուած Աշոցքի հիւանդանոցը: Կիրքերը հանդարտեցնելու համար Ախալքալաք գացած է Ջաւախքի ոստիկանութեան պետը եւ զրոյցի հրաւիրած իշխանութեան եւ ընդդիմութեան տեղական ներկայացուցիչները:

ԺԱՅՌԱԲԵԿՈՒՄԻ ՓԼՈՒԶՈՒՄ

Հոկտ. 7ի գիշերը Ախալքալաքի մէջ քաղաքէն ռուսական ռազմակայան տանող կառուղիին վրայ կիրճի ժայռաբեկորը փլած ու ինկած է ճամբուն վրայ ուր բարեբախտաբար ոչ ոք գտնուած է: Միայն մասնակի կերպով վնասուած է Ջիւանի Թաղամասի հայ բնակիչի մը տունը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԴԷՄ Է ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺԵԼՈՒ ՕՐԷՆՔԻՆ

Թուրքիոյ Առեւտուրի Ֆրանսական Գրասենեակը Հանրագրութեան մը ձեռնարկած է, Հայկական ցեղասպանութիւնը պատժելի արարք հռչակող օրէնքին դէմ:

Հոն կ՚ըսուի թէ 1885ին հիմնուած, այսօր 430 անդամի տէր գրասենեակը ամէն բանէ առաջ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ տնտեսական եւ առեւտրական փոխանակումներու կեդրոն մըն է. այսուհանդերձ, երկու ժողովուրդներուն փոխադարձ խոր համակրանքն ու անկեղծ բարեկամութիւնը կ՚առաջնորդէ նաեւ քաղաքական, դիւանագիտական եւ մշակութային մարզերուն մէջ ալ գործունէութիւն ծաւալելու: Իրենք եւս պատմաբանին գործը կը նկատեն առաջին աշխարհամարտի տարիներու պատահարները եւ ո՛չ օրէնսդիրին: Ապա Հանրագրութիւնը կը ներկայացնեն ստորագրութեան բոլոր այն անձերուն որոնք կը յարգեն Թուրք ազգը եւ բարեկամ են Թուրքիոյ, կ՚ուզեն երկու երկիրներու միջեւ բոլոր մարզերու ներդաշնակ յարաբերութիւնները պահպանել ու զարգացնել:

Հանրագրութիւնը կոչ կ՚ուղղէ երեսփոխաններուն որ անկախ իրենց քաղաքական պատկանելիութենէն, դէմ արտայայտուին օրէնքի նախագիծի մը որ պիտի պատժէ պատմութիւնը, սահմանափակէ արտայայտութեան ազատութիւնը, պատմաբաններուն աշխատանքը, ան տակաւին պիտի չքացնէ հայ եւ թուրք ժողովուրդներուն յարաբերութիւնները ներդաշնակելու կոչուած երկխօսութեան հեռանկարները, եւն.:

Փլէսի-Ռոպէնսոնի երեսփոխան քաղաքապետը Ֆ. Փէմզէք եւս սրբագրութեան առաջարկ մը ըրած է ուրացումը պատժելու օրէնքին, որպէսզի գիտական հետազօտութիւնները զերծ ըլլան անոր կիրարկութեան դաշտէն:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12-Ի ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին քուէարկութենէն երկու օր առաջ հակազդեցութիւնները կը շարունակուէին Թրքական ու Թրքամէտ շրջանակներու կողմէ: Վերջիններուն կարգին է Եւրոպական միութեան ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէն որ տակաւին նոր-նոր բաւական բուռն քննադատութիւններ ուղղած էր Անգարայի: Ան յայտարարած է թէ օրինագիծը քուէարկուելու պարագային Միութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները կը տուժեն եւ այդ պարագան նկատի առնելու կոչ ուղղած է Ֆրանսայի:

Թրքական շրջանակներուն բաւական զայրոյթ պատճառած են Ն. Սարքոզիի երրեակ առաջարկներն ալ. ան Թուրքիոյ վարչապետին հեռաձայնին պատասխան կանչով մը երեք պայման առաջարկած է, ետ քաշելու համար օրինագիծը. ա) Ոչ անպայման պատմաբաններու մասնակցութեամբ սահմանափակուած հետազօտութեան մարմին մը ստեղծուի, բ) Պատժական օրէնսգրքին 301րդ յօդուածը ջնջուի, գ) Հայաստանի սահմանը բացուի:

Էրտողանի պատասխանը զայրոյթի ու ամբարտաւանութեան խառնուրդ մը եղած է. «Մտածումի ազատութեան մարզին մէջ Ֆրանսա մեզի ոչինչ ըսելու դիրքի վրայ է. դուք նախ ձեզի նայեցէք: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանին, հարկ է այդ երկիրը նախ փոխադարձէ մեր բարեկամեցողութեան արտայայտութիւններուն»:

Այս առիթով Թուրքիոյ այլախոհներու ցուցափեղկն ալ կրկին շարժման անցած է. վեց մտաւորականներ որոնք Թրքութիւնը անարգելու ամբաստանութեամբ դատական հետապնդումի առարկայ եղած են, կամ տակաւին են, ինչպէս Հ. Տինքը, ըմբոստացած են ֆրանսական օրինագիծին դէմ, ազատութեան սպաննիչ ազդակ նկատելով զայն եւ կրկնելով որ պատմութիւն գրելը ոչ պետութիւններու, ոչ ալ քաղաքական մարդոց գործն է: Հ. Տինք անմիտ օրէնք մը որակած է զայն, աւելցնելով որ հայեւթուրք վիճարկումը ձախողեցնելու կոչուած քայլ է, թէ ընդունուելու պարագային ինք Ֆրանսա կու գայ յայտարարելու թէ «ցեղասպանութիւն գործուած չէ», հակառակ իր համոզումին:

Թուրք մամուլին հետաքրքրական տեղեկութիւններէն է լուրը թէ երկրին արտաքին գործերու նախարարութիւնը համամիտ չէ որ Ֆրանսայի որպէս փոխադարձութիւն «Ալժերիոյ ցեղասպանութիւն»ը ճանչնալու նախաձեռնութիւն առնուի: Ատոր տեղ կ՚ուսումնասիրուին Փարիզի Թուրք դեսպանը ետ կանչելու նման քայլեր:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ԲԱԼՈ՛Ւ, ԲԱՅՑ ՈՐ ՄԷԿ ԲԱԼՈՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

ԱՆՈՒՆԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Բալու բառը կը թուի թէ հի՛ն անուն լինի, եւ հաւանական է որ Հայոց հեթանոսութեան ատեն Բահլ անուն կուռքէն մնացած լինի։ Աւանդութեամբ կը պատմեն նաեւ, թէ այստեղ քաղաք եւ բնակութեան տեղ դառնալէ առաջ՝ Բէլուտի խիտ առ խիտ անտառ է եղեր, միանգամայն բալի ծառեր, որ ցարդ կը գտնուին։ Երթեւեկող ճանապարհորդք եւ վաճառականք աւազակներէ միշտ կողոպտուելնուն՝ սկսեր են բնակութիւն հաստատել, որպէսզի երթեւեկողաց ապահովութիւն լինի. որով կ'երեւի, թէ քաղաքս իւր անունն առած է բալուէն կամ բալէն, եւ կամ Բահլէն։

ՕԴՆ ՈՒ ՋՈՒՐԸ

Տեղւոյս օդն ծանր է, եւ գետէն զատ ըմպելի լաւ ջուրեր չունենալուն, բնակիչք ընդհանրապէս վատառողջ են եւ դեղնած դէմքերով։ Գրեթէ սպիտակ մազերով մէկը չի տեսնուիր հոս եւ քիչեր կան որ յիսուն տարին լրացուցած մեռնին։ Կենաց ճաշակը խանգարեալ, մտքերն եւս հիւանդ, ծանրահամ եւ վնասակար թուլթի օդին ջրի բաժակով կը խմեն եւ կռուարար, խաբող, հայհոյող անձինք ն մեծաւ մասամբ։ Ընդհակառակն շրջակայ գիւղացիք լաւ կեանք կ'անցընեն, ազնիւ են եւ առողջանձն։

ԲԵՐԴԸ, ՍԵՊԱԳԻՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. ԹԱՂԱՅՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Բալուն նշանաւոր է իւր հին կիսակործան բերդովն, եւ հեթանոսական ու քրիստոնէական շրջանի վերաբերեալ նուիրական մնացորդներով։ Հիւսիսային կողմը կը բարձրանայ Ս. Մեսրոպայ լեռը, որուն գագաթը կը գտնուի հինաւուրց բերդը, որ մեր նախնիներէն շինուած կը կարծուի։ Երբ մէկը վեր ելնէ այս բերդը դիտելու, ամէն քայլափոխի կը հանդիպի վիթխարի պարսպաց աւերներու ու բեկորներու։ Քայքայուած մեծ դռնէ մը կը մտցուի միջնաբերդը, ուր կը տեսնուին չտեմարանաց, սենեկաց աւերակներ եւ գետնայարկ կամարափուլ շէնքեր։ Այս բնութեանց հետքերէն կը կարծուի՝ որ ժամանակաւ քաղաքը կառուցուած է եղեր բերդին մէջ։

Բերդի հիւսիսային կողմը կը գտնուի բեւեռաձեւ արձանագրութիւն մը՝ քանդակուած ժայռի վրայ, 28 տող բաւական լաւ մնացած, զոր օրինակեց եւ հրատարակեց Լայեարտ, հրատարակեց եւ մեկնեց Մորդման։ Սրուանձտեանց իր ուղեւորութեան ատեն տեսեր է այս հնութիւնը։ Արձանագրութենէն վար դիւան պէս տեղ մը կայ, որ կ'առաջնորդէ քարէ փորուած մի քանի մեծ սենեակներ, որոնց միոյն մէջ գերեզմանի ձեւով քար մը կայ, որ Ս. Մեսրոպայ գերեզման կ'անուանուի մինչեւ ցայսօր։ Տեղացի Հայք երբեմն երբեմն ուխտի կ'երթան հոն եւ կը պնդեն աւանդութեամբ, թէ Հայոց գրերը հոս գտնուեցան։ Այս աւանդութիւնը կը հաստատէ նաեւ Վարդան պատմիչ ըսելով. «Ի լերինս Բալուայ որպէս տակաւին ցուցանի դրոշմն աստուածագիծ վիմին եւ նկարք գրերոյն, եւ պատուի տեղին խնկովք եւ ջահիւք միշտ ի տաճկաց եւ ի քրիստոնէից բնակչաց տեղւոյն»։ Այս քարանձաւաց մէջ տակաւին ցոյց կու տան այն տախտակը, որուն վրայ Սուրբը գրած է Հայկական գրերը։ Անտարակոյս Ս. Մեսրոպ պատրաստ գտած է այս քարայրները, որ իրմէ առաջ ո՞վ գիտէ ի՛նչ նպատակի համար կոեր կոփեր են։ Բեւեռաձեւ արձանագրութիւնն ալ մտածել կու տայ թէ շատ հին գործ է։

Բերդի գագաթէն մինչեւ գետի եզերքը գետնի տակէն ճանապարհ մ'ալ կայ հինգ վեց հազար կանգուն երկայնութեամբ։ Քաղաքիս հարաւային կողմի լերան գագաթը՝ Գոհանամք կը կոչեն աւանդութեամբ, եւ ուխտի կ'երթան Հայք։ Հիւսիսային կողմի լերան վրայ Ս. Պօղոս անուամբ վանք մը կայ եղեր ժամանակաւ, որ այժմ կործանած է. հոն եւս ուխտի կ'երթան ժողովուրդք։ Բերդի ետեւը դէպի հիւսիս հինգ հարիւր տնէ բաղկացեալ տաճկաց թաղ մ'է, ուր կան երկու աղբիւր եւ երկու մզկիթ։ Մզկիթներէն մին նորոգուած պահուն՝ հիմանց եւ պատերու մէջէն քարէ խաչեր դուրս ելեր են, որոնք յայտնի նշան են, թէ ժամանակաւ Հայոց եկեղեցի եղած է այդ մզկիթը։

ՏՈՒՆԵՐ - ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ - ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Տներու մեծ մասը տարածուած է Ս. Մեսրոպայ լերան զառիվարին վրայ, իսկ մէկ մասն ալ նոյն լերան ստորոտը։ Լերան ճակատը տներուն մօտ, Ս. Թորոս անունով Հայոց ուխտատեղի մը կայ։ Տները ընդհանրապէս կիսով մասամբ շինուած են բոլորովին հողէ եւ վրան հողածածկ տանիք եւ կիսով մասամբ ալ հող եւ կէսը փայտ։ Կան նաեւ երկյարկանի տներ, որք առջեւնին ունին փայտաշէն վանդակներով պատշգամ, ամառը ճեմելու եւ ննջելու համար։ Հայոց եկեղեցիները չորս են. Ս. Սահակ, Ս. Լուսաւորիչ, Ս. Աստուածածին եւ Ս. Կիրակոս։

Մայր եկեղեցին է Ս. Լուսաւորիչ, որ խիստ հաստատուն եւ հոյակապ շէնք է, խաչաձեւ եւ գմբէթաւոր. համակ շինուած է կոփածոյ սրբատաշ քարերով, եւ ունի բարձր եւ գեղատեսիլ կաթուղիկէ։ Ս. Սահակ եկեղեցին, ասկէ գրեթէ 25 տարի առաջ մասամբ մը նորոգուելու ժամանակ՝ աւագ խորանի ներքեւէն բաւական մեծկակ շիշ մը միւռոն գտնուեր է հին ժամանակէ մնացած։ Քաղաքիս եկեղեցիներէն միայն Ս. Աստուածածին եւ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամասացութիւն կ'ըլլայ, ժողովրդեան նուազութեան պատճառաւ։

Հայք ունին երկու երկսեռ դպրոցներ 150–170 աշակերտներով եւ 80–90 աշակերտուհիներով, որք կ'ուսանին Հայերէն, Թուրքերէն եւ գաղիերէն։ Քաղաքիս Հայոց մէջ կան 30 տուն բողոքականներ, որք ունին ժողովարան եւ երկսեռ դպրոց մը։ Չորս եկեղեցիներու անուամբ չորս թաղերու բաժնուած են Բալուի Հայք՝ որոց մեծ մասը յետին աստիճանի տգէտ, նախապաշարեալ եւ երկչոտ են։

ԱՇՄՈՒՇԱՏ

Բալուի մօտակայքը ըլլալու է Տուրուբերանի սահմանակից Հաշտենից գաւառի Արշամունիք հին գաւառը, որ այժմ կը համապատասխանէ Վարդօ եւ Խուլփ վիճակներուն։ Հաւանաբար Արշամունիք գաւառի մէջ Արշամ թագաւորի կողմէ շինուած քաղաքն է, որ կը կոչուի Արշամուշատ կամ Աշմուշատ, Մատթէոս Ուռհայեցի ալ Արածանիի վրայ։ Ծապաղջուրի մօտ կը դնէ զայն։

(Շար. 6)

«Ակօս»

Livres reçus

ILS SONT ASSIS
photographies

MAX SIVASLIAN

postface de Martin Melkonian

Editions Parenthèses, Marseille 2006

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱՑԱԿԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՕՍՈՒԹԵՆԷ ԹԵԼԱԴՐՈՒԱԾ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Երբ կ'ապրինք օրը օրին, կարկտաններով, հոգեբանական, ընկերային եւ մշակութային կղզիացումներու մէջ, տեղեկութիւնները չեն հրջիր, մեր ինքնութիւնը կը մաշի, նոյնիսկ երբ ձեւականօրէն կը տեւեն դիրքապաշտութիւնը եւ համայնքային ձեռնարկներ կը բազմապատկուին, կեդրոնախուսութեան մշուշ յատեղծելով։

Չորրորդ անգամն ըլլալով Վիէննա գացած էի, հանդիպութեան մը առիթով եւ լոյթ ունենալու համար։ Վերջին անգամ հոն գտնուած էի քսան տարի առաջ։ Փոքրաթիւ հայ համայնքը մանրանկար ըփիւռք է, քանի մը հազար անդամներով, յաւերժացող տէրտէր – տիրացուի վէճերով, քարացած կողմնապաշտութիւններով։ Պաղ պատերազմը աւարտած է տասնըհինգ տարիներէ ի վեր, բայց անբացատրելի յամառութեամբ կը յաջողինք կանգուն պահել ներազգային պատնէշները, հակառակ էական հարցերու պարագային մեր ընդունած եւ ընդունելի համարած տեղատուութիւններուն, զորս չենք ուզեր ըստ արժանւոյն գնահատել։

Համայնքին ամբողջական պատկերը տալ այլապէս հետաքրքրական պիտի ըլլար, զայն բաղկացնողներով, կառոյցներով, կազմակերպութիւններով, հին, շատ հին, եւ նոր։ Պիտի անդրադառնամ կրթական եւ մշակութային կացութեան։ Յիշեցնենք որ Վիէննայի մէջ կը գտնուի Մխիթարեան հայրերու բազմադարեան վանքը, իր հարուստ անցեալով, ան այսօր չունի իր անցեալի փառքը, թէեւ, յաւելեալ ճիգով մը, համայնքի ոգեշնչման եւ ամրացման կրնայ մեծապէս ծառայել։

Հոս եւս կան միօրեայ հայերէնի դասեր։ Եկեղեցիի կից սրահներուն մէջ տեղի կ'ունենան անոնք։ Մեր ճակատագրին բերումով, մասնատուած մեր ժողովուրդը տարբեր մարդերու համար ունի զոյգ կառոյցներ, զոյգ պետութիւններ, զոյգ կաթողիկոսներ, զոյգ աշխարհաբարներ։ Վիէննայի հայկական միօրեայ դասերը զոյգ չեն, այլ՝ երրեակ. արեւմտահայերէն, արեւելահայերէն՝ սովետական ուղղագրութեամբ, արեւելահայերէն՝ մեսրոպեան ուղղագրութեամբ։ Քանի մը տասնեակ հայ մանուկներ այս երրեակին մէջ են, եթէ դասարանները տարբեր են, բակին մէջ, խաղի ժամանակ, դասերէն դուրս իրենք կողք կողքի են։ Նման անհեթեթութիւններ կան նաեւ այլ վայրեր։ Ընթերցողին կը թողում ստեղծուող խառնակութեան եւ խառնիճաղանճին գնահատումը։ Թէեւ այս կացութիւնը յատուկ չէ Վիէննայի եւ հայերէնի դասերուն, ան կը տիրէ նաեւ ընթացիկ խօսակցութեան եւ զանգուածային լրատուութեան մակարդակներուն, եւ կարծէք ոչ ոք կ'անհանգստանայ, եզրակացնելով որ «ամէնքն ալ հայերէն են», եւ ո՞վ կրնայ դէմ արտայայտուիլ նման իմաստութեան։

Սփիւռքեան նոր իրականութիւն մը գոյութիւն ունի Վիէննայի դասաժամերու պատկերով։ Հարց պէտք է տալ թէ այս մանուկները իրենց սորված հայերէնով ինչպէ՞ս մշակոյթ պիտի ժառանգեն եւ ինչպէ՞ս մշակոյթ պիտի ստեղծեն։ Իւրաքանչիւր շրջան, կղզիացած, կը կարծէ լուծել հայերէնի ուսուցման խնդիրը, ազգային ընդհանուր տեսիլք չունեցողներ տեսակէտ կը պարտադրեն, կարծեցեալ գործնապաշտութեամբ։ Այլ խօսքով, ընդհանուր մշակութային-կրթական ռազմավարութիւն մը գոյութիւն չունի, գիտնալու համար թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս հայերէն պիտի սորվեցնենք, ո՞ւր հասնելու համար։ Բարդութիւնը ստեղծուած ըփիւռքեան համայնքներու տեղաշարժերուն եւ մանաւանդ Հայաստանէն տեղի ունեցած վայրագ արտագաղթին պատճառով, զոր չենք վերլուծած, հասարակաց ուղղութեան մը շուրջ չենք համաձայնած։ Երեք տեսակ հայերէնի ուսուցում, իւրաքանչիւր պարագայի դասաւանդողի հայեցողութեամբ։ Կղզիացած շրջանները, որոնք բացառութիւն չեն, հաղորդակցութեան պակասէ կը տառապին, տեղեակ չեն թէ այլ տեղ ի՛նչ կ'ընեն։ Երեք տեսակ հայերէն աւանդողները միօրեայ դասերու համար դասագիրք կ'ուզեն, հայոց պատմութեան պարզացուած եւ ամփոփ գիրք կը փնտռեն։ Տեղեակ չեն որ պարզացուած հայերէնով գիրքեր լոյս տեսած են։ Ինչպէս յաճախ դիտել տուած եմ, տեղեկութիւնները չեն հրջիր։ Եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այն որ հայերէնի ուսուցումը կը վերածուի «փաթրոնաժ»ի գանթացքի, եւ խիղճ կը հանդարտեցնէ։

Արամ Ա. կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ եւ հրաւէրով, երկու տարի առաջ գումարուեցաւ կրթական մշակներու համաժողով մը։ Մասնակցողները վերադարձան եւ կեանքը շարունակուեցաւ նոյն ձեւով, քանի որ պատրաստ չենք ընդունելու հասարակաց կեցուածք եւ ռազմավարութիւն։ Չենք խօսիր այդ մասին, քանի որ արդէն ընդունած ենք որ երրեակի իւրաքանչիւրը քարացած տեսակէտ ունի, եւ հիմնական առաջադրանք մը՝ գոյութիւն ունեցող նուազագոյնն ալ կորստեան կրնայ մատնել։

Մինչեւ, եթէ մեկնակէտ ընդունինք այն իրողութիւնը որ լեզուով մշակոյթ եւ մտածողութիւն կը ժառանգուին, այդ ճամբով Սփիւռքը կրնայ տոկալ եւ տեւել, եւ ըստ այնմ քննենք հարցը, լուծում կարելի կ'ըլլայ գտնել։ Պարզ հաստատում մը. Սփիւռքը շարունակութիւն էր, եւ այսօր ալ է մեծաւ մասամբ, բռնագրաւուած Արեւմտահայաստանի ժողովուրդին, իր լեզուով եւ մշակոյթով, որոնք իրենց հետ կը բերեն այդ հողի տիրութեան գիտակցութիւնը եւ յանձնառութիւնը։ Հետեւաբար, բնական պիտի ըլլար, ազգային – հեռանկարային վերաբերումով, համախոհութեամբ, ազգային իրաւ գիտակցութեամբ եւ յանձնառութեամբ, արեւմտահայերէնի աւազանին մէջ համախմբել Սփիւռքի կրթական–լեզուական նախաձեռնութիւնները։ Արուեստական կերպով տարբերութիւններ պահելու իրարանցումը հարթելով հասարակաց ռազմավարութեամբ մը կ'աւելցնենք մեր ժողովուրդի տոկալու եւ տեւելու հնարաւորութիւնները։ Այս ընելու համար հարկ է յաղթահարել կղզիացումներու հակասութիւնները եւ որպէս կուզ շալկած մեր տեղայնութիւնները։

Եւրոմիութեան ծիրէն ներս, ինչո՞ւ չըմտածել աստիճանաբար միօրեայ դասերը ամէնօրեայ հայկական վարժարաններու վերածելու մասին, ըստ կարիքի եւ կարելիութիւններու, գոյութիւն ունեցող վարժարաններով օժտելով գիշերօթիկ կազմակերպութեամբ։ Ափսոս, որ Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութիւնը, որ այնքան կարեւոր եւ նախախնամական դեր ունեցաւ միջինարեւելեան երկիրներու համար, փակուեցաւ, մինչդեռ ան կրնար նոր կոչում տալ ինքնիրեն, եւ ծառայել Եւրոմիութեան հայկական համայնքներուն։

Հարցեր կան։ Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ հարկ է ցուլը բռնել կոտոշներէն։ Պիտի կարենա՞նք այդ ընել, թէ, հետեւելով հօտանքին մեր նահանջները տնտեսենք, ինչպէս որ այդ արդէն սովորութիւն է...

Յ. ՊԱԼԵԱՆ

Հոկտեմբեր 4

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

«ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ» ՄԸ ՈՒՆԷԻՆՔ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Յաճախ արտասահմանէն եկողներ հարց կու տան մեզի՝ հետաքրքրութեամբ.– «Ինչո՞ւ երբեմնի Հայ գրականութեան եւ արուեստի ոստան Իսթանպուլը այսօր Հայկական գրախանութ մը չունի»:

Իսկապէս խորհրդածելի պարագայ մը, որովհետեւ մինչեւ քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ՝ յատկապէս Միջին Արեւելքի հայաշատ կեդրոններու վարժարանները դասագիրքերը Պոլսէն կ'ուղարկուէին, որովհետեւ մի քանի Հայ հրատարակիչներ կային: Այսօր, սակայն, երբ Պոլիս շարունակական տեղատուութեան մէջ կը գտնուի, վերոյիշեալ գաղութները ունին իրենց սեփական տպարանները, հանդէսները գրական շրջանակները, մտաւորականութիւնը, նոյնիսկ քանի մը համալսարաններ ունին հայագիտական ամպիոններ, ինչպէս՝ Պէյրութի ֆրանսական Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնը, Հայկազեան Գոլէճը, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքը, որոնք շատ արժէքաւոր հունձքեր կու տան Հայաշխարհին: Իսկ պոլսահայութիւնը գրեթէ ամուլ վիճակի մը մատնուած է եւ գրեթէ հազիւ իր գոյութիւնը քարշ կու տայ՝ ոմանք սահմանափակ տպաքանակով մը, եթէ նկատի չունենանք դադրածները՝ աւելի քան յիսնամեայ պատուաբեր շրջան մը բոլորելէ վերջ:

Մեր ակնարկութիւնը այս պարագային՝ «Թուլիս» գրական–գեղարուեստական կիսամեայ հանդէսին է, որու արտօնատէրը՝ Յակոբ Այվազ, այսօր աւելի քան իննսունամեայ, (այսօր 96 տարեկան) ի վերջոյ ձեռնթափ եղաւ պարտասած՝ բառին իսկական իմաստով հերոսական գոյամարտ մը մղելով եւ եզակի օրինակ մը հանդիսանալով բովանդակ Սփիւռքահայութեան: Իսկ Պոլսահայ Մամուլին Նահապետը՝ «Ժամանակ», հարիւրամեակի սեմին՝ պատնէշին վրայ կանգնած է՝ իր հիմնադիրներուն ուխտին եւ սկզբունքներուն հաւատարիմ:

Մեր անցեալ շաբթուան թիւով խօսած էինք ողբացեալ Բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի «Կարօտի Նամակ» քերթուածին մասին: Բանիմաց եւ դիւրագրգիռ ընթերցողներէս ոմանք հարց տուին ինծի, թէ ո՞ւրկէ գտայ Վարուժանի «Հեթանոս Երգեր» բանաստեղծութիւններու անգտանելի հատորը: Պատասխանեցի, թէ պոլսահայութեան (վաղամեռիկ) «Գրական Ակումբ»ին կը պարտիմ ես ալ, որովհետեւ անոր նախախայրիքներէն էր խնդրոյ առարկայ «Հատընտիր»ը, ուրկէ արտատպած էի վերոյիշեալ քերթուածը, որ դժբախտաբար շատերուն ալ անծանօթ մնաց, երբ «Գրական Ակումբ»ն ալ օր մը գրեթէ «ուժանակուեցաւ» կարգ մը չարամիտ եւ անբարեացակամ մարդոց կողմէ՝ հազիւ թէ նորածիլ՝ իր այնքան փայլուն խոստումներուն հակառակ՝ հազիւ թէ կենսատու արեւուն առաջին շողերն առած:

Մինչդեռ որքա՜ն գեղեցիկ յոյսեր կապած էին անոր՝ մեր ապագայ սերունդներուն ալ կապած: «Գրական Ակումբ»ին մահը, մեր կարծիքով, խոր եւ անջնջելի խարան մը ըլլալով պիտի մնայ ժամանակակից պոլսահայ մտաւորականութեան ճակտին, խարան, զոր դժուար թէ մաքրելու կարող ըլլան ապագայ սերունդները երկար տարիներ՝ պատմութեան առջեւ ու պիտի չփրկեն՝ ամէն անգամ երբ ձեռք անցնին անոր ցանցառ ու հազուագիւտ հատուկենտ մասունքները՝ գրադարաններու անկիւնները մնացած, եթէ պոլսահայ ընտանիքներու մօտ տարիներ վերջ ալ գրադարան մնայ...:

«Ակօս»

ՆԱՑԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Թրքական հեռատեսիլի կայան մը Բ. աշխարհամարտի նացիական ոսկիներուն մասին յայտագիր մը սփռած է. այդ ոսկիներուն մէջ են նացիական բանակներուն կողմէ եւրոպական երկիրներէն, կեդրոնական դրամատուներէն, յատկապէս պելժական ոսկիներէն գրաւուածները, նաեւ կեդրոնացման ճամբարներու զոհերուն անհատական ստացուածքը: Այն պնդումներուն մասին թէ այդ հարստութենէն մաս մը Թուրքիա տարուած է, լրագրող մը զրոյց ունեցած է հարցին մասնագէտ Թուրք երիտասարդ քաղաքագէտ Կ. Երճէլի հետ ("Միլլիէթ", Հոկտ. 1):

Ան կ'ըսէ թէ նացիական ոսկին Թուրքիա հասած կրնայ ըլլալ քանի մը ճամբով: Առաջինը պաշտօնական է. Թուրքիա քրոմ կ'արտածէր դէպի Գերմանիա. ատոր փոխարժէքը կը վերածուէր ոսկիի ու կը պահուէր Զուիցերիոյ, կամ այլ երկիրներու դրամատան հաշիւներու մէջ: Յետոյ ատոնք փոխանցուած են Թուրքիոյ Կեդրոնական դրամատան: Առաջին անգամ 1945ին 3·1 միլիոն տոլարի արժէքով ոսկի փոխադրուած է Թուրքիա: Ատիկա, կ'ենթադրուի որ 40 թոնի շուրջ քանակութիւն մըն է: Փաստուած չըլլալով հանդերձ, անկարելի չէ որ առանց որեւէ արձանագրութեան եւս ոսկի մտած ըլլայ երկիր:

Կ. Երճէլ պատասխանելով "Նացիները կրնա՞ն Թուրքիոյ մէջ ոսկի պահած ըլլալ" հարցումին, կ'ըսէ թէ այդ մասին պնդումներ կան: Սակայն կարելի չէ եղած փաստել: Կը խօսուի նացի որոշ սպաներու եւ Թուրքերու յարաբերութեան մասին: Մտածողներ կան որ անոնց միջոցով նացիական 400 թոն ոսկին Թուրքիա փոխադրուած է:

Թուրքիա 1960ին Գերմանիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքած է. իր Կեդրոնական դրամատան մէջ պահուած անոնց ոսկիները ետ տուած է. այսինքն՝ 223 քկ. ձոյլ ոսկի եւ 32·799 ոսկեդրամ: 1997–1998ին ԱՄՆ-ու նախաձեռնութեամբ Լոնտոնի, Ուաշինկթընի մէջ ժողովներ կը կազմակերպուէին. ըստ պատրաստուած տեղեկագրի մը, Թուրքիոյ մէջ այդ շրջանին անհատական հաշիւները ներառեալ, 6·5 – 11·5 միլիոն տոլարի արժէքով ոսկի կը գտնուի: Ու այս մարզին մէջ, մէկդի ձգելով Վատիկանը, Թուրքիա միակ երկիրն է որ նացիական ոսկիներու մասին պնդումներու թիրախ եղած, բայց մէկ ղրուշ հատուցում չէ վճարած:

Լրագրողը կը յիշեցնէ թէ հեռատեսիլի յայտագրին խօսուած է Թուրք ընտանիքի մը մասին որուն ըսուած է թէ նացիական ոսկիներ պահ տրուած են: Երիտասարդ մասնագէտին կարծիքով՝ եթէ կայ նման ընտանիք, Թուրքիոյ ամենահարուստ հարիւր ընտանիքէն մէկը պէտք է ըլլայ, եթէ այդ ոսկիները անոնց հարստութեան հիմ դարձան:

ԱՄՆ–ու, Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի կողմէ կազմուած Ոսկիի յանձնաժողովը 1947 Հոկտեմբերէն 1999 Հոկտեմբեր տասը երկրի հատուցում – 300 միլիոն տոլար – վճարած է:

Թուրքիոյ մէջ գողցուած այդ ոսկիներէն գտնուելու պարագային, անոնց ժառանգորդները կամ կեդրոնական դրամատուները խօսակից պիտի ըլլան: Խուսափելու պահանջելու իրաւունք չունի: Հարցը պիտի հետապնդուի հրէական համայնքներու կողմէ:

Livres reçus

AVIS DE RECHERCHE

une anthologie de la poésie arménienne contemporaine

Poèmes choisis et traduits par :
Olivia Alloyan, Stephane Jaranics, Krikor Beledian, Nounée Abrahamian
avec la collaboration de :
Alice Keghelian, Nadia Basmadjian, Marie Gostanian

Editions Parenthèses, Marseille 2006

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԷՆ

Հայաստանում ուսանելու եկած ըսփիւռքահայ ուսանողին Հայրենիքում ըսպասում է իրականութեանը յարմարուելու ծանր մի շրջան, որի տեւողութիւնը կախուած է տուեալ ուսանողի ներքին պատրաստուածութիւնից: Դա գլխաւորէն պայմանաւորուած է մտածելակերպերի տարբերութեամբ, որ կայ Հայաստանի եւ Սփիւռքից եկած երիտասարդների միջեւ: Սփիւռքի մի խումբ ուսանողներ եւ նրանց հայաստանցի համախոհ երիտասարդներ այդ խնդիրը հնչեցրել են Հոկտեմբերի 3ին Փաստարկ ակումբում:

Սոցիալ–դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան "Տխրունի" ուսանողական միութիւնը հանդէս է եկել յայտարարութեամբ, որով համապատասխան պետական կառոյցներին կոչ է արել զբաղուել խնդրով եւ ամէն ինչ անել Հայաստանի եւ Սփիւռքի երիտասարդների միջեւ առկայ անջրպետը վերացնելու համար: "Տխրունու" ղեկավարը հայաստանցի երիտասարդ է, որը սակայն միացել է սփիւռքահայ ուսանողների խմբին: Իսկ այդ խմբից Անին, որ իրանահայ է եւ ներկայացնում է ՀՅԴ Նիկոլ Աղբալեան ուսանողական միութիւնը, ասում է, որ հայաստանցի երիտասարդները ցանկանում են, որ Սփիւռքից եկած ուսանողները նմանուեն իրենց: Անին նշում է, թէ այստեղ չեն հասկանում, որ իրենք տարբեր են, այլ միջավայրի ծնունդ, եւ ունեն իրենց մտածելակերպը, աշխարհընկալումը, պահուածքը, հագ ու կապը:

Անիի խօսքով, շատ խնդիրներ ունեն յատկապէս տղաները: Նա բերում է մազերի օրինակը, ասելով, որ եթէ մի սփիւռքահայ երիտասարդ երկար մազ է պահում, որովհետեւ այդպէս իրեն յարմար է, ապա նրա կուրսեցի հայաստանցիները անմիջապէս խնդիր են յարուցում՝ պահանջելով, որ կտրի մազերը: Անին ասում է, որ ինքն օրինակ համակերպուել է Հայաստանի իրականութեանը, բայց շատ շատերի համար դա ամէնօրեայ դժուարութիւն է ու հոգեբանական ծանրութիւն:

Նարեկ Սեֆերեանը, որ արմատով Լիբանանից է, բայց ծնուել ու մեծացել է Հնդկաստանում, ասում է որ Սփիւռքում որոշակի զգայական, գաղափարախօսական ընկալում ունի Հայաստանը, եւ երբ գալիս են այստեղ ու բախւում են սովորական երկրի սովորական իրականութեանը, ապա որոշակի հիասթափութիւն են ապրում, ինչը յատկապէս նկատելի է ուսանողների մօտ, ովքեր գալիս են ոչ թէ մի քանի շաբաթ զբօսաշրջելու, այլ մի քանի տարի ապրում են Հայաստանում:

Ինչպէս պէտք է յաղթահարել առկայ դժուարութիւնը, ուսանողներն իրենք էլ դժուար են պատկերացնում: Նրանք դա համարում են թէ ամէն մի մարդու յարմարուելու, թէ ժամանակի եւ թէ իշխանութեան գործողութիւնների խնդիր: Օրինակ Անին համարում է, որ պէտք է դպրոցից սովորեցնել հայաստանցի երեխաներին, պատանիներին, թէ ինչ է ըՍփիւռքը, բացատրել, որ սփիւռքահայը նոյնպէս հայրենակից է, պարզապէս ծնուել ու ապրել է մէկ այլ տարածքում եւ ունի տարբեր մտածելակերպ, եւ նաեւ այդ մտածելակերպով ապրելու իրաւունք:

«Լրագիր»

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Պապա Քրիս պատասխան չի կրնար տալ եւ «Վա՛ա՛ա՛յ» կ'ըսէ, «Պալթաճը Թաշա վուրտուք» (կացինը քարին զարկինք) կը յարէ եւ երեսները կախելով, սուրճ մը կ'առնէ ու կ'ելլայ կ'երթայ:

Պապա Քրիս տարիքը առած, միշտ այգիին մէջ ապրած սքանչելի Զավուշ իւզիւմի կոչուած խաղողը հասցնելու մասնագիտութիւնն ունէր. բարի մարդ մ'էր. ներեց մեր անառակութիւնները:

Մեր սոյն այգեկութթային արշաւանքին ճիշդ տարեդարձին էր, որ մեր սիրելի Սարգիսը յանձնեցինք հողին ինչպէս գրած եմ. եւ իմ խօսած դամբանականիս մէջ Պապա Քրիսին այգետանին ըրած մեր այցելութիւնը ակնարկել ուզած եմ երբ կ'ըսէի՝ «Սիրեցեալդ իմ Սարգիս. տարի մը առաջ չէ՞ր որ ընկերներէդ շրջապատուած դէպի սա հանդիպակաց բլուր կ'ուղեւորուէինք, մեր ընկերական խրախճանքին հանդէսն ընելու. այո՛, հեռուն ճիշդ այս օրս էր, որ Զամլըճայի ստորոտը ժողվուած անոր հովանաւոր մայրիներուն ներքեւը կը նստէինք. այսօր էր որ փոխան գինւոյ բաժակաց, խաղողի ողկոյզներ ի ձեռին, ուխտեցինք մեր եղբայրական խնջոյքը նորոգել ամի ամի բայց աւա՜ղ...» եւ այլն:

Այսօրինակ էր մեր ընկերակցութիւնը, լի անմեղ զբօսանքներով, որոնք բնականաբար կրնային տղայական անմեղ չարութիւններով ալ պճնազարդուիլ, սակայն տեւական չէինք ըներ այդպիսի չարութիւններ:

Հակառակ Սարգիս Եազմաճեանի առթած դառն սուգին, կը շարունակէինք մեր դպրոցը, ողբալով այն մեծ պարապը զոր թողած էր մեր մէջ այդ անմոռան պատանին, եւ նոյն ատեն մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէինք ազգային իրադարձութիւններուն ու անհամբեր կը սպասէինք ռուս–թրքական պատերազմին վախճանին:

Արտակարգ ուրախութեամբ կը լսէինք, Ժէնէրալ Լօրիս Մելիքօֆ, Տէր Ղուկասօֆ եւ Լազարեան զօրապետներուն Ասիական ճակատի վրայ տարած ջախջախիչ յաղթութիւնները եւ ռուս բանակներուն դէպի Կարին եւ այլուր յառաջխաղացումը, մինչ Եւրոպայի կողմն ալ դարձեալ՝ ռուսական ուրիշ բանակներ խորտակելով թշնամին հսկայաքայլ կը յառաջանային, եւ Թուրք արիւնահեղ ճիրաններէն ի սպառ կ'ազատէին սերպ, պուլկար, ռումէն ընկճուած ազգերը. եւ մէկ ոստումով ալ կուգային մինչեւ Կ. Պոլսոյ մօտերը, կը տեղաւորուէին Սան Ստեֆանօ գիւղը. մեծանուն Տատեան ընտանիքներու բնակավայրը, ուր կը կնքուէր դաշնագիր մը Ռուսին ու Թուրքին միջեւ եւ այդ դաշնագրին մէջ կը գրուէր Հայերուս վերաբերեալ 16րդ յօդուածը, որ տարի մը յետոյ, ափսո՛ս, պիտի ըլլար Պէրլինի 61րդ վատ յօդուածը:

Ռուս–Թուրք պատերազմի միջոցին էր, որ Հայրս որոշեց փոխադրուիլ այնեւս մեր միւս տունը, զի մեծցած էինք. Նստած տուներնիս նեղ կուգար մեզի: Անցանք հոն. հազի՛ւ թէ քանի մը շաբթուան տեղաւորուած էինք, գիշեր մը յա՛նկարծ սաստիկ հրացանաձգութիւններ սկսան. կը կարծէինք թէ Թուրքերը կը յարձակին Ռուսերուն վրայ. մինչդեռ հետեւեալ առտու տեղեկացանք որ այդ հրացաններուն պատճառը ուրիշ բան չէ եղեր, բայց եթէ լուսնի խաւարումը, որ այդ գիշեր պատահեցաւ ու զայն դիտեցինք ցվերջ:

Ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը կատարեալ, որուն բացատրութիւնը մարդ կ'ամչնայ բերան առնել, բայց Թուրքի մտայնութիւնը ըմբռնելու համար կ'արժէ քանի մը տող գրել այդ առթիւ:

(Շար. 85)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑԷՔ ՏՕՆԵՆՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի
կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի
ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՑՈՑ Եւ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնախմբութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանթէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարիս Կամսարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մտաւորականներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի լլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեցեալներուն համար, որոնք են.

Թորգոմեան Վահրամ, Գաբամաճեան Կիւլենիկ, Բաշալեան Լեւոն, Շահին Խոսկար, Գէորգեան Տէվլէթ, Անտոնեան Արամ, Զօպանեան Արշակ, Քոչարեան Ստեփան, Պէրպէրեան Շահան, Ալխազեան Յովհաննէս, Պօյաճեան Ակիւլմէ, Մոզեան Լեւոն, Պագալեան Արամ, Պէրպէրեան Օննիկ, Տէր-Յակոբեան Յակոբ, Փայլակեան Տ. Ազգէ Քհնյ., Պախթիարեան Տ. Հմայեակ Ծ.Վրդ., Հանչէր Արամ, Տատուրեան Ահարոն, Խոնդկարեան Արշամ, Թորոսեան Հրանդ, Ճիգմէճեան Գրիգոր, Բալուեան Հրանդ, Պումեաթեան Մենտոր, Փիրփիրեան Աղասի, Քարեան Սեդրակ, Մութաֆեան Զարեհ, Պարթեւեան Արա, Մեսումենց Աւետիս, Պետիկեան Գրիգոր, Պետիկեան Սերժին, Ալէքսանեան Գառնիկ, Զարոյեան Պետրոս, Պասմաճեան Արեգ Տիրատուն, Թաթուլ Իսկուհի, Թաթուլ Վահրամ, Ծառուկեան Անդրանիկ, Գարտաշեան Արտաշէս, Պետրոսեան Արամ, Պաշեան Տիգրան, Արապեան Բիւզանդ, Սիպիլեան Օննիկ, Համբարձումեան Արթօ, Պէրպէրեան Ծատուր, Պէյլէրեան Արթիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de Robert GUEDIGUIAN,
réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր-Դաւթեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սթեփանի Տէմիրճեանի եւ ընտանիքին իրենց մօր՝ վարդուհի Տէմիրճեանի *մահուան առթիւ:*

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Ազատուհի Հաճիպօղոսեանի *յիշատակին եղած հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գոսթա Անիպալ 30 Եւրօ:*

□

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens
de France de Sevran-Livry
achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture
Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons
à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue
des Arméniens de France
section Sevran-Livry Gargan
et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan
et de la Seine Saint Denis

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant
du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռոմօ"*յի մէջ, Լիոն*

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04. 78. 45. 17. 55 *թիւին:*

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը եւ Երիտասարդաց ակումբը իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեանին, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Ժագ Օհանեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մեսիա Օհանեանի զաւկին ու թոռան, Տիկին Շաքէ Օհանեանին եւ զաւակներուն ու թոռան, իրենց հօր, մեծ հօր, աներ հօր, եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝ Գրիգոր Օհանեանի *մահուան առիթով:*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ *Թաղամասի "Թոսինի" սրահին մէջ՝*
6 rue Drouot — 75009 Paris
Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.-

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens
par la Chorale DARON
ses Solistes et son Orchestre
Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian
en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin
— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՅ ՄԵԿՆԱՐԿԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան	*Հայաստանի Հանրապետութեան Յատուկ Յանձնարարութիւններով դեսպան*
ԷԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ	*ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ*

եւ Ֆրանսիայի Հանրապետութեան մշակոյթի
եւ հաղորդակցութեան նախարար
ՌԸՆՕ ՏՈՆԸՏԻԷՕ ՏԸ ՎԱՊՐ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 18ԻՆ
ժամը 19:30 – 21:30-ին

Ընդունելութիւն են կազմակերպում Փարիզի Կարնիէ Օփերային թատրոնի սրահներում

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսերով

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur **«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du 14 octobre au 4 novembre — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
— Entrée libre —

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado . 13008 Marseille ☎ **04 91 77 84 70**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.552 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N°21.552

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հոկտեմբեր 11ին ալ, մամուլը կ'անդրադառնար Ազգ. Ժողովի յաջորդ օրուան նիստին, որուն ընթացքին օրակարգի առաջին հարցն էր Հայոց Ցեղասպանութեան ժխտումին վերաբերող օրինագիծը, որ կը նախատեսէ բանտարկութեան եւ տուգանքի պատիժներ։

Լիպէրասիոն (Հոկտ. 11) կը յիշէ Մայիս 18ի նիստը, որ ընդհատուած եւ փակուած էր Նախագահ Ժ.-Լ. Տըպրէի փութկոտ միջամտութեան հետեւանքով եւ ընկերվարականներու խոստումը հարցը կրկին օրակարգի բերելու աշնան։ Լուար Ատլանթիքի երեսփոխան՝ Ժան-Մարք Էյրօ կ'ուզէ որ հարցը ժամ առաջ վերջ գտնէ, քանի հինգ ամիս է Թուրքերու ծանր ճնշումին տակ է մէկ կողմէ եւ միւս կողմէ՝ Հայերուն։ Ընկերվարական յանձնախումբի նախագահը չի ծածկեր իր ջղագրգռութիւնը՝ "ճարտարարուեստի հազարաւոր աշխատանքներ կ'անհետանան եւ խօսքը միայն Հայոց Ցեղասպանութեան մասին է" կը բացագանչէ։ Իրեն համամիտ են Ճ. Լանկ, Սթրոս-Քահն, Արնօ Մոնթըպուր, որոնք շատ վերապահ են, աւելի ճիշդ՝ դէմ։

Իւ. Էմ. Փէ.ն ալ շատ խանդավառ չէ։ Համամիտ ըլլալով խումբին դիւանին կարծիքին, Պերնար Աքուայէ դատապարտած է "մեթոտ"ը, շեշտելով՝ "Օրէնքը յարմար գործիքը չէ Պատմութիւնը գրելու համար"։ Սկզբունքի դիրք մըն է, բայց քուէարկութեան մասին ոչ մէկ հրահանգ կայ, ամէն մէկը իր ուզածը կ'ընէ։ Բայց աջի մէջ կան բազմաթիւ կողմնակիցներ, որոնց կարգին Էրիք Ռաուլթ, շատ որուն 40էն 80 երեսփոխան ներկայ կ'ըլլան նիստին քուէարկելու համար օրինագիծը։ Կարգ մը Իւ. Տէ. Էֆ.ի երեսփոխաններ ալ կողմնակից են։ Ընտրական շրջանի մը նախօրեակին, այդ օրինագիծը "ծուղակ" մը կը նկատուի Էրիք Վէօրթի (Իւ. Էմ. Փէ.) կողմէ, քանի կարելի չէ անտեսել 500 հազար հոգիի հասնող հայ գաղութ մը եւ դէմ քուէարկել, գէշ արարք մը կը դառնայ անոնց հանդէպ։ Ձախը աւելի համամիտ է հետեւելով Հոլանտի (ոչ բոլորը, անշուշտ)։ Էրիք Պէսոնի համար Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքը քուէարկելէ ետք, պէտք է նաեւ կարելի ըլլայ պատժել ժխտողները։ Խոչընդոտ մը կը նկատուի սակայն Տէվէճեանի սրբագրութիւնը կամ յաւելուածը (amendement) որ օրէնքին գործադրութենէն դուրս կը թողու "դպրոցական, համալսարանական կամ գիտական հետազօտութիւնները" (տե՛ս. "Յառաջ", Հոկտ. 7/8)։ Էյրօ շատ հոգ չըներ, կ'ըսէ. "Ծերակոյտին կ'երթայ եւ մեծամասնութիւնը թող ուզածը ընէ։ Այն պարագային, երբ կառավարութիւնը արձանագրէ իր օրակարգին վրայ"։

*
**

Հոկտ. 11ի առաւօտուն, Ֆրանս-Էնֆոյի հիւրն էր Փաթրիք Տէվէճեան, որ կրկնեց իր համոզումը օրինագիծին մասին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ, Տնտեսական եւ Ընկերային խորհուրդին առջեւ է, որ Հոկտ. 10ին արտայայտուեցաւ ընկերային երկխօսութեան արդիականացման մասին եւ ոչ ոք յուսախաբ եղաւ։ Թէ Սէ. Ժէ. Թէ.ն եւ թէ ՄԷՏԷՖ-ը ողջունեցին Պետութեան ղեկավարին ծրագիրը։ Անկէ վերջ, աշխատանքի օրինագիրքին վերաբերող որեւէ բարենորոգումի համար, կառավարութիւնը պարտի նախ բանակցիլ նիւթին շուրջ։ Աւելին՝ ամէն տարի հանդիպում մը պիտի ըլլայ Պետութեան, սենտիքաներու եւ գործատիրութեան միջեւ, որպէսզի կարենան իրենց տեսակէտները փոխանակել։

ՔՈՖԻ ԱՆԱՆԻՆ յաջորդելու համար ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարի աթոռին վրայ, Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ ընտրեց Հարաւային Քորէայի Արտաքին նախարարը՝ Պան Քի-մունը։ Վերջնական բնոյթ ունենալու համար, ընտրութիւնը պէտք է վաւերացուի Ազգաժողովին կողմէ. ընտրեալը պաշտօնին գլուխը կ'անցնի 2007 Յունուար 1-ին։

ՄԱԹԻՆԵՈՆԻ (վարչապետարան) չարաթական նախաճաշին (Հոկտ. 10) բաւական լարուած մթնոլորտ մը տիրած է հակառակ անոր որ Ն. Սարքոզի կը բացակայէր գլխու սաստիկ ցաւերու պատճառաւ։ Իր կողմնակիցները երար անցած են, որովհետեւ շիրաքեան նախարար մը ըսած կ'ըլլայ որ, Բ. շրջանին, կը նախընտրէ Սեկոլէն Ռուայալի ի նըպաստ քուէարկել քան՝ Սարքոզիի։ Վարչապետը յայտարարած է որ անհեթեթութիւն մըն է, զոր չարժեր իսկ հերքել։ Միւս կողմէ, կան նաեւ այլ թեկնածուներու անուններ, գլխաւորաբար՝ Միշէլ Ալիօ-Մարիի, որ վստահ է թէ միայն ինք կրնայ յաղթել Սեկոլէն Ռուայալի։ Տ. տը Վիլփէնի համար կառավարութեան միասնականութիւնը պէտք է յարգել։

Ա. ՊՈԼԻՏԿՈՎՍԿԱՅԱՅԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 10-ին, մոսկուացիներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, բայց նկատի առնըւած էր որ շատ երիտասարդ չկար, ոչ ալ կառավարութեան ծանօթ ներկայացուցիչներ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին։ Պարզ քաղաքացիներն են, որոնք եկած են Տրոյկուրովսկոյի գերեզմանատունը, մեծարելու համար քաջարի լրագրողուհիին թարմ յիշատակը եւ արտա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԽՈՒԼԻԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ

Մասիսի բաժնի ոստիկանութիւնը Հայանիստ գիւղին մէջ խուլիկանութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալած է երեսփոխան Յակոբ Յակոբեանը, ծանօթ՝ "Ձոյտ" անուանումով։ Ան կազաբաշխ կայանի տարածքը մտնել ուզելով վէճի բռնուած է պահապաններուն հետ ու վէճը վերածուած է ծեծկռտուքի։ Դէպքին վայրը գտնուած է հրացան մը։ Որպէս կասկածեալ ձերբակալուած են երեսփոխանին թիկնապահը, կայանին երկու աշխատակիցները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկութեան նախօրեակին Թուրք մամուլը գլխաւոր տեղը յատկացուցած էր Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրինագիծին։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր որ բաւական լուրջ հաւանականութիւն կար օրինագիծին վաւերացումին։ Ու այս պարագան Ֆրանսայի դէմ զայրոյթ շղթայազերծելու կը մղէր։ Թուրքիոյ վարչապետը Ֆրանսան կը նկատէր խաւարին վերադառնալու ցանկութեան տէր երկիր մը, պնդելով որ իր երկրին պատմութեան մէջ տեղ չունէին հալածանքները, խաւար միջնադարը եւ գաղթարարութիւնը։ Էրտողան Ֆրանսայի "հակաթուրք անհեթեթ պնդումները անտրամաբանական, անիրական" կը նկատէր, ըսելով որ Եւրոպական Միութիւնը հարկ է անպայման կեցուածք ճշդէ իր կարեւոր անդամներէն Ֆրանսայի "մտաւոր խաւարում"ին դէմ։

Հետաքրքրական էր այդ մամուլին էջերուն մէջ կարդալ թէ Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտով "անդոյ" հարցին մասին վարչապետը կ'ըսէր. "Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ խնդիր մը իրեն պարտականութիւն նկատել երբէ՞ն ի վեր Ֆրանսայի գործն է"։ Ապա կը յաջորդէր վերջնագիրը. "Աշխարհը դադրած է գաղթավայրերու համալիր մը ըլլալէ։ Այս առումով Հոկտեմբեր 12ին առնուելիք սխալ քայլը ոչինչ պիտի փոխէ Թուրքիոյ համար, բայց Ֆրանսայի համար շատ բան կը փոխէ"։

Հետաքրքրականէն աւելի զուարճալի էր կարդալ որ մինչ Թուրքիոյ իշխանութիւնները Արեւմուտքէն՝ Եւրոպական Միութենէն, Եւրոպայի ընկերվարականներէն օգնութիւն, զօրակցութիւն կ'ակնկալէին որպէսզի Հոկտ. 12ի քուէարկութիւնը ձախողի, նոյն Արեւմուտքին ուղղուած ծանրածանր արտայայտութիւններ ալ տեղ գտած էին նոյն էջերուն վրայ։

ԱՆԱՓ կուսակցութեան ընդհանուր նախագահը Է. Մումճու յայտարարած էր թէ Ցեղասպանութիւնը հնարողը Արեւմուտքն է եւ իր յանցանքը Թուրքիոյ վերագրելով կը ջանայ պատասխանատուութիւնը անոր բեռցնել։

Այս ենթախորքին վրայ բնական էր որ կարեւորութեամբ անդրադարձ գըտած էին Ճ. Լանկի կեցուածքը, արտայայտութիւնները։ Ան կ'որակուէր "առաջապահական նախարարը" որ ընդգծած էր օրինագիծին Ֆրանսայի Սահմանադրութեան հակասող բնոյթը։

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թրքահայերու Մեսրոպ Պատրիարքը գրաւոր յայտարարութեամբ մը իր կարգին դէմ արտայայտուած է նոյն օրինագիծին վաւերացումին։ Աւելորդ է ըսել որ Մեսրոպ Արք. ամբողջութեամբ կը կրկնէ Թրքական պաշտօնական տեսակէտ, գործածելով [illegible] նոյն կէտերը, նոյն պատճառաբանութիւնները։

Ան յայտարարութեան մէջ ըսած է.

"Այն բոլոր նախաձեռնութիւնները որոնք կը խոչընդոտեն անհատին արտայայտութեան ազատութիւնը, կը խափանեն Հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն երկխօսութեան հոլովոյթը, կ'առաջնորդեն երկու հաստուածին ազգայնամոլ ու ցեղապաշտ տարրերուն հզօրացումին։ Կը վըտանգուի երկու ժողովուրդներուն միջեւ արդէն սահմանափակ երկխօսութիւնը։

Հարցին հետազօտութեան, քննարկումին ու վիճարկումին համար հարկ է որ Հայաստանի ու Թուրքիոյ գլխաւորութեամբ բոլոր երկիրները փոխանակ արգելակող միջոցներու, դիմեն արգելքները վերցնող քայլերու։ Նպատակը պէտք է ըլլայ երկխօսութիւնը, փոխադարձ ըմբռնումը խրախուսելու կոչուած յաջող նախաձեռնութիւնները։ Այն բոլոր քայլերը որոնք այս նպատակին չեն ծառայեր, մեր կարծիքով վաւերական չեն"։

Մեսրոպ Արք.ի դատումները մեծ գնահատանք գտած են Թուրք մամուլի անուններէն. այնքան որ հարցին նուիրուած էջերու մէջ, ինչպէս "Միլլիյէթ"ի խմբագրականին (Հոկտ. 11), կ'ըսուի. "Ֆրանսայի հայ համայնքը որ չի նշմարեր թէ այս անմտութիւնը որքա՛ն ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ նոր-նոր փչել սկսած մեղմ հովերուն, Թուրքիոյ 70 հազար ապօրինի կացութեան տէր Հայաստանցիներուն համար եւ որքա՛ն կը վրդովէ Թրքահայ համայնքը, երանի՛ թէ ունկնդիր ըլլայ Մեսրոպ Պատրիարքին ու "Ակօս"ի խմբագիր Հ. Տինքին"։

Հ. ՏԻՆՔԻ ՆԱՄԱԿԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

Իր գրածներով "Թրքութիւնը անարգել"ու ամբաստանութեամբ դատուած ու դատապարտուած լրագրողը ըստ "Ագշամ"ի նամակ մը ղրկած է Ֆրանսացիներուն, որպէս Թուրքիոյ հանրապետութեան քաղաքացի։

Ան կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին, քաղաքական մարդոց ուղղուած նամակով բողոքելու շարժումի մը ձեռնարկած են։ "Իմ երկրիս մէջ ապրածներս պատճառ չեն որ Թուրքիոյ քաղաքացիի պարտականութիւններս անտեսեմ" կ'ըսէ ան։

Յետոյ կը կրկնէ օրինագիծը վաւերացնելու պարագային Ֆրանսա գալու եւ "Ցեղասպանութիւն գործուած չէ" յայտարարելով պատժուելու մտադրութիւնը։ Հայեւթուրք երկխօսութեան սպառնացող վտանգը, երկու ժողովուրդները գործակցութեան առաջնորդելու քայլերուն կարեւորութիւնը հոս եւս տեղ գտած են, "Ֆրանսա սխալ քայլ կ'առնէ" եզրակացութեամբ։

Այլ պարագաներու մէջ կրնար թերեւս զուարճալի ըլլալ, բայց ներկայի պայմաններով տխուր է տեսնել որ Թուրքիա մեծութեան, հզօրութեան դիրքերէ իբրեւ թէ Ֆրանսայի ընթացքը արհամարհելու փութահեռ, լուրջ խուճապի մը բոլոր նշանները կու տայ. մինչեւ իսկ իր խուճապը աւելորդ չի դարձներ ամէն առիթով արհամարհուած, վարկաբեկուած փոքրամասնութեան մը դէմքերուն պարագայական նեցուկը։

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մոսկուայի Լենինեան շրջանի Կարտինօ գիւղին մէջ երկու Հայաստանցի սպաննուած են։ Տան մը մէջ 33 տարեկան այր մարդու մը եւ 22 տարեկան երիտասարդուհիի մը դիակները գտնուած են։ Երկուքին ալ վրայ հրազէնի հարուածներու վէրքեր տեսնուած են։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՈՒՂԻՆԵՐ

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Շատ քիչ ժամանակ եղաւ, որ «Լուիսա Հայրապետեան» Հիմնարկութիւնը հանրային հրապարակ իջաւ գործելու համար քաղաքական (իրաւական) կալուածի մէջ՝ յանուն Հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին եւ պատմական ճշմարտութեան եւ իրաւունքի հետապնդումին։ Եթէ ազգային գործունէութեան վերեւի մարզերը թափուր չեն, եւ կան արդէն շարք մը կազմակերպութիւններ կամ մարմիններ, որոնք տասնամեակներէ ի վեր լծուած են յիշեալ նպատակներուն, այսուհանդերձ "Լուիսա Հայրապետեան" հիմնարկութեան պարագային կրնանք ընդգծել հիմնական տարբերութիւն մը.– Քարոզչական (եւ ինչու ոչ՝ քաղաքական) գործունէութեան, մարտավարութեան ու պայքարի այն նոր ուղիները, որոնց հետամուտ է Հիմնարկութիւնը եւ որ սկսած է գործի դնել յաջողապէս։

Այս համոզումին յանգեցանք, երբ ներկայ եղանք "Փայրօ" թատրոնին մէջ այս օրերուն խաղցուած թատերական յուզիչ ներկայացումի մը, խաղարկութեամբ արժանթինցի նշանաւոր դերասանուհիներու։ Բայց մինչ այդ պարզենք ըստ մեզի այն նոր ուղիները, որոնք կ՚որդեգրուին "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութեան կողմէ.-

ա) Ցանգելու համար Հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին եւ (դատականօրէն) ստիպելու համար, որ Թուրքիա ընդունի իր յանցապարտութիւնը՝ Հիմնարկութիւնը կը կառչի "Ճշմարտութեան իրաւունքի" վրայ, որ Մարդկային Իրաւանց կալուածին մէջ միջազգայնօրէն ընդունուած իրաւական սկզբունք մըն է, եւ որուն կրնայ դիմել իւրաքանչիւր հայ անհատ, Թուրք պետութենէն տեղեկութիւն պահանջելու համար 1915 թուականին Օսմանեան տէրութեան սահմանին մէջ ապրող իր հարազատներու մասին։ Պարզօրէն ըսուած՝ ո՞ւր են, ի՞նչ եղան, ինչպէ՞ս մեռան, ո՞ւր թաղուեցան 1915ին (ըսենք) Խարբերդի այսինչ գիւղի կամ թաղամասի մէջ ապրող այսինչ մարդիկը։ Հայ Դատ հետապնդելու նոր ուղղութիւն մըն է ասիկա, որ ոչ միայն դատականօրէն նեղի կը մատնէ յանցապարտ պետութիւնը, այլեւ ցեղասպանութեան ճանաչման պայքարը կ'ընդհանրացնէ անհատներու վրայ, գործնապէս իւրաքանչիւր հայ անհատ մասնակից դարձնելով այդ պայքարին։ (Այս իմաստով արդէն նոտար Գրիգոր Հայրապետեան դիմած է դատական գործողութեան, եւ Արժանթինի դատական իշխանութիւնները վերեւի հարցադրումները ուղղած են Թուրք պետութեան, տեղեկութիւն պահանջելով նոտարի հարազատներուն մասին, որոնք 1915–1923 տարիներուն կ՚ապրէին Բալուի եւ Զէյթունի մէջ)։

Նոր ուղղութիւն մը՝ անկասկած։

բ) Հայկական ցեղասպանութիւնը չըմեկուսացնել համանման զանգուածային բնոյթի այլ ոճիրներէն, եւ զայն զուգորդելով այդ չարագործութեանց, պայքարիլ յանուն արդարութեան հետապնդումին եւ ի խնդիր ժողովուրդներու բարեկամութեան ու խաղաղ կենակցութեան։

գ) Երրորդ նորութիւնը այս վերջին նախաձեռնութիւնն է. Ցեղասպանութիւնը դարձնել արուեստի (այս պարագային թատերական) նիւթ, բեմը օգտագործելով իբրեւ միջոց, շարժելու համար օտար հանդիսատեսներու խղճմտանքը։ Անշուշտ պահելով համապատասխան արուեստի չափանիշները։

Խօսելով այս վերջին նախաձեռնութեան մասին, Պուէնոս Այրէսի "Փայրօ" թատերասրահին մէջ խաղցուող այս կտորը (հեղինակ Գլատուիս Փինէյրօ) կը ներկայացնէ հայ ընտանիքի մը՝ այրի կին մը եւ իր փաստաբանուհի երիտասարդ աղջիկը, ընթացիկ մէկ գիշերը, որուն ընթացքին մայր ու աղջիկ կ՚ունենան շատ հետաքրքրական, սուր, յուզիչ եւ հոգեբանօրէն խորունկ երկխօսութիւն, որ կը դրսեւորէ մարդկային ողբերգութիւն մը.– Հայկական ցեղասպանութենէն մինչեւ 70ական թուականներու արժանթինեան զինուորական բռնութիւնները։ Մայրը՝ Տորա, Եղեռնին զոհ տուած է գրեթէ իր ամբողջ գերդաստանը, վերապրած է միայն մայրը, որ իրեն հետ հաստատուած է Արժանթին,'20ական թուականներուն, եւ իր աղջկան սոսկալի եղելութիւններ պատմելով բռնագաղթէն եւ ջարդերէն, ո՛չ միայն արթուն պահած է ցեղասպանութեան յիշողութիւնը, այլեւ գրեթէ մղձաւանջի վերածած զայն։ Ասոր վրայ աւելցնենք, որ Տորայի 19 տարեկան առաջին աղջիկը՝ Անոյշ, առեւանգուած եւ անհետացած է զինուորական բռնատիրութեան կողմէ, բան մը որ կրկնապատկած է խեղճ մօրը ներքին տառապանքը։

Այս կէտէն ալ կը սկսի Հայկական ցեղասպանութիւն – Արժանթինեան բռնութիւններ զուգորդութիւնը։

Եթէ նկատի չունենանք այս վերջին (Արժանթինի համար իւրայատուկ պարագան) կրնանք ըսել, որ մայր ու աղջիկ կը կազմեն յետ-եղեռնեան հայ տիպար ընտանիք մը։ Տունին մէջ կը տիրէ հայկականութեան մթնոլորտ մը՝ անուններ, տան ներքին զարդարանքը, հայկական երաժշտութեան, պարի ու խօսքի ներկայութիւնը, հայաշատ թաղամասի մը մէջ բնակութիւն հաստատելը, եւլն.։ Վերջապէս, ցեղասպանութեան յիշատակին մնայուն յաճախանքը։ Տորա ըսփիւռքեան առաջին սերունդի ներկայացուցիչ է, որուն համար ցեղասպանութիւնը պայքարի հարց չէ տակաւին, այլ հոգեկան խոր տագնապանք, կեանքի կեդրոնացում։ Ան իր ամուսնոյն հետ այցելած է արեւմտեան Հայաստան, տեսնելու համար այն վայրերը, ուր ծնած ու նահատակուած են իրենց նախնիքները։ Իսկ աղջիկը՝ Սիլվիա, ասպարէզով իրաւաբան, որոշած է նուիրուիլ ճշմարտութեան որոնումին ու հետապնդումին վասն ցեղասպանութեան հաստուցումին։ Սիլվիայի համար հոգեկան տագնապի հարց չէ այս ազգային ողբերգութիւնը, այլ դատական հետապնդումի խնդիր, ճշմարտութեան եւ արդարութեան հասնելու մտաւորական թէ քաղաքական ճգնումի շարժառիթ։

Այս է վեր ի վարոյ թատերախաղին միջուկը, որ ունի նաեւ հոգեբանական խորք մը։ Արդարեւ, մայրը կորսնցնելէ վերջ իր առաջին աղջիկը (փաստաբանուհին 4 տարեկան էր, երբ առեւանգեցին եւ սպաննեցին իր քոյրը), եւ ապրելով մօրը վերյիշումներու մղձաւանջով (երբ զինուորականները կը խուժեն իրենց տունը, պատուհան կինը կը բացագանչէ. «Թուրքերը եկան նորէն») ցկեանս կորսնցուցած է նաեւ ապրող այս աղջկան վրայ գուրգուրալու, զայն սիրելու բնական շնորհները, եւ իր ամբողջ ուշքը կեդրոնացուցած է կրկնակի աղէտներու վրայ։ Այսինքն խախտած է կեանքի, հարազատներու միջեւ հաղորդակցութեան եւ ազատ աճի բնական ընթացքը, ինչ որ զանգուածային ոճրագործութեան մնայուն դրոշմն է սերունդներու վարքին վրայ։ Ասիկա ցեղասպանութեան գործած ուրիշ մէկ աւերն է. Ֆիզիքական բնաջնջումէն վերջ ու աւելի՝ խաթարել մարդկային ազնիւ զգացումներու ազատ ընթացքը։

Այս գծով յիշենք, որ խորհրդանշական է թատերախաղին խորագիրը.– "Նոյն կանաչ ծառը"։ Որոշապէս հեղինակը կ՚ակնարկէ յիշողութեան մշտական ներկայութեան։ Երկու դերասանուհիները, ինչպէս նաեւ բեմադիրը Արժանթինի առաջնակարգ արուեստագէտներէն են, եւ թէ՛ շարժանկարի թէ՛ հեռատեսիլի մէջ տեղական թէ՛ միջազգային հռչակ եւ մրցանակներ շահած վաստակաւոր դէմքեր։

Ինչպէս ըսած եղանք արդէն, Հայոց պահանջատիրութիւնը ամրապնդելու, այդ ուղղութեամբ օտար ժողովուրդներու համախոհութիւնը շահելու լաւ միջոց մըն է բեմը, որուն դիմած է "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութիւնը "Նոյն կանաչ ծառը" թատերախաղի ներկայացումով։ Մայր ու աղջիկ երկխօսութեան մէջ կ՚արծարծուին սփիւռքեան մեր իրականութեան բազմաթիւ երեսները, սերունդէ-սերունդ փոխանցուող եւ կամ մէկ սերունդէն միւսը խզուող հոգեբանական թէ մտաւոր ապրումները, վերջապէս՝ Սփիւռքը իր բոլոր վերիվայրումներով. հարցականը որ կը դրուի այս թատերախաղով, հետեւեալն է. գոյութիւն ունեցող կանաչ ծառը նոյն ձեւով կ՚ընկալուի՞ բոլորին կղմէ…

Խորհրդածութեան մղող հարցական մը։

Կ՚ուզենք աւելցնել, որ թատերախաղին մէջ շատ ընդգծուած է հարցին ողբերգականութիւնը, եւ համեմատաբար քիչ կամ տկար մնացած՝ բողոքի, պայքարի ու դիմադրութեան երանգը։ Ճիշդ է որ փաստաբանուհի աղջիկը (որ կը ներկայացնէ նոր սերունդը) վճռած է լծուիլ ճշմարտութեան եւ արդարութեան հետապնդումին, սակայն բեմին վրայ իրբեւ տիպար, իրեն կը բացակայի բողոքի, պայքարելու եռանդի ուժգնութիւնը։

Կրնայ վիճելի ըլլալ նաեւ Հայկական ցեղասպանութեան զուգորդութիւնը արժանթինեան ծանօթ տագնապին հետ։ Թուական անհամեմատ տարբերութիւնը կարեւոր հանգամանք մը չէ. վերջին հաշուով ոճիրը ոճի՛ր է, մէկ հոգի ըլլայ թէ տասը՝ զոհը։ Սակայն կայ բնորոշումի եւ նպատակադրումի հիմնական տարբերութիւն մը. 1915–23 թուականներու ոճիրին նպատակն էր ցեղի մը, ազգութեան մը բնաջնջումը, մինչ 70ական թուականներուն, 30.000 արժանթինցիներ զոհ գացին քաղաքական բախումի մը, քաղաքացիական կռիւներու, որքան ալ անմարդկային ըլլան ճգմումի փոխադարձ վայրագութիւնները։ Մոռնալով սակայն այս մանրամասնութիւնը, անուրանալի է, որ հայկական ողբերգութիւնը զուգորդելով միջազգային այլ համանման իրողութիւններու, ընդարձակած կ՚ըլլանք հայութեան պայքարին հնարաւորութիւնները։ Մեր դատը վերածած կ՚ըլլանք համայնական իրաւունքի հարց մը։

Պէտք չէ մոռնանք, որ պահանջատիրական մեր պայքարին առաջին նախապայման է հայապահպանումը, հայ լեզուի պահպանումը, որոնց մասին ակնարկութիւն չկայ թատերախաղին մէջ, թէեւ մօր եւ աղջկան երկխօսութեան մէջ յիշուած քանի մը հայերէն արտայայտութիւններ (գոյգն չափով) ենթադրել կու տան, որ այս պարագան եւս գոյութենական հարց մըն է սփիւռքահայութեան համար։ Այսուհանդերձ՝ ո՛չ իբրեւ մտահոգութեան կեդրոնական հարցերէն մէկը։ Դերասանական տպաւորիչ եւ յուզիչ խաղարկութեամբ ներկայացուող այս երկը գրուած է թատերագիր եւ գրական մրցանակներու արժանացած հեղինակի մը կողմէ, ինչպիսին է Գլատուիս Փինէյրօ, մտերիմ բարեկամուհին հանգուցեալ փաստաբանուհի Լուիսա Հայրապետեանի, որ երիտասարդ տարիքին զոհ գնաց ինքնաշարժի արկածի։

Տարակոյս չկայ, որ թատերախաղի հեղինակը լաւագոյնս սերտած է հայկան Սփիւռքը շարժման դնող հիմնական խնդիրները, իրերայաջորդ սերունդներու հոգեբանութեանց նրբերանգները եւ հայ քաղաքական մտածողութեան այլազան երեսները՝ ինչ կը վերաբերի հայկական հարցի լուծման հնարաւորութիւններուն։

Շնորհաւորելի է "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութիւնը իր այս մեծապէս շահեկան ներդրումին համար, զոր կը կատարէ յանուն հայ ժողովուրդի արդար պահանջատիրութեան։

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ…

«ՀԱՒԱՒ»Ը ԻՐ «ՔԱՂՑՐԱՀԱՅԵԱՑ»ՈՎ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Բալուէն վերջի մեր կանգառն էր «Հապապ կամ Հաւաւ» գիւղը։ Ներկայիս Բալուի սահմաններէն ներս մնացած «Հաւաւ»ը աւելի 100 տարի առաջ 207 տուներով Երկանի – Մատէն գաւառապետութեան ենթակայ մեծ գիւղ մըն էր, ուր կային երկսեռ վարժարան մը, Ս. Կաթողիկէ եւ Ս. Աստուածածին անուն երկու եկեղեցիներ եւ վանք մը։ Հաւաւ ծնած են հրապարակագիր, գրող եւ ազգային գործիչ Մելքոն Կիւրճեան, Նազարէթ Մանկունի եւ ուրիշներ։

Գիւղի անունին ծագման մասին կը պատմուի թէ ժամանակին «մեծ հայրերու-հաւերու աւան, Հաւ- աւան» կը կոչուի եղեր, բայց ժամանակի ընթացքին վերջին «ան» վանկը ստուելով դարձեր է «Հաւաւ», որն ալ աւելի վերջ փոխեր ու վերածեր են «Հապապ»ի։ Ըստ աւանդութեան մը, օրին մէկը գիւղին ժողովուրդը Թադէոս Առաքեալի քարոզի միջոցին շան պէս հաչելով ծաղրեր է, ան ալ «Միշտ հաւ-հաւ ընէ՛ք» ըսելով անիծեր է եւ գիւղի անունն ալ «Հաւաւ» է մնացեր։ Աւանդութիւն մըն ալ կայ, որ կ՚ըսէ թէ գիւղին առաջքի ընդարձակ դաշտին մէջ գտնուած խաչաձեւ կոթողները Թադէոս Առաքեալի գործերն են։ Անցեալին այս դաշտին մէջ կային Խոչմաթ, Սակրաթ, Նըպչի, Զէթ եւ այլ անուն տասնեակ մը Հայ գիւղեր, ամէն մէկը իր եկեղեցիով։

Հապապ մտնելով, առաջին առթիւ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց գիւղին ապրանոցի վերածուած պատմական աղբիւրներու եւ շրջակայքին աղտոտութիւնը, աւելի վերջ ալ մեր շուրջին անբաժան երախաներուն առատութիւնը, այնքան որ մեր տեղացի ուղեցոյց բարեկամը ամէն քայլափոխի կը ստիպուէր իրենց լեզուով սաստել, բայց անօգուտ։ Ի վերջոյ սակայն երկխօսութիւնը հաստատուեցաւ մեր ու անոնց միջեւ, եւ երախաներուն երգերով ու արտասանութիւններով առաջնորդուեցանք դէպի գիւղին մերձակայ գեղատեսիլ բարձունքը, ուր պէտք է ըլլար համբաւաւոր Քաղցրահայեաց կամ Հաւաւու Վանքը։

Այս վանքին անունը, որ յաճախ կը շփոթուի Կիլիկիոյ շրջանի Բարձրահայեաց Վանքի անուան հետ, ծանօթ էր մեզի երջանկայիշատակ ուխտագնացի մը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի գրաւուած պատմութիւններու տեսերիզներէն։ «Ողորմի» մը կ՚ըսենք Հաւաւցու Թոռ Աշճեան սրբազանի, բոլոր հանգուցեալ Հաւաւցիներու։

ՔԱՂՑՐԱՀԱՅԵԱՑ ՎԱՆՔԸ

…Քանի մը տեղացիներու ընկերակցութեամբ կը բարձրանանք Հաւաւու վանք ալ կոչուած սրբավայրը։ Շատ ալ դժուար չէ Քաղցրահայեացի զառիվերը, որ 15–20 րոպէէն կը բարձրանանք մրգատու ծառերու եւ անտառներու մէջէն եւ ահա կը հասնինք այնքան նշանաւոր վայրը, ուր մեզ կը դիմաւորեն հոս ու հոն նետուած մեսրոպատառ մի քանի տապանաքարեր եւ ինչպէս ամէն սրբավայրի

մէջ փլատակներ ու փլատակներ...

Ցաւ կը պատճառէ մտածելն անգամ, որ մարդիկ ինչպիսի մոլեռանդութեամբ կամ ալ ազգայնական կիրքով այդքան կարճ ժամանակի մէջ կրնան այդքան ողբալի վիճակի հասցնել ուրիշներու հնամեայ պաշտելի բարձրարժէք հարստութիւնները: Գանձ կը փնտռեն իրենց ձեռք մտած գանձը փճացնելով: Ցաւ կը զգանք բոլորս, մինչեւ իսկ մեր ուղեկցորդները: Ցաւ չեն զգար միայն պատասխանատուները ու այն տեղացիները, որոնք վանքին վերաբերեալ մեզ կը հիւրասիրեն իրենց տան առաջքի սրճեր տակ թանով ու ջուրով, մինչեւ իսկ իրենց տան նորաձեւ «Հելին»ը գեղջկ կու տան մեր խումբի «Հելին»ին եւ երբ յիշատակ կը նկարեն, ապա տանտէրը մեղքը քաւելու պէս բացատրութիւն կու տայ, որ իր եղբայրը գանձ փնտռելու համար ի զուր փորած-փլուփրած է վանքն ու շրջակայքը եւ այս վիճակին հասցուցած:

Գիտնալով հանդերձ որ չէնքերը հողի չունին, ողորմի մըն ալ կ'ալ տասսանենք Քաղցրահայեաց կամ Հասաւու վանքին համար, ուրկէ անուշին վայել գեղեցիկ ու քաղցր տեսարան մը բացուեցաւ, վարի դաշտն ու գիւղերը դիտելու առեն:

Վերջալոյսը կը դիտենք Նըպչի Սուրբ Պօղոս փլատակ եկեղեցիին մօտի դարաւոր սօսիներուն տակէն:

Ու կ'երթանք դէպի Պինկէօլ, մեր ետին թողլով Բալուն ու «Զարսանճաք»ը – այսինքն 4 սանճաքը, յիշելով նախկին հայաբնակ գիւղերն ու այսօր փլատակի վերածուած կամ անհետացած եկեղեցիները, ինչպէս, Տէրսիմի հզօր դուռ՝ Բերդակը իր Ս. Աստուածածին եւ Ս. Շամունէ եկեղեցիներով ու Ս. Թորոս կամ Ս. Տիկին վանքով, Վահնան իր Ս. Գէորգ եկեղեցիով, Վազկերտ կամ Վասակաւանը իր Ս. Թորոս եկեղեցիով եւ մօտակայքի Զորակն ու Ս. Մարիամ եւ Ս. Քառասուն Մանուկ եկեղեցիներով, Բաղնատուն ալ կոչուած Մազկերտը իր Ս. Աստուածածին եւ Ս. Յակոբ եկեղեցիներով ու շուրջի լեռներուն ցանուած ուխտավայր, եկեղեցի ու խաչքարերով:

Ու կը մտնենք անհման Մշոյ Դաշտ, ուրկէ կը հոսի Մեղրագետով հարստացած Արածանին, որուն ջուրերուն մէջ լոգնալու առեն, որպէսզի անառակ հովիւներ մերկութիւնը չդիտեն, Աստղիկ Դիցուհին մշուշով կը պատէ եղեր ամբողջ դաշտը, որ այդ պատճառաւ կոչւեր է Մուշ:

Առապել դարձած են նաեւ լեռնաշխարհի ծաղիկները, որոնցմէ մեղուները կը քաղեն Պինկէօլի անմահական ու քաղցրաբոյր մեղրը, զոր ճարելու յոյսով ճամբեզրին ի զուր կը փնտռենք գիւղը, բայց նորաշէն ճանապարհները հիներու վրայէն չանցնելու պատճառաւ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ՏԻՐԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլի "Հիւսիսային Թաղեր" կոչուած շրջանին մէջ, (15 եւ 16րդ թաղամասեր) Հայութիւնը ունի երեք առաքելական եկեղեցի: Քալիւէյլի Ս. Յակոբը, Քամփանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետը եւ Քամփանեը Փէրիէի Ս. Թադէոս-Բարթուղիմէոսը: Նաեւ վերջինիս թաղամասին մէջ կայ աւետարանական ժողովարան մը:

Երեք-չորս տասնամեակէ ի վեր, երկու առաջին եկեղեցիներուն շրջակայքը գրեթէ հայաթափ է: Հիներու տակաւ անհետացումով եւ նորերու ալ կենսամակարդակի բարձրացումով, մարդիկ գացած են բնակիլ Մարսէյլի քաղաքապետութեան սահմաններէն դուրս, հիւսիսը գտնուող այլ գիւղաքաղաքներու մէջ, որոնց անուններն են Սեփթեմ, Պուք-Պելէր, Փէն Միրապօ, Քալաս, Քապրիէս մինչեւ Կարտան որ աւելի 70–80 տարի առաջ հայահոծ էր, գաղթական չատ մը Հայերու հոն ածխահանքերը աշխատելով:

Մարսէյլէն մեկնողները այդ գիւղաքաղաքներուն մէջ կառուցած են գողտրիկ առանձնատուներ, վիլլաներ, հոն հիմած "միջակութային" պիտակով, աւելի ճիշդ բարեկամական միութիւններ, որոնք սակայն կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրած են իրենց քաղաքապետութիւնները դարձնելով հայութեան անվերապահ բարեկամներ, ինչ որ ըլլայ անոնց քաղաքական գունաւորումը՝ աջ թէ ձախ: Մարդիկ որոնք Հայ Դատին կը բերեն իրենց ամբողջ օժանդակութիւնը տեղական մակարդակէն մինչեւ Ֆրանսական Ազգային Ժողով, երբ երեսփոխանի հանգամանքն ալ կ'աւելնայ քաղաքապետի պաշտօնին: Բոլոր այդ փոքրիկ քաղաքներուն մէջ կան ցեղասպանութեան յուշարձաններ, որոնց մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ Սեփթեմինը: Կան նաեւ հայկական անուններով փողոցներ, հրապարակներ: Յիշենք միայն Կարտանի մէջ Հայաստանի եւ Միսաք Մանուշեանի պողոտաները:

չենք գտներ ու մեղրին համն ու հոտը մեր մտքին, կը մտնենք 30 տարի առաջ մեր տեսածին հետ բոլորովին անբաղդատելի, վերջին ծայր արդիականացած ու ի հիմանէ փոխուած Պինկէօլ քաղաքը, որուն կարծես միայն անունն է որ չէ փոխուեր:

«ՊԻՆԿԷՕԼ, ՀԱԶԱՐ ԿԷՕԼ...»

Քիւրտ հովիւ մը ոչխարներու եւ այծերու հօտը արածելու համար կը բարձրանայ Բիւրակնայ լեռները, ուր կը նկատէ աղբիւր մը, որ կաղալով կը մօտենայ բիւրաւոր լիճերէն մէկուն եւ վիրաւոր թաթը կը խոթէ ջուրին մէջ: Բաւական ժամանակ վերջ, առանց կաղալու կը հեռանայ, կ'երթայ: Երեկոյեան, վերադարձին հովիւը իր տեսածը կը պատմէ գիւղացիներուն: Բերնէ-բերան լուրը կը հասնի Քիւրտ բէկին, որ կանչել կու տայ հովիւը եւ կ'ուզէ որ մարմինը վէրքերով պատուած իր միակ աղջիկը առաջնորդէ նոյն տեղը՝ բուժուելու յոյսով: Խումբ մը գիւղացիներ կը բարձրանան լեռները, բայց հովիւը չի կրնար յիշել թէ ո՛ր լիճն էր աղջուն բուժուած լիճը եւ իր լեզուով կ'ըսէ բէկին. «Պինկէօլ, հազար կէօլ, էզ նիզանըմ գիժան կէօլ», որ կը նշանակէ. «Հազար հատ լիճ կայ, ես ի՞նչ գիտնամ թէ ո՛ր մէկ լիճն էր»:

Աւանդութիւնը այս է Բիւրակնեայ լիճերու եւ Պինկէօլի անուան ծագումին մասին:

(Շար. 7)

Վերջին տարիներուն նուազ հայաթափ՝ Ս. Թադէոս-Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը – ատենապետ Կարապետ Սայապալեանի գլխաւորութեամբ – լծուած է վերոյիշեալ քաղաքներու միութիւններն ու ժողովուրդը եկեղեցւոյ շուրջ համախմբելու, իրարու հետ գործակցելով միասնականութիւն ստեղծելու գործին: Շրջանին մէջ ստեղծուած է Centre de rencontres des générations arméniennes (C.R.E.G.A.) անուան տակ ենթակառոյց մը, որ բաւական թիւով երիտասարդներ հաւաքած է իր շուրջ եւ գործի մղած: Այդ միութեան մղիչ ուժն է Մարսէյլի հայ ազգային կեանքի երախտաւորներէն Արթաքի Ցաւրեան, որ հակառակ յառաջացած տարիքին, պատնէշի վրայ է տակաւին, բարի օրինակ ուրիշներուն:

Վերոյիշեալ երկու մարմիններու նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ, Հայաստանի տարուան ծիրին մէջ փայլուն ընդունելութիւն մը տրուեցաւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 29ի երեկոյեան, 15եւ16րդ թաղամասերու թաղապետութեան սրահներուն մէջ, որուն ներկայ եղան աւելի քան 200 հրաւիրեալներ, հայ թէ օտար: Անոնց մէջ վերեւ յիշուած հինգ քաղաքապետները որոնք խօսք առնելով ընդգծեցին Հայերուն բերած նպաստը իրենց շրջաններուն, եւ անոնց մէկ եւ յայտնեցին իրենց համակրանքը եւ զօրակցութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր 12ին, Հայկական ցեղասպանութեան ժխտողականութիւնը պատժող օրինագիծին քուէարկութիւնը յաջողցնելու: Բոլոր ելոյթերն ալ արժանացան անչուշտ բուռն ծափահարութիւններու:

Ընդունելութեան ժամանակ պարծադրըւեցաւ գեղարուեստական խնամուած բաժին մը որ հանդիսութեան փայլը աւելցուց, մասնակցութեամբ դաշնակահար Սարգիս Բալոյեանի, ջութակահար Գեղամ Նիկոյեանի, եւ երգերով երեցկին Անահիտ Կարապետեանի: Իր մասնակցութիւնը խոստացած ղուդուկահար Լեւոն Մինասեան, նախագահ Շիրաքի ընկերացած ըլլալով ի Հայաստան, բացակայ էր, ցաւօք: Ընդունելութեան ներկայ էր Գիւմրիի փոխ-քաղաքապետ Հրաչ Մելքոնեան որ խօսք առաւ եւ իր քաղաքացիներու ողջոյնները փոխանցեց: Հուսկ ուրեմն թաղապետ-երեսփոխան Ֆրետերիք Տիւթուա համոզուած ճառով մը, եւ Կարապետ Սայապալեան հայերէն ելոյթով մը ընդունելութեան պաշտօնական մասը փակեցին, որոն յաջորդեց եկեղեցւոյ Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած չատ ճոխ հիւրասիրութիւնը, հայկական համադամներով:

Ներկաներուն բաժնուեցաւ տողերուս ստորագրողին աշխատասիրած «Bref aperçu sur l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui» գրքոյկը, լոյս ընծայուած (Սէ. Էն. Է. Ժէ. Ա.)ի կողմէ հազար օրինակով:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Դաշնակահարուհի Անի Կասէր կը նուագէ Պրահմս եւ Շուպէրթ – Հոկտեմբեր 21, ժամը 17ին, Փարիզի չուէտական եկեղեցիին մէջ:

9 Rue Méderic — 75017 Paris

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Թուրք մուսլիմանները խաւարումը տեսնալով, կը հաւատան եղեր, թէ սատանան լուսինը իր ճանկերուն մէջ բռնադրաւած է, թէ հրացաններ դէպի երկինք պարպելով, սատանան կը վախցունեն եղեր, սատանան ալ լուսինը կը թողու կը փախչի եղե՛ր... եղե՛ր... վա՜յ խելքիս...:

Այս խայտառակ մտածումին մէջ կը տատանէին ողորմելի մուհամմէտապաշտներ, մինչ ռուս մեծայաղթ բանակը իր հարուածները սաստկօրէն կ'իջեցունէր անոնց քառակուսի, պինդ գլուխներուն:

Ռուսական բանակին դէպի Բիւզանդիոն ըրած յաղթական արշաւը մեծ ոգեւորութիւն առթեց հայ ազգային շրջանակներու. ներշնչեց ամենաքաղցրագոյնը յոյսերու, այն էր՝ հայկական գաւառներու բարենորոգման ոսկի երազը, որուն իրականացումին համար ամէն Հայ, ամէն դասակարգէ, ամէն զոհողութիւն յանձն առնելու պատրաստակամութիւն ցոյց տալ սկսաւ:

Կը տեսնայինք որ Ռուս զինուորներ եւ զօրամասեր խմբովին կու գային Սըրջիլ Բերա եւ այլուր իրենց կօշիկներուն եւ հագուստներուն Թէյլաթինեան ո՛չ անախորժ բուրումը շուրջանակի տարածելով:

Եւ այս յուսատու, բայց պատիր ժամանակին էր, 1877 Թուականին Մարտ ամիսին մէջ, որ Ցակոբ Արշակ նշանաւոր անձը, որու մասին գրած եմ, կը ձեռնարկէր Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն դէմի նոր շէնքին մէջ հաստատել «Ազգային մատենադարան»ը, ուր կը հաւաքուէին կարեւոր գիրքեր եւ հայերէն ձեռագիրներ:

Նոյն տարւոյն Օգոստոսին ալ կը կազմըւէր հոն այնքան խոստմնալից «Հայկազեան կաճառ»ը, որուն բացումը մեծ հանդիսութեամբ կը կատարէր նախագահը՝ Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէյ 1877 Հոկտեմբեր 23ին ու կ'արտասանէր գլուխ-գործոց գեղեցիկ ճառ մը, զոր լափելով կը կարդայինք "Մասիս" թերթին մէջ:

1877ի Մայիս 24ին էր, որ Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէսը արտակարգ շքեղութեամբ կատարուեցաւ Պէյքօզի Հիւնքեար-Իսկէլէսի կոչուած ընդարձակ դաշտին մէջ, եւ մենք երկու եղբայր իջանք Գուզկունճուքի նաւամատոյցը դիտելու, ականատես ըլլալու վերադարձին այն բոլոր շոգենաւերուն, զորս գանազան հայ ընկերութիւններ նախօրօք վարձած էին, երկսեռ ժողովուրդներ փոխադրած էին նոյն առատ ու Պէյքօզ եւ կը վերադարձնէին նոյն առատ ու երգերով. «Բա՛մ Փորոտան»ը կ'որոտար ամէն շոգենաւի մէջէն եւ Վոսփորն ի վար ուրիշ բան չէր լսուեր, բայց եթէ՝ «Կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛» բացագանչութիւնը որ կը մեկնէր հայ կուրծքերէ:

Սխրական էր տեսարանը, միանգամայն գերազանցապէս յուզիչ, որ դժբախտաբար չունեցաւ կրկնութիւն. Ազգ. Սահմանադրութեան 1877ի այդ շքեղ Պէյքօզեան տօնակատարութիւնը վերջինը եղաւ. յաջորդ տարիներու հանդէսները Եէտիգուլէի Ս. Փրկչեան Ազգային հիւանդանոցին դէմի պարտէզը սկսան կատարուիլ, սակայն ամէն տարի հանդէսը իր փայլէն բան մը կորսնցուց, մինչեւ որ իսպառ մարեցաւ, շնորհիւ այն ատենի մեր շնորհալի աղաներուն:

Առնուած քայլը սխալ էր, թէեւ նպատակը բարի. Ազգային հիւանդանոցին հասոյթ մը արտադրել. բայց այդ հասոյթը կ'ընձեռէին արդէն հանդէսին կազմակերպիչ ընկերութիւնները, իրենց ծախած տոմսակներով արդիւնքէն մաս մը ի նպաստ հիւանդանոցին բաժին հանելով. սխալ էր այո՛, առնուած քայլը, զի Հայ անունը որ այդ օրը մայրաքաղաքի բոլոր ազգերուն բերանը կը շրջէր, մոռցուեցաւ ու գնաց պարփակուիլ հիւանդանոցին չորս պատերուն մէջ. մանաւանդ որ Թուրք կառավարութիւնն ալ կը տեսնար, թէ անմեղ զբօսանքներ էին Հայերուն այդ օրուան ըրած խրախճանութիւնները, որով կասկածոտ վերաբերում չէր ունենար ազգին հանդէպ:

Աւելորդ է երկարաբանել այս մասին. այսպէս նշանակուած է եղեր Ազգային Սահմանադրութեան համար "չապրիլ":

Տենդոտ աշխատութեան ես լծուած էի. բժշկական վարժարանիս հետ թողած չէի ո՛չ Ս. Խաչը, ո՛չ ալ Միսաքեանի դասերը եւ ի վերայ այսր ամենայնի, կ'օգնէի մօրս տնական զբաղումներուն ու ա՛յնքան լաւ կերպով, որ մայրս կ'ըսէր ինծի՝ «Երանի թէ աղջիկ ըլլայիր»:

Մայրս համեղ լաւ կերակուրներ կ'եփէր. մանաւանդ սքանչելի անուշներ. եղանակի համեմատ, վարդի, հաղարջի, բալի եւ ծիրանի քաղցրաւենիները անպատճառ պիտի եփէր. եւ եփած օրը մօրաքոյրերս, նաեւ ուրիշ ազգական տիկիններ պիտի գային իրեն օգնելու. զի արարողութիւն մ'էր բաւական լուրջ, վարդին թերթիկները իրենց սպիտակ մասէն զատուելու էր. հաղարջներուն կոտիկները գնդասեղով հանել պէտք էր, նաեւ բալին, ծիրանին կուտերը, որ պէսզի անուշները չի քացխէին եւ լաւ պահուէին ձմեռը, եւ այս բոլորը մայրս մինակուկը չէր կրնար ընել:

(Շար. 86)

(Շար. Ա. էջէն)

յայտնելու իրենց վրդովումը: Ներկայ ե-ղած են քանի մը դեսպաններ:

ՊԱՂՏԱՏԻ իր բնակարանին վրայ յար-ձակման մը ընթացքին սպաննուած է Ի-րաքի փոխ նախագահին սխննի եւ քոյ-րը: Ամէր ալ-Հաշիմի զինուորական խոր-հըրդականն էր Պաշտպանութեան Նա-խարարութեան: Նախապէս ընտանիքին այլ անդամներ ալ (եղբայր եւ քոյրը) սպաննուած էին: Միւս կողմէ, աւելի քան հարիւր դիակներ յայտնաբերուած են վերջին 48 ժամերու ընթացքին, զոհ՝ "մահուան ջոկատներ"ուն, չիի թէ սիւն-նի, որոնք կը գործեն մայրաքաղաքին մէջ: Բոլորն ալ սպաննուած են փամ-փուշտ մը ստանալով գանկին, ըստ Ներ-քին Նախարարութեան:

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ "մարդասպան" բացա-գանչութիւններով դիմաւորուած է Տրէզ-տէն (Գերմանիա) Հոկտեմբեր 10ին, ուր հանդիպում մը կ'ունենար Անկելա Մեր-քէլի հետ: Փորձած է խօսիլ լրագրողնե-րուն առջեւ իր բացատրութիւնը տալու համար Աննա Պոլիտկովսկայայի սպա-նութեան մասին: Իրեն համար "զզուելի ոճիր մըն է", որու հեղինակները պէտք է պատժուին, բայց չէ ուզած միրճուիլ մամուլի արտայայտութեան ազատու-թեան նիւթին մէջ:

ԳԱՇԱՆԻ մարզասրահը ապաստանած գաղթականներու (ինքնութեան թուղթի տէր եւ ոչ) պարագան, որ լուծուած կը թուէր անցեալ շաբաթու, կը ձգձգուի: Ծանօթ է որ "Ֆրանսա, ապաստանի եր-կիր" կազմակերպութիւնը բնակարաններ գտած էր, ուր պիտի փոխադրուէին բո-լորը: Փոխադրուած էին 270 ընտանիք, բայց կը մնային 100 ուրիշներ, որոնք կը մերժէին առաջարկուած բնակարաններու վայրերը, շատ հեռու գտնելով: Հար-ցը առկախ էր տակաւին Հոկտ. 11ին:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 50 Եւրօ:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկե-ղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին:

Պատարագէն ետք կը կատարուի Հոգե-հանգստեան պաշտօն, Ս. եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւորականներուն, հո-գաբարձուներուն եւ բոլոր ծառայողնե-րուն հոգիներուն համար:

Սկիզբ՝ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 9ին

Ս. Պատարագ ժամը 10:30ին

Մատաղի Օրհնութիւն ժամը 12ին

Ապա Ալֆորվիլի "Սալ Վոլթէր" հան-դիսասրահին մէջ պիտի տրուի սիրոյ ճաշ, որուն հրաւիրուած են հաւատաց-եալները:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշա-տակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՑՈՑ և
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշ-տութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

⁂

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնախմբութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանթէօ Փարիզին գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան նախաձեռնու-թեամբ եւ քանդակագործ Տարիա Կամ-սարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մտաւորականներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի բլլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեց-եալներուն համար, որոնք են.

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan **et de la Seine Saint Denis**

⁂

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du **14 octobre.**

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւան-դական պարերը, այլեւ արդիական պա-րերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երա-խաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօր-պանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դի-մել 04. 78. 45. 17. 55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de: **CBAF-OPERATION LIBAN** à la Croix Bleue des Arméniens de France — Conseil d'Administration : 17 rue Bleue — 75009 PARIS

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւե-րէն.-

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▶ 01 42 96 10 10 **Lyon** ▶ 04 78 60 13 66 **Marseille** ▶ 04 95 09 30 60
armenie@saberatours.fr sevan@selectour.com marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens
par la Chorale DARON
ses Solistes et son Orchestre
Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian
en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin
— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE sur «L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du 14 octobre au 4 novembre — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
— Entrée libre —

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ 04 91 77 84 70

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20€

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·553
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
82e ANNEE — N° 21·553

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԹՐՔ. ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ԱՆՀԻՄՆ Է

Հայ Դատի Ֆրանսայի գրասենեակը Հոկտ. 11ին հաղորդագրութեամբ մը կը յայտարարէր թէ Անգարայէն Ֆրանսայի ուղղուած տնտեսական պատիժներու սպառնալիքները անհիմն են: Նոյն սպառնալիքները եղած էին 2000ին եւ 2001ին ալ, որպէսզի Ֆրանսան համոզեն ետ կենալու ցեղասպանութեան ճանաչումէն: Մինչեւ Թրքական պաշտօնական աղբիւրներու տուեալներով ֆրանքօ-թուրք առեւտուրի փոխանակումները կանոնաւոր կերպով աւելցած են տասնամեակէ մը ի վեր եւ ոչ մէկ ժխտական ազդեցութիւն կրած են Ցեղասպանութեան ճանաչումէն:

2000ին այդ փոխանակումները 5,2 միլիառ Եւրոյի չափ էին. Ֆրանսա Թուրքիոյ հինգերորդ գնորդն է եւ հինգերորդ հայթայթիչը: 2005ին այդ գումարը բարձրացած է 9,7 միլիառ Եւրոյի եւ Ֆրանսայի դիրքը, որպէս ներածող ու արտածող, փոխուած չէ, ինչպէս յիշեցուցած է Հայ Դատի գրասենեակի տնօրէնը Լ. Լէյլէքեան:

Հաղորդագրութեան կցուած է վերջին տարիներու առեւտրական յարաբերութիւններուն մէկ ցուցակն ալ, նոյնպէս Թրքական աղբիւրներու, ուր փաստը կը տրուի ըսուածին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 12ին, Ղարաբաղի նախագահ Ա. Ղուկասեան յայտարարեց թէ պիտի չներկայանայ նախագահական Գ. ընտրութեան, յարգելով Սահմանադրութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ

Հոկտեմբեր 9ին, Օփերայի սրահին մէջ կատարուած մրցումին ընտրուած է Հայաստանի 2006ի գեղեցկուհին որ կը կոչուի Մարինա Վարդանեան: Մրցումին մասնակցած են 17–25 տարեկան 23 երիտասարդուհիներ, նաեւ Արցախէն:

Մ. Վարդանեան 22 տարեկան է, աւարտած է Երեւանի համալսարանին ռուսական լեզուի եւ գրականութեան փաքիւլթէն:

Երկրորդ գեղեցկուհի ընտրուած է Արցախէն Ռիթա Ծատրեան: Ան ալ օտար լեզուներու փաքիւլթէին ուսանող է:

Մ. Վարդանեան Հոկտեմբերի վերջաւորութեան 46 երկրի գեղեցկուհիներուն հետ կը մասնակցի Եւրոպայի գեղեցկուհի մրցումին:

ՄԵՑԻՍ

«LE MONDE»

(12 octobre)

Editorial

l'Arménie en otage

Ազգային Ժողովի նիստին նախօրեակին իսկ, մամուլը դեռ կը գրաղէր ներկայացուող օրինագիծով: Յատկանշական էր Մոնտի խմբագրականը (Բ. էջ) եւ նաեւ ամբողջ էջ մը (էջ 8), ուր կը պարզուէին զանազան տեսակէտներ եւ արձագանգներ:

Յատկանշական էր Մոնտի խմբագրականը, ուր բացայայտ էր այն վերապահութիւնը որ կը տիրէ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներու մէջ: Կը յետատէ նոյնիսկ որ քուէարկուելու պարագային ալ, "օրինագիծը ապագայ չունի, որովհետեւ Ծերակոյտը հաւանաբար երբեք չքննէ": Ընկերվարական նախաձեռնութիւնը կրկնակ հարցի մը ծնունդ կու տայ, կը գրէ խմբագիրը, Պատմութեան եւ Թուրքիոյ նկատմամբ: Բանավէճի այն օրէն, երբ գաղթատիրութեան "դրական դերը" ճանչցող օրէնքը եղաւ, Ժագ Շիրաքի հետ կը կարծուէր որ "օրէնքին չիյնար Պատմութիւնը գրել": Պատմութիւնը պատմաբաններուն գործն է: Թերթին համար, օրէնքին երկրորդ անպատեհութիւնը կը վերաբերի Թուրքիոյ, ուր կան համալսարանականներ եւ լրագրողներ, որոնք յաջողեցան Թաբուն խորտակել եւ կը խորհին որ նման օրէնքի մը քուէարկութիւնը կեր կը հայթայթէ ազգայնամոլներուն: Քաղաքագէտները, կ'աւելցնէ խմբագիրը, իրենք իրենց պէտք չէ "ճշմարտութեան նախարարութեան" հանգամանք տան:

Հետաքրքրական կէտը հոն է, որ նման օրինագիծ մը, հետեւանք է կէսօ օրէնքին, բայց վարպետ բաղդատական մը կ'ըլլայ անոնց կողմէ, որոնք դէմ են այս օրէնքին (Ճ. Լանկ; Մոնտ, եւլն.) "ճըշդելու" համար, որ Հրեաներու Ողջակիզումը ժխտողները հակահրէութեան մէկ տարբերակը կը ցուցաբերեն եւ այդ մաս կը կազմէ Ֆրանսական իրաւագիտութեան, մինչ Հայոց Ցեղասպանութիւնը տարբեր նկարագիր ունի, որ կապ չունի պատժական օրինագիրքին հետ: Թուրք ժողովուրդին կը մնայ յիշողութեան իր աշխատանքը տանիլ:

Լը Մոնտ ամբողջ այլ էջ մըն ալ նուիրած էր, ուր պարզուած էին ամէն տեսակ մօտեցումներ եւ վերլուծումներ, ընդհանուր ձեւով բացասական:

Նուվէլ Օպսէրվաթէօր երկու տեսակցութիւն հրատարակած է՝ "Թուրքեր – Հայեր՝ Վէրքը բաց կը մնայ" խորագրին տակ: Մէկը տեղի ունեցած է Հալիլ Պէրքթայի հետ, որ մաս կը կազմէ այն խառնակ խմբակին, որ կ'ընդունի Ցեղասպանութիւնը, բայց, երբ գայն վերլուծումի կ'ենթարկեն այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ ի վերջոյ յանցաւոր էին Հայերը սա, սա պատճառներով...: Միւս հարցազրոյցը եղած է Քէմալ Չիչէքի հետ (օսմանեան դիւաններու մասնագէտ), որու համար բնաջնջման ոչ հրահանգ կար, ոչ ալ ծրագիր: Հոս, արդէն որեւէ մեկնաբանութիւն աւելորդ է:

Հոկտեմբեր 12ին ալ, թէ ձայնասփիւռ, եւ թէ գրաւոր մամուլ կը շարունակէին հարցը արծարծել:

Ֆիկարօ, անգամ մը եւս իր առաջին էջը կը տրամադրէր՝ «Génocide arménien: surenchère à l'Assemblée» խորագրին տակ: Կը յիշուէր որ Պրիւսէլի Եւրոպական Յանձնախումբն ալ արտայայտած էր իր դժգոհութիւնը, շեշտելով.– "Նման օրէնք մը ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ Եւրոպական Միութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն վրայ եւ Հայկական Հարցը "ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋ" մը կը նկատէր: Ընկերվարականները միաձայնական ճակատ չեն պարզեր:

Ֆիկարօ այլ էջեր ալ նուիրած է նոյն բացատրութիւններով եւ վերլուծումներով: Պրիւսէլ կը նախընտրէ կեդրոնանալ կիպրական հարցին վրայ:

Ֆիկարօ "Վիճարկումներ" էջին մէջ հրատարակած է Իւ. ԷՄ. Փէ.ի խումբին նախագահին՝ Պերնար Աքուայէի յօղուածը: Յօղուածին սկիզբը կը յիշէ Չըրչիլի խօսքը.– "Պատմութիւնը զիս պիտի արդարացնէ, մանաւանդ անոր համար, որ ես ինքս պիտի գրեմ": Այս պուքատով, կը գրէ, կ'ամփոփուի Պատմութեան եւ քաղաքականութեան բոլոր երկդիմի կողմերը: Բաւական խոր ուսումնասիրութիւն մը կ'ընէ հասնելու համար այն եզրակացութեան որ "օրէնսդիրը եւ դատաւորը պէտք չէ պատմաբաններու եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ՆԻՍՏԸ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Հոկտեմբեր 12ին, Ազգ. Ժողովի նախագահութիւնը չէր ապահովեր Ժան – Լուի Տըպրէ, այլ կին փոխ–նախագահուհի մը: Ան սկիզբէն ճշդեց որ իւրաքանչիւր արտայայտուող հինգ վայրկեան ունի միայն իր ելոյթին համար:

Յաջորդաբար խօսք առին Ալփօրվիլի երեսփոխան–քաղաքապետը՝ Ռ. Ռուքէ (ընկերվարական), Ֆ. Ռոշպլուան (Լուառի Իւ. Տէ. էֆ. երեսփոխան, Ազգ. Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամական խումբին նախագահ), Ֆրէտէրիք Տիւթուա (համայնավար), Փաթրիք Տէվէճեան (Իւ. ԷՄ. Փէ.), Ս. Անտրիէօ (ընկերվարական), Էրիք Ռաուլթ (Իւ. ԷՄ. Փէ.), Ռիշար Մալէ (Իւ. ԷՄ. Փէ.), Ժ. Փ. Պլազի (ընկերվարական), Միշէլ Փիրոն (Իւ. ԷՄ. Փէ.): Այս վերջինը շարքին առաջինն էր, որ համաձայն չէր օրինագիծին քուէարկութեան եւ կը կոթնէր այն սկզբունքին, որ հարցը կը պատկանի պատմաբաններուն: Ըստ իրեն, օրէնքին քուէարկութիւնը չի ծառայեր Հայութեան, այլ կը տկարացնէ անոնց դատը: Իրեն յաջորդեցին Ֆ. Փէմէզէք (Իւ. ԷՄ. Փէ.), Պ. Թանկի (ընկերվարական), Տիկին Լեւի (Իւ. ԷՄ. Փէ.): Յաջորդ արտայայտուողն էր Փիէր Լըքիւյէ (Իւ. ԷՄ. Փէ.) որ աւելորդ կը գտնէ այս նոր օրէնքը, միշտ ապաւինելով այն տեսակէտին որ հարկ է նման հարց մը թողուլ պատմաբաններուն: Օրէնքը վտանգաւոր կը նկատէ:

Ելոյթներու այս բաժինը վերջ կը գտնէր ժամը 11ի մօտ, եւ տեղեկատուին խօսքէն ետք, յանուն կառավարութեան խօսքը կը տրուէր Եւրոպական հարցերու նախարարուհի Գաթրին Գոլոնայի: Ան կը բացատրէր, որ երեք գլխաւոր պատճառներով կառավարութիւնը դէմ էր այս օրինագիծին:

Նիստին նախագահուհիին առաջարկած ձեռնբարձ քուէարկութենէն ետք միակ յօդուածին (արթիքլ իւնիք) մասին, խօսքը կը տրուէր արտայայտուողներու: Առաջինը (Իւ. ԷՄ. Փէ.) կ'արտայայտուէր ի նպաստ օրինագիծին, երկրորդը (չարձանագրուածներ) վերապահ էր, երրորդը նպաստաւոր էր եւ շատ դիպուկ պատճառաբանութիւններով: Չորրորդը կ'ոգեկոչէր անցեալի դէպքեր, երբ ճանաչման դէմ էին Շիրաք, Ժոսփէն եւ ուրիշներ:

Նիստը կը շարունակուէր Փ. Տէվէճեանի սրբագրութեան շուրջ, որ կը վերաբերէր պատմաբանները եւ համալսարանականները դուրս թողելու օրէնքէն: Քուէարկութեան դրուելով, այս 6րդ սրբագրութիւնը (ամանտըման) կը մերժուէր: Յաջորդ սրբագրութիւնը (Ֆ. Մասի) կ'ընդունուէր:

Կ'արտայայտուէր նաեւ Անտրէ Սանթինի, որ բուռն ելոյթով մը անհրաժեշտ կը գտնէր օրինագիծին քուէարկութիւնը, հաւատարիմ ըլլալու համար 2001 Յունուար 29ի ճանաչման օրէնքին:

Ժամը 11·40ին կը կատարուէր քուէարկութիւնը: 129 քուէարկողներու վրայ օրինագիծը կ'ընդունուէր 106 ձայներու մեծամասնութեամբ (19 դէմ):

Այլ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԿՈՒԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ մամուլի ասուլիս մը տուաւ Հոկտ. 11ին, որու ընթացքին հարցում մը եղաւ նաեւ ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան: Հակառակ անոր որ նորմանտացի չէ, նախագահութեան հաւանական թեկնածուն նորմանտական պատասխան մը տուաւ ըսելով.– "Իմ կարծիքս Ֆրանսացի ժողովուրդին կարծիքն է": Աւելցուցած է սակայն թէ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:

ՄՈԶԷԼԻ նահանգին մէջ, Հոկտ. 11ին, Լիւքսանպուրկի սահմանին վրայ, երկու կառախումբերու բախում մը պատահած է, երբ նոյն գիծին վրայ Ֆրանսական եւ Լիւքսանպուրկեան կառախումբեր ճակատ ճակատի եկած են նոյն գիծին վրայ: Հինգ մեռեալ եւ հինգ վիրաւորներ կային:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ամէնէն շքեղ, Մանհաթանի Թաղամասին մէկ բնակելի շէնքին վրայ, Հոկտեմբեր 11ին ջախջախուած է փոքրիկ օդանաւ մը, մեծ խուճապ ստեղծելով: Ոմանք կարծած են որ նոր ոճրափորձ մը գործուած է, բայց հաստատուած է որ պարզ արկած մըն էր: Երկու մեռեալ կար:

ԻՐԱՔԻ Խորհրդարանը, Հոկտ. 11-ին օրէնք մը քուէարկեց, որ դաշնակցային Պետութիւն մը կը ստեղծէ, հակառակ այն մտավախութիւններուն, որ նման վերակազմակերպութիւն մը կրնայ մտահոգել սիւննի համայնքը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԷՆ մէկ շաբթուան ընթացքին 400 Վրացիներ արտաքսուած են եւ մնացողներն ալ սարսափի մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրին, հալածանքը օրէ օր կը սաստկանայ: Վրացական եկեղեցին պարապ է, ուեւէ Վրացիի Ռուսերը կը թելադրեն՝ ժամ առաջ մեկնիլ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Փաստաթուղթերու հետաքրքրական հաւաքածոյ մը լոյս տեսած է Երեւան, 2005ին, Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ: Աւագ Յարութիւնեանի խմբագրած 260 էջնոց հատորին մէջ մէկտեղուած են Ցեղասպանութեան յիսնամեակի նշումին արխիւային նիւթերը, Ղարաբաղի հարց արծարծելու այդ թուականի փորձերուն գրաւոր փաստաթուղթերը, կուսակցական ղեկավարութեան, մտաւորականներու նիստերու ատենագրութիւնները, նամակներ, կոնդակ, քարոզ, ճառ, խմբագրականներ, եւն.: Հատորը խորագրուած է. «Հայոց ցեղասպանութեան 50ամեակը եւ Խորհրդային Հայաստանը»: Կողքին վրայ զետեղուած է Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին գունաւոր մէկ լուսանկարը: Հաւաքածոն լոյս տեսած է Երեւանի "Գիտութիւն" հրատարակչութենէն: Հրատարակութիւնը կարելի եղած է Ազգային արխիւի գիտական խորհուրդի համապատասխան որոշումով:

1965ին Երեւանի մէջ ցեղասպանութեան նշումի աննախընթաց թափը անհամար յօդուածներու, յուշագրութիւններու նիւթ եղած է յատկապէս Սփիւռքի մէջ: Ան նաեւ ներշնչած է Սփիւռքի բազմաթիւ համայնքներ, արժանի ձեւով ոգեկոչելու Ի դարու առաջին ցեղասպանութեան զոհ ժողովուրդին գողգոթան:

Հատորը հետաքրքրական է գլխաւորաբար անով որ դիւանային փաստաթուղթերու հիման կը բանայ այդ նշումին ներքին ծալքերը. Ներկայացուած փաստաթուղթերը կարեւոր տոկոսով "գաղտնի", "յոյժ գաղտնի" մակագրութիւնը կը կրեն:

Ընդհանուր համայնապատկերը գծող նախաբանի 20 էջերուն մէջ կը պատմուի փշոտ այդ նիւթին անտեսումի, անգիտութեան գրեթէ համայնական բնոյթը որ գրել կու տայ. «Աւանձին բացառութիւններից, եւ բնականաբար՝ հայրենադարձներից ու սասունցի – մշեցիների զաւակներից զատ, խորհրդահայութիւնը մեծ մասամբ անտեղեակ էր եւ հոգեբանօրէն անպատրաստ, նրան տարիներ շարունակ միանգամայն այլ բաներ էին սերտել տուել, այլ դաստիարակութեամբ առաջնորդել»: Նման պայմաններու մէջ բնական է որ ընթացքին շեղումը քաղաքական խիզախութիւն կը պահանջէր. Հարկ էր սուսլովներու հայատեաց կեցուածքին ժխտական պատը խորտակել, ինչ որ յաջողեցաւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը, գլխաւորութեամբ Կեդրոնական կոմիտէի առաջին քարտուղար Յ. Զարոբեանի:

Նշումը, ինչպէս ծանօթ է, տեղի ունեցած է Օփերայի մեծ սրահին մէջ ուր Ապրիլ 20ին ալ գիտական նստաշրջան գումարուած է:

Ապրիլ 24ի բոլոր ելոյթները հասկնալի է որ զգալի կերպով դրոշմուած են օրուան քաղաքական պայմաններէն: «Դատապարտելով ցեղասպանութեան մարդակեր քաղաքականութիւնը, դատապարտում ենք ոչ թէ աշխատաւոր ժողովրդին, այլ բռնակալ դահիճներին, այդ քաղաքականութիւնն ստեղծողներին եւ նրա գործադրողներին» կ'ըսէ Վ. Համբարձումեան: Նոյն օրը Օփերայի շէնքին դէմ խուլիգանութեան փորձերը որոնք որպէս գրգռութիւն ընկալուած էին ընդհանրապէս, բաւական տարբեր մեկնաբանութիւններու տեղի տուած են յետագայ օրերու արժեւորումներուն ընթացքին: Ոմանք դատապարտած են այդ փորձերուն հեղինակները, ուրիշներ՝ ոստիկանութիւնը որ անխնայ ծեծած է երիտասարդներ, անչափահասներ: Քննադատութիւններու – ոչ միահամուռ – թիրախ եղած է խորհրդային մամուլն ալ որ հազիւ հպանցիկ անդրադարձ մը ունեցած է յիսնամեակի նշումին մասին:

Հատորը կազմողները չեն գոհացած 1965ի նախընթացին ծալքերը բանալով, այդ ուղղութեամբ ժամանակագրութիւնը շարունակած են մինչեւ անկախութեան փուլը, ընդգրկելով Հայրենադարձութեան, Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի հարցերն ալ:

Փաստաթուղթերու բաժինը կը սկսի 1964ի տուեալներով: Առաջին նշուածը Ապրիլ 10ին Սփիւռքի հայութեան հետ մշակութային կապերու կոմիտէին ստեղծումն է: Յետոյ կարգը կու գայ ցեղասպանութեան յիսնամեակի նշումին: Գաղտնի տեղեկատուութիւն, բացատրութիւններ պարունակող նամակներ, գրութիւններ կը ղրկուին Մոսկուա, թոյլտուութիւն խնդրելով ծրագրուած ոգեկոչումին:

Այդ թուականի փաստաթուղթերէն է Յ. Զարոբեանի դիմում – նամակը խորհրդային վերին մարմնին, «Հայրենիքի Ձայն»ի հրատարակութեան նիւթով: Առաջին տողերը լայնօրէն բաւական են տիրող մթնոլորտին մասին գաղափար մը կազմելու: Հայաստանի կենտկոմի քարտուղարը կը գրէ. «Ներկայումս արտասահմանում ապրում են շուրջ մէկուկէս միլիոն Հայեր: Հայկական գաղթավայրերի բնակչութեան գերակշիռ մասը հայրենասիրաբար է տրամադրուած, իրենց միակ հայրենիք են ճանաչում Խորհրդային Հայաստանը, խանդավառութեամբ ընդունում Հանրապետութեան եւ ողջ Խորհրդային միութենական տնտեսական եւ մշակութային զարգացման հսկայական յաջողութիւնների վերաբերեալ ցանկացած լուր»: Ատոր կ'աւելցնէ «առաջդիմական կուսակցութիւն եւ կազմակերպութիւններ» ու «կայսերապաշտների ձեռքում հակախորհրդային քարոզչութեան խօսափող ծառայող հակայեղափոխական, ազգայնական դաշնակցութեան հետ» վարած պայքարը որուն որպէս հեցուկ պէտք է Հայաստանի մէջ Սփիւռքին ուղղուած թերթ լոյս տեսնէ: Նոյն նպատակներով բացատրուած է քարոզչական նիւթ, դասագիրք եւլն. ղրկելու, Սփիւռքէն հայ պատանիներ արձակուրդի հրաւիրելու դիմումները:

Գիրքին հետաքրքրական փաստաթուղթերէն է «ցոյցի շարքային մասնակից եւ ականատես» Մկրտիչ Արմէնի Ապրիլ 26ի նամակը ուղղուած Հայաստանի իշխանութիւններուն ուր մանրամասնօրէն նկարագրուած է ամէն մէկ փուլ ու խիստ տողեր կան ոստիկանութեան, զինուորներու յատկապէս յաջորդ օրուան պախարակելի կեցուածքին մասին որով ուզած են արգելք ըլլալ երիտասարդական համախմբումներու. «Ես գիտեմ, երեխայ չեմ, որ միջազգային ինչ-ինչ նկատառումներով հարկաւոր չէր կպչել "Թուրքերի խաթրին": Բայց միթէ դա նշանակում էր կպչել սեփական ժողովրդի խաթրին, վիրաւորել նրա ամենանուիրական զգացմունքները» կը գրէ ան ի միջի այլոց:

"Թուրքերի խաթր"ի նիւթը արտայայտութիւն կը գտնէ նաեւ Կենտկոմի համագումարին որ Ապրիլ 24ի ցոյցին նիւթով նիստ ունեցած է Ապրիլ 29–30ին. Ա. Այվազեան իր խօսքին մէջ կը շեշտէ, այս անգամ թիրախ առնելով ոչ թէ Հայաստանի, այլ Խորհրդային միութեան արտաքին գործերու նախարարութիւնը. «Ես կարծում եմ որ Խորհրդային միութեան արտաքին գործերի նախարարութիւնն այնքան շատ է վախենում Թուրքիայից, յանկարծ ինչ-որ բան աւելորդ չասուի Թուրքիայի հասցէին: Եթէ խօսքը գնում է այն ժամանակաշրջանի մասին, որի համար պատասխանատուութիւն չեն կրում ներկայ կառավարողները, ապա այդ մասին հարկ խօսել լիաձայն, վճռական» կ'ըսէ ան:

Հետաքրքրական նիւթ է 1965ին Ներգաղթի թեմային արծարծումը: Յ. Զարոբեանի եւ Ա. Քոչարեանի (Նախարարներու խորհուրդի նախագահ) նոյն տարուան Հոկտ. 9ի նամակը կը տեղեկացնէ թէ 1962ին սկսած է «արտասահմանից Հայերի զանգուածային ընդունումը» եւ արտօնութիւն կը խնդրէ յետագայ տարիներուն մինչեւ 40 հազար հոգիի հայրենադարձութիւն կազմակերպելու: Կը նախատեսուի այդ զանգուածը տեղաւորել Լենինական, Կիրովական, Աբովեան, Հրազդան, Լուսաւան, Իջեւան, եւն. ու այդ վայրերուն ձեռնարկութիւններուն, խորհրդային տնտեսութիւններուն մէջ ըստ մասնագիտութեան աշխատանք տալ անոնց:

Յաջորդ հետաքրքրական նիւթը «Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարց»ն է: Խորհրդային միութեան ղեկավարութեան եղած դիմումը (1966 Սեպտ. 30) երկարօրէն կը բացատրէ Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի Հայաստանին վերադարձի հարկը, հայ մտաւորականութիւնն ալ նամակով մը կը դիմէ Լ. Բրեժնեւին: Առաջինին մէջ ի միջի այլոց կ'ըսուի. «Եթէ Թուրքիայի կողմից խլուած տարածքների մասին ներկայումս հարցադրման աննպատակայարմարութեան մասին փաստարկները ժողովրդի կողմից ընկալւում են ըմբռնմամբ, ապա Հայկական ԽՍՀ-ից Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի վերադարձման հետ կապուած հարցերի առումով մենք լուրջ դժուարութիւններ ենք զգում»: Իսկ մտաւորականներու նամակին կցուած է 1906 հոգիի ստորագրած դիմումը. անոնց գլխաւորները եղած են Մարտիրոս Սարեանը, Երուանդ Քոչարը, Համօ Սահեանը, Պ. Սեւակը:

Անկախ նիւթէն, հատորին մէջ առնուած փաստաթուղթերը լեցուն են խորհրդային քարոզչութեան, վերին հաճոյանալու այլեւս ենթարկուորութեան լեցուած կեցուածքի փաստերով, արտայայտութիւններով. այսօր քիչ մը նոյնիսկ զուարճալի է տեսնել որ "դրսեցի"ն ալ, տեղացին ալ հրաշալի կերպով սերտած են դասը: Փոքր օրինակ մըն են սփիւռքցի ուսանողներու հետ Մշակութային կապի կոմիտէին կազմակերպած երեկոյթին հնչած խօսքերը (1965 Ապրիլ 19). Սփիւռքէն բժշկական համալսարանի ուսանող «Թորոս Թորանեան երախտագիտութեան խօսք ասաց ռուս մեծ ժողովրդին, որն օգնութեան ձեռք մեկնեց անդունդի եզրին կանգնած հայ ժողովրդին»: Իսկ Ս. Կապուտիկեան հռետորական շունչով կը պատգամէ. «Եղեռնի օրը մենք նշում ենք խրոխտ: Մատուռների փոխարէն կառուցում ենք Մատենադարան, նրանում հաւաքելով դարաւոր մշակոյթի մատեանները, մոմերի փոխարէն վառում ենք Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Հայաստանի միւս քաղաքների ու գիւղերի էլեկտրական կրակները: Աղօթքի փոխարէն Բիւրականի բարձունքից հայեացք ենք յառում երկինք, գտնում նոր աստղափիւռներ՝ յաւերժացնելով մեր ժողովրդի փառքը: Այսպէս է ապրում ու յաղթանակում հայ ժողովուրդը»:

Հատորին վերջաւորութեան կան Յաւելուածի ու Ծանօթագրութիւններու բաժիններ: Այս վերջինին մէջ հակիրճ ներկայացումը եղած է հատորին մէջ յիշուած մօտ 50 գործիչներուն, տրուած է Եղեռնի յիսնամեակին առընչուած կարճ մատենագիտական ցանկ մը եւ 1963 - 64ին "Հակախորհրդային գործունէութեան համար" ձերբակալուած ու նոյն տարուան Յունիսին դատապարտուած եօթը հայրենասէրներուն անուանացանկը:

Իսկապէս ընթերցումի հետաքրքրական առարկայ է Աւագ Յարութիւնեանի խմբագրած հատորը որ լոյսին կը բանայ մեր ժամանակակից պատմութեան այնքան խնդրայարոյց մէկ փուլին ներքին ծալքերը: Քիչ պարագաներէն է ուր հայերէնի խորհրդային խեղագրութիւնը չի զօրեր մինչեւ ընթերցումը կիսատ ձգելու:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՊԻԹԼԻՍ՝ ԱՅԼ ԱՆՈՒԱՄԲ «ԲԱՂԷՇ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Աւանդութիւն մը կը պատմէ, թէ մէկու մը էշը, որ բնակչաց կարծիքով ցուրտին ամենադիմացկուն կենդանին է, ձմեռը Ջլիֆտա կոչուած ձորէն անցած ժամանակ ձիւներու մէջ խրելով՝ սառեր կամ պաղեր է եւ այդ դիպուածին տեղը կոչուեր է «Պաղ էշ», որ յետոյ իբր թէ աղաւաղուած եւ եղած է «Բաղէշ»:

Այս ամառուան ուղեւորութեան ընթացքին մեր ուշադրութիւնը գրաւեց, որ մօտիկ անցեալին, դեռ երկու կամ երեք տասնեակ տարիներ առաջ յետամնաց, մինչեւ իսկ նախնական Պինկէօլ եւ Մուշ քաղաքներուն հագցուցեր էին նոր, վայելուչ եւ արդիական հագուստներ: Արեւելեան այս երկու անուանի ոստաններ ուշագրաւ կերպով մեծցեր եւ դէպի դաշտ տարածուելով դարձեր էին արդիական, գեղեցիկ քաղաքներ:

Ուշադիր ուղեւորը սակայն, անցնելով արդիական Մուշի այդ նորակերտ թաղէն ու թէյ մը խմելու համար բարձրանալով դէպի հիներուն «Մուշեղի Բերդ» կոչուած զբօսավայրը, առանց մեծ դժուարութեան ինքզինք պիտի գտնէր պատմական քաղաքին հնաբոյր փողոցներուն մէջ, մզկիթի վերածուած կամ ալ բախտի քմայքին լքուած եկեղեցիներու եւ այլ շինութիւններու միջեւ:

Գաւով արդիականացած Պինկէօլին, ուր մեծ երկրաշարժը քարի վրայ քար չէ թողած քաղաքի կեդրոնին մէջ, կարելի է ըսել, որ տեսարժան հնութեան մը չկրցանք հանդիպիլ:

Պիթլիսը, սակայն, կ'երեւի թէ տարածուելու կամ ընդլայնելու յարմար դաշտ մը չունենալուն պատճառաւ զերծ մնացեր էր այս արդիականացումէն: Ի վերջոյ այս խոր ձորի նոր բնակիչներուն համար դիւրին չէր իրենց նախորդներուն նման մագլցիլ բարձունքներ եւ նորակերտ քաղաք մը հաստատել ժայռերուն վրայ:

Պիթլիսցին նախընտրած էր բաւականանալ հին քաղաքով ու անոր յատկանշական երկյարկանի տուֆակերտ շէնքերով, ախտոտ սակայն առանց խնայելու նաեւ զանոնք եւ անբնակելի դարձածներուն տեղ կառուցանելով նոր, բայց անճաշակ շէնքեր, որոնց թիւին ամէն տարի բարձրանալով դժբախտաբար փոխուիլ կը դատապարտուէր Պիթլիսի աննման եւ իւրայատուկ դիմագիծը:

Դիւրակառոյց եւ սակայն տգեղ այդ նոր շէնքերէն մէկն ալ կառուցուած էր «Պիթլիս Սու»ի պատմական կամուրջին անմիջապէս դէմը: Ժամանակի ընթացքին քաղաքի գլխաւոր ու միակ ճանապարհին խտացած երթեւեկը ապահովելու համար մարդիկ, փոխանակ շէնքը փլցնելու, տաշելով փճացուցած էին կամուրջին մէկ մասը, այնպէս ինչպէս, առնէտը պիտի կրծէր հին պանիրի համեղ կտոր մը:

Հետզհետէ տգեղնալով իր հրապոյրը կորսնցնող Պիթլիսէն բաժնուեցանք ո՛չ այնքան լաւ տրամադրութեամբ:

Այժմ ընթերցողը Պիթլիսի անցեալին հետ ծանօթացնելու համար, կարգ մը հետաքրքրական ու համառօտ տեղեկութիւններ կը քաղենք մեր գլխաւոր աղբիւրներէն՝ Էփրիկեանի «Բնաշխարհիկ Բառարան»ի բառերէն.–

ԲԱՂԷՇ կամ ՊԻԹԼԻԶ. Գղ. BITLIS

Գեղեցկատեսիլ, վաճառաշահ եւ անուանի քաղաք, Աղձնեաց Սասնոյ ձոր գաւառի մէջ: Կը գտնուի Վանայ ծովակի արեւմտա – հարաւային կողմը գրեթէ 5

ժամ հեռու եւ Մշոյ հարաւարեւելեան կողմը 12 ժամ հեռաւորութեամբ։ Կառուցուած է մասամբ ձորերու մէջ եւ մասամբ լերանց ապառաժներու վրայ, եւ ամէն կողմէն շրջապատուած լինելով բազմաթիւ ձորերով եւ դժուարամատչելի լեռներով՝ հրաշալի եւ նկարչական զուարճալի դիրք մ՚ունի։ Չորս ձոր՝ արեւելքէն, արեւմուտքէն, հիւսիսէն եւ հարաւէն կու գան կը միանան քաղաքիս մէջ. առաջին երեք ձորերուն մէջէն կը վազեն հետեւեալ վտակները, Ամպա կամ Համպա ջուր, Աեխուռ ջուր, Խոցերու կամ Խուրուլու ջուր՝ որ քրտերէն Ամըրտօլ-չայը կը կոչուի։ Այս վտակները, որոնք իրենց անունները առած են նոյնանուն գիւղերէն, քաղաքիս մէջ իրարու հետ միանալով կը ձեւացնեն Բաղէշու ջուր կամ Ապի-Պիթլիզ գետակը, որ վազելով հարաւային ձորի մէջէն եւ մի քիչ դէպի արեւմուտք շրջան ընելէ վերջ, ուղղակի դէպի հարաւ կ՚ընթանայ ընդունելով ուրիշ վտակներ, ու կը թափի Տիգրիսի մէջ։

Քաղաքս թէեւ պարսպապատ չէ, բայց գլխաւոր փողոցներու ծայրերը դռներ ունի. որոնք են. Վան-գափուսու, Զիթճիլէր գափուսու, Արաբ-չարշու գափուսու Ամիրա-չարշու գափուսու, Մէյդանհանէ գափուսու եւ Օղրուն գափուսու, որ շատ չի գործածուիր եւ հայերէն Գաղտան դուռն կը կոչուի։

Տուները վերոյիշեալ ձորերու մէջէն անցնող վտակներու եզերքէն սկսելով եւ հետզհետէ աստիճանաձեւ կարգ կարգ դէպ ի վեր բարձրանալով տարածուած են լերանց զառիվարերուն վրայ, մեծաւ մասամբ իրարմէ հեռու են եւ ծառազարդ պարտէզներու եւ արտերու մէջ զուարճալի դիրք մ՚ունին։ Ընդհանրապէս երկյարկանի են եւ արտաքուստ ոչ այնչափ ճաշակաւոր. շինուած են մոխրագոյն սրբատաշ փխրուն բայց դիմացկուն քարէ, որոյ հանքը շատ առատ է քաղաքիս մէջ եւ շրջակայքը։ Կան նաեւ գոյնզգոյն քարերով շինուած տուներ եւ մի քանի ուշադրութեան արժանի ապարանքներ ու կամարակապ շինութիւններ։

Իսկ ձորաբերաններու ճիշդ կեդրոնը, հիւսիսէն դէպ ի հարաւ երկնցած քարանձաւի մը վրայ շինուած է բերդը։ Յայտնի չէ թէ ո՛վ կամ ե՛րբ կառուցած է, աւանդութեամբ այս միայն գիտենք, թէ Լէնկթիմուր աշխատեր է բայց չէ յաջողեր բերդիս տիրել։ Այժմ աւերակ լքեալ եւ ամայի վիճակի մէջ կը գտնուի բերդը եւ դուրսէն սկսելով ամէն կողմ աւերակաց կոյտեր կը ներկայանան, տեղ տեղ ալ կիսակործան շէնքեր՝ զանազան ձեւերով...։

Կ՚ըսեն թէ բերդը ունի գետնափոր ծածուկ ճանապարհներ։ Անոնցմէ մին, որուն դռներն այժմ չեն տեսնուիր, մէկ մղոնէն աւելի երկարութեամբ, քաղաքին հարաւային կողմը վտակին վրայ շինուած Քացխենց անուն կամուրջին քովը կը հանէ եղեր։

Ըստ ազգային Պատրիարքարանի 1880 թուի վիճակագրութեան, Բաղէշ ունէր Հայոց տուն եւ 10·726 հայ բնակիչ։

Հայեր քաղաքին մէջ ունէին չորս քարաշէն եկեղեցիներ, որոնք էին Կարմըրակ Ս. Նշան, որ Ս. Կիրակոս եւս կը կոչուի, Ս. Սարգիս, Հինգ Խորան, Ս. Գէորգ։

Բաղէշ այս եկեղեցիներէն զատ ունէր նաեւ չորս վանքեր, երեքը քաղաքին արեւելեան, հարաւարեւմտեան եւ հիւսիսարեւելեան կողմերը, որոնք կը կոչուէին Գոմաց Աստուածածնի վանք, Ամլէխու Ս. Աստուածածին վանք եւ Խնդրակատար Աստուածածնի վանք։

Չորրորդը, որ քաղաքին մէջ էր, կը կոչուէր Ամըրտօլու, կամ լաւ եւս Ամլորդւոյ վանք, վասն զի կառուցուած էր Սրբոյն Յովհաննու Կարապետի անուամբ, համանուն թաղին մէջ։ Այս վանքին հիւսիսային կողմը, քարընկեց մը հեռու եւ աւելի բարձր դիրքով կը գտնուէր Ս. Սիմէոն եկեղեցին, որ այժմ մզկիթ եղած է։ Ժամանակաւ կար նաեւ Ս. Կղեմէս եկեղեցի մը, որ նոյնպէս մզկիթ դարձած էր։

(Շար. 8)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Սեպտ. 22ին եւ 23ին, տեղի ունեցած են երկօրեայ ձեռնարկներ, նուիրուած՝ Վահէ Օշականին, նախաձեռնութեամբ Օշական ընտանեկան հիմնարկին եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Արեւմտ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան։ Առաջին ձեռնարկը նուիրուած է Վահէ Օշականի յետմահու հրատարակուած "Ճամբորդը" քերթողագիրքին, իսկ երկրորդը միօրեայ համագումար մըն էր, որ կը միտէր ներկայացնելու Վահէ Օշական մարդը, գրագէտը, մտածողը եւ տեսաբանը։

Առաջին ձեռնարկին բացումը կատարած է Գուրգէն Գասապեան, արժեւորելով Վ. Օշականի դերը իբրեւ մտաւորական։ Գէորգ Պետիկեան անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան եւ շնորհակալութիւն յայտնած ներկաներուն, որ եկած են ափիւռքահայ արդի գրականութեան մեծանուն դէմքերէն մէկուն յիշատակը յարգելու։ Օշական ընտանեկան հիմնարկին կողմէ ներկաները ողջունած է և հիմնարկին գործունէութեան անդրադարձած Վ. Օշականի կրտսեր որդին՝ արուեստագէտ - լուսանկարիչ Արա Օշական։

"Ճամբորդը" քերթողագիրքը ներկայացնելով գրագիտուհի Մարուշ Երամեան (Հալէպէն հրաւիրուած), թափանցած է Վահէ Օշականի բարդ, ոլորուն եւ անակնկալներով լեցուն բանաստեղծական աշխարհին մէջ եւ ներկաներուն փոխանցած այդ աշխարհի գեղեցկութիւնը։ Դասախօսը ներկայացնելով հատորին բովանդակութիւնը, որ կը տարածուի 77 էջերու վրայ եւ կը բաժնուի 3 մասերու, պարզած է մեծ ճամբորդին՝ Վահէ Օշականի մեկնումի պատրաստուելու ապրումէն ծնած բազմաթիւ հարցադրումները։ Քերթողագիրքի ներկայացումէն ետք բեմադրուած է ընթերցում մը գիրքէն, որմէ ետք ցուցադրուած է Վահէի աւագ որդւոյն՝ Հայկ Օշականի կողմէ պատրաստուած տեսերիզ մը, ուր Վահէ Օշական ինք կը խօսէր, կը պատմէր գիրքը գրելու ընթացքին եւ այլ մանրամասնութիւններու մասին։

* * *

Վահէ Օշականին նուիրուած երկրորդ ձեռնարկը կը կրէր «Օր մը Վահէ Օշականին հետ» խորագիրը։ Առաւօտեան, ձեռնարկին բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Եու.Սի.Էլ.Էյ համալսարանի հայագիտական ամպիոնի արեւմտահայերէնի դասախօս Յակոբ Կիւլլիւճեան, ներկայացնելով Վահէ Օշականի գրական վաստակը եւ համառօտ կենսագրականը։

Խօսք առնելով Վահէին կինը՝ Արսինէ Օշական, ներկայացուցած է տակաւին անտիպ, անգլերէն գրուած հարցազրոյց մը, զոր Վահէ Օշական կատարած է ինքզինքին հետ։ Համազգայինի Շրջ. վարչութեան ատենապետ Հրայր Շէրիքեան գնահատելով Վահէ Օշական գրագէտին անցած ուղին, շեշտած է թէ «Օշական կայ ու կը մնայ իբրեւ հայ գրականութեան վաւերական բանաստեղծը»։

Օրուան գլխաւոր բանախօսներէն առաջինը՝ Գրիգոր Պըլտեան (Փարիզէն հրաւիրուած), ներկայացուցած է «Բանաստեղծութիւն եւ ներկայութեան տագնապը» նիւթը, մեկնակէտ ունենալով Վահէ Օշականի 40 տարիներու վրայ երկարող բանաստեղծական վաստակը։ Բանախօսը վերլուծած է գրելու, ստեղծելու արարողութեան օշականեան ըմբռնումը։ Համեմատելով Օշականի արձակ եւ բանաստեղծական գրութիւններ, Պըլտեան հետաքրքրական դիտողութիւններ ըրած է։ Օրինակ, Օշական իր արձակ գրութիւններուն տակ անպայման նշած է անոնց արձակ ըլլալը, տպագրութեան թուականը, տեղը եւ հեղինակին անունը, իսկ բանաստեղծական հատորները կը պարզեն այլ պատկերներ։ Բանաստեղծական 8 հատորներուն սկիզբը երբեք չկայ Վահէ Օշական անունը։ Հեղինակին անունը գրուած է վերջին էջին վրայ։ Այդքա՞ն հեղինակը կարեւոր չէ։ Հեղինակին անունին տեղը նշան մըն է եւ երբ որ կը դրուի վերջը, կը դառնայ արդիւնք, ոչ թէ հայրը գրութեան, այլ՝ որդին։ Բանախօսը պարզելով Օշական մտածողին եւ բանաստեղծին հետաքրքրական աշխարհը, որ կը յատկանշուի բազմաթիւ ինչուներով եւ անպայման չէ, որ այդ ինչուները տողերու ընդմէջէն ստանան ընկալեալ պատասխաններ, շեշտած է թէ Օշականի գրականութիւնը կը յատկանշուի բազմաթիւ ինչուներ առաջադրելու իր խիզախութեամբ նաեւ։

Երկրորդ բանախօսը՝ Գուրգէն Արզումանեան, ներկայացուցած է Վահէ Օշականի արձակ գործերը, նշելով որ արձակագիր Օշականի գրածին վրայ մինչեւ վերջ մնաց բանաստեղծ Օշականի կնիքը, ինչ որ շատ բնական է։ Հանգամանօրէն կանգ առնելով Վահէ Օշականի արձակ 3 գործերուն վրայ՝ "Փախստականը", "Թակարդին շուրջ" եւ "Սերունդներ", բանախօսը փոխանցած է օշականեան արձակի առանձնայատկութիւնները, տալով նաեւ մատենագիտական լայն ծանօթութիւններ։

Մէկուկէս ժամ տեւող դադարէ մը ետք համագումարը շարունակուած է ցուցադրութեամբ լուսանկարներու, զորս առած էր Արա Օշական եւ որոնք կը պատմէին Վահէի կեանքի տարբեր հանգրուաններու մասին։

Օրուան բանախօսներէն երրորդը՝ Մարկ. Նշանեան, ներկայացուցած է "Վահէ Օշական՝ լեզու եւ թատրոն" նիւթը։ Բանախօսը նշած է թէ բուն իմաստով Օշական թատրոն գրած է իր կեանքի վերջաւորութեան։ Անոր սկզբնական գործերը նախաթատերական վիճակ մը կը ներկայացնեն։ Օշական իր թատերգութիւններուն մէջ լայնօրէն գործածած է ժամանակավրէպութիւնը եւ ժամանակախախտումը։ Մարկ. Նշանեան նաեւ յայտնած է իր խորունկ վրդովումը եւ ցաւը այն առթիւ, որ Վահէ Օշական տակաւին անծանօթ անուն է Հայաստանի մէջ, աւելցնելով որ ան Սփիւռքի խղճմտանքն էր եւ գիտակցութիւնը։ Ան իբրեւ բանաստեղծ կատարեալ յեղափոխիչ դեր կատարեց մեր գրականութեան մէջ, դառնալով տեսակ մը "գրական ահաբեկիչ"։ 1963ին հրատարակուած "Քաղաքը" հատորը քանդեց բանաստեղծական կաղապարները։ Անդրադառնալով նաեւ օշականեան ազատութեան ըմբռնումին, ինչպէս նաեւ բառ-լեզու չարայարութեան, բանախօսը շեշտած է թէ Վահէ Օշական որպէս հաւատաւոր գոյութենապաշտ մեծ հիւմանիստ էր։

Օրուան չորրորդ բանախօսը՝ Րաֆֆի Աճէմեան (Մոնրէալէն հրաւիրուած), ներկայացուցած է Օշական քննադատը։ Օգտուելով Լիբանան իր գտնուելու առիթէն, բանախօսը ուսումնասիրած է լիբանանահայ մամուլին մէջ ցրուած Օշականի գրադատական յօդուածները եւ ներկաներուն պարզած հեղինակին գրականութեան այդ երեսը, ուր եւս Օշական կը մնայ ինքնատիպ։

Համագումարի վերջին բանախօսը եղած է Մոնրէալէն հրաւիրուած գրող եւ խմբագիր Վրէժ-Արմէն Արթինեան, որ ներկայացնելով "Վահէ Օշական գաղափարի մարդը" նիւթը, եզրափակած է նշելով, որ "Վահէ Օշական խարազանեց մեզ, քաջալերեց եւ սորվեցուց իբրեւ մարդ բարոյապէս ապրելու կերպը"։

Հրայր Անմահունիի պատրաստած՝ Վահէ Օշականի յոբելենական տեսերիզի ցուցադրութեամբ փակուած է միօրեայ համագումարը, որ գաղութին մշակութային կեանքին մէջ յիշատակելի երեւոյթ մը դարձած է։

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Բայց ես չար ունակութիւն մը ունէի, անուշ կը գողնայի ու կը պատահէր որ մայրս վրայ կու գար ու կ՚ըսէր. "Ուզէ՛, տամ. ինչո՞ւ պահուած տեղէն կ՚ելլաս կ՚առնես. կ՚աւրուի անուշը" եւ զիս կ՚անուանէր՝ "Անուշի գող". իսկ ես ալ "անանկ ուտելը աւելի համով կ՚ըլլայ մայր" կը պատասխանէի եւ ահա դարակը կը գոցէր կղպնակ բանալիներով։

* * *

Բայց կը տեսնամ որ բաւական շեղումներ կ՚ունենամ, "Անցուկը մոռցուկ"իս մէջ. ի՞նչ ընեմ, յիշողութիւնս այնքան բաներ միտքս կը բերէ, որ կարելի չէ զանոնք չարձանագրել, պատկերելու համար հին օրերու կեանքս. եւ ահա նոր շեղում մը, որ յոյժ կարեւոր է ըստ իս։

Մեր ուսանողական եռանդնալի, յուսալից օրերուն մէջ ամենամեծ սուգ մը եկաւ պատել հայ մատենագրութիւնը. սուգ որ կարելէր խոցեց Խ. Պ. Միսաքեան դասատուներնուս ալ սիրտը. դառնալպէս բացուց վէրքը։

1876ի վերջերը Յովհաննէս Հովուեան գրէց մը "Մանզումէի Էֆքեար" լրագրին մէջ Հռոմէն թղթակցութիւն մը հրատարակելով, կը գուժէր թէ Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզ Արքեպիսկոպոսը Շիրակայ վախճաներ է յաւիտենական քաղաքին մէջ ու կը գրէր՝

"Թախծութեամբ դուրս կ՚ելլեմ
Սան Ճուլիօ
"Եկեղեցիէն, ուր գացած էի
Ներկայ ըլլալ, Հայ
"Եպիսկոպոսի մը յուղարկաւորութեան.
Հայր
"Եդուարդ Հիւրմիւզն էր
այդ վախճանածը.
"Վենետիկի Մխիթարեան
միաբանութեան
"Բազմավաստակ մէկ անդամը,
որ իր կեանքը
"կը կնքէր օտարութեան մէջ"... եւլն.։

Խոր տրտմութեամբ կարդացի Հովուեանի այդ նամակ թղթակցութիւնը "Մանզումէ"ի մէջ, զոր այն օրէն ի վեր կը պահեմ երկիւղած յարգանքով։

* * *

Հետեւեալ օրը ես ու Մելքոն Կիւրճեան եւ Յարութիւն Մրմրեան երեքս ի միասին գացինք Միսաքեանին բնակարանը, մեր ցաւակցութիւնը իրեն յայտնելու, Հ. Եդուարդի մահուանը առթիւ։

Միսաքեան ընդունեց մեզ, անթիւ հատորներով լի իր սենեակին մէջ. նստեցուց աթոռներու վրայ. մնաց լուռ, տրխուր եւ մտախոհ։ Պահ մը յետոյ սկսաւ խօսիլ եւ ըսել. "Ձեր կեանքին մէջ, որչափ ապրիք, որքան առիթ ունենաք, Հ. Եդուարդին մեղրի պէս քաղցր գրաբարը ջանացէք սիրել ու կարդալ անոր թարգմանութիւնները, որոնք եզական ճարտարութեամբ կատարուած են"։ Այսքան խօսեցաւ ու ապա "ելէ՛ք գացէք" ըսաւ. ձեռքը համբուրելով դուրս ելանք։ Քանի մը օր վերջը տեսանք, որ Միսաքեան սեւ հագուստ էր հագած։ Հ. Եդուարդի սուգը պահեց բաւական ժամանակ։

Կ՚արժէր որ ամբողջ ազգը սգաւորուէր, որովհետեւ Հ. Արսէն Բագրատունիէն յետոյ Ս. Ղազարի կղզեակին պայծառագեղ երկրորդ աստղն էր որ կը շիջէր։

* * *

Խ. Պ. Միսաքեան, ինչպէս յայտնած եմ, Փարիզի մէջ ծանօթացած, մտերմացած է եղեր Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզի, երբ սա Մուրատեան վարժարանին ուսումնապետն էր. սերտ բարեկամութիւն հաստատեր է հետը. եւ որովհետեւ Միսաքեան լուսանկարչութեան ալ մասնաւորապէս հետամուտ եղած ու սորված է այդ արհեստը. առիթ է ունեցեր Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզի լուսանկարը քաշել՝ 1858ին, եւ այդ պատկերին ներքեւն ալ լուսագրոշմել նոյն այն Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզի "Բուրաստանք" անուն սքանչելի բանաստեղծական աշխատութեան մէջէն սա երեք տողերը.

"Եմ եմ Վըրոյր եւ Հայկազն
ոչ ի դրախտէն եւեթ Նըժդեհ,
"Այլ ի վայրաց իսկ ուր նայն
ծաղկաւէտեալ աստուածատունկ.
"Քերթող եւ զիս Պիերեանք կացուցին
քորք իմաստուհիք"։

Եւ այս երեք տողերէն անմիջապէս յետոյ Միսաքեան իր ձեռագիրը դրած է եղեր ըսելով.

"Լուսանկար կենդանագրեաց"
Ի Լոնտոնիս 1858 "Խ. Պ. Միսաքեան"

(Շար. 87)

(Շար. Ա. էջէն)

հետապնդողներու տեղը անցնին'':

Ֆիկառօ դեռ խմբագրականն ալ նուիրած Իվ Թրէարի ստորագրութեան տակ: Խորագրով իսկ կը ճչէ որ' պէտք է խուսափիլ սխալը գործելէ:

Եթէ Ֆրանսա ապաստան տուած է վերապրողներուն, հարցը իր անցեալին հետ կապ չունի, քանի Ֆրանսա Օսմանեան Կայսրութեան չէր պատկաներ: Եթէ Երեւանէն Ժագ Շիրաք կոչ կ'ընէր Անգարայի որ ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը, կը գտնէր նաեւ որ ընկերվարական օրինագիծը անպատեհ է: Ու ընտրական ախորժակները կը վերագրէ ընկերվարականներու նախաձեռնութիւնը (ի դէպ, նման ախորժակներ միայն ձախին չեն պատկանիր..):

Լիպէրասիոն նոյնպէս էջ մը նուիրած էր Հոկտեմբեր 12ին, ուր լոյս տեսած էր Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէնի յօդուածը, ուր ան կը ջատագովէր երկխօսութիւնը եւ դէմ կ'արտայայտուէր օրէնքին: Բաց նամակ մըն ալ կար, ուղղուած Ժագ Շիրաքի, զոր ստորագրած էր Իգէրի ընկերվարական երեսփոխան Տիտիէ Միկօ (հեղինակը Ցեղասպանութիւնը ճանչցող օրինագիծին): Իրեն համար այս նոր օրինագիծը բանավէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ, ան օգտակար է եւ համապատասխան ֆրանսական դիրքին:

Խորքին մէջ, այս բոլորը կը ծառայեն անշուշտ ընտրական նպատակներու: Բայց հարկ է չատ չխաբուիլ նոյնիսկ բարեկամական մօտեցումներէ: Ներկայիս, Հայոց Ցեղասպանութիւնը կը ծառայէ մանաւանդ անոնց որոնք դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան մէջ: Ի վերջոյ, պէտք չէ մոռնալ որ Կօլի խօսքը՝ Պետութիւնները բարեկամ չունին, միայն շահեր ունին: Լաւ է, երբ մեր շահերը կը նոյնանան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008

ՍԵՐՊԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3 – 0

Ֆութպոլի 2008ի ազգերու ախոյենութեան զտումի մրցումներու շարքին, Սերպիոյ մէջ Հայաստան 0–3 պարտուեցաւ: Դասաւորման մէջ, իր դիրքը չէ փոխուած: Այս Ա. խումբին գլուխը կը մնայ Սերպիա 10 կէտով, կը հետեւին Ֆինլանտիա (8), Պելժիա (7), Լեհաստան (7), Փորթուկալ (4), Ղազախստան (2), Հայաստան (1), Ազրպէջան (1): Նոյեմբեր 15ին, Հայաստան կը մրցի Ֆինլանտիոյ հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Բ. խումբին մէջ, Ֆրանսա 5 – 0 յաղթեց Ֆերոյէ կղզիներուն եւ կը գրաւէ այս խումբին առաջին դիրքը, Սկովտիոյ հետ միասնաբար: Գ. խումբին գլուխն է Թուրքիա, որ 5 – 0 յաղթած է Մոլտաւիոյ:

ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ Եւ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնախմբութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանթէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարիս Կամսարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մտաւորականներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի ըլլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեցեալներուն համար:

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Գրիգոր Օհաննեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները·

Սէն-Լու-ի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ՝ Օհաննեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենոքեան 75, Տէր եւ Տիկին Կապի Տօղրամաճեան 20, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 30, Պ. Սահակ Տօրումեան 10, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տավիտեան 20:

Հայ Մշակոյթի Տան՝ Օհաննեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 150 Եւրօ, Մարի Պէրպէրեան 40, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Խոտի Շալճեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլտոնեան 20ական:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւին՝ Օհաննեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 80 Եւրօ:

''Յառաջ''ին՝ Օհաննեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 100 Եւրօ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ցովսէփեան 50 Եւրօ, Տանիէլ Խաչատուրեան, Սօնիա Ցովսէփեան 30ական Եւրօ:

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սմբատ եւ Մարօ Մասիսեաններին իրենց մօր եւ աներմօր՝ Զարուհի Մասիսեանի մահուան առթիւ: Նոյն առիթով փոխան ծաղեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեանէ 30ական Եւրօ:

□

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens
de France de Sevran-Livry
achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture
Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons
à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h

Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue
des Arméniens de France
section Sevran-Livry Gargan
et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan
et de la Seine Saint Denis

**

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant
du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
''Սալ Ռամօ''յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04. 78. 45. 17. 55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին:

Պատարագէն ետք կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւորականներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր ծառայողներուն հոգիներուն համար:

Սկիզբ՝ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 9ին

Ս. Պատարագ ժամը 10:30ին

Մատաղի Օրհնութիւն ժամը 12ին

Ապա Ալֆորվիլի ''Սալ Վոլթէր'' հանդիսասրահին մէջ պիտի տրուի սիրոյ ճաշ, որուն հրաւիրուած են հաւատացեալները:

URGENT

Recherche personne ou couple pour s'occuper et tenir compagnie à une personne âgée, autonome.

Logement indépendant assuré.

Téléphoner au **01. 47. 36. 18. 09.**

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

''ԼՈՅՍ
ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ''
գրական – գեղարուեստական
երեկոյթներու շարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Եւ
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի ''Ռոսինի'' սրահին մէջ՝
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամերիկեան առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.554 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21.554

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12

Բոլոր անոնք որոնք մոռցած չէին Ֆրանսայի կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումին համար խոչընդոտով շատ երկար ճամբան, որուն վերապահութեամբ կը դիմէին Ազգ. Ժողովի ունկնդիրներու յատկացուած բաժինը, ներկայ գտնուելու Հոկտեմբեր 12ի նիստին: Տիկին Հ. Մինիոնի (ընկերվարական) նախագահած այդ նիստին օրակարգի առաջին նիւթն էր Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին քննարկումն ու քուէարկումը:

Նիստին բացուած պահերուն հազիւ յիսունի մօտ երեսփոխան կար սրահին մէջ: Իսկ ունկնդիրներու յատկացուած բաժինները գրաւուած էին համայնքին կրօնական ու աշխարհական ներկայացուցիչներուն, ժողովուրդի բազմութեան մը կողմէ: Մամուլի նստարաններուն վրայ ուշագրաւ էր Թուրք լրագրողներու մեծաթիւ ներկայութիւնը:

Ելոյթ ունենալու համար արձանագրուած երեսփոխաններուն խօսքը ընդհանուր առմամբ զուրկ էր տպաւորիչ ինքնատպութենէ. եղան բազմաթիւ կրկնութիւններ, նոյնիսկ զգացական ելոյթներով: Շեշտուեցան տասնամեակներու արդարութիւն մը դարմանելու, ծագումով Հայերու Ֆրանսայի անսակարկ նուիրումը վերջապէս հատուցանելու, վերապրողներու շառաւիղներուն յիշողութեան իրաւունքը յարգելու կոչեր: Ցայտնապէս շատերու գայրոյթ, ընդվզում պատճառած էին Լիոնի, Մարսէյլի մէջ եւ այլուր Թուրք ազգայնամոլներու հակահայ ցոյցերը. անոնց հիմով կը շեշտէին թէ Ֆրանսան չէր կրնար հող տրամադրել հանրապետութեան հիմնական սկզբունքներուն խիկ հակառակ արարքներու, մանաւանդ երբ անոնք ղեկավարուած էին օտար պետութեան մը կողմէ: Շեշտուած գլխաւոր միտքերէն եղաւ նաեւ Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին 2001 Յունուարի օրէնքը ամբողջացնելու անհրաժեշտութիւնը: Այդ օրէնքը իրաւագիտական որեւէ արժէք չէր ներկայացներ ու հարկ էր լրացնել զայն, ժխտումը պատժող օրէնքով մը:

Ելոյթ ունեցողներէն կարեւոր տոկոս մը հակազդելով Թրքական սպառնալիքներու, ըսաւ թէ Ֆրանսա ոչ մէկ դաս ունէր առնելիք Թուրքիայէն, յատկապէս արտայայտութեան ազատութեան նիւթով երբ այդ երկրին մէջ կը գործէր պատժական օրէնքի 301րդ յօդուածը որով կը դատապարտուէր «Թրքութեան անարգանք» նկատուած ամէն արտայայտութեան տէր:

Այս հոլովոյթին մէջ հետաքրքրական էր Թուրքիոյ մասին նախագահ Ժ. Շիրաքի երեւանեան ծանօթ յայտարարութեան արժեւորումը. իրեն գաղափարակից շրջանակի երեսփոխաններ կը շեշտէին անոր մէջ Ֆրանսայի պետական առաջին դէմքին խիզախութիւնը, մինչ ուրիշներ կը դատապարտէին անոր կեցուածքին երկակի բնոյթը. նախագահ Շիրաք մինչ Երեւանի մէջ Թուրքիոյ կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայման համարած էր Եւրոպայի անոր անդամակցութեան, Փարիզի մէջ դէմ, կամ վերապահ կը յայտնուէր ժխտումը պատժելու օրինագիծին: Արդարեւ, մըտահոգութեան առաջնորդելիք բաւական տուեալ կայ այդ երկակի կեցուածքին մէջ երբ նկատի առնուի հետեւեալը. Երեւանի յայտարարութիւնը որեւէ կիրարկումի առաջնորդող բնոյթ չունէր. հոն չէ խօսք եղ տուածելու չափով, ամբողջ անկեղծութեամբ հանդերձ: Իսկ օրէնքին պարագային, պէտք չէ մոռնալ որ Ազգային Ժողովի դրական արդիւնքը առաջին փուլն է հոլովոյթի մը որ պէտք է անցնի Ծերակոյտի քուէարկութենէն եւ նոյնինքն նախագահ Ժ. Շիրաքի կողմէ ստորագրութեան հանգրուանէն:

Կ'արժէ ելոյթներով հնչած միտքերէն չնշել ներկայի օրէնքով այսօրուան Թուրք կառավարութիւնը չդատապարտելու մտահոգութիւնը, նաեւ օրինագիծին տիրութեան յամառ արտայայտութիւններ մէկդի ձգելու կոչերը: Անոնց շարունակութիւնը եղան կուսակցական, գաղափարական տարակարծութիւններէ հեռու մնալով օրէնքը միաձայնութեամբ ընդունելու առաջարկները:

Կարեւոր է ընդգծել նաեւ շահարկումի պարագայ մը. օրինագիծին դէմ արտայայտուող քանի մը երեսփոխաններ, որպէս իրենց թեզին նեցուկ անդրադարձան Հ. Տինքի խօսքերուն. ընդգծեցին անոր Թրքական օրէնքով դատապարտուած հայ լրագրող մը ըլլալով հանդերձ, օրէնքին դէմ ըլլալու պարագան: Կերպով մը հայ մտաւորականին կեցուածքը որպէս նկատառելի առարկութիւն կը գործածուէր Ցեղասպանութեան կիսատ օրէնքը լրացնելու ջանքին դէմ:

Դէմ արտայայտուողներու ամէնէն հանգամանաւորն էր Եւրոպական գործերու նախարարուհի Գաթրին Գոլոնա որ կը ներկայացնէր կառավարութեան տեսակէտը: Բնե՞նք որ հասկնալի էր կառավարութեան ընդդիմութիւնը, սակայն տեղի՞ կայ արտայայտուելու համար Թրքական փաստարկներէն տարբեր ճամբայ չկա՞ր: Մինչդեռ Տիկին Գոլոնա գրեթէ բառացի կերպով կրկնեց Թրքական ծանօթ յանկերգները, Հայոց վշտին ցաւակիցի մը կաղապարներէն ետք: Ըսաւ թէ օրէնքը կը վնասէ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ բարեկամական, գործընկերութեան կապերուն, Թուրքիոյ ժողովրդավարացման հոլովոյթին, եւլն.:

Հետաքրքրական վերջին կէտ մըն էր օրէնքին կողմնակիցներէն ոմանց կողմէ Կէտոյի օրէքին հետ տարուած զուգահեռը: Այդ հիմով պահանջեցին որ ցեղասպանութիւններու միջեւ խտիր չդրուի ու նոյն վերաբերումը ցոյց տրուի հայկական պարագային նկատմամբ եւս:

Միջանկեալ ձեռամբարձ քուէարկութենէն ետք որով ներկայ խորհրդարանականները միայն 5-6 դէմ քուէով վաւերացուցին վիճարկումին անցքը, խօսք տրուեցաւ տասնեակ մը երեսփոխանի:

Թ. Մարինի (Իւ. ԷՄ. Փէ.) յայտնեց թէ իրենց կուսակցութիւնը քուէի թելադրանք չէ ըրած իր անդամներուն, զիրենք ազատ ձգած է իրենց որոշումին մէջ: Փ. Ջուգարելլի աւելորդ նկատեց Հայերուն ամէնէն մօտիկ նկատուելու մրցակցութիւնը: Աւփ-Մարիթիմի երեսփոխանուհի Միւրիէլ Մի՞լթէյլօ յայտարարեց ետք թէ վերապրողի շառաւիղ է, տրամաբանական ու օրինական նկատեց օրինագիծը. ան, ըսաւ, պէտք է արդէն կցուած ըլլար 2001ի ճանաչումի օրէնքին:

Ցաջորդեցին թեր ու դէմ տեսակէտներ Փ. Տէվէճեանի առաջարկած սրբագրութեան: Այդ նիւթով քուէարկութիւնը ժխտական արդիւնք տուաւ ու ժխտումը պատժող օրէնքէն պատմաբանները, հետազօտողները դուրս ձգելու առաջարկը մերժուեցաւ: Միւս, երկրորդական սրբագրութիւնները ընդունուեցան:

Ցաւելեալ քանի մը խօսք առնողներէ ետք որոնցմէ մէկն էր Ա. Սանթինի որ յիշեցուց թէ Ֆրանսայի Հայերը իրենց նուիրումին մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն նկատի առած էին ու այդ օրինակով թելադրեց մոռնալ քաղաքական տարբերութիւնները, սրտով թեր քուէարկել օրէնքին:

Ազգ. Ժողովի նիստին ժամերուն Ազգային Ժողովին ետեւի հրապարակին վրայ Հայերու բազմութիւն մը զոյգ եռագոյններով ու Ցեղասպանութիւնը ոգեկոչող պաստառներով ցոյցի ձեռնարկած էր: ՎԱՆ կազմակերպութեան գլխաւորուած ցուցարարները թէ՛ կը դատապարտէին Թուրքիոյ ուրացումն ու սպառնալիքները, թէ՛ կը զօրակցէին օրինագիծին ի նպաստ դիրքի տէր երեսփոխաններուն:

Քուէարկութեան արդիւնքը հրճուանքի, յուզումի ալիք մը յառաջ բերաւ հրապարակին վրայ ուր քիչ ետք եկան շարք մը երեսփոխաններ խօսք առնելու ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ:

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

129 քուէարկողներէ ստացուեցաւ 125 քուէ. բացարձակ մեծամասնութեան համար 63 ձայն հարկաւոր էր: Թեր քուէարկեց, ինչպէս գրեցինք, 106 երեսփոխան, դէմ՝ 19:

Ըստ կուսակցութիւններու, քուէներու բաշխումը եղաւ հետեւեալ կերպով.

Իւ. ԷՄ. Փէ. (362)
ԹԵՐ – 49 քուէ (ներկայ կամ քուէի պատուէր տուողներու կողմէ)
ԴԷՄ – 17 (Ժ. Պինեոն, Ի. Պիւր, Ժ. Գարէզ, Հ. տը Շարէթ, Ֆ. Գոռնիւ-Ժանթիյ, Տ. Կարիկ, Կ. Ժէօֆրուա, Ի. Ժէկօ, Մ. Լաֆինէօր, Փ. Լըքիյէ, Փ. Մէհէնըրի, Ժ. Միար, Մ. Փիրոն, Տ. Քանթէն, Ժ.-Լ. Ռէիցէր, Տ. Ռիշար, Ժ.-Փ. Սուասոն):

ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԻՒՆ – 4 (Մ. Օրիյաք, Ժ.-Մ. Տիւպէրնար, Փ.-Լ. Ֆէնիէ, Մ.-Ժ. Զիմէրման):
Չէ քուէարկած Ժ.-Լ. Տըպրէ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ (150)
ԹԵՐ – 40 քուէ:
ԴԷՄ – 2 (Ժ.-Մ. Պուշըրոն, Ժ.-Մ. Լը Կէն):
Չէ քուէարկած Հ. Մինիոն (նիստին նախագահուհին):

Իւ. Տէ. Էֆ. (29)
ԹԵՐ – 7:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ (22)
ԹԵՐ – 6:

ՁԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾՆԵՐ (12)
ԹԵՐ – 4 (Փ.-Ք. Պակէ, Վ. Պէս, Մ. Պիյար, Ն. Մամէռ):

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսական մամուլը, ազգային թէ գաւառական, Հոկտեմբեր 13ի իր թիւերուն մէջ խիստ կերպով կը դատապարտէր նախորդ օրը քուէարկուած օրինագիծը, որ կը պատժէ բոլոր անոնք որոնք կը ժխտեն Հայոց Ցեղասպանութեան գոյութիւնը: Այլ խօսքով, այս օրէնքը հետեւանք է 1990ի Կէսօ օրէնքին, որ նոյն պարագաներու մէջ, կը պատժէր անոնք որոնք կ'ուրանային Շոայի գոյութիւնը:

Ընդհանուր ձեւով, օրէնքը «աւելորդ» կը նկատուի եւ ինչպէս ըսինք արդէն, Կէսօ օրէնքին հետ բաղդատութիւնն ալ կրնայ համոզել միայն ան որ կ'ուզէ համոզել ուրիշներ, որ երկուքը կապ չունին: Այլ խօսքով, ցեղասպանութեան գոհ կարելի է ըլլալ Բ. աշխարհամարտի ընթացքին, բայց ոչ՝ Ա. աշխարհամարտի ընթացքին: Քուէարկութենէն ետք, Կուատըլուփի մէջ, ուր կը գտնուէր, վարչապետ Տ. տը Վիլըփէն անտեղի չէր նկատեր արտայայտուիլ և դատապարտել. քուէարկուած օրէնքին գլխաւոր յօդուածն է. «Կը պատժուին 1881 Յուլիս 29ի օրէնքին 24պիս յօդուածին նախատեսած պատիժներով՝ մամուլի ազատութեան վերաբերեալ, բոլոր անոնք որոնք խնդրոյ առարկայ կ'ընեն 1915ի Հայոց Ցեղասպանութիւնը»:

Այս քուէարկութիւնը շատ աւելի մեծ աղմուկ կը հանէ, քան 2001 Յունուար 29ի Ցեղասպանութեան ճանաչումը: Ֆրանսական մամուլը շատ խիստ է, Լիպէրասիոն խմբագրականը խորագրած է՝ «Զարաբաստիկ» (Նեֆաստ)» եւ ստորագրողը կը գտնէ որ ճանաչումէն ետք Ֆրանսա պէտք չունէր այս նոր օրինագիծը աւելցնելու: Ֆիկառօ նոյնպէս լայն տեղ կու տայ թէ Հոկտ. 12ի նիստին եւ թէ տնտեսական հետեւանքներուն եւ Թուրքիոյ հակազդեցութեան:

Նախախնամութի՞ւնը թէ զուգադիպութիւնը այնպէս տնօրինած էր, որ նոյն օրը, Հոկտեմբեր 12ին, Նոպէլի գրական մրցանակը շնորհուեցաւ Թուրք գրագէտ՝ Օրհան Փամուքի: Ֆրանսական մեծախանիշ գրագէտը ներկայացնելու համար կը յիշեն որ զուիցերական Թակըսանցայկըր թերթին յայտարարած էր՝ «Մէկ միլիոն հայ եւ երեսուն հազար Քիւրտեր սպաննուած են այս հողերուն վրայ, բայց ինձմէ զատ ոչ ոք կը համարձակի ըսել»: Բայց չի թուիր որ գրագէտը այս պատճառով արժանացած ըլլայ մրցանակին, ընդհակառակն, այդ շնորհումը կը բացատրուէր նաեւ որպէս միխիթարական պարգեւ մը Թուրքերուն, ճիշդ այն օրը երբ կը քուէարկուէր Ազգ. Ժողովի օրինագիծը: Ի դէպ, այս քուէարկութիւնը սկիզբ մըն է, առաջին հանգրուան մը եւ գործընթացը դեռ բաւական երկար է, մինչեւ որ ան վերջնական բնոյթ առնէ: Ցաջորդ հանգրուանը՝ Ծերակոյտն է եւ տակաւ յայտնի չէ, թէ ե՞րբ կը հասնի:

Մոնտ (Հոկտ. 13) որ քուէարկութեան արդիւնքը չէր կրցած տալ, «Վիճարկումներ» էջին մէջ երկու յօդուած եւս հրատարակած էր: Մէկուն հեղինակն էր Թրքուհի գրագիտուհին՝ Էլիֆ Շաֆաք, որ վերջերս անպարտ արձակուած էր (տե՛ս. «Յառաջ», Սեպտ. 22) հետապնդուելէ ետք իր վէպին մէջ Թրքութիւնը վարկաբեկած ըլլալու յանցանքով, միւսը կը վերաբերի «Թուրք-հայկական երկխօսութեան մը որ Փարիզէ՞ն կ'անցնի», եւ ստորագրած են Է. Մահչուպեան, Հրանդ Տինք եւ Ռ. Զարաքոլու: Վիպագրուհիին յօդուածը խորագրուած է՝ «Դարմանել մեր պատմութեան վէրքը», ուր կը պատմէ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան ծալքերը: Միւսը կոչ մըն է (յա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀԻԼՏԱ ՉՈՊՈՅԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԽՄԲ.– Հայաստան – Սփիւռք Գ. խորհրդաժողովին տեղեկատուութեան մեր բաժիններուն մէջ անդրադարձած էինք երկու ուշագրաւ ելոյթի որոնք ներկաներուն լուրջ հետաքրքրութեան արժանացած էին: Առաջինը Ֆրանսայի "Հայաստան" հիմնադրամի նախագահ Պետրոս Թերզեանի խօսքն էր, երկրորդը Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբի նախագահ Հիլտա Չոպոյեանի: Հրատարակելէ ետք առաջինը (Հոկտ. 5), կուտանք նաեւ երկրորդը:

* * *

Ներկայ խորհրդաժողովը կը զուգադիպի Հայաստանի Հանրապետութեան տասնըհինգերորդ տարեդարձին: Անցնող տասնըհինգ տարիներու ընթացքին, Հայրենի կառավարութեան նախաձեռնութեամբ եւ երրորդ անգամ ըլլալով, Հայրենիքի եւ Սփիւռքի ղեկավար ուժերը կը համախմբուին այս սեղանին շուրջ, քննարկելու համար մեր ազգային առաջնահերթութիւնները եւ ուղիներ ճշդելու մեր այսօրուան եւ վաղուան հարցերու լուծման հեռանկարով:

Այսօր մեր առջեւ դրուած են երկու մեծ խնդիրներ: Անոնցմէ առաջինը Հայաստանի անկախ պետականութեան ամրապնդման խնդիրն է այն բարդ տարածաշրջանին մէջ ուր մեզ դրած է պատմութիւնը եւ որուն դիմագրաւած ընդհանրական մարտահրաւէրները նաեւ մեր մարտահրաւէրներն են այսօր: Անոնցմէ երկրորդը ժամանակակից ըՍփիւռքի լինելիութեան խնդիրն է, որ լուծում պէտք է գտնէ նոր օրերու չափանիշերով:

Այսօր մենք հպարտութեամբ պէտք է նշենք, որ Հայաստան ներկայ ժամանակներու ռազմաբեմին կը ներկայանայ տասնըհինգ դժուար տարիներու վերիվայրումները յաջողապէս յաղթահարած պետութեան մը հարուստ կենսափորձով: Կասկած չկայ, որ յառաջիկայ տարիները մեծ պահանջներ պիտի դնեն մեր ղեկավարութեան առջեւ ամէն բնագաւառի մէջ: Կասկած չկայ նաեւ, որ Հայաստան եւ Սփիւռք միասնաբար պիտի դիմագրաւեն վաղուան օրերու ճնշումները, որպէսզի կարենան հասնիլ գոհացուցիչ լուծումներու: Կարեւոր է սակայն, որ վաղուան գործադաշտը հաւաքաբար կազմակերպեն, առողջ եւ արդիւնաւոր սկզբունքներու յենելով եւ հաւասարակշռելով մեր ազգային ռազմավարութեան հեռահայեաց եւ մերձահայեաց հրամայականները:

Այս առումով, անհրաժեշտ է հաստատել երկու ղեկավար սկզբունքներ, առանց որոնց կարելի չէ յաջողութեամբ կողմնորոշուիլ մեր պայքարի ճակատներուն վրայ:

Առաջինը այդ սկզբունքներէն կը թելադրէ, որ մեր պետականութեան զարգացման գործընթացը ըլլայ համակողմանի: Կարելի չէ պատկերացնել, որ Հայաստանը նուաճումներ կատարէ տնտեսութեան մարզին մէջ եւ միաժամանակ գտնուի տեղքայլի մէջ՝ քաղաքական, ընկերային, ազգային անվտանգութեան եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ: Զարգացման գործընթացը կ'ենթադրէ համապարփակ ռազմավարութիւն, որուն բոլոր բաղկացուցիչները միասնաբար պէտք է գործեն, որպէսզի զարգացման գործը դրուի վստահելի հիմերու վրայ:

Երկրորդ սկզբունքը Հայրենիքի եւ Սփիւռքի զոյգ իրականութեանց փոխնուցիչ ըլլալու հարկադրանքն է. Հայաստան եւ Սփիւռք պիտի լրացնեն զիրար. պիտի ըլլան փոխադարձաբար զգայուն մեկզմեկու առաջնահերթութեանց:

Այս լոյսի տակ է, որ ես կ'ուզեմ յատկապէս խօսիլ եւրոպահայութեան վիճակուած դերին եւ Եւրոմիութեան մայրաքաղաքին՝ Պրիւսէլի մէջ գործող Հայ Դատի Յանձնախումբի հովանիին տակ ստեղծուած Եւրոհայկական Դաշնութեան Գրասենեակի աշխատանքներուն մասին:

Նախ կ'ուզեմ մեկնիլ այն աշխարհաքաղաքական իրողութենէն, որ Եւրոպան հայ պետականութեան համար ունի խարիսխի նշանակութիւն: Պատահական չէ, որ այսօր արդէն Հայաստան ընդգրկուած է Եւրոմիութեան Հարեւանութեան Ծրագրին մէջ եւ պատահական չէ նաեւ, որ Հայաստան հետզհետէ կը կապուի Եւրոպայի իրականութեան՝ յատուկ գործընկերութեան մը հետեւողական հեռանկարներով: Եւ այս զարգացող փոխյարաբերութեան բովին մէջ է որ հետզհետէ կը բիւրեղանայ եւրոպահայութեան դերակատարութեան խնդիրը, Հայաստան – Սփիւռք կապերու ընդհանուր քաղաքականութեան համաթեքստին մէջ:

Պէտք չէ մոռնալ, որ Հայաստանի հետ Եւրոպայի համագործակցութիւնը Հարեւանութեան Ծրագրի միւս երկիրներէն կը զատորոշուի կարեւոր երկու հանգամանքներով:

– Առաջինը եւրոպահայ Սփիւռքի ցայտուն իրականութիւնն է: Այսօր մէկ միլիոնէ աւելի Հայեր Եւրոմիութեան քաղաքացիներն են: Անկախ այն բանէն, որ Հայութեան ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ կ'երթայ մինչեւ պատմութեան խորքերը, Ներկայի եւրոպահայութիւնը իր լայն զանգուածով կազմուած է 1915ի Եղեռնէն ետք եւ այսօր աւելի քան չորս սերունդներէ ի վեր ընդգրկուած է եւրոպական հասարակութիւններու մէջ, անոնց բերելով իր քաղաքացիական արթուն գիտակցութիւնն ու իր բազմակողմանի ներդրումները: Եւրոպայի քաղաքական եւ հասարակական բեմին վրայ եւրոհայութիւնը իր ինքնուրոյն մշակութային նկարագիրը պահպանելով հանդերձ, մաս կը կազմէ Եւրոպայի ընդհանրական ինքնութեան: Ան չէ մեկուսացած որպէս ազգային փոքրամասնութիւն: Ան մաս կը կազմէ մեծամասնութեան, իր այդ կարգավիճակէն բխող բոլոր կարելիութիւններով:

Եւ անշուշտ պէտք է ողջունել, որ պատկառելի այս խորհրդաժողովի աշխատանքներուն իրենց գործօն մասնակցութիւնը կը բերեն եւրոպահայ Սփիւռքի պատուիրակութիւնները այլ երկիրներէ եկած իրենց եղբայրներուն եւ քոյրերուն կողքին:

Հայաստանը Եւրոպայի միւս հարեւաններէն զատորոշող երկրորդ կարեւոր հանգամանքը Հայոց ցեղասպանութեան դառն իրողութիւնն է, որուն հետ սերտօրէն առնչուած է Եւրոպան եւ որ այսօր մաս կը կազմէ Եւրոպայի պատմական յիշողութեան: Եւրոպան կը գիտակցի, որ ժամանակակից եւրոպահայութիւնը վերապրած է այդ մեծ եղեռնագործութենէն եւ մաս դարձած եւրոպական մեծ ընտանիքին: Աւելի՛ն, Եւրոպայի հաւաքական գիտակցութեան մէջ Հայոց անկախ պետականութիւնը՝ այսինքն Հայաստանի Հանրապետութիւնը ապրող ապացոյցն է այն վերածնունդին, որուն համար եւրոպահայութիւնը պայքարեցաւ գրեթէ մէկ ամբողջ դար: Հայաստան – Սփիւռք կապերու ձեւաւորման գործին մէջ պէտք է անպայման տեղ գտնէ այս շատ կարեւոր հանգամանքը:

Այս երկու զատորոշիչ հանգամանքներով, Եւրոպայի կապը Հայաստանի հետ այսօր սկիզբ կ'առնէ սերտակցութեան շատ աւելի խորունկ գործօններէ, եւ Հայաստանին կ'ընծայէ յատուկ առաքելութիւն մը իր ապագայ յարաբերութիւնները զարգացնելու տեսակէտէն:

Մեկնելով մեր կազմակերպութեան աշխատանքներու բնոյթէն, այստեղ կ'ուզեմ յատկապէս խօսիլ եւրոպահայութեան քաղաքական ներկայութեան մասին:

Եւրոպահայութեան ձայնը լսելի դարձնելու սահմանուած Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբը միաժամանակ երկու առաքելութիւններ յանձն առաւ իր ստեղծման օրէն.–

Առաջին՝ կեանքի կոչել Եւրոպական կառոյցներու շուրջ քաղաքականացած եւրոպահայ համայնք մը, հոն՝ ուր ցարդ տեղական մտահոգութիւններու շուրջ կազմակերպուած համայնքներ կը գործէին.

Երկրորդ՝ Եւրոպահայութեան քաղաքական կամքին արտայայտիչը դառնալ հո՛ն ուր մեր հիմնահարցերը համամարդկային արժէքներու եւ եւրոպական քաղաքականութեան ուղղութիւններուն կը զուգադիպին:

Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի հովանիին տակ ստեղծուած Եւրոհայկական Դաշնութիւնը վերջին տարիներուն իր աշխատանքի ծիրին մէջ հետզհետէ ընդգրկեց ստուար թիւով եւրոպահայ կազմակերպութիւններ, զանոնք առաւելաբար կապելով Եւրոմիութեան օրակարգին վրայ գտնուող մեծ թեմաներուն, որոնք ուղղակիօրէն կ'առնչուին հայութեան լինելիութեան խնդիրներուն: Անոնք են, Թուրքիոյ անդամակցութեան թղթածրարը, Արցախի ինքնորոշման իրաւունքին հետ կապուած բանակցութիւնները, Ջաւախքի իրաւունքի հարցը, Սփիւռքի այլ գաղութներու այժմէական խնդիրները, Եւրոպա – Հայաստան յարաբերութիւնները եւ եւրոպահայութեան մշակութային ինքնութեան խնդիրը:

Այսօր Եւրոպայի մէջ հայութեան առկայութեան փաստը առօրեայ իրականութիւն դարձած է Եւրոպայի ղեկավար մարմիններուն համար: Այն իրողութիւնը, որ վերջին տարիներուն եւրոպահայութիւնը Եւրոխորհրդարանին, Եւրոպական Յանձնախումբին եւ Եւրոմիութեան Խորհուրդին առջեւ կը ներկայանայ որպէս միակամ ոյժ իր վճռակամ դիրքորոշումներով եւ իր ուրոյն արժէքներով, զայն կը վերածէ պատկառելի խաղացողի մը եւ այդ հաստատութիւնները այլեւս չեն կրնար անտեսել եւրոպահայութեան միասնական կամքը:

Հոս կ'արժէ ընդգծել այն հսկայ առաւելութիւնը որ Անկախ Հայաստանի պետականութեան փաստը՝ եւ Հանրապետութեան դիւանագիտական կազմը իր բազմակողմանի գործունէութեամբ բերաւ Եւրոպահայութեան կազմաւորման եւ արժեւորման այս գործին:

Վերջապէս, կ'ուզեմ այստեղ շեշտել, որ մեր գրասենեակի աշխատանքները եւրոպահայ կեանքի բազմակողմանի երեւոյթին միայն քաղաքական երեսը չեն ներկայացներ եւ սակայն կ'ուզեմ նոյնպէս շեշտել, որ քաղաքականը կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ, Հայաստան – Եւրոպա ներկայ եւ ապագայ յարաբերութիւններուն որակը ճշդելու տեսակէտէն: Քաղաքականացած եւրոպահայութիւնն է միայն, որ պիտի կարենայ բանալի տարբերութեամբ մը օժտել Հայաստան – Եւրոպա յարաբերութիւնները: Գիտակից եւ կազմակերպուած եւրոպահայութիւնն է միայն, որ մնայուն եւ յարաճուն իրականութեան կրնայ վերածել հետզհետէ ձեւաւորուող այն մեծ դաշինքը, որ Եւրոպան ու Հայաստանը պիտի լծէ նոյն պատմական առաքելութեան:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՆԵՄՐՈՒՏԻ ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ ՋՈՒՐԸ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Երբ Թիֆլիսէն կ'ուղղուիս դէպի Բզնունեանց պատմական նախարարութեան կարեւոր կեդրոններէն Դատվան, դէմդ կը ցցուի Սիփանէն վերջ, այս շրջանի երկրորդ բարձր սարը՝ Նեմրութ:

Եւ երբ լերան արեւելեան կողմէն կ'անցնիս պարսպապատ Խլաթ, կամ նոր անունով՝ Ահլաթ գիւղաքաղաքը, Վանայ Ծովու հիւսիսային ափէն քեզ կը բարեւէ Մեծն Սարը Սիփանայ, զոր տեղացիներ կը կոչեն «Սարէ Սիփանէ»:

Ահլաթի մէջ կրնաս այցելել «Ուստա–Շաքիրդ», այսինքն Վարպետի եւ Աշկերտի «Ուլու Քիւմպէթը», նաեւ Սելճուքեան կոչուած իսլամական գերեզմաննոցը, որ նշանաւոր է խաչքարանման տապանաքարերով: Իսկ երբ Խլաթէն բարձրանաս Նեմրութ, հանդիպած երկրորդ գիւղդ կը կոչուի Սոխորդ, որ անցեալին ծանօթ էր այլեւս գոյութիւն չունեցող եկեղեցիով եւ աղբիւրով, իբրեւ Աղբիւր Սերոբի ծնած գիւղ:

ՎԱՆԱՅ ԾՈՎՈՒ
«ՆԵՄՐՈՒՏ ՍԱՐԸ»

Ատրեամանի նոյնանուն սարին հետ շփոթի տեղի չտալու համար «Վանայ Նեմրութ» կ'անուանենք Վանայ Ծովուն հարաւ արեւմտեան եզերքին բարձրացող այս սարը, որ նախկին հրաբուխ մըն է եւ իր հսկայ խառնարանին մէջ կը պարփակէ երեք տարբեր չափի լիճեր՝ մէկը գաղջ, միւս երկուքը պաղ ջուրով:

Դժուարամատչելի սար մը չէ Նեմրութը, որուն գագաթի լիճերը հասնելու համար գոյութիւն ունին երկու ճանապարհներ, մին՝ Դատվանէն, միւսը Խլաթէն: Մենք հասանք այդ երեք լիճերուն, որոնցմէ առաջինը եւ մեծագոյնը իր ջինջ ու սառի պէս ջուրը կը մատա-

կարարէ եղեր Արածանի գետին ակունքներուն: Այդ մասին մեր պատմիչներէն հասած է մեզի ժողովրդական աւանդութիւն մը:

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Հովիւ մը (արդէն մեծ մասամբ հովիւներ կ'ըլլան աւանդութիւններու հերոսները), Նեմրութի գագաթի լիճի ափին հօտը արածելու ատեն նստած տեղէն իր ձեռքի ասան կը նետէ անհանդարտ ուլի մը վրայ, որ իր խաղերով կը խանգարէր ոչխարներուն հանգիստ ջուր խմելը: Միջոց մը վերջ կ'երթայ ջուրին մէջ ինկած ձեռնափայտը առնելու, բայց չի կրնար գտնել, կարծես լիճը կուլ տուած ըլլար: Օրեր վերջ, լերան արեւմտակողմի ընդարձակ դաշտին մէջ ման եկած ատեն, գետնէն բխած հազարաւոր ակերէն մէկուն մօտ կը գտնէ կորսնցուցած ասան: Այդ դաշտի «Նորշէն» անուն գիւղին բնակիչները կը հաւատան թէ հրաբուխի լիճին ջուրերը ստորգետնեայ ճամբաներով կը հոսին դաշտ, ուր գետնի քարերու մէջէն կը բխին, ակունքը դառնալու համար նուիրական Արածանի գետին: Այսօր այդ սքանչելի դաշտին մէջ, ջուրին բխած ընդարձակ տարածութիւնը պեթոնով շրջապատուած եւ աւազան մը շինած են, շուրջն ալ պատած են փշաթելերով, ջուրը մաքուր պահելու համար:

Եթէ կը հաւատաք ականատեսի վկայութեան, Մնձուրի լեռներուն ջուրին չափ անարատ, պաղ ու զուլալ է աւազանէն յորդող Նեմրութ Սարի ջուրը:

(Շար. 9)

Publications reçues

ARMENIE, MON AMIE
Bref aperçu sur l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui

STEPHAN BOGHOSSIAN

Editée par le Conseil d'Administration du Centre des Rencontres entre les Générations Arméniennes

Marseille 2006

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ

Հայկական բանաստեղծութեան երկլեզու – հայերէն, ֆրանսերէն – ծաղկաքաղի(*) մը հրատարակութիւնը եւ այդ առթիւ Հայաստանէն երեք բանաստեղծներու – Վիոլէթ Գրիգորեան, Մարինէ Պետրոսեան, Արմէն Շէկոյեան – Փարիզ ներկայութիւնը եղանակին գրական առաջին երեւոյթը կազմակերպելու մղած էր Համազգայինը: Բանաստեղծութեան չարչրկուած, չահարկուած բայց միշտ յարութիւն առած թեմայով ձեռնարկը ամբողջութեամբ լեցուցած էր Փարիզի Մշակոյթի տան Զ. Տէմիրեան սրահը ուր վաճառքի ալ դրուած էր նոյն ծաղկաքաղը:

Սիւզան Սիսեռեանի ողջոյնի խօսքէն ետք հատորը եւ ներկայ բանաստեղծները ներկայացնելու ելոյթով մը հանդէս եկաւ Գ. Պըլտեան որ բազմակի, լայն մասնակցութիւն ունեցած էր հատորին պատրաստութեան: Նախ բացատրեց այդ պատրաստութեան երկարատեւ հոլովոյթը, տարուած հաւաքական աշխատանքը: Նպատակն էր ժամանակակից հայկական բանաստեղծութիւնը ներկայացնել, հայաստանեան ու սփիւռքեան թեւերով: "Ժամանակակից"ը ան սահմանեց անցեալը չկրկնելու, ապագային ալ որոշ ընթացք մը թելադրելու յատկանիշերով: Շեշտեց ծաղկաքաղի մը բնոյթը որ ամբողջական գործ մը չէր կրնար ըլլալ, քանի որ կար ընտրելու հարցը:

Կանգ առաւ թարգմանութեան գործին վրայ որ "չար աշխատանք" էր. ծաղկաքաղը բաղկացնող կտորները թարգմանուած էին զանազան անձերու կողմէ որոնք թարգմանելու տարբեր ըմբռնումներու տէր եղած էին, միայն յետոյ ամբողջացումի գործ մը կատարուած էր: Նոր լոյս տեսած հատորը առաջին անգամ ըլլալով իրարու քով կը ներկայացնէր Հայաստանի ու Սփիւռքի 20 բանաստեղծներ: Ընդգծեց հայաստանցիներուն քով առօրեան ներկայացնելու զօրաւոր շեշտը: Յետոյ ֆրանսերէնով ալ համառօտակի կրկնելով ըսածները, իրենց էջերէն ընթերցումի հրաւիրեց օրուան երեք հիւրերը: Ա. Շէկոյեան, Վ. Գրիգորեան եւ Մ. Պետրոսեան կարդացին իրենց հատորներէն էջեր որոնք մեծ հետաքրքրութեան առարկայ եղան լսարանին կողմէ: Ամէն մէկ ընթերցումի հետեւեցաւ զրոյցի բաժին մը որուն ընթացքին նիւթ եղան ժամանակավրէպ կաղապարներու տէր, յաճախ "պաշտօնական" նկատուած շրջանակներու քննադատութիւնները, դատապարտումները, միւս կողմէ՝ արտայայտութեան ազատութիւն գտած արուեստագէտներուն իրենց գծած ճամբայէն անշեղ յառաջանալու վճռակամութիւնը: Նիւթ եղաւ յատկապէս Վ. Գրիգորեանի որոշ քերթուածներուն հանած աղմուկը, իրենց "սեռային" թեմային պատճառով որ անտեսել կու տար անոր բանաստեղծական հզօր լեզուն, ոճը: Այդ վէճին անդրադարձումը սեղան բերաւ իսկական արուեստագէտին միթեր խորտակելու կոչումը որ սակայն այնքան հակազդեցութեան տեղի կու տար քիչ մը ամէն շրջանակի մէջ:

Երեք բանաստեղծներու ընթերցումին փոխն ի փոխ ընկերացաւ թարգմանութիւններէն էջերու ընթերցումը որուն թեկնածու եղաւ ներկաներէն պարոն մը, անակնկալ գոյն մը աւելցնելով երեկոյթին:

Հետեւեցաւ հարցումներու բաժին մը որով բացուեցան նորանոր ծալքեր, զրոյցը շարունակելով մինչեւ բաւական ուշ ժամեր:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) «Avis de Recherche» Editions Parenthèses

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Ե. Պատգամաւորական Ժողովին կողմէ ընտրուած Կեդր. Վարչութիւնը իր առաջին լիագումար նստաշրջանը ունեցաւ Երեւանի մէջ Սեպտ. 22-էն 24. Ներկայ էին վարչութեան բոլոր անդամները:

Երեք օրերու ընթացքին Կեդր. Վարչութիւնը կատարեց Միութեան կացութեան եւ անոր գործունէութեան քննարկումը: Ան մանրամասնօրէն քննեց իր կրթական հաստատութիւններու վիճակը. գնահատեց անոնց յաջողութիւնները եւ յատուկ որոշումներ կայացուց թերիներու վերացման համար: Հաստատուեցաւ, որ Լիբանանի վերջին պատերազմին պատճառով Մ. եւ Հ. Արսլանեան ճեմարանը ունի տնտեսական դժուարութիւններ. որոշուեցաւ մօտէն հետեւիլ վարժարանին կողմէ այս ուղղութեամբ առած քայլերու իրագործման եւ աշխատանք տանիլ յատկապէս աշխարհասփիւռ ճեմարանաւարտներուն մօտ, որպէսզի անոնք օժանդակութեան ձեռք երկարեն իրենց մայր հաստատութեան: Ուրախութեամբ արձանագրուեցաւ, որ Մարսէյլի ճեմարանը այս տարեշրջանի ընթացքին իսկ պիտի ձեռնարկէ իր շինարարական աշխատանքներու երրորդ, այսինքն՝ վերջին փուլի գործադրութեան: Ժողովը տեղեկացաւ նաեւ շրջանային վարչութիւններու կրթական – մշակութային ձեռնարկներու՝ մասնաւորաբար Սիտնիի Արշակ եւ Սօֆի Գալստեան ճեմարանի, Հալէպի Հայագիտական Հիմնարկի եւ Լիբանանի Լեւոն Շանթ Կեդրոնի աշխատանքներուն մասին յանգելով համապատասխան եզրակացութիւններու:

Կազմակերպական գետնի վրայ, Կեդր. Վարչութիւնը հետեւելով Գ. Պատգամաւորական Ժողովի կատարած թելադրանքներուն, ի շարս այլոց որոշեց քաջալերել միջ-շրջանային հանդիպումները եւ աւելի յաճախակի դարձնել շրջաններէն ներս իր այցելութիւնները: Նաեւ՝ ճիգ պիտի թափուի կարգ մը շրջաններէ ներս Համազգայինի նոր բջիջներ ստեղծելու: Որոշուեցաւ նաեւ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ Համազգայինի գրասենեակ մը հաստատել մօտէն կազմակերպելու եւ համադրելու համար ցամաքամասի Համազգայինի շրջաններու մշակութային գործունէութիւնը:

Ժողովը կատարեց նաեւ հայ երիտասարդութեան առընչուող հարցերու խորունկ քննութիւնը. ան անդրադարձաւ հայ երիտասարդութիւնը հայկական մշակոյթով խանդավառելու միտող միջոցներու որոնման եւ տրամադրումին, ինչպէս նաեւ այս ծիրէն ներս մտայնութիւններու արմատական փոփոխութեան անհրաժեշտութեան:

Կարեւորութեամբ քննուեցաւ տնտեսական օրակարգը: Որոշուեցաւ անյապաղ վերականգնել Համազգայինի Ֆոնտերը, որոնք օգտագործուած են ատենին շինարարական անյետաձգելի ծրագիրներ իրականացնելու համար:

Հրատարակչական, քարոզչական եւ ընդհանրապէս մշակութային գործի մարզերէն ներս որոշուեցաւ աւելի լայն ձեւով օգտագործել ելեկտրոնային արհեստագիտութեան ընձեռած կարելիութիւնները:

Վերջապէս որոշուեցաւ յաջորդ տարիներուն աւելի մեծ թափ տալ Հայաստանի մէջ Համազգայինի գործունէութեան եւ շարունակել Երեւանի Պետական Համալսարանին հետ տարիներ առաջ սկսած համագործակցութիւնը:

Լիագումարի աւարտին Կեդրոնական Վարչութեան նախաձեռնութեամբ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ ՀՀ Մշակոյթի նախարարուհի՝ Տիկին Յասմիկ Պօղոսեանին հետ: Տեսակցութեան ընթացքին, շինիչ եւ օգտաշատ մթնոլորտի մէջ, մտքերու փոխանակում տեղի ունեցաւ մշակութային աշխատանքներու մարզէն ներս գործակցութեան կարելիութիւններու մասին: Քննուեցաւ նաեւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մշակութային կամրջումին թափ տալու կարեւորութիւնը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, 2006 Հոկտեմբեր 9

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Չմոռնամ յիշելու, թէ Վենետիկի բանաստեղծ վարդապետները խորհրդաւոր կեղծանուններ ունէին: Մենաւ կը կոչուէր "Տաղք Երից Վարդապետաց" հատորին մէկ հեղինակը: Առան անունը կը կրէր Հ. Արսէն Բագրատունին, իսկ Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզ Վրոյր տիտղոսն առած էր. եւ "Բուրաստանք"ին մէջ դըրուած "Եմ, եմ Վրոյր" խօսքը իրեն կը վերաբերի. Լուտեսիա հին կոչումն է Փարիզ քաղաքին:

Ըսի արդէն թէ Միսաքեան Հ. Եղուարդի սուգը պահեց. այո, պահեց զայն երկիւղածութեամբ. դասերու ժամանակ ընդհանրապէս ինքը զուարթ ու ժպտադէմ, Հ. Եղուարդի մահէն յետոյ եղաւ յոյժ տխրադէմ, անժպիտ. կ'ուզէր որ միշտ անոր վրայ խօսուէր, անոր գործերովը պարապիլ մեզ կը յանձնարարէր, մանաւանդ կարդալ "Ենէական"ին եւ "Անաքարսեայ ուղեւորութենէն", "Տելեմաք"էն հատընտիր կտորներ, հատուածներ:

1876ի վերջերը, ես նստայ իրեն համար պատրաստել մխիթարական մը ոտանաւոր, զոր գացի կարդալ իր ներկայութեանը 1877 Յունուար 1ին, նոր տարին շնորհաւորելով հանդերձ:

Սակայն, ոտանաւորիս հետ ուզեցի նուէր մ'ալ տանիլ եւ այդ նուէրս եղաւ թռչնիկ մը, զի Միսաքեան սիրահար էր թռչուններու եւ կը պահէր քանի մը հատ:

Օրեր առաջ հօրմէս խնդրեցի որ եկքանիկ թռչուն մը գտնել տար, ինչ որ կատարեց: Թռչունը մեր տունը վանդակի մէջ անուցինք շաբաթի մը չափ. Կաղանդին առտուն այդ թռչունը մեծ զգուշութեամբ գրպանս դնելով գացի Միսաքեանին, որ ընդունեց զիս, նստեցուց աթոռի մը վրայ ու ինքը գնաց կերակրել պահած թռչունները որոնք երեք հատ էին, կը կոչուէին՝ Գըտիկ, Ջոկիկ, Պիջիկ, իր կնքահայրութեամբը:

Թռչուններուն հարկ եղած սպասարկութիւնը լմնցնելէն յետոյ, եկաւ նստիլ ու ըստ վաղեմի սովորութեան իւր ծխախոտը վառելով, "Է՛հ, Հայր Եղուարդն ալ գընաց, տեղը բռնող չպիտի ըլլայ" ըսաւ հառաչանքով, եւ երբ լռեց, գրած ոտանաւորս գրպանէս հանեցի ու սկսայ կարդալ: Շարադրած տողերովս ես կ'ողբայի Հ. Եղուարդի (Վրոյր) մահը. մխիթարիչ կ'ուզէի ըլլալ, եւ իբր վերջաբան կ'ըսէի, "թէ որ իմ տկար տողերս բաւական չեն Վրոյրի մահուան առթիւ զգացած ձեր ցաւը ամոքել, թո՛ղ այս բոտորագլուխ եկքանիկ թռչունս գայ իր զուարթ երգերովը մոռցնել տայ ձեզի ձեր կսկիծը", ու գրպանէս թռցուցի թռչնիկը, որ գնաց թառիլ գիրքերուն վրայ, ուրկէ Միսաքեան բաւական դժուարութեամբ կրցաւ վար առնել ու զայն տարաւ Ջոկիկին վանդակին մէջ փակել:

"Այս կաղանդչէքդ արժեց, Վահրամ", ըսաւ, "ես փոխարէն քեզի ի՞նչ տալու եմ" յարեց, ու գիրքերուն կարգէն տուփ մը առաւ բացաւ եւ ինծ նուէր տուաւ յիշատակածս՝ իրմէ լուսանկարուած՝ Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի պատկերը, զոր զետեղած կը պահեմ ես, Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի տաղերուն ընդօրինակութեանս հատորին սկիզբը:

Հ. Եղուարդի մահը մեզ ալ աւելի կապեց իրեն եւ իւր գործերուն, զորս հետզհետէ կը գնէր հայրս. այս մասին բընաւ ստակ չէր խնայեր եւ իր համեստ քսակին շնորհիւ ունեցանք "Անաքարսիսի ուղեւորութեան" եւ "Ռօլէնի հնախօսութեան" ամբողջ հատորները, ինչպէս նաեւ "Պօղ եւ Վիրգինէ", "Արկածք Տելեմաքայ", "Գիրք Յօբայ", "Մաղթանք չափաւ", "Բելիսարիոս", "Նումա Պոմպիլիոս", "Ռասինի Ի կրօնս", "Մէթաստասիօ թատերգութիւնները", "Մխիթար Գօշ", եւ "Երից Վարդապետաց Տաղերը", ինչպէս նաեւ Բագրատունիի գլխաւոր երկերը, "Վիրգիլիոսի Մշակականք"ը, "Հոմերի Իլիական"ը, "Սուաէի տրամաբանութիւնը", "Միլտոնի Դրախտ կորուսեալ"ը, եւ "Հայկ Դիւցազն"ը եւ ուրիշներ, զորս կը կարդայինք անյագաբար:

(Շար. 88)

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին։

Պատարագէն ետք կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւորականներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր ծառայողներուն հոգիներուն համար։

Սկիզբ՝ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 9ին

Ս. Պատարագ ժամը 10:30ին

Մատաղի Օրհնութիւն ժամը 12ին

Ապա Ալֆորվիլի "Սալ Վոլթէր" հանդիսասրահին մէջ պիտի տրուի սիրոյ ճաշ, որուն հրաւիրուած են հաւատացեալները։

L'UNION ARMENIENNE DE SUISSE
organise le
7ème Tournoi Européen Intercommunautaire de Genève

Week-end de Pâques — 6-9 avril 2007

- Basket-ball féminin et mesculin
- Ping-pong féminin et masculin
- Volley-ball mixte
- Football (indoor)
- Backgammon

Lieu et date : Hôtel CROWNE Plaza à Genève du 6 au 9 avril
Participants : Equipes européennes
Stade : Bout-du-Monde à Champel, Genève
— Samedi 7 avril : Soirée disco
— dimanche 8 avril : le Grand Bal de Clôture
Renseignements et/ou réservations auprès de
— Mme Huguette Gabrache : +41.22.758.11.14
— M. Viken Vartzbed : +41.79.217.49.24

Plus d'informations aussi sur :
www.uasdirect.com
et/ou www.armenian.ch

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Կը փնտռուի անձ մը կամ զոյգ մը որ ընկերանայ եւ զբաղի տարեց անձով մը, որ անկար չէ։ Առանձին բնակարան ապահովուած։

Հեռաձայնել՝ 01. 47. 36. 18. 09։

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող Հայերուն համար։

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդունէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը։

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն տնօրինելու հնարաւորութիւններ։

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան։

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener — 75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. —
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՅՍ
ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"
գրական - գեղարուեստական երեկոյթներու շարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19, ժամը 20.30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire
(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.-

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

(Շար. Ա. էջէն)

պաղած) ֆրանսացի երեսփոխաններուն, որպէսզի չքուէարկեն օրինագիծը։

Հոկտեմբեր 13ի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը անդրադառնալով Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին նախորդ օրուան քուէարկութեան, կը գրէր թէ ծանր հարուած մըստացած է Եւրոպային անդամակցելու Թուրքիոյ հեռանկարը, քանի որ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքը պատճառ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ նախաձեռնած բարեփոխումներուն խոչընդոտումին։

ԹՐՔԱԿԱՆ
ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրք մամուլը որ քուէարկութեան յաջորդ օրը լայն տեղ յատկացուցած էր հակազդեցութիւններու, արձագանգ եղած էր իշխանութեան եւ ընդդիմութեան դէմքերու միաձայն դատապարտումին, յատկապէս առեւտրական մարդին առնչուած սպառնալիքներու, նաեւ Թուրքիա ապրող Հայերուն մեկնաբանութիւններուն։

«Ակօս»ի խմբագիրը «խայտառակ վճիռ մը» որակած էր օրէնքին վաւերացումը, հաւաստելով որ հայ եւ թուրք ղեկավարներ պիտի յաջողին հարցը երկխօսութեամբ լուծել։ Տեղ տրուած էր նաեւ Թուրքիոյ միակ հայկական դիւանին՝ Վաղարշապատի բնակիչներուն հակազդեցութեան. անոնք եւս յուզում յայտնած էին, պնդելով որ չեն հասկնար Ֆրանսայի ընթացքը, թէ իրենք Թուրքերու հետ հաշտ, համերաշխ համակեցութիւն ունին եւ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի զիրենք քաղաքական նպատակներու գործիքի վերածելու։

Ինչ կը վերաբերի պաշտօնական հա-

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▶ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▶ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▶ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

կազդեցութիւններու, Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը յայտնած է թէ թրքեւ-ֆրանսական յարաբերութիւնները ծանր հարուած մը ստացած են եւ Ֆրանսա կը կորսնցնէ թուրք ժողովուրդին մօտ իր առանձնաշնորհեալ դիրքը։ Սակայն բաւական պարագայական ոճով յայտարարութիւն մըն է, զերծ՝ սպառնալիքի, վճռական քայլերու նշումներէն։

Մամուլի անթիւ գրութիւններէն առաւել ուշագրաւ են անոնք որոնք կը թելադրեն անվաղորդայն սպառնալիքներ, գայրոյթ, պոռթկում արտայայտելու փոխարէն լրջութեամբ ձեռք առնել հարցը եւ չգոհանալ առժամեայ կարգադրութիւններով։ Քրոնիկագիրներուն մէջ կան Թուրքիոյ դէմ նման յաջորդ քայլեր նախատեսողներ, մինչեւ հողային պահանջ եւ դիտել տուողներ որ այնքան ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ դառնալ հետեւանք է թրքական անզօրութեան։

Զայրոյթի արտայայտութիւններէն է այն ցոյցը որ Հոկտեմբեր 12ին տեղի ու-

նեցած է Անգարայի ֆրանսական դեսպանատան դէմ։

Թուրքիա խրատականներէն, սպառնալիքներէն ետք, գործնական «դաս» մըն ալ տուած է Ֆրանսայի, բաւական կատակերգական բեմադրութեամբ մը։ Ազգային Ժողովի Արդարութեան յանձնաժողովը օրակարգի բերած է Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրինագիծին որպէս փոխադարձութիւն «Ալժերիոյ ցեղասպանութիւնը» ճանչցող օրինագիծ մը...

Թէ նիւթին մօտեցումը ինչ աստիճանի լրջութեամբ եղած է, կը բաւէ կարդալ նիստի ելոյթներէն հետեւեալ արտայայտութիւնը. «Եթէ Ռուսօն ողջ ըլլար, սկսեալ Սարքոզիէն, ժխտումը պատժող օրէնքին բոլոր կողմնակիցները կառափնատ կ'առաջնորդէր»։ Այս մթնոլորտին մէջ քննարկելէ ետք «Ալժերիոյ ցեղասպանութիւն»ը ճանչնալու օրինագիծը, ողջմտութիւնը տիրական եղած է ու Թուրք երեսփոխանները «պատմաբաններուն ձգած են պատմութիւնը գրելու պարտականութիւնը», կամացուկ մը մէկդի ձգելով ճանաչումը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն
ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը։

Մեծերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն։

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan։

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04. 78. 45. 17. 55 թիւին։

☐

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de: **CBAF-OPERATION LIBAN** à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.555 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.555

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՄԻՇՏ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՏԵՂԻ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

ՇԻՐԱՔ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ԷՐՏՈՂԱՆԷՆ ԵՒ ՑԱՒ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու նկատմամբ նախատեսուած օրինագիծը, զոր Ազգ. Ժողովը քուէարկեց Հոկտ. 12-ին, անսպասելի իրարանցում մը ստեղծեց, ինչ որ չէր պատահած 2001 Յունուար 29ի ճանաչման օրէնքին:

Առարկութիւնները միայն տնտեսական մտահոգութիւններու չեն վերաբերիր, այլ մասնաւորաբար իրաւական մարզին: Ֆրանսայի մէջ նախընթացը ծագեցաւ երբ օրէնք մը քուէարկուեցաւ ուր կը յիշուէր գաղթատիրութեան «դրական դերը»: Այն ատեն արդէն, Ժագ Շիրաք յայտարարեց թէ Պատմութիւնը օրէնսդրութեան մարզին չի պատկանիր: Նոյն հարցը ծնած չէր 1990 Յուլիս 13ին, երբ նոյն օրէնքին (1881 Յուլիս 29ի 24պիս յօդուածին) հիման վրայ կը հռչակուէր Կէսօ օրէնքը (համայնավար երեսփոխանին անունով) որ կը պատժէր Շոան ժխտողներ: Եւ քանի այդ օրէնքը կը մնար, ոչ ոք առարկած էր, ոչ ոք խորհած էր դիմել Սահմանադրական Խորհուրդին, ու Հոկտեմբեր 12ի քուէարկութիւնը տրամաբանական հետեւանքն էր, եթէ ոչ ամբողջացումը 2001 Յունուար 29ի օրէնքին:

Ինչո՞ւ ուրեմն երկու չափ, երկու կշիռ այս անբացատրելի իրարանցումը:

Առարկողներու, դժգոհներու, բողոքողներու, այպանողներու բանակը հսկայ է: Յատկանշականներէն էր ակադեմական Փր. Թերէի վերլուծումը Ֆիկարոյի մէջ (Հոկտ. 13), որ ձայնը կը բարձրացնէ «իրաւունքի անհանդուրժելի չահագործման մը դէմ»: Գրութիւնը շատ խիստ է եւ քննադատութիւնը կը սկսի 2001 Յունուարի ճանաչման օրէնքէն իսկ: Խոր արհամարհանք մը կը տեսնէ իրաւարարութեան նկատմամբ ու իր եզրակացութեամբ դիտել կու տայ որ Ֆրանսա ինքն իրեն կը շնորհէ իրաւունք մը զոր չունի եւ չի կրնար առաքինութեան դասեր տալ օտար պետութիւններու, մինչ Միջերկրականի միւս կողմը իրեն դէմ արշաւ մը կը սաստկանայ «ալժերական ցեղասպանութեան» մասին:

* * *

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը յայտարարած է՝ «Ֆրանսացիները, որոնք անցեալին զանազան խոչընդոտներ դրին Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Եւրոպական Միութեան, ներկայիս լուրջ հարուած մը տուին արդէն սահմանափակ երկխօսութեան՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, ինչ որ ծայրայեղ եւ ազգայնամոլներուն հացին իւղ կը քսէ հայ եւ թուրք ընկերութիւններուն մէջ»:

Թուրքիոյ Տնտեսութեան Նախարարին՝ Ալի Պապաճանի համար ֆրանսական ապրանքներու պոյքոթ չկայ, բացի թերեւս կարգ մը ճիւղերէ: Ան ծիծաղելի կը գտնէ նաեւ հակադարձել «ալժերական ցեղասպանութեան օրինագծով»:

* * *

Առարկողներուն գլխաւոր յոյսն ալ այն է որ քուէարկուած առաջարկը կրնայ երբեք օրէնքի չվերածուիլ, հակառակ պարագային հարցը աւելի բարդ բնոյթ կ'առնէ:

* * *

Պրիւքսէլի համար ֆրանսական օրէնքը դէմ է յառաջդիմութեան եւ կը բարդացնէ Թուրքիոյ հետ անդամակցութեան բանակցութիւնները, այնպիսի ատեն մը, երբ արդէն փափուկ վիճակի մէջ են: Հակազդեցութիւնը շատ խիստ է ֆրանսական օրէնսդրութեան հանդէպ: Օ. Ռէնի համար, եթէ օրէնքը գործադրուի, արգելք կ'ըլլայ երկխօսութեան եւ հաշտութեան անհրաժեշտ վիճարկումին:

* * *

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան մեկնաբանութիւնը դրական է: Այս որոշումը բնական հակազդեցութիւն մը կը նկատէ Անգարայի յարձակողական պաշտօնական քաղաքականութեան, որ կ'ուրանայ Հայոց Ցեղասպանութեան որեւէ պատասխանատուութիւն: Հայաստանի մէջ Ազգ. Ժողովին որոշումը քաղաքական յառաջդիմութիւն մը կը նկատուի Եւրոպայի մօտենալու:

Ռուսաստան աւելի խոհեմ է: Ծերակոյտի Սահմանադրական կոմիտէի ղեկավարին համար (Եուրի Շարանդին) օրէնքին քուէարկութիւնը կը բացատրուի «պատմական ճշմարտութիւնը վերահաստատելու» Ֆրանսայի փափաքով, բայց Թուրքիոյ հետ կապը աւելի լարուած պիտի դառնայ:

* * *

Օ. Փամուք քննադատած է Հոկտ. 12ի օրինագիծին քուէարկութիւնը՝ յայտարարելով.- «Ինչ որ Ֆրանսացիք ըրին սխալ մըն է եւ չի համապատասխաներ ազատականութեան ֆրանսական աւանդութեան»:

* * *

Շաբաթավերջին ալ մեկնիչները շարունակեցին արձագանգել քուէարկութեան հետեւանքներուն:

Ֆիկարօ Հոկտ. 14ին, լուրերու կարգին կը հաղորդէր որ Անգարա պոյքոթի պիտի ենթարկէ ինչ որ ֆրանսական բնոյթ ունի, թէեւ Էրտողան կը ջանայ մտքերը հանդարտեցնել եւ ինչ որ ծրագրուած է պիտի կիրարկուի մաս առ մաս, այլ խօսքով ամէն շաբաթ տարբեր մակնիշի պիտակ մը պիտի ընտրուի: Ընդհանուր ձեւով Թուրք մամուլին համար «106 ապուշներ» են անոնք որոնք քուէարկած են ի նպաստ օրինագիծին:

Նոյն թիւին մէջ, Սինան Իւլկէն, որ նախագահն է Պոլսոյ Հետազօտական Ուսումներու Կեդրոնին, յօդուած մը ստորագրած է «վիճարկում»» էջին մէջ, ուր կը բացատրէ որ այս քուէարկութեամբ Ֆրանսա կը տկարացնէ Թուրքիոյ ժողովրդավարութեան ընթացքը: Կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Թուրքիա կը մերժէ ընդունիլ Ցեղասպանութիւնը եւ այդ մերժումը հետեւանք կը նկատէ երկրին «խորհրդարանական ժողովրդավարութեան» սխալներուն: Ըստ իրեն, պէտք է ձգել որ Թուրքիա ծեծէ այդ հարցը ու կը բաղդատէ Շոային հետ, որ տարբեր կը նկատէ, քանի միջազգային իրաւարարութիւնը կը պարտադրէր այդ ճանաչումը: Եւ կը խորհի որ այս օրինագիծը կրնայ պատճառ ըլլալ որ Ֆրանսա ստիպուի հաշիւ տալու Մարդկային իրաւանց Եւրոպական ատեանին առջեւ, որովհետեւ բռնաբարած է արտայայտութեան ազատութեան սկզբունքը եւ այդ ընելով զէնք մըն ալ տուած է Թրքական այն ակումբներուն որոնք կ'ուզեն վերադառնալ հակաժողովրդավար դրութեան:

Ժուանա տիւ Տիմանշ ալ (Հոկտ. 15) կ'անդրադառնար հարցին եւ գրութիւնը կը սկսէր սա լուրով.- «Պահպանողական երեսփոխան Սիւլէյման Սարըպաշ դիմած է Թուրք Խորհրդարանի սպասարկութեան որպէսզի փոխեն պաշտօնական իր Փէօժօն այլ մակնիշի կառքով մը»: Ենթական չուզեր ֆրանսական կառք մը գործածել, ինչ որ ամօթ կը նկատէ: Այս օրինագիծին քուէարկութիւնը պատճառ եղած է նաեւ որ այլեւս գոյութիւն չունենայ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի Ֆրանքօթրքական բարեկամութեան խումբը կամ գոնէ անունը փոխէ ու դառնայ «Շփումի խումբ»:

* * *

Վիճարկումներու էջին մէջ, Ֆիկարօ (Հոկտ. 16) յօդուած մըն ալ հրատարակած է Արմէն Սերոբեանի ստորագրութեամբ, որ կը ներկայացուի որպէս «հայ նոր սերունդին ներկայացուցիչը»: Ան կը բացատրէ որ օրէնքը որեւէ ձեւով արգելք չէ որ պատմաբանները տանին իրենց աշխատանքները:

* * *

ՇԻՐԱՔ – ԷՐՏՈՂԱՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14ի առաւօտուն, Ժագ Շիրաք հեռաձայնած է Էրտողանի եւ ներողութիւն խնդրած, աւելի ճիշդ ցաւը յայտնած է քուէարկուած օրինագիծին համար, զոր բոլորովին աւելորդ կը նկատէ: Ժագ Շիրաք յիշեցուցած է Թուրքիոյ վարչապետին Հայոց ցեղասպանութեան նկատմամբ իր դիրքը, այսինքն մէկ կողմէ «Թուրք յիշողութեան անհրաժեշտ պարտականութիւնը եւ օրէնքին աւելորդ բնոյթը»: Էրտողան նոյն օրը յայտնած է նաեւ թէ հեռաձայնային իրենց խօսակցութեան ընթացքին Շիրաք իրեն ըսած է թէ բոլորովին իրաւունք կու տայ իր հակազդեցութեան: Էրտողան այս յայտարարութիւնը ըրած է Էտիրնէ, Ռամազանի ծոմը ընդմիջող ճաշի մը ընթացքին: Էրտողան ըսած է նաեւ թէ Ֆրանսայի Նախագահը ապահովութիւն տուած է որ կարելին պիտի ընէ օրինագիծին յաջորդական գործընթացին ընթացքին: Այլ խօսքով, Շիրաք խոստացած կ'ըլլայ որ ամէն ինչ պիտի ընէ, որպէսզի ան չհասնի վերջնական հանգրուանին, այսինքն օրէնքի չվերածուի: Ելիզէ չէ հաստատած այս վերջին խօսքերը, որոնց արձագանգած է Անատոլու գործակալութիւնը, այլ յայտնած է միայն թէ Շիրաք կրկնած է Էրտողանի, ինչ որ ըսած էր Երեւան: Երեւանի մէջ ալ, այս նոր օրինագիծին վերաբերող հարցումին, Շիրաք կրկնելով պատասխանած էր թէ Ֆրանսա պաշտօնապէս ճանչցած է Ցեղասպանութիւնը օրէնքով եւ շեշտած՝ «մընացեալը, այսօր, աւելի բանավէճի նիւթ է, քան իրաւական իրականութեան»:

Թուրքիոյ մէջ, Շիրաքի հեռաձայնային կապը լաւ տպաւորութիւն գործած է եւ ժողովուրդն ալ հրաւիրուած է հանդարտութեան եւ մթնոլորտը աւելի նպաստաւոր բնոյթ ունի Ֆրանսայի նկատմամբ: Այս առընչութեամբ Հիւսէյին Իւզիւլմէզ, փոխ նախագահը Առեւտրական սենեակներու եւ սակարաններու, յայտարարած է որ «պէտք է լաւ ճշդել ֆրանսական ապրանքներու պոյքոթի չափը», աւելցնելով թէ պէտք չէ չափազանցել հակազդեցութիւնը եւ հարկ է իմաստութեամբ շարժիլ:

Շիրաքի այս ընթացքը զարմանալի չէ եւ համապատասխան՝ իր նկարագրին: Մնաց որ կարելի է յիշել նաեւ Նախագահ Միթերանը, որ 1984 Յունուար 6ին Ցեղասպանութեան ի նպաստ ըսած իր յայտարարութենէն ետք (Վիէնի մէջ), Յուլիսին Պ. Մանաք անունով դիւանագէտ մը ղրկած էր Անգարա, Թուրքերուն սիրտը առնելու համար:

* * *

Ֆրանսայի համար Թուրքիա կարեւոր շուկայ մըն է. առեւտուրի ծաւալը անցեալ տարի 8,2 միլիառ Եւրօ եղած է:

* * *

Պոլսոյ մէջ Հոկտեմբեր 15ին ցոյց մը եւս եղած էր ֆրանսական հիւպատոսարանին եւ Ֆրանսայի դէմ, բայց հազիւ 100 հոգի հաւաքուած էր հակաֆրանսական պաստառներով:

* * *

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՇԱՒԻԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԴԷՄ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 13էն Շաբաթ Հոկտ. 14ի գիշերը, յարձակում մը գործուած է Շաւիլի յուշարձանին վրայ եւ գողցուած է արձանին կեդրոնի պրոնզեայ բաժինը: Ամբողջութիւնը, որ Ժորժ Այվազեանին գործն էր, 350 քիլօ կը կշռէր: Գաղութին պատասխանատուները անմիջապէս հասած էին տեղւոյն վրայ եւ դիմած ոստիկանութեան: Այս վերջինը վստահ չէ որ արարքը կապ ունենայ նախորդ օրուան քուէարկութեան հետ. կը խորհի որ կրնայ պարզապէս մետաղի գողութիւն մը ըլլալ, քանի Ցեղասպանութեան վերաբերող արձանագրութիւնները կը մնան: Կիրակի, Հոկտ. 15ին, պատարագէն ետք, 70 հոգինոց խումբ մը թափօրով գացած եւ հաւաքուած է յուշարձանին առջեւ: Ներկաներուն մաս կազմած են Ժան-Ժագ Կիյէ, Օ-տը-Սէնի երեսփոխան եւ Ժան Լըվէն՝ Շաւիլի քաղաքապետը: Շաւիլի Հայ մշակութային միութեան կողմէ խօսք առած է Ստեփան Թոփալեան, որ բուռն խօսքերով դատապարտած է արարքը: Ֆրանսայի երկու անձնաւորութիւնները խոստացած են ամէն ինչ ընել յանցագործները գտնելու համար: Հաւաքոյթը վերջ գտած է «Կիլիկիա» երգով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց Հիւսիսային Քորէայի դէմ կիրարկուելիք պատժական միջոցներու վերաբերող բանաձեւը, որ կը բացառէ ուժի դիմելու որեւէ պարագայ: Հիւսիսային Քորէայի ՄԱԿ-ի

(Շար.ը Դ. էջ)

Ս. ԵՂՈՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Ֆրանքֆուրթի Գիրքի տօնավաճառը գրական գործի մը շարժանկարի յաջողագոյն վերածումի 2006ի մրցանակին արժանի նկատած է գանատահայ ծանօթ արուեստագէտը՝ Ատոմ Եղոյեան: «Հոն ուր ճշմարտութիւնն է» ժապաւէնը առնուած է Ռ. Հոլմէսի նոյնանուն գործէն:

ՎՐԻՊԱԿ.- «Յառաջ»ի այսօրուան թիւի ներսի էջերու թուականը պէտք է ըլլայ Հոկտեմբեր 17 (եւ ոչ՝ 20):

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ԱՅՑ ՄԸ̈ ԱԽԹԱՄԱՐԻ Ս. ԽԱՉԻՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Կը շարունակենք մեր ուխտագնացութիւնը Դատվանէն ուղղուելով դէպի Վան, ըմբոշխնելով Վանայ Ծովու հարաւային, տեղ-տեղ ժայռոտ զառիթափներով կիսուած ափերուն անզուգական տեսարանը: Մշուշապատ Սիփանայ Սարը մեզի կը հետեւի գրեթէ ամբողջ յեռմիջօրէի ուղեւորութեան ընթացքին: Կը լուծենք նոյն օրը Ախթամար կղզին այցելելու հարցը: Լեռներու մէջ մեր բջիջային հեռախօսներուն արտօնած հազուադէպ պահերուն կը տեսակցինք Ախթամարի վերանորոգութիւնը իրականացնող գործակալութեան պատասխանատուին՝ Ճահիտ Զէյտանլըի հետ, որպէսզի իրիկնային ուշ ժամերուն կարենանք նաւարկել դէպի կղզի:

Հնարաւոր առաւելագոյն արագութեամբ կը սուրանք կպրուղիին վրայ, մօտէն անցնելու ժամանակ լուռ բարեւ մը կ՚ուղարկենք անզուգական Նարեկացիին ծնած ու ապրած «Նարիկ» գիւղին, ուր այլեւս ո՛չ Նարեկայ վանք գոյութիւն ունի, ո՛չ ալ անմահ քերթողին դերեզմանը: Ճամբէն չշեղելու համար զանց կ՚առնենք նաեւ այց տալ այս շրջանի դեռ ընդդիմացող մէկ-երկու եկեղեցիներուն, որոնցմէ մին ալ Կարճկանի Ս. Թովմասի վանքն էր եւ դէպի Նեմրութ սարը վայրէջքի անցնող Արեւուն այս ճամբորդութիւնը չվերջացած՝ կը հասնինք Կեվաշի մօտ, Զէյտանլըի հետ մեր որոշած նաւամատոյցը, ուրկէ պատրաստ սպասող նաւը բարձրանալով կ՚ուղղուինք դէպի կղզին՝ Ախթամարայ:

Մինչ այդ, ընդմիջելով մեր պըտոյտը, սորվեւ կու տամ Ախթամարայ կղզիի ու շրջակայքի պատմութեան, ճարտարապետութեան, քանդակներուն եւ որմնանկարներուն վերաբերեալ բաժին մը, որուն համար պարտիմ նշել թէ օգտուեցայ ականաւոր գիտնական եւ պատմագէտ Փրոֆ. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի «Հայ Արուեստը Միջնադարում» անուն գործէն, որպէսզի ընթերցողը առողջ գիտակցութեամբ կարենայ դիտել Սուրբ Խաչ Տաճարին մէջն ու շուրջը կատարուած մերօրեայ յապաղած վերանորոգութիւնները:

ՊԱՏՄԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ՝

Վաղ միջնադարուն Ախթամար կղզին կը պատկանէր Ռշտունեաց աւատական տոհմին, որու կալուածները կը տարածուէին Վանայ լճի հարաւային ափերուն: Կղզին, որ իբր պատսպարան կը ծառայէր արտաքին ներխուժումներու դէմ, կը կարծուի թէ ամրացուած է եօթներորդ դարուն, հաւանաբար զօրավար Թէոդորոս Ռշտունիի կողմէ, սակայն աւելի հռչակ կը ստանայ յատկապէս Ժ. դարուն, երբ Գագիկ Արծրունի զայն կը դարձնէ իր Թագաւորութեան գլխաւոր նըստավայրերէն մին:

Արծրունիները, որոնք զիրենք կը համարէին Ասորեստանի Սենեքերիմ Թագաւորի սերունդը, Հայոց Պատմութեան մէջ հզօրացած եւ դեր վերցուցած են յատկապէս արաբական տիրապետութեան վերջին շըրջաններուն, երբ իրենց տիրապետութիւնը տարածեցին Ռշտունիներու վրայ: Իսկ Արծրունիներու գլխաւոր մրցակիցներն էին Բագրատունիները:

Այստեղ փոքր մէջբերում մը պիտի ընենք եւ ընթերցողին ներկայացնենք Հայոց աւանդական պատմութենէն երկու կամաւոր վանեցիներու միջեւ անցած զուռնաւոր դէպք մը:

Է՛Ծ Է –ԱՐԾԻ՛Ւ Է

Առասպելի կարգ անցած է Արծրունի եւ Ռշտունի իշխանութիւններու հակամարտութիւնը: Երկու աւատապետներու քաղաքական հակադրութիւնը սակայն արգելք չըլլար անոնց հոգ չէ թէ ձեւական բարեկամութեան: Այսպէս, օրին մէկը Արծրուն եւ Ռշտուն ցեղերու տարեց նահապետները միասին որսի կ՚ելլեն իրենց սարերը: Սրատես Ռշտունեաց մեծ իշխանը իր հրացանի փողով ցոյց կու տայ հեռո՛ւն, սարի գլխին կանգնած անասունը, ու կ՚ըսէ.-

– Ո՛վ Մեծդ Իշխան Արծրունեաց, կարո՞ղ ես զարնել ժայռի վրան կանգնած սա արծիւը:

– Բայց Տէր Ռշտունեաց, անի արծիւ չէ՛, էծ (այծ) է, կը պատասխանէ Արծրունին:

– Արծի՛ւ է, կը պնդէ Ռշտունին:

– Է՛ծ է, կը յամառի Արծրունին եւ հրացանը ուղղելով բլթակը կը քաշէ:

Անասունը, եթէ ոչ՝ փամփուշտի վախէն, այլ հրացանին հանած աղմուկէն խրտչելովթեւ երբ թափ կու տայ, կը թռչի կ՚երթայ:

– Տեսա՞ր, կ՚ըսէ Ռշտունեաց Տէրը, Թռա՛ւ...

Բայց Արծրունեաց Տէրը դիւրին պատառ չէ–.

– Թռի էլ է՛ծ է, չթռի էլ է՛ծ է...:

Օգտուելով Սմբատ Բագրատունիին Ատրպատականի արաբ էմիրի հետ թշնամութենէն եւ արաբներու սիրաշահ քաղաքականութենէն, 908 թուականին Գագիկը արաբներէն կը ստանայ «Վասպուրականի թագաւոր» տիտղոսը: Ժամանակակից պատմիչ Թովմաս Արծրունի փառաբանելով Գագիկի գործունէութիւնը, զայն կը ներկայացնէ որպէս «ձեռներէց իշխան», որուն օրով բարգաւաճեցաւ ո՛չ միայն Ախթամարը, այլ ամբողջ Վասպուրականը: Ուշադրութեան կ՚արժանացնէ անոր իշխանութեան տարիներուն կառուցուած եկեղեցիները մայրաքաղաք Ոստանի (Գեւաշ) ու յատկապէս Ախթամարայ Կղզւոյ վրայ:

Գագիկ, կղզիի շուրջը պատել կու տայ պարիսպով, կը կառուցանէ իրեն համար պալատ, եւ խանութներ ու այլ շէնքեր: Իսկ Ս. Խաչ եկեղեցին կառուցանել կու տայ հանճարեղ ճարտարապետ Մանուէլին՝ 915–921 թուականներու միջեւ:

Վասպուրական փոքր բայց հզօր թագաւորութիւնը Գագիկ Արծրունիի մահէն (936) յետոյ կը գոյատեւէ միայն տարի մը եւ կը կործանի չդիմանալով արտաքին պատերազմներու եւ ներքին խռովութիւններու: Իր յաջորդը՝ Սենեքերիմ Թագաւոր համաձայնելով Բիւզանդացիներու հետ, 1021 թուին Թագաւորութիւնը կը թողու Վասիլ Կայսեր, փոխարէնը ստանալով Կապադովկիոյ Սեբաստիա քաղաքը իր մերձակայ երկրամասով, մինչեւ Եփրատ գետը: Տեղի կ՚ունենայ իսկական տեղահանութիւն մը: 14 հազար մարդ, չհաշուած կիներն ու երախաները, կը հետեւին Թագաւորին եւ օրուան կաթողիկոս Պետրոս Գետադարձին: Ախթամարին տիրել կը շարունակեն Արծրունիներէն սերած իշխաններ մինչեւ 1071 թիւ, Մանազկերտի ճակատամարտը եւ Բիւզանդական պարտութիւնը:

Ժամանակի ընթացքին սակայն կղզին մէջ կը հաստատուի կաթողիկոսարանը, կը շինուին նորանոր կառոյցներ եւ կը կատարուին յաւելումներ, ինչպէս Ս. Ստեփանոսի մատուռը, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից մեծ ժամատուն մը, նաեւ կամարաձեւ մատուռ մը, որուն քարերը կը բերուին Խլաթէն...:

1763ին, Թովմաս կաթողիկոս արեւմտեան մուտքին առջեւ կ՚աւելցնէ մեծ գաւիթ մը, որ մեծ մասամբ քանդուեր է ԺԸ. դարու վերջերուն կամ ԺԹ դարուն սկիզբը: Մենք ճշգրիտ չենք գիտեր սակայն թէ ե՞րբ կործանուեցան Գագիկի պալատն ու աշխարհիկ միւս կառոյցները:

Թագաւորական վերնատան աստիճանաշարքը եւ հարաւային մուտքի առջեւ կառուցուեր է նաեւ փոքրիկ աշտարակով զանգակատուն մը, որուն առաջին յարկն ու կամարակալները հպած են եկեղեցիի պատերուն եւ կը ծածկեն քանդակներուն մէկ մասը:

Գալով եկեղեցիի ներքին որմնանկարներուն, պէտք է խոստովանիլ, որ անցեալ դարերուն շատ ալ ուշադրութեան չեն արժանացեր. թէեւ որոշ է թէ որմնանկարները կատարուեր են քանդակագործութեանց զուգընթաց, բաւական է առանձին դիմապատկերները դիտել համապատասխան բարձրաքանդակներու հետ ու համեմատել, որպէսզի բացայայտուին անոնց սճական սերտ յարաբերութիւնը եւ որմնանկարներու ու քանդակներուն նոյն գեղարուեստական դպրոցին գործերն ըլլալը:

Հակառակ որ Ախթամարի որմնանկարները մասամբ խաթարուած, մասամբ ալ վերանորոգուած են, մեծ կարեւորութիւն ունին արեւելեան քրիստոնեայ եկեղեցիի պատմութեան համար:

Վերջերս, ականատես եղանք Թուրքիոյ Մշակութային նախարարութեան որոշումով ձեռնարկուած Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն դարերէ ի վեր չիրականացած վերանորոգման, ինչպէս նաեւ շրջակայքին պեղման աշխատանքներուն, որով քայքայուած տանիքի ծածկէն ներգործող տեղումներու պատճառելիք վնասներէն առնուազըն առայժմ պաշտպանուած պիտի ըլլային տաճարի շէնքն ու ներքին որմնանկարները:

Մեր այս այցելութեան ընթացքին բախտաւորութիւնը ունեցանք տաճարին մէջ կառուցուած լաստակներէն բարձրանալու մինչեւ գմբէթի թմբուկին որմնակնարներուն մօտը եւ պատասխանատուներէն տեղեկութիւններ ստացանք մասնագէտներու կողմէ որմնանըկարներուն պաշտպանութեան համար ամենաարդիական եղանակներով տարուած աշխատանքներուն, թէ՝ ինչպէս մաքրուած են ուշ դարերուն կատարուած յաւելումները եւ առանց որեւէ նոր յաւելումի ամրացուած են առաջին որմնանկարները: Պատասխանատուները աւելցուցին նաեւ թէ այս ուղղութեամբ կը պատրաստուին վաւերագրական տեսերիզներ եւ գիրք մը, հետաքրքրուողներուն համար:

Գալով տաճարին շուրջ կատարուած պեղումներուն, յենելով հին գծանկարներու եւ ԺԹ. դարու լուսանկարներու, երեւան ելած են նոր շրջաններուն կառուցուած երկյարկանի քարաշէն վանքին առաջին յարկի հողաշաղախ որմերը, որոնք պաշտպանութեան կը կարօտին յառաջիկայ ձմրան խիստ կլիմայական պայմաններուն դէմ:

Դարձեալ մեծ յուզումով ականատես եղանք փլած եկեղեցիի մը, հին նկարներու հետեւողութեամբ յայտնաբերուած արեւելեան մոյթին: Այժմ պատասխանատուներ յուզումով կը սպասեն Նոյեմբերին տեղի ունենալիք բացման հանդիսութեան, որուն ներկայ ըլլալու համար, կ՚ըսուի թէ Մշակոյթի նախարարը հրաւիրած է նաեւ իր Հայաստանցի պաշտօնակիցը:

Երեկոն դանդաղ կ՚իջնէր երբ ուղղուեցանք հին Ոստանէն ու Արտամէտէն դէպի Վան, դէպի Մէրէթ Շահմարան պանդոկ՝ Վանայ ծովու ափին:

(Շար. 10)

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

«ԳՅՈՒՄՐԻ» ԴԱՐՁԱԾ ԻՄ ԿՈՒՄԱՅՐԻ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան երկրորդ քաղաքն է Շիրակի ոստանը, պատմական Կումայրին: Քաղաք որ պատմութեան խաղերով վերջին հարիւր եօթանասուն տարիներուն հինգ անգամ անուն փոխեց: Նախ Ռուսիոյ ցարուհիին ի պատիւ դարձաւ Ալեքսանդրապոլ, յետոյ Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան առաջնորդի անունով՝ Լենինական: Հուսկ ուրեմն 1991 Հայաստանի անկախացումով վերագտաւ իր պատմական անունը, ի վերջոյ դառնալու համար Թրքահնչիւն Կիւմրի, աբեղեանական խեղդրութեամբ Գյումրի, իսկ շատ մը օտարներու բերնին մէջ "Կումրի":

Օրերս, հրաւէրով Պուշ-տիւ-Ռոնի նահանգային խորհուրդի նախագահ ծերակուտական Ժ. Ն. Կեւինիի Մարսէյլ կը գտնուէր Կիւմրիի պատուիրակութիւնը: Վերջին պահուն ընտանեկան ծանր սուգի մը պատճառաւ քաղաքապետ Վարդան Ղուկասեան չէր կրցած գալ, եւ պատուիրակութիւնը գլխաւորած էր փոխ քաղաքապետը՝ Հրաչ Մելքոնեան: (Բոլորին ծանօթ են Պ. Կեւինիի Հայաստանի բերած օժանդակութիւնները. ան Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսին կողմէ ալ պարգեւատրուած է Գրիգոր Լուսաւորչի Ա. կարգի շքանշանով):

Քանի մը օրուան ընթացքին պատուիրակութիւնը քանիցս շըփումի առիթ ունեցաւ մարսիլահայութեան հետ. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել՝ մարսիլահայութեան փշրանքներու հետ: Առաջին առիթով Զորեքշաբթի, Սեպ-

տեմբեր 27ին, Մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ուր հակառակ եղած ծանուցումներուն, հազիւ 40 հոգի-նոց լսարան մը հաւաքուած էր։ Լը-սարան որուն երեք–քառորդը ֆրան-սացին ամօթխածութեամբ կը բը-նութագրէ որպէս «Երրորդ սերն-քի մարդիկ»։ (Այս պարագային չհասկցանք թէ ի՞նչու բարի գա-լուստի ողջերձը եղաւ ֆրանսերէն, քանի որ հոն հաւաքուած "երիտա-սարդներն" ալ քիչ թէ շատ գիտէին հայերէն։ Եւ խուրաքանչիւր խօսք, ողջերձ թարգմանուեցաւ միւս լեզ-ուով, հայերէնը ֆրանսերէն, ֆրան-սերէնը հայերէն։ Ե՞րբ պիտի դադ-րինք արդեօք ֆրանսերէնը մեր հա-ւաքոյթներուն "պաշտօնական" լե-զուն դարձնելէ, մանաւանդ երբ հարկ չկայ)։

Փոխ քաղաքապետին ելոյթէն յե-տոյ եղան անխուսափելի հարցում-ներ, ընդհանրապէս տեղին։ Մին հարցուց քաղաքին այժմու բնակ-չութեան թիւին մասին։– Երկրա-շարժէն առաջուան 230.000 փոխա-րէն, այժմ մօտ 170.000։ Բայց տա-կաւին 4000է աւելի ընտանիքներ կը բնակին "տոմիկ"ներու մէջ, իսկ նախկին հզօր արդիւնաբերութիւնը երկրաշարժէն զատ Խորհրդային միութեան փլուզումով ալ անդա-մալոյծ ըլլալով, անգործներու տո-կոսը բարձր է։ Ուրիշ ներկայ մը հարց տուաւ քաղաքի պիւտճէին մասին։

– Շուրջ 6 միլիոն Եւրօ, հաշուիչը անմիջապէս գործածելով, ի յայտ բերաւ որ բնակիչ գլուխ քաղաքին պիւտճէն 35 Եւրօ է։ Այդպիսի պիւտճէ Ֆրանսայի մէջ 3–4.000 բնակիչնոց գիւղի մըն է...։

– Վերջին հարց տուողն ալ տո-ղերս ստորագրողն եղաւ. Թերեւս քիչ մը արտառոց հարցում մը։ «Երբ յաճախ կը կրկնուի թէ Հայաստանի օտարահնչիւն տեղանունները կը հայացուին, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս հա-յարոյր Կումայրին դարձած է Թըր-քավարի Գիւմրի»։ Պատասխան Պ. Հրաչ Մելքոնեանէն – «Անկա-խութիւնից յետոյ դարձեալ կոչե-ցինք Կումայրի։ Բայց սա չատերին դուր չէր գալիս։ Ուստի բնակ-չութեան մօտ հանրաքուէ կատարե-ցինք. մեծամասնութիւնը որոշեց Գիւմրի կոչել քաղաքը. բայց ինձ եւ չատերին համար նա մնում է Լե-նինական»։

Այսպէս, ձայն բազմաց, ձայն Աս-տուծոյ ըսենք ու անցնինք։ Ան-շուշտ, չատ–չատերուն քով հասկը-նալի է անցեալի լաւ, չէն օրերու կարօտը։ Բայց ղեկավարութեան մը համար կազմակերպութիւն, քաղաք, երկիր – պարտականու-թիւն չէ՞ հանրային կարծիքը դէպի լաւ ուղղել, առաջնորդե՞լ։ Այս պարագային դէպի ազգայինը, հասկնալի է որ Հայաստանի ղե-կավարութիւնը – ամէն մարզի մէջ եւ ատտիճանի վրայ – նախկին վար-չակարգի դպրոցէն ու կաղապարէն դուրս եկած է, եւ տակաւին ամ-բողջ սերունդ մը չատ բան կ'ընթա-նայ նախկինին ձեւով։ Իրաց այս կացութեան մէջ ալ արեւմտեան խեղադրութիւնն ալ տակաւին փայ-լուն օրեր ունի իր առջեւ։ Կը սխա-լի՞մ արդեօք. երանի թէ սխալիմ։

Ս. Պ.

Մարսէյլ

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Սեպտեմբեր 17ին եւ 18ին ոգեկոչուած է Մուսա Լերան հերո-սամարտի 91րդ տարեդարձը, հոծ բազմու-թեան մը ներկայութեան։ Սեպտ. 17ին, կանուխ ժամերէն հազարաւոր ուխտա-ւորներ սկսած են հաւաքուիլ գիւղին փո-ղոցները, բոլորն ալ եկած Յորդանանէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանի զանազան շըր-ջաններէն։ Երեկոյեան ժամը 7ին տեղի ունեցած է երիտասարդական քայլարշա-ւառաջնորդութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Այն-ճարի մասնաճիւղի փողերախումբին եւ մասնակցութեամբ սկաուտական շարքե-րուն։ Ժամը 20ին, պաշտօնական բացու-մը կատարուած է նկարչական ցուցահան-դէսին պատրաստուած Տէր եւ Տիկին Շը-փանկընպէրկներու կողմէ։ Ցուցահանդէ-սը ընդգրկած է Արեւմտեան Հայաստա-նի եւ Կիլիկիոյ տարբեր շրջաններու ե-կեղեցիներու եւ հայութեան ներկայու-թեան փաստը ցոլացնող նկարչական հա-ւաքածոյ մը։ Հ.Յ.Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէին կողմէ խօսք առած է Մանուշակ Տուզմանեան եւ շնորհակա-լութիւն յայտնած Շփանկընպէրկներ ամո-լին իրենց տարած բացառիկ աշխատանքին համար։ Ենթականերն ալ խօսք առած են եւ ներկայացուցած իրենց ցուցահանդէ-սին նպատակը։ Ցուցահանդէսէն ետք, ժողովուրդը ուղղուած է դէպի Մուսա Լերան յուշարձանը, ուր սկսած է տարե-դարձի ոգեկոչման հանդիսութիւնը։ Փա-ռերգներու ունկնդրութենէն ետք «Կար-միր Լեռ» դաստիարակչական յանձնա-խումբին կողմէ խօսք առած է Ծաղիկ Սթամպուլեան՝ նշելով «յաղթանակի փաստը մենք ենք ու եկած ենք տօնա-խմբելու այդ յիշատակը, իսկ եթէ երբեք երէկուան խրճիթները այսօր վերածուած են չքեղ տուներու ու մեր սեղանները ճոխ են, գինը վճարած են մեր նահա-տակները, իրենց զոհողութեամբ»։ Օր-ւան բանախօսը եղած է գրագէտ եւ «Բա-գին» ամսագրի երկարամեայ խմբագիր Պօղոս Սնապեան։ Ան շեշտած է որ հայ ժողովուրդը ջուրի եւ հացի նման պէտք ունի նահատակներու կտակած հպարտու-թեան։ Գեղարուեստական բաժին մը ջերմացուցած է մթնոլորտը։ Կիրակի, Սեպտեմբեր 18ին, պատարագ մատուց-ուած է Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ, որմէ ետք Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիֆթճեանի ա-ռաջնորդութեամբ ներկաները ուղղուած են Մուսա Լերան հերոսամարտի յուշա-համալիրը, ուր տեղի ունեցած է մատաղ-օրհնէք։

ՏԽՈՒՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ

Իրաքի առօրեայէն անպակաս են մարդկային զոհերը որոնք կը բաղ-մապատկուին ամբողջ աշխարհի անտարբերութեան դէմ։ Տարբեր չէ արաբական աշխարհին կեցուածքն ալ, ինչպէս լիբանանցի լրագրող մը դիտել կու տայ։ Զոհերը կը պատ-կանին ամէն ազգութեան, ամէն կը-րօնքի։ Առաջին ակնարկով պայքա-րը կրօնական բնոյթով կը ներկա-յանայ, բայց իրականութիւնը այն է որ սիւննիներու եւ շիիներու հա-կադրութենէն զատ, քաղաքական տարբեր հոսանքներու պատկանող-ներու ճակատումներն ալ պատճառ են զոհերու։ Ոչ մէկ հատուած, կամ խմբաւորում համաձայն է նը-պատակներու մասին, որեւէ ուրիշ ճակատի հետ։

Բուն պայքարը մղուած է իշխա-նութեան դիրքերու եւ տնտեսական հարստութեան աղբիւրներու։ Եր-կար ատեն երկիրը անզիջող բըռ-նատիրութեան մը ենթակայ եղած ըլլալով, Իրաքցիներու մեծամաս-նութիւնը կորսնցուցած է քննադա-տութեան ոգին ու իրարու հան-դուրժելու կարողութիւնը։ Անոնց կարգախօսը չէ «Ապրիլ ու ապրեցը-նել»։ Անոնց բառապաշարը կը բաղկանայ բիրտ արարքներու ո-րակումներէն որոնց ենթարկուեցան երկար ատեն։

Լրագրողը կարդացած է Մու-սուլէն քաղաքական դէմքի մը, Մ. Հատիտի յուշերը. ան նախարար ե-ղած է մինչեւ 1963ի պետական հարուածը. կ'ըսէ թէ քաղաքական հակառակորդներու անյայտացումը իրաքեան ինքնութեան բաղկացու-ցիչին վերածուած է։ Նախարար-ներէն, կառավարիչներէն եւ միւս բարձրաստիճան պաշտօնատարնե-րէն գրեթէ չկայ մէկը որ չսպան-նուի։

Իրաքի յաջորդական վարչակար-գերը մեծագոյն խնամքով կազմա-կերպուած կոտորածներով ահա-բեկած են ժողովուրդը։ Ս. Հիւ-սէյն գրեթէ հաճոյք կ'առնէր կըրկ-նելէ թէ Իրաքի ժողովուրդը միայն ուժով կարելի է ղեկավարել։ Նաեւ սովորութիւն ըրած էր իր հիւրե-րուն պատմել տալ թէ ինչպէս պատժած է զարմիկը, այս վերջի-նը դասալիք եղած ըլլալուն։ Ծըղ-թայել տուած է զայն ու նետած Տիգրիսի մէջ։

Պատմութիւնը այսօր կը կրկնը-ւի քաղաքային ոստիկանութեան հետ։ Բրտութիւնները, վրէժները անհատնում շարք մը կը կազմեն ո-րոնց միակ նպատակն է տիրանալ իշխանութեան եւ հարստութեան աղբիւրներուն։ Աւելի սարսափելին այն է որ ամէնօրեայ կոտորածները օր մը վերջ գտնելու հեռանկար չեն գծեր։ Ամերիկայի զօրքին ներկա-յութիւնն ալ չի կրնար ու պիտի չը-կարենայ ժողովրդավար պետու-թեան մը ծրագրին ձախողութեան արգելք ըլլալ։ Ժողովրդավարու-թեան գլխաւոր պայմանը փոխա-դարձ զիջումի քաղաքական մշա-կոյթն է որմէ Իրաքցիները բաւա-կան հեռու են տակաւին։ Նոյնիսկ Ս. Հիւսէյնի նախկին ընդդիմա-դիրները խորքին մէջ ժողովրդա-վար չէին, քանի որ մինչեւ հիմա երկրին ապագային համար ծրագ-րի մը շուրջ չկրցան համաձայնիլ։ Եւ եթէ կոտորածը շարունակուի, ինչ որ հաւանական կը թուի, եր-կիրը տխուր այլընտրանքի մը առ-ջեւ պիտի գտնուի. կամ ժողովրդա-վարութեան ջնարակով սքօղած բռնակալութիւն մը պիտի ըլլայ, ղեկավարուելով զէնքով ու խըր-րականութեամբ, կամ Իրանի օրի-նակով պիտի ունենայ կրօնական վարչակարգ մը. այս պարագային ալ ճնշումը ղեկավարութեան միջոց պիտի ըլլայ։ Մինչ այդ շիի, սիւննի, քիւրտ, կամ այլ Իրաքցի-ներու դիակները պիտի շարունա-կեն դիզուիլ, քանի որ մահը ամ-բողջովին կ'անգիտանայ կրօնական կամ ցեղային տարբերութիւնները։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

1876 Հոկտեմբեր 4/16ին, երբ Հ. Եղ-ւարդի տաղերուն ընդօրինակութիւնն ա-ւարտեցի, անոր մէջը աւելցուցի նաեւ "Հուգոնի փոակոլեայ" եւ "Հիպպոլիտ-եայ Պինդեմոնտի", "Տաղք 'ի գերեզ-մանս" վերնագրով երկու սքանչելի քեր-թուածները, զորս թէեւ նախապէս գրա-բարի թարգմանած է եղեր Հ. Արսէն Բագրատունի, սակայն Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզ 1867ին կրկին թարգմաներ ու հրատարակեր էր "Բազմավէպ"երուն մէջ, ուստի ես ալ ընդօրինակեցի ամե-նայն հաւատարմութեամբ։

Եւ այսպէս կը շարունակէր աշակեր-տութիւնս, ընդ նմին հայրենասիրու-թիւնս, որուն կայծերը մեր սիրտերուն մէջ հրահրած էր Խրիմեան Հայրիկ մեր մանկութի օրերէն, ու կը վառէր անդադար իր ոգեւորիչ սքանչելի քարոզներով, մա-նաւանդ հրատարակած անմահ գիրքե-րով, զորս կը պահեմ խնամով, մատենա-դարանիս իբրեւ թանկ զարդեր։

Սիրով կը յաճախէի բժշկական վար-ժարանս ալ, ուր նախապատրաստական կարգին եւ բժշկական գիտութիւններու առաջին տարւոյն դասերուն՝ իմա՛ ֆի-զիքի եւ քիմիայի միանգամայն հետեւիլ սկսայ, եւ յաջողեցայ 1877ի տարեկան քննութիւնները լաւապէս անցընել, գըր-ւիլ աշակերտ կամ ուսանող երկրորդ տարւոյն, այսինքն՝ անաթոմի, պոթա-նիք, ֆիզիօլոժի գիտութիւններն ուսանե-լու։

Կեանքիս նորագոյն, վճռակա՛ն շրջանը սկսած էր այլեւս, բժշկագիտութիւնս. պէտք էր որ բժիշկ ըլլայի առանց աջ ու ձախ նայելու։

Թէեւ հարեւանցի կերպով, բայց տե-ղեկացած էի, թէ ի՞նչ ըսել է բժշկու-թիւնը։ Անաքսրախի մէջ կարդացած էի Հիպպոկրատ բժշկապետի մասին, եւ մեծ հայրս ու հայրս իրենց արհեստին մէջ փոքր ինչ զգացուցած էին ինձ թէ ո՛ր-չափ վեհ ու փափուկ է կոչումը բժիշկին, որքան աշխատութիւն կը պահանջուի բժիշկներէն, որոնք կը տեսնայի որ կու գային մօրեղբօրս դեղարանը գիրքեր աչ-քէ անցընելու, նոր բաներ մը սորվելու։

Կը սկսիմ ուրեմն գաղափար մը տալ, թէ ի՞նչպէս անցուցի նախապատրաստա-կան կարգը, որ կատարեալ ժամավաճա-ռութիւն էր, բժշկութեան հետ առընչու-թիւն չունեցող բնա՛ւ եւ բնա՛ւ, եւ թէ ի՞նչպէս կրցայ հետեւիլ երկու կարգե-րուն միանգամայն։

Նախապատրաստական կոչուած կար-գին մէջ աւանդուած դասերն էին Թուր-քերէն լեզուով՝ 1.– Ճօղրաֆիա (Աշխար-հագրութիւն) ուսումնական եւ տեղագը-րական, զոր կը դասախօսէր Արիֆ պէյ (յետոյ փաշա) անուն չա՛տ ազնիւ զին-ւորական մը. 2.– Հէսապ (Թուաբանու-թիւն), որուն դասատուն էր կանանչ փաթթոցաւոր մոլլա մը, որ անոպայ մէկն էր հայհոյանք բերանով. 3.– Գա-վաիտը Օսմանիէ (Թուրքի քերականու-թիւն), զոր կ'աւանդէր մէկ աչքը պըր-ծած, Մուխտար պէյ անուն հայատեաց, ամենացած, մոլեռանդ տաճիկ մը. 4.– Ֆրանսերէն որուն համար դասախօս ունէինք միւսիւ տը Վառէզ անուն ծե-րուկ, բարի Ֆրանսացի մը։ Կատարեալ ճզմաժամ մ'էր, զոր կ'անցունէի այս դա-սերու միջոցին եւ կ'աճապարէի, որ եր-թամ Ֆիզիքի ու Քիմիայի դասերուն ներ-կայ ըլլալ։

Այս գիտութիւններուն առաջինը կը դասախօսէր Անդրանիկ փաշա Կրճիկեան, եղբայրը մեծանուն Յակոբիկ Կրճիկեանի, որ տոքթ. Սերվիչէնի հետ հայր եղած է հոգեւոր եւ գերազոյն ժողովներու։

Անդրանիկ փաշա հայրն էր տոքթ. Միհրան պէյ Կրճիկեան զինուորական շատ կարող բժիշկին եւ Թուրքերէն թարգմանած էր Կանոյի Ֆիզիքը, որուն վրայ կ'ուսանէինք։ Երկրորդին դասա-տուն էր Ահմէտ պէյ Հիլմի զինուորա-կան բարձրաստիճան բժիշկը, իրեն օգ-նական ու քիմիական փորձերու սատա-րիչ ունենալով իմ մօրեղբայրս Նշան Ղուկասեան, որ յետագային յաջորդեց Թուրք դասատուին, եւ շարունակաբար վարեց այդ պաշտօնը ճիշդ 35 տարի։

Կրկնութիւն չհամարուի ինձ ըսել, թէ վարժարանին դասաւանդութեան լեզուն Թուրքերէնով խառն արաբերէն մ'էր, ուր-կէ ես շատ բան չէի կրնար հասկնալ եւ երեկոները տունը մօրեղբօրս հետ կ'ու-սանէի դասերս ֆրանսերէն գիրքերէ. Ֆիզիքը Կանոյի հատորէն, իսկ Քիմիան Կոթիէէի գործերէն, զորս մօրեղբայրս հետզհետէ Թուրքերէնի վերածեց։

Եւ այսպէս, կրցայ ամավերջի քննու-թիւններու մէջ յաջողիլ, եւ սկսիլ երկ-րորդ տարին, որուն ուսման նիւթերն էին Անաթոմի, Պոթանիք եւ Ֆրանսերէն լե-զու։ 1878ի տարեշրջանն էր։

(Շար. 89)

(Շար. Ա. էջէն)

մօտ դեսպանը իր ընդվզումը արտայայտած է ըսելով թէ «կանկսթէրի մեթոտներ» կը գործադրուին ու ձգած դացած է: Նախքան մեկնիլը, ազդարարած է նաեւ որ եթէ ԱՄՆ յամառին աւելցնել իրենց ճնշումները, Հիւսիսային Գորէան կը դիմէ հակամիջոցներու եւ այդ ճնշումները կը նկատէ որպէս մարտահրաւէր:

ՆՈՊԷԼԻ խաղաղութեան մրցանակը տրուեցաւ պակլատէշցի Մոհամէտ Եունուսի, որ հիմնադիրն է Կրիմըն Պանքի: Իր սխաթեմը եղած է օգնել անկարներու: Ծընած 1940ին, ան ծնունդ տուած էր տընտեսական նոր դրութեան մը, հիմնելով դրամատուն մը 27 տոլարով եւ յաջողած էր օժանդակել 6 միլիոն Թշուառներու: 1976ին էր որ Եունուս 42 կիներու փոխ կու տար 27 տոլար եւ այդպէս ծնունդ կ՚առնէր իր սխաթեմը:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARHCELI ARTIN AHGA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association «Les 3A»
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ՚ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ՚ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ՚ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆըրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ՚ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսիի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ՚ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հանրակառքի ժամեր.–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աշտարակ հրապարակէն:

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans.

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04· 78· 45· 17· 55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՅՍ
ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"
գրական – գեղարուեստական
երեկոյթներու շարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18

MERCREDI
18 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 21.556 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.556

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

ԱՆԳԱՐԱ ՉԷ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ

Շիրաքի հեռաձայնային խօսակցութիւնը Էրտողանի հետ չէ բաւած հանդարտեցնելու Թուրքիան եւ դեռ Հոկտ. 16ին ալ, Արտաքին Նախարարը Ա. Կիւլ յայտարարած է Լիւքսեմպուրկի մէջ, ուր գումարուած է եւրոպական ժողով մը, որ «Թուրք ժողովուրդը շատ ջղագրգռուած է, Ֆրանսայի պատկերը խորապէս վնասուած է։ Ֆրանսայի Խորհրդարանին որոշումը, տրուած ներքին քաղաքական պատճառներով, շատ բացասական անդրադարձ ունեցաւ Ֆրանսայի վարկին նկատմամբ»։ Կիւլ աւելցուցած է որ Ֆրանսայի դիրքը դէմ է Գոփընհակընի չափանիշներուն։ (Կ'ակնարկէ արտայայտութեան ազատութեան եւ մարդկային իրաւանց յարգանքին)։

Կիւլի կողքին, Ֆինլանտացի եւ Գերմանացի Նախարարները Ֆրանսայի ի նպաստ չեն արտայայտուած, ընդհակառակն, Ֆինլանտական նախագահութիւնը իր վերապահութիւնը յայտնած է եւ շեշտած որ Հայոց Ցեղասպանութեան նկատմամբ Ֆրանսայի դիրքը «չի ցոլացներ Եւրոպական Միութեան դիրքը»։ Նախագահութիւնը համամիտ է Եւրոպական Յանձնախումբին եւ կը քննադատէ օրինագիծը, զոր «վտանգաւոր եւ ապարդիւն կը նկատէ»։ Բոլորն ալ Թուրքիոյ կողքին են, բայց միշտ կը պահանջեն որ պատժական օրինագիրքէն ջնջուի Թիւ 301 յօդուածը։ Կիւլ խոստացած է որ պիտի քննեն կարենալ բարեփոխելու համար օրէնքը։ Ան կրկնած է.— «Արտայայտութեան ազատութիւն կ'ուզենք Թուրքիոյ մէջ, բոլոր գաղափարներուն համար, նոյնիսկ անոնց որոնք հաճելի չեն մեզի»։

Օրհան Փամուքի Նոպէլեան մրցանակն ալ այնքան ջերմ ընդունելութեան չէ արժանացած եւ կարգ մը թերթեր կը գրեն որ այդ մրցանակը ստացած է ոչ թէ իր գիրքերուն, այլ իր քաղաքական դիրքորոշումներուն համար։ Նկատի կ'առնուի մանաւանդ որ նախագահ Սեզեր չէ շնորհաւորած գրագէտը, հակառակ սովորութեան, մինչ Էրտողան եւ Կիւլ ըրած են։ Փամուքի դէմ արտայայտուած են մանաւանդ իր գրչեղբայրները։ Վարան (կեդրոն-աջ) խորագրած է՝ «Մրցանակը գիրքերո՞ւն համար ստացաւ թէ քաղաքական ճառերուն»։ Հիւրրիյէթին համար՝ «Հասարակ գրող մըն է», Ճումհուրիյէթի բանաստեղծ լրագրողին համար (Աթաօլ Պեհրամօղլու) անկարելի է Փամուքի մէկ գիրքը կարդալ մինչեւ ծայրը եւ թէ մրցանակին արժանացած է քրտանպաստ եւ հայանպաստ արտայայտութիւններուն համար։ Կան ուրիշներ ալ որոնք կը գնահատեն գրագէտը, զոր կը նկատեն ամէնէն արդիապաշտը նոր Թուրքիոյ։ Ամէն անգամ որ կ'արտայայտուի Փամուքի կ'ըլլան նոյն հարցումները։ «Ֆրանսա պիտի երթա՞ք պաշտպանելու համար արտայայտութեան ազատութիւնը եւ ձերբակալուիք իշխանութեանց կողմէ», հարցուցած է Մ. Ալի Պիրանտ եւ Փամուք պատասխանած է «Ոչ ոք նման ցուցադրութեան պէտք ունի»։ Փամուք ներկայիս Ամերիկա է։

Էրտողան Թէգին, Թուրք համալսարանական բարձրագոյն հաստատութեան նախագահը Ֆրանսայի հետ ղրկած է պատւոյ լեգէոնի հրամանատարի իր շքանշանը, որպէս բողոք։ Շիրաքի ուղղուած նամակին մէջ, Թէգին գրած է. «այլեւս պիտի չկարենամ կրել զայն, քանի որ այս հարցը Ֆրանսայի պաշտօնական քաղաքականութիւնը դարձած է»։

Ի դէպ, Ֆր. Հոլանտ, օրինագիծին քուէարկութենէն ետք, յայտարարած է որ օրինագիծը Ծերակոյտ պիտի երթայ, բայց եթէ կառավարութիւնը ուզէ կասեցնել գործընթացը, իրենք պիտի շարունակեն 2007ի ընտրութենէն ետք, այընտրանքի պարագային։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(17 octobre)

LES DEPUTES CONTRE L'HISTOIRE

LE VOTE D'UNE LOI SUR LA NEGATION DU GENOCIDE ARMENIEN APPARTIENT AU GENRE DE LA DEMAGOGIE POLITIQUE

Ընկերաբան մըն է Միշէլ Վիէվիորքա, որ կը ստորագրէ վերոնշեալ խորագիրը կրող յօդուածը Մոնտի «Վիճարկումներ»ու էջին մէջ։ Գրութիւնը համապատասխան է Լէօսիի կամ Վայնշթայնի տեսակէտներուն։ Քուէարկութիւնը կը վերագրէ նաեւ համայնքներու ամբողջութեան մը՝ այսինքն հայկ. Սփիւռքին որ այսօր կապի մէջ է անկախ Հայաստանի հետ։ Կ'ըսէ թէ հայկական դիմումը կատարուած է այնպիսի պահու մը եւ այնպիսի միջավայրի մը մէջ ուր ցեղապաշտութիւնը եւ խտրականութիւնը շատ փափուկ նիւթեր են, նոյնիսկ եթէ Ֆրանսացիներու մօտ հակահայ ցեղապաշտութեան մը յատկանշական ցուցաբերումներ չկան. սակայն կարելի է նկատել թուրք-հայկական տարակարծութեան ներածումը մեր հողամասին վրայ։

Յօդուածագիրը յանցաւոր կը գտնէ Ֆրանսուա Հոլանտը, որու կարելի է ընել մեղադրանքներ, որոնց գլխաւորն է ընտրական մտահոգութիւնները։ Կը պաշտպանէ, ինչպէս ըսինք, Լէօսիի եւ Վայնշթայնի դիրքերը։ Վիէվիորքա, կարգ մը քաղաքական գերակատարներու անկապկցութիւնը, որ ըստ իրեն տեղի տալ է խումբի մը ճնշումներուն, շատ յատկանշական կը գտնէ։ Եւ ուրեմն օրէնքը նախատինք կը դառնայ պատմաբաններուն հանդէպ։ Իր կարծիքով Հոլանտի մօտեցումը կը ձգտի ամբոխավարութեամբ սիրաշահելու հայ ընտրողները եւ միաժամանակ գոհացում տալու անոնց որոնք կ'ուզեն հեռու պահել Թուրքիան Եւրոպայէն։

Իր եզրակացութիւնն այն է որ այս օրինագիծը կը տկարացնէ բոլոր անոնք, որոնք կը ջանան Հայկական Հարցը վերածել ժողովրդավար վիճարկումի մը, որ կը կոթնի լուրջ փոխանակումներուն, ուր ձեռնհաս պատմաբաններ դէմ առ դէմ կը հանեն իրենց աշխատանքները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ, Հոկտեմբեր 16ին առնուազն 50 հոգի սպաննուած է զանազան ռմբարձակներու ընթացքին։ Զոհերուն մէջ է Ս. Հիւսէյնը դատող դատարանին նախագահին եղբայրը։ Ռմբարձակներու շարքը դադար չունի եւ վիճակագրութեան մը համաձայն պատերազմին ըսկիզբէն ի վեր (2003) 600 հազար Իրաքցի մեռած է։

ԷՖԻՆԷԻ (Փարիզեան արուարձան) մէջ է որ Հոկտեմբեր 13էն 14ի գիշերը ոստիկանական կառք մը 30 պատանիներու ծուղակը ինկած է։ Ոստիկանները կանչուած էին բիրտ արարքներու պատճառաւ։ Երբ հասած են, իրենց կառքը շրջապատուած է 30էն 50 պատանիներով, որոնք յարձակումներ գործած են, քարկոծած եւ մէկ ոստիկան հիւանդանոց փոխադրուած է, վիրաւորուած դէմքով։ Այլեւս յստակ է որ յարձակումները կանխամտածուած են եւ ծրագրուած։ Ոստիկանները այլեւս զգուած են եւ կը հաստատուի որ ճարն ալ չի գտնուիր։ Էփինէի դէպքին հետապնդումը աւելի մեծ ծաւալ առած է եւ կը նկատուի մարդասպանութեան հետապնդում մը։ Հոկտ. 16ին, Տ. տը Վիլփէն ընդունած է որոշ «զգայուն» որակուած շրջաններու պատասխանատուները եւ հրաւիրած Ներքին եւ Արդարութեան նախարարները որ «հետապնդումներու եւ պատիժներու ամրապնդում մը ուսումնասիրեն»։

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՆ (Նախկին Սէյլան) Հոկտեմբեր 16ին ամէնէն մահացու անձնասպանական ռմբարձակին թեմը եղած է։ Թամուլ Վագրերու գործողութիւնը տեղի ունեցած է Գոլոմպոյի հիւսիսը եւ 103 մեռեալ ու 150 վիրաւորներ կան։ Արարքը գործուած է ցերեկուան մօտ, երբ պայթուցիկով լեցուած բեռնակառք մը նետուած է Սրի Լանքայի ծովային ուժերու շարասիւնի մը վրայ։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մ. Սահաքաշվիլի հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Հոկտ. 17) ուր կը շեշտէ որ Եւրոպա պէտք է օգնէ Վրաստանի որպէսզի ան յաղթահարէ Ռուսաստանի հետ տագնապը։ Սահաքաշվիլի խորապէս ընդվզած է որ Ռուսաստանի Վրացիները կը նկատուին որպէս «Թշնամի երկրի մը բանակը»։ Ինք համոզուած է որ ձերբակալուած Ռուսերը պարզ լրտեսներ չէին, այլ վինոսորականներ, որոնք իշխանութեան տապալումը կը ծրագրէին։ Վրաստանի տնտեսական վիճակը բարելաւուած կը նկատէ։ Միւս կողմէ, վրացական սպասարկութիւնները յայտարարած են որ փաստեր ունին որ ձերբակալուած Ռուսերը գործողութիւն մը կը պատրաստէին երկիրը ապակայունացնելու համար։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին մօտ կրակոցներ պատահած են Հոկտ. 14էն 15ի գիշերը, որոնք վնասած են դիմացի շէնքին։ Կ'ըսուի թէ հեղինակները անծանօթներ են. վեց հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած է։

ԻՍԼԱՄԸ կը պատասխանէ Պապին։ Իր խօսքին մէջ աննախընթաց երեւոյթ մըն է։ Արդարեւ մահմետական 38 բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ (25 ազգութիւններէ) նամակ մը ստորագրած են Բենեդիկտոս ԺԶ.ի ուղղուած եւ յանձնուած Ամմանի պապական նուիրակին, ուր կէտ առ կէտ կը վանեն Իսլամի մասին Պապին արտասանած խօսքերը Սեպտ. 12ի դասախօսութեան առթիւ, Ռաթիզպոնի համալսարանականներուն։ Ի դէպ, Պապին խօսքերը ոգեկոչումն էին Բիւզանդիոնի Մանուէլ կայսրին ըսածներուն ԺԴ. դարուն, Մոհամմէտ մարգարէին մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հոկտեմբեր 16ին, Փարիզ ժամանեցին Հայաստանի վարչապետը Անդրանիկ Մարգարեան եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը որու մաս կը կազմեն Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Վարդան Խաչատրեան, Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերու նախարարուհի Յասմիկ Պօղոսեան, Լոռիի եւ Գեղարքունիքի մարզպետները, Երեւանի երեսփոխան Կ. Արէեան, «Համահայկական Երիտասարդական Միջազգային Կեդրոն» հիմնարկութեան նախագահ Արմէն Սինանեան, կառավարութենէն եւ Արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ։ Իրենց կ'ընկերանար Հայաստանի Փարիզի դեսպան Էտ. Նալպանտեան։

Եօրեքշաբթի աշխատանքի այս այցելութեան ընթացքին Հայաստանի վարչապետը խորհրդանշական ձեւով բացումը կը կատարէ Ֆրանսայի «Հայաստանի Տարուան»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԳԶՈՒՀԻԻՆ ՄԱՀԸ

Հոկտ. 15ին, երթեւեկի արկածի մը զոհ գացած է ծանօթ երգչուհի Վարդուհի Վարդանեան։ Արարատի շրջանը տուած համերգներէ ետք Երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ, ըստ ոստիկանութեան, երգչուհիին գործածած կառքը ճամբէն ելլելով տապալած է։ Կառքին մէջ գտնուող այլ ճամբորդներ ալ վիրաւորուած են եւ հիւանդանոց փոխադրուած։ Արուեստագիտուհին 30 տարեկան էր։

ՃԱՏՐԱԿ

ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտ. 16ին, Երեւանի մէջ վերջ գտած է ճատրակի մինչեւ 20 տարեկաններու համաշխարհային ախոյենութիւնը։ 83 մրցակիցներու մէջ աշխարհի ախոյեանի տիտղոսին արժանացած է Հայաստանէն 17ամեայ Զաւէն Անդրէասեան։

Աւստրիոյ Ֆուկէն քաղաքին մէջ վերջ գտած Եւրոպայի բաժակի կիներու 11րդ մրցաշարքին բացառիկ յաջողութիւն ցուցաբերած է Երեւանի «Միկա» խումբը։ Արդարեւ եօթը մրցումներէ ետք, խումբը գրաւելով դասաւորման առաջին տեղը դարձած է Եւրոպայի բաժակակիր։

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ
ԴԷՊԻ ՋԱՆՂԸՐԸ ԵՒ ԱՅԱՇ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

«Ջանղըրը երթա՞նք»: Առաջարկին տէրը որեւէ մէկը չէր, այլ տարիներէ ի վեր Անատոլուի շրջապտոյտներու կազմակերպիչ, փորձառու ուղեցոյց Արմէն Արոյեանը. այնպէս որ մերժելու կարելիութիւն գրեթէ չունէի: Մտածեցի թէ ան առանց պատճառի ինծի հետ Ջանղըրը երթալ չի ծրագրեր, ու ընդառաջեցի: Այսուհանդերձ, չկրցայ չհարցնել պատճառը:

– Ասկէ առաջ ոչ ոք գնաց Ջանղըրը, ըսաւ Արմէնը:

– Ի՞նչ կանեք կը յուսամ, փորձեցի ընդդիմանալ, սակայն ան վրճռած էր.

– Առնուազն կը տեսնենք թէ ոչինչ կայ:

ՋԱՆՂԸՐԸ

Այս խօսակցութիւնը ունեցած էինք ամրան սկիզբը: Պոլսէն ճամբայ ելանք Սեպտ. 15ին, առտուան մութնուլոյսին, բարեկամի մը փոքրը բեռնակառքով: Պոլսէն ետք Կերէտէի խաչմերուկէն, Չէրկէշէն, Գուրշունլուէն, Տէվրէսի առուակէն անցանք, բարեւեցինք Ըլկազ լեռը, ուղղուեցանք ցուցատախտակներով աղքատիկ քաղաք մը, դէպի Ջանղըրը:

Ես որ տարիներէ ի վեր կը շրջիմ Անատոլուն եւ կրնամ ըսել թէ չըտեսած շատ քիչ քաղաք ունիմ, չեմ կարծեր թէ Ջանղըրըի չափ ցուցատախտակներով աղքատ այլ քաղաք մըն ալ գոյութիւն ունենայ: Չեմ չափազանցեր երբ ըսեմ թէ ճամբաներուն վրան հասցէ հարցնելու պէս կը հարցնէինք մարդոց. «Ջանղըրը հոսկէ՞ կ'երթան»: Ի վերջոյ հասանք մեծկակ քաղաք մը որ ենթադրութեամբ Ջանղըրըն էր. երթեւեկի երիտասարդ ոստիկանի մը հաստատումը ունենալէ ետք ուղղուեցանք դէպի կեդրոնական մասը ու բնակութեան հին վայրերը գտնելու համար կրկնեցինք ինչ որ կ'ընէինք Անատոլուի շատ մը քաղաքներուն մէջ. դաշտային գօտիին մէջ կառուցուած նոր շէնքերը մեր ետին ձգելով ուղղուեցանք դէպի քաղաքին թիկնած սարը ու հասանք նախկին Ջանղըրըն:

Կնոջ մը որ իր տան մուտքին սըմբուկ, կանաչ ու կարմիր պղպեղ ու այլ բանջարեղէններ կը չորցնէր, կը հարցնենք շրջակայքին տեսարժան վայրերը: «Բերդը կայ» կ'ըսէ, աւելցնելով որ հոնկէ ամբողջ քաղաքը կարելի է տեսնել: Անկէ զատ, հին տուներէն, ժամացոյցի պատմական աշտարակէն, նորոգուածլուացարանէն, մեորէսէէն ու Սինանի ձեռակերտ մզկիթէն զատ ոչինչ կայ եղեր: Երիտասարդ կինը չի գիտեր եկեղեցիին վայրը. աւելի ետք մեզի գրուցակից տարեց մարդուկը կ'ըսէ թէ տեղը չի գիտեր, բայց գիտէ թէ եկեղեցին փլած է: Ինչ կը վերաբերի գերեզմանատան, հարցումն իսկ աւելորդ կը թուի... ինչպէս անգամ մը ըսած էր Էրզըրումի մէջ պաշտօնավարող մը, «Հոս եթէ Հայեր ապրած ըլլային, իրենց գերեզմանատուները մնացած կ'ըլլային»: Այս մտածումներով կը հրաժարինք աւելի հարցուփորձելէ եւ կը բարձրանանք բերդը:

Երբ կը հասնինք անոր ճեմապարտէզը, իր հինով ու նորով քաղաքին համայնապատկերը կը պարզուի մեր առջեւ: Կամայ-ակամայ Արմէնին հետ թափ կուտանք մեր երեւակայութեան: Սա վարի տուներէն մէկուն մէջ մնացած կրնայ ըլլալ օսմանեան ծանօթ լրագրողներէն «Մանզումէի էֆքիար»ի տէրը Տալ-Քէֆ, բուն անունով Տիրան Քէլէկեան: Դանիէլ Վարուժան ալ «պտտելով երթալ»է առաջ անպայման այս տուներէն մէկը մնացած է: 150 մտաւորական, գրող, երաժիշտ ու գիտնական երկու խումբով հոս բերուած ու իրենց վերջին ճամբորդութեան հանուելէ առաջ մօտ չորս ամիս ապրած են այս քաղաքին հին տուներէն ոմանց մէջ: Այս պատճառով, դիպուածի արդիւնք չէ որ շատ մը հայ մտաւորականի մահուան տարին 1915ն է:

Բացի անոնցմէ որոնք անունի նմանութեան հետեւանք սխալմամբ բերուած են, կամ անոնցմէ որոնք ազդեցիկ քանի մը մարդու շնորհիւ կրցած են վերադառնալ Պոլիս, ինչպէս Կոմիտասը, Ջանղըրը աքսորուած 150 մտաւորականներէ 120ին ճակատագիրը եղած է օր մըն ալ լսել իրենց ուղղուած «Կը մեկնի՛ք»ը ու անոնք ճամբայ հանուած են անորոշ ուղղութեամբ: Անոնցմէ մէկն էր Ռուբէն Սեւակ, բուն անունով՝ Ռուբէն Չիլինկիրեան: Տոքթ. Տինանեանի Պոլիս վերադարձէն ետք անոր վիրահատած աղջնակի մը վէրքը բուժած է ան ու կեանքը փրկած: Աղջնակին հայրը այդ երիտասարդ բժշկին ունեցած երախտագիտութեամբ կ'ըսէ թէ «կրնայ կեանքը փրկել, եթէ կրօնափոխ ըլլայ»: Բանաստեղծը մերժելով նման խորութիւն, կը նախընտրէ բաժնեկից ըլլալ 120 բախտակիցներուն ճակատագրին. միայն ճամբայ հանուելէ առաջ այս պարագան կը փսփսայ բարեկամներուն մէկուն ականջին: Ջանղըրըէն փրկըւածներէն Միքայէլ Շամտանճեան իր յուշերուն մէջ տեղ կու տայ այդ միջադէպին:

Արոյեան բերդէն կը հեռաձայնէ Ռ. Սեւակի ֆրանսաբնակ եղբօրորդիին: Անոր միայն լաւն է պակաս: Թերեւս ալ կու լայ դառն ուրախութեամբ մը. «Ես չկրցայ երթալ ու հօրեղբօրս վերջին օրերու կայքը տեսնել, դուք յաջողեցաք» կ'ըսէ ու անդադար շնորհակալութիւն կը յայտնէ: Ջանղըրըէն ելքին անգամ մը եւս կը շուարինք տեսնելով ճամբուն երկու եզերքի քաղաք մուտքի ու ելքի ցուցատախտակները: Մեր ինքնաշարժը կեցնելով, սրտի ճըմլումով կը լուսանկարենք երկաթուղին ուրկէ անցած է 150 մտաւորականը բերող գնացքը:

ՍԹԱՆՈԶ – ԶԻՐ ԿԱՄ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔ

Երկու լերան միջեւ մնացած ձորի մը այս մեծ գիւղը Հայերը «Սթանոզ» կոչեր են, Թուրքերը՝ «Զիր»: Հինէն ի վեր կը խօսուի հոն գտնըւող կարգ մը քանդակներու եւ պատմական մնացորդներու մասին: Քանի որ հեռու չենք, կ'ուզենք տեսնել. սակայն բաց շուկային մէջ ուր Սթանոզի նշանաւոր սեխերը կը ծախուին ,երիտասարդ վաճառորդ մը կ'ըսէ թէ հողասահքի, կամ լեռնէն գլորող քարերու վտանգին առջեւ հին քաղաքը պարպուած ու դաշտավայրին մէջ նոր ոստան մը հիմնուած է, կոչուած Նոր քաղաք(Ենիքէնթ): Պետութիւնը ըՍթանոզի բնակիչներուն հող ու վարկեր տուած է այդ նոր քաղաքին մէջ: Հոն գտնուող պատմական քարերն ալ ներկայի Սինճանին փողոցները զարդարած են:

ԵՒ ԱՅԱՇԸ

Ջանղըրըի հետ հայ մտաւորականներու այլ աքսորավայր մըն ալ Այաշն է: Սա տարբերութեամբ որ հոն տարուածները փոխանակ տուներու, բանտ նետուած են: Բանտը քաղաքէն դուրս գտնըւելուն մենք չկրցանք այցելել: Գոհացանք քանի մը լուսանկարով, յետոյ մայր ճամբէն բաւական ցած փոսին մէջ զետեղուած հետաքրքրական գաւառակէն բաժնուեցանք մեր շրթներուն վրայ «Այաշի ճամբաներուն վրայ» երգով: Մէյ մըն ալ խօսուեցաւ Այաշի փապուղիին ծրագրէն որ սկսած էր Տէմիրէլի օրով ու կարեւոր համեմատութեամբ պիտի կրճատէր Պոլիս-Անգարա ճամբան. սակայն ոչ ոք տեղեակ էր թէ ինչո՛ւ կէս մնացած էր այդ ծրագրին իրագործումը:

Երեկոյեան երբ Պէյփազար-Նալլըհանի վրայով վերադարձի ճամբան բռնեցինք, մեզմէ ոչ մէկը երգելու տրամադրութիւն ունէր:

«Ակօս»

(Թարգմ.)

ՅԱԿՈԲ ԱՅՎԱԶԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Անցեալ շաբաթակերջին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ՝ աչքերը փակեց յաւիտենութեան իսթանպուլահայ մամուլին ծերունազարդ վաստակաւորը եւ «Բոլիս» գրական – գեղարուեստական հանդէսի հիմնադիր ու բեմի նուիրեալ, «Ակօս»ի վերջին տարիներու պատուակալ աշխատակից Յակոբ Այվազ՝ խոր ծերութեան մէջ, եթէ կարելի է ըսել՝ գրիչ ի ձեռին:

Բառին իսկական առումով՝ համեստ ժողովուրդի զաւակ եւ ինքնուս ու յամառ ընթերցող Յակոբ Այվազ, փոքր տարիքին նետուած էր կեանքի ասպարէզ եւ հազիւ իր նախնական կրթութիւնը ստացած թաղային վարժարանի մը մէջ, իր մօտ անդիմադրելի հակումը զգալով դէպի բեմական կեանք ու դերասանական ասպարէզ, յարեցաւ Իսթանպուլի Թուրք եւ Հայ թատերական շարժումներուն, մաս կազմելով զանազան խմբակներու եւ յաճախ մասնակցեցաւ անոնց կազմակերպած շրջապտոյտներուն դէպի ներքին գաւառներ, ներկայացնելով տեղական, հայերէն եւ թարգմանածոյ թատերախաղեր՝ օրուան մեծագոյն խումբերուն եւ լաւագոյն արուեստագէտներուն հետ:

Շրջան մը, երբ երկրին մէջ տակաւին արգիլուած էր հայերէն ներկայացում տալ, տեղական թատերախումբերուն հետ շրջեցաւ գրեթէ բովանդակ Անատոլուն եւ իր մասնակցութիւնը բերաւ անոնց գործունէութեան՝ ամբողջական նուիրումով մինչեւ որ օր մըն ալ թոյլատու պայմանները ստեղծուեցան Պոլսոյ մէջ ալ հայերէն ներկայացումներ կազմակերպելու: Յակոբ Այվազ առաջին նախաձեռնարկներէն մէկը եղաւ այդ աշխատանքներուն եւ իր տարիներու փորձառութիւնը ի սպաս դրաւ Պոլսոյ մէջ սկսած հայերէն ներկայացումներու շարժումին: Արդէն պատրաստ էր այդ ուղղութեամբ ենթահողին մեծ մասը՝ գլխաւորութեամբ ծերունազարդ վարպետ Աշոտ Մատաթեանի եւ միւս թարմ ու տաղանդաւոր ուժերուն, ինչպէս՝ Աբրահամ Խոլշեան, Գէորգ Գապառաճեան, Թորգոմ Սրապեան, Հայկազ Ոսկերիչեան եւլն.: Արդէն Թուրք թատրոնի հիմնադիրներն ալ Հայեր ըլլալով, դժուար չեղաւ այս ասպարէզէն ներս ալ տիրանալ երբեմնի պատուաբեր ու փառաւոր դիրքին նոր եւ խոստմնալից ուժերով: Իսթանպուլահայութեան մէջ սկսած էր նոր թատերական շարժում մը՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Այդ օրերուն էր, որ յայտնուեցաւ «Բոլիս» գեղարուեստական հանդէսը շնորհիւ ձեռներէց Յակոբ Այվազի, որուն առաջին քայլերուն թէեւ իր մասնակցութիւնը բերաւ գրաշար եւ դերասան Զարեհ Արշակ եւս, բայց շուտով հանդէսին բոլոր պատասխանատուութիւնը մնաց Յակոբ Այվազի ուսերուն վրայ:

Սկզբնական ամիսներուն՝ «Բոլիս»ի վարիչ-խմբագրի պաշտօնը ստանձնած էր Գրիգոր Խիտավէրտեան, սակայն աւելի վերջ ան ալ քաշուեցաւ եւ ամբողջ բեռը մընաց Այվազին վրայ: Ժամանակի ընթացքին Այվազ յաջողեցաւ հանդէսին շուրջ հաւաքել քաղաքիս եւ արտասահմանի որակաւոր գրողներն ու մեծ թիւով թղթակիցներ ապահովեց աշխարհի բազմաթիւ հայահոծ երկիրներէն: Միջոց մը ինքն ալ շրջապտոյտներ կատարեց Միջին ու Մերձաւոր Արեւելեան երկիրներու մէջ ու բազմապատկեց թիւը բաժանորդներուն ու աշխատակիցներուն՝ մինչեւ Հայաստան: Ըլլալով դիւրահաղորդ բնաւորութեան տէր ու բոլորին հանդէպ հաճոյակատար, բարեկամներու եւ համակիրներու լայն շրջանակ մը ըստեղծեց իր ու հանդէսին շուրջ: Այլազան հանգրուաններէ վերջ, «Բոլիս» ունեցաւ իր սեփական տպարանը, Ծաղալօղլուի մէջ, ուր գոյատեւեց մօտ յիսուն տարի, մինչեւ որ վերջին տարիներուն տեղափոխուեցաւ Թոփգափու, իսկ հանդէսին տպագրութիւնը յիսնամեակի տարիներուն Այվազ յանձնեց Յակոբ Կոպէլեանի «Նորք» հրատարակչականին, ուր պատրաստուեցան վերջին մի քանի թիւերը, մինչեւ փակումը՝ շարք մը յուզումնալի իրադարձութիւններէ վերջ, որոնց մասին վերջերս դառնօրէն կը խօսէր Այվազ՝ «Ակօս» այցելութիւններուն ընթացքին, իբրեւ իր վերջին կայքը՝ գաւաթ մը սուրճ խմելու համար՝ իր ազնիւ ու բարի սրտով եւ անսահման ներողմտութեամբ՝ բոլորին ալ հանդէպ, ամէնէն աններելի ընթացքներուն իսկ համար:

Հանգիստ իր յոգնատանջ ոսկորներուն:

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԱՆՀՈՒՆՕՐԷՆ ՓՈՔՐ, ԲԱՅՑ ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻՕՐԷՆ ԱԶԴԵՑԻԿ ՆԱՆՈՉԱՓԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ (*)

Ալեկոծ ծովու մէջ «Ցունամի»ի գալուստը կարելի չէ նախատեսել, մինչեւ որ ահաւոր կոհակները ծովափ հասնելով չփշրուին, իրենց ուժգնութեան կամ սաստկութեան նախանշանները յայտնելէ առաջ: Արուեստագիտական յեղաշրջումներն ալ նոյնպէս են: Նանոչափական արուեստագիտութիւնը քսան տարիէ ի վեր ծանօթ է, սակայն մինչեւ մեր օրերը գրեթէ աննշմարելի էր երբ կիրարկութեանց առաջին ալիքը կը սկսէր փշրուիլ ճարտարարուեստի ընդարձակ դաշտին վրայ: Աս ի բաղդատութիւն, տեղեկատուական յեղաշրջումը, արուեստագիտական պարզ յառաջընթացք մը աւելին չի ներկայացներ անոր քով: Նանոչափական արուեստագիտութիւնը կիրարկութեան ընդարձակ գետին ունի: Բարդերէն սկսելով, մինչեւ քաղցկեղի դարմանումը, ներառեալ մեր հագուստները:

Այս ոլորտին մէջ առաջին բանը զոր պէտք է գիտնանք՝ թէ չափազանց փոքր տարածութեան մասին է խօսքը: Յունարէն «նանո» նախադաս բառը որ կը նշանակէ –թզուկ–, նանոմեթրի յապաւումն է, որ կը համապատասխանէ, մէկ մեթրին մէկ միլիառերորդ մասին, երկայնութիւն մը զոր ի զուր է բաղդատել ամէնօրեայ շօշափելի որեւէ գոյութեան հետ: Զոր օրինակ, 1 նանոմեթրը կը համապատասխանէ մարդու մը իր մօրուքը կտրելու նըպատակաւ ածելին իր այտին մօտեցուցած պահուն, բուսած մազի երկայնութեան: Ուրիշ օրինակ մը՝ ստորակէտի մը լայնքին մօտաւոր չափը կէս–միլիոն նանոմեթր է:

Այսօր ստուգուած է որ նանոչափական հասակի փոխակերպուած հասարակ նիւթերը, տարօրինակ յատկութիւններ կը ցուցաբերեն: Եթէ ալիւմինիումէ թերթ մը մանր երիզներու վերածենք, մետաղը դեռ իր յատկութիւնները պիտի պահէ, նոյնիսկ երբ երիզներու լայնքը անտեսանելի մեծութեան հասնի: Սակայն եթէ շարունակենք մանրացնել սոյն երիզները, այնպէս մը որ երիզները 20էն 30 նանոմեթր միայն լայնք ունենան, այս վերջինները պայթիւն պիտի յառաջացնեն:

Այս կարգի գործողութեանց ենթարկուած ամէն մարմին իր յատկութիւնները նոյնքան հիմնականօրէն չի փոխեր, թէեւ ոմանց կրած փոփոխութիւնները չափազանց հետաքրքրական յատկութիւններ կը ներկայացնեն: Վերոյիշեալ օրինակը իր կիրարկութիւնը գտած է հրթիռներու մէջ, այս վերջիններու վառելանիւթին մէջ նանոալիւմինիում ներմուծելով: Գիտնականները նիւթին այս բացառիկ մասնայատկութեան շնորհիւ հնարած են արտասովոր նիւթեր, ինչպէս ելեկտրականութեան հաղորդիչ կերպընկալը կամ երկաթին հակաժանգ պահպանակը:

Նանոչափական աշխարհի մէջ, նիւթը զարմանահրաշ յատկութիւններ կը յայտնաբերէ. անոնք բնական պայմաններու մէջ քօղարկըւած էին: Նիւթին հիւլէական կազմութեան վրայ ազդելով բոլորովին տարբեր յատկութիւններ յըստեղծելու այս գաղափարը, արտակարգ կարելիութիւններ կ՚ընձեռէ գիտնականին: Պրպտողները գերազանց ճշգրտութիւն յայտնող սարքաւորումներ յղացած են, ինչպէս արդիական մանրադիտակ մը որ կարող է դիտարկել հիւլէ մը եւ տեղափոխել զայն, շնորհիւ իր սրածայր գործիքին որուն լայնքը հիւլէի մը տրամագիծէն աւելի մեծ չէ:

Նանոչափական արուեստագիտութիւնը կիրարկումներ ունի գիտական այլազան ոլորտներու մէջ, վիրահատի նշդրակէն մինչեւ մեր հագուստներու հիւսկէնը: Ֆլիւորի բիւրեղներ պարունակող նանոչափական կերպընկալէ պատրաստըւած տախտակի մը վրայ թափած սուրճը արատ չի ձգեր, որովհետեւ սուրճի կաթիլները հիւսուածեղէնին կողմէ ծծուելու տեղ, անոր վըրայէն սահելով կը գլորին: Նանոչափական ոսկեայ գնդիկներով ծածկուած ապակի մանր հատիկներով պատրաստուած քիմիական լուծոյթ մը վառեակի միսի կտորները իրարու փակցնելու արտասովոր յատկութիւնը ունի: Այս գիւտը, մօտ օրէն պիտի շահագործուի վիրաբուժական գործողութիւններու ընթացքին փրթած երակները կըպցնելու նպատակաւ:

Այս ոլորտը այն աստիճան խոստմնալից է որ ներդրումները մեծ աճ արձանագրած են: 2005ին ամերիկեան կառավարութիւնը այս մարզի գիտական պրպտումներուն համար մէկ միլիառ տոլար տրամադրած է, գումար մը որ ծինական հետազօտութեանց տրամադրուած գումարին կրկինը կը ներկայացնէ: Ճափոնը, Եւրոմիութիւնը նմանօրինակ գումարներ յատկացուցած են այս բնագաւառին եւ նուազ հարուստ երկիրներ կը ջանան մասնակից ըլլալ այս գիտարշաւին: Գորէական ընկերութիւն մը սառնարաններու մէջ արծաթի նանոմասնիկներ զետեղած է, իբրեւ հակամանրէական բաղադրիչ: Այս նոյն բաղադրիչը մաս կրնայ կազմել վիրապատման բաղադրութեանց:

Ըստ ամերիկեան գիտութեան ազգային հիմնադրութեան կանխատեսումներուն, սոյն ոլորտին կիրարկութիւնները, մինչեւ 2015 թուականը 1000 միլիառ տոլարի պիտի հասնին:

Նանոչափական արուեստագիտութեան մոլորակային չափանիշով այս արագ զարգացումին գըլխաւոր պատճառներէն մէկը, ըսկըզբնական ներդրումին յարաբերական համեստութիւնն է: Ցած գնով արեգակնային ընկալուչներու արտադրութեան մէջ նանոբաղադրութիւններ գործածող «Նանոսիս» ընկերութեան փոխնախագահին համաձայն, նանոարուեստագիտութիւնը ոլորտ մըն է զոր կարելի է իրականացնել սրուակի մը մէջ:

Իբրեւ եզրակացութիւն եւ առանց մտնելու գիտական մանրամասնութեանց մէջ, յիշեցնենք թէ նանոչափական արուեստաբանութիւնը իր կիրարկութիւնները հասցուցած է այլազան ոլորտներու որոնց կարգին են ելեկտրական հաղորդիչներու ցանցը, արեգակնային ուժանիւթի հիմնական բաղադրիչ՝ լուսավոլթայական բջիջները, քաղցկեղի դարմանումը, կերպընկալ նիւթերու յատկութեանց բարեփոխումը, վիրահատութեան կատարելագործումը, ապակիին ջերմային տոկունութեան բարելաւումը, գեղանկարչութիւնը, եւ այլն:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

* Technologie nanométrique

ՀՆԴԻԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԳՏՆԵՆ ԿԱՆՏԻՆ

Սեպտեմբեր 11ին հարիւրամեակն էր այն կոչին որով երիտասարդ փաստաբան Մ. Կանտի Եոհանէսպուրկի մէկ թատրոնին բեմին վրայէն 3.000 հնդիկները սպիտակամորթ գրաւողներուն դէմ խաղաղ ընդդիմութեան կը հրաւիրէր: Հնդկաստանի Կանտիեան երիտասարդութեան վերջերս բազմապատկուած կազմակերպութիւնները նշեցին հարիւրամեակը: Այդ նշումով չեշտուեցան հետաքրքրութիւնները դէմքի մը նկատմամբ որ մինչեւ հիմա պատիւի արժանացած էր դասագիրքերով եւ ծաղկազարդ իր արձաններով:

Կանտիեան երիտասարդները խաղաղութեան արշաւներ, հեծանիւով ուխտագնացութիւններ կը կազմակերպեն, ի նըպաստ կրօնական համայնքներու միջեւ ներդաշնակութեան, Հնդկաստանի ու Փաքիստանի խաղաղութեան եւ իգական սաղմերու վիժումին դէմ: Ֆիլմեր կը ցուցադրեն Կանտիի կեանքին, գործունէութեան նիւթով, կլոր սեղաններ կը կազմակերպեն քաղաքական ամէն հոսանքի ներկայացուցիչներուն հետ:

Ուշագրաւ է Կանտիի անձին ու վաստակին այժմէականացումը: Անոր անունը կրող Մատրասի կեդրոնին տնօրէնը ըսած է թէ հասկնալի է իրենց որ ներկայի երիտասարդներ դժուարութիւն կրեն աւանդական զգեստաւորումով այդ անձնաւորութիւնը իրենցմէ մէկը նկատելու, բայց երբ իրենց կ՚ըսուի թէ Կանտի Լոնտոն ուսանած էր, փաստաբան էր, մեծ գումարներ կը շահէր ու ամէն բան լքելով ինքզինք նուիրեց արդարութեան եւ հաւասարութեան պայքարին, անոնց գընահատանքը անմիջական կ՚ըլլայ:

Սեպտեմբերի սկիզբը Հնդկաստանի 19 նահանգներուն մէջ հարցախոյզ մը կատարուած է, ուղղուած 30 տարեկանէն վար երիտասարդներու: Անոնց 76%ը ժողովուրդին հայրը իրենց գլխաւոր տիպարը կը նկատէ: Կանտիեան նոր շարժումը Հնդկաստանի 28 նահանգներէն 10ին մէջ տարածուած է ներկայիս: Կամաւորները կը գործեն կրօնական համայնքներու միջեւ համերաշխութիւն, ցեղախումբերու հողի իրաւունքին ի նպաստ, կը կազմակերպեն ամառնային սեմինարներ, աշխատանոցներ: Անոնց դիմագրաւած մեծագոյն դժուարութիւնը Կանտիի գաղափարներուն տարածումէն աւելի անհիմն կարծիքներու դէմ պայքարն է. կարծիքներ որոնք շրջանառութեան դըրւած են Կանտիի սպանութենէն (1948), ասդին, 60 տարիէ ի վեր:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Անաթոմիի դասատուն էր տոքթ. Մազհար պէյ զինուորական բժիշկը, որ Փարիզ գացած, ուսած էր եւ իր ճիւղին մէջ բաւական կարող էր եւ հմուտ. բայց Պոթանիքի դասատուն էր Ալի պէյ անուն խեղճ մոլեռանդ զինուորական իբրեւ թէ բժիշկ մը, որ իր դասը չէր սկսեր, առանց քիթը բերանը երկու ձեռքերովը շփելու եւ «Պիսմիլլահի ռահման էլ ռահիմ» ըսելու:

Այս կարգին մէջ ունէինք մէտրէսէներու (իմամական դպրոց) փաթթոցաւոր հետեւողներ, որոնք մեզի հետ բժշկութիւն կը սորվէին, բայց դատարկապորտ ծոյլ մարդիկներ էին:

Տասնի չափ Հայեր էինք այս կարգին մէջ. կը յիշեմ Աշոտ Պահճէպանեանը, նիկոմիդիացի. Մկրտիչ Արզումանեանը, Գրիգոր Միսքճեանը, Անտոն Աթակեանը եւ ուրիշներ որոնց անունը մոռցած եմ եւ որոնց հետ կ՚երթայինք շաբաթը քանի մը հեղ, տաք օրերը, Սէրայ – Պուռնի ծովեզերքը, հոն Բիւզանդական կայսրութեան ժամանակէն մնացած կիսափուլ պարիսպներուն շուքին մէջ խոտերու վըրայ նստած կը սորվէինք մեր Անաթոմիի եւ Պոթանիքի դասերը:

Անկեղծօրէն կը խոստովանիմ, թէ Մազհար պէյ դասատուն շատ լաւ կերպով կ՚աւանդէր Անաթոմին, բայց պատկերներու վրայ, երբեմն ալ գլխակի մը վրայ եթէ ոստիկանութեան բանտէն քրիստոնեայ մեռելի մը մարմինը դըպրոց ղրկուէր հազուադէպօրէն:

Եկած գլխակը դասատուն ինքը կը հերձոտէր, մենք ալ հեռուէն աչքովնիս կը յագեցունէինք մեր աշակերտական ուսուղութիւնը:

Աւելորդ է խօսիլ Պոթանիքի դասին վըրայ, զոր մոլեռանդ Ալի պէյը կ՚աւանդէր քիթին տակէն մրմռալով, վարժարանին մէջ եղած հնօրեայ, չորցած, գրեթէ քայքայուած բոյսերու հաւաքածոյի մը թերթերը զգուշութեամբ բանալ գոցելով, որպէս զի անոնք չցրուին: Այս մասին գործնական դասաւանդութիւն չունէինք եւ ես կը բաւականանայի մօրեղբօրս դեղարանին բուժական խոտերն ու արմատներն ու ծաղիկները ուսանելով:

Այս կարգին Ֆրանսերէնի ուսուցիչն էր կէս–բժիշկ (Օֆիսիէ տը սանթէ) Մանանդեան Նշան Հայը, որ կատակախօս եւ բժշկութիւնը ծաղրող մէկն էր, սակայն Ֆրանսերէնը շատ լաւ գիտէր, լաւ կ՚ուսուցանէր:

Ամենայն ջերմեռանդութեամբ կը հետեւէի բժշկական դպրոցին դասերուն, եւ կլինիքները երբ տուն կը վերադառնայի, զիս կը հարցափորձէր հայրս, որ իր սափրիչութեանը հետ քիչ ու շատ բըժշկական ծանօթութիւններ ունէր, կարդացած ըլլալով Բէրոէն Միքայէլ Տէր Պետրոսեան բժիշկին Օրթագիւղ տըպուած վեց հատոր բժշկարանները, զորս գնած էր եւ ես կը պահեմ զանոնք մեծ գուրգուրանքով:

Հայրս ինծի հարցումներ ուղղելէն յետոյ, կ՚ըսէր՝ «Մէհէնտիզ չկրցար ըլլալ, աշխատէ՛ որ աղէկ բժիշկ մը ըլլաս. քեզ տեսնամ, աղաստայիդ պէս կէս ճամբան չմնաս»:

«Աղաստային» էր մօրեղբայրս, որ ի սկզբան Խասգիւղի Գումպարհանէ կոչւած բժշկական վարժարանը գիշերօթիկ տրուեր է եղեր բժիշկ ըլլալու նպատակաւ, բայց զանազան պատճառներով չէ կրցեր շարունակել:

Բժշկական վարժարանը թողլով մօրեղբայրս աշակերտել սկսեր է, Սկիւտար Սելամիէ փողոցը գտնուած ինքնուս դեղագործ Ստեփան աղա Զէօմլէքճեանի քով, եւ տակաւ մեծ յառաջադիմութիւններով գերազանցած է իր վարպետը, որ դպրոցի երես բնա՛ւ չտեսած մարդ մ՚էր եւ հազի՛ւ խալֆայի դեղագործի մը քով աշխատելու կարող եղած էր, այն ատեն օրէնքին ներողամիտ թոյլտուութեամբը արտօնագիր մը ձեռք բերել եւ ճանչցուիլ իբրեւ վկայուած դեղագործ:

Մօրեղբայրս կրնար շատ լաւ բժիշկ մը ըլլալ, բայց չէ ուզած, ասոր համար էր որ հայրս միշտ կը կրկնէր «Աղաստայիդ պէս կէս ճամբան չմնաս»:

Մտադրեցի կէս ճամբան չմնալ. շարունակեցի մեծ թափով, եւ հօրս քով պըղտիկ չմնացի. իր փափաքին ջանացի գոհացում տալ, ինչպէս պիտի յայտնեն յետագայ գրութիւններս:

(Շար. 90)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Շէլ. – Աշոտ Սերճանեան 150 Եւրօ:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատը գլուխ:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

MANIFESTATION
organisée dans le cadre
d'"Arménie, mon amie",
ANNEE DE L'ARMENIE EN FRANCE

M. Jacques CHIRAC, Président de la République Française et M. Robert KOTCHARIAN, Président de la République d'Arménie, ont convenu d'une «ANNEE DE L'ARMENIE» qui s'étendra du 21 septembre 2006 au 14 juillet 2007.

Dans ce cadre,
la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE DE MARSEILLE
et
la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organisent :
dimanche 29 octobre à 17 heures
au Dôme de Marseille —
48 avenue Saint Just —
13004 MARSEILLE
(Métro Saint Just)

un grand spectacle de musique et de danse, dont la vedette est Ara GEVORGIAN aux commandes d'un synthétiseur. **Ce spectacle est labellisé «Arménie mon amie».**

Après ses tournées triomphales aux Etats-Unis, au Canada, en Australie et bien d'autres pays du Moyen Orient, cet artiste se produira pour la première fois en France, avec ses orchestres moderne et traditionnel arménien composés d'une quinzaine de musiciens, ainsi que de l'Orchestre Philharmonique de l'Opéra de Marseille dirigé par Karen DURGARYAN, chef d'orchestre arménien, diplômé du Conservatoire national d'Erevan. Ce dernier a dirigé plusieurs orchestres d'Italie, de Russie (Moscou, St Petersbourg), de Grande Bretagne, etc... Les danses seront assurées par la Troupe ANI de Marseille.

Les places numérotées sont aux prix de :

- 40 Euros pour le carré d'or
- 30 Euros et 25 Euros.

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսիի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հանրակառքի ժամեր.–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աշտարակ Հրապարակէն:

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans.

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՅՍ
ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"
գրական – գեղարուեստական երեկոյթներու շարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 160 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մինասեանէ Հայաստանի որբերուն ի նպաստ:

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն
ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն մեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04· 78· 45· 17· 55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·557 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21·557

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԲԱՆԱՎԷՃԵՐ, ԱՆԱԽՈՐԺ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

Հոկտեմբեր 12էն շաբաթ մը յետոյ, մթնոլորտը հանդարտած չէ, ոչ Ֆրանսայի մէջ, ոչ ալ Թուրքիոյ պետական շրջանակներուն:

Նախքան անդրադառնալը մեկնաբաններու արձագանգներուն, առաջին առթիւ արձագանգենք կարգ մը շատ անախորժ միջադէպերու, որոնք տեղի ունեցած են հայկական շրջանակներու մէջ: Այսպէս անցեալ Ուրբաթ օր (Հոկտ. 13), Արա Թորանեանի («Նուվէլ տ'Արմէնի Մակազին»ի խմբագիր) բնակարանէն գողցուած է համակարգիչը, առանց որ գողերը բնի մուտք գործած ըլլան, ինչ որ բաւական տարօրինակ երեւոյթ է: Նման դէպքեր պատահած են Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, Մուրատ Փափազեանի (Հ.Յ.Դ.) աշխատատեղին եւ արարքներուն բոլորն ալ կը վերաբերին համակարգիչներու գողութեան: Այս միջադէպերը պատահած են Շաւիլի յուշարձանի պրոնզեայ մասին գողութեան զուգընթաց, թէեւ Շաւիլի պարագան ալ դեռ չէ յուսաբանուած: Համակարգիչներու գողութեան պարագան ալ բաւական պղտոր է:

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովը Հոկտեմբեր 17ին նիստ գումարած էր. օրակարգի միակ նիւթն էր Հոկտեմբեր 12ի քուէարկութիւնը: Հետաքրքրական երեւոյթ է որ ֆրանսական երկու օրաթերթեր (Ֆիկառօ եւ Լիպէրասիոն) նոյն նիւթին մասին բոլորովին հակոտնեայ մօտեցումներ ունին: Այսպէս, անոնցմէ առաջինը կը խորագրէ՝ «Թուրք երեսփոխանները կառչած են Փարիզի դէմ», մինչ երկրորդը շատ չափաւոր կը գտնէ թրքական հակազդեցութիւնը:

Հոկտեմբեր 17ի այս յատուկ նիստին, Արտաքին նախարար Ա. Կիւլ յայտարարած է. «Այս օրինագիծին քուէարկութիւնը ծանր հարուած մը հասցուց Թուրք-ֆրանսական յարաբերութիւններուն» եւ աւելցուցած որ գործադրութեան պարագային երկկողմանի կապերը «անդարմանելի վերպով կը վնասուին տնտեսական, քաղաքական եւ ապահովութեան մարզերուն մէջ: Մէկ կողմէ մեզմէ կ'ակնկալուի ընդլայնել արտայայտութեան ազատութիւնը մեր մօտ, բայց միւս կողմէ Ֆրանսա օրինագիծ մը կը քուէարկէ որ կը հեղնէ այդ ազատութիւնը»:

Նիստին ընթացքին ընդդիմադիր երեսփոխաններ դիմած են կառավարութեան որ պարզ սպառնալիքներու սահմանը անցնի եւ անմիջապէս հակազդեցութեան դիմէ: Դատապարտած են նաեւ Էրտողանի ղեկավարած դաշինքին Թուլութիւնը, քանի այս վերջինը խոստացած է տնտեսական եւ քաղաքական հակազդեցութիւններ, որոնց մասին ցարդ լուռ մնացած է: Սոցիալ-դեմոկրատ հանրապետական կուսակցութենէն Օնուր Էօյմէն կը գտնէ որ կառավարութիւնը շատ ամօթխոտ է եւ այս դերքը կրնայ նաեւ դժուար կացութեան մատնել կառավարութիւնը եւ Արդարութեան կուսակցութիւնը, որ իշխանութեան գլուխն է, շրջանի մը երբ Թուրքիա ընտրարշաւի նախօրեակին է (2007): Կառավարութեան չափաւոր դիրքը կը բացատրուի նաեւ անով, որ չուզեր վնասել այն 65·000 աշխատաւորներուն, որոնք թրքական հողին վրայ կ'աշխատին ֆրանսական ձեռնարկութիւններու մէջ: Ֆիկառօ այս հարցին մասին մանրամասնութիւններ ալ կու տայ, գլխաւորաբար ինչ կը վերաբերի Ռընոյի, ԱՔՍԱ-յի, Թոթալի: Ցետոյ այն մտավախութիւնը կայ որ ամբողջական պօյքոթ մը դէմ կ'ըլլայ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան պարտաւորութիւններուն եւ բանակցութիւնները կրնան առկախուիլ: Կացութիւնը «մտահոգիչ» է Ֆրանսայի գործատիրութեան՝ ՄԵՏԷՖ-ի նախագահուհիին՝ Լօրանս Փարիզոյի համար եւ այդ ուղղութեամբ ալ յօդուած մը կայ Ֆիկառոյի տնտեսական յաւելուածին մէջ: Էլիզէ եւ ՄԵՏԷՖը իրար անցած են տագնապէն դուրս ելլելու համար: Լ. Փարիզօ սկիզբէն յայտարարած էր՝ «կը գտնենք որ Ազգային Ժողովի քուէարկութիւնը աւելի հեռու գացած է քան ինչ որ բնական է այսքան ծանրակշիռ հարցի մը մասին» եւ շեշտած է նոյնիսկ թէ ձեռնարկներուն չի մնար պատմութիւնը գրել, ոչ ալ օրէնսդիրին: Ըստ իրեն, կարելի չէ նման որոշումներ տալ առանց մտածելու հետեւանքներուն:

Այս նոյն հարցերուն շուրջ է որ Լիպէրասիոն տարբեր մօտեցում ունի եւ թրքական դիրքը մեղմ կը գտնէ: Ըստ իրեն, աւելի անհատներն են որոնք պօյքոթի ենթարկած են ֆրանսական ապրանքները, ինչ որ մեծ դեր մը չի խաղար:

Հակազդեցութիւնները, աւելի ճիշդ բանավէճերն ալ կը շարունակուին գրաւոր մամուլին մէջ թէ հեռատեսիլէն:

Լը Մոնտ (Հոկտ. 18) «Վիճարկումներ» էջին մէջ լոյս ընծայած է երկու յօդուած, որոնք տարբեր մօտեցում ունին բայց էջին ընդհանուր խորագիրն է՝ «Պատմութիւն՝ երբեք լաւ օրէնք եւ մէկ դէչ»: Առաջին յօդուած մը ստորագրած է Ալէն Փոլիքար (ընկերային գիտութեանց փրոֆէսօր, Լիմոժ) որ բոլորովին դէմ է Ազգ. Ժողովի օրինագիծին սկզբունքին իսկ. իսկ երկրորդը ստորագրած է Ժան-Ֆիլիփ Ֆելտման (Իրաւաբանական համալսարանի փրոֆէսօր). ըստ իրեն հարկ է ջնջել կէսօ օրէնքը, ինչ որ աւելի տրամաբանական մօտեցում մըն է, քանի Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու դէմ Ազգ. Ժողովի պատժական օրինագիծը հետեւանքն է կէսօ օրէնքին:

Լիպէրասիոն ալ (Հոկտեմբեր 18) յօդուած մը հրատարակած է Ֆիլիփ Լազարի ստորագրութեամբ (Նախագահ՝ Հրեայ լաիք եւ սփիւռքեան ակումբին), որուն խորագիրն է՝ «Կը բաւեն յիշողութեան օրէնքները»: Խորագրէն իսկ յստակ է իր դիրքը:

Հոկտ. 17, ժամը 22·30ին, հեռատեսիլի Գ. կայանին՝ «Այս իրիկուն կամ երբեք» յայտագրին ընթացքին ծեծուեցաւ նաեւ այս օրինագիծին հարցը: Դէմ էին երկու հոգի՝ Փիէր Նորմա եւ Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր որոնք մաս կը կազմէին, առաջին օրէն, այն 19 պատմաբաններուն որոնք դէմ արտայայտուած էին այս եւ այն բոլոր օրէնքներուն, որոնք կապ ունին պատմութեան հետ եւ կը պաշտպանէին այն տեսակէտը թէ հարցը պէտք է ձգուի պատմաբաններուն: Իվ Թերնոն կը պաշտպանէր օրէնքը, իր ծանօթ տրամաբանական եւ դիպուկ վերլուծումով:

Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 21ին Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան ղեկավար եւ Հայկական Ցեղասպանութեան ծանօթ ժխտող Տողու Փէրինչէքի «Թալաթ Փաշա շարժում»ը ծրագրած է ցոյց մը ընել Փարիզի Պասթիյլի հրապարակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ա. Մարգարեան, իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը եւ Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան ներկայ եղան, Հոկտ. 17-ին, Ծերակոյտի Փալէ տը Լիւքսանպուրկի «Գլեմանսօ» սրահին մէջ այն նիստին, որ կը վերաբերէր զուգորդ քաղաքներու: Հանդիպումը կը վայելէր Ծերակոյտի եւ Ազգային Ժողովի նախագահներուն հովանաւորութիւնը:

Ելոյթներու աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի կ'ունենար ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ՖԱՊԻՒՍ, ՏՈՄԻՆԻՔ ՍԹՐՕՍ-ՔԱՀՆ ԵՒ ՍԵԿՈՂԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ դէմ դիմաց վիճարկում մը մերժեցին, բայց Հոկտ. 17ին, արտայայտուեցան իրենց ծրագիրներուն մասին: Միայն երկու կէտերու շուրջ տարակարծութիւններ կան երկու այրերուն եւ Սեկոլէն Ռուայալի միջեւ: Անոնք կը վերաբերին ՍՄԻՔ-ին (նուազագոյն աշխատավարձք) եւ 35 ժամերու գրութեան: Այս հարցերուն մասին Ս. Ռուայալի դիրքը շատ աւելի ճըկուն է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ Վրացիներու դէմ հալածանքը կը շարունակուի եւ հետեւանքներէն մէկն ալ այն եղած է որ 58 տարեկան Տենկիզ Տոկոնիցէ զոհ գացած է շնչարգելութեան տագնապի մը (սամ), երբ Մոսկուայի Դոմոդեդովօ օդակայանէն կ'արտաքսուէր 40 ուրիշ Վրացիներու հետ, դէպի Թիֆլիս: Ձերբակալուած էր Ս. Պետերսբուրգ, որովհետեւ խախտած էր գաղթի օրէնսդրութիւնը: Հինգ օր բանտարկուած մնացած է, օդ չէ առած, ինչ որ պատճառ եղած է իր վախճանին: Ցարդ 700 Վրացիներ արտաքսուած են Ռուսաստանէն:

ՀՌՈՄԻ մեթրոյին մէջ շատ ծանր արկած մը պատահած է Հոկտեմբեր 17ի վաղ առաւօտեան, երբ կառախումբ մը ուշադրութիւն չէ ընծայած կարմիր ազդանշանին եւ խուժած է կայարանը կեցած այլ կառախումբի մը վրայ: Բախումը շատ բուռն եղած է: Մէկ մեռեալ կար եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներ, որոնց հինգը մահամերձ կը նկատուէին: Արկածը պատահած է Վիթթորիօ Էմմանուէլի կայարանը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ ՖԻՆԻՒԼ-ի եւ Իսրայէլի միջեւ մթնոլորտը լարուած է եւ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ ՖԻՆԻՒԼ-ի ֆրանսացի հրամանատարը սպառնացած է կրակ բանալ իսրայէլեան հալածիչ օդանաւերուն վրայ, եթէ անոնք շարունակեն բռնաբարել լիբանանեան օդային տարածքը, ինչ որ ներկայիս կ'ընեն ամէն օր: Իսրայէլացին յայտարարած է որ պիտի շարունակեն այդ թռիչքները, հակառակ ազդարարութեան:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ նախագահը՝ Մ. Ապպաս տրամադիր է լուծելու Համասի կառավարութիւնը, քանի մինչ կը ձախողին ազգային միասնականութեան կառավարութիւն մը կազմելու փորձերը:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ որ Նախագահը՝ Մոշէ Քացաւ մեղադրանքի տակ առնուի բռնաբարութեան յանցանքով: Ծանօթ է որ Նախագահը զանազան ամբաստանութիւններու թիրախ է կիներու կողմէ՝ սեռային հալածանքի կամ բռնաբարման համար, ինչ որ ամբողջովին կ'ուրանայ: Հինգ կիներ կը մեղադրեն զինք: Կան նաեւ ամբաստանութիւններ այն մասին թէ որոշ գումարներու փոխարէն շնորհած է նախագահական ներումներ: Հակառակ իր ուրացման, պատեհ նկատեց ներկայ չըլլալ, Հոկտ. 16ին, Խորհրդարանի նիստին, պատմական բացումին համար: Քացաւ 61 տարեկան է:

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ՁԵՌՆԱՐԿԷ ԴԻՄԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒԻ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻՆ ԴԷՄ

Ազրպէյճանի նախագահը Ի. Ալիեւ Հոկտեմբեր 17ին յայտարարած է թէ հայկական Սփիւռքի ազդեցութեան դէմ արշաւի կը ձեռնարկեն:

Ան յայտնած է թէ իր երկիրը դեսպանատուներ ու հիւպատոսարաններ պիտի բանայ աշխարհի յատկապէս այն շրջաններուն մէջ ուր հայկական Սփիւռքը ազդու դեր կը խաղայ:

«Ոչ ոքի համար գաղտնիք մըն է որ Գալիֆորնիան ԱՄՆ-ու հայաշատ նահանգներէն է: Հիւպատոսարան կը բանանք Լոս Անճըլըսի մէջ, դիմադարձելու համար հայկական լոպիին քայլերուն» ըսած է ան: Ալիեւ աւելցուցած է նաեւ որ Ազրպէյճան կը նախատեսէ դեսպանատուն բանալ Արժանթինի մէջ, ուր «կայ Հարաւային Ամերիկայի ամէնէն աչխոյժ հայկական լոպին»:

Ազրպէյճանի նախագահը ըսած է թէ քարիւղին ապահովելիք հարստութեամբ իր երկիրը նոր կարելիութիւններու կը տիրանայ վերջապէս գերազանցելու համար արտասահմանի մէջ Հայոց ազդեցութիւնը: «Ի վերջոյ ի՞նչ ունի Հայաստան, բացի հարուստ Սփիւռքէ մը որ իր ազդեցութիւնը կը բանեցնէ աշխարհի զանազան երկիրներու քաղաքականութեան վրայ, մինչ Ազրպէյճան պիտի դառնայ այն երկիրը, որ ուժանիւթ պիտի մատակարարէ Եւրոպայի եւ համաշխարհային շուկաներու» եզրակացուցած է ան:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ՝ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ԵՒ ՈՒՐԱԽԱՌԻԹ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ»

Տոքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան որոշումով, Օգոստոս 17–20, Ծաղկաձորի մէջ տեղի պիտի ունենար Համահայկական Կրթական Երկրորդ Խորհրդաժողովը՝ Սփիւռքի, Հայաստանի եւ Ա.Պ.Հ. երկիրներու (Նախկին Խորհրդային Միութեան արբանեակներ) ուսուցիչներուն մասնակցութեամբ:

Այս խորհրդաժողովի բացման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Երեւան, Օգոստոս 17ին, «Բաբաջանեան» սրահին մէջ, գեղարուեստական յայտագրով մը: Ներկայ էին Կրթութեան եւ Գիտութեան նորընտիր նախագահ Լեւոն Մկրտչեան, փոխ–նախարար Արա Աւետիսեան, Ազգային Ժողովի Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Հրանոյշ Յակոբեան եւ այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Ազգային Ժողովի Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Հրանոյշ Յակոբեան մանրամասն տեղեկատուութեամբ մը յայտնեց նախորդ տարուան բաղդատմամբ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, որոնք հետեւեալներն են.– Խորհրդարանին մէջ արծարծուած է Սփիւռքի համար ուսուցիչներ պատրաստելու հարցը, քննարկուած է Հայաստանի դպրոցներուն եւ բուհերուն մէջ (Բարձրագոյն Ուսումնական Հաստատութիւն, որ կը համապատասխանէ գոլէժներուն) Հայոց լեզուի եւ Հայոց Պատմութեան ուսուցումը արժանի բարձրութեան վրան դնելու հարցը եւ ժամաքանակը, Հայաստանի Տօնացոյցին մէջ արձանագրուած է Փետրուար 21ը, որպէս «Մայրենիի Տօն» (առ այդ, յանձնարարեց, որ Հայաստանէ դուրս ալ նշուի այս տօնը՝ նոյն թուականին), մայրենիի անաղարտութեան համար պահանջուած է, որ խանութներու անունները հայերէն տառերով արձանագրուին եւ անսաստողներու համար սահմանուած պատիժի չափը բարձրացուած է 150 հազար դրամի, նաեւ յայտնեց, որ Տեղեկագիր մը յղուած է վարչապետին՝ հանրակրթական դպրոցներու 8–9րդ դասարաններուն մէջ «արեւմտահայերէնի եւ դասական ուղղագրութեան ուսուցում» կազմակերպելու մասին *(սրահին մէջ պայթեցան անդադրում ծափահարութիւններ):*

Իրմէ յետոյ խօսք առաւ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեան, որ յայտնեց, թէ 23 երկիրներէ պատուիրակներ եկած են մասնակցելու այս կրթական համաժողովին: Յայտնեց նաեւ, թէ Պետական Համալսարանին մէջ պիտի ստեղծուի արեւմտահայերէնի բաժանմունք՝ դասական ուղղագրութեամբ: Պիւտճէն գտնուած է եւ պիտի գործէ: *Այս ուրախառիթ լուրն ալ արժանացաւ ջերմ ծափահարութիւններու, որմէ յետոյ գեղարուեստական բաժինով մը հանդիսութիւնը վերջ գտաւ ու խորհրդաժողովի մասնակիցները համաշարժերով մեկնեցանք Ծաղկաձոր, սրահին մէջ պայթած երկու «ռումբ»երու ազդեցութեան տակ քիչ մը շշմած եւ զիրար շնորհաւորելով, իշխանութիւններու հասունութեան եւ հասկացողութեան մասին խօսակցելով ու մանաւանդ գովաբանելով այս ուրախառիթ նորութիւններու երկու գլխաւոր դերակատարները, նաեւ՝ ՀՀ. վարչապետը: Անշուշտ, մեր մէջն ալ կային Թովմաս Առաքեալներ, ըսածներու իրականացումը կասկածի տակ դնողներ, ինչպէս ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ...:*

Համագումարը սկսաւ յաջորդ առաւօտ: Նախ մասնակիցները իրենց երկիրներու դպրոցներուն մասին ընդհանուր տեղեկութիւններ տուին: Կային ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ ունեցող երկիրներ, ինչպէս Սուրիա, Լիբանան, Իրան, Եգիպտոս, Երուսաղէմ, Փարիզ, Լոնտոն, Ամերիկա, Արժանթին, Մոսկուա, Վրաստան, Աբխազիա (Համշէնահայեր), Արցախ, Աճառիա: Ասոնց գրեթէ բոլորին դիմագրաւած դժուարութիւնն է պատրաստուած ուսուցիչներու եւ հայերէն լեզուի հիմնական ուսուցում մը ջամբող դասագիրքերու չըգոյութիւնը: Գրեթէ բոլորն ալ Հայաստանէն կը սպասեն, որ այս ցաւերը դարմանէ:

Խօսք առին նաեւ միօրեայ վարժարաններու ուսուցիչներ, որոնց պայմանները գիտենք արդէն: Նման միօրեայ (Կիրակնօրեայ) վարժարաններ վերջերս բացուած են նախկին Խորհրդային Միութեան ամէն կողմը, սկսեալ Մոսկուայէն, բայց նաեւ՝ Գերմանիա, Հոլանտա, Լեհաստան (արտագաղթող հայաստանցիներու զաւակներուն համար), ուր դասաւանդող ուսուցիչները Հայաստանցի են եւ կը խարխափեն աշակերտներու պահանջքին եւ կարելիութիւններուն համապատասխան դասաւանդման ձեւեր գտնելու գետնին վրայ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս՝ արեւմտեան աշխարհիս միօրեայ վարժարաններու ուսուցիչները: Չեն յաջողիր աշակերտները հայերէն խօսեցնել, ատոր փոխարէն կը ջանան գոնէ աշակերտներուն հայրենասիրական զգացում ներշնչել եւ զանոնք դպրոցին կապել, երգի, պարի դասաւանդումով, Հայաստանի մասին ցուցահանդէսներով, Հայաստան այցելութիւններով, եւլն.:

Այս ընդհանուր տեղեկութիւններէն յետոյ կազմուեցան մասնախումբեր, տարբեր նիւթերով: Ժողովականներէն ամէն մէկը կ'ընտրէր զինք հետաքրքրող նիւթը եւ այդ սրահը կ'ուղղուէր:

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Այս նիւթին կապակցութեամբ զանգատներ ներկայացուեցան, ըսելով թէ արեւմտահայերէնի պաշտպանութիւնը Հայաստանի Պետութեան ռազմավարական տեսադաշտին մէջ չէ եղած տարիներով, օրինակ Բուհերու մէջ 560 ժամ արեւելահայերէնի դասաւանդման դիմաց միայն 36 ժամ կը յատկացուի արեւմտահայերէնին: Սակայն ներկայիս նոր դիրքորոշում կայ, Պետական Համալսարանի մէջ հայերէնի բաժանմունք պիտի ստեղծուի, հանրակրթական դպրոցներու մէջ արեւմտահայ լեզուն պիտի դասաւանդուի: *Այս բոլորը յուսադրիչ են: Ուսուցիչներու պատրաստման պահանջքի առթիւ նշուեցաւ Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի ՍՓԻՒՌՔ կեդրոնին եւ Փարիզի ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան միատեղ կազմակերպած դասընթացքները, որոնց շնորհիւ դասական ուղղագրութիւնը ճանչցող եւ արեւմտահայերէնի մասնագէտ 600 ուսուցիչներ պատրաստուած են արդէն:*

«ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄԸ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ»

Այս նիւթով ներկաներուն ներկայացուեցան Ամերիկայի մէջ պատրաստուած Թումանեանի «Խօսող ձուկը» եւ «Ջախորդ Փանոս» հէքեաթները՝ խտասկաւառակի ձեւով, որոնց լեզուն (արեւմտահայերէն կամ արեւելահայերէն) եւ ուղղագրութիւնը (դասական կամ հայաստանեան) կարելի է ընտրել: Ժողովականները գնահատելով հանդերձ, պահանջեցին հէքեաթներու փոխարէն նման արդիական միջոցներով լեզուակա՛ն մեթոտ մը *պատրաստել:*

Ծաղկաձորի համաժողովը պատուեցին Հայաստանի եւ Արցախի Կրթութեան նախարարները, որոնցմէ առաջինը, Լեւոն Մկրտչեան, խօսեցաւ Հայաստանի մէջ այս տարի կիրարկուող կրթական փոփոխութիւններուն մասին, իսկ երկրորդը Կամօ Աթայեան, պարզեց Արցախի կրթական նոր դրութիւնը:

Երկրորդ մասնախումբը զբաղեցաւ «Հայերէնի որպէս երկրորդ լեզու ուսուցման հարցը» *նիւթով, այսինքն օտարախօսներուն դասաւանդելու հարցը, նշուեցաւ որ գըրաճանաչութեամբ գործի ձեռնարկող հին մեթոտներու փոխարէն անհրաժեշտ է օգտագործել աշակերտին խօսիլ սորվեցնող նոր մեթոտներ: Ամերիկայէն եւ Արժանթինէն երկու անձեր իրենց միջոցներով պատրաստուած, սակայն ոչ–ամբողջական ծրագիրներ ներկայացուցին, խնդրելով որ պետական միջոցներով անոնք քննարկուին եւ եթէ յարմար նկատուին, դասագիրքի վերածուին: Ես ալ իմ կարգիս ներկայացուցի «Օտարախօսներու համար հայերէնի ձեռնարկ»ը, ըսելով որ լսատեսողական մեթոտով պատրաստուած է իմ կողմէս եւ 13 տարիէ ի վեր կը կիրարկուի արդէն Փարիզի մէջ եւ հրաշալի արդիւնք կու տայ, 50 ժամուան դասաւանդութեամբ աշակերտները ի վիճակի կը դառնան խօսելու, կարդալու եւ գրելու՝ 800 քերականական բառի սահմաններուն մէջ: Ամենաարդիական մեթոտն է, որ իսկապէս խօսիլ կը սորվեցնէ:*

Ուրիշ մասնախումբի մը մէջ քննարկուեցաւ «Ո՛չ–հայկական դպրոցներու մէջ Հայազգի պատանիներու հետ աշխատանքի ձեւերն ու բովանդակութիւնը» *նիւթը: Այս մասին խօսեցաւ Ամերիկայի Կլենտէյլ հայաշատ քաղաքի դպրոցներուն մէջ պաշտօնավարող Հայաստանցի անձ մը: Յայտնեց թէ իրենց յանձնախումբը կը գործէ Ամերիկայի 30 նախակրթարաններուն եւ չորս գոլէժներուն մէջ, ըստեղծուած է պետական վարժարաններ յաճախող եւ հոգեբանական խնդիրներ ունեցող աշակերտներուն օգնութիւն ցուցաբերելու համար: Ասոնք Հայաստանէն նոր եկողներու զաւակներն են, որոնք նոր երկրի օրէնքներուն ու կանոններուն յարմարելու դժուարութիւններ ունին, ընտանեկան, ընկերային ու հոգեբանական հարցեր ունին, որոնց պատճառաւ յաջողութիւն չեն արձանագրեր դպրոցին մէջ: Խօսք առին նաեւ Մոսկուայի, Աճառիայի, Ուկրանիայի ոչ ամէնօրեայ վարժարաններու ուսուցիչները: Բոլորն ալ կանգնած են օտարախօս աշակերտին խօսակցական հայերէն սորվեցնող մեթոտի բացակայութեան առջեւ ու կը ջանան կողմնակի միջոցներով գոնէ «բաներ մը» սորվեցնել, օրինակ՝ երգեր, սովորութիւններ, Հայոց մասին ծանօթութիւններ, քարոզարշաւներով աշակերտներուն հայրենասիրական զգացում ներշնչել եւ զանոնք դպրոցին կապել, ծնողներուն մօտ հետաքրքրուիլ, թէ ինչո՞ւ կը նախընտրեն օտար վարժարան ուղարկել իրենց զաւակը:*

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՆԻՍՏ, ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

Իւրաքանչիւր մասնախումբի նախագահող անձ, իր մասնախումբին մէջ արտայայտուած կարծիքներուն եւ առաջարկներուն ամփոփումը ներկայացուց բոլոր ժողովականներուն առջեւ, որպէսզի եթէ մոռցուած կամ սխալ ներկայացուած կէտ մը կայ, սրբագրուի:

Առաջարկուեցաւ՝

1) *Հայաստանի մէջ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան լեզուաքաղաքականութիւն մը մշակել, թէ՛ Պետ. Համալսարանի եւ թէ Բուհերու մէջ բարձրացնել արեւմտահայերէնի դասաւանդման յատկացուած ժամաքանակը,*

2) *Անյապաղ արեւմտահայերէնի մասնագէտ ուսուցիչներ պատրաստել՝ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ ըՍփիւռքի համար,*

3) *Արեւմտահայերէնը որպէս մայրենի լեզու, նաեւ որպէս օտար լեզու դասաւանդող դասագիրքեր պատրաստել՝ դասական ուղղագրութեամբ,*

4) *Վերականգնել դասական ուղղագրութիւնը՝ դիւրացնելու համար արեւմտահայ լեզուի դասաւանդումը, նաեւ գրաւոր հաղորդակցութիւն ստեղծելու նպատակով հայաստանցի եւ սփիւռքահայ աշակերտներու միջեւ, ինչպէս նաեւ սփիւռքահայ աշակերտին տրամադրելու համար Հայաստանի մէջ տպագրուած մանկապատանեկան գիրքեր, որպէս օժանդակ գրականութիւն,*

5) *Հեռատեսիլի Հ1 եւ Արմենիա ծրագիրներու վրայ, ռուսերէնի օրինակով հեռասփռել օրուան լուրերու 5 վայրկեաննոց ամփոփում մը, արեւմտահայերէնով եւ նկարներու տակի գրութիւններու դասական ուղղագրութեամբ:*

ԱՄՓՈՓԻՉ ԲԱՆԱՁԵՒ

Ամփոփիչ բանաձեւը դժբախտաբար այս յստակութենէն շատ հեռու էր: Էջերով գրութիւն, խորագիրներ եւ ենթախորագիրներ, երկարապատում եւ մանուածապատ նախադասութիւններ, որոնք ամենակեդրոնացած ունկնդիրին անգամ ուշադրութիւնը ցրուելու եւ իմաստներու ծովու մը մէջ զայն մոլորեցնելու նպատակը կարծէք կը հետապնդէին...: Գտնուեցաւ սակայն մէկը, բացառիկ ուղեղ մը անկասկած, որ գնահատանքով արտայայտուեցաւ այս բացառիկ կերպով «յստակ» բանաձեւին մասին: Եղան յամենայն դէպս քննադատութիւններ: Պարսկահայերը եւ ուրիշներ, խստիւ բողոքեցին որ հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման մասին տարբեր մասնախումբներու մէջ ներկայացուած պահանջքները չեն արձանագրուած: Կրթական նախարարութեան կողմէ խորհրդաժողովը ղեկավարողը եւ բանաձեւը խմբագրողը, երկուքն ալ ըսին որ նկատի կ'ունենան եղած դիտողութիւնը, սակայն չուզեցին

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՅ ՎԱՆ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Հին Վանեցիները «Աշխարհի վրայ Վան – անդրանիկն մէջ» հաւատքը ասացուածքով զովքը կը հիւսեն երբ վասպուրականի այս անհման տաղանդին: Թէեւ մեր կարծիքով այն ժամանակի մարդիկը եթէ աշխարհը ըլլային վերածուած ու անկրկնելի պատմական Վանը, հաւանաբար պէտք չկրկնէին այդ զովքը:

Թէ ինչո՞ւ Ախթամարով ու Վանով կը հետաքրքրէ մեր կատարած ու այլեւս «աւանդական» դարձած մեր այս տարուան շրջապտոյտին մասնակիցները յօդուածաշարքը:

Որովհետեւ մեր ամառնային պտոյտնե- րուն ծրագիրները առաջուց կը պատրաս- տենք եւ այս տարուան շրջապտոյտի յայտագրին մէջ ո՛չ Վան կար, ո՛չ Պիթ- լիս եւ ո՛չ ալ Մուշ, այլ ծրագրած էինք Խարբերդէն ու Տէրսիմէն վերջ անցնիլ Բալու: ապա Մալաթիա, եւ Տիգրանա- կերտով փակել պտոյտը: Բայց եւ այն- պէս երբ Խարբերդի գիւղերուն համար մեր նախատեսած երկու օրերուն տեղ մէկ օրը բաւական եղաւ, աւելցած երկ- րորդ օրը արժեւորելու համար մէկ պա- հէն միւսը որոշեցինք փոխել մեր ուղեգի- ծը, որպէսզի վերոյիշեալ քաղաքներն ալ, հոգ չէ թէ կարճ ժամանակամիջո- ցով, բայց իր հարազատ աչքերով տե- սած ըլլար մեր ճամբորդութեան այս տարուան նոր մասնակիցը՝ Փրոֆ. Ռի- չըրտ Յովհաննէսեան, որ արդէն իսկ հեղինակն էր այդ քաղաքներու պատմու- թեան նուիրուած անգլերէն հատոր- ներու:

Եւ ահա այս առթիւ սոյն յօդուածա- շարքը կ'ուզեմ ձօնել սիրելի Փրոֆ. Յով- հաննէսեանին եւ իր յարգելի կնոջ՝ Վար- դիթերին:

ՎԱՆ, ԿԱՄ «ՏՈՍՊ»

Վանայ ծովակի հարաւային ափերէն կ'երկարի դէպի «Հայկաբերդի» պատմական բերդին կառուցուած ժայռաժայռը, վե- րջին դրախտը կամար հին քաղաքին մնա- ցորդները կողքին ծիծաղելով, Վանայ ծովը, Նեմրութը, Սիփանը, Վարա- գայ սարերը եւ մեր պապերուն ապրած նաւահանգիստը «Հաւատքը»:

Այսօր, երբ կը նայիս Վանայ բերդի բարձունքէն դէպի վար, ժամանակին «Վանայ գէղջին» գոյութիւն ունեցած հո- ղատարածքին, ուշքերուդ առջեւ կը պար- զուի կարծես ահաւոր երկրաշարժով մը հիմնայատակ կործանած քաղաքի մը ըն- խուր համայնապատկերը: Հոն, բացի տա- կեխոյզներու պեղումներու արդիւնք գո- յացած մեծ ու փոքր փոսերէ եւ հողա- թումբերէ, կան միայն աշխատող մէկ-եր- կու մզկիթներ, երկու եկեղեցիի մնա- ցորդներ ու քաղաքը հրջապատող պա- րիսպներուն փլատակները եւ ուրիշ ո- չինչ: Իսկ դէպի արեւելք, 7 կամ 8 քմ. հեռուն, Վարագայ Սարի լանջի անցեա- լին Այգեստան կոչուած վայրը բազմած են ժամանակակից Վան քաղաքն ու Շու- շանիս եւ Եսի Քիլիսէ կոչուած գիւղերը:

Պարտիմ խոստովանիլ, որ օրուան մը ընթացքին հնարաւորութիւն չունէինք հրջելու Վասպուրական Աշխարհի կարե- ւոր բոլոր տեսարժան վայրերը: Այս պատճառաւ կարգ մը տեղերու մասին, ստիպուած՝ պիտի հակիրճ տեղեկու- թիւններ տամ անցեալ պտոյտներու յու- շերէս:

(Շար. 11)

արձանագրել տեղւոյն վրայ, բա- նաձեւին մէջ: Սրահին մէջէն եղան խաւիւ ընդդիմացողներ, պահան- ջելով անմիջապէս արձանագրել: Սակայն պահանջքը մնաց պահանջք եւ չարձանագրուեցաւ բանաձեւին մէջ...: Նոյնպէս, հեռատեսիլի վրայ ամէնօրեայ լուրերուն ամփո- փումը արեւմտահայերէնով կատա- րելու առաջարկը բանաձեւին մէջ արձանագրուած էր «Հեռատեսիլի վրայ ներկայացնել ծրագիրներ, որոնք սփիւռքահայ երախաներու հայրենասիրական զգացումները խթանեն» ձեւով, ինչ որ շատ տար- բեր էր ժողովականներու պահանջ- քէն...: Այս մասին եղած դիտո- ղութիւններն ալ չարձանագրուե- ցան բանաձեւին մէջ, մինչ «Այո, կ'ընենք» ըսելով, սակայն ընդհա- նուրի պահանջքին գոհացում չտր- ւեցաւ եւ տեղւոյն վրայ չարձանագ- րուեցան բանաձեւին մէջ: Այս եր- կու պարագաները կասկած կը յա- ռաջացնեն, թէ մի գուցէ, սովե- տական ժամանակներուն ի զօրու ե- ղող արգելքները դեռ վերացուած չեն եւ նման «փչոտ» հարցերու մասին կարելի է խօսիլ, սակայն պէտք չէ որ անոնք արձանագրուին բանաձեւին մէջ, ինչ որ կը փաստէ «գրաւոր» լեզուի կարեւորութիւնը՝ խօսակցականին բաղդատմամբ, որ օդին մէջ կը ցնդի: Ցուցաբերուած անդրդուելիութեան առջեւ ընդի- մադիր ժողովականները տեղի տը- ւին եւ... ուղղուեցան դէպի ճաշա- սրահ, ուր փակման եւ ողջերթի ճոխ հացկերոյթ մը կը խոստանար մեղմել յուսախաբութիւնը:

Հ. Գ.–Փ.

Փարիզ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. ԳԷՈՐԳ եկեղեց- ւոյ մատաղօրհնութիւնը եւ Սա- հակեան–Նունեան վարժարանի այս տարուան պիւտճէն հաւասարա- կշռելու նպատակով սարքուած սի- րոյ սեղանը, Հոկտ. 1ին, մեկնա- կէտը եղած է սիրոյ սեղաններու բացման: Կրօնական արարողու- թիւններէն ետք, ներկաները հա- ւաքուած են եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ սարքուած սիրոյ սեղաններու շուրջ: Բացման խօսքը արտասանած է Մատաղի Կարգադիր Յանձնա- խումբին ատենապետը՝ Տիգրան Ալթուն, մաղթելով որ բոլոր թա- ղերու վարժարանները յաջողին ի- րենց տարեկան պիւտճէն հաւասա- րակշռել: Ապա, խօսք առած է Պ. Նալպանտ, որմէ ետք, Տոքթ. Կա- րիպկիւն ներկայացուցած է թա- ղային խորհուրդի տարեկան պիւտ- ճէն, որմէ կը պարզուէր որ տար- ւան բացը հասած էր 350 հազար նոր Թրքական լիրայի: Վարժարա- նէն ներս կ'ուսանին 403 աշակերտ- ներ: Գեղարուեստական բաժնին ատեն, եղած են նաեւ անձայն-ան- շշուկ նուէրներ: Հուսկ բանքէն առաջ, յայտարարուած է որ շատ փոքր պակասով մը հաւաքուած էր ակնկալուած գումարը: Իր խօսքին մէջ, Պատրիարքը յորդորած է ժո- ղովուրդը որ ականջ չկախէ բսի - բսաւներու, քանի համայնքէն ներս կան անձեր, որոնք կը փափաքին համայնքը պառակտել:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեանի կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 10ին տեղի ունեցած է Հայաստան Համահայկական Հիմ- նադրամի աւանդական հանդիսու- թիւնը: Ներկայ եղած է հոծ բազ- մութիւն մը: Գանատայի եւ Հա- յաստանի փառերգներու ունկընդ- րութենէն ետք ՀՀՀ-ի նախկին ա- տենապետ՝ Գէորգ Մանուկեան բա- ցատրած է Հիմնադրամին կիզակէ- տը: Հայաստանի ՀՀ-ի խորհուրդի Գանատայի ներկայացուցիչ՝ Տոքթ. Վ. Էհրամճեան ներկայացուցած է 2005ի գործունէութիւնը: Նիւթա- կան եւ վարչական հարցերու կապ- ւած մանրամասնութիւնները փո- խանցած է Մոնրէալի մասնաճիւղի ներկայ ատենապետը Անդրանիկ Ծի- րինեան, որ բացատրութիւններ տուած է Դիլիջանի երեքուկէս քի- լոմեթր խողովակներով մաքուր ջուրի բաշխման եւ ոռոգման դրու- թեան մասին ըսելով, որ միայն ջր- րամբարի մաքրութեան եւ բաշխ- ման համար պէտք եղած էր ծախսել 37 հազար տոլար: Հայաստան տարուող աշխատանքներու մասին տեսերիզի մը ցուցադրութիւնը ա- ւելի տպաւորութիւն գործած է ներկաներուն վրայ: Գործադրը- ւած է գեղարուեստական յայտա- գիր մը: Հուսկ, ձեռնարկէն հա- ւաքուած է աւելի քան 10 հազար տոլար:

Մշակութային օրացոյց

ԱԼԵՔՍ ՊԵՐԼԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

« Domaines multiples »

Փարիզի 5րդ Թաղամասի քաղաքապետ՝ Ժան Թիպէրիի հովանաւորութեամբ, Քա- ղաքապետարանի «Սուվլօ» սրահին մէջ(*) Հոկտեմբեր 20էն 28 կը ցուցադ- րուին Ալեքս Պերլեանի գործերը՝ «Տոմէն Միւլթիփլ», Երկուշաբթի եւ Երեքշաբ- թի ժամը 10–17, Չորեքշաբթի, Հինգշաբ- թի, Ուրբաթ ժամը 10–19, Շաբաթ ժամը 10–12:

(*) 21 Place du Panthéon; Mairie du 5ème.

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Երբոր ես բժշկական վարժարանը յա- ճախել սկսայ, եղբայրս ալ մտաւ նորա- հաստատ Միւլքիէ անուն կայսերական դպրոցը, ուրկէ շրջանաւարտ ելողները պետական պաշտօնեաներ պիտի ըլլային: Եղբայրս քանի մը շաբթուան հազիւ ա- շակերտ եղած էր հոն, երբ հօրս յաճա- խորդներէն Նշան աղա Եսաեան՝ երկա- թի վաճառական, կ'ուզէ իր քովը զինքն առնել. հայրս կը հաւանի եւ կ'ըսէ եղ- բօրս որ ետ կենայ այդ Միւլքիէէն ու երթայ աշխատիլ Եսաեան վաճառատու- նը, որ մեծ ապագայ կը խոստանայ:

Եղբայրս հօրս չհակառակելու համար կը սկսի երթալ սոյն վաճառատունը, ա- ռանց հրաժարելու իր դպրոցէն:

Նշան աղա Եսաեան գրկաբաց կ'ընդունի եղբայրս եւ իր բնական Թուրք կեսարա- ցիական բարբառով՝ «Էվէլ Ալլահ, ավըլի չօք մէյմունում խաէրսին, չօք իլէրի կիտե- եօն» (Առաջ Աստուած, մեզ գոհ կը թո- ղուս, ու շատ առաջ կ'երթաս), կ'ըսէ, եւ ահա ամէն տեսակ ծանր գործեր ընել կը հրամայէ. երկաթի խոշոր ձողեր խա- նութին մէկ կողմէն միւսը փոխադրել կու տայ. հոս հոն զինքը կը ղրկէ. ամբ օր չարաչար կ'աշխատցնէ ու Շաբաթ ե- րեկոյեան արտակարգ առատաձեռնու- թեամբ... 20 ղրշնոց մէճիտ մը ձեռքը կու տայ:

Եղբայրս շնորհակալութեամբ և քաղաքա- վարութեամբ կ'ընդունի առատապարգեւ վարձատրութիւնը, որ շոգենաւի երթեւե- կութեան ծախքն անգամ չէր գոցեր: Նոյն երեկոյեան եղբայրս իր առած մէճիտը կը բերէ կու տայ հօրս, որ ծուռ ծուռ դրա- մին վրայ նայելով՝ «դուն Երկուշաբթի առտու նորէն Միւլքիէդ գնա՛» կ'ըսէ:

Երկաթի մեծ վաճառական մը ըլլալու երազէն եղբայրս նոյնհետայն խալաս ետ կենալով, շարունակեց իր դպրոցը, ուրկէ ղրկուեցաւ Մոնփըլիէի երկրագործական գիշերօթիկ վարժարանը ու եղաւ այն նշանաւոր մեղուաբոյծը, որ երկու կամ երեք արծաթ մետալներով պատուուե- ցաւ եւ ապա պաշտօն ունեցաւ երթալ Պուրսա քաղաքը: Հոն հաստատեց Փաս- թէօրեան դրութեամբ շերամաբուծական վարժարան, ու երեսուն տարի շարունակ հոծ քոռինք թափելով, դաս տուաւ, հա- զարաւոր շերամարոյծներ հասցուց. շե- րամի հունտերու ամենաազնիւ տեսակ- ները արտադրեց, Թուրքիոյ հարստու- թեան նոր աղբիւր մը չինեց, միեւնոյն ժամանակ ալ մնալով վերատեսուչ կայ- սերական ագարակներու:

Եւ այսպէս նշանակութիւն մը ունեցաւ այն տղայական գիրը, զոր եղբայրս գրեց ու Փաշա–Լիմանիի ծովուն ալիքներուն մէջ նետեց 1875ին, ինչպէս նշանակած եմ:

Ամէն առտու երկու եղբայր միատեղ կ'իջնայինք Սկիւտարի նաւամատոյցը, կը նստէինք շոգենաւ, կ'ելլայինք կա- մուրջ, կ'ուղեւորուէինք Պոլսոյ կողմը: Պահճէ-Գաբու կոչուած հրապարակին վը- րայ գիրար համբուրելով կը բաժնը- ւէինք. ինքը կ'երթար Միւլքիէ դպրոցը, Նուրը-Օսմանիէ թաղին մէջ, իսկ ես՝ Այա-Սօֆիայի ետեւի զառիվայրը իջնելով կ'ուղեւորուէի Սիրքէ-Գափուի բժշկական վարժարանը, որ Բժշկանոց ըսուելու հա- մար բիւրաւոր վկայութիւններու կարօտ էր: Թաղային կրթարան մ'էր եղեր ատե- նօք, Թուրք տղաներու յատուկ. յետոյ վերածեր են բժշկականութեան ուսում- նարանի, բոլորովին անպատշաճ իր նպատակին, զի հին շէնք մ'էր, մթին դա- սարաններով, կեղտոտ նստարաններով:

Մեր բոլոր դասերուն եռանդուն աշ- խատութեամբ հետեւելով հանդերձ, ջեր- մապէս կը հետաքրքրուէինք ազգային շրջանակի հարցերով, ինչպէս շատ ան- գամ յիշած եմ այս բանը, յընթացս իմ այս «Անցուկը–Մոռցուկ»իս:

Թերթերու մէջ 1876ին կարդացած է- ինք, թէ խումբ մը ականաւոր Հայեր մեծ եպարքոսին ներկայանալով տեղե- կագիր մը տուեր են Հայարնակ տեղե- րու մէջ տեղի ունեցած Թուրքօ–քրտական հարստահարութիւններու մասին, եւ ա- ղերսագիր մ'ալ մատուցանելով դարման խնդրեր են Սուլթանի գթութենէն: Կար- դացած էինք նաեւ, թէ դիմում կատա- րողները շատ ապահովիչ պատասխաններ տացեր են ու մեծամեծագոյն խոստում- ներ, որոնց արդիւնքը եղաւ, Փետրուարի «մուկն ծնիւն» այն Սահմանադրութիւնը (քանունը էսասի), զոր նորընտիր Սուլ- թան Համիտ Բ.ը եւ Միթհատ փաշա ե- պարքոսը Թնդանօթի հարիւր հարուած- ներով, ի ձայն փողոյ եւ թմբկի հրատա- րակեցին 1876 Դեկտեմբերին, եւ որ իբ- րեւ թէ բոլոր հպատակներու բարօրու- թիւն, կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւն պիտի ընծայէր:

Տարի մը միայն կեանք ունեցաւ այդ Սահմանադրութիւնը, Սուլթան Համիտ Բ. ոչ թէ զայն դադրեցնելով եւեթ գոհ եղաւ, այլեւ անոր գլխաւոր խմբագրիչը եղող Միթհատ փաշան աքսորեց, գլու- խը կերաւ:

(Շար. 91)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՍՐԲՈՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ՝
ՄԱՏԹԷՈՍԻ, ՄԱՐԿՈՍԻ
ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՅՍ
ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"

գրական – գեղարուեստական երեկոյթներու շարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19, ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

եւ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire
(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionnelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Արթիւր Տէմիրճեանի եւ ընտանիքին ընկերուհի Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵԻԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն
ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն մեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի Ֆութպոլի կրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսիի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հանրակառքի ժամեր.–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աշտարակ հրապարակէն:

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans.

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ·Մ·Ը·Մ· – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.558 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.558

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պետութեան Խորհուրդը ջնջեց 2004 Յուլիսի այն համաձայնագիրը որ շաբաթական 39 ժամուան աշխատանք կը թոյլատրէր ճաշարաններու, սրճարաններու, պանդոկներու, որու փոխարէն յաւելեալ արձակուրդ կը շնորհուէր: Նոր կարգադրութիւնը որ շաբաթական աշխատանքը 35 ժամի իջեցուցած է, ծանր հարուած մըն է մասնաւորաբար փոքր ձեռնարկութիւններուն համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Ռ. Թայիփ Էրտողան հիւանդանոց փոխադրուած էր Հոկտ. 18ին, անակնկալ տագնապէ մը ետք, որ կը վերագրուէր արեան ճնշումի բարձրացումին: Նախարարապետը պաշտօնական իր կառքին մէջ էր երբ անհանգստացած է եւ առխպողական կերպով հիւանդանոց առաջնորդուած է, ուր գայթակղութիւն մըն ալ պատահած է: Իր վարորդը եւ թիկնապահները կուրօրէն անսալով իրենց փոխանցուած հրահանգներուն, շուրջ 8 վայրկեան արգելք եղած են հիւանդին կառքէն դուրս ելլելուն, ինչ որ կրնար ողբերգական վախճանի մը յանգեցնել. այս փութկոտութիւնը թրքական որոշ թերթերու խորագրել տուած էր՝ «Ինչպէ՛ս սպաննել վարչապետ մը»:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ մէջ, ռմբափորձ մը եւս գործուած է Հոկտեմբեր 19ի առաւօտուն, որու հետեւանքով 11 մեռեալ կար: Ամերիկացիներու վիճակը շատ ծանր է եւ Նոյեմբեր 7ին հրապարակուելիք Պէյքըրի տեղեկագիրը կը յանձնարարէ ուժերը կեդրոնացնել Պաղտատի վրայ եւ հետզհետէ նահանջը պատրաստել: Ճ. Պէյքըր Սպայակոյտի Նախկին պետ է, ապա Ելմտական Նախարար եղած է (Ռեկընի օրով), Արտաքին Նախարար՝ Պուշի (հայր Պուշի) եւ խորհրդական Իրաքի համար (2003): Ամերիկացիներու հաշուեկշիռը շատ ծանր է: Ցարդ 2776 զինուորներ կորսնցուցած են, Անգլիացիք ալ՝ 119: 2003 Մարտէն (պատերազմը սկիզբը) մինչեւ 2006 Յուլիս, բրիտանական բժշկական Թի Լէնսըթ թերթին համաձայն 655 հազար Իրաքցի մեռած է: Պուշ «հաւատալի» չի գտներ այդ թիւը. իրեն համար 30 հազար է մեռեալներու թիւը:

ԱԲԽԱԶԻՈՅ Խորհրդարանը (Վրաստանի անջատողական շրջան) առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս դիմում ըրած է Մոսկուայի որ ճանչնայ իր անկախութիւնը: Աբխազիա անջատուած է Վրաստանէն 1992–93 պատերազմէն ետք, բայց ցարդ ոչ մէկ երկրէ ճանչցուած է: Թիֆլիս կ՚ամբաստանէ Մոսկուան որ զօրավիգ է Աբխազիոյ, բայց երբեք չէ ըսած որ կրնայ պաշտօնապէս ճանչնալ:

ՑԱՀԱԼԸ (Իսրայէլի բանակ) Գազայի գօտին ներխուժում մը ըրած է, շրջանը պարպելէն տարի մը յետոյ, ինչ որ ոչ մէկ զարմանք պատճառած է Պաղեստինցիներուն: Միւս կողմէ, նոյն օրը (Հոկտեմբեր 18) Համասի երկու գործօն տարրեր սպաննուած են: Ռաֆահէն ներս նախագահական թիկնապահութիւնը կրակ խսկ չէ բացած արգիլելու համար Իսրայէլացի զինուորներու յառաջընթացը: Անոնցմէ մէկը կը խոստովանի.– «Ի՞նչ ընենք: Շրջապատուած ենք Իսրայէլեան 20 հրասայլերով: Ջուր չունինք եւ ուտելիք ոչինչ: Կը յուսանք որ թոյլ կու տան որ ուտեստեղէն հասնի»:

ԱՄՆ-ու նախագահը օդային նոր ռազմավարութիւն մը հրատարակած է որ «գործողութեան ազատութիւն» կը շնորհէ Ամերիկայի եւ իրաւունք կու տայ, եթէ հարկ ըլլայ, օդային գօտին արգիլել այն բոլոր երկիրներուն որոնք «թշնամի են ամերիկեան շահերուն»:

ՇՔԵՂ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՐՆԻԷ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձը եւ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան սկիզբը շքեղ կերպով տօնուեցան Զորեքշաբթի Հոկտեմբեր 18ին, Փարիզի Կարնիէ Պալատի (Օփերայի պատմական շէնքը) սրահներուն մէջ: Ներկայ էին Հայաստանի վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարար Ռընօ Տոնըտիէօ տը Վապր, Հայաստանի դեսպան Ֆրանսայի մէջ՝ Էտ. Նալպանտեան եւ Հայաստանի շրջուն դեսպան Շառլ Ազնաւուր: Շուրջ 1500 հրաւիրեալներ փութացած էին այս առթիւ տրուած ընդունելութեան՝ ժամը 19.30էն սկսեալ:

Պալատի մուտքի սրահին կեդրոնական աստիճաններու գլուխը կանգնած՝ Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան դիմաւորեցին իրենց հիւրերը: Աստիճաններու երկու կողմը՝ ներքին պատշգամներու վրայ տեղ գրաւած էին Երեւանի Երաժշտանոցի Նորակազմ սենեկային նուագախումբի անդամները, որոնք շատ գեղեցիկ կերպով մեկնաբանեցին զանազան գործեր՝ Պ. Սմբատեանի ղեկավարութեամբ:

Երեկոյթի առաջին խօսք առնողը եղաւ Էտ. Նալպանտեան: Ան յիշեց օրուան զոյգ առիթները, նշեց Հայաստանի Տարուան առթիւ Ֆրանսայի 25 տարբեր քաղաքներուն մէջ ծրագրուած 500 նախաձեռնութիւններն ու միջոցառումները: Վերյիշեց նախագահ Ժագ Շիրաքի այցելութիւնը Հայաստան, Երեւանի մէջ Ֆրանսայի անունով հրապարակի բացումը եւ Շառլ Ազնաւուրի համերգը: «Այս անմոռանալի օրերը նոր էջ մը բացին մեր երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու հազարամեայ պատմութեան մէջ, միաժամանակ բացին նաեւ նոր հորիզոններ՝ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ եղբայրութեան եւ բարեկամութեան», ըսաւ դեսպան Նալպանտեան:

Իրմէ ետք խօսք առաւ Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարը, որ ողջունեց Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը եւ Հայաստանի տարին Ֆրանսայի մէջ: Թուարկեց նախատեսուած կարեւոր միջոցառումներէն մի քանին: Խօսեցաւ Հայոց Ցեղասպանութեան մասին:

Հուսկ խօսք առաւ Հայաստանի վարչապետը, որ ի միջի այլոց ըսաւ. «Դուք բոլորդ բաւարար չափով ծանօթ էք Հայաստանին, իմանալու համար թէ ինչ ջանքեր ներդրեցին երիտասարդ հանրապետութիւնը եւ ողջ ժողովուրդը, անկախութեան ճամբուն ստեղծուած քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ այլ կարգի բարդագոյն խնդիրները յաղթահարելու համար: Մենք ընտրութիւն կատարեցինք կառուցելու իրաւական պետութիւն, ժողովրդավարութիւն իր ամենալայն իմաստով, եւ ազատ շուկայական յարաբերութիւններ: Մենք յաջողեցանք մեր առջեւ դրուած հիմնական խնդիրները լուծել: Այսօր Հայաստանը կայուն զարգացող երկիր է, միջազգային հարթակի վրայ վստահելի գործընկեր», ըսաւ Ա. Մարգարեան:

Շառլ Ազնաւուր ճառ չունէր արտասանելիք, բայց յուզուած շեշտով մը ըսաւ. «Si nos grands-parents voyaient, ils diraient "Ո՛ւր էինք, ո՛ւր հասանք"», ֆրանսերէն եւ հայերէն:

Նախատեսուած էր, որ ընդունելութիւնը վերջ գտնէր ժամը 21.30ին, բայց ակներեւ էր, որ ներկաները չէին փափաքեր վերջ տալ այսքան գեղեցիկ հաւաքոյթի մը: Պաշտօնական մասէն ետք ուրեմն, աւելի քան մէկ ժամ եւս տեւեց բարեկամական մասը:

Բացառիկ վայրի մը մէջ բացառիկ ոգեւորով յիշատակելի օր մը՝ Ֆրանսահայութեան եւ Հայաստան – Ֆրանսա բարեկամութեան համար:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(19 octobre)

LA VRAIE-FAUSSE QUESTION ARMENIENNE

Շաբաթաթերթը քանի մը գրութիւններ հրատարակած է տարբեր երկիրներու մամուլէն, որոնց բոլորն ալ կ՚արծարծեն Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը:

Նախ կայ թերթին շաբաթական «Հիւր»ին՝ Քանթէն Փիլի յօդուածը (Ֆայնանշըլ Թայմզ, Լոնտոն), որ խորագրուած է՝ «Թուրքիոյ պատիւին համար»:

Լրագրողը իր մեծ գոհունակութիւնը կը յայտնէ որ Նոպէլեան գրական մրցանակը շնորհուած ըլլայ Օրհան Փամուքի, ինչ որ շատ լաւ բան մը կը գտնէ Թուրքիոյ արտայայտութեան ազատութեան համար եւ շատ պատուաբեր՝ Թուրքիոյ համար: Փամուքի ընտրութիւնը յաջող կը նկատէ նաեւ անոր գրութիւններուն պատճառով: Փիլ կը խորհի նաեւ որ Փամուք ընտրուած է քաղաքական դրդապատճառներով ու կը յիշէ որ ան 2005 Դեկտեմբերին ամբաստանուած էր «Թուրք ինքնութիւնը» նախատելու յանցանքով, որովհետեւ իր ոճիրը եղած էր ըսել թէ իր երկիրը ուրացած է իր պատմական պատասխանատուութիւնը Հայերուն եւ Քիւրտերուն ջարդերուն մէջ: Ու յօդուածագիրը կը ծանրանայ Թուրքիոյ այս ուրացումին վրայ, որ «պատմական հիմնական անարդարութիւն մը» կը նկատէ հայկական Սփիւռքին համար, բայց կ՚աւելցնէ որ համաձայն չէ Հոկտեմբեր 12ի օրինագիծին, արձագանգելով Գաթրին Գոլոնայի դատումին (օրէնքին չի յնար Պատմութիւնը գրել):

Շաբաթաթերթը այլ յօդուածներ ալ ունի Թուրքերուն եւ Հայերուն վերաբերող:

Թարգմանաբար կը ներկայացնէ Մատրիտի «Ա-Պէ-Սէ» պահպանողական օրաթերթին յօդուածը:

Գրողին համար, Հոկտեմբեր 12ի Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու հանդէպ քուէարկուած պատժական օրինագիծին բուն դրդապատճառը կու գայ անկէ որ Ֆրանսա չուզեր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Կը շեշտէ նոյնիսկ թէ Ֆրանսայի երեսփոխաններու բնաւ հոգը չէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը, բայց Ֆրանսա ընտրական շրջան մը կ՚ապրի: Մնաց որ Ֆրանսայի երեսփոխանները իրենց որոշումը տուին շատ լարուած պահու մը Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ: Այդ լարուածութիւնը, կը գրէ, Հայկական Հարցէն չի գար եւ կը զուգադիպի Օ. Փամուքի Նոպէլեան մրցանակի շնորհումին: Այն անձը որ ընդդիմացած էր իր երկրին կողմէ Հայոց Ցեղասպանութեան ուրացումին: Սպանական օրաթերթին համար հետեւանքը այն է, որ յարաբերութիւնները շատ կը պաղին Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ: Ոմանք պիտի խորհին որ Թուրքիան է հեռացողը. բայց եթէ այդպէս ըլլար, Ֆրանսա պէտք է տարբեր ընթացք բռնէր: Ճիշդ է, սակայն, որ Եւրոպական Միութեան կը պակսին աշխարհամբական սահմաններ: Սպանացի լրագրողին համար օրէնսդիրին գործը չէր պատմաբանին տեղն անցնիլ: Անոնք, որոնք կ՚ուզեն իրար խառնել Պատմութիւնն ու քաղաքականութիւնը, կամ աւելի գէշ՝ Պատմութիւնն ու ընտրական կռիւները, ոչ ոքի կը ծառայեն:

Շաբաթաթերթը դեռ ունի երկու այլ յօդուածներ ալ: Մէկը կը վերաբերի «Պուկիւն» թրքական թերթին, որ Ֆրանսայի դէմ է, Հոկտ. 12ի օրինագիծին քուէարկութեան համար եւ ծանօթ յանկերգներու կրկնութիւնն է: Յօդուածագիրը սա նկատողութիւնն ալ կ՚ընէ.–«Այս օրէնքը "ողբերգակատակ" բնոյթ մը ունի: Արդարեւ, եթէ ինծի պէս մէկը, որ կը գտնէ թէ Հայերը 1915ին ողբերգութիւն մը, նոյնիսկ ջարդ մը ապրեցան, որ սակայն ցեղասպանութիւն մը չէր, եթէ հրապարակաւ յայտնէ իր համոզումները Ֆրանսայի մէջ, բա՞նտ պիտի նետուի»: Թուրք լրագրողը (Ճէնկիզ Ճանտար) կ՚անդրադառնայ նաեւ Ն. Սարքոզիի, զոր կ՚որակէ «անկար քաղաքական գաճաճ» եւ անոր ներկայացուցած նախապայմաններուն՝ Էրտողանի: Ի՞նչ կապ, կ՚ըսէ, այդ պայմաններուն եւ Հայոց Ցեղասպանութեան միջեւ: Ու կ՚ուզէ որ, «նման Հրանդ Տինքի, մեր համբաւաւոր անունները, ինչպէս Օ. Փամուք, Էլիֆ Շաֆաք կամ Եաշար Քէմալ, հրապարակաւ յայտարարեն որ չեն ճանչնար Հայոց Ցեղասպանութեան իրականութիւնը: Կարեւոր չէ թէ կը հաւատա՞ն իսկապէս. կարեւորը այն է, որ պէտք է ցոյց տալ անհեթեթութիւնը այս օրէնքին, որ կարծիքի յանցագործութիւններ կը ստեղծէ»: Լրագրողը կ՚ուզէ նաեւ որ Թուրքիա «մաքրէ» պատժական օրինագիրքին այդ 301րդ յօդուածը:

Երկու այլ յօդուածներու նիւթն ալ Օրհան Փամուքն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՆՔ ԱՊԱԳԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՆՔ»

ԱՍՈՒՄ Է ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀԵՆՐԻԿ ԷԴՈՅԵԱՆԸ

Բանաստեղծ, փրոֆէսէօր Հենրիկ Էդոյեանը խոստովանում է, որ Խորհրդային Միութիւնում ապրելու երկար տարիներին երազում էր այդ իրաւակարգի վերացման մասին: Երազում էր, որ մի օր երկրի երեսից կը վերանան սովետական ռեժիմը, մենթալիտետը, մտածելակերպը, կեանքի ձեւը, յարաբերութիւնների ամբողջ համակարգը, որ հակամարդկային էր համարում, եւ ինքն ու իր սերունդը կ'ազատուեն այդ ամբողջից:

– Թւում էր, թէ յարաբերութիւնները աւելի պարզ էին, մարդիկ հանգիստ էին ապրում, բայց ամենամեծ հանգստութիւնը գերեզմանոցում է: Սովետական երկրում ապրելը ծանր բան էր քիչ թէ շատ մտածող մարդու համար, որովհետեւ դա մի ռեժիմ էր, որ կաշկանդում էր մարդուն:

– Բայց այդ երկրում «հանգիստ» ապրել հնարաւոր եղաւ յեղափոխութիւնից 50–60 տարի յետոյ միայն:

– Դա էլ հանգիստ չէր: Ինչ վերաբերում է արուեստին, ես վերջերս գտայ Լենինի մի խօսքը. «Ես արուեստում ուժեղ չեմ: Արուեստն ինձ համար կարծես ինչ-որ ինտելեկտուալ կոյր աղիք լինի: Երբ նրա քարոզչական ֆունկցիան աւարտուի՝ ինչը հիմա մեզ անհրաժեշտ է, մենք այն կը կտրենք անպէտքութեան համար»: Պատկերացնո՞ւմ էք՝ դա ասում էր պետութեան հիմնադիրը: Սովետական երկրում արուեստ կար, իհարկէ, բայց դա մշակութային ինչ-որ իմիտացիա էր:

– Այսինքն, ստեղծագործողներին փորձում էին օգտագործել քարոզչութեան համա՞ր:

– Միայն եւ միայն քարոզչութեան համար: Մենք երազում էինք, թէ երբեւէ կը գայ մի ժամանակ, որ ազատ կը լինենք՝ գրաքննիչը չլինի, այդ խմբագրութիւնները ,հրատարակչութիւնները չլինէին: Հրատարակչութիւն մտնելիս քեզ թւում էր թէ մտնում ես մի կաֆկայական դղեակ, ամրոց, որտեղ նստած են գրականութեան հետ կապ չունեցող, կիսագրագէտ անձնաւորութիւններ եւ խուզարկու աչքերով նայում են քեզ:

– Ինչո՞վ էր դա անդրադառնում ձեր գործի վրայ:

– 60ականների ամբողջ մեր սերունդը, որ շատ ուժեղ սերունդ էր, զարգացած, խօսք, գործ ունեցող, ահռելի դժուարութիւնների ենթարկուեց, ինչեր ասես որ չարեցին, ինչեր ասես որ չգրեցին մեր դէմ: Գրքերը չէին հրատարակւում, բանաստեղծութիւնները չէին տպւում, ստեղծագործութիւնները մնում էին ձեռագիր ու կորչում-գնում:

– Ի՞նչն էր պատճառը: Դա ի՞նչ գրականութիւն էր, ի՞նչ սերունդ էր:

– Որովհետեւ դա սովետական գրականութիւն չէր, սոցիալիստական չէր: Մի սերունդ էր եկել, որն անկախ մտածելակերպ ունէր, ցանկանում էր լինել ազատ, չէր ուզում քարոզել, չէր ուզում պետական մեքենային ծառայել: Մեր սերունդն ուզում էր ծառայել գրականութեանը: Ոչ միայն գրականութիւնում, արուեստի բոլոր տեսակների մէջ էր այդ սերունդը: Այդ պատճառով էլ, երբ 88ին շարժումն սկսուեց, յոյս առաջացաւ, որ այդ ամէնը վերջ կ'ունենայ:

– Մինչ այդ յոյս չունէի՞ք:

– Արդէն մտածում էինք՝ երեւի մեր կեանքն այդպէս էլ կը գնայ՝ չտեսնելով մեր աւետեաց երկիրը: Յետոյ փոխուեց ժամանակը, Խորհրդային Միութիւնը փլուեց, խորտակուեց եւ ազատութիւն ստացանք: Անձամբ ես չափազանց գոհ եմ, որ այդ հրէշաւոր մեքենան փլուզուեց: Ստալինեան ժամանակը դժոխք էր երկրի վրայ: Ես խղճում եմ մեր ծնողներին՝ ինչ ահաւոր կեանք են ունեցել նրանք: Հիմա փորձում եմ նրանց հասկանալ, բայց վերապրել չեմ կարողանում: Ինչպէ՞ս կարելի էր ապրել այդ դժոխային, սատանայական այդ հասարակարգում: Հարցը միայն 60 միլիոն մարդիկ չեն, որ սպանուել են սիպիրներում, հարցը մարդու հոգեկան աշխարհն էր, միտքն էր, որ աղաւաղուել էր, պղտորուել: Հիմա ի վերջոյ մենք քաղում ենք դրա հետեւանքները:

– Դեռեւս քաղո՞ւմ եք:

– Դեռեւս քաղում ենք: Ու դեռ երկար ժամանակ պիտի քաղենք, որովհետեւ հոգեբանութիւնը շուտ չի փոխւում, այն ամենադժուար փոխուող բանն է:

– Դա՞ է պատճառը, որ անկախութիւնը լիակատար չի ծառայում ազատութեանը:

– Իհարկէ, որովհետեւ նոյն սովետական ժողովուրդն է՝ դաստիարակուած բոլորովին ուրիշ արժէքներով: Հիմա փոխուել է իրաւակարգը, ազատ հասարակութիւն է ստեղծուած: Իրօք, ազատ է, բայց ներքուստ ժողովուրդն ազատ չէ, ներքուստ նա շարունակում է մնալ նոյն նախկին սովետական ժողովուրդը:

– Դուք շփւում էք երիտասարդների հետ. նրանց մէջ տեսնո՞ւմ էք աւելի շատ ազատութիւն:

– Շատ եմ շփւում եւ մի բան եմ տեսնում, որ ինձ տխրեցնում է. Նրանք ազատ են կամ ուզում են ազատ լինել, բայց լաւ չեն պատկերացնում՝ ինչ է այդ ազատութիւնը, չեն կարողանում կողմնորոշուել չգիտեն՝ որ ուղղութեամբ գնալ: Շփոթահար են: Ազատութիւնը չեն փնտռում այնտեղ, որտեղ կայ. փնտռում են այնտեղ, որտեղ չկայ:

Հիմա մեր միջավայրին նայենք. մեր մշակոյթը իներցիայով գալիս է հին սովետական մտածելակերպից: Խորհրդային Միութեան օրօք ստեղծուած ստեղծագործական միութիւնները շարունակում են գործել նոյն մեթոդներով, նոյն կանոնադրութեամբ, նոյն ձեւերով: Կամ մենք գրականութեան դասագրքեր չունենք, որովհետեւ հները խայտառակ դասագրքեր էին, չես կարող այդ դասագրքերը տալ երեխաներին կամ ուսանողներին: Դրա համար ֆինանսներ են պէտք, մարդիկ են պէտք եւ այլն:

Հիմա երիտասարդները երկու քարի արանքում են. ինչ-որ բան փոխուել է, բայց ինչ-որ բան էլ շարունակում է մնալ: Եթէ կարդանք մեր գրականագէտների յօդուածները, գրքերը, տեսնում ենք՝ մի քիչ փոխուած, մի քիչ սվաղուած, բայց նոյն մտքերն են, ինչ առաջ՝ «Նոյն նուագախմբից, էլի բալալայկա նուագող»:

– Իսկ ինչ-որ բան փոխուե՞լ է: Անկախութիւնն զգացնել տալի՞ս է իրեն:

– Բնականաբար: Հիմա մարդն ազատ է ինքն իր դէմ, իր խղճի դէմ, իր ճակատագրի դէմ: Ազատ ես՝ կարող ես անել այն, ինչի ընդունակ ես: Բայց մի բան կայ. ազատութիւնն իր բարձրագոյն իմաստով աշխարհում անհնար է: Որովհետեւ մարդու կեցութիւնն այնպիսին է, որ չի կարող լիովին ազատութիւն ստանալ, մարդու վերջնական ազատութիւնը միայն Աստծոյ մէջ է լինում: Մարդը հոգի է՝ մարմնի մէջ դրուած. ինչպէ՞ս կարող է հոգին ազատ լինել, երբ մարմնի մէջ է:

– Ուրեմն երիտասարդներին ի՞նչ խորհուրդ կը տայիք՝ որտե՞ղ փնտռել ազատութիւնը:

– Ազատութիւնը մարդ նախ պէտք է փնտռի ինքն իր մէջ: Հիմա իրաւական ազատութիւն կայ: Այսինքն, օրէնքով արգելուած չեն, փառք Աստծոյ: Միայն ազատութեան մէջ մարդ կարող է ստուգել իրեն՝ ով է ինքը: Միայն ազատութեան մէջ մարդը կարող է ընտրութիւն կատարել: Անազատ մարդն ընտրութիւն չունի, որոշումները կայացնում են նրա փոխարէն եւ պարտադրում: Որքան շատ է տրուած ընտրութեան հնարաւորութիւն, այնքան ազատ է մարդը:

Բայց ազատութիւնը միայն դա չէ: Ազատութիւնը պէտք է գիտակցուած լինի: Պէտք է մարդ իմանայ՝ ինչից է ուզում ազատ լինել: Ես ուզում եմ ազատ լինել իմ վրայ ոստիկանի հսկողութիւնից, բայց չեմ կարող «ազատ» լինել պատասխանատուութիւնից, խղճից: Ես ապրում եմ մարդկանց մէջ: Ի վերջոյ, ազատութիւնը յանգում է մի բանի՝ մարդ ինքն իրենից պիտի ազատ լինի: Ինձ ամէն ինչ թոյլատրուած է, բայց բաներ կան իմ ներսում, որոնց գերին ու ստրուկն եմ ես՝ հակումներն իմ ամբողջ, մոլութիւնները, մոլորութիւնները, սխալները, բարդոյթները: Դրանից պիտի ազատուեմ:

– Ուրեմն պետութիւնը միայն հնարաւորութիւն է տալիս, իսկ մնացածը մարդո՞ւց է կախուած:

– Այո, այո: Անկախութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս մեզ՝ ազատ լինել: Բայց դա մարդուն չի կարող ազատութիւն տալ. մարդն ինքը պէտք է ձեռք բերի ազատութիւնը: Ընդհանրապէս պետութիւնը միայն հնարաւորութիւններ է տալիս: Օրինակ, պետութիւնը հօ մշակոյթ չի ստեղծո՞ւմ՝ հնարաւորութիւն է տալիս մշակոյթ ստեղծելու, միջավայր է ստեղծում:

– Բայց, ինչպէս ասացիք, սերունդը շփոթահար է, եւ այս անցումային շրջանում շատերը դեռ նախաձեռնող չեն եւ ակնկալում են, որ պետութիւնն իրենց փոխարէն ընտրութիւն կը կատարի, որոշում կը կայացնի, տայ այն, ինչ իրենք երազում են ունենալ:

– Իմ կեանքը ես պիտի ապրեմ, ուրիշ որեւէ մէկը չպիտի ապրի: Սխալ է՝ կան մարդիկ, որ նստած սպասում են պետութիւնից: Դա գալիս է սովետական ժամանակներից, երբ պետութիւնն էր քեզ համար անում: Օրինակ, պետութիւնը թոյլ չէր տալիս, որ քեզ համար տուն սարքէիր, ապրէիր մէջը: Կամ եթէ դերձակ ես, շոր ես կարում, տանում բանտ էին նստեցնում, որովհետեւ պետութիւնն էր դա անում: Բայց պետութիւնն ինչո՞ւ պէտք է շոր կարի, ինչո՞ւ պէտք է ինձ համար տուն սարքի: Նա պէտք է ինձ հնարաւորութիւն տայ, որ ես սարքեմ: Արդէն այդ ժամանակներն անցել են, ժողովուրդը պէտք է գիտակցի, որ ինքը պէտք է ձեռնարկի, նախաձեռնի:

Մեր պետութիւնն անկախ է, հայկական պետութիւն է, որ դարեր շարունակ չենք ունեցել: Ամենամեծ բանն է, որ սերունդներով կարող էինք երազել: Ուրիշ բան է, որ եղածը մեզ չի բաւարարում. այնքան մեծ են եղել կորուստները, որ բնականօրէն անդրադառնում են մեր կենսական գործընթացների վրայ: Հայ մարդը հիմա չի կարող Հայաստանում լիարժէք ապրել, որովհետեւ այն, ինչ ժառանգել ենք, բաւարար չէ մեր կենսական մակարդակը պահելու համար: Ղարաբաղը մեզ մեծ լիցք հաղորդեց. պիտի աշխատենք դա պահել, ինչ էլ լինի:

Թէեւ այսքան դժուարութիւններ կան, այսքան թերութիւններ կան, բայց այնուամենայնիւ, մենք այն հրէշաւոր խորհրդային մեքենայից ազատուել ենք: Ես ինձ բախտաւոր մարդ եմ համարում, որ ազատուեցինք այն մղձաւանջից: Իհարկէ, չեմ ժխտում, որ այն ժամանակ էլ լաւ բաներ կային, բայց հարցը դա չէ: Հարցը համակարգի ամբողջ էութիւնն է՝ կեղծիքի եւ բռնութեան վրայ կառուցուած պետութիւնն էր, կեղծիքի եւ բռնութեան վրայ կառուցուած գաղափարախօսութիւն, որտեղ մարդն իրբեւ անհատ անհետանում էր, դառնում էր մեծ մեքենայի փոքրիկ պտուտակ:

– Ինչպիսի՞ն էք պատկերացնում Հայաստանը եւս 15 տարի յետոյ:

– Ես մի բան գիտեմ. մեր ժողովուրդը մի լաւ յատկանիշ ունի: Շատ թերութիւններ ունի, բայց մի բան կայ, որ միւս ժողովուրդները երեւի չունեն, եւ դա մեզ փրկում է: Հայերը որեւէ բան չեն հասցնում ծայրայեղութեան, եւ դա մեզ պահում է. ժամանակին կարողանում ենք կանգ առնել: Մի բան վատ է լինում, ասում ենք՝ ոչինչ, վերջը լաւ կը լինի: Հայերի մէջ մի ներքին ձեռք կայ, որ մեր ամբողջ միտքն ուղղում է դրան՝ վերջը լաւ կը լինի: Մենք ապագայի ժողովուրդ ենք, մենք միշտ մեր պրոյեկցիաները կառուցում ենք ապագայի մէջ: Ներկան լաւ չենք պատկերացնում, ապագային ենք ուղղուած: «Վերջը լաւ կը լինի» խօսքի մէջ մեր ներքին խորհրդանիշն է: Տասնհինգ տարի յետո՞յ: Կարծում եմ, որ եթէ աշխարհի գործերը մի քիչ ուղղուեն, լաւ կը լինի Հայաստանում:

ԾՈՎԻՆԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
(Յ Ա Պ Ա Ւ Ո Ւ Մ Ո Վ)

Յունիս 18ին, Կիրակի, Կաթողիկէ Սրբոյ Էջմիածնի տօնին, Նոյլիսի Հայ Համայնքը իր հիմնադրման 25ամեակի առթիւ Նախաձեռնեց ուխտագնացութիւն մը դէպի Քէվլէր, Գերմանիոյ ամենամեծ եւ յայտնի ուխտավայրը: Նոյլիսի, Պիլէֆէլտի եւ Քէօլնի հայ համայնքներէն մօտ 80 ուխտաւորներ մասնակցեցան ուխտագնացութեան, որ սկսաւ Պատարագով: Պատարագը մատուցանեց Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեան եւ Ս. Սեղանին սպասարկեցին Կարպիս Սրկ. Քարաքալաֆ, Պետրոս Սրկ. Կարինեան եւ Սայաթ Սրկ. Փօյաճեան, ինչպէս նաեւ մասնակից համայնքներէն դպիրներ: Պատարագէն յետոյ ուխտաւորները աղօթքով յիշեցին Քրիստոսի խաչի ճամբան: Ուխտագնացութիւնը վերջ գտաւ երեկոյեան հսկումի արարողութեամբ ու դէպի «Մխիթարիչ տրամոզաց» ողորմութեան սրբապատկերը պարմնակող մատրան կատարուած հանդիսաւոր թափորով:

Յունիս 29–30 թուականներուն, Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան յանուն Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ Գերմանիոյ Հէօքսթէր գիւղաքաղաքի Ղպտի վանքին մէջ տեղի ունեցած Գերման Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու Գերմանիոյ Առաջնորդութիւններու միջեւ տեղի ունեցող Խորհրդակցական ժողովներուն: Այս տարուան քննարկումներու ընթացքին, ի թիւս այլ հարցերու քննարկմանց, պատրաստուեցաւ Միջ-Ցարանուանական «Սուրբ Պսակի» կամ Ամուսնական արարողութեան մասին երկկողմանի յայտարարութեան վերջնական բնագիրը, որ այս տարի պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին պիտի ստորագրուի Գերման Աւետարանական Եկեղեցւոյ Խորհուրդի Նախագահ՝ Եպիսկոպոս Հիւպէրի եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու առաջնորդներու կողմէ:

Յուլիս 8ին Հեռնի հայ համայնքը իր մասնակցութիւնը բերաւ Հանաու քաղաքի Օտարախօս Համաքաղաքացիներու Բարեկամական աւանդական տօնախմբութեան: Տօնախմբութեան ընթացքին Հանաու քաղաքին մէջ գտնուող զանազան ազգերու եւ կրօնքներու ներկայացուցիչներ իրենց ազգային-ժողովրդական երգերն ու պարերը ներկայացուցին, ինչպէս նաեւ հրամցուցին աւանդական կերակրատեսակներ: Հայ համայնքը ներկայացուած էր առանձին մեծ տաղաւարով մը, ուր հրամցուեցան այլազան կերակրատեսակներ: Պատրաստուած էր նաեւ տեղեկատուական տաղաւար մը, ուր այցելուները այլազան տեղեկութիւններ ստացան Հայութեան, անոր պատմութեան, Հայոց ցեղասպանութեան, Հայ եկեղեցւոյ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան եւ Հեռնի Հայ համայնքին մասին: Հայկական տաղաւար այցելեց նաեւ Հանաու քաղաքին առաջին քաղաքապետ Պ. Քամինսքին:

Առաւօտեան տեղի ունեցած բացման արարողութեան ընթացքին Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան գերմաներէն լեզուով տեղեկութիւններ տուաւ Հեռնի հայ համայնքին մասին, որմէ ետք Օրիորդ Լուսինէ Ղազարեան հանդէս եկաւ քանի մը հայկական եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերու կատարմամբ:

Յուլիս 29 – Օգոստոս 6 թուականներուն Գերմանիոյ Քօպլէնց քաղաքին մօտ կազմակերպուեցաւ գերմանահայ երախաներու հերթական ճամբարը, որուն այս տարի մասնակցեցան 8–16 տարեկան շուրջ 40 երախաներ ու պատանիներ: Ճամբարը կազմակերպուած էր Գերմանահայ Կեդրոնական Խորհուրդին կողմէ: Վերջին տարիներուն ճամբարի կազմակերպման իր աջակցութիւնը կը բերէ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը:

Ճամբարի 9 օրեայ տեւողութեան շրջանին Գերմանիոյ տարբեր մասերէն եկող երախաներուն առիթ կը տրուի իրենց դպրոցական արձակուրդէն բաժին մը միասին անցընելու, միասին խաղալու, իրարու հետ ծանօթանալու եւ ընկերային կապեր հաստատելու:

Ճամբարի կազմակերպման եւ յայտագրի իրականացման աշխատանքներուն իր ամէնօրեայ մասնակցութիւնը բերաւ յանուն Առաջնորդարանի Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, ինչպէս նաեւ նախկին Գարեգին հայր սուրբը:

Ճամբարի փակման հանդիսութեանը ներկայ գտնուեցաւ եւ կազմակերպիչներուն, մասնակից երախաներուն եւ անոնց ծնողներուն իր օրհնութիւնը փոխանցեց Առաջնորդը:

Փակման հանդիսութեան ընթացքին եկեղեցական կարճ արարողութենէ մը ետք, երախաները յաջող բեմականացմամբ ներկայացուցին «Սուրբ Էջմիածնի հիմնադրութիւնը» թատերախաղը:

Սեպտեմբեր 21ին ՀՀ անկախութեան 15ամեակի հանդիսաւորութիւնն ու նոյն թուականներուն զուգադիպող Հայաստան – Սփիւռք համահայկական ժողովը նկատի ունենալով, այս տարի ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութիւնը Սեպտեմբեր 8ին նշեց անկախութեան տօնը, Պերլինի նոր դեսպանատան մէջ, փառահեղ հանդիսաւորութեամբ եւ թէ՛ գերմանական բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն եւ թէ՛ տասնեակներով օտար պետութիւններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Հաւաքուած բազմութիւնը անգամ մը եւս ապացոյցն էր Տիկ. դեսպանուհի Կարինէ Ղազինեանի քրտնաջան աշխատանքին ու իր վայելած համակրանքին:

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան 15ամեակի այս ընդունելութեան ներկայ էր անշուշտ շրջանի հայ համայնքը, ինչպէս նաեւ առաջնորդը, իր հետն ունենալով շրջանի հովիւ Խաչատուր Արդ. Կնեազեանը: Գարեգին Արքեպիսկոպոս յանուն Գերմանիոյ իր հօտին ու Թեմական Խորհուրդին բաժակ բարձրացուց շնորհաւորելով Հանրապետութեան անկախութեան 15ամեայ կըտրած դժուարին ճանապարհին ունեցած ձեռքբերումներուն, մաղթելով տակաւին շատ երկար ու արեւոտ տարիներ Հայոց Հայրենիքին: Այս առթիւ Տիկ. դեսպանուհին եւս փոխանցեց իր սրտագին ու ջերմ շնորհաւորանքը՝ անոր աշխոյժ աշխատանքին ու այդ առթիւ ՀՀ Նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ Մխիթար Գոշ շքանշանով պարգեւատրման համար:

Գերմանահայ Կեդրոնական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ Սեպտեմբեր 30ին, Քէօլն, Առաջնորդանիստ Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ համայնքային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ՀՀ անկախութեան 15ամեակի առթիւ քննարկում, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Զրոյցին մասնակիցները Տոքթ. Րաֆֆի Պետիկեանի ղեկավարութեամբ նախ ներկայացուցին իրենց զգացումներն ու երազները հայրենիքին նկատմամբ, ապա ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ կատարուեցան քննարկումներ:

Հանդիսութեան աւարտին հուսկ բանքը բեց ձեռնարկը, յայտնեց, թէ չինիչ քըննարտասանեց առաջնորդը: Ան շնորհաւորնագատութիւնները յառաջդիմութեան համար միշտ օգտակար ըլլալով հանդերձ, խօսք եթէ Հայոց հայրենիքի մասին է, պէտք է շատ աւելի զգայուն վերաբերում ցոյց տալ, նկատելով որ մէկ հայրենիք միայն կայ եւ Հայու գոյատեւման դարաւոր պայքարներէն մնացած այս հողաշերտին վրայ պէտք է գուրգուրալ աչքի լոյսին պէս:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Հոկտեմբեր 10

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Պաշտօնապէս անաստուած, աւանդաբար պուտտայական, միլիառնոց Չինաստանի մէջ կրօնական հաւկումներու շեշտում մը կը նկատուի 20–30 միլիոն մահմետականներու մօտ: Անոնք սկսած են աւելի յաճախ ու աւելի մեծ թիւով ուխտի մեկնիլ Մէքքէ, իսկ երիտասարդները իսլամական երկիրներ կ'երթան ուսանելու:

Չինական իսլամութիւնը, որ աւելի քան 1200 տարուան անցեալ ունի, կը պահպանէ իւրայատկութիւններ. հոն կան կին իմամներ եւ կիներու վերապահուած մզկիթներ: Հիւիները երկրին մահմեդական մեծագոյն համայնքը կը կազմեն 10 միլիոննոց զանգուածով մը: Անոնք սերած են Միջին արեւելքի առեւտրականներէն որոնք Մետաքսի ճամբով հասած են Չինաստան (է. – ժ. դար): Դարերով մեկուսացած ապրած են, ապա միաձուլուած Հաներու որոնք պուտտայական եւ կոմֆուկեան են, կը ներկայացնեն բընակչութեան 90%ը:

Չինաստանի հիւսիսային շրջանին մէջ Հիւիներ ունին ինքնավար շրջան մը որ Կոպի անապատին սահմանակից է: Աւելի քան 300 մզկիթ կառուցուած է հոն: 5000էն աւելի է թիւը այն երիտասարդներուն որոնք արաբերէն եւ մահմեդական վարդապետութիւնը կը սորվին: Ինչպէս բոլոր կրօնքները, իսլամականն ալ կարգ մը սահմանափակումներու ենթակայ է. օրինակ մարդորսութիւնը խստիւ արգիլուած է, 18 տարեկանէն վար պատանիները կրօնական դաստիարակութիւն ստանալու իրաւունք չունին: Իմամները կառավարական արտօնութիւն պէտք է ունենան եւ ընդունին պետութեան գերակայութիւնը, համեմատած՝ կրօնքին: Հետաքրքրական է որ այդ ինքնավար շրջանը վերջին քանի մը տարիներուն միլիոնաւոր տոլարի գումարներ ստացած է Զարգացման իսլամական դրամատունէն: Անոնցմով հիմնըւած է շրջանին իսլամական համալսարանը, արաբերէնի բազմաթիւ դպրոցներ բացուած են, մայրաքաղաքը հիմնապէս նորոգուած է: Կան արաբերէնի ձրի դասընթացքներ:

Այսուհանդերձ, մահմեդական վերածնունդին մղիչ ուժը տնտեսական ազդակն է: Տեղական կառավարութիւնը վերջերս հաւլալ սնունդէնի առաջին միջազգային սրահը կազմակերպած է, ու մէկ միլիառ եւրոյի համաձայնագիր ստորագրուած է: Արաբերէնի տիրապետութիւնը, Միջին արեւելքի հետ մշակութային կապերը իրենց ազդեցութիւնը սկսած են զգալի ըլլալ: Հիւիները որոնք աշխարհի բոլոր իսլամներուն ամէնէն լայնախոհները կը նկատուէին, կը ծխէին ու կը խմէին առատօրէն, սկսած են կանոնաւորապէս մզկիթ յաճախել, կիները լաչակ կրել, եւլն.:

Անոնք հետզհետէ աւելի մօտիկ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան մահմեդական աշխարհին հարցերուն. կը դժգոհին որ ամերիկեան քաղաքականութիւնը ժխտական պատկեր մը տուած է իրենցմէ, մինչդեռ իրենցը խաղաղասէր կրօնք մըն է: Կը դժգոհին իրենց մասին տարածուած սուտերէն:

Չինացիներուն համար խնդիր կը յարուցանէ Հիւիներու մահմեդական արտաքին համայնքներուն մօտենալու, անոնց հետ նոյնանալու ձգտումը: Մարզին Օտարականներու գրասենեակին մէջ պաշտօնատարը կը տրտնջայ որ անոնք նախապէս իրենց նման էին, միայն խոզի միս չէին ուտեր: Իսկ այսօր կը մտածեն թէ տարբեր են: Իրենք զիրենք օտարական կը նկատեն: Ու գլխաւոր մտահոգութիւնը կ'ըլլայ անոնց հետ խաղաղ համակեցութեան մը ապահովումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

1877ին երեսփոխան (մէպուս) եղողները ցիրուցան կը ճամբուէին առօք փառօք, կամ կ'աքսորուէին եւ կամ ծովամոյն կը կորնչէին. եւ այդ տարի էր որ Վան քաղաքին հրդեհի ճարակ ըլլալու գործը կը հասնէր. այդ տարի էր որ Խըրիմեան Հայրիկ իր արցունքը կը թափէր «Հայգոյժ»ով, «Վանգոյժ»ով, զորս յիշատակած եմ արդէն:

Խրիմեանի այդ հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ «Ժամանակ եւ խորհուրդք իւր» գործը, կը կարդայինք սրտի դառնակսկիծ մորմոքով, բայց ի՞նչ կրնայինք ընել. մենք նորահաս պատանիներ, ձեռքերնուս ի՞նչ կու գար, ոչ այլ ինչ, բայց լալ ու ողբալ, տատանելով ապագայ յոյսերու մէջ, սպասելով անակընկալ հրաշքներու...:

Ամէն երեկոյ, ըստ մեր բարի սովորութեան, կ'երթայինք հօրս խանութը, կը նստէինք քովը Խ. Պ. Միսաքեանի, զինքը կը հարցասիրէինք օրուան հարցերու մասին եւ իր արտայայտած բուրջ եւ իմաստանախոհ գաղափարները մեզի համար կ'ըլլային տեսակ մը դասեր:

Երբեմն մեր հարցումները կը յուզէին Փարիզի վրայ, հոն ապրող հայ ընտանիքներու նաեւ Մուրատեան վարժարանի մասին: Յաւելով կ'իմացուէր վարժարանին փակումը՝ 1876ի պատերազմին պատճառաւ ու կը գովէր Քարա-Քեհեա Գէորգ պէյ Երամեանը առատաձեռն բարերարութիւններուն համար, աւելցնելով միանգամայն, թէ որդին Աբրահամը, անուսումնասէր, թեթեւսոլիկ մը եղած էր, միշտ զբօսանքի սիրահար, որով շատ անգամ որսորդի հագուստներ հագած, կ'երթայ եղեր կեդրոնական Հալերը եւ հոն՝ թռչուններ, նապաստակներ ծախու կ'առնէ եղեր եւ թեւերն ի վար զանոնք կախելով, բարեկամները կը խաբէ եղեր, ըսելով թէ ինքը որսացած է հեռաւոր անտառներու մէջ ժամեր անցընելով: Բայց Միսաքեան անտարբերութեամբ կը հարցնէ եղեր իրեն, թէ ո՞ր շուկայէն ծախու առած էր այդ բոլորը:

Այս այն Աբրահամն էր, որ եղած է յետագային փաշա եւ որ ունի զուարճալի պատմութիւն մը, զոր լսած եմ Տոքթ. Սանճաքեան բարեկամէս, ինչպէս պիտի գրեմ յարմար առթիւ:

Միսաքեան Փարիզէն կը ստանար Թան եւ Տէպա լրագիրները, եւ եթէ մէջերը կարեւոր բաներ մը տեսնար, մեզի կու տար կարդալու համար. կը յիշեմ որ ինծ անգամ մը տուաւ Թանի այն թիւերը, որոնք մեծն Թիէռի մահը կը գրէին եւ յուղարկաւորութեան նկարագրութիւնը կը պարունակէին. 1877ին էր. կարդացի զանոնք ծայրէ ի ծայր եւ երեկոյ մը երբ իրեն կարգ մը հարցումներ այդ առթիւ կ'ուղղէի եւ ինքը պատասխանելու վրայ էր, յանկարծ Աւետիս Գուսան եկաւ ընդմիջել մեզ, ու տաղաւոր գրութիւն մը իրեն ներկայացնելով խընդրեց որ յարմար դատած սրբագրութիւնները մէջը ընէր:

Բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի շիրիմին վրայ փորագրելի տապանագիրն էր, Գուսանի այդ բերածը, զոր շարադրած էր վաղամեռիկ բանաստեղծին պզտիկ եղբայրը Միհրան: Միսաքեան քանի մը սրբագրութիւններ ըրաւ այդ գրուածին մէջը. փորագրուեցաւ այն Պետրոսին բրգաձեւ կոթողին վրայ, զոր Ընթերցասիրաց ընկերութիւնը կանգնեց՝ «Տաղք եւ Թատերգութիւնք» հատորին վաճառման արդիւնքովը:

Սոյն տապանագիրը, զոր անցմամբ ժամանակի երկիցս հրատարակած եմ, նախ Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեայ»ին մէջ, 1900ին, ապա Երեմիա Չէլէպիի Ծանօթագրութիւններուս մէջ, 1938ին, ուրիշներու կողմէ ալ հրապարակուեցաւ: Առաջին տողերն էին սապէս.

«Աստ հանգչի մարմին
Պետրոսի Դուրեան,
«Որ քսանամեայ էջ ի գերեզման:
«Երկաթագործի սա ծնաւ որդի
«Բանաստեղծ թռեաւ ի կենաց սատի»,
եւայլն:

(Շար. 92)

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
H i v e r : du 17 au 24 février 2007
S é j o u r s d e j u i l l e t e t a o û t 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵԻ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամօ"յի մէջ, Լիոն
ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04· 78· 45· 17· 55 *թիւին:*

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionnelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

T H E A T R E

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théatral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑԷՔ ՏՕՆԵՍՅՈՒՔ
ՍՐԲՈՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ՝
ՄԱՏԹԷՈՍԻ, ՄԱՐԿՈՍԻ
ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21
Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% *Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):*

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, **ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ** *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 *նոյն դաշտին վրայ:*

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 *տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:*

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 *թիւին:*

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, *Բէնոնի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:*

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հանրակառքի ժամեր·-

*Մեկնում ժամը*10ին, Porte d'Orléans-*էն, իսկ ժամը* 10:30ին, *Ալֆորվիլի Աշտարակ հրապարակէն:*

Ժամանում՝ ժամը 15:30 *Ալֆորվիլ, ժամը* 16ին Porte d'Orléans·

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ·Մ·Ը·Մ· – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»

(Տաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլխաւ:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.559 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.559

ՎԱԿԸՖՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ԱՆՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՆԱՄԱԿՈՎ ՄԸ ԷՐՏՈՂԱՆԻՆ ՄԱՏՆԱՆՇՈՒՄՆԵՐ Կ'ԸՆԷ

Վակըֆներու նոր օրինագիծը, զոր կառավարութիւնը պատրաստած էր փոքրամասնութիւններուն հարցերուն կապակցութեամբ եւրոպական պահանջներուն պատշաճեցնելու մտահոգութեամբ, ընդդիմութեան պնդումներուն վրայ կրկին սրբագրուած ու անընդունելի դարձած է: Այս առթիւ, Մեսրոպ Պատրիարք նամակ մը ղրկած է Էրտողանի ուր կարգ մը առարկութիւններ կ'ընէ:

Անոնցմէ առաջինը կը վերաբերի «փոխադարձութեան» սկզբունքին, որ վերջին վայրկեանին դրուած է օրինագիծին մէջ: Պատրիարքը կը յիշեցնէ որ փոխադարձութեան այս սկզբունքը կիրարկելի կրնայ ըլլալ միայն օտարահպատակներու մասին, այլ ո՛չ թէ Թուրքիոյ հայրենակից եւ քաղաքացի փոքրամասնութիւններու: Մէջբերումներ ընելով փոխադարձութեան սկզբունքի մասին օրինագիրքերու հատուածներէ, կը յիշեցնէ թէ ապօրէն է օտար երկիրներու գործադրութեան լոյսին տակ նոյն գործադրութիւնները կիրարկել երկրի քաղաքացիներուն վրայ: Ասիկա ներհակ է նաեւ մարդկային իրաւունքներու սկզբունքին: Ուրեմն անպայման պէտք է ջնջուի փոխադարձութեան սկզբունքի գործադրութիւնը երկրի փոքրամասնութիւններու պարագային: Երկրորդ առարկութիւնը կը վերաբերի այն խտրականութեան, որ կը ցուցաբերուի նոր օրինագիծին 25րդ յօդուածով: Օրինագիծին բուն նպատակն էր նոյն հովանոյին տակ հաւաքել երկրի բոլոր վակըֆները եւ ջնջել թուրք եւ փոքրամասնական վակըֆներու միջեւ առկայ անհաւասարութիւնը: Մինչդեռ ներկայ օրինագիծը, ընդհակառակն, անգամ մը եւս խտրական ոգի կը ցուցաբերէ տեղացի փոքրամասնութիւններու վակըֆներուն նկատմամբ: Պատրիարքը յոյս կը յայտնէ որ այդ խտրականութիւնը կը ջնջուի: Ան նամակին յառաջիկայ մասերուն մէջ ցուցմունքներ կ'ընէ համայնքային վակըֆներու վարչական մարմիններու ընտրութիւններուն եւ լիազօրութիւններուն մասին: Նամակին վեցերորդ գլուխին մէջ Պատրիարքը յատկապէս կը ծանրանայ 1936ի յայտարարագիրներուն մէջ արձանագրուած կալուածներու ճակատագրին առնչութեամբ եւ կը պահանջէ որ նոր օրինագծի ընդունման թուականին ժառանգական եւ տարբեր միջոցներով շահուած, բայց սեփականատիրութեան դիւանին մէջ չարձանագրուած կալուածները, կամ բարոյական անուն ունեցող կալուածները վակըֆներուն անունին արձանագրուին, դատական որոշումներով վակըֆներուն ձեռքէն առնուած եւ սեփականատիրութեան փաստաթուղթը ջնջուած կալուածներ վերադարձուին, նախապէս վաղըֆներու պատկանելով հանդերձ աւելի վերջ դատական որոշումով պետական գանձին կամ վակըֆներու տնօրէնութեան արձանագրուած կալուածները վերադարձուին, այլ խօսքով փոքրամասնութեան վակըֆները վերատիրանան իրենց բոլոր կալուածներուն, պայմանաւ որ մէկ տարուան ընթացքին դիմում կատարեն պատկան իշխանութիւններու մօտ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Գանատայի մէջ, ուր կը գտնուի աշխատանքի այցելութեամբ, Հոկտեմբեր 18ին տեսակցութիւն ունեցած է գանատացի իր պաշտօնակից Փիթէր Մաքքէյի հետ: Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթերը եղած են հայ-գանատական կապերը, ինչպէս նաեւ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները: Վ. Օսկանեան անդրադառնալով Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին քուէարկած օրէնքին, ըսած է թէ Հայաստան միշտ Թուրքիոյ հետ առանց նախապայմանի երկխօսութեան ի նպաստ դիրքորոշում ունեցած է եւ թէ «մեր ձգտումը չէ նսեմացնել կամ անկիւնել Թուրքիային», նշած է նախարարը:

Վ. Օսկանեան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Գանատա – Հայաստան խորհրդարանական բարեկամութեան խումբի անդամներուն հետ, որու ընթացքին արծարծուած են հայ-գանատական համագործակցութեան հարցեր:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԻՆ ՋՈՒՂԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՒԵՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 17ին, միջազգային պատուիրակութիւն մը, Զուիցերիա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին մղումով, ընդունուեցաւ Փարիզի մէջ Պ. Քոյչիրօ Մացիուրայի կողմէ, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընդհ. տնօրէն, որուն յանձնեց Յուշագիր մը եւ ամբողջական փաստարկութիւն մը Հին Ջուղայի հայ միջնադարեան գերեզմանոցին ատրպէյճանական բանակին կողմէ աւերումին մասին: Պատուիրակութիւնը, որ կը վայելէ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մօտ Հայաստանի դեսպան Շ. Ազնաւուրի զօրակցութիւնը, կը ղեկավարէին ազգային խորհրդականներ Տոմինիք տը Պիւման եւ Իւէլի Լէօյընպերկէր՝ Զուիցերիա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին համանախագահները:

Յուշագրին մէջ, զոր ստորագրած է պատուիրակութեան ամէն մէկ երեսփոխան, գործադրելի հին յանձնարարութիւններ կան Ատրպէյճանի հասցէին. կ'ըսուի ի մէջ այլոց, միջազգային քննութիւն մը կատարել տալ, միաժամանակ բացէ ի բաց դատապարտելով Հին Ջուղայի պատմական այս վայրին քանդումը: Յաւելեալ, դիմում կայ որ քրիստոնէական յուշակոթող մը կառուցուի նոյն վայրին մէջ իսկ, որպէսզի այլեւս երբեք նման արարքներ չգործուին՝ խորտակելով ժողովուրդի մը հոգին, որ ժողովուրդն ալ որ ըլլայ:

Ապա երեսփոխանները հաւաքուած են մամուլի ասուլիսի մը համար, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընդհանուր տնօրէնին հետ հանդիպումէն անմիջապէս ետք, յայտնելու համար իրենց մտահոգութիւնները:

Այսպէս, այն հարցումին որ եղած է Ք. Մացիուրայի, թէ «ի՞նչ ըրիք արգելք հանդիսանալու համար հայկական գերեզմանոցին քանդումին վեց երկար տարիներու ընթացքին», ընդհանուր տնօրէնը փորձած է խուսափիլ պատասխանելէ, խոստովանելով հանդերձ, յաւելեալ, որ ոչինչ եղած է այդ ուղղութեամբ, որովհետեւ նման բողոք մըն ալ եղած էր Ատրպէյճանի կողմէ Հայաստանի դէմ, ինչ որ կարծել տուած էր որ Հայերն ալ նոյն բանը ըրած են Ղարաբաղ: Եւ գանատացի երեսփոխանը՝ Ճիմ Քարիկիանիս պատասխանած է.– «Մենք ձեզի խնձորի մասին կը խօսինք եւ մեզի նարինջ կը պատասխանէք»: Այս վերջինը պատճառաբանութիւնը ամբողջացուցած է մամուլի ասուլիսին ընթացքին նշելով.– «Այս նոյն ընդհանուր տնօրէնին իշխանութեան օրով է (որու պաշտօնավարման Բ. շրջանն է) որ այս ոճիրը գործուած է: Անընդունելի է»:

Հին արուեստի պատմաբան Սթիվըն Սիմ՝ ականատես գործուած աւերին, որ յատկապէս տագնապած էր այս առթիւ, շատ ծանր խօսքեր արտասանած է միջազգային կազմակերպութեան հանդէպ, բացատրելով որ գոհ չէին մնացած այս հանդիպումէն: ԻՒՆԷՍՔՕ-ն չէր իսկ դիմած Ատրպէյճանի, այցելելու համար խնդրոյ առարկայ վայրը: Աւելցուցած է որ պատճառները հաւանաբար քաղաքական են պետութեան ունեցած ուժանիւթի հարստութեան պատճառաւ:

Իր կարգին յոյն խորհրդարանական Էվէկէնիոս Հայթիտիս շեշտը դրած է Ատրպէյճանի «ատելութեան ցուցադրութեան» վրայ, եւ դիմած ԻՒՆԷՍՔՕ-ի որպէսզի աւելի զբաղի այս թղթածրարով, աւելցնելով որ «խումբը պիտի շարունակէ իր դիմումները ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մօտ»:

Ի վերջոյ, Անտրէ Սանթինի, ըստ իր սովորութեան բառերը չէ ծամծմած, շեշտելով թէ Գորսիքացիները իրենք զիրենք մօտ կը զգան Հայերուն իրենց մշակոյթով: «Պէտք է դիմենք մեր կառավարութիւններուն, սիրելի պաշտօնակիցներ: Պէտք է մատնանշել յանցագործները: Անհանդուրժելի է. հիմա ալ ցեղասպանութիւն կը գործուի մեռելներուն դէմ»:

Հուսկ, Տոմինիք տը Պիւման, զուիցերացի ազգային խորհրդական, որ այս հանդիպումին նախաձեռնողը եղած է իր պաշտօնակիցին՝ Իւէլի Լէօյընպէրկէրի հետ եւ օժանդակութիւնը վայելած Զուիցերիա – Հայաստան ընկերակցութեան համանախագահ Սարգիս Շահինեանի, եզրափակած է դատապարտելով ԻՒՆԷՍՔՕ-ի գործունէութեան բացակայութիւնը, հաստատելով պատուիրակութեան վճռակամութիւնը՝ շարունակելու դիւանագիտական իր դիմումները, ամբողջական գոհացում տալու համար Յուշագրին յանձնարարութիւններուն, որոնք փոխանցուած են միջազգային հաստատութեան:

Ժ. Է.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ «Ալ Հայաթ» օրաթերթն ալ, Հոկտեմբեր 18ի իր թիւով կ'արձագանգէ Էրտողանի եւ Շիրաքի հեռաձայնային խօսակցութեան, որու ընթացքին (Հոկտ. 12) Շիրաք իր ցաւը յայտնած էր Թուրքիոյ վարչապետին եւ որու անդրադարձած էինք առենին: Էրտողան խորապէս վրդոված է եւ Շիրաքէն կ'ակնկալէ որ իր իրաւասութիւնները ի գործ դնէ, որպէսզի այդ օրինագիծը կէս ճամբան մնայ, քանի Շիրաքի կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ Ազգ. Ժողովին մէջ:

ԳԼԵՐՄՈՆ-ՖԵՐԱՆԻ, այսինքն գաւառի մէջ է որ Հոկտեմբեր 19ին Ընկերվարական կուսակցութեան երեք թեկնածուները արտայայտուեցան, առանց ճակատումի, 3.000 շարքայիններու առջեւ: Աւելի քան որեւէ ծրագիր (թէեւ կայ ընկերվարական ծրագիրը), երեքին ալ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(20 octobre)

LES ARMENIENS N'ONT QUE TROP ATTENDU

Reconnaissance du génocide : La Turquie doit suivre l'exemple allemand

Թերթին «Վիճարկումներ»ու էջին մէջ, Օ տը Սէնի երեսփոխան Փաթրիք Տէվէճեան դիպուկ պատճառաբանութիւններով կը պատասխանէ Միշէլ Վիէվիորքայի գրութեան (տե՛ս. «Յառաջ», Հոկտ. 18), մեղադրելով յօդուածագիրը որ շատ «յստակ» մեկնաբանութիւն մը կ'ընէ Հայոց Ցեղասպանութեան: Հինգ կէտերով Փաթրիք Տէվէճեան մի առ մի կը քննէ Վիէվիորքայի վերլուծումները, ցոյց տալու համար, որ բոլորն ալ սխալ են եւ կը փաստէ անոնց թերի մեկնաբանութիւնները: Փ. Տէվէճեանի մատնանշած կէտերը կը վերաբերին իր եւ Ֆր. Հոլանտի «համաձայնութեան» (որ սխալ է), Պէրնար Լէուիսի դատապարտումին (1995) որ «հայկական տարբերակ» որակած էր Հայոց Ցեղասպանութիւն եւ դատապարտուած էր այդ պատճառով եւ ոչ թէ ցեղասպանութիւն տարազը մերժած ըլլալուն համար, հայկական կազմակերպութիւնները նպատակ չունին ճանչնալ տալու այլ ազգի մը պատմական սխալները, ընդհակառակն, կը բաւէ որ Թուրքիա հետեւի Վիլի Պրանտի օրինակին: Տէվէճեան դէմ է նաեւ յօդուածագիրին այն վերագրումին որ «Ֆրանսա կը ներածուի Թուրք – հայկական տարակարծութիւնը»: Հուսկ, երբ Վիէվիորքա կը յանձնարարէ Հայերուն որ համբերեն, Տէվէճեան կը յիշեցնէ պարզապէս, որ անոնք աւելի քան շատ սպասեցին:

Երեքշաբթի (Հոկտ. 17) իրիկուն շատ անհամ վիճարկում մը տեղի ունեցաւ Ֆրանս 3 կայանին վրայ, ուր դէմ առ դէմ էին Փ. Նորա, Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր եւ Տոքթ. Իվ Թերնոն: Մնաց որ վիճարկումը վարողը ճախաւեր անձ մըն էր, որ կրցաւ միայն իր անճարակութիւնը (գիտակցօրէն կամ ոչ) ցուցաբերել:

Աւելորդ է անդրադառնալ իսկ ճակատումին, ուր ամէնէն բացայայտ կէտը կը վերաբերէր Ֆրանսուազ Շանտէրնակորի (որ Նորայի հետ կը պաշտպանէր պատմաբաններու տեսակէտը) որու տեւական ջղագրգիռ յարձակումները արտայայտութիւնն էին բաւական տարօրինակ խառնուածքի մը...

Եւ որովհետեւ մարդ չէ մնացած որ կարծիք չունենայ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման կամ ժխտումին մասին, յիշենք նաեւ որ Հոկտ. 20ի Լիպէրասիոնի «հիւրը», Ծօյէխթար (ռափէօր) կ'ուզէ որ Թուրքիա մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան, բայց կ'ուզէ որ Ցեղասպանութեան ճանաչումն ալ ըլլայ... եւ կը պարզէ իր տնտեսական մտահոգութիւնները:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ՄՇԱԿԸ

ՅԱԿՈԲ Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ 1890-1973

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանդ ու երանդ: Քրտնաթոր աշխատանքի տարապայման սէր եւ, անշուշտ, ստեղծագործելու ընդոծին ձիրք: Վկայութիւնը ասոնց՝ մենք կը գտնենք նորոգ լոյս տեսած կոկ հատորի մը մէջ՝ Յակոբ Սիրունի,– Ինքնակենսագրական նօթեր *խորագրեալ: Մանրամասնենք:*

Բազմաշխատ գրիչը անոր, ստէպ կը յամենայ յուշագրական էջերու վրայ: Արդէն 1944ին կ'աւարտէ իր Յուշերու գիրքը, *մտադրելով զայն ընդլայնել եւ իր լրումին հասցնել յետագային, որպէսզի «մեզմէ յետքիններուն փորձեն պատմել սերունդին երազներն ու գառնութիւնները, յոյսերն ու անոնց յաջորդող մեծ կսկիծները»: Ափսո՛ս, այս մէկն ալ, աւարտուն կամ կիսաւարտ, վաստակեալ գրչին անհետացած անտիպներուն շարքին կը դասուի: Ա՛յլ սակայն, բարեբախտ մտածումով, վաստակաւոր մշակին ողբացեալ եղբայրը՝ Գր. Ծօլօլեան, գնահատելի նախանձախնդրութեամբ կը ձգտի ի մի բերել, մեքենագրել անոր տարբեր տարիներու գրած ինքնակենսագրական էջերը, կազմած – դասաւորած ցանկերն ու աքսորի տարեգրութիւնը:*

Յետագային, 1975ին, մէկտեղուած, դասաւորուած նիւթերը, առանձին թղթածրարով կ'առաքուին Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Երեւան: *Եւ այժմ՝ աւելի քան երեք տասնամեակներու խոր թմբիրէ ետք, այժմու բարեդէպ պայմաններու բերումով, ասոնք, գլխաւորաբար ինքնակենսագրական էջերը, իրենց հոգեխռով դէմքը կը պարզեն, գոհունակ սրտով, հատորի շրջանակով, վերեւի խորագրով*(*):

– Հիմա որ կրկին կը փորձեմ ետեւս նայիլ՝ դոյզն կը թուի ինծի վաստակը զոր պիտի պատմեմ...

Ութ գլուխով, խիտ թէ ծաւալուն տասնեակ եւ աւելի ենթարաժիններով 255 էջերու վրայ երկարող հեղինակին Ինքնակենսագրութիւնը *կամ՝ ինչպէս կը ճշդէ բազմիցս՝* Իմ կեանքի ճամբան..., *տասը հասկերով տարածուն բարեբեր արտի մը տեսքը կը պարզէ անկասկած: Եւ, ապահովաբար, ասոր արբշիռ հմայքը կը տարածէ միաժամանակ, իր անչա՛փ արբեցուցիչ համայնապատկերով:*

Կեանքի մը յուշագրութիւնը, երբ կ'արտացոլէ ժամանակաշրջանի մը պատմութիւնը, երբ խոհ ու խոկով կը պատկերացնէ ո՛չ հեռաւոր անցեալ մը իր հեւքոտ վագքերով, տենդոտ եռքերով, ինչպէս նաեւ երբ կը թուէ հաւաքականութեան մը վառ ձգտումներն ու անոր արձանագրած անկորնչելի նուաճումները, այլեւս անխուսափելի կերպով կը դառնայ այլապէս շահեկան, այլապէս օրինակելի, մանաւանդ՝ ուսանելի:

Անդարձ կորած էջերը մէկդի (կրկնենք՝ ցաւալի իրողութիւն), հրամցուածն ալ բաւարար չափով կը հաստատէ աներկբայ ճշմարտութիւնը: Փաստը: Ցիրաւի, ապշեցուցիչ «բերք»ով կը յատկանշուի նախ եւ առաջ յուշագրողին դրիչը: Ջի ասի՝ Ոսկեղջիւրի եզերքներէն մինչեւ Դանուբի ափերը, ժամանակի կարեւոր հանդէսներուն եւ գլխաւոր թերթերուն մէջ կը դառնայ ակներեւ ներկայութիւն մը: Տասնամեակներ անընդմէջ: Բանն ու Գեղեցիկը, այսինքն միտքն ու արուեստը իր հուրքին մէջ պահող անոր գրիչը կը սեւեռի, թաթաւուն սրտով ու պրպտող միտքով, հայ կեանքը եռեւեփող գրեթէ բոլոր անցուդարձերուն եւ երեւոյթներուն վրայ:

Շատ են հետազօտութեանց, վերլուծութեանց բովէն անցած անոր հեղինակաւոր ստորագրութիւնը վայելող ուսումնասիրութիւնները, մենագրութիւնները, ինչպէս նաեւ զանազան առիթներով անոր հեղինակած բազում գրութիւնները: Իրաւի, վերլուծական միտք եւ սահուն ու բեղուն գրիչ, որ ո՛չ մէկ յոգնութիւն կը ճանչնայ: Կը գրէ պարզ եւ հարուստ հայերէնով եւ գիտէ մատչելի դարձնել իր շօշափած ամէնէն բարդ նիւթերն անգամ: Յուշերուն մէջ ստէպ կ'երեւին անունները իր աշխատակցած թերթերուն, պարբերականներուն, ամսագրերուն: Ըսեքն՝ ոչ հեռաւոր անցեալ մը կը պատկերանայ իր երազային հմայքովը, առնուազն անոնց համար, որ քի՛չ–շատ, հեռուէ–հեռու հետեւած են ժամանակաշրջանի եռեւեփող ազգային «կեանք»ին: Եւ սերտած զայն: Արեւելք, Բիւզանդիոն, Սուրհանդակ, Բիւթանիա *եւայլն: Եւ դեռ հանդէսներ ու գրական ձեռնարկներ՝* Մեհեան, Մեղրագետ, Երկունք, Շանթ, Նաւասարդ, Գոյամարտ, *այս մէկը Իզմիր: Բայց մանաւանդ* Ազատամարտ – Ճակատամարտ: *Մասնաւորաբար* Ազատամարտի *մէջ է, որ երկար ատենով կ'երեւայ անոր ստորագրութիւնը իբր թերթին պատասխանատու տնօրէնն ու անոր մնայուն կարեւոր աշխատակիցը:*

Կեանքի մը «պատմութիւնը», ան որ մենք յուշագրութիւն կ'անուանենք, անկասկած, կ'ունենայ այլազան եւ այլաբնոյթ հանգրուաններ: Յ. Ճ. Սիրունիի պատանութեան օրերը հայկ. կրթական յարկերու տակ՝ Խասեան (1901–03) *եւ այնուհետեւ Կեդրոնական* (1904–09) *դառն եւ անոյշ յուշերու դուռ կը բանան եւ, ենթական կ'օրօրեն տեսակ մը երանութեամբ: Մանաւանդ համ–հոտ ունեցող լեզուով մը կը հաստատեն այն աներկբայ իրողութիւնը, թէ մէկու մը հայեցի նկարագիրը, գիտակցական աստիճանը կը կազմաւորուի, կը ձեւաւորուի, այլ խօսքով կը դարբնուի ազգային կրթարաններու մէջ: Ոգին կը կռանուի հո՛ն:*

...Դառն եւ անոյշ դեռ այնքան յուշեր միտքս կը բերեն այդ օրերը ... կը խոստովանի ան ալեւոր տարիքին՝ անդրադառնալով պղտամագով սոնքացող իր երբեմնի պատանի–երիտասարդի կեանքին, ըստէպ յօրինակ այլոց:

Գինովցանք: *Մտնանշումը տեղին է, երբ հարկ է խօսիլ 1908 Յուլիս 23ի Հիւրրիյէթի մասին: Երբ Սուլթան Համիտ Սահմանադրութիւն մը կը «շնորհէ» երկրին, երբ կը բացուին յանկարծ բանտերու դուռները, աքսորավայրերէն մարդիկ կը դառնան ետ, վերջ՝ գրաքննութեան եւ վերջ՝ մամուլի կաշկանդումներուն: Երգ եւ «կեցցէ՛», արեւշատութեան մաղթանք Վեհափառ Սուլթանին, զի ազատութիւն պարգեւեր է երկրին...*

Հիմա մտաբերեցէք Պոլիսն ու շրջանները այդ օրերուն (մինչեւ 1914)*: Առանց, բնականաբար մոռնալու Գաւառը, որ արդէն սկսած էր խլրտիլ, թօթափել իր վրայ ժանգ կապած փոշին, ի խնդիր հայ հոգիի եւ մտքի ժայթքին, արդասաբերութեան: Իսկապէս, կարծես ընդերքին մէջ դարեր շարունակ ինքն իր մէջ եռացող, ինքն իրմով եռեւեփող հուրն էր, որ յանկարծ, պատեհ առիթէն օգտուելով, դուրս կը ժայթքէր խաւարէն՝ նոյն այդ մռայլ գիշերը իր լաւաներուն տակ ծածկելու համար: «Ցեղին ձայն»ը իր լրումին կը հասնէր Վարուժաններով եւ Կոմիտասներով, թուելու համար երկու գագաթները միայն այն հսկայ շարժումին, որ նոր կենսունակ աշխարհ մը կը բանար հայ իրականութեան մէջ,– աշխարհը հայրենի դաշտերուն եւ ծմակներուն, եւ կեանքը, որ կը կենդանացնէ զանոնք: Հայկական գեղարւեստն էր միեւնոյն ատեն, որ իր բոլոր երեսներով,– բեմ, երգ եւ այլք,– ցայտուն կը դառնար իր այնքա՛ն քնարական, այնքա՛ն հարուստ եւ այնքա՛ն զգայուն երանգներով: Եւ, վերջապէս հայ միտքը, որ կը կազմաւորուէր եւ կը ճիւղաւորուէր՝ մտնելով այլ եւ այլ ոլորտներու մէջ:*

Այսպէս է, որ արեւմտահայ միտքն ու հոգին անհասելի նուաճումներ ձեռք կը ձգեն, այնքան կարճ ժամանակի մէջ, դառնալով փայլուն եւ եզակի իրականութիւններ:

Բեղուն մտաւորականը որ կ'ըլլայ Յ. Ճ. Սիրունի, իր լման մասնակցութիւնը կը բերէ այս օրինակելի շարժումին, դառնալով կըրտսեր անդամը ստեղծագործ ու տեսլապաշտ սերունդի մը:

Յուշերը կը վկայեն կրկին, թէ ան հանրային մշակի տենդով տոչորուն, յարատեւ ճիգով եւ օրինակելի նուիրումով մը կը փորձէ սատար հանդիսանալ հանրութեան, այս վերջինոյն առջեւ բանալով ժողովուրդի մը հոգեկան հարստութիւններու եւ մտքի իմացութիւններու լրիւ գանձարանը: Այսպէս է, որ ինչպէս ցոյց կուտան անոր տողերը, մենք զինք կը գտնենք այլազան ձեռնարկներու մէջ, միշտ յառաջատար դիրքերու վրայ: Օրինակ՝ Պոլսոյ Հայ Բեմը, որուն կ'օժանդակէ Հիւրրիյէթի առաջին օրերէն, աջակցելով Վահրամ Փափազեանի նախաքայլերուն, հայ թատերական միութիւն մը կազմել ուզելով 1910ին կամ Ռ. Զարդարեանի եւ Դ. Վարուժանի հետ 1914ին մաս կազմելով յանձնախումբի մը, որ կը միտէր զօրավիգ կանգնիլ թատերական շարժումին: Զինք կը տեսնենք նաեւ Շ. Քրիսեանի կողքին, հայ մարզական կեանքը խթանելու առաջադրութեամբ եւ, վերջապէս, Զ. Եսայեանի, Շ. Միսաքեանի, Գ. Բարսեղեանի եւ Հ. Նազարեանցի հետ՝ հրատարակչական գործի մը կազմակերպման համար 1910ին: Ընթերցողը կը հաստատէ անգամ մը եւս, թէ այլապէս կարեւոր կ'ըլլայ անոր դերը Կեդրոնականի Սանուց Միութեան կազմութեան եւ Կեդրոնականի վերաբացման աշխատանքներուն մէջ: Խասեան Սանուցի անունով սարքած գրական ասուլիսներ 1912–13 *(Վարուժան, Զօհրապ, Շանթ, Զարդարեան, Սեւթեան, Սիամանթօ):*

1915 *Ապրիլ* 24*: Նոր անփայլ շրջան մը կը բացուի անոր կեանքին մէջ: Հեղինակը զայն կը կոչէ «Թաքստոցի տարիներ»: Առանձին հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին,– գոգցես իբր արկածալի վէպակ,– յուշագրական այդ էջերը:* Զորս տարիներ, դժնեայ, *ինչպէս կ'անուանէ ան:*

1918, *Նոյեմբեր* 10*: Զինադադարի հռչակումէն օգտուելով, ուրիշներու պէս ինքն ալ դուրս կը նետուի թաքստոցէն: Կը ճշդէ,–* աւա՛ղ, *քանի մը թափթփուկ, մեր ուսերուն առնելու ահաւոր բեռը անթիւ հոգերու, զորս մեզ կը բերէր նոր կեանքը: Կը սկսի հանրային աշխատանքի նոր շրջանը,* 1914–18*ի հարկադրական ընդհատումէն ետք: Այս մէկն ալ նոյնքան կարեւոր, նոյնքան անհրաժեշտ:*

Վերապրող մտաւորականներու, գրագէտներու եւ հանրային գործիչներու հոյլի մը հետ (Օտեան, Զրաքեան, Թէոդիկ, Յովհ. Ասպետ, Հ. Արսէն Ղազիկեան, Շ. Միսաքեան, Ահարոն, Վահրամ Թաթուլ, Յակոբ Տէր–Յակոբեան, Մերուժան Պարսամեան, թուելու համար քանի մը վերադիր անուն միայն) կը փորձէ վերակենդանացնել Արեւմտահայութեան շունչը, զոր մահարեր եղեռնը փորձած էր ընդմիշտ լռեցնել: Գինովութեան նոր շրջան կ'անուանէ հեղինակը ակնարկելով այդ օրերուն, քանի չորս տարիներու արհաւիրքը ճաշակած եւ եղեռնի անդոհանքը ապրած վերապրողները ո՛չ միայն քառսէն ազգային կեանք կ'ուզեն ստեղծել՝ կարելւոյն չափ կանոնաւոր, այլեւ, փութով կ'ողջունեն ծնունդը նոր Հայաստանին՝ Արարատի շուքին:

Այնուհետեւ, էջեր կը գտնենք իր աստանդական կեանքին հայող: 1922*էն ետք, այս անգամ ի Ռումանիա: Իսկապէս, հոն եւս ան գործօն ներկայութիւն մը կը դառնայ ո՛չ միայն գաղութին ներքին կեանքին (մանրամասները շատ), այլեւ Հայ–Ռումէն մշակութային կապերու հաստատման եւ սերտացման մէջ:*

Տառապալից կեանք մը կ'ունենայ յայտնապէս Բ. Աշխարհամարտի տաք օրերուն, երբ դժնեայ պայմաններու տակ կը ձերբակալուի (1944) *Ռումանիա խուժած Կարմիր Բանակին կրնկակոխ հետեւող ոճրահռչակ գործակալութեան մարդոց կողմէ: Կ'աքսորուի Սիպիր: Տասը տարի:* 1955 *Յունուար, տուն դարձ: Գրչի բեղուն աշխատանքի կողքին, կը միտի եւ կը յաջողի կեանքի կոչել հայագիտութեան զարգացումնի ծառայող ամպիոն մը: Պատմագէտ Վ. Գրնըցիանուի հետ հիմը կը դնէ* (1956) *Ռումէն Արեւելագէտներու Ընկերակցութեան, միաժամանակ վարելով ասոր հայագիտական ճիւղը: Կը դառնայ բանիմաց խմբագիրներէն մին Ընկերակցութեան* ԸՍթիւտիա է Աֆթա Օրիէնթալիա *պարբերականին: Կը հրապարակէ առաւելաբար հայկական նիւթերու շուրջ ուսումնասիրութիւններ: Եւ, իբր վարձուց ու պարծանաց արժանի աշխատանք՝ 1971ին կ'ընտրուի Պատուոյ նախագահ վերոյիշեալ Ընկերակցութեան: Սերտ գործակցութիւն հայասէր – հայագէտ Նիքոլա Եօրկայի հետ, եւայլն:*

Կը մտածենք: Վաստակաւոր մշակը իր կեանքին փոթորկայոյզ

(*) Յակոբ Սիրունի՝ Ինքնակենսագրական Նօթեր: Հր. «Սարգիս խաչենց» Երեւան, 2006: «Ժամանակ եւ խօսք» մատենաշար: Խմբագիր՝ Հենրիկ Բախչինեան: Յաւելուած՝ Գիծեր Յ. Ճ. Սիրունիի կեանքէն՝ Գր. Ծօլօլեան: Ծանօթագրութիւն – անուանացանկ – բառարան: Ամբողջը՝ 350 էջ: Լոյս ընծայումը կը պարտինք Սիրունիի եղբօր երեք որդիներուն՝ Փաթրիք, Գլօտ, Էտտի: Գնահատելի եւ ծափահարելի,– հրատարակուած Մեսրոպեան հարազատ ուղղագրութեամբ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԸ» ՀԱՏՈՐԷՆ)

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Յառաջապահ այն սերունդին մէջ՝ որուն վրայ այս արագ ակնարկը նետեցինք, եղան անշուշտ նաեւ ուրիշներ, որոնցմէ ոմանց դեռ պիտի հանդիպինք մեր սոյն նիւթի ընթացքին: Անոնցմէ ոմանք, օրինակ, մաս առին նաեւ հայ գրականութեան առաջին խարխափումներուն մէջ, ինչպէս ուրիշներ դեր պիտի կատարէին հայ կեանքի տարբեր մարզերուն վրայ:

Աշխարհաբարի ծագման առաջին օրերուն իսկ՝ յայտնուեցան շատ մը գրողներ որոնք աշխարհաբարը իրենց արտայայտութեան լեզուն դարձուցին, բայց ի վիճակի չեղան իրենց կնիքը դնելու իրենց ժամանակին վրայ: Որպէսզի աշխարհաբարը առաջին օրէն ինքզինք պարտադրէր՝ ան պէտք է կիրարկուած ըլլար գրական այնպիսի երկերու մէջ որոնք Թուական բանային: Ծիծաղելի պիտի ըլլար Տանթէ մը երեւակայել Պոլսոյ մէջ, բայց ան Խաչատուր Աբովեան մը եւս չունեցաւ: Եթէ Ֆիէրինցայի բարբառը առաջին վայրկեանէն յաղթանակեր էր Տանթէի շնորհիւ, «Վէրք Հայաստանի»ն դժուարութիւն չքաշեց ճամբայ բանալու համար Երեւանի բարբառին:

Պոլիս այդպիսի բախտ չունեցաւ: Չյայտնուեցաւ այնտեղ այնպիսի դէմք մը որ իր տաղանդին ուժով սերունդի մը ռահվիրան դառնար: Ան դեռ պիտի սպասէր որ կեանքը ինքը ստեղծէ այդ նոր սերունդը:

Եւ սակայն արեւմտահայ հորիզոնի վրայ ալ երեւցան մարդիկ՝ որոնք տաղանդ ունեցան, եւ մեղքը բոլորովին ալ իրենցը չէ եթէ պայմանները Թոյլ չտուին որպէսզի առաջին օրէն ռահվիրայ դառնան անոնք, եւ պարտադրեն աշխարհաբարը որով սկսեր էին գրել: Ստեփան Ոսկան, Խաչատուր Միսաքեան, Գրիգոր Օտեան նման դէմքեր էին, օրինակ, բայց անոնց հմայքը այնքան զօրաւոր չեղաւ որպէսզի սերունդ մը առաջնորդէին: Եւ սակայն նոյն այդ երեքն եղան որ արեւմտահայ գրականութիւնը ճամբայ հանեցին, անոր առաջին երեք սիւներն հանդիսանալով:

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ (1825 – 1901)

Ծնած եւ նախնական կրթութիւնը ստացած Իզմիր, պահ մը ուսուցչութեամբ կը պարապի հոն ու 1846ին կ'անցնի Փարիզ, ուր 1850ին կ'աւարտէ Սորպոնը, միեւնոյն ատեն խառնուելով նոյն օրերու յեղափոխական յորձանքին: Պահ մը Պոլիս եւ Իզմիր դեգերելէ ու կաթոլիկութեան դէմ երկու տետրակներ լոյս ընծայելէ յետոյ, Փարիզ կը վերադառնայ կրկին, եւ կը նուիրուի հրապարակագրութեան, հրատարակելով «Արեւելք»ը նախ (1855 – 1856), յետոյ «Արեւմուտք»ը (1859), ռահվիրայ հանդիսանալով նոր գաղափարներու եւ անխնայ հարուածելով հայ ժողովուրդի յետադիմական ուժերը: Կ'անցնի յետոյ Իտալիա, Թուրինոյի մէջ կը խմբագրէ «Իթալի» Թերթը, Քավուռէն կը հրաւիրուի իբրեւ ուսուցիչ անոր տղոց, ու իտալացի պետական մարդուն մահէն յետոյ դարձեալ կ'անցնի Փարիզ եւ 1864ին կը վերահրատարակէ «Արեւմուտք»ը: 1866ին է որ կը դառնայ Իզմիր ստանձնելով Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնութիւնը: Տեղական վէճեր կը դառնացնեն զինքը ու կը քաշուի հայ կեանքէն, կը հիմնէ «Լա Ռէֆորմ» ֆրանսերէն Թերթը զոր կը խմբագրէ ամբողջ 34 տարի, 1867էն մինչեւ իր մահը: Կը մեռնի Թշուառ, բայց փառաւոր կը Թաղուի:

«Ոսկան հայ հրապարակագրութեան հիմնադիրն է, կը գրէ Զօպանեան, ֆրանսական քաղաքակրթութեան ամէնէն ազնիւ տարրերովը կազմուած մաքուր եւ ուժեղ միտք մը, որ միացած՝ շիտակ, աննկուն ու յստակ նկարագրի մը, Եւրոպայի ազատական պայքարին մասնակցելէ յետոյ 48ի Ֆրանսական Յեղափոխութեան մէջ, այդ պայքարն առաջին անգամ մտցնողը եղաւ հայութեան խաւարտչին շրջանակէն ներս» (1):

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1815 – 1891)

Ծնած էր Պոլիս, եւ ինքնաշխատութեամբ կարկառուն դէմք հանդիսացած իր ժամանակակիցներուն մէջ: Հայկաբանութեան ուսուցիչ է նախ, 1838–1840 տարիներուն, Սկիւտարի նորաբաց ճեմարանին մէջ: Յետոյ դասեր կը ստանձնէ մասնաւորներու տուները, կը պարապի բանաստեղծութեամբ, իսկ 1848ին Փարիզ կը մեկնի՝ իբրեւ հսկող ուսանելու գացած հայ պատանիներու: Երբ 1852ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի «Մասիս»ը՝ Միսաքեան Փարիզէն կ'աշխատակցի անոր: Հազիւ 1871ին կը դառնայ Պոլիս, արդէն ճերմկած եւ հայերէնի ու ֆրանսերէնի դասեր կը ստանձնէ Թաղային վարժարաններու մէջ: 1885էն սկսեալ մեկուսացած կ'ապրի՝ նորերուն դէմ քէն բրած եւ ամփոփուած ինքն իր մէջ:

Միսաքեանէն մնացած երեք գլխաւոր գործերն են «Եպիմէնդոս ի վոսփոր», «Տճնութիւն հայրենասիրի» եւ «Կուրաց դաստիարակութիւն»:

Ըստ Զօպանեանի՝ Խաչատուր Միսաքեան հրապարակագրէ աւելին է. գրական եւ իմաստասիրական խոր զարգացմամբ հզօր «գրագէտ» մըն է,– Թերեւս ամէնէն հզօրը զոր արեւմտեան Հայերն արտադրած ըլլան: ... ժամանակակից գրական, կրօնական, քաղաքական, իմաստասիրական, ընկերական, մանկավարժական բոլոր հարցերուն վրայ իր ազնիւ ու լուրջ մտքին դատաստանը յայտնած է՝ անզուգականօրէն ներդաշնակ, ամուր ու ճոխ արձակով մը» (2):

Հրանտ Ասատուր, նամակի մը մէջ զոր 1922 Մայիս 2ին ուղղեր էր հին գրչեղբօր մը՝ Տիգրան Կամսարականին, սա տողերը ունի Միսաքեանի մասին.

«... Գալով Միսաքեանի աշխարհաբարին մասին գրածիդ, վերջերս կրցայ աչքէ անցընել բոլոր ինչ որ Միսաքեան հրատարակած է 1848էն 1872, եւ տպաւորութիւնս այն եղաւ Թէ Միսաքեան իրաւամբ կրնայ գրուել, Ստեփան Ոսկանէ ետքը, գեղապաշտ գրագէտի երկրորդ աԹոռը մեր գրականութեան մէջ, ժամանակագրական կարգով: Ինք աւելի ճոխ լեզու մը ունի քան Ոսկան, բայց նուազ մեԹոտաւոր: Աշխարհաբարը կը գրէ շատ պարզ երբ կամի, բայց յաճախ կ'ուզէ ցոյց տալ իր գրաբարի հմտութիւնն ալ, եւ այսպէս, հակառակ իր ճըշմարիտ գրագէտի խառնուածքին, երբեմն չի յաջողիր: Մութ են իր նախադասութիւնները, երբեմն հանելուկներ երեւալու չափ մութ: Իր քերականութիւնը շատ որոշ կանոններու վրայ հիմնուած չէ: Ականջով կը գրէ. հետեւելով Վենետիկի աշխարհաբար գրողներուն, եւ քիչ մըն ալ "պատուելի Գրիգոր" Փէշտիմալճեանին եւ այն ատենուան Պոլսոյ մէջ աշխարհաբար գրողներուն: Բայց իր գրագէտի բնազդէն վարուած, անոնց ամէնէն ալ վեր կը սաւառնի, ինչպէս ըսի, իր ատենը միայն Ոսկանն է որ կը գերազանցէ զայն շնորհիւ իր յստակութեան, եւ եւրոպական մտքի յստակ պայծառ պարբերութիւններուն, զոր գիտցած է ձուլել իր կանոնաւոր աշխարհաբարով» (3):

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ (1834 – 1886)

Մէկն էր գրական այդ երրորդութենէն, ինչպէս Նահապետ Ռուսինեանի եւ Սերվիչէնի հետ մէկտեղ պիտի կազմէր ուրիշ երրորդութիւն մը, Ազգային Սահմանադրութեան հիմնադիր երրեակը: Օտեան ճըշմարիտ ռահվիրայ մը եղաւ իր պատկանած սերունդին համար, եւ անոր պիտի հանդիպինք բազմաթիւ մարզերու վրայ: Բայց ան ճըշմարիտ գրագէտ մըն էր միեւնոյն ատեն, եւ Թէեւ գրական որոշ երկ մը չի Թողուր ետին, այնուամենայնիւ գրական իսկական գոհարներ ունի լրագրական իր յօդուածներուն, իր ճամբու նօթերուն, իր նամակներուն մէջ, որոնք հոգածու ձեռքի մը կը սպասեն հայ գրական մեծ դէմքերու շարքին պատուոյ տեղ մը ապահովելու համար նաեւ իրեն եւ յաջորդ սերունդներուն ձգելու լեզուի եւ ոճի վարպետ մը, որ սապէս լեզուով մը կը գրէր 1857ին երբ դեռ նոր քալել սկսած էր աշխարհաբարը.

«Գեղեցիկն ու բարին պէտք է ըլլան միշտ նպատակ փիլասոփին, եւ տգեղն ու չարը միշտ իբրեւ միջոց գործածուին՝ աւելի դուրս ցայտեցընելու համար առաջինին գերազանցութիւնը: Այսու ամենայնիւ՝ Թէեւ այն կոյր մոլեռանդներէն չենք որ մէկ բառի, մէկ հատուածի համար ամբողջ գործ մը կը դատապարտեն, սակայն ի բնէ ի կրթութենէ միշտ կը ցանկանք որ, Թէ ըղձարճութեան համար ըլլայ եւ Թէ վարժութեան համար, մարդ միշտ ընԹերցմանը մէջէն բարեպաշտ եւս դուրս ելնի քան զառաջինն...

... Մեր կարծիքովը՝ փիլասոփութիւն մը որ բարոյական պարտուպատշաճ մեծարանքը կը զլանայ, փիլասոփութիւն մը որ մոլութեան բացին կը կանգնէ եւ խենէշանքն ու ցոփութիւնը կը խնկարկէ, անարժան է կարդացուելու եւ անկարո՛ղ ընԹերցողին շահը գրգռելու. ի՞նչ կարեկցութիւն կրնայ ըլլալ, ի՞նչպէս մարդուս սիրտը կրնայ եփել երբ տեսնէ երկու սիրահարներ ցած կիրքերու գերի եղած, իրենց սէրը միշտ փոխանակելով՝ ստակի հետ, գեղեցկութեան հետ, աստիճանի հետ: Վիպասանութիւն մը՝ որուն մէջ սիրահարութիւնը այս տեսակ պատմուած է, մոլութեանց ու ոըփանաց տեսարան մը կը բանայ. այս տեսակ սիրահարութիւնը կը նըւաստացնէ ըզմարդ» (4):

(1) «Անահիտ», 1903, էջ 86:

(2) «Անահիտ», 1903, էջ 85:

(3) «Անահիտ», 1931 Յունուար-Ապրիլ, էջ 113:

(4) «Մասիս», 1885 Յունուար 26:

Շ Ա Ւ Ի Ղ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐ»

Ինչպէս արդէն գրած էինք, Հայաստանի տարին Շաւիղի մէջ սկսաւ Սեպտեմբեր 22ին, նկարիչ Դաւիթ Պետրոսեանի կտաւներու ցուցահանդէսի բացումով, քաղաքապետ Ժան Լըվէնի ողջոյնի ճառով եւ ճոխ հիւրասիրութեամբ մը:

Յաջորդ կարեւոր ձեռնարկը Հոկտ. 7ին էր, նշուած որպէս՝ «Հայկական Օր Շաւիղի մէջ»: Ամբողջ օրը, քաղաքին «Աթրիոմ»ը կ'ընդունէր հայ երկու կազմակերպութիւններ. –

• Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Ս. Տէր Դաւթեան» մասնաճիւղի անդամուհիները այցելուներուն կը հրամցնէին հայկական ճաշատեսակներ եւ կ'առաջարկէին վաճառումը հայաստանեան գինիներու կամ ուրիշ ըմպելիներու:

• Իր կարգին, «Շէն» կազմակերպութիւնը, գեղեցիկ տաղաւարի մը մէջ կը ցուցադրէր ու կը վաճառէր Հայաստան պատրաստուած նրբաճաշակ իրեր եւ արժէքաւոր յուշանուէրներ, որոնք մեծ ընդունելութեան կ'արժանանային մեծամասնութեամբ ոչ հայ այցելուներուն կողմէ: Այս երկու միջոցառումներուն զուգահեռ, ժամը 15ին տեղի ունեցաւ կարեւոր դասախօսութիւն մը. մօտ երեք ժամ, Անահիտ Տէր Մինասեան ըման պատկեր մը ներկայացուց հայ ժողովուրդի երեքհազարամեայ հարուստ պատմութեան, ծանրանալով ժամանակակից շրջանին վրայ: Ներկաները, որոնցմէ էր քաղաքապետը, հետաքրքրութեամբ հետեւեցան այս քիչ մը երկար բայց խիստ շահեկան պատմութեան դասին, իրենց հետ տանելով նոր գիտելիքներ եւ դասախօսին հեղինակած որոշ գիրքերը:

Այդ բացառիկ օրուան գագաթնակէտը հանդիսացաւ երեկոյեան «Երազ» պարախումբին փայլուն ելոյթը, «Աթրիոմ»ի 650 հոգինոց լեցուն սրահին մէջ: Շուրջ մէկ ու կէս ժամ, համոյթը նորարարութիւններով եւ մեծ ճաշակով ներկայացուց մեր տոհմիկ պարերը, խանդավառութիւն ստեղծելով ներկաներուն մօտ:

Յաջորդ օրը, երեկոյեան, նոյն սրահին մէջ բայց աւելի նեղ շրջանակի մը առջեւ, առիթը ունեցանք դիտելու Հայաստանին նուիրուած նոր պատրաստըւած վաւերագրական ժապաւէն մը: Հեղինակը՝ Մարի-Տոմինիք Մասոլ, չորս ամիս Հայաստան մնալէ վերջ յաջողած էր, 90 վայրկեանի մէջ ամփոփել այսօրուան Հայաստանի ըման պատկերը, իր դըրական եւ բացասական կողմերով: Ֆիլմին ցուցադրութենէն վերջ, Տիկին Մասոլ ներկաներուն հարցումներուն պատասխանեց, խոստովանելով որ «սիրահարեր» էր այդ երկրին:

Հայկական օրուան այս ձեռնարկները եւ անոնց գտած ջերմ ընդունելութիւնը ապացոյց են որ «Հայաստանի տարի»ն Շաւիղի մէջ յաջողութիւն պիտի արձանագրէ: Անհամբեր կը սպասենք ծրագրըւած յաջորդ միջոցառումներուն:

ՀՐԱՑՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

էջերը արձանագրելով՝ աղուեղի յօյզերով միտքը կը բերէ ճամբան զոր ինք քալեց, կը մտաբերէ փուշերը այդ ճամբուն վրայ, հեւքը, տաժանքը, խոցն ու քրտինքը, ինչպէս նաեւ հրճուանքը բարձունքներ մագլցած եւ նուաճած ատեն: Միտքը կը բերէ ան իր աչքերուն սպառած լոյսը, կրակը որ սրտին մէջ վառեցաւ ի սէր այն զմայլելի դիցանոյշին, որ Հայ Մշակոյթ կը կոչուի եւ, որուն անխոնջ սպասարկուն եղաւ ան երկար տասնամեակներ շարունակ: Անոր Իմ կեանքը աքանչելի սերունդի մը փայլուն անուններէն միոյն փայլատակումն է կաղն ի կաղ քալող այս մեր այժմու «Հայաշխարհ»ին մէջ:

Մեր եզրափակիչ խօսքը: Պատիւ արժանաւորաց:

Ժ. Մ.

(Շար. Ա. էջէն)

րում Թիֆլիսը այն է, ասելի ճիշդ Ն. Սարգոզի:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ արտայայտած մը ոչ ալ եղօրինակ այտարարած է որ ամէն անոնք բոլոր անոնք որոնք կը յարձակին ոստիկաններու վրայ, պէտք է դատուին ոճրային դատարաններուն առջեւ (Ասիզ), այլ խօսքով որպէս ոճրագործ եւ ոչ՝ յանցագործ: Այս խօսքերն ալ, ընդհանրապէս, վերագրուած են Ներքին նախարարին ամբոխավար դիրքին:

ՈՒԿՐԱՆԱՅԻ հինգ նախարարներ, որոնք կը պատկանին նախագահին «Մեր Ուկրանիան» կուսակցութեան, իրենց հրաժարականը տուած են Հոկտեմբեր 19ին, բանակցութիւններու ձախողութենէն ետք: Հրաժարեալ նախարարները կը պատկանին Արդարութեան, Առողջապահութեան, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Ներքին մարզերուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
ՍՐԲՈՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ՝
ՄԱՏԹԷՈՍԻ, ՄԱՐԿՈՍԻ
ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ

ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր Դաւրթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Ժաքլին Մուրատեան 20 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժերար Քիւլչէեան 20, Տէր եւ Տիկին Գումթուկլուեան 40, Տէր եւ Տիկին Վ. Դարբինեան 20, Տէր եւ Տիկին Պ. Շըրտոյեան 30, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլչէեան 50, Տէր եւ Տիկին Տէր Գալուստեան 50, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան և Կօչկարեան ընտանիք 50ական Եւրօ:

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:**en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association «Les 3A»
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ աւագին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսիի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հանրակառքի ժամեր.–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աշտարակ հրապարակէն:

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans.

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·560 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·560

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի
ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ԲԱՆԱՎԷՃԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ըստ երեւոյթին, Ազգ· Ժողովի Հոկտ· 12ի քուէարկութիւնը Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու պատժելիութեան օրինագիծին վերաբերեալ, սկսած է թերթօնի բնոյթ առնել: Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ որ նիւթ հայթայթեց չատերու, երբեմն նոյնիսկ ծիծաղելի սահմաններուն մէջ, բաղդատելով հարցեր որոնք ոչ մէկ կապ ունին իրարու հետ, մանաւանդ ոչ՝ Հայոց Ցեղասպանութեան:

Այսպէս, «Վալէօր Ա'Աքթիւէլ»ի հարցազրոյց մը տուած է Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր, որ կը կրկնէ ինչ որ ըսած էր հեռատեսիլի Գ· կայանէն անցեալ Երեքշաբթի, Հոկտ· 17ի իրիկունը: «Կը բաւեն Պատմութեան մասին օրէնքները» կը չեշտէ ու կ'ուզէ որ նախագահ Շիրաք դիմէ Սահմանադրական խորհուրդին, որպէսզի ջնջուի Հոկտեմբեր 12ի օրինագիծը: Հեգնանքով հարց կու տայ թէ ե՞րբ Ֆրանսա օրինագիծ մըն ալ պիտի պատրաստէ ստալինեան գուլագներու մասին կամ Անգլիացիներու ճնշումին՝ Իրլանտացիներու վրայ:

Ֆիկառոյի (Հոկտ· 21-22) կարծիքներու էջին մէջ, Փիէր Մարքապրիւ չեշտը կը դնէ մոռացութեան վրայ, որովհետեւ, կ'ըսէ, դարերու երկայնքին մոռացութիւնը մարդոց երջանկութիւնն էր եւ փրկութիւնը, իրեն համար՝ ապրիլ, նախ կը նշանակէ մոռնալ: Այս մոռացութեան գովքը կը վերաբերի, անշուշտ, մեր օրինագիծին: Եւրոպայի զարմացած աչքին առջեւ, կը գրէ, Ֆրանսայի Խորհրդարանը Պատմութեան դատարանի համգամանք տուած է ինքն իրեն եւ որոշած որ այլեւս իրաւունք չունինք վիճելու, մեկնաբանելու, ուսումնասիրելու Հայերու Ցեղասպանութիւնը Թուրքերու կողմէ: Օր մը չէ օր մը, հարկ է, կ'ըսէ, խմել Լեթէի ջուրը, ժամանակ անցընել յիշելով, կը նշանակէ արդէն իսկ մեռած ըլլալ: Ամբողջ գրութիւնը հիմնուած ըլլալով մոռացութեան այս անհրաժեշտութեան վրայ, հարց կը դառնայ թէ ո՞ւր է Մարքապրիւի տրամաբանութիւնը, քանի ինք իսկ իր եզրակացութեան մէջ կը ստիպուի գրել թէ «Ամէն ինչ յիշողութիւն է, մինչեւ իսկ մոռացութիւնը եւ թէ ժողովուրդներն ու մարդիկ պարտին կոյութիւն ունենալու համար յիշել թէ ինչ եղած էին»...

Այս նիւթը վերջացնենք աւելի զուարճալի կէտով մը: Թուրքիոյ Կրթութեան նախարարը կ'ուզէ գրաքննել դպրոցական այն հատորները, ուր տեղ գտած են Էօժէն Տըլագրուայի (1798-1863) ամէնէն յայտնի մէկ գործին վերարտադրութիւնը՝ «Ազատութիւնը որ կ'առաջնորդէ ժողովուրդը»: Ըստ Թրքական թերթերուն, խնդրոյ առարկայ հրատարակիչները այդ առընչութեամբ հրահանգներ ստացած են արդէն, որ վերցնեն 65րդ էջը, ուր լոյս տեսած է վերարտադրութիւնը այդ գործին, որ կը գտնուի Լուվրի Թանգարանը: Պաստառը կը ներկայացնէ 1830ի յեղափոխութեան մէկ պատկերը: «Միլլիյէթ»ի խմբագրին համար՝ «Այդ գործը խորհրդանիշն է ֆրանսական յեղափոխութեան: Եւ ատով, ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ ժողովրդավարութեան խորհրդանիշն է»: Դեռ կը թելադրուի որ երախաներուն արգիլուած ըլլայ Թանգարան այցելել, որպէսզի մերկ ծիծեր չըտեսնեն (Տըլագրուայի պաստառին մէջ կնոջ կուրծքը մերկ է):

Հ· Ց· Դաշնակցութեան Արեւմտեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑԻՆ ՀԵՏ

Հոկտ· 20ին, հայ – ադրբեջանական սահմանագծի Իջեւան – Ղազախ հատուածին մէջ, Օ·ԷՍ·ՍԸ·Ի·ի հերթական նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Անճէյ Կասպըշիկի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարներուն հանդիպումը՝ փոխադարձ վստահութեան ամրապնդման նկատառումով: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան հաղորդագրութեան համաձայն, քննարկուած են երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող, սահմանի հրակողութեան ու հրադադարի պահպանութեան առնչուող հարցեր:

ԱՐԱՐԱՏԻ ՁԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԻՆ

Երկրին կենսոլորտի հետզհետէ ջերմացումին առընչութեամբ կատարուած քառսայլին կամ առնուազն մտահոգիչ հեռանկարները անմասն չեն ձգեր Հայաստանը: Արդարեւ, Հոկտ· 20ին Երեւան տեղի ունեցած համաժողովի մը ընթացքին որուն կազմակերպիչն էր Եւրոպական Խորհուրդի կայուն զարգացման յանձնաժողովը, փորձագէտ Ա· Կոտըլինթ յայտնած է թէ 100 տարի ետք Արարատի «ծեր կատարը» այլեւս ձիւնաթափ կ'ըլլայ: Հայ մասնագէտներն ալ հաւաստած են որ Արարատի ձիւնը կը հալի ամառնային տաքերէն ետք: Կլիմայական փոփոխութիւններով, Հայաստանի համար կը նախատեսուին հետզհետէ աւելի տաք ամառներ եւ աւելի ցուրտ ձմեռներ: Ծաւալուն կը դառնան հողասահքերն ու ջրհեղեղները, ձիւնհալները, կարկուտն ու անձրեւները մեծ վնասներ կը պատճառեն գիւղատնտեսութեան:

«ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» Ի ՊԱՏՈՒԻ

Հռոմի շարժանկարի փառատօնին պարգեւներու բաշխումը կատարուած է եւ լաւագոյն իգական դերակատարութեան պարգեւը շնորհուած է Արիան Ասքարիտի «Ճամբորդութիւն դէպի Հայաստան» ժապաւէնին մէջ խաղացած իր դերին համար: Ծանօթ է որ, ինք կինն է ժապաւէնին բեմադիր՝ Ռոպէր Կէտիկեանին:

Եւրոպայի Կեդր· Կոմիտէն հաղորդագրութեամբ մը կը յայտնէր որ Հոկտ· 17ին, Արա Գրիգորեանի ղեկավարած պատուիրակութիւնը հանդիպում մը ունեցած է Ընկերվարական կուսակցութեան Ա· քարտուղար Ֆր· Հոլանտի հետ: Փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ, Հ·Յ·Դ·ի ներկայացուցիչները շեշտած են թէ որքան կենսական եղած է ընկերվարական երեսփոխաններու դերը ժխտողականութեան պատժելիութեան օրինագիծին քուէարկութեան համար, Հոկտ· 12ին: Այս առթիւ, ճշդուած է որ, ընդառաջելով Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի հրաւէրին, Ֆր· Հոլանտ Հայաստան պիտի երթայ Մարտին: Հուսկ, Հ·Յ·Դ· անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնած է Ֆր· Հոլանտի իր յանձնառութեանց յարատեւութեան համար եւ միաժամանակ համաձայնութեան եկած են, որ պարբերական հանդիպումներու ժամանակացոյց մը ունենան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններու մէջ, գլխաւորաբար որոշ վայրեր, բռնութիւնը օրէ օր աւելի ծաւալ կ'առնէ եւ 2005 Հոկտեմբերի Գլիշի-սու-Պուայի միջադէպերուն (երկու պատանիներու մահը) տարելիցը (Հոկտ· 27) աւելի մտավախութիւն կը պատճառէ: Արդէն իսկ, Շաբաթ օր, Հոկտ· 21ին, օր ցերեկով Կրինեըի մէջ ոստիկաններու վրայ յարձակած են 15-20 պատանիներ եւ կրակի տըւած են հանրակառք մը (բարեբախտաբար պարապ) եւ երեք կառքեր: Ցաջորդ օրն ալ ծանր միջադէպեր պատահած են Սէն – Սէն Տընի նահանգի այլ վայրերու մէջ: Ռամազանի վերջաւորութիւնը աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ զօրքերը, որոնց մասնակցութիւնը Լիբանանի ՖԻՆԻՒԼ-ի միջնադիր ուժերուն բաւական աղմուկ բարձրացուց եւ կը շարունակէ բարձրացնել, Ուրբաթ, Հոկտ· 20ի առաւօտուն ծովային ու օդային ճամբով հասած են Լիբանան: Զինուոր եւ անձնակազմ, ընդամէնը 261 հոգիէ բաղկացած զօրքը 7·200ի հասցուցած է Լիբանան գտնուող ՖԻՆԻՒԼի ուժերուն թիւը, որ իր լրումին պիտի հասնի 15·000 զինուորով: Օսմանեան կայսրութեան ժամանակաշրջանէն ի վեր առաջին անգամն է որ Թուրք զինուորներ ոտք կը կոխեն լիբանանեան հողին վրայ, նոյնպէս առաջին անգամն է որ մահմետական երկրի մը զինուորները մաս կը կազմեն Լիբանանի ՖԻՆԻՒԼ-ին:

ԻՐԱՔԻ կացութիւնը սկսած է մտահոգել Պուշը, որ կրնայ դեմոկրատներուն ձգել խորհրդարանական ընտրութիւններու յաղթանակը, քանի քննադատութիւնները օրէ օր կ'աւելնան: Շաբաթավերջին, աւելի քան 60 մեռեալ կար ոճրափորձերէն եւ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ Ռըմսֆելտ աւրիշ արդարացում չէ գտած քան ըսել որ՝ «Իրենց (իմա՛ Իրաքցիներուն) երկիրն է: Թող կառավարեն»: Միայն Հոկտեմբերի ընթացքին, 78 ամերիկացի զինուոր մեռած է: Ամերիկացի դիւանագէտ մը (Արտաքին նախարարութեան մերձարեւելեան հարցերու գրասենեակի տնօրէնը) խոստովանած է որ ԱՄՆ սխալներ գործած են, ամբարտաւանութիւն եւ անհեթեթութիւն ցուցաբերած են Իրաքի մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մ· Սահակաշվիլի «յիմարութիւն» որակած է Վ· Պուտինի այն ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Վրաստան «արեան լոգանք» մը կը պատրաստէ Վրաստանի անջատողական Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ հանրապետութիւններուն մէջ: «Հարց չկայ Ռուսաստանի եւ Վրաստանի միջեւ, ըսած է Պուտին, հարց կայ Հարաւային Օսէթիոյ և Վրաստանի միջև եւ Աբխազիոյ ու Վրաստանի միջեւ»: Ռուսաստանի նախագահը այս յայտարարութիւնըըրած է Լահթի (Ֆինլանտա), Եւրոպական վեհաժողովին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, շեշտելով թէ Վըրաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ որ գերիշխանութիւնը վերահաստատել ամբողջ հողամասին վրայ, բայց արեան լոգանքի մը գնով:

ՓԱՐԻԶԻ Պաստիյի հրապարակը փորձած են հաւաքուիլ, Շաբաթ Հոկտ· 21-ին, մօտ հարիւր Թուրքեր ընդառաջելով «Թալաաթ փաշա շարժում»ին կոչին,

ԱՄՆ ԴԷՄ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարի տեղակալներէն Տանիէլ Ֆրիտ Պրիւսէլի մէջ լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին պատասխանելով Հայկ· Ցեղասպանութեան ժխտումին պատժելիութեան մասին Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին քուէարկած օրէնքին առընչուող հարցումի մը, ըսած է թէ ԱՄՆ չեն ընդունած ցեղասպանութիւն բառը եւ թէ իր երկիրը կողմերուն միշտ կը յանձնարարէ երկխօսութիւնը շարունակել այս հարցին շուրջ: Անդրադառնալով այս նիւթին մասին նախագահ Շիրաքի վերապահութեան, Ֆրիտ ըսած է թէ ԱՄՆ եւս կը բաժնեն այդ մըխագահ Շիրաքի վերապահութեան, Ֆրիտ նիւթին շուրջ ազատ արտայայտութեան մթնոլորտը շարունակուի:

Ան աւելցուցած է սակայն թէ ատիկա չի նշանակեր որ ԱՄՆ անկարեւոր կը նըկատեն 1915ի պատահարները, այդուհանդերձ անիմաստ կը նկատեն այդ մասին խօսիլը արգիլող օրէնքներու քուէարկումը: «Ամէն երկիր իր անցեալին մէջ ունի պատմութեան էջեր որոնցմով չի կրնար հպարտանալ: Ամերիկա ամօթալի արարք մը գործած էր, երբ Ճափոնցիները ճամբարներու մէջ հաւաքած էր Բ· Աշխարհամարտի օրերուն: Թուրքիա եւս պէտք է քաջալերուի որպէսզի այս նիւթի շուրջ ազատ բանավէճի մթնոլորտ ստեղծուի: Երրորդ երկիրներուն պարտականութիւնն է քաջալերել Թուրքիա – Հայաստան երկխօսութիւնը, այլ ոչ թէ կողմ ըլլալ խնդրին մէջ» եզրակացուցած է ամերիկացի դիւանագէտը:

հակառակ անոր որ ցոյցը արգիլուած էր: Երկու վայրկեան կրցած են Օփերայի սանդուխներուն վրայ պաստառ մը պարզել եւ լոզունգներ արձակած են «Մեր մեծ հայրերը դահիճներ չեն», «Ցեղասպանութիւն չէ եղած» արտայայտութիւններով: Ոստիկանութիւնը մէկ ժամուան մէջ ցրուած է ցուցարարները:

ՀԱՄԱՍԻ բանբերը՝ Ֆ· Պարհում անմիջական պատասխան մը տուած է Ֆըրանսայի Արտաքին Նախարար Տուսթ - Պլազիի, որ հրեայ համայնքի ձայնասփիւռի կայանէ մը յայտարարած էր որ՝ «իր մօտեցումը բաւական յառաջդիմած է ի նպաստ պատին», զոր Իսրայէլ բարձրացուցած է Այսըրյորդանան, աւելցնելով՝ «պաղեստինցի ժողովուրդն է որ կը տառապի բաժանումի այդ պատէն, ոչ՝ ֆրանսացի ժողովուրդը»:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ հողամասին վրայ թաքցուած «ենթադէնք»եր զոհս ցանած է խըրայէլեան օդուժը անմեղ զոհեր կը խլէ պատերազմէն ետք: Այսպէս, 10 տարեկան մանչուկ մը մեռած է, եղբայրն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած, երբ ձիթապտուղ կը ժողվէին: Պատերազմին վերջաւորութենէն ի վեր 22 մեռեալ կայ եւ 120 վիրաւոր:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ հարաւը անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է, որուն թիրախներն էին ՕԹԱՆ-ի ուժերը, բայց զոհ գացած են երկու երախաներ, վիրաւորուած են նաեւ երեք անգլիացի զին-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Համաձայն մեր պատմիչներու վկայութեան, մեր նախնիքները թէեւ օրը երեք անգամ եկեղեցի յաճախած են, սակայն անոնք աղօթած են եօթն անգամ, առաջնորդուելով սաղմոսերգուի հետեւեալ տողերով. «Եօթն անգամ յաւուրն օրհնեցից զքեզ վասն իրաւանց եւ արդարութեանց քոց»: Իսկ վանքերու եւ մենաստաններու մէջ լրիւ կերպով կը կատարուէին նախատեսուած կանոնական պահերու արարողութիւնները: Այդ երկար պահերը լեցնելու համար անհրաժեշտ էր յօրինել հոգեւոր երգեր: Հոգեւոր երգերը կը յօրինուէին քանի մը տարբեր, բայց զիրար լրացնող պատճառներով: Նախ՝ եկեղեցական երգեցողութեան մէջ այլազանութիւն մտցնելու եւ պաշտամունքը հաճելի դարձնելու ապա՝ հաւատացեալներու մէջ բարեպաշտութեան զգացումը բարձրացնելու եւ յետոյ՝ երգը դարձնելու քրիստոնէութիւնը քարոզելու եւ տարածելու միջոց:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր եկեղեցական երգեցողութիւնը ձեւակերպուած է օտար ազդեցութիւններու տակ:

Ա.– Եբրայական տաճարի ազդեցութիւն

Քրիստոնէութեան պատմութենէն գիտենք որ Յիսուսի աշակերտները եւ առաջին քրիստոնեաները հրեաներ էին: ԳՈՐԾՔ ԱՌԱՔԵԼՈՑԷՆ կը տեղեկանանք որ անոնք կանոնաւոր կերպով կը յաճախէին Երուսաղէմի Տաճարը աղօթելու եւ լսելու Առաքեալներու քարոզներն ու խրատները: Անոնք Տաճարին մէջ նոյնիսկ ունէին իրենց մասնաւոր տեղը, որ կը կոչուէր Սրահ Սողոմոնի: Յետագային, երբ Երուսաղէմի մէջ հալածանքներ սկսան քրիստոնեաներու դէմ, հաւատացեալները ստիպուեցան հեռանալ տաճարէն եւ հաստատեցին իրենց ժողովարանները, որոնց տուին վերնատուն անունը:

Առաջին քրիստոնեաները հրէական տաճարէն իրենց ժողովարանը փոխադրեցին տաճարին սովորութիւնները, աղօթքներն ու երգերը, նոյնիսկ մովսիսական տօները, անոնց տալով քրիստոնէական իմաստ եւ խորհուրդ: Այսպէս, Եգիպտոսէն ազատագրման նուիրուած Պասէքի տօնը փոխարինուեցաւ Յիսուսի յարութեան տօնով: Տասնաբանեայ պատուիրաններու տօնը, որ կը կատարուէր Պասէքէն 50 օր ետք, փոխարինուեցաւ Հոգեգալուստի տօնով. Զոհաբերութեան արարողութիւնը փոխարինուեցաւ Նախնական պատարագով եւայլն:

Հրէական ազդեցութեան հետեւանք են այն կարգ մը բառերը, որոնք մինչեւ այսօր կը գործածուին մեր եւ ընդհանրապէս քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս՝ ալէլուիա, այսինքն՝ օրհնեցէք Եհովան, ամէն, այսինքն՝ վստահելի, եղիցի, թող ըլլայ:

Եւ վերջապէս, հրէական տաճարէն փոխ առնուած է մեր եկեղեցիներուն մէջ զանազան նուագարաններու գործածութիւնը՝ ծնծղայ, քշոց, բուրվառ եւայլն:

Բ.– Ասորական ազդեցութիւն

Ասորական ազդեցութիւնը մեր եկեղեցւոյ շարականներուն վրայ եկած է առաւելաբար Ասորի եկեղեցւոյ պաշտօնեայ, մատենագիր Եփրեմ Խուրիէն, որ ծնած է Մծբին, հեթանոս քուրմ հօրմէ. 18 տարեկանին կը յարի քրիստոնէութեան եւ կ՚աշակերտի Ս. Յակոբ Մծբնայ հայրապետին: Գրած է բազմաթիւ տաղեր եւ օրհնութիւններ, որոնք երգուած են նախամեսրոպեան Հայ Եկեղեցւոյ մէջ եւ հայկական տառերու գիւտէն ետք անոնցմէ մաս մը թարգմանուած է հայերէնի, ուրիշներ՝ ներշնչումի աղբիւր եղած են նոր շարականներու ստեղծման:

Գ.– Յունական ազդեցութիւն

Ասորականին պէս մեծ եղած է յունական ազդեցութիւնը մեր եկեղեցական երգեցողութեան վրայ: Ծանօթ է որ հայկական տառերու գիւտէն առաջ մեր եկեղեցւոյ մէջ երգեցողութիւնը կը կատարուէր յունարէն կամ ասորերէն լեզուով: Տառերու գիւտէն ետք մեր Թարգմանիչները յունականի ազդեցութեամբ կամ բառացի թարգմանութեամբ նորութիւններ մտցուցին մեր եկեղեցական երգեցողութեան մէջ: Օրինակ, յունարէնէ թարգմանութիւններ են այնքան սիրուած մեր «Լոյս Զուարթ»ը, որ կ՚երգըւի Շաբաթ իրիկունները, «Փառք ի բարձունս»ը եւայլն:

Յունական ազդեցութեան հետեւանք է նաեւ եկեղեցական հանդերձանքի եւ կրօնական զանազան բառերու եւ արտայայտութիւններու գոյութիւնը մեր եկեղեցւոյ մէջ: Օրինակ՝ վեղար, փիլոն, եմիփորոն, բեմ, եպիսկոպոս, կաթողիկոս, կղեր, պատրիարք, միւռոն, պռօսխումէ, օրթի եւայլն: Պռօսխումէ կը նշանակէ լսենք, ունկընդրենք, իսկ օրթի՝ ուշադիր ըլլանք:

Դ.– Պարսկական ազդեցութիւն

Պարսկական երաժշտութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունեցած է արեւելեան բոլոր ժողովուրդներու երաժշտութեան վրայ: Հետեւաբար, Հայաստանը՝ իբրեւ դրացի երկիր, չէր կրնար զերծ մնալ այդ ազդեցութենէն: Պարսկական երաժշտութիւնը ունի տեսակ մը թախծոտ բնոյթ: Այս երեւոյթը Պարսիկները կը նկատեն հետեւանք Մոնկոլներու, եւ Սելճուքներու կողմէ իրենց դէմ կատարուած հալածանքներու եւ ջարդերու: Պարսկական երաժշտութեան այս տխուր շեշտը մտած է մասնաւորաբար մեր եկեղեցական մեղեդիներուն մէջ: Այդ ազդեցութեան լաւագոյն օրինակներ են պատարագի սկիզբը երգուող «Ի կոյս վիմէն» մեղեդին, «Խորհուրդ Խորին»ը եւ շատ մը այլ շարականներ:

Ե.– Թրքական ազդեցութիւն

Մեր եկեղեցական երաժշտութեան վրայ յետագային ազդեցութիւն ունեցած է նաեւ թրքական երաժշտութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, որ դարերով մնացած է Թուրքերու տիրապետութեան տակ: Թրքական երաժշտութիւնը հայ երաժշտութեան վրայ սկսած է ազդել հետեւեալ կերպով: Հայոց մէջ հին ժամանակներէ ի վեր սովորութիւն եղած է եկեղեցական երգեր երգել ընտանեկան հանդէսներու միջոցին: Թուրքիոյ մէջ, տիրացուներ, այսինքն եկեղեցւոյ երգիչները, որ կ՚երթային երգելու մեծատուններու խնջոյքներուն, հայկական երգերը սկսան զարդարել թրքակերպ գունաւորումներով, հաճելի ըլլալու համար այդ մեծատուններուն, որովհետեւ հայ եկեղեցական երգը, իր ազնիւ ու մաքուր նկարագրով հիւրերը զուարթացնելու բնոյթ չունի, եւ այդ մեծատունները՝ Հայաստանէն հեռու, Կ.Պոլիս կամ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ, քիչ մը Թուրքերու ճաշակն ու բարքերը ընդգրկած էին: Ահա այսպէս հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը կամաց – կամաց, մեծ քաղաքներու մէջ, իր մաքրութենէն եւ ազգային նկարագրէն բան մը կորսնցուց եւ թրքական մեղկութիւնը ստացաւ:

Մեծատուններու հացկերոյթներէն այդ չարափոխումը փոխադրուեցաւ եկեղեցիներուն մէջ: Այդ մեծատունները, որ այն ժամանակաշրջանին մեր եկեղեցւոյ վարչութեան գլուխը կը գտնուէին, պարտադրեցին երգիչներուն եկեղեցւոյ մէջ երգել իրենց նախընտրած թրքական ոճով:

Հայ եկեղեցական երաժշտութեան ազգային ոճի յատկանիշներն են պարզութիւնը, մաքրութիւնը եւ բնականութիւնը: Այդ մասին լաւագոյն վկայութիւնը կու տայ միջնադարի հայ հմուտ երաժշտագէտ մը, իր ՅԱՂԱԳՍ ՁԱՅՆԻՑ գործին մէջ գրելով հետեւեալը. «Հայ եկեղեցւոյ շարականներուն մէջ, խօսքերը աւելի պէտք է գրաւեն ունկնդիրներու ուշադրութիւնը, քան երաժշտութիւնը»: Այս կը նշանակէ թէ շարականները յօրինուած էին տեսակ մը արտասանական ձեւով երգուելու համար: Հետեւաբար բոլոր զարդարանքները, որ չարափոխուած տարբերակներուն մէջ կը ծանրաբեռնեն այդ շարականները, օտարամուտ են:

Ուրիշ հայ երաժշտագէտ մը՝ Համամ Արեւելցի (Ժ. դար), կ՚ըսէ. «Եկեղեցական երգերը պէտք է երգել ո՛չ թէ ձգձգուած ձեւով մը, այլ աշխոյժ կերպով: Պէտք չէ ձայնը յանկարծ շատ բարձր հանել կամ շատ ցած իջեցնել, որովհետեւ ատիկա կրնայ աղօթքին վեհութիւնը խանգարել»:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հակառակ օտար ազդեցութիւններուն, մեր եկեղեցւոյ շարականները պահեցին հայեցի դրոշմը:

Ե. դարէն սկսեալ, հայ պատմագրութեան, փիլիսոփայական եւ դաւանաբանական գրականութեան կողքին, կը զարգանան նաեւ հայկական հոգեւոր երգերը: Աստուածաշունչը թարգմանելէ ետք, Սահակ–Մեսրոպի գլխաւորութեամբ, մեր Թարգմանիչները կ՚որոշեն հայացնել Հայ Եկեղեցւոյ ժամասացութիւնը, որ մինչ այդ կը կատարուէր յունարէն կամ ասորերէն լեզուներով: Հոգեւոր երգերը, որոնք կ՚երգուէին ընդհանուր քրիստոնէական եկեղեցիներու մէջ՝ ծէսերն ու պաշտամունքը աւելի հետաքրքրական եւ ներշնչող դարձնելու համար, չափուած ու ձեւուած էին Դաւիթի սաղմոսներու եւ Ս. Գրքի օրհնութիւններու վրայ:

Աստուածաշունչի թարգմանութենէն ետք, Ե. դարուն, կը կազմըւի Պատարագամատոյցը եւ կ՚առանձնացուին Դաւիթի սաղմոսներն ու աղօթքներու նոր հաւաքածոն՝ ժամագիրքը:

Պատարագամատոյցը պատարագի արարողութեան ծէսերու ամփոփումն է, որ կը պարունակէ աղօթքներ, հոգեւոր երգեր, քարոզներ եւ աստուածաշնչական հատուածներ: Ժամագիրքը կը պարունակէ սաղմոսներ, ալէլուիաներ, կանոններ, ժամամուտներ, աղօթքներ, ընթերցուածներ աւետարաններէ, արեւագալի երգեր եւայլն, որոնք նախատեսուած են ամէնօրեայ ժամերգութիւններու համար:

Հայ հոգեւոր երգերը ունին հետեւեալ անունները՝ տաղ, գանձ, կցորդ, շարական եւ կանոն:

ՏԱՂԵՐԸ եկեղեցւոյ արարողութիւններուն հետ չեն կապուած, այլ անոնք կ՚երգուին կրօնական դէպքերու առթիւ: Տաղերուն մէջ, տօնին կամ սուրբին յատկացուած նիւթը կը ներկայացուի աւելի մեծ ոգեւորութեամբ եւ ճոխացած երաժշտութեամբ: Օրինակ, տաղեր են «Այսօր տօն է Ս. Ծննդեան», կամ խաչին նուիրուած «Հաւիկ մի պայծառ տեսի աննման» երգերը: Տաղերու ծանօթ հեղինակներ են Գրիգոր Նարեկացի եւ Ներսէս Շնորհալի:

ԳԱՆՁԵՐԸ հոգեւոր երգերու այն տեսակներն են, որոնք կ՚երգուին եկեղեցական արարողութիւններու ժամանակ, ինչպէս նաեւ եկեղեցիէն դուրս տօներու եւ նահատակներու նուիրուած մեծարանքի ընթացքին: Ծննդեան գանձերէն են «Թագդ պարծանաց թագաւոր զօրաց» կամ յարութեան գանձերէն՝ «Արդ, լուսաւորեա, արդ փառաւորեա» երգերը:

ԿՑՈՐԴՆԵՐԸ, նախնական եկեղեցիներու մէջ, այն երգերն էին որոնք կ՚երգուէին սաղմոսներէն անմիջապէս ետք, իբրեւ փոքրիկ յաւելուածներ, թարմութիւն եւ քիչ մըն ալ կենդանութիւն հաղորդելով եկեղեցական երկարաշունչ արարողութիւններուն: Հայ հոգեւոր երգերու այս տեսակներն են (կցորդները), որ յետագային կոչուած են շարական, բառ մը՝ զոր առաջին անգամ գործածած է Ներսէս Շնորհալի, ԺԲ. դարուն:

Շարականը հայ հոգեւոր երգերու մէջ ամէնէն տարածուած եւ հարուստ տեսակն է: Իբրեւ խորհրդանշան Ս. Երրորդութեան, շարականը բաղկացած է երեք տուներէ, որոնք կ՚երգուին նոյն եղանակով:

ԿԱՆՈՆ կը կոչուի եկեղեցական յատուկ տօներու կամ անձերու նուիրուած հոգեւոր երգերու խումբը: Կանոնին մաս կազմող իւրաքանչիւր երգ կը կոչուի շարական, այսինքն՝ նոյն խումբի շարքին մաս կազմող:

Հոգեւոր երգերու հաւաքածոն կը կոչուի ՇԱՐԱԿՆՈՑ, որ ժամագրքի հետ միասին, կ՚ենթադրուի որ կազմուած է Ե. դարուն, մասնակցութեամբ Յովհան Մանդակունիի:

Ե.–Է. դարերուն հոգեւոր երգ յօրինելու կամ եկեղեցւոյ մէջ երգելու իրաւունքը սահմանափակուած չէր. ամէն մարդ կրնար այդ ընել. ժողովուրդին կը մնար ընդունիլ կամ մերժել: Այս պատճառով եկեղեցի մուտք գործած են տաղանդաւոր երգերու հետ նաեւ անճաշակ եւ անարժէք գրուածքներ: Ասկէ զատ՝ եկեղեցւոյ երգեցողութիւնը տակաւին կանոնաւորուած չէր: Յայտնի չէր թէ ո՛ր օրը ո՛ր շարականը պէտք է երգուէր: Ստեղծուած էր կատարեալ անիշխանութիւն մը, ուր ամէն մարդ իր ուզածը կրնար երգել: Այդ կացութեան մասին հետեւեալ յատկանշական դրուագը կը պատմէ Կիրակոս Գանձակեցի:

(Շար. 1)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՌՈՒԶԵՌ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Ա) ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄ

Ինչպէս ծանօթ է արդէն. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետը՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս 2006ը յատուկ կոնդակով մը հռչակած էր Հայ Դպրոցի Տարի եւ թելադրած՝ որ գաղութներու կամ թեմերու մէջ կարեւորութեամբ նկատի առնուի այդ պարագան:

Հալէպ, որ իր ծոցին մէջ կը պահէ հայկական վարժարաններու լայն ցանց մը, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 13ին արձագանգեց հայրապետական կոչին ու փառատօնային բնոյթի ձեռնարկով մը մեծարեց Հայ Դպրոցը:

Այս հանդիսաւոր ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Հալէպի Ազգ. Կիւլպէնկեան վարժարանի նորակառոյց «Գէորգ Եսայեան» սրահին մէջ, Բերիոյ Թեմի Ուսումնական Խորհուրդին կազմակերպութեամբ: Շուրջ 700 Հայեր ներկայ եղան սոյն հաւաքին ու արտայայտեցին իրենց համարումն ու սէրը՝ հայ դպրոցի առաքելութեան նըկատմամբ:

Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանեց Տիկին Հուիփ Կանանեան. Ան նըկատել տուաւ որ հալէպահայ վարժարաններու արմատները կ'երկարին մինչեւ հեռաւոր թուականներ: Հալէպ մի՛շտ ալ գուրգուրանք ցուցաբերած է իր դպրոցներուն նկատմամբ ու տեւաբար ծաղկեցուցած զանոնք: Գաղութին պատմութիւնը հարուստ է պատկառելի տնօրէններու ու նուիրեալ ուսուցիչներու անուններով:

Երբ բացուեցաւ բեմին վարագոյրը՝ այնտեղ կարգապահ շարուած էին արդէն «Մեսրոպ Մաշտոց» մանկա-պատանեկան երգչախումբի 92 երկսեռ անդամները: Երգչախումբը, որ կը վայելէ Ուսումնական Խորհուրդի հովանին, իր խմբավարին՝ Տիկին Գայեանէ Սիմոնեան – Տէրեանի ղեկավարութեամբ տակ հրամցուց 5 խմբերգներ:

Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետ Բժ. Մկրտիչ Փանոսեան ունեցաւ կարճ ելոյթ մը մասնաւորաբար ընդգծելով թէ երբեմնի մեր թիթեղածածկ դպրոցները այսօր վերածուած են շէնշող կառոյցներու: Վեր առաւ հայ դպրոցներու եզակի կարեւորութիւնը հայապահպանման գործին մէջ ու զանոնք նժարի վրայ դրաւ օտար վարժարաններու հետ, «որոնք զուտ վաճառականական հաստատութիւններ են, մինչ հայ դպրոցը ոգի՛ ներշնչող կառոյց է»:

Գործադրուած գեղարուեստական յայտագրին դերակատարները բոլորն ալ երիտասարդ ուսուցչուհիներ էին, որոնք կը պաշտօնավարեն գաղութիս հայկական վարժարաններուն մէջ: Անոնք, մերթ նուագով, մերթ ալ ընթերցումով կամ արտասանութեամբ պանծացուցին հայ լեզուն ու գովքը հիւսեցին մեր հազարամեայ մըշակոյթին: Մեկնաբանուեցան գործեր Շաւարշ Նարդունիէն, Ռուբէր Հատտէճեանէն, Նայիրի Զարեանէն և Պարոյր Սեւակէն: Դաշնակահար մեներգչուհի Բալիկ Գալէմքերեան սրահը մագնիսացուց Կոմիտասի «Անտունի»ով:

Կազմակերպիչները յարմար տեսած էին այս առթիւ պարգեւատրել Բերիոյ Թեմի տարածքին գործող հայկական բոլոր վարժարանները, անոնց յանձնելով «2006– Հայ Դպրոցի Տարի»ն խորհրդանշող յուշանուէր մը: Առ այդ, խանդավառ մըթնոլորտի մէջ մի առ մի բեմ բարձրացան Քարէն Եփփէ Ազգ. Ճեմարանի, ՀԲԸՄ-ի Լ. Նաճարեան-Գ. Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանի, Կիլիկեան ճեմարանի, Հալէպի Ազգ. Հայկազեան, Կիւլպէնկեան, Սահակեան, Ջաւարեան եւ Մեսրոպեան վարժարաններու, Կրթասիրաց միջնակարգի, Լաթաքիոյ Ազգ. Նահատակաց, Քէսապի Ազգ. Ուսումնասիրաց Միացեալ, Եագուպիէի Ազգ. Վերածնունդ, Գամիշլիի Ազգ. Եփրատ, Հասիչէի Ազգ. Մեսրոպեան, Ռագգայի Ազգ. Նուպարեան, Ռաս իւլ Այնի Ազգ. Նահատակաց, Թէլ Ապիատի Ազգ. Խորէնեան, Դամասկոսի Ազգ. Միացեալ եւ ի վերջոյ՝ Համազգայինի Հալէպի Հայագիտական Հիմնարկի տնօրէններն ու իւրաքանչիւր դպրոցէ երէց ուսուցիչ մը՝ միաժամանակ ստանձնելու իրենց ձօնուած յուշանուէրը: Այս յուշանուէրներու յանձնումի պահուն, Օր. Ֆիմի Տէր Յակոբեան բեմէն ամփոփ տեղեկութիւններ կը փոխանցէր իւրաքանչիւր դպրոցի հիմնադրութեան պարագաներուն ու ներկային մասին:

Ձեռնարկին փակման խօսքը արտասանեց Առաջնորդ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան, որ նկատել տուաւ թէ գաղութային մտահոգութիւններու «առաջնահերթութեանց առաջինը հայ դպրոցն է»: Յիշեցուց որ բոլո՛րս ալ հայ դպրոցի ծնունդ ենք ու պարտաւորութիւնն ունինք միասնական ճիգերով նոր շունչ եւ ընթացք տալու հայ դպրոցին:

Բ) ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 130–ԱՄԵԱԿԻ

Հրաչեայ Աճառեան, Հայոց լեզուի մեծագոյն մասնագէտը, ոգեկոչուեցաւ Հալէպի մէջ յոբելենական հանդիսութեամբ մը, Թարգմանչաց տօնի օրը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14ին, իր ծննդեան 130–ամեակին առիթով (1876–1953):

Շուրջ 300 հոգինոց ընտրանի մը ներկայ եղաւ ոգեկոչական սոյն երեկոյթին, որ կայացաւ ՀԲԸՄ-ի «Գ. Նազարեան» հանդիսասրահին մէջ, Հալէպահայ Մըշակութային Միութիւններու համախմբումին նախաձեռնութեամբ: Ձեռնարկը կը վայելէր հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն (որոնք ներկայ էին) հովանաւորութիւնը:

Արաբերէն լեզուով հանդիսականները ողջունեց ու Աճառեանի մասին կենսագրական հակիրճ տուեալներ փոխանցեց Մացակ Սահակեան:

Հայերէնով բացման տպաւորիչ խօսք մը արտասանեց Լեւոն Շառոյեան, որ նախ ոգեկոչեց Ե. դարու Թարգմանչաց սերունդը, ապա հարց տուաւ թէ ԻԱ. սա դարուն ո՞ւր կը գտնուի մեր մշակոյթը ու ի՞նչ պատկեր կը պարզեն այդ մշակոյթին բաղադրիչ տարրերը: Ան համոզում յայտնեց թէ հայ մշակոյթի ամբողջական կառոյցին մէջ միայն լեզուն է որ վիրաւոր է ու արիւն կը կորսնցնէ Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ հաւասարապէս: Անհրաժեշտ նկատեց զարկ տալ անթերի հայախօսութեան՝ տուներու, դըպրոցներու, ակումբներու եւ փողոցին մէջ: Այնուհետեւ, ան դիպուկ գնահատականներով ներկաներուն ծանօթացուց օրուան երկու բանախօսները:

Բեմ բարձրացող առաջին բանախօսն էր Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագրապետ Պարոյր Աղպաշեան, որ համապարփակ զեկուցումով մը անդրադարձաւ Հ. Աճառեանի լեզուաբանական, բանասիրական ու գիտական վիթխարի վաստակին բազմաթիւ երեսակներուն: Աղպաշեան, որուն բանախօսութիւնը ունկնդրուեցաւ վարակիչ հետաքրքրութեամբ, ակիզբէն իսկ նկատել տուաւ որ Աճառեան բացառիկ երեւոյթ մըն է համաշխարհային լեզուաբանութեան մէջ: Դեռ երիտասարդ տարիքին՝ յարատեւութիւն, աշխատասիրութիւն ու բծախնդրութիւն յատկանշած են զինք, դարձնելով զայն Սորպոնի մեծ հայագէտ Անթուան Մէյէի ամենասիրելի աշակերտը:

Աղպաշեան նշեց, որ հայ բարբառագիտութիւնն ու բառարանագիտութիւնը շատ նկուն պիտի մնային առանց Աճառեանի: Աճառեան հայ լեզուաբանութեան մէջ իւրայատուկ դպրոցի մը կամ հոսանքի մը հիմնադիրը հանդիսացաւ, պատճառ դառնալով որ աւելի կրտսերներ յետագային իր ուղիէն քալեն ու զարգացնեն գիտական լեզուաբանութեան ու համեմատական քերականութեան բարդ մարզերը:

Երկրորդ բանախօսը՝ հալէպահայ երկարամեայ կրթական մշակ եւ բանաստեղծ Յակոբ Զուլաքեան առաւելաբար կեդրոնացաւ Աճառեանի երկու կոթողային բազմահատոր գործերուն վրայ.– «Հայերէնի արմատական բառարան»ը եւ «Լիակատար քերականութիւն Հայոց լեզուի՝ համեմատութեամբ 562 լեզուներու»ն: «Աշխեցուցիչ» նկատելով Աճառեանի վաստակին ծանրութիւնը, Զուլաքեան շեշտեց որ իր վերոնշեալ գործերով հայ մեծ լեզուաբանը նոր հիմունքներ ու նոր գաղափարներ կը բերէ մեզի: Ան խիստ հետաքրքրական բացատրութիւններ տուաւ բառերու ստուգաբանութեան աճառեանական մեթոտին մասին ու երախտագիտութեամբ ոգեկոչեց Արարատ Ղարիպեանի, Վարագ Առաքելեանի, Մանուէլ Ասատրեանի ու Ռաֆայէլ Իշխանեանի նման հայրենի դէմքեր, որոնք ընթացան իրենց անկրկնելի ուսուցչին՝ Հրաչեայ Աճառեանի ուղիէն:

Իր բանախօսութեան երկրորդ բաժնով՝ Յակոբ Զուլաքեան ցաւով ու ցասումով արտայայտուեցաւ հայերէն լեզուին վիճակուած անմխիթար ճակատագրին մասին, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի տարածքին: Նշեց, որ մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան խափանումը Հայաստանի մէջ՝ երկփեղկած է ազգը: Արեւելահայերէնը խճողուած է օտար անհամար բառերով, իսկ արեւմտահայերէնը կ'ապրի իր մայրամուտը, քանի Սփիւռքը չի յաջողիր տէր մնալ իր լեզուին: Մաղթեց, որ ցանկալի օր մը «մեսրոպեան ուղղագրութիւնը փաթթէ մեզ՝ որպէս մէկ ժողովուրդ»:

Յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն անունով՝ ձեռնարկին եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան, որ գնահատանքի իր արտայայտութիւններուն մէջ յայտնեց թէ կարեւոր իրագործումները մի՛շտ ալ անհատական ճիգերու արդիւնք եղած են: Խօսելով Աճառեանի մասին, Շահան Եպիսկ. ցաւ յայտնեց որ անոր մեծղի վաստակը դըժբախտաբար? թէ ծանօթացուած չէ օտար գիտնականներուն: Իսկ հայ իրականութեան մէջ՝ Աճառեան դեռ կը մնայ մեծ անծանօթներու շարքին:

Գ) ԹԷՈԴԻԿԻ «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ»ՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Անցնող Ցունիսին, Հալէպի մէջ, Մեծ Եղեռնի վերապրող մտաւորականներէն Թէոդիկի համբաւաւոր «Ամէնուն Տարեցոյցը»ի շարքին Ա. հատորին վերահրատարակութեամբ՝ ազդանշանը տրուած էր հրատարակչական եզակի ու շատ կարեւոր նախաձեռնութեան մը:

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը իր սեփական մատենաշարով որոշած էր հերթաբար վերահրատարակել 19 հատորներէ բաղկացեալ «Տարեցոյց»երու այն աքանչելի շարքը, զոր Թէոդիկ կազմած ու լոյս ընծայած էր 1907–1929, առաւելաբար Պոլսոյ մէջ (աւելի ուշ ալ՝ Եւրոպայի զանազան ոստաններ), օրինակելի հետեւողականութեամբ ու անկասելի նուիրումով:

Հրապարակի վրայ հազուադէպօրէն գտնուող այս թանկարժէք շարքին Ա. հատորին (1907) վերերեւումը, օրին, գնահատական տողերով արձագանգ գտած էր հայ մամուլին մէջ:

Հիմա, հրապարակ հանուած է արդէն Բ. հատորը (1908), որ արտաքին տարազաւորումով ճի՛շդ նմանօրինակն է իր նախորդին.– գեղակազմ սրճագոյն կաշեկազմ կողք, դեղնորակ ընտիր թուղթ եւ տպագրական հարազատ վերարտադրութիւն:

Հատորը լոյս տեսած է Հալէպի «Կիլիկիա» հրատարակչատունէն՝ (www cilprint@scs-net.org): Հրատարակելի ամբողջ շարքին խմբագրական աշխատանքն ստանձնած է հալէպահայ գրող ու բանաստեղծ Լեւոն Շառոյեան, որ իբրեւ յաւելուած՝ Տարեցոյցին կցած է անձնանուններու, տեղանուններու եւ բովանդակութեան առանձին ցանկեր, որոնք գոյութիւն չեն ունեցած պոլսական մայր օրինակներուն մէջ:

1908ի այս Տարեցոյցին վերահրատարակեալ օրինակը, յաւելուածական բաժիններով մէկտեղ կը բաղկանայ 416 էջերէ: Թէոդիկ այստեղ մէկտեղած է բազմաթիւ առանձին նիւթեր, որոնք հաւասարապէս կրնան հետաքրքրել երիտասարդներն ու երէցները, համեստ ընթերցողներն ու գրագէտները, բանաստեղծներն ու պատմութեան սիրահարները: Ժողովրդային խնկական «բարձի գիրք» մը, որ մեզ ետ կը տանի մինչեւ հարիւր տարի ու կ'ապրեցնէ Պոլսոյ երբեմնի գրական շէն կեանքի երազային մթնոլորտը:

Կ'ակնկալուի, որ շարքին Գ. հատորը (1909) լոյսին գայ մինչեւ տարեվերջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ամառ երեկոները, ես ու ընկերներս սովորութիւն ունէինք ուղղուիլ դէպի Ազգ. գերեզմանատուն. կանգ կ'առնէինք այս կամ այն գերեզմանաքարին քով, կը կարդայինք, կ'ընդօրինակէինք վրայի դրոշմուած վերտառութիւնը, որպէս թէ ոտանաւորագրութեան վարժութիւններս զարգացնելու: Անգամ մը փոքր քարի մը վրայ կարդացի հայատառ թուրքերէնով շարագրուած չորս տող բան մը, որ ուշադրութիւնս գրաւեց եւ կեցայ ընդօրինակել զայն, որ էր,

«Քիմսէ տէմէսին քի պէն իմ
Պէն սէօյլէտիմ քի պէն իմ
Հէր քիմ քի տէրսէ քի պէն իմ
Օլուր նիճէ քի պէն իմ»,

«Մարդ թո՛ղ չըսէ, թէ ես եմ
Ես ըսի թէ ես ես եմ
Ով որ կ'ըսէ թէ ես եմ
Կ'ըլլայ ինչպէս որ ես եմ»:

Ընդօրինակութիւնս հա՛զիւ աւարտած էի, եւ էս դարձայ, տեսայ որ ծերուկ մարդ մը կեցեր գլխս կը դիտէր. «Ի՞նչ է գրածդ օղուլ» հարցուց. «Աս տեղ թաղուածը գիտածի՞նդ է» յարեց. «Ո՛չ հայրիկ» պատասխանեցի. «Վրայի գըրուածքը շա՛տ աղուոր գտայ անոր համար ընդօրինակեցի» եղաւ խօսքս: Եւ ահա սկսաւ ճառաբանել. «Աս քարին տակինը 30, 32 տարու կտրիճ մ'էր, ամէն մարդ անիկա կը ճանչնար. պալըխճի Մօսիկ կ'ըսուէր. ծունին փուքին կուրծք տալով կ'ելլար ծուկ բռնելու, ամա շատ կը խմէր, քար ու տէր կը մարսէր. ես չեմ մեռնիր կ'ըսէր ու կ'ըսէր. օրին մէկը ճանճ մը խածեր էր ճիտը. ուռեցուտեցաւ, երեք օր չի քշեց, մեռաւ, Աստուած ձեզ պահէ. սանկ տղայ մն էր աս քարին տակինը», ըսաւ ու հառաչանքով մեկնեցաւ:

Ծերուկին ետեւէն նայեցայ ու դարձայ նորէն կարդալ այդ թուրքերէն տապանագիրը, որ իր համառօտութեամբը, մեծիմաստ խրատներ կը պարունակէր.անձնագովութեան, սնապարծութեան, եւ այլ նման թերութիւններու դէմ բողոքարկու պատուիրան մ'էր, որ անբաժան կը մնայ մօքէս պատանեկութեան օրերէն ի վեր, եւ կը յիշեմ միշտ այդ ծերուկին պատմութիւնը:

Ազգային գերեզմանատունը ծերերու ժողովատեղին էր, ծերակուտականներու հաւաքոյթի վայրը կ'ըսէինք. եւ մենք կը մօտենայինք այդ ծերերուն, կը սիրէինք լսել անոնց զրոյցներն ու խօսակցութիւնները. օր տեսած մարդիկ էին, տարիքնին առած. մէկը ենիչէրիներէն կը ճառէր, ուրիշ մը սուլթան Մահմուտէն կամ Գազէզ Ամիրայէն, եւ այդպէս օրերնին իրիկուն կ'ընէին ու կը դառնային իրենց տեղերը:

Այսպիսի ծերերէն խումբ մ'ալ իրենց հաւաքատեղի ունէին Ս. Խաչ եկեղեցւոյն ծառազարդ ընդարձակ բակը, ուր կը նստէին մինչեւ երեկոյեան ժամերգութեան սկիզբը, եւ նոյն խօսակցութիւններով իրենց ժամերը կ'անցընէին:

Շատ զուարճալի ասութիւններ երբեմն կ'ունենային: Շաբաթ երեկոյ մը երբ «Լոյս զուարթ»ի մեզ կ'առաջնորդէին, մենէ երկու-երեք ընկեր մօտեցանք իրենց, հին օրերու պատմութիւններ լըսելու, երբ մէջերնուն մէկը չգիտեմ ի՞նչ էր տեսած, սկսաւ բարձրաձայն գոչել. «Տէր ողորմեա, ալլահ, ալլահ, աս ինչ օրերու հասանք. աս ճահիլներուն երեսէն շատ փորձանքներ պիտի գան մեր գլխուն. պէ՛ աղպար, պաստոն մը ունէինք էխտիեար մարդիկ, ճահիլները առին, մօրուք մը ունէինք, առին: Հիմա ալ մեր կէօզլիւկին աչք տնկեցին, քիթերնուն վրայ ան ալ անցուցին. անդին ի՞նչ մընաց: Եղլամ ժամս երթամ» ըսաւ ու քիթը բերանը կախ մտաւ եկեղեցին:

(Շար. 93)

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
H i v e r : du 17 au 24 février 2007
S é j o u r s d e j u i l l e t e t a o û t 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA**
 (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

A N N E E D E L ' A R M E N I E

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

(Շար. Ա. էջէն)

ւորներ (մէկը ապա մեռած է) եւ եօթը բնակիչներ։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ կառավարութիւնը այլեւս դիմող պարսիկ միասեռականներուն ապաստան պիտի չնորհէ, յայտարարած է Գաղթի նախարարուհին։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահ կրնայ ըլլալ ամերիկացի Նոպէլեան դափնեկիր Էլի Վիզէլ, յաջորդելու համար Մոշէ Քացաւի, որ բռնաբարութեան, սեռային հալածանքի եւ կաշառակերութեան ամբաստանութիւններու ենթակայ է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ձախ արմատականները նախընտրեցին առանձին թեկնածու չըներկայացնել (Թոպիրա թեկնածու էր) եւ զօրավիգ ըլլալ ընկերվարական թեկնածուին։ Համայնավարներն ալ Մարի-Ժորժ Պիւֆէն ընտրեցին, որ պիտի առաջարկուի «ձախի ձախ»ին, 2007ի համար։

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

Ֆ Ո Ւ Թ Պ Ո Լ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները։

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00։

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

Պ Ա Ս Ք Է Թ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են։

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30։

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են։

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի սկաուտութեան։

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսիի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս։

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը։

Հանրակառքի ժամեր.–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աշտարակ Հրապարակէն։

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans.

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14։

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

T H E A T R E

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théatral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վեթերան ընկերուհի Սիրվարդ Ճամուզեանի մահուան առթիւ, Ճամուզեան եւ Գույումճեան ընտանիքներուն։

Այս առթիւ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Ճամուզեան ընտանիք 400 Եւրօ, Գույումճեան 100, Սէ.էՐ.էՍ.էՖ. 80, Փիէթրի 50, Սոնիա Փիլիկեան 30, Տիրիքեան 25, Ճառայեան 40, Մարի Պէրպէրեան, Ժիրայր Շալճեան, Տէյիրմէնճեան 30ական, Ռոպէր Տէյիրմէնճեան 50, Սեդա Սիմոնեան 30, Արեւիկեան 150, Պօչ 50, Տէր-Կարապետեան, Գասպարեան, Ֆըրնըզեան, Տիւլկիւրեան 20ական։

Մասնաճիւղը Մանուկ Արծիւեանի մահուան առթիւ ստացած է.– Սոնիա Փիլիկեան 30, Փիէրի 50 Եւրօ։

□

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par Monseigneur
GREGOIRE GHABROYAN,
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80
de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne —
Séjour: Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաշճեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, ակումբին հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն։

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25

MERCREDI
25 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82 ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.561 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.561

ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԵՐԸԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆԻ ՄԷՋ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՇԱՀԵԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

ՀԱՄԱՐՁԱԿ ՈՒՂԵՐՁ, ԶՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՉՀԱՍԿՑԱՒ

Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վ. Օսկանեան շահեկան հետեւեալ յօդուածը ստորագրած է թերթին Հոկտ. 19ի թիւին մէջ.–

Հայաստան պէտք է ուրախ ըլլայ անցեալ շաբաթ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ օրինագիծին ընդունմամբ, որ Ի. դարու սկիզբը Օսմանեան կայսրութեան կողմէ իրագործուած Հայերու Ցեղասպանութեան հերքումը յանցագործութիւն կը համարի։

Ֆրանսայէն եկող ուղերձը յստակ է. քանի դեռ Թուրքիա կը հրաժարի բացէ ի բաց նայելէ իր սեփական անցեալին, ուրիշներ ստիպուած են ատիկա ընելու։ Միւս կողմէ, եթէ Թուրքիա սկսի քայլեր առնել ճանաչման եւ հաշտութեան դժուարին ճամբուն վրայ, ատիկա առիթ կ'ընծայէ միւսներուն, որպէսզի քաշուին եւ թոյլ տան գործընթացներուն սեփական հունով զարգացումին։

Աւոր փոխարէն ցաւով կը նկատենք, որ Թուրքիա չուզեր հասկնալ այս զօրեղ ուղերձը։ Կը շարունակէ ինքզինք պաշտպանել առասպելներով, փախչիլ անցեալէն եւ ատով իսկ խուսափիլ ապագայէն։

Հետեւելով Թուրքիոյ մէջ պատահած արձագանգներուն, կարելի է ըսել որ անազնուութիւն է, երբ երկիր մը, որ չի թոյլատրեր ազատ խօսքը եւ քրէօրէն պատժելի կը դարձնէ իր իսկ (հետեւաբար՝ նաեւ մեր) պատմութեան որոշակի մասերու ուսումնասիրութիւնն անգամ, այդքան վրդովում դրսեւորէ օրէնքի մը հանդէպ, որ քրէօրէն պատժելի կը նկատէ այդ նոյն պատմութեան ժխտումն ու հերքումը։

Ի վերջոյ, փաստացի, դժուարին բանավէճը Թուրքիոյ մէջ է որ պէտք է տեղի ունենայ, այլ ոչ թէ՝ Ֆրանսայի, կամ Զուիցերիոյ։ Թուրքիոյ մէջ է, որ ազատ ու անկաշկանդ երկխօսութեան կարիքը կը զգացուի, ինչ որ բացարձակապէս բացակայ է։ Անոնք, որոնք կը գոչեն «Պատմութիւնը թողեցէք պատմաբաններուն», կը փակեն պատմաբաններուն բերանը։

Միեւնոյն ժամանակ, Թուրքիա կրքոտ կերպով կը մերժէ երրորդ երկրի մը ներգրաւումը քննարկումներուն, որոնք իրականութեան մէջ տեղի պէտք է ունենան Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ։

Ոչ ոք աւելի քան Հայերը, կը փափաքին որ այս երկխօսութիւնը տեղի ունենայ։ Այնուհանդերձ, Թուրքիա անկարելի դարձուց նման փոխանակումներ մեր երկու ժողովուրդներուն եւ պետութիւններուն միջեւ։ Խօսքի սահմանափակումներէն զատ՝ մեր սահմաններն ալ կը շարունակեն մնալ փակ։ Մեր երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ալ չկան։

Այլ խօսքով, անցեալի փորձառութիւններուն քով նորերու կուտակման, նոր յիշողութիւններու, նոր գործակցութեան համար որեւէ կարելիութիւն չկայ։ Փոխարէն, կան ապահովութեան շարունակող մտահոգութիւններ դրացիի մը հանդէպ, որ չէ մերժած այդպիսի պետական բռնութիւնը։

Այնքան ատեն որ Թուրքիա կը շարունակէ ինքզինք անկիւն դնել, կը կաշկանդուի տարածաշրջանի ապագան եւ ատիկա կ'ազդէ թէ՛ իր, թէ՛ մեր ժողովուրդին վրայ։ Աւելին, այն ծայրայեղականները, որոնք լաւ կը գիտակցին հանդուրժողականութենէն, լայնամտութենէն ու մերձեցումէն բխող մեծ վտանգներուն ու անոնց գինին, այդ երեւոյթէն աւելի կը քաջալերուին։

Մենք աշխարհի միակ դրացի երկիրները չենք, որոնք իրենց յարաբերութիւններուն մէջ հարցեր ունին։ Բայց քանի կողք կողքի կ'ապրինք, պէտք է կամենանք ու պատրաստ ըլլանք անցեալը յաղթահարելու։

Ֆրանսայի կողմէ Ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան սկզբունքի ճանաչումը հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիներուն՝ Ցեղասպանութենէն վերապրածներու շառաւիղներուն կը վերադարձնէ այն արժանապատուութիւնը, որմէ զրկուած էին Թրքական կառավարութեան այն պնդումներուն պատճառով, թէ այն փորձութիւնները զորս իրենք ապրած են, չափազանցուած առասպելներ են։

Կասկած չկայ, որ եթէ «ցեղասպանութիւն» բառը 1915ին գոյութիւն ունենար, կը գործածուէր աշխարհի ամէն կողմը հրապարակուող թերթերու հաբերատու յօդուածներէն իւրաքանչիւրին մէջ։ Տեսէք, թէ որքան յաճախ ան կը գործածուի այսօր նկարագրելու համար իրադարձութիւններ ու դէպքեր, որոնք իրենց ծաւալով ու սպանդի տարողութեամբ շատ աւելի փոքր են։

Երբ կառավարութիւնը կ'որոշէ ձերբազատիլ իր իսկ բնակչութենէն՝ քաղաքական խնդիր լուծելու նպատակով, ատիկա ցեղասպանութիւն է։ 1913 – 1916 Թուրքիոյ մօտ ԱՄՆ դեսպանը՝ Հենրի Մորկընթաու «ազգի սպանութիւն» կոչած է այն, ինչ որ ականատես եղած էր։ Ուրիշներ զայն «ցեղի սպանութիւն» կը կոչէին։ Այդպէս կը կոչէին, որովհետեւ դեռ գոյութիւն չունէր ցեղասպանութիւն բառը։

Օսմանեան կառավարիչները գահընկէց ընողները, ժամանակակից Թուրքիոյ առաջին ղեկավարները, ներառեալ Քէմալ Աթաթիւրքը, իրականութեան մէջ այս յանցագործութիւնները կատարողները զինուորական դատարանով դատապարտման ենթարկեցին։ Այսօրուան Թուրքիոյ հանրապետութիւնը, որ ժառանգած է իր հիմնադիրներու ազգայնականութիւնը, բայց ոչ՝ անոնց յիշողութիւնը, անասելի գումարներ կը ծախսէ համոզելու համար աշխարհը, որ այդպիսի բան չէ պատահած։

Եւ ոչ միայն գումարներ։ Այսօր պատմութիւնը ժխտելու ու նորովի գրելու անոնց շարունակուող յամառութիւնը անոնցմէ ժամանակ կը խլէ եւ կը վնասէ իրենց հեղինակութեան։ Այսօրուան Թուրքերը չեն կրեր ոճրագործներու մեղքը, եթէ վերջիններս չպաշտպանեն եւ անոնց հետ նոյնանալու ընտրութիւնը չկատարեն։

Քաղաքական իրականութիւն է, որ թէ՛ Թուրքիա, եւ թէ՛ Հայաստան գոյութիւն ունին այսօր միջազգային հանրութեան շրջանակին մէջ՝ իրենց ներկայի սահմաններով։ Քաղաքական իրականութիւն է որ դրացիներ ենք։ Քաղաքական իրականութիւն է այն, որ Հայաստանը Թուրքիոյ ապահովութեան վտանգ չի սպառնար։ Եւ ի վերջոյ, իրականութիւն է, որ այսօրուան Հայաստանը այսօրուան Թուրքիոյ կոչ կ'ընէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու։

Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու համար որեւէ նախապայման չէ ներկայացուցած։ Ոչ ալ Հայաստան դէմ է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան։ Մենք պիտի փափաքէինք, որ Թուրքիա լրացնէր Եւրոպական Միութեան բոլոր չափանիշները, պիտի փափաքէինք, որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամ դառնար, որպէսզի մեր սահմանները բացուէին եւ մենք կարենայինք համագործակցիլ ապահով բարգաւաճ տարածաշրջան կառուցելու գործին մէջ։

Մենք կրնանք միայն ենթադրել, որ Եւրոպան կ'ակնկալէ Թուրքիայէն, –որ լրջօրէն կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան–, որ ան հաշտուի իր անցեալին հետ։ Թուրք հանրութեան մէջ քիչ են անոնք որոնք սկսան ներքին զննումի ուսումնասիրման դժուարին գործընթացը։ Մենք միայն կրնանք ողջունել այդ գործընթացը։

Էական է, որ միջազգային հանրութիւնը օրէնքները չշրջանցէ, կուրօրէն չվերաբերի, իր չափանիշներու եզրը չիջեցնէ, այլ փոխարէն շարունակաբար իր ձեռքը մեկնէ, անցեալը յաղթահարելու իր օրինակը, իր պատմութիւնը տրամադրէ, որպէսզի Հայերն ու Թուրքերը, բոլոր Եւրոպացիները առաջ ընթանան նոր պատմութիւն կերտելու ճամբով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 23ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է Բելառուսիոյ վարչապետ Սերգէյ Սիդորսկին, որ պաշտօնական այց մը կը կատարէ Հայաստան։ Խօսակցութիւններ եղած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները սերտացնելու ուղղութեամբ եւ այդ առընչութեամբ Բելառուսիոյ վարչապետին այցելութիւնը կարեւոր նպաստ կրնայ բերել։ Յետագային փոխանակումները աւելի զարկ կը ստանան։ Վարչապետը այցելած է նաեւ Ծիծեռնակաբերդ։

ՄԱՅԻՍ 3Ի ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական կողմը Միջազգային Օդանաւային Կոմիտէին ներկայացուցած է Մայիս 3ին Երեւան – Սոչի գիծը սպասարկող «Ա.–320» օդանաւին ջախջախման պատճառներուն նախնական եզրակացութեան վերաբերող տուեալներն ու դիտողութիւնները։ Այս մասին, Հայաստանի կառավարութեան առընթեր Օդային քաղաքացիական բաժնի վարչութեան կոմիտէի մամուլի պատասխանատուն՝ Գայեանէ Դաւթեան յայտնած է որ Միջազգային Օդանաւային Կոմիտէն հայկական կողմի փաստաթուղթերը կցած է նախնական եզրակացութեան։ Այդ եզրակացութիւնները կրնան հրապարակուիլ միայն Միջազգային Օդանաւային Կոմիտէին արտօնութեամբ։

ՀԱՅ ՄԸ ԵՒՍ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Այս անգամ Ս. Պետերբուրգի մէջ է որ սպաննուած է Բելգորոդի մարզի բնակիչ՝ Հենրիկ Վարդապետեան, 46 տարեկան։ Չորս տարի է որ Ս. Պետերբուրգ կ'ապրէր եւ շինարարութեամբ կը զբաղէր։ Խանութէն վերադարձի ճամբուն վրայ է, որ երկու անհատներ երեք անգամ կրակ բացած են իր վրայ։ Լրատուական աղբիւրներու համաձայն, Վարդապետեան Ռուսաստանի քաղաքացի էր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ Չինաստան մեկնեցաւ Հոկտեմբեր 24ին, չորս օրուան այցելութեան մը համար եւ այդ պատճառաւ նախարարաց խորհուրդի նիստը տեղի ունեցաւ նոյն առաւօտուն, փոխանակ Հոկտ. 25ի։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութեան մաս կը կազմէ ծայրայեղ աջ Իսրայէլ Պէյթէնու կուսակցութիւնը, ինչ որ շատ աւելի դժուար պիտի դարձնէ Պաղեստինցիներու հետ յարաբերութիւնները, քանի կուսակցապետը՝ Ա. Լիպէրման կ'ուզէ նոյնիսկ որ Այսրյորդանանի կարգ մը գաղթավայրեր կցուին Իսրայէլի։ Օլմերթ, որ տկարացած էր Լիբանանեան պատերազմին պատճառաւ, այս ձեւով կը ջանայ երկարաձգել համախմբման իր կառավարութեան կեանքը։

ԻՐԱՔԻ մէջ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ ամէնէն աւելի ծանրակշիռ կացութիւնը կը տիրէ Պաղտատէն 356 քմ. հարաւ գտնուող Ամարա քաղաքին մէջ, ուրկէ քաշուած են Բրիտանացիները։ Ինչ որ աւելի վտանգաւոր է հոս, այն է որ համայնքը ամբողջովին շիի է եւ բախումները կը պատահին իրենց միջեւ, մինչ յարանուանական այլ կռիւներ, աւելի «բնական» կը նկատուին (շիի–սիւննի, արաբ–քիւրտ)։ Ամարայի մէջ, մրցակցութիւն մը կայ Մեհտիի բանակին եւ ալ-Պատր քաղաքազօրքին միջեւ։ Արդէն իսկ 24 մեռեալ եւ 150 վիրաւորներ կան, ինչ որ ստիպած է Իրաքի կառավարութիւնը լուսարդել հաստատելու։ Քաղաքացիական պատերազմ մը անհաւանական չի թուիր։

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ իշխանութիւնները յայտարարած են Հոկտ. 22ին, որ 4 հոգի մեռած է (52, 67, 70 եւ 75 տարեկան) գրիպի դէմ պատուաստուելէ քանի մը ժամէն մինչեւ վեց օր ետք։ Պատուաստը ներածուած էր Ֆրանսայէն եւ կը կոչուէր Սանոֆի Փասթէօր Վաքսիկրիփ։ Առողջապահութեան նախարարը որոշած էր դադրեցնել հակագրիպ բոլոր պատուաստումները, ով որ ալ ըլլայ հայթայթողը։ Ստոյգ չէ որ մահերը հետեւանք ըլլան պատուաստին եւ այդ պատճառաւ քննութիւն բացուած է։

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ»ու

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Անգամ մը Ներսէս Շինող կաթողիկոս (է ·դար) Վարդավառի տօնին ներկայ կ'ըլլայ Բագաւանի մէջ: Իրեն ընկերացող կրօնականները կ'երգեն տօնին պատշաճ շարականը եւ կը սպասեն, որ դիմացի դասը շարունակէ յաջորդ տունը երգել: Միւս դասը, սակայն, բոլորովին անծանօթ այդ երգին, կը կարկամի ու կը լռէ: Կը փորձէ ուրիշ շարական մը երգել. Նոյն պատմութիւնը: Արարողութիւնը կը խանգարուի եւ տեղի կ'ունենայ անհաճոյ իրարանցում մը: Այս միջադէպը պատճառ կ'ըլլայ, որ կաթողիկոսը մասնաւոր եկեղեցական ժողով մը գումարէ՝ վերաքննելու համար բոլոր շարականները եւ տնօրինելու համար տօնական օրերուն յատուկ երգերը:

Ժողովը կը գումարուի 645 թուականին, մասնակցութեամբ 17 եպիսկոպոսներու եւ բազմաթիւ վարդապետներու: Անի գաւառի դպրեվանքի առաջնորդ Բարսեղ եպիսկոպոսին (ծանօթ՝ Ճոն մականունով) կը յանձնուի շարականները զտելու, դասաւորելու եւ արարողութիւնները կանոնաւորելու գործը: Բարսեղ Ճոն եպիսկոպոս կը խմբագրէ Յովհան Մանդակունիի կազմած Շարակնոցը, անկէ դուրս կը հանէ 270 շարականներ, իսկ մնացեալը, որ կը կազմէ մեծ հատոր մը, կը կոչուի Ճոնընտիր շարակնոց ,այսինքն Ճոնի կողմէ ընտրուած շարականներու գիրք: Դուրս մնացած շարականները կը կոչուին Պարականոն շարականներ:

Յետագային, Ստեփանոս Սիւնեցի (Ը. դար) կը դասաւորէ մեր Եկեղեցւոյ կանոնները, լրացնելով Բարսեղ Ճոնի բարենորոգումը:

Տեսանք թէ կանոն կը կոչուի եկեղեցական յատուկ տօներու կամ անձերու նուիրուած հոգեւոր երգերու խումբը: Մեր եկեղեցական կանոնը կազմուած է 8 եւ երբեմն 9 մասերէ.

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՐՑ
ԳՈՐԾՔ
ՄԵԾԱՑՈՒՍՑԷ
ՈՂՈՐՄԵԱ
ՏԷՐ ՅԵՐԿՆԻՑ
ՄԱՆԿՈՒՆՔ
ՃԱՇՈՒ
ՀԱՄԲԱՐՁԻ

Այս 9 մասերէն առաջին 7ը կ'երգուին առաւօտեան ժամերգութեան ընթացքին, Ճաշու շարականը՝ կէսօրին, իսկ Համբարձին՝ երեկոյեան: Ամէն մէկ կանոնէ առաջ կ'երգուի համապատասխան սաղմոսը, որուն կը յաջորդէ շարականը, իբրեւ կցորդ անոր:

Կանոններուն հետ Ստեփանոս Սիւնեցի կարգաւորած է նաեւ անոնց եղանակներուն ձայները, որոնք ծանօթ են կարգ ութ ձայնից անունով, որ ունի հետեւեալ անուններու շարքը.

Առաջին Ձայն – ԱՁ
Երկրորդ Ձայն – ԲՁ
Երրորդ Ձայն – ԳՁ
Չորրորդ Ձայն – ԴՁ

Այս չորս բուն ձայները ունին իրենց արբանեակ ձայները եւս, որոնք կը կոչուին կողմ.

Առաջին Կողմ – ԱԿ
Երկրորդ Կողմ – ԲԿ
Երրորդ Կողմ – ԳԿ
Չորրորդ Կողմ – ԴԿ

Մեր եկեղեցական երգեցողութիւնը շատ հարուստ է նաեւ զանազան ծիսական արարողութիւններու յատկացուած շարականներով եւ տաղերով: Այդ մարզին մէջ եւս դարերով անորոշութիւն տիրած է: Մկրտութեան, թաղման, պսակի եւ այլ ծէսերու ժամանակ երգուած է ինչ որ եղած է.– սաղմոս, շարական, տաղ եւ այլն –, ստեղծելով խառնակ վիճակ մը: Այս կացութեանս վերջ տալու համար պաշտօն տրուած է Մաշտոց Եղիվարդեցի կաթողիկոսին, որ 870 թուականին վերջնական կերպով դասաւորած է բոլոր ծէսերուն աղօթքները, կարդացուելիք Աւետարանները, երգերը եւ կատարուելիք ծէսերու նկարագրութիւնը: Այդ բոլորը ամփոփուած է հատորի մը մէջ, որ կը կոչուի ՄԱՇՏՈՑ եւ որ մինչեւ այսօր կը ծառայէ իբրեւ ուղեցոյց այս կամ այն ծէսի համար:

Հոգեւոր երգերու ամէնէն հարուստ տեսակը կը համարուին շարականները, որոնց հեղինակներուն մասին շատ համառօտ տեղեկութիւններ կան մեր Շարակնոցներուն մէջ: Յիշատակարաններ, բացի Սահակէն ու Մեսրոպէն, կը մատնանշեն անուններ՝ Մովսէս Քերթող, Ստեփանոս Սիւնեցի, Յովհան Մանդակունի, Կոմիտաս կաթողիկոս եւայլն, իբրեւ յօրինողներ:

Շարականները, որոնք լայնօրէն տարածուած եւ զարգացած էին Ե.–Է. դարերուն, անկում կ'ապրին Ը.–ԺԱ. դարերուն: ԺԱ.–ԺԲ. դարերուն կրկին կը ծաղկի եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը եւ կը հասնի զարգացման իր գագաթնակէտին, շնորհիւ Յովհաննէս Պլուզի, Գրիգոր Վկայասէրի, Ներսէս Լամբրոնացիի եւ յատկապէս Ներսէս Շնորհալիի շարականներուն: ԺԳ.–ԺԵ. դարերուն կը դանդաղի շարականներու զարգացումը եւ ի վերջոյ կը դադրի ԺԵ. դարուն, երբ Վերածնունդի գաղափարներու ազդեցութեան տակ այլեւս աւելորդ կը դառնայ հոգեւոր երգերու բարգաւաճումը:

Հայ հոգեւոր երգերու իբրեւ աղբիւր ծառայած են Հին եւ Նոր Կտակարանները, ինչպէս նաեւ հայ ազգային մատենագրութիւնը, պատմութիւնը, հոգեւոր եւ աշխարհիկ անուանի դէմքերու կեանքը, աւանդութիւնները, հերոսական դէպքերը եւայլն:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Շարակնոցի պարունակած տաղերու, գանձերու, շարականներու հեղինակներ են շուրջ 20 եկեղեցականներ եւ աշխարհիկ շարականագիրներ, որոնցմէ ամէնէն հռչակաւորներն են եւ շատ շարականներ գրած են Մեսրոպ Մաշտոց, Սահակ Պարթեւ, Մովսէս Խորենացի, Յովհան Մանդակունի, Ստեփանոս Սիւնեցի, Ներսէս Լամբրոնացի, Ներսէս Շնորհալի եւ ուրիշներ:

Առաջին շարականագիրը կը նկատուի հայկական գիրերու գիւտարարը՝ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ, որուն կը վերագրուին աւելի քան 100 շարականներ, որոնց մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն ապաշխարութեան երգերը, որոնք մաս կը կազմեն Հարց, Ողորմեա եւ Տէր Յերկնից կոչուող շարականներու տեսակներուն:

Մաշտոցի յօրինած շարականներուն պսակը կը կազմեն Ողորմեաները, որոնք գրուած են զգացական ուժեղ շունչով: Ան իբրեւ մոլորուած ոչխար մը, սարսափած վերջին դատաստանի գաղափարէն, մարդասէր Աստուծմէ կը խնդրէ բանալ իր ողորմութեան դուռները եւ ներել բազմաթիւ մեղքերը, որոնք աւելի ծանր են քան ծովուն աւազը:

Ինքնամեղադրումի աղաչական այս մօտեցումը Մաշտոցէն ետք շարունակեցին յաջորդ շարականագիրները, իսկ միջնադարու հայ մեծագոյն դէմքի՝ Նարեկացիի վրայ անիկա ունեցաւ այնպիսի հզօր ազդեցութիւն մը, որ նպաստեց «Մատեան Ողբերգութեան»ի յայտնագործումին:

Ե. դարու երկրորդ շարականագիրը ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ է, որուն կը վերագրուին Աւագ Շաբթուան արարողութիւններու շարականները, որոնց նիւթը առնուած է Աւետարանէն եւ որոնք Նոր Կտակարանը ուսուցանելու նպատակ ունին: Աւելի քան 20 շարականներու միջոցով Սահակ Պարթեւ ներկայացուցած է Քրիստոսի մուտքը Երուսաղէմ, ապա, Աւագ Հինգշաբթի օրուան արարողութիւնները՝ տնօրէնութեան մինչեւ Քրիստոսի մատնութիւնն ու մահը, Աւագ Ուրբաթ օր՝ Քրիստոսի թաղումը, եւ վերջապէս՝ Կիրակի, յարութիւնը:

Ե. դարու երրորդ շարականագիրն է մեր պատմահայրը՝ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ, որուն կը վերագրուին տէրունական տօներու վերաբերեալ 44 հոգեւոր երգեր, որոնցմէ հռչակաւոր են Աւետեաց, Ծննդեան Կանոնի շարականները, յատկապէս՝ Մեծացուսցէները: Խորենացիի ամէնէն ծանօթ շարականներէն մէկն է «Խորհուրդ մեծ եւ քանչելի» երգը, որ իր պարզութեամբ արժանացած է մեծ ժողովրդականութեան եւ երգուած է նաեւ եկեղեցիէն դուրս: Այս շարականով Խորենացի կը փառաբանէ Քրիստոսի ծնունդը եւ կ'աւետէ ամբողջ աշխարհին՝ ցնծութեամբ ողջունելու մարդացած Աստուծոյ դալուստը:

Ե. դարու վերջին շարականագիրն է Մաշտոցի աշակերտներէն՝ ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ, որ Շարակնոցի եւ Ժամագիրքի կազմութեան աշխատանքներով զբաղելուն առընթեր, յօրինած է նաեւ 17 շարականներ՝ Վարդավառի, Թարգմանչաց եւ Հռիփսիմեանց տօներուն առթիւ:

Զ. դարու շարականագրի անուն մեզի չէ հասած:

Է. դարուն կը ճառագայթէ մեծ բանաստեղծ եւ երաժիշտ ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ անունը, որ անմահացած է հռչակաւոր «Անձինք նուիրեալք» շարականով, Հռիփսիմեանց կոյսերու յիշատակին նուիրուած: Կոմիտաս Աղցեցի, 615 թուականին, կաթողիկոսական աթոռ բարձրանալէ ետք, կ'որոշէ նորոգել եւ իր անշուք վիճակէն դուրս հանել Հռիփսիմեանց կոյսերուն նուիրուած համեստ վկայարանը: Հին վկայարանը քանդելու ընթացքին կը գտնուին Հռիփսիմէի նշխարները, որոնց ճիշդ տեղը մինչ այդ յայտնի չէր, թէեւ գիտէին որ վկայարանին տակն էր: Կոմիտաս կաթողիկոս անձամբ կը քննէ զայն եւ կը տեսնէ որ տապանը կը կրէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Ս. Սահակ Պարթեւի կնիքները: Գրիգոր Լուսաւորիչ Հռիփսիմեանց կոյսերու մարմինները զետեղելէ ետք կնքած էր. Սահակ կաթողիկոս նորոգութեան ժամանակ տապանը չէր բացած եւ Լուսաւորչի կնիքին կողքին ինք ալ կնքած էր: Հետեւաբար, Կոմիտաս կաթողիկոս եւս չի համարձակիր երկու հայրապետներուն կնիքները խախտել եւ տապանը բանալ, ուստի անոնց կողքին կ'աւելցնէ նաեւ իր կնիքը: Յիշենք, որ քահանան երբ գերեզմանը կը կնքէ՝ կ'ըսէ. «Անշարժ եղիցի կնիք տէրունեան ի վերայ գերեզմանի, մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի...», այսինքն՝ գերեզմանը կնքուելէն ետք բնաւ պիտի չբացուի մինչեւ Քրիստոսի երկրորդ գալուստը:

Կոմիտաս կաթողիկոսի լոյս աշխարհ բերած այդ մասունքներուն համբաւը շուտով կը տարածուի Հայաստան, Վրաստան եւ դրացի քրիստոնեայ երկիրները, ուրկէ հազարաւորներ կու գան տեսնելու եւ իրենց յարգանքը մատուցանելու սրբուհիին եւ նշխարներուն եւ բազմաթիւ հիւանդներ կը բուժուին: Կաթողիկոսը նախկին տապանին տեղ կառուցանել կու տայ Հռիփսիմէի սքանչելի տաճարը, որ մինչեւ այսօր կը հանդիսանայ հայկական ճարտարապետութեան հրաշալիքներէն մէկը:

Կոմիտաս կաթողիկոս Հռիփսիմէի եւ միւս կոյսերու նկատմամբ իր տածած հիացումն ու սէրը արտայայտած է նաեւ քնարական երկարաշունչ բանաստեղծութեամբ մը եւ եղանակաւորած զայն: Շարականը, որ խորագրուած է «Անձինք նուիրեալք սիրոյն Քրիստոսի», կը բաղկանայ 36 տուներէ, որ խախտում մըն էր շարականներու մինչ այդ ընդունուած 3–4 տուներու չափի: 36 տուներէն իւրաքանչիւրի առաջին տառը գրուած է այբուբենական կարգով: Այս տեսակէտով Կոմիտաս կաթողիկոս նոր ուղի մը կը բանար հայկական բանաստեղծութեան արուեստին մէջ, որուն հետեւեցան յետագային այլ շարականագիրներ, ինչպէս՝ Ներսէս Շնորհալի իր «Առաւօտ Լուսոյ»ով, «Այսօր անճառ»ով, Յովհաննէս Երզնկացի իր «Արեգակն Արդարութեան»ով եւ ուրիշներ: Այբուբենի կարգով գրելու այս ձեւը կը կոչուի ծայրակապ: «Անձինք նուիրեալք» շարականի յատկանիշներէն մէկն ալ այն է, որ ի տարբերութիւն նախորդ շարականներու, անոր նիւթը Ս. Գիրքէն չէ առնուած, այլ՝ Հայոց պատմութենէն, հայերու քրիստոնեայ դարձի պատմութենէն: Այս շարականը, որ նաեւ թարգմանուած է իտալերէնի, թրքերէնի, գերմաներէնի եւ ֆրանսերէնի, մինչեւ այսօր կ'երգուի «Սրբոց Կուսացն Հռիփսիմեանց» եւ անոր յաջորդ օրը՝ «Սրբոց Կուսացն Գայեանեանց» տօներուն, որպէս օրհնութիւն:

(Շար. 2)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Սեպտ. 26-ին, դրասէր հասարակութիւն մը առիթն ունեցած է ունկնդրկլու Յակոբ Խաչիկեանը, որ ներկայացուցած է էջեր իր անտիպ գործէն: Սիմա Աբրահամեան յիշեցուցած է գրագէտին դերը եւ վաստակը օտարներու մօտ տարած իր աշխատանքով: Այդ ուղղութեամբ կարեւոր դեր ունեցած է իր հրատարակութիւններէն՝ «Էօն էթէ սան'գ օպ» հատորը որ Հայ Դատին նպաստող գործ մըն էր, թարգմանուած բազմաթիւ լեզուներու: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը:

ՀԱՅՈՒՆ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ՝ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը, հիմնուելով պետութեան կողմէ որդեգրուած Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքին, հաւանելով նախընթացի մը – Հրեաներու ողջակիզման –, որոշեց ուրացումը որպէս քրէական յանցանք պատժել, 2006 Հոկտեմբեր 12ին:

Ազգային ժողովի ժողովէն առաջ իսկ հակադրուողներ եղան նախաձեռնութեան, բազմաթիւ փաստարկներ առաջ քշելով: Անոնք այժմ կը կրկնուին թերթերու մէջ, հեռատեսիլային կլոր սեղաններու ընթացքին, որոնց կը հրաւիրուին Իտալացիներ, Գորէացիներ, Իսրայէլացիներ, Ֆրանսացիներ, Ամերիկացիներ, լրագրողներ եւ քաղաքական դէմքեր: Այդ հանդիպումներուն դեռ չհրաւիրուեցաւ Հայ մը, լրագրող կամ պատմաբան, իրաւագէտ կամ քաղաքական գործիչ: Ինչպէ՞ս կարելի է վիճարկում ունենալ, կամ երկխօսութեան մասին խօսիլ, երբ ցեղասպանութեան ենթարկուածներ եւ անոնց յաջորդները չեն լսուիր: Այսպէս կը կատարուի ապատեղեկատուութիւնը: Հաղորդումներու ընթացքին ցոյց տրուեցան Պոլսոյ հայկական թերթը եւ անոր խմբագիրը, յիշեցնելով որ Թուրքիոյ մէջ կ՚ապրին եօթանասունհինգ հազար Հայեր: Պարկեշտութիւնը եւ առարկայականութիւնը պիտի թելադրէր որ լսուէին նաեւ Հայաստանի, Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Արժանթինի եւ մոլորակին վրայ ցրուած Հայերը, առնուազն չորս միլիոն, առաւել Հայաստանի Հայերը: Ֆրանսական առածը կ՚ըսէ թէ երբ մէկը ուզէ իր շունը խեղդել, զայն կ՚ամբաստանէ կատաղութեամբ: Այսինքն, հաւաքական զօրաշարժ կայ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի որոշումը անելի առաջնորդելու:

Փորձենք թուել փաստարկները:

ա. Հարիւր տարի անցած է եւ այսօր դժուար է պատասխանատուութիւնները ճշդել եւ եզրակացնել:

բ. Եթէ հրեական ողջակիզումը վիճելի չէ, պատճառը այն է որ Գերմանացիները ընդունած են իրենց գործած ոճիրը եւ բարոյական ու նիւթական հատուցում ըրած: Հայոց ցեղասպանութեան պարագային, Թուրքիա չէ ընդունած կատարուածը, կասկածի կ՚ենթարկէ թիւերը, եւ կ՚աւելցնէ որ ջարդեր եղած են երկուստեք:

գ. Եթէ Ֆրանսայի կողմէ հրեական ցեղասպանութեան ուրացումը օրէնքով պատժելի է, պատճառը այն է որ ցեղասպանութիւնը գործուած էր Եւրոպայի մէջ եւ այսօր կան ցեղապաշտական շարժումներ՝ զորս հարկ է սահմանափակել:

դ. Ուրացումը օրէնքով պատժել կը նշանակէ պատմական ուսումնասիրութիւնը խափանել եւ արգելք հանդիսանալ կարծիքի ազատութեան, հակասելով ժողովրդավարական սկզբունքները:

ե. Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկած որոշման բանաձեւը ներկայացուած էր Ընկերվարականներու կողմէ, թէեւ այդ շարժման պարագլուխներէն ոմանք դէմ էին: Իսկ ուրիշներ, արդարութեան հարց մը կը վերածեն տեղական–տեղայնական խնդրի, ըսելով որ Ընկերվարականները դէմ են Թուրքիոյ Եւրոմիութիւն մուտքին, եւ հայկական հարցը կը շահագործեն:

զ. Աւելի ընդհանուր մակարդակ փոխադրելով հարցը, ոմանք կ՚ըսեն որ նման որոշում կը խոչընդոտէ հայեւթուրք մերձեցման փորձերը: Այս տեսակէտը բաժնող Հայեր ալ կան, նաեւ Հայաստան, առարկելով որ նման օրէնք արգելք է Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի պարտադրուած շրջափակման: Չեն ըսեր որ շրջափակումը որպէս զէնք կը գործածուի Հայութեան լռութիւնը գնելու համար:

է. Արտայայտուեցաւ նաեւ նախնական եւ մանկական միտք, ըստ որուն, Հայերը պարզ նախանձով Հրեաներուն ի նպաստ եղած օրէնքին, հետապնդեցին նոյն ձեւի որոշման մը իրականացումը:

Դեռ վաղը հրապարակ պիտի ելլեն նոր փաստարկներ, քանի որ Թուրքիա կը շարունակէ ուրանալ, միաժամանակ յայտարարելով որ ինք կեանքի կոչած է պատմաբաններու խմբակներ, որոնք կ՚ուսումնասիրեն փաստերը, մասնակցելու կը հրաւիրեն հայ պատմաբանները:

Այսօր արդէն կը խօսուի այն մասին որ Ազգային Ժողովի որոշումը երբ հասնի Ծերակոյտ, անկէ դուրս պիտի չգայ, եւ եթէ գայ անգամ, օրէնքներու օրինաւորութեան վերահսկիչ մարմինը, Պետական Խորհուրդը, զայն պիտի չվաւերացնէ:

Հակառակ այս բացասական վերաբերումներուն, միշտ կը խօսուի Հայկական ցեղասպանութեան մասին, զոր չեն ուրանար: Օրէնքը չի վերաբերիր չուրացողներուն: Ինչպէս Հրեական ցեղասպանութեան պարագային: Սակայն ո՞ր տրամաբանութեամբ եւ ո՞ր հետեւողականութեամբ կարելի է պատժելի համարել Ի. դարու երկրորդ ցեղասպանութեան ուրացումը, եւ պատժելի չհամարել առաջինը: Ոմանք մերժումի փաստարկին վրայ կ՚աւելցնեն այն որ իրենք քուէարկած են Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, նպաստած են այդ քուէարկութեան յաջողութեան, բայց այժմ դէմ են ուրացումը պատժելու նոր օրէնքին: Զարմանալի է որ անոնց հետ տեսակցութիւն ունեցող լրագրողները չեն խօսիր երկու չափ երկու կշիռի մասին:

Ինչպէ՞ս բացատրել ստեղծուած կացութիւնը: Ինչո՞ւ մենք միշտ կը խօսինք զոհերու մասին միայն, եւ չենք խօսիր հայրենահանուածներու եւ բռնագրաւուած Հայոց հայրենիքի մասին: Թրքական ո՞ր ժառանգութեան մաս կը կազմեն Անին, Ախթամարը, Առաքելոց եկեղեցին, Վարագայ վանքը, մզկիթի վերածուած Այնթապի Հայոց եկեղեցին... Օրինակները հազարով կարելի է բազմապատկել:

Ցեղասպանութեան ուրացումը այն փակուող դուռն է որուն ետին կը մնայ Հայոց իրաւունքը: Արեւմուտքը, Արեւելքը, ՄԱԿ-ը, ԻՒՆԷՍՔՕ-ն, Եւրոխորհրդարանը, Պրիւսէլի ղեկավար Յանձնախումբը, եւ ուրիշներ, փոխանակ անմիջական առեւտուրի վրայ յառելու իրենց աչքերը, լաւ կ՚ըլլեն եթէ երբեմն իրենք իրենց յիշցնեն այն մեծ սկզբունքները, որոնց մասին կը բարբառին, երբ այլ շահեր կը հետապնդեն:

Պիտի գտնուի՞ն քաղաքական դէմքեր եւ քաջ լրագրողներ որ ահազանգ հնչեցնեն եւ խօսին երկու չափ երկու կշիռի անբարոյութեան մասին:

Բայց առնուազն մենք չլռենք եւ մանաւանդ նուազուրդի չենթարկենք Հայոց իրաւունքը, որ սոսկ ցեղասպանութեան մը ճանաչումով չաւարտիր: Ցուասլքուածներ լաւ կ՚ըլլեն եթէ լռեն:

Հարկ է որ պատասխանենք, եւ միջազգային համայնքը, իմաստուն քաղաքագէտներ եւ պատուէր կատարող լրագրողներ պատասխանեն թէ ինչո՞ւ ցեղասպանութիւն գործուեցաւ:

Հողի համար:

Եւ այդ հողին վրայ Հայ չկայ: Տեղնի ունեցած է ցեղային մաքրագործում, épuration ethnique...

Ց. ՊԱԼԵԱՆ

ԴՈՂԱՒԻԹԷ ԴՈՂԱՒԻԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՀԲԸՄ իութեան կեդրոնէն ներս, Հոկտ. 1ին ներկայացուած է Հայութեան վերածնունդը խորհրդանշող ցուցահանդէս մը, որով կը նշուէր Հայաստանի վերանկախացման 15ամեակը: Ցուցադրուած են նկարիչ Փիրուզ Սեփէրեանի գործերը, որոնց գլխաւոր նիւթը եղած է Հայոց ցեղասպանութիւնը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Լալէ Մանճիկեան, որ հայերէն եւ ֆրանսերէն փոխանցած է օրուան խորհուրդը: Խօսք առած է Հայաստանի դեսպանատան կողմէ Արման Ցակոբեան, ապա, արտայայտուած է նկարչուհին եւ նշած, որ «Կարաւաններու կանչը» խորագրեալ իր ցուցահանդէսին նպատակն էր ոգեկոչել յիշատակը այս բոլոր կիներուն, երախաներուն եւ ծերունիներուն, որոնք բռնութեամբ դուրս քշուեցան իրենց պապենական տուներէն եւ կազմեցին մահուան կարաւանները:

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կային այսպիսի կոպարաւոր միտքի տէր ծերունիներ ալ, որոնք մերթ իրենց միամիտ խօսքերով մեր խնդալները կը գրգռէին, բայց կը վախնայինք զիրենք ծաղրելու, զի անէծք կը կարդային, հայհոյութիւններ ալ խառնելով արտասանած անէծքներուն:

*

Գերեզմանատունը ոտանաւորի դասարան մը համարելով, մենք սկսանք իրարու գրաբար նամակներ եւ ոտանաւորներ փոխանակել. այսպէս՝ 1876 Նոյեմբեր 3ին կ՚ուղղէի ոտանաւոր մը Միհրան Դուրեան ընկերիս, որ ինծ ինքն ալ ոտանաւորով կը պատասխանէր:

Երկու ոտանաւոր ալ ուղղած եմ Ցարութիւն Մրմրեան ընկերիս: Նախ՝ 1877 Ցունուար 5ին, յետոյ 1878 Մարտ 25ին: Բացի ոտանաւորներէ, գրաբար նամակ մը գրած եմ Միհրան Դուրեանին 1878 փետրուար 24ին, հառ մ'ալ 1878 Մայիս 17ին, եւ միեւնոյն ատեն գրած եմ նաեւ Ց. Մրմրեանին: Բոլոր այս գրածներս իբր թանկ յիշատակ պատանեկութեանս, կը պահեմ խնամքով. կը կարդամ ես զանոնք երբեմն, որոնց նիւթը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ՝ մայրենի լեզու եւ կրօնք, Հայրենիք ու Հայաստան:

Եւ մեր սիրտն ու միտքն այս եղանակով կրթողն եղաւ, Խ. Պ. Միսաքեան իր անձնական դասերով. Խրիմեան Հայրիկ իր «Դրախտի ընտանիք» ու «Հրաւիրակ երկրին Արարատեան» աքանչելի գործերով եւ Թէոդորոս պատուելի Զօրայեան իր եզական դաստիարակչի ընտիր չքնաղ ձիրքերով ու խօսած բարոյական դասերով:

Միհրան Դուրեանի ուղղածներս հրատարակեցի ես 1909 Ցունիսին, Զմիւռնիոյ «Արշալոյս Արարատեան»ին մէջ, երբ Միհրան, արդէն Եղիշէ Արք. Դուրեան, Զմիւռնիոյ առաջնորդ, պատրիարք ընտրուեցաւ, ու ես՝ Գարաճեանի Ստեփանի, Մաղաքիա Եպիսկ. Տիրոյեանի ու Գնէլ Վարդապետ Գալէմքեարեանի հետ գացի զինքը Պոլիս առաջնորդելու, ինչպէս յիշեցի մի անգամ:

Միհրան Դուրեան Ս. Խաչի վարժարանը թողլով վերադարձաւ Ս. Կարապետի ճեմարան–դպրոցը, ուր հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ անուանուեցաւ 1878ին: Այդ տարւոյն մէջերն էր, որ նա որոշեց նուիրուիլ եկեղեցականութեան, եւ Իզմիրլեան Մատթէոս Սրբազանէն օրհնուեցաւ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն մէջ, նախ սարկաւագ ու առաւ Եղիշէ անունը: Յաջորդ տարի ալ ձեռնադրուեցաւ կուսակրօն քահանայ, իրեն օծակից ունենալով Յովհաննէս Արշարունի (յետագային պատրիարք Կ. Պոլսոյ) եւ Արծրունի Մատթէոս որ վաղամեռ եղաւ:

Նախկին դպրոցական ընկերս, նորընծայ Եղիշէ վարդապետը, զոր կը սիրէի եղբայրաչափ, կ՚երթայի տեսնել ամէն օր իր Քառասունքին մէջ, եւ շատ անգամ ալ երեկոները մեր տունէն կերակուր իրեն կը տանէի եղբօրս հետ:

Իր անդրանիկ պատարագին ներկայ գտնուած եմ. ծնողքս փափաքեցան որ վարդապետը այդ օրուան ճաշը մեզի հետ ընէր, բայց Իզմիրլեան Սրբազան թոյլ չտուաւ, զի ինք հիւրընկալած էր իր հոգեւոր որդին:

Եղիշէ վարդապետին առաջին պատարագը շատ հանդիսաւոր եղաւ. լաւ քարոզ մը պատրաստած էր, բնաբան ունենալով՝ «Տէր, եթէ զշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո»: Եւ մենք հպարտ էինք, մտաբերելով մեր ընկերին սուրբ կոչումը, եւ իր պերճախօս քարոզը լսելով:

Ըսած եմ արդէն թէ ռուս յաղթական բանակը յառաջացած էր մինչեւ Սան-Սթեֆանօ գիւղը, ուր կը կնքուէր այն դաշնագիրը, որու 16րդ յօդուածը կը վերաբերէր Թրքահայաստանի բարեկարգութեան, ու կը տրամադրէր որ ռուսական–ցարական կառավարութիւնը հսկող, պաշտպան ըլլայ այդ յօդուածին բոլոր պահանջներուն անթերի գործադրութեանը:

Այս յօդուածին բուն հեղինակը եղած է, բժիշկ տոքթ. Ստեփան փաշա Ասլանեան, որ իր զինուորականի հանգամանքովը եւրոպական կողմէ օսմանեան բանակի առողջական վիճակին իբրեւ ընդհանուր քննիչ, ինչպէս յիշած եմ, կարողացած էր Ներսէս պատրիարքին խնդրանքին վրայ գնալ գաղտնապէս Սան-Սթեֆանօ, հետը ունենալով Նուբեան Յովհաննէս էֆէնտին, ներկայանալ Նէլիտովի ու յոգնաջան աշխատութիւններէ ու փաստարկութիւններէ յետոյ, համոզել ռուս դեսպանը, եւ կնքուած դաշնագրին մէջ մտցնել տալ 16րդ յօդուածը, որու մասին Ստեփան փաշա ինքը պատմած է ինծ երկարօրէն, երբ բժշկական գործով մը իր մօտ կը գտնուէի մէկ օր, 1896ին:

Ստեփան փաշա իր կատարած այս յոյժ կարեւոր գործը լաւեալ իմն կը հաստատէր 1878ին Փարիզէն Պոլիս Ստեփան Փափազեանին ուղղած մէկ նամակովը, զոր ինքը տուած է ինծ ժամանակին ու ես ալ զայն հրատարակել տուած եմ Արշակ Չօպանեանի հին «Անահիտ» ամսաթերթի մէջ, 1899ին:

(Տար. 94)

(Շար. Ա. էջէն)

2006ի դասաւորման համաձայն Հիւսիսային Գորէան, Թիւրքմէնիստանը եւ Էրիթրէան այն երեք երկիրներն են ուր մամուլի ազատութիւնը ամէնէն աւելի կաշկանդուած է։

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութեան Մերձաւոր-Արեւելքի հարցերու գրասենեակի տնօրէնը, որ քննադատած էր Միացեալ-Նահանգները Իրաքի մէջ գործած սխալներուն համար եւ դատապարտած երկրին ամբարտաւանութիւնն ու անհեթեթութիւնը («Յառաջ», Հոկտ. 24), ետ առած է իր խօսքերը յաջորդ օրն իսկ, անդրադառնալով որ սխալ արտայայտուած է։

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théatral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et
aû 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն։

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները։

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00։

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են։

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30։

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26
JEUDI
26 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.562 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21.562

ԿԻՊՐՈՍ

ՀԱՅ ՄԸ՝ Մ. ԿԱՐՈՅԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Կիպրոսի իշխանութեան գլուխ գտնըւող Դեմոկրատ կուսակցութեան գլուխը, ձայներու 62,6%ով ընտրուած է Հայ մը՝ Մարիոս Կարոյեան: Փոխ-նախագահ ընտրուած է Նիքոս Քլէանթուս, որ ըստացած է ձայներու 37,4%ը: Ընտրութենէն անմիջապէս վերջ, Մ. Կարոյեան կարճ ելոյթ մը ունեցած է, որու ընթացքին շնորհակալութիւն յայտնած է իր կողմնակիցներուն եւ կոչ ըրած է, որ ուժերը համախմբուին կուսակցութեան շուրջ, յարգանքի իր տուրքն ալ տալով կուսակցութեան հիմնադիրին՝ Սփիրոս Քիփրիանուի եւ ներկայ նախագահին՝ Թասոս Փափատոփուլոսի: Մ. Կարոյեան Կիպրացի առաջին Հայն է որ քաղաքական նման աթոռ մը կը գրաւէ: Անցեալ Մայիսին, փառաւոր յաղթանակ մը տարած էր Նիկոսիոյ ընտրական իր շրջանին մէջ եւ անկէ ի վեր իր տեղը կը գրաւէր Կիպրոսի Խորհրդարանին մէջ: Ծնած է 1961ին եւ քաղաքական ասպարէզ մտած է Դեմոկրատ կուսակցութեան Երիտասարդական շարժումին մէջ, մինչ Իտալիա կը գտնուէր, ուր կը հետեւէր քաղաքական գիտութեան: Կիպրոս վերադարձին, նախագահ կ'ընտրուի Նեոփ-Նիկոսիա Երիտասարդական շարժումին եւ այդ պաշտօնին գլուխը կը մնայ 1986–էն 1992: 1998ին, կ'անդամակցի Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար մարմնին եւ մտերիմ խորհրդականը կը դառնայ ողբացեալ նախագահ Քիփրիանուի, որու գրասենեակը կը վարէ Խորհրդարանին մէջ, պաշտօն մը, զոր կը պահէ նաեւ Փափատոփուլոսի օրով: Եղած է նաեւ կառավարութեան բանբերը: Սերտ կապեր ունի տեղւոյն հայ գաղութին հետ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(25 octobre)

Երեքշաբթի Հոկտ. 24ի մեր թիւով արձագանգած էինք Թուրքիոյ Կրթական նախարարին որոշումին Տըլաքրուայի «Ազատութիւնը որ կ'առաջնորդէ ժողովուրդը» պաստառին դէմ, զայն նկատելով որպէս խորհրդանիշը Ֆրանսայի: Հարկ էր այդ գրաքննութիւնը կատարել դըպրոցական գիրքերուն մէջ: Այս առընչութեամբ, շաբաթական երգիծաթերթը հետեւեալը կը գրէ, բառախաղերով.–

ISTAMBOULES

Il ne se rendait pas compte, le peintre Delacroix. Dans son fameux tableau «La Liberté guidant le peuple», il a présenté la Liberté sous la forme d'une femme. Une femme aux seins nus. L'horreur! Le ministère turc de l'Education avait laissé passer une reproduction de ce tableau dans les manuels scolaires; il vient heureusement de rectifier cette erreur. Arrière, manuels infâmes! Ce n'est pas que la Turquie ne soit plus un pays laïque, c'est juste qu'il ne faut pas choquer ses intégristes islamistes, nuance. Signalons-lui que la Vérité sort nue du puits, que la Vénus de Boticelli sort nue des eaux, bref, y a du sein sur la planche!

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՇԹԱՅԻ (Հունգարիա) մէջ ծանր բախումներ պատահած են Հոկտ. 23ին, երբ կ'ոգեկոչուէր 1956ի ապստամբութեան 50ամեակը: Ոստիկանութիւնը կըրակ բացած է քաուչուկէ փամփուշտներով՝ ցուցարարներուն վրայ. 128 հոգի վիրաւորուած է: Սկիզբէն, ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ձեռնառումբերով փորձած է ցուցարարները ցրուել, երբ կը բացադանչէին՝ «Կիւրչանի գո՛ւրս», պահանջելով ընկերվարական վարչապետին հրաժարականը: Վարչապետը կ'ամբաստանուի որովհետեւ սուտ խօսած է ժողովուրդին, ապահովելու համար իր պաշտօնին երկարաձգումը, անցեալ Ապրիլին: Դեռ կայ աջի մէկ թեւը որ կ'առարկէ թէ, ըլլալով ընկերվարական, իրասունք չունի նախագահելու արարողութիւններուն: Հրաւիրուած էին 53 օտար պատուիրակութիւններ, որոնց կարգին եւրոպացի 20 ղեկավար: 1956 Հոկտ. 23ին, 2800 Հունգարացի մեռած է, 200 հազար ալ հեռացած են երկրէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախագահական ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 2007 Ապրիլ 22ին եւ Մայիս 6ին (Բ. շրջան), իսկ երեսփոխանական ընտրութիւնը Յունիս 10ին եւ 17ին (Բ. շրջան), ինչպէս ճըշդեց Հոկտ. 24ի Նախարարաց խորհուրդը: Կառավարութիւնը այս որոշումը տուած է լսելէ ետք Ներքին նախարար Ն. Սարքոզիի լուսաբանութիւնները ժամանակացոյցին մասին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ նախագահական թեկնածուներու երրեակը նոր վիճաբանում մը ունեցաւ Հոկտ. 24ին եւ այս անգամ աւելի բացայայտ դարձան իրենց տարակարծութիւնները: Սթրօս-Քահն եւ Ֆապիուս համաձայն չեն Սեկոլէն Ռուայալի հետ դպրոցական քարթին, գաղթին եւ մանաւանդ քաղաքացիներու դատակազմին մասին: Ծանօթ է որ Ս. Ռուայալ նման դատակազմեր կ'ուզէ որ հսկեն ընտրեալներու վրայ, մանաւանդ անոնց գործունէութեան: Լիպէրասիոնի խմբագրականը (Հոկտ. 25) դիտել կու տայ որ եթէ գոյութիւն չունենար, հարկ էր որ ընկերվարականները հնարէին Սեկոլէն Ռուայալը որպէսզի, իրենց վիճարկումները համ եւ հոտ ունենային: Սթրօս-Քահնի եւ Ֆապիուսի ջանքերը կը կայանան նեղը դնելու մէջ Սեկոլէն Ռուայալը փոխանակ կռթնելու ընկերվարական ծրագրին, որ բաւական տկար է: Իրենց յաջորդ վիճարումը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 7-ին:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ին Ազգ. Ժողովին քըւէարկած օրինագիծը, որ պատիժ կը սահմանէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժըխտողներուն, դեռ մելան կը հոսեցնէ փարիզեան թերթերուն մէջ: Հոկտ. 25-ին, Լիպէրասիոնի ազատ բեմի էջին մէջ Ժերոմ Հեմփթին, որ իրաւագէտ է, կը խորհի որ այդ պատիժը կրնայ վնասել հետազօտութեան: Կը գրէ թէ քանի օրինագիծը կը վերաբերի միայն Հայոց Ցեղասպանութեան, ժամանակի ընթացքին հարց պիտի ծագի որ ան գործադրուի նաեւ անկ ցեղասպանութիւններու: Ինչո՞ւ, կ'ըսէ, Գամպոճի կամ Ռուանտայի ցեղասպանութիւններուն, կամ մարդկութեան դէմ ոճիրներուն չընդլայնել կէսօ օրէնքը:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ կառավարութեան յանձնուեցաւ ՄԱԿ-ի կողմէ միջազգային դատարանի նոր ծրագիր մը, որ պարտի դատել նախկին վարչապետ Ռ. Հարիրիի սպանութեան (2005 Փետրուար) պատասխանատուները: Վարչապետ Սինիորայի համար այս նոր փաստաթուղթերը պէտք է «վերջնական ծրագիրը» կազմեն: Հոս, այլեւս տեղ չէ գտած «ոճիր մարդկութեան դէմ» տարազը, որ ոմանց համար իրաւական խոչընդոտ մըն էր:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Առողջապահութեան նախարարը, Հոկտ. 23ին դադրեցուցած է գրիպի դէմ պատուաստին առկախումը, որ որոշուած էր նախապէս չորս մեռեալներու պատճառաւ: Նախարարին համաձայն, մասնագէտները ապահովութիւն տուած են, որ այդ մահերը կապ չունին պատուաստին հետ եւ վստահութիւն ներշնչելու համար, նախարարը ինք ալ պատուաստուած է հեռատեսիլին առջեւ: Զոհերը կը տառապէին սրտի հիւանդութենէ կամ շաքարախտէ:

ՍՈՒՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ, որ բուն տէրն է իշխանութեան եւ երեք տարի է կարգի կը բերէ Տարֆուրի ըմբոստութիւնը, որուն քննադատութեան չի հանդուրժեր եւ մինչեւ Հոկտ. 25ի ցերեկը պայմանաժամ տուած էր ՄԱԿ-ի բանագնացին որ մեկնի, ինչ որ ըրած է երկու օր առաջ իսկ: Իր կայքէջին վրայ բանագնաց Եան Փրոնք յայտարարած էր որ Սուտանի ուժերը Տարֆուրի մէջ երկու ճակատամարտ կորսնցուցած էին եւ կորուստները շատ մեծ էին:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ Իվ Փըթի, ծանօթ Սեդրակ անունին տակ, մեռած է Հոկտ. 21-ին, 75 տարեկանին: Լիպէրասիոն (Հոկտեմբեր 25) լուրը տալով կը ճշդէ՝ «ծագումով Թուրք», Փարիզ եկած էր 1946ին եւ ֆրանսահպատակ դարձած: Թաղումը կը կատարուի Հոկտ. 26, ժամը 10.30ին Սէն-Գլուի գերեզմանատունը:

15ԱՄԵԱՅ ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ, որ զաւակ մը աշխարհ բերած էր առանց ամուսնանալու, սպաննուած է եղբօրը կողմէ ընտանեկան պատիւը փրկելու համար:

ՊԸՔԻՆԿԸՄ ՓԱԼԱՍ լուսաւորուած պիտի ըլլայ ամէն իրիկուն մինչեւ Էլիզապէթ Բ. Թագուհիին գահակալութեան վերջաւորութիւնը, յայտարարած է պալատին սպասարկութիւնը, այնպիսի շըրջանի մ, երբ տեղեկագիր մը կ'ամբաստանէ Անգլիացիները, որ ուժանիւթի ամէնէն մեծ մսխողներն են Եւրոպացիներուն մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՕՍԿԱՆԵԱՆ - ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14ԻՆ

Հոկտ. 24ին, Փարիզի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած են Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի Արտաքին նախարարները: Հաղորդագրութեամբ մը, Ղարաբաղի թղթածրարին միջազգային միջնորդները (Ֆրանսա, ԱՄՆ, Ռուսաստան) յայտնած են որ Օսկանեանի եւ Մամէդեարովի հանդիպումը «շինարար» եղած է, «անկեղծ եւ բաց» մթնոլորտի մը մէջ: Երկու նախարարները խոր քննութեան ենթարկած են յաւելեալ տարրեր հիմնական այն սկզբունքներուն, որոնց մասին սկսած էին խօսիլ Մոսկուա, Հոկտ. 6ին: Նոր հեռանկարներ կան, որոնք պէտք է լուսաբանուին, կը ճշդէ նոյն հաղորդագրութիւնը, աւելցնելով որ յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Պրիւսէլ, Նոյեմբեր 14ին եւ այն ատեն կը ճշդուի թէ մինչեւ տարւոյն վերջ, Քոչարեան – Ալիեւ նոր հանդիպում մը կրնա՞յ ըլլալ:

Նոյեմբերի վերջ ալ, շրջանը պիտի այցելեն ֆրանսացի, ռուս եւ ամերիկացի բարձրաստիճան դիւանագէտները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Պաշտօնավարման շրջանը իր աւարտին հասած ըլլալով, Հայաստանի մօտ Ֆրանսայի դեսպանը՝ Անրի Գիւնի կը վերադառնայ իր երկիրը Հոկտ. 30ին: Հոկտ. 24ին իր տուած հրաժեշտի մամուլի ասուլիսին ան չէ յայտնած իր յաջորդին անունը, ըսելով թէ աւելի պատշաճ կ'ըլլայ սպասել պաշտօնական յայտարարութեան: Իսկ ինչ կը վերաբերի իր ապագային, ան հաւանաբար նշանակուի Սլովաքիոյ մօտ Ֆրանսայի դեսպան:

Դեսպանը մամուլի ասուլիսին ներկայացուցած է Հայաստանէն ու անոր ժողովուրդէն ստացած տպաւորութիւնները, խօսած Հայաստանի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այսպէս ան արծարծած է ներդրումներու, Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացուելու հարցին մէջ Ֆրանսայի դերին, այս վերջնոյն քուէարկած հայանպաստ օրինագիծին, Արցախեան հակամարտութեան եւ անոր մէջ եւս Ֆրանսայի դերին առընչուող նիւթեր: Ա. Գիւնի եզրափակած է թէ ուրախ է որ պաշտօնավարութիւնը վերջ գտաւ Ժ. Շիրաքի Հայաստան այցով, ուր նախագահը տեսաւ ու հասկցաւ թէ Հայաստանի մէջ որքան շատ կը սիրեն Ֆրանսան:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱՒՈՐՄԱՆ ՄԷՋ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ 101ՐԴ

«Առանց սահմանի թղթակիցներ»ու 2006ի դասաւորման մէջ Հայաստան 101րդ տեղը կը գրաւէ, ինչ որ գգալի նահանջ մըն է բաղդատմամբ 2003 – 2004ի, ուր 90րդ դիրքի վրայ էր: Ինչպէս գրած էինք առջի օր, վատագոյններն են Հիւսիսային Գորէա, Թիւրքմէնիստան, Կրիթրէա՝ այն երկիրները ուր ամէնէն աւելի կաշկանդուած է մամուլի ազատութիւնը: Ռուսաստան 147րդ տեղը կը գրաւէ, իսկ Թուրքիա 100րդ է:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԻՒՆԻԿԸ ԱԽՈՅԵԱՆ

Հայաստանի ֆութպոլի ախոյեանութեան պաշտօնական աւարտէն երեք մըրցում առաջ, արդէն Երեւանի Փիւնիկը դարձած է Հայաստանի ախոյեան, ձեռք ձգելով միաւորներու անհասանելի առաւելութիւն (64 միաւոր), Երեւանի Բանանցին (50) նկատմամբ: Երեւանի Կիլիկիոյ դէմ ձեռք ձգուած ջախջախիչ 12 – 1 յաղթանակով է որ Փիւնիկ 6րդ անգամ ըլլալով նուաճած է այդ տիտղոսը: Ակումբը հիմնուած է 1996ին եւ բարձագոյն դասակարգ բարձրացած է վեց տարի առաջ եւ միշտ աւարտած է ախոյեան:

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Է.-Թ. դարերուն նոր զարգացում կ'ունենան Հայ Եկեղեցւոյ շարականները, որպէս հետեւանք ազգային – մշակութային կեդրոններու՝ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու ընդարձակման, արուեստի ու մատենագրութեան ճիւղերու՝ պատմագրութեան, ճարտարապետութեան, երաժշտութեան մարզերուն մէջ արձանագրուած նուաճումներուն: Այս բոլորը իրենց արձագանգը գտան նաեւ հոգեւոր երգերու բովանդակութեան մէջ: Հոգեւոր երգերու նիւթ դարձան ազգային նշանաւոր դէմքեր կամ սուրբ հայրեր: Քրիստոսին, Աստուածածնին, Ս. Հոգիին եւ առաջին սուրբերու նուիրուած շարականներու կողքին, նաեւ գրուեցան հայրենիքի եւ ազգութեան, սիրոյ եւ նուիրուածութեան զգացումներ արտայայտող շարականներ, ինչպէս՝ «Վարդանանց», «Ատոմեանց», «Ղեւոնդեանց», «Կանոն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», «Վահան Գողթնացի»ի շարականները եւայլն:

Այդ տեսակէտէն նորութիւն կը բերէր Է. դարու շարականագիր ՍԱՀԱԿ ՁՈՐԱՓՈՐԵՑԻ, որուն երգերը առաւելաբար նուիրուած էին Խաչին եւ Եկեղեցւոյ եւ որուն համար ալ ան կոչուած է «Խաչի երգիչ»: Հայց. Առաքելական Եկեղեցիներու մէջ խաչը զօրաւոր ուժ ունի եւ «փայտ կենաց» կը համարուի Ձորափորեցիի շարականներուն մէջ: Խաչափայտը կը դիտուի իբրեւ փրկութեան խորհրդանիշ, որուն վրայ գամուած է Յիսուս, որ իր հոգին կ'աւանդէ, նոր ու յաւիտենական կեանքի աղբիւր կը դառնայ՝ վերածուելով «կենաց ծառ»ի:

Սահակ Ձորափորեցիի ամէնէն տարածուած եւ ժողովրդականացած շարականը «Էջ Միածինն ի Հօրէ» երգն է, որուն մէջ Էջմիածինը դիտուած է իբրեւ լուսաւոր փարոս Հայաստանի համար: Այս երգը դարձած է Ս. Էջմիածնի հիմնը:

Ը. դարու շարականագիր է ՅՈՎՀԱՆ ՕՁՆԵՑԻ, որուն կաթողիկոսութեան շրջանը լեցուն էր եկեղեցական դաւանական տագնապներով: Իր օրով է որ Հայաստանի մէջ յառաջ կու գան աղանդաւորական բազմաթիւ շարժումներ՝ Պաւղիկեաններ, Արեւորդիներ, Թոնդրակեցիներ եւ այլն, որոնք կը պառակտեն Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը: Յովհան Օձնեցի կաթողիկոս անձնական տեսակցութիւններով, բանակցութիւններով եւ հովուական թուղթերով կը պայքարի աղանդաւորներու դէմ եւ կը յաջողի ճնշել անոնց շարժումը:

Յովհան Օձնեցի եղած է նաեւ ծանօթ երաժիշտ: Իրեն կը վերագրուին բազմաթիւ շարականներ՝ «Անսկիզբն Բանդ Աստուած», «Կանոն Դաւթի Մարգարէին եւ Յակոբայ Առաքելոյն», «Կանոն Ս. Ստեփանոսի Նախավկային», «Կանոն Որդւոյց Որոտման», «Կանոն Պետրոսի եւ Պօղոսի գլխաւոր Առաքելոցն» եւայլն:

Ստեփանոս Նախավկայի նուիրուած շարականին մէջ Օձնեցի կը նկարագրէ Առաջին Սարկաւագի նահատակութիւնը: Ստեփանոս քարկոծուելու պահուն իսկ Աստուծմէ ներում եւ թողութիւն կը խնդրէ զինք քարկոծողներուն համար:

Ը. դարու շարականագիրներէն հռչակաւոր է ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՑԻ, որ կարգաւորած է հայկական ժամակարգութիւնը, հոգեւոր երգերու երաժշտութիւնը, ձայներն ու եղանակները: Իրեն կը վերագրուին «Աւագ Օրհնութեանց» եւ «Մարտիրոսաց» աւելի քան 90 շարականներ:

Եղերական վախճան ունեցած է այս բազմահմուտ եկեղեցականը, Եղէգեաց Ձորի Մոզան աւանին մէջ, վաւաշոտ կնոջ մը կողմէ: Սրբակրօն եկեղեցականը քարոզի մը ընթացքին կը յանդիմանէ կինը իր վարքին համար: Կինը, ատելութեամբ լեցուած, կը դաշունահարէ Սիւնեցին, երբ ան կը քնանար ծառի մը հովանիին տակ: Նախապէս որոշուած կ'ըլլայ, որ սպանութիւնը կատարէ կնոջ սիրահարներէն մէկը, սակայն վերջին վայրկեանին, տեսնելով սրբատիպ եկեղեցականին բարի ու պատկառելի դէմքը, ձեռքը կը դողայ եւ դաշոյնը գետին կ'իյնայ. այդ ժամանակ կինը կը կատարէ ոճիրը:

Ստեփանոս Սիւնեցիի այս եղերական մահուան առթիւ ժողովուրդին մէջ կը ստեղծուի առասպել մը, որուն համաձայն, իբրեւ թէ՝ ըսպանութեան յաջորդ օրը, տեղի կ'ունենայ մեծ երկրաշարժ մը, որուն հետեւանքով հիմնովին կը կործանի կնոջ բնակած աւանը եւ շատ մը ուրիշ գիւղեր, 10 հազար զոհ խլելով: Այդ օրուընէ ի վեր այդ շրջանը կը կոչուի Վայոց Ձոր:

Թ.–Ժ. դարերուն պատկանող շարականագիրներու անուններ ծանօթ չեն:

ԺԱ. դարուն ունեցած ենք ՊԵՏՐՈՍ ԳԵՏԱԴԱՐՁը, որ գրած է Ընջեցելոց եւ Մանկունք շարականները, ապա՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀԼԱՒՈՒՆԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ, որ գրած է Աւետեաց տօնին եւ Ծաղկազարդին նուիրուած շարականներ, ՅՈՎՀԱՆՆէՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐԸ՝ որ գրած է Ղեւոնդեանց եւ Հռիփսիմեանց նահատակներուն նուիրուած շարականներ:

Այդ շրջանի շարականագիրներէն ամէնէն հռչակաւորը ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՏԱՐՕՆԱՑԻ վարդապետն է, որուն գրած շարականներէն ամէնէն ծանօթն է «Խորհուրդ խորին»ը, որ պատարագի ամէնէն գեղեցիկ երգերէն մէկն է: Գրուած է անուանակապով, այսինքն՝ շարականին ամէն մէկ տունը կը կրէ իր անունին մէկ տառը: «Խորհուրդ խորին»ը կը կոչուի «զգեստաւորման» շարական, քանի որ անիկա կ'երգուի պատարագին սկիզբը, երբ քահանան կը հագնի արարողութեան իր զգեստները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի հոգեւոր – եկեղեցական իր նշանակութիւնը:

ԺԲ. դարուն հայ շարականագրութիւնը կը հասնի իր զարգացման գագաթնակէտին, շնորհիւ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻի, որուն կը վերագրուին աւելի քան 100 շարականներ: Ըստ Նիկողայոս Թահմիզեանի ուսումնասիրութիւններուն, Ներսէս Շնորհալի հայրապետը գրած է մօտ 200 շարականներ: Շնորհալի ո՛չ միայն իր շարականներուն բանաստեղծութիւնները գրած է, այլեւ անոնց եղանակները յօրինած է եւ ինքն ալ երգած է զանոնք:

Ներսէս Շնորհալի մեր պատմութեան մէջ ծանօթ է նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ մէջ յառաջացուցած իր բարենորոգչական հսկայ շարժումով, որուն նպատակն էր եկեղեցին ժողովրդականացնել, մօտեցնել ժողովուրդին, այն համոզումով որ ինչ որ չի բխիր ժողովուրդէն, չի կրնար անոր սրտին խօսիլ, ժողովրդականութիւն եւ ընդունելութիւն գտնել: Եկեղեցին աւելի մօտեցնելով ժողովուրդին, կ'ամբողջանար Եկեղեցին ազգայնացնելու ծրագիրը, զոր սկսած էին Թարգմանիչները Ե. դարուն, երբ կը ստեղծուէին հայկական տառերը, կը թարգմանուէր Աստուածաշունչը եւ հայերէնի կը վերածուէին եկեղեցական ծէսերն ու երգերը:

Շնորհալի հայրապետը իր գրած հոգեւոր երգերուն մէջ մտցուց նորարութիւններ թէ՛ նիւթերու եւ թէ՛ տաղաչափութեան մարզերէն ներս: Ան լայնօրէն օգտուեցաւ ժողովրդական բանահիւսութենէն եւ երգերէն, զանոնք գործածելով իր շուրջ 50 շարականներուն եւ տաղերուն մէջ, որոնք այնքան դիւրութեամբ տարածուեցան եւ սիրուեցան ժողովրդական զանգուածներուն կողմէ:

Հետաքրքրական է նշել պարագայ մը, որ արժանի է ուշադրութեան: Շնորհալի ո՛չ միայն ժողովրդական երգերուն յարմարցուցած է կրօնական բառեր, այլեւ եկեղեցական աղօթքները կամ սաղմոսները յարմարցուցած է աշխարհիկ կարիքներու: Պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցիի վկայութեամբ, Հռոմկլայի կաթողիկոսարանի – ուր երկար տարիներ ապրած է Ներսէս Շնորհալի – պահակները, գիշեր ատեն, շատ անհաճոյ կանչերով իրարու ձայն կու տային եւ արթնութեան կը հրաւիրէին: Այդ երեւոյթը կը գրաւէ Շնորհալիի ուշադրութիւնը, որ յատկապէս այդ պահակներու համար Դաւիթի սաղմոսներէն՝ «Յիշեսցուք ի գիշերի զանուն քո Տէր»ը եւ եկեղեցական ծանօթ «Զարթիք» աղօթքը աշխարհիկ երգերու կը վերածէ եւ զանոնք կը սորվեցնէ պահակներուն: Յետագային այդ երգերը կը մուծուին եկեղեցի եւ կ'երգուին «Գիշերային Պաշտամունք»ի ժամանակ:

Ներսէս Շնորհալի գրած է բազմատեսակ շարականներ՝ տէրունական, վկայաբանական, դաւանաբանական, ազգային – հայրենասիրական, աշխարհիկ եւայլն:

Տէրունական են Վարդավառի, Հոգեգալստեան եւ Ծաղկազարդի շարականները: Մեծ տեղ կը գրաւեն Ապաշխարութեան կոչուող Մեծ Պահքի վեց Կիրակիներուն նուիրուած շարականները, որոնց մէջ կ'օգտագործուին Ս. Գիրքէն անառակ որդիի, մոլորեալ ոչխարի, անարդար դատաւորի եւ այլն կնոջ առակները, ուր Շնորհալի մարդու փրկութիւնը կը տեսնէ միայն Աստուծոյ վերադառնալուն եւ անոր մօտենալուն մէջ: Գեղարուեստական արժէքով ակնառու է Աւագ Շաբթուան նուիրուած «Այսօր անճառ» շարականը, որ կ'երգուի Աւագ Ուրբաթ օրուան գիշերային ժամերգութեան ատեն: Այս շարականին մէջ Շնորհալի, բանաստեղծական հմուտ գրիչով, կը ներկայացնէ խորհրդաւոր ընթրիքի սեղանը՝ Ոտնլուան, Ս. Հաղորդութեան մանրամասնութիւնները եւ անոր յաջորդող դէպքերը, Յուդայի մատնութիւնը, Քրիստոսի խաչելութիւնը: «Այսօր անճառ»ը բաղկացած է 8–ական 36 տողնոց տուներէ:

Ներսէս Շնորհալիի հոգեւոր երգերուն մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն Երգ կոչուած շարականները. «Արարչական», «Նորաստեղծեալ», «Նայեաց սիրով», «Ի քէն հայցեմք», «Առաւօտ լուսոյ» եւ «Աշխարհ ամենայն»: Երգը յատուկ տեսակ մըն է հայ հոգեւոր բանաստեղծութեան մէջ՝ չափուած ու ձեւուած խօսքերով, որոնք կազմուած են 5 կամ 8 վանկանի տողերով, որոնք ունին աչխոյժ չափ եւ երգայնութիւն:

Հանրածանօթ «Արարչական»ը, որ «Նորաստեղծեալ»ին հետ ամբողջութիւն մը կը կազմէ, կը ներկայացնէ Ս. Գրքի արարչագործութեան պատմութիւնը եւ կը բաժնուի շաբթուան օրերու միջեւ, ամէն օր ստանալով իր համապատասխան երգը: «Նորաստեղծեալ»ը Շնորհալիի քնարական լաւագոյն երգերէն է, որուն իւրաքանչիւր տան առաջին տառերը կը կազմեն «Ներսէս» անունը:

«Առաւօտ լուսոյ» եւ «Աշխարհ ամենայն» երգերը Շնորհալիի ամէնէն տարածուած եւ ժողովրդականութիւն վայելող շարականներն են, որոնք երգուած են զանազան աւիթներով: Այս երկու շարականներն ալ կը բաղկանան 3 տողնոց 36 տուներէ եւ իւրաքանչիւր 3 տողը կը սկսի այբուբենի մէկ գիրով:

Ներսէս Շնորհալի շարականներ նուիրած է նաեւ սուրբերու, առաքեալներու, մարգարէներու՝ Գրիգոր Լուսաւորչին, Տրդատ Թագաւորին, Սահակ Պարթեւին, Ղեւոնդեանց նահատակներուն, Վարդանանց հերոսներուն, Ս. Սարգիսին, Քառասուն Մանկանց, Պետրոսին եւ Պօղոսին, Յովնան մարգարէին, Յակոբ Մծբնայ հայրապետին եւայլն: Վարդանանց պատերազմի հերոսներուն նուիրուած «Նորահրաշ պըսակաւոր» եւ «Արիացեալք» շարականները մինչեւ այսօր ալ կ'երգուին ոչ միայն եկեղեցիներու մէջ, այլեւ Վարդանանց տօնին նուիրուած հանդէսներու, հաւաքոյթներու եւ ներկայացումներու ընթացքին:

Շնորհալիի շարականներուն մէջ ուշագրաւ են անոր ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ երգերը, որոնք կը փառաբանեն Տիրամայրը, արեւն ու լոյսը:

Լոյսի պաշտամունքը կապուած է արեւելեան հնագոյն դարաշրջաններու քաղաքակրթութեան հետ: Կրակը, լոյսը, արեւն ու արեւելքը պաշտամունքի առարկաներ էին հեթանոսական դարերուն: Քրիստոնէական վարդապետութիւնը լոյսի զանազան գաղափարները կեդրոնացուց եւ կապեց միայն մէկ Աստուծոյ հետ՝ ջերմութեան, պայծառութեան, բարութեան, անմեղութեան ու արդարութեան յատկանիշներով օժտելով լոյսի աղբիւր Աստուածը («Լոյս, արարիչ լուսոյ»), Քրիստոսը, Ս. Հոգին, Մարիամը:

Շնորհալի լոյսը կը փառաբանէ նաեւ երեկոյեան ժամերգութեան շարականներուն մէջ՝ «Ի քէն հայցեմք», «Նայեաց սիրով»: Գիշերային խաւարն ու չարիքը փարատելու համար հեղինակը կը դիմէ Աստուծոյ՝ հսկելու քնած ու թմրած մարդու հոգին ու մարմինը, լուսաւորելով անոր միտքը իր խորհուրդներով:

Ներսէս Շնորհալիէն ետք հայ շարականագրութիւնը չէ տուած նշանաւոր դէմքեր: ԺԲ.–ԺԵ. դարերը շարականներու զարգացման վերջին շրջանը կը կազմեն, որու ընթացքին, կը յայտնուին քանի մը անուններ, ինչպէս՝ ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ, որուն կը վերագրուին 23 շարականներ, որոնցմէ ամէնէն ծանօթն է «Այսօր յարեաւ ի մեռելոց» շարականը, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԼՈՒԶ ԵՐԶՆԿԱՑԻ՝ որուն գրած շարականներէն «Այսօր ձայնն հայրական» տաղը կ'երգուի Ջրօրհնէքի տօնին, ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ՝ որ 10 շարական նուիրած է Հայ Թարգմանիչներուն՝ Սահակին, Մեսրոպին եւ անոնց աշակերտներուն: Այդ շարականներէն ամէնէն հռչակաւորն է «Որք զարդարեցին» շարականը, որ կ'երգուի Թարգմանչաց տօնին առթիւ:

(Շար. 3)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

Լոս Անճըլըսի «Օճախ» ճաշարանին մէջ, Սեպտ. 16ին, տեղի ունեցած է Հոմէթմէն Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի հիմնադրութեան 25ամեակին նուիրուած ճաշ-պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Գէորգ Պետիկեան, նշած է թէ «Շուտով 80 տարեկան պիտի ըլլայ Համազգայինը, որուն նպատակը եղած է հայ դարաւոր մշակոյթի պահպանումն ու զարգացումը եւ անոր ճամբով հայ մարդուն մէջ ազգային արժէքներու հաստատ ամրապնդումը»: Առաջնորդին բարի մաղթանքները փոխանցած է Միւռոն Ծ. Վրդ. Ազնիկեան: Խօսք առնելով մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետուհի Մարալ Դաբբինեան նշած է թէ «Համազգայինը ներկայիս կը դիմակալէ զանազան դժուարութիւններ, սակայն շնորհիւ մշակութասէրներու անսակարկ ներդրումներուն, կարելի պիտի ըլլայ յաղթահարել եւ երազները իրականութիւն դարձնել»: Այդ երազներուն մաս կը կազմեն մասնաճիւղի «Նայիրի» պարախումբին բարգաւաճումը եւ շրջանի երիտասարդ ուժերով երգչախումբի եւ թատերախումբի կազմութիւնը, որոնց ձեռնարկներէն գոյացած գումարներով ծրագրուած է ունենալ Համազգայինի սեփական կեդրոն մը: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Ռոժէ Խտըրեան պարզելով Սփիւռքի տարածքին մեր ժողովուրդի ամէնօրեայ մաշումի սպառնալիքները եւ դրուատելով Համազգայինի մեծ ընտանիքին՝ Հայ լեզուն եւ մշակոյթը պահպանելու եւ բարգաւաճ դարձնելու աշխատանքները: Յուշանուէրներ յանձնուած են մասնաճիւղի հիմնադիր 3 անդամներու եւ 25 տարիներու վարչական կազմերու ատենապետներուն: Եղած նուէրներէ գոյացած է շուրջ 18 հազար տոլար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ 15ԱՄԵԱԿԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Հայաթ Ռեճընսի» պանդոկին մէջ, Սեպտ. 23ին, նշուած է Հայաստանի վերանկախացման 15րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հայ Մշակութային Հիմնարկին: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Կրէյս Անտոնեան նշելով որ «Վերանկախացումէն 15 տարի ետք, այսօր, հայ ժողովուրդը կը փաստէ թէ կրնայ միասնաբար դիմագրաւել բոլոր դժուարութիւններն ու մարտահրաւէրները, թէ ինքն է տէրը իր ճակատագրին»: Խօսք առած է տեղւոյն Հ.Յ.Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ներկայացուցիչ Վարանդ Գասպարեան: Օրուան բանախօսը՝ Բիւրոյի անդամ Տոքթ. Վիգէն Յովսէփեան, անդրադառնալով Հայաստանի վերջին 15ամեայ կեանքին, նշած է թէ «Քաղաքական պայմաններու բարենպաստ դասաւորումի եւ մեր ժողովուրդի վճռակամութեան հետեւանքով վերանկախացած մեր երկիրը բնական պայմաններու մէջ չէ, որ իր ճամբէն քալեց, ընդհակառակն, առաջին օրէն դիմակալեց պատերազմ, շրջափակում, խակ ազգային կամ աւելի ճիշդը ապազգային քաղաքականութիւն եւ փտախտ: Այսուհանդերձ, ան դուրս ելաւ յաղթական, արհամարհեց շրջափակումը, թօթափեց նահանջամտութիւնը իր վրայէն ու այսօր արդէն կ'որոնէ ձեւեր յաղթահարելու կաշառակերութիւնը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Անրի Վէրնէօյին էր նուիրուած Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան (ԻՒՔՖԱՖ) «Ռուբէն Մամուլեան» ակումբի հերթական շարժանկարը: Ցուցադրուեց Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 13ին: Նա «Սիկիլիացիների գլան»ն էր:

Ժապաւէնում նկարահանուել էին ժամանակի համաշխարհային շարժանկարի առաջնակարգ աստղերը՝ Ժան Կաբէնը, Լինօ Վանթիւրան, Ալէն Տըլօնը, Սիմոնէ Զափլինը:

Ժապաւէնի ցուցադրումից առաջ Արթօ Փէհլիվանեանը ներկայացրեց Անրի Վէրնէօյի անցած ստեղծագործական ուղին, նրա ժապաւէնները, ստացած մրցանակները եւ կոչումները: Առանձին ցուցադրուած էր «Մայրիկ» գիրքը, որը թարգմանուած է 37 լեզուներով: «Սիկիլիացիների գլան»ի ցուցադրումից առաջ Արթօ Փէհլիվանեանը առաջարկեց դիտել մի քանի րոպէանոց վաւերական շարժաէջեր, որ իր շարժանկարային դիւանից է պրպտել ու գտել: Այդ մի քանի րոպէ, բայց չափազանց արժէքաւոր նկարահանումը արուել էր գրեթէ 17 տարի առաջ: 1990 Թուականի Յունուարի 21ին: 1990ի Յունուարի 20ը Հայոց արդի պատմութեան ամենաողբերգական էջերից էր: Մի քանի ժամում Բաքուն հայաթափ եղաւ: Կամ ջարդուեցին, կամ մազապուրծ փախան: Յունուարի 21ին Փարիզի խորհրդային դեսպանատան առջեւ ցոյց էր ընդդէմ Բաքւում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների: Ցոյցին ելոյթ է ունենում նաեւ Անրի Վէրնէօյը: Ահա սոյն ելոյթն էր այս երեկոյի ամենահետաքրքրական մասը: Աշոտ Մալաքեանը իր 5 րոպէանոց ելոյթում Ղարաբաղում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների մասին արեց այնպիսի դիպուկ վերլուծութիւն, որ աւելի իրագեկ ու ճշմարիտ էր, քան բազմաթիւ քաղաքական, պետական, կուսակցական գործիչների երկարաշունչ ճառեր:

Վէրնէօյի կարծիքով Ղարաբաղեան հարցի ի սկզբանէ խճճմանը նպաստեց համաշխարհային հասարակական կարծիքը, որը սնւում էր հիմնականում միջազգային մամուլի բացայայտ ստայօդ, անիրազեկ, ապակողմնորոշող լուրերից: Երբ հայաթափւում էր Բաքուն, միջազգային մամուլը ահազանգում էր, որ Բաքւում քաղաքացիական կռիւ էր: Ի՞նչ քաղաքացիական կռիւ: Մի՞թէ Հայը Հայի հե՞տ էր կռւում:

Իր ելոյթի վերջում, մի Հայի ճակատագրով Վէրնէօյը վերլուծում է Բաքուի հայութեան ողբերգական ճակատագիրը: Իր ելոյթից մի քանի շաբաթ առաջ նա հանդիպել էր այդ Հային: Նրանք խօսել էին անգլերէն, որովհետեւ բաքուեցի Հայը հայերէն չգիտէր: Մայրը ղարաբաղցի էր, հայրը հրեայ: Իր մանկութիւնը, պատանեկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը անցել էին Բաքւում: Նա իրեն համարում էր Հայ, Հրեայ, եւ... Ադրբեջանցի: Նա Վէրնէօյին հաւաստիացրել էր, որ վերակառուցումը լուծելու է Ղարաբաղի հարցը: Զրուցակիցը հաւատում էր վերակառուցմանը: Ելոյթի պահին Վէրնէօյը գրպանից հանում է 1990թ. Յունուարի 21ի Լը Մոնտ թերթը եւ կարդում է կարճ լրատուութիւն այդ Հայի մասին: Յունուարի 20ին նա կարողանում է օդանաւ խնդրել Մոսկուայից եւ փրկել իրեն ու իր գերդաստանի անդամներին:

Այդ Հայը աշխարհի ճատրակի մրցանակակիր 22ամեայ Կարի Գասպարովն էր... Անրի Վէրնէօյի այս ելոյթը մի իւրօրինակ փաստաթուղթ է, որ այլ տեսանկիւնից է բնորոշում Անրի Վէրնէօյ մարդուն, քաղաքացուն, արուեստագէտին:

Նա անընդմէջ հետեւել է Ղարաբաղեան շարժմանը, իմացել է բոլոր լուրերը, որ տարածել են միջազգային լրատուական ծառայութիւնները: Վերլուծական արթուն մօտեցում է ցուցաբերել ամէն օր ու ամէն ժամ Ղարաբաղի հանդէպ: Ցաւակցէս նրա յետագայ ճակատագրի հանդէպ:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

Publications reçues

RICHARD JERANIAN
60 ans de peinture évolutive
(Catalogue)

Publication avec le concours de la Fondation C. Gulbenkian

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ստեփան փաշա մեծապէս կը ցաւէր, որ այդ 16րդ յօդուածը Սան-Սթեֆանոյի, ջուրը ինկաւ: Եթէ այդ ձիւնը չգար այդ յօդուածին գլխուն, Թրքահայաստանը ռուսական ազդեցութեան ներքեւ բարելաւութեան շրջան մը պիտի ունենար, շատ մեծ յառաջդիմութիւններ պիտի ըլլային հոն. աղէտներ չպիտի ունենար Հայաստանը, Հայերու թիւը պիտի բազմանար, Հայը պիտի մնար իր երդիքին տակ:

Բայց նշանակուած էր որ Հայը անբախտ ըլլայ. Պէրլինի մէջ կը գումարուի նոր վեհաժողով, Սան-Սթեֆանոյի դաշնագիրը հոն մաղէ կ'անցուի բոլոր տէրութիւններու կողմէ եւ կ'ըսէին թէ աւելի լաւագոյն պայմաններով նոր դաշնագիր մը պիտի խմբագրուի:

Այս առթիւ Ազգային Պատրիարքարանը կը սկսէր շարժիլ. վարչութիւն եւ ժողովներ իրար կ'անցնէին. խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին, լուրեր կը շրջագայէին, թէ ազգային պատգամաւորութիւն մը պիտի մեկնէր, երթար ներկայանալ Պէրլինի վեհաժողովին, Հայկական Խնդիրը անոր օրակարգին մէջ անցընել տալու, բազմաչարչար Հայուն դառն վիճակին պաշտպանութեան ձեռք բերելու նպատակաւ:

Եւ Հրապարակը կ'ողողուէր քաղցր լուրերու արձագանգներով, որոնք մեր պատանեկան սիրտերը կը բոցավառէին եւ եւս:

Ես բժշկական դպրոցէս բնա՛ւ եւ բնա՛ւ ետ չմնալով, եւ ոգի ի բռին դասերուս աշխատելով, ո՛չ միայն կը հետաքրքրուէի ազգային խնդիրներով, այլեւ՝ պակաս չէի մնար Միսաքեանի դասերէն ու միեւնոյն ժամանակ կը սկսէի Ս. Խաչի վարժարանին վարի կարգերուն հայերէնի դասեր տալ. չէի սիրեր պարապ ժամանակ անցընել, կը նկրտէի զայն օգտագործել թէ՛ ապագայիս համար, եւ թէ՛ ազգիս համար կարողութեանս ներածին չափով:

Եւ այս գրաղումներուս միջոցին, ձըռնայ կատակերգութիւն մ'ալ գրել: Քահանայ մը շատ երիտասարդ, իր երիցուհին կորսնցուց: Ս. Խաչի եկեղեցին կը պաշտօնավարէր, տեսանք որ կողակցին մահուան օրը լալով կու լար կուրծքը ծեծելով, եւ երբ ժամկոչները մեռելը հող կ'իջեցնէին, այրիացեալ տէրտէրը ուզեց փոսին մէջ նետուիլ, ցայց յուղարկաւորներ զինքը արգիլեցին: Քանի մը ամիս վերջը այս անմխիթար քահանան սկսաւ բամբասուիլ, ու ես գրեցի իր վրան:

Կ'ըսեն եւ սուտ չէր, թէ քահանան շատ կը յաճախէր տուն մը, ուր կ'ապրէր անզաւակ մանկամարդ կին մը եւ թէ ամուսինը վրայ հասնելով, խայտառակ կռիւ մը տեղի ունեցեր է քահանային եւ ամուսինին միջեւ:

Կատակերգութեանս նիւթ ըրած էի եդելութիւնը սապէս. իբրեւ թէ սիրաբանութեան պահուն դուռը կը զարնուի. կինը առ ահի՝ զքահանան կը փակէ անկողիններու պահարանին մէջ. եկողը ամուսինն է, որ քիչ յետոյ այդ պահարանը կ'ելլայ կը բանայ իր գիշերանոցը առնելու, եւ քահանան հոն գտնալովը, կը վախնայ ու կը մարի գետինը կ'իյնայ. բայց պահ մը վերջ ինքզինքին գալով փառաւոր ծեծ մը կու տայ քահանային, եւ զայն դուռնէն դուրս կը վռնտէ, կը դառնայ նոյն ծեծը կնոջն ալ կը հրամցնէ:

Այս կատակերգութիւնս ցոյց տուի մօրեղբօրս, որ կարդալէն յետոյ, իմ աչքիս առաջ զայն պատռեց ու ըսաւ ինձ յանդիմանօրէն թէ կը վայելէ՞ որ 19րդ դարու մէջ քահանայ մը այդ աստիճան խայտառակուի. ձայն չհանեցի, բառ մը իսկ բերնէս չելաւ, բայց գրածս ջնջուեցաւ եւ քահանաներու բարոյական շահատակութիւնները առաւելագանցութեան հասան հետզհետէ:

Միջադէպ մ'էր ինձ ամար այս կատակերգութիւնը, որ միտքէս չէ ելած, եւ անոր հետ մօրեղբօրս յանդիմանութիւնը, զոր անցողակի կերպով հոս նշանակելով, կը փութամ ըսել, թէ նորընծայ Եղիշէ Վարդապետ Դուրեան հրաւիրուեցաւ Կիրակի օր մը պատարագել Ս. Խաչ, ուր խօսեցաւ հիանալի քարոզ մը «Ի քեզ, Տէր, յուսացայ մի՛ ամաչեցից յաւիտեան» բնաբանով:

Եկեղեցին լեցուած էր մեծ բազմութեամբ, որ Դուրեանի քարոզին քաղցր տպաւորութեան տակ, յանկա՛րծ ցըրտասառոյց ազդեցութեամբ մը այլայլմէ եղաւ, լսելով անճահ, վրան-բաց այն ծանուցումը, զոր «Տէր Ողորմեա»յի երգեցողութենէն առաջ ըրաւ Արամեան Տէր Գրիգոր Քահանան, Պանտըրմա քաղաքին տհաս մէկ տանձը, որու մասին գրել խոստացած եմ: Կատարեմ խոստումս:

Աւագերէց Տէր Մարտիրոս երբ վախճանեցաւ 1874ին, այս Տէր Գրիգորը, որ լուսարարապետ էր յայն վայր, իր պաշտօնը յանձնեց Տէր Գարեգինին եւ ինքը եղաւ՝ Աւագերէց, ուստի ծանուցումներուն ալ ծանուցիչ մունետիկը:

Դարձաւ ժողովուրդին եւ ահագնագոչ ձայնովը գոչեց, ըստ իր սովորութեան. «Օրհնեալ ըլլա՛ք. աղէկ մտիկ ըրէ՛ք, ծոցւոր կնիկ մը ցաւ կը քաշէ կոր եղեր. տըժար վիճակի մէջ, չի կրնար կոր բերել, լաւութա մը կանչեր են, չօճուխը առնելու համար ալեւթ մը պիտի դնէ եղեր. բայց տասնըհինգ ոսկի կ'ուզէ կոր. ցաւ քաշողը աղքատ է, չունեւոր է, ողորմեցէ՛ք, օրհնեալ ըլլաք. Թաղական աղա մը հիմա ձեր մէջը թասախ պիտի պըրտցընէ, ողորմեցէք քի, առ կնիկը ազատէք, օրհնեալ ըլլաք»:

Այսօրինակ լեզու գործածող էր այս քահանան իր ըրած ծանուցումներուն ժամանակ, եւ ասոր համար չարունակ կը ծաղրուէր «Դժոխոց Սուրհանդակը» զաւեշտաթերթին մէջ, որ 1878ին դադրած էր ա՛յլ եւս, չէր հրատարակուեր:

Անշուշտ ծանուցումին նպատակը բարի էր, սակայն գործածուած բառերն ու արտասանուած խօսքերը բոլորովին անվայել Աւագերէցի մը բերանին. կրնար առ ի պատշաճ ու քաղաքավարի ասութեամբ դիմել ժողովուրդին բարեսրտութեանը, բայց Տէր Գրիգորին առած կրթութեանը հետ ասի խոտոր կը համեմատէր:

(Շար. 95)

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alforvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen **pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.**

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionnelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80
de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne —
Séjour:Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն։

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

THEATRE

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le **«Groupe Théâtral H. BARONIAN»**
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները։

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00։

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հեռախօսով թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են։

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30։

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին։

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 Lyon ▸ 04 78 60 13 66 Marseille ▸ 04 95 09 30 60
armenie@saberatours.fr sevan@selectour.com marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84876

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.563 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21.563

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ որոշ արուարձաններու մէջ բիրտ արարքները ոչ միայն՝ կը շարունակուին, այլեւ կը բազմանան եւ կը սաստկանան: Հոկտ. 25ի գիշերը, ժամը 22ի շուրջ Նանթէռի մէջ է որ շատ վտանգաւոր արարք մը գործուած է, որ կրնար ծանր հետեւանքներ ունենալ: Հանրակառք մը խուժած են յանկարծ քանի մը պատանիներ, երբ ան կեցած էր, եւ վառելանիւթ թափած ու կրակի տուած: Վարորդը հազիւ կրցած է մօտ 10 ճամբորդները վար իջեցնել եւ կացութիւնը փրկել: Նոյնը եղած էր Կրինըլի, ուր կրկին միջադէպեր պատահած են: Անապահովութեան մթնոլորտը հասած է նաեւ Փարիզ, ուր բնակիչները ցարդ աւելի պաշտպանուած կը զգային իրենք զիրենք: Վերջին դէպքերը պատճառ եղած են որ ոստիկաններն ալ մտավախութիւնով ապրին եւ նոյնիսկ քաղաքի կեդրոնը անհաւանական չի նկատուիր:

ՖՐԱՆՍԱ, ի վերջոյ գանատական Պոմպարտիէ հաստատութեան յանձնեց փաբիզեան արուարձաններու կառախումբերու շինութիւնը, ինչ որ 4 միլիառ Եւրոյի շուկայ մըն է: Ապահովութիւն տրուած է սակայն որ շինութեան աշխատանքներու մէկ մասը Ֆրանսա պիտի կատարուի, բայց, այս ընտրութիւնը բաւական բանավէճ ստեղծած է, քանի ցարդ ֆրանսական Ալսթոմն է որ երկաթուղային ապրանքներու մենաշնորհն ունէր:

ԻՐԱՔԻ յատկացուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Հոկտ. 25ին, Պուշ տարբեր տօն գործածած է, բայց, քաղաքական ոչ մէկ փոփոխութիւն կը նախատեսէ: Նախագահը ընդունած է որ ձախողութիւններ եղած են եւ վերջին ամիսներուն ալ շատ մեծ մտահոգութիւններ ունեցած է: Կ'ըսէ թէ, եթէ վստահ չըլլար որ իր (խմբ՝ ԱՄՆ-ու) առաքելութիւնը կենսական է Ամերիկայի ապահովութեան համար, այսօր իսկ ամերիկեան զօրքերը կը քաշէր Իրաքէն: Շեշտած է նոյնիսկ. «Այս պատերազմը կորսնցնելու միակ միջոցը աշխատանքը չըվերջացուցած մեկնիլն է»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահ՝ Վ. Պուտին 3 ժամ տեւող հարցազրոյց մը շնորհած է հեռատեսիլէն, պատասխանելով Ռուսերու հարցումներուն: 2.334.043 հարցումներ ուղղուած են պետութեան ղեկավարին հեռաձայնով եւ համացանցով: Գլխաւոր հարցումները կը վերաբերէին ապրուստի պայմաններուն եւ ան պատասխանած է թիւերով եւ վարժապետական ոճով: Հարցումներ եղած են նաեւ Վրացիներու տեղահանութեան, դպրոցականներու տրուած հարցարաններուն հետապնդելու համար վրացական մականուններ կրողները: Վերջաւորութեան Պուտին ինք կարդացած է հարցումները եւ հետաքրքրուած է անհատական հարցերով:

ԿՈՄԵՐՍԱՆՏ օրաթերթը յայտնած է թէ Ռուսաստանի ոստիկանութիւնը որոշ հետքեր գտած է ինչ կը վերաբերի Աննա Պոլիտովսկայայի սպանութեան եւ կը փնտռուին նախկին ոստիկաններ, որոնք ծառայած են Չեչէնիա:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Ներքին նախարարին՝ Վանօ Մերաբիշվիլիի վրայ կրակ բացուած է Հոկտ. 25ին, երբ կ'այցելէր Կոդորի շրջանը, ըստ վրացական հեռատեսիլի Ռուսթավի 2 կայանի տեղեկատուութեան: Նախարարին համաձայն կրակ բացուած է Աբխազիոյ շրջանէն, ուր պաշտպանութեան ուժերը ռազմափորձեր կ'ընէին: Վրացական իշխանութիւններուն համար աբխազեան կողմին եւ Ռուսաստանի մէկ խաղն է:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ բանակին համար ծանրակշիռ գայթակղութիւն մը ծագած է Աֆղանիստան, երբ յայտնաբերուած է որ գերմանացի զինուորներ պղծած են մեռեալի մը գանկը: Ծանօթ Պիլտ թերթին 11 միլիոն ընթերցողներն են, որոնք առաջինները եղած են լուրը առնող: Թերթը որ խնդրոյ առարկայ նկարները հրատարակած է, չէ ըսած թէ ինչպէս այդ նկարները իր ձեռքը հասած են: Բայց եւ այնպէս, երկրի մը մէջ, ուր արեւմուտքցի զինուորները լաւ համբաւ չեն վայելեր, այս վերջին գայթակղութիւնը աւելի ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ եւ Պունտըսվեհրն ալ ցնցուած է:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ մէջ (Աֆղանիստան) 38 ապստամբ Թալիպաններ սպաննուած են Հոկտ. 25ին, ՕԹԱՆ-ի ուժերուն կողմէ, երկու տարբեր գործողութիւններու ընթացքին:

ՍԱԼՄԱՆ ՌԸՇՏԻ, ծացումով հնդիկ ծանօթ այն գրագէտը որ Իսլամի սխալ մեկնաբանութիւնները պախարակող իր «Սատանայական համարներ» հատորով մեծ աղմուկ բարձրացուցած էր մանաւանդ իսլամապաշտներու շրջանակներուն մէջ եւ որու դէմ մահուան ֆեթվա (իսլամական վճիռ) մը արձակուած էր այս վերջիններուն կողմէ, ետ չէ մնացած իր կարծիքը յայտնելէ Ազգ. Ժողովին Հոկտ. 12ին քուէարկած օրինագիծին մասին: Ան ըսած է թէ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին հրապարակ նետած Հայկ. Ցեղասպանութեան վերաբերող այս օրինագիծը նոյնքան ծիծաղելի է որքան ապուշութիւն մը»: Վիէննայի մէջ, իտալական Գոռիէռէ տէլլա Սերա թերթին տուած հարցազրոյցին մէջ, հնդիկ գրագէտը սոյն օրինագիծը դատապարտած է նաեւ որպէս արտայայտութեան ազատութիւնը կաշկանդող նախաձեռնութիւն:

ԻՍՐԱՅԷԼ խոստովանած է Հոկտ. 22ին, որ ֆոսֆորով հրագունդեր գործածած է Հեզպոլլայի դէմ, Լիբանանի պատերազմին ատեն: Այդ շրջանին, զանազան մեկնաներ արձագանգած էին լիբանանցի բնակիչներու յայտարարութիւններուն, որոնք զանազան վէրքեր կը կրէին: Սկիզբը Իսրայէլ չէր ընդունած, բայց «Հաարէց» օրաթերթին ամբաստանութիւններէն ետք, Խորհրդարանին հետ կապի նախարարը ստիպուած եղած է խոստովանիլ այդ հրագունդերու օգտագործումը:

ՆԻԺԵՐ որոշած է 100 հազար արաբ արտաքսել դէպի Չատ, ուրկէ եկած են, որովհետեւ մթնոլորտը շատ լարուած է: Արտաքսումը պիտի գործադրուի հինգ օրերու ընթացքին: Ներքին նախարարին համաձայն այդ մահմիտ Արաբները զինուած են եւ ամէն օր կը սպառնան բնիկներուն:

ՖԻՆԻՒԼ-ը չի յաջողիր դեր մը խաղալ Լիբանան – Իսրայէլ սահմանին շրջանը եւ կը հաստատուի որ ոչ մէկ միջոց ունի վերջ դնելու համար 1701 բանաձեւին ոտնահարումներուն Իսրայէլի կողմէ բռնաբարումներուն: Վերջին օրերուն, իսրայէլեան օդուժին թռիչքները բազմացած են եւ ՖԻՆԻՒԼ-ի պատասխանատուն ալ կը խոստովանի որ շատ մտահոգ են: Այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսա միտք չունի իսկ յաւելեալ զօրք ղրկելու, քանի վիճակը յստակ չէ:

ՇԻՐԱՔԻ չորս օրերու այցելութիւնը Չինաստան արդիւնք տուած է, քանի գլխաւոր նպատակն էր ֆրանսական առեւտրական ներդրումը ապահովել: Առաջին առթիւ Չինաստան 150 էռպիւս ապսպրած է, ինչ որ կարեւոր յաջողութիւն մը կը նկատուի: 2005ին, Ֆրանսայի եւ Չինաստանի միջեւ առեւտրական բացը 13,1 միլիառ Եւրոյի հասած էր:

ԱՐԺԱՆԹԻՆՑԻ իրաւագէտները քննութիւն մը բացած են հրէական հաստատութեան մը դէմ եղած ոճրափորձին առթիւ, 1994ին Պուէնոս-Այրէսի մէջ: Պաշտօնապէս ամբաստանուած են Իրանը եւ Հեզպոլլան որ այդ յարձակման պատասխանատուներն են: Այն ատեն, այդ յարձակումէն 85 հոգի մեռած էր, 300 հոգի ալ վիրաւորուած էին: Ցարդ, քննութիւնը ոչ մէկ արդիւնքի յանգած էր:

ՉԻԼԻԻ մամուլը կ'ամբաստանէ Փինոշէն որ Հոնք Քոնկի դրամատան մը մէջ 80-էն 140 միլիոն տոլարի ձոյլ ոսկի պահած է: Արդէն նախապէս ալ ամբաստանութիւններ կային որ զանազան հաշիւներ ունի արտասահման:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ Թութսիներու ցեղասպանութեան համար Ֆրանսա կրկին կ'ամբաստանուի: Հոկտ. 24ին, Քիկալիի մէջ հրապարակային ունկնդրութիւններու նիստեր սկսած են, որոնք կապ ունին քաղաքացի պատասխանատուներու եւ ֆրանսական բանակին հետ: Յիշենք որ 1994 Ապրիլ 6ին Ռուանտայի նախագահը կը սպաննուէր, Ապրիլ-Յուլիսին կը սկսէր Թութսիներու ցեղասպանութիւնը: Ընդհանուր ձեւով 800 հազար մեռեալ կար:

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի, Հոկտեմբերի վերջին Կիրակին (Շաբաթ, Հոկտ. 28էն 29ի գիշերը) հարկ է ժամացոյցները ժամ մը ետ տանիլ, անցնելու համար ձմրան ժամուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հոկտեմբեր 25ին, Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վ. Օսկանեան պատասխանած է երեսփոխաններու հարցումներուն իր վերջին տեսակցութիւններուն կապակցութեամբ: Արամ Գ. Սարգսեանի այն հարցումին, որ կը վերաբերէր Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման բանակցութիւններուն՝ օրակարգի վրայ գտնուող տարածքներու վերադարձի հարցին, Վ. Օսկանեան ըսած է որ իրօք հարցը առկայ է, բայց կարեւորը Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման եւ կարգավիճակի հարցն է, որու պիտի յաջորդեն միւս հարցերու լուծումները: Բանակցութեան թեմա է նաեւ Ադրբեջանի վերահսկողութեան տակ գտնուող հայկական Մարտակերտի եւ Մարտունիի շրջաններու տարածքներու մէկ մասը, թէեւ վերջինները Ղարաբաղի վերահսկողութեան տակ գտնուող տարածքներուն հետ նոյն մակարդակին վրայ չեն: Այս տեսակէտը, Վ. Օսկանեան յայտնած է Մինսկի խումբի համանախագահներուն ներկայացուցած նոր մօտքերու առումով, որոնք մատուցուած էին Հոկտ. 6ի Մոսկուայի հանդիպումին եւ Հոկտ. 24ի Փարիզի հանդիպումին երկու նախարարներու եւ համանախագահներու միջեւ: Նոր մօտքերու վերաբերեալ համաձայնութեան եզրեր չկան, շեշտած է Վ. Օսկանեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Հայաստանի նախագահ ու զինեալ ուժերու գլխաւոր հրամանատար՝ Ռ. Քոչարեան Հոկտ. 23էն 24 այցելած է սահմանային կարգ մը զօրամասեր: Այցելութեան նպատակն էր տեղւոյն վրայ ծանօթանալ զօրամասերու մարտական եւ թիկնիք պատրաստութիւններուն: Հետեւած է տարուած աշխատանքներուն եւ խօսելով զինուորներու հետ, ծանօթացած է անոնց կեանքի պայմաններուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ

Հայաստանի ներքին պրիւթ արտադրութիւնը (Ճի. Տի. Պի.) 2006 Յունուարէն Սեպտեմբեր 12,5%ի աճ մը արձանագրած է, ինչ որ այդ արտադրութեան քանակը հասցուցած է շուրջ 4 միլիառ տոլարի, տարւոյն առաջին ինը ամիսներու երկայնքին: Նոյնպէս, Հայաստանի տնտեսութիւնը կարեւոր յառաջդիմութիւն արձանագրած է Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն, ինչ որ 26,3% աճի կը համապատասխանէ: Այսուհանդերձ արդիւնաբերութեան արտադրութիւնն ալ 2%ի նուազում մը արձանագրած է, բաղդատմամբ 2005ի: Մինչ ելեկտրականութեան արտադրութիւնը նուազած է, անդին հողամշակութային եւ շինարարութեան բնագաւառները փայլուն շրջան մը բոլորած են: Մանաւանդ այս վերջինը 40%ի աճ մը արձանագրած է անցեալ տարուան հետ համեմատելով. 400 միլիառ դրամ կը գնահատուի այդ մարզին գործառնութիւնը, 2006ի առաջին ինը ամիսներուն ընթացքին:

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ ամէնէն մեծ խորհուրդը կարելի է համարել Պատարագը, որ կրօնականի հետ ունի նաեւ թատերական բնոյթ եւ կազմաւորուած է հեթանոսական ազդեցութեան տակ: Ինչպէս միւս բոլոր ծէսերը, նոյնպէս եւ Պատարագը կարելի է ըսել, որ փոխ առնուած է հրէական արարողութենէ:

Պատարագ բառը Ս. Գրքի մէջ գործածուած է տարբեր առումներով. նախ՝ զոհ իմաստով, զոհելի կենդանի, ապա՝ իբրեւ ընծայ, նուէր: Մատթէոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք. «Մատուցին նմա պատարագս՝ ոսկի, կնդրուկ եւ զմուռս» (Բ. 1): Պատարագի արարողութեան վերջաւորութեան կը կատարուէր հանգանակութիւն, որմէ գոյացած գումարը կը յատկացուէր հիւանդներու, տնանկներու, բանտարկեալներու եւ որբերու:

Նախնական Պատարագը, որ սկզբնական շրջանին կը ներկայացնէր երեք խորհուրդներ՝ նուիրում, սրբացում եւ ճաշակում, դարերու ընթացքին զարգացաւ, ճոխացաւ աղօթքներով եւ երգերով, իմաստաւորուեցաւ եւ դարձաւ քրիստոնէական ծէսակատարութիւններէն ամէնէն կարեւոր խորհուրդը, հետզհետէ ստանալով տեսակ մը բեմական երեւոյթ, որուն դերակատարներն են զոհաբերութիւն կատարող քահանան – պատարագիչը –, անոր օգնականը՝ սարկաւագը եւ ժողովուրդը, որուն երգերը փոխանորդաբար կը կատարէ դպրաց դասը: Նախնական դարերուն դպրաց դասի երգերը կը կատարէր ժողովուրդը:

Հին դարերուն պատարագը կը մատուցուէր ամէն օր հետզհետէ կրճատուեցաւ շաբաթը մէկ անգամի: Կաթողիկէ Եկեղեցին կը շարունակէ պահել ամէնօրեայ պատարագի սովորութիւնը, երբեմն նոյնիսկ օրը քանի մը անգամ:

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն պատարագի արարողութիւնը տեղի ունեցած է համեստ պայմաններու մէջ, առանց երգեցողութեան: Հետզհետէ պահանջք զգացուած է, ինչպէս բոլոր միւս արարողութիւնները, պատարագը եւս ճոխացնելու երգելով: Յօրինուած են երգեր մասնաւորաբար պատարագի համար, որոնք եկեղեցական ժողովներու միջոցով փոխանցուած են բոլոր միւս եկեղեցիներուն:

Նոր յօրինուող երգերը, նոյնպէս, ներշնչուած են Ս. Գրքի զանազան դրուագներէն եւ դէպքերէ:

Օրինակ, «Սուրբ Աստուած» երգը, որ մեր եկեղեցւոյ մէջ կ'երգուի զանազան առիթներով եւ բազմաթիւ ծիսական արարողութիւններու ընթացքին, եկեղեցի մուծուած է Ե. դարուն, Թէոդորոս Բ. կայսեր օրով, հետեւեալ պայմաններու մէջ:

446 Թուականի Սեպտեմբեր 24ին Կ.Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենայ շատ զօրաւոր երկրաշարժ մը, որ յաճախակի ցնցումներով կը տեւէ քանի մը շաբաթ: Ամբողջ քաղաքին բնակչութիւնը սարսափած կ'ապաստանի դաշտերը՝ պալատականներով եւ պատրիարքարանով միասին: Ժողովուրդը Պրոկլէս պատրիարքին շուրջ հաւաքուած կ'աղօթէ եւ Աստուծոյ ողորմութիւնը կը հայցէ: Անգամ մըն ալ, զօրաւոր ցնցումի ժամանակ, սարսափելի փոթորիկ մը կը բարձրանայ, որուն ընթացքին կ'անհետանայ 8 տարեկան մանուկ մը: Ժամ մը ետք երախան կը վերադառնայ եւ կը պատմէ թէ երկնքի մէջ՝ ուր փոթորիկը զինք նետած էր, ամբողջ ժամանակ լսած է հրեշտակներու մէկ երգը, որ կ'ըսէ.. «Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, ողորմեա մեզ»: Երախան կ'աւելցնէ որ, իբրեւ թէ իրեն ըսուած է, որ եթէ այս երգը ժողովուրդը հաւատքով երգէ, չարիքը կը վերնայ:

Պատրիարքին հրամանով ժողովուրդը կը հետեւի այս թելադրանքին, որմէ ետք երկրաշարժը կը դադրի եւ ժողովուրդը կը վերադառնայ քաղաք:

Այս «հրաշք»ին վրայ Թէոդորոս կայսր կը հրամայէ, որ իր կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր եկեղեցիներուն մէջ այնուհետեւ երգուի այս երգը: Յետագային, վերի տողերուն կը կցուի «որ խաչեցար վասն մեր» նախադասութիւնը: Աւելի ետք, այդ յաւելումը աղագին վէճի նիւթ դարձաւ եկեղեցական շրջանակներու մէջ, մինչեւ որ Կ.Պոլսոյ Տիեզերական Ժողովը (680–691 Թուականներուն) որոշեց այդ մասը դուրս հանել երգէն:

Հայաստանեայց եկեղեցին, իրեն հետ ունենալով ասորի, հապէշ եւ ղպտի եկեղեցիները, պահեց այդ մասը եւ յարմարցուց տօնական օրերու խորհուրդին: Յարութեան շրջանին՝ «որ յարեար ի մեռելոց», Համբարձման շրջանին՝ «որ համբարձար փառօք առ Հայրն» եւայլն: Հայ կաթողիկէ եկեղեցին եւս 1987ի եւ 1992ի Սինհոդոսներով վերահաստատեց այդ յաւելուածը:

Մեր շարականագրութեան պատմութեան մէջ ունեցած ենք նաեւ երկու կին շարականագրիներ: Մէկը՝ Ստեփանոս Սիւնեցիի քոյրն է, Սահակդուխտ, որ գրած է թէ՛ երգերու բառերը եւ թէ՛ անոնց եղանակները, զորս սորվեցուցած է իրեն դիմող դպիրներու եւ տիրացուներու: Սահակդուխտ Գառնիի ձորին մէջ հաստատած իր մենաստանին մէջ ճգնաւորի կեանք կ'ապրէր: Իր մենաստանին սրահին մէկ մասը թանձր վարագոյրով բաժնած էր միւսէն. մէկ մասին մէջ ինք կը նստէր, միւս մասին մէջ՝ իր աշակերտները: Նախ ինք կ'երգէր, յետոյ՝ դպիրները, մինչեւ որ սորվէին:

Երկրորդ կին շարականագիրը Վահան Գողթնացիի քոյրն է՝ Խոսրովիդուխտը, որուն գրած շարականներէն եւ երգերէն հռչակաւոր է Զրօրհնէքի տօնին երգուող այնքան գեղեցիկ «Ով զարմանալի»ն, զոր թէեւ ոմանք կը վերագրեն Գրիգոր Պահլաւունիին, եւ որուն կը հետեւի Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացիի գրած «Այսօր ձայնն հայրական» շարականը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱԶԵՐԸ

Վերջացնելէ առաջ, հարկ է քանի մը խօսք ըսել հայկական խազերու մասին, որոնք օգտագործըւած են հոգեւոր երգերը եղանակաւորելու ընթացքին

Շարականներու երաժշտութիւնը, որ իր բնոյթով արեւելեան է, կը հետեւի նաեւ յունական հոգեւոր երգերու մեղեդիներուն: Զանոնք գրելու կամ եղանակաւորելու համար օգտագործուած են յատուկ նշաններ, որոնք կոչուած են ԽԱԶԵՐ (յունարէն խազ կը նշանակէ նշան): Հայկական խազերը եւ եկեղեցական 8 ձայներու եղանակները կը նմանին յունականին, բայց դարերու ընթացքին ազգայնացած եւ հայացուած են:

Հայկական խազագրութեան պատմութեան հետ սերտօրէն կապուած է Խաչատուր Տարօնացիի անունը: Ըստ ԺԳ. դարու պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցիի, Խաչատուր Տարօնացին է որ Արեւելքէն բերած է խազերը եւ մտցուցած է մեր եկեղեցւոյ մէջ եւ սորվեցուցած շատերու: Սակայն այդ խազերը յաջորդական քանի մը դարերու ընթացքին չգործածուելով, կորսնցուցած են իրենց բանալին եւ մինչեւ այսօր կը մնան անվերծանելի, ինչպէս նաեւ՝ Արեւմուտքի մէջ գործածուած հին խազագրութիւնները: Հայերը, շուրջ 2000 խազագրուած գիրքեր ժառանգած են անցեալէն, որոնք մինչեւ այսօր տակաւին չեն վերծանուած:

Հարկ է նշել, որ խազերը պարզապէս յիշեցումի նշաններ –նոթաներ– եղած են եւ յաճախ ամէն երգիչ ի՛նք իր կողմէ նշանակած է՝ վերյիշելու համար արդէն իրեն ծանօթ եղանակը: Ասոր լաւագոյն ապացոյցը այն է, որ յաճախ միեւնոյն շարականի կամ տաղի վրայ՝ տարբեր ձեռագիր շարակնոցներու կամ տաղարաններու մէջ, տարբեր խազեր նշանակուած են:

Հայկական հին խազագրութեամբ երկար ատեն զբաղած են Կոմիտաս Վարդապետ, Սպիրիտոն Մելիքեան, Ռուպէր Աթայեան, սակայն վերջնական եւ յստակ եզրակացութեան չեն կրցած յանգիլ:

ԺԸ. դարու վերջաւորութեան, Պոլսոյ մէջ, Խարբերդցի ընտանիքի զաւակ՝ դպրապետ Պապա Համբարձում Լիմոնճեան, իբրեւ ուղեցոյց ունենալով յունական նոր խազագրութիւնը, յօրինեց հայկական նոր խազերը, որոնց հայեցի դրոշմ տալու նպատակով օգտագործեց մեր հին խազերու պատկերները:

Կարելի չէ այս յօդուածը աւարտել առանց նշելու ցաւալի երեւոյթ մը, առանց մատը դնելու վէրքին վրայ: Մեր եկեղեցւոյ շարականներուն թիւը կը հասնի մօտ երկու հազարի, սակայն, դժբախտաբար, անոնցմէ միայն երկու տասնեակ մը կ'երգուին պատարագի ընթացքին եւ մեծ տօներու կամ խորհրդակատարութիւններու առիթով: Կար ժամանակ, երբ Կ.Պոլսոյ հայ եկեղեցիներուն մէջ ամէն օր առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերգութիւններ կը կատարուէին եւ շաբթուան իւրաքանչիւր օրուան եւ ամէն տօնի համար յօրինուած զմայլելի շարականները կ'երգուէին: Լիբանանի մէջ, ամէն Կիրակի առաւօտ, կանուխէն եկեղեցի կ'երթային, նախքան պատարագի մատուցումը, ժամերգութեան ներկայ ըլլալու, եւ ըմբոշխնելու մեր սքանչելի շարականները: Ներկայիս, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հայ եկեղեցիներուն մէջ նուազագոյնի իջեցուած են առաւօտեան ժամերգութիւնները, ջնջուած են երեկոյեան ժամերգութիւնները, խտացուած կամ կըրճատուած են նոյնիսկ Կիրակի օրերու պատարագէն առաջ կատարուելիք առաւօտեան ժամերգութիւնները: Այս ընթացքով, մենք մեր ձեռքով մոռացութեան կը մատնենք դարերու ընթացքին գեղեցիկ լեզուով, հոգեթով երաժշտութեամբ եւ նուրբ բանաստեղծութեամբ եւ խորունկ հաւատքով յօրինուած մեր եկեղեցւոյ հոգեզմայլ շարականները:

Այս տխուր պատկերին առջեւ, յոյսի նշոյլ մը կարելի է նկատել մեր կարգ մը եկեղեցիներու մէջ շաբթուան մէջ գոնէ օր մը առաւօտեան ժամերգութիւն կատարելու նոր փորձը: Մաղթելի է որ այդ փորձը տարածուի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ եւ ժամանակի ընթացքին կարելի ըլլայ հասնիլ ամէնօրեայ ժամերգութեան դրութեան: Մեր կարծիքով անհիմն է այն պատճառաբանութիւնը, թէ ժողովուրդ չի գար: Ինչո՞ւ չկարծել որ շաբթուան մէջ ժողովուրդը եկեղեցի չերթար, որովհետեւ գիտէ թէ փակ պիտի գտնէ դուները:

(4րդ եւ վերջին մաս)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

1930, 1940, 1950 եւ յաջորդող Թուականներուն Պոլսէն դուրս, ըսփիւռքահայ տարածութիւններու վրայ, հրատարակչական շատ լայն գործունէութիւն մը կար: Օրաթերթէ աւելի, շաբաթաթերթ կամ ամսաթերթ էր հրատարակուածը, եւ անշուշտ միշտ՝ գրական բովանդակութեամբ: Ինչո՞ւ կը հրատարակուէին այդ պարբերաթերթերը մէկը միւսին ետեւէն: Հայ ժողովուրդը գրականութիւն կարդալու սիրահա՞ր էր, ամէնուրեք գրական թե՞րթ կը փնտռէր: Անշուշտ որ ոչ: Կարելի է պատասխանել, որ այդ պարբերաթերթերը կը հրատարակուէին որպէսզի հրատարակիչները անոնցմով ապրուստ ապահովէին: Ինչպէս տեսանք աւելի առաջ, Արշակ Զօպանեան իր բարեկամ Բենիամին Նուրիկեանին կը յիշեցնէր թէ «Անահիտ»ը իր ապրուստի միակ միջոցն էր: Այնուհանդերձ դժուար չէ ենթադրել որ այդ շրջանին ալ լայն հասարակութիւնը այնքան անհամբեր չէր գրական ամսաթերթերու բաժանորդագրուելու համար: Իսկ Արշակ Զօպանեան մը չէր կրնար սպասել որ ընթերցողները կարգի մտնէին իր «Անահիտ»ին բաժանորդագրուելու համար: Կը մնար միւս միջոցը: Զանազան երկիրներու իր բարեկամներուն դիմել ու անոնցմէ խնդրել որ բաժանորդներ ապահովեն: Նամականիներու մէջ կարե-

լի է հանդիպիլ անհամար նամակներու, որոնց մէջ մէկը միւսին կը պատմէ թէ ինչ արդիւնք ստացած է այս կամ նա անձը բաժանորդագրութեան հրաւիրելով: Կարծէք կը խօսուի բաժանորդ որսալու եւ բաժանորդագին գանձելու տեւական պայքարի մը մասին:

Բանաստեղծ Վահան Թէքէեան 1900ի Մայիսին նամակով մը 20 ֆրանք կը ղրկէր Արշակ Չօպանեանին, որ գանձուած էր որպէս «Անահիտ»ի բաժանորդագին: Նամակին մէջ Թէքէեան ներողութիւն կը խնդրէր որ այս 20 ֆրանքին վրայ ուրիշ բան չէր կրցած աւելցնել, որովհետեւ Նազարեան եւ Չաքուքճեան տակաւին չէին վճարած իրենց բաժանորդագինը, իսկ Պ. Միրզայեանն ալ մերժած էր իրեն ղրկուած «Անահիտ»ը, ըսելով որ կը մերժէ բաժանորդագրուիլ: Թէքէեան կը խնդրէր որ Չօպանեան այդ հասցէին «Անահիտ» չղրկէր, եթէ տակաւին չէր ղրկած:

Աւելորդ է ըսել որ նոյն նամակներուն մէջ կ'արծարծուէին նաեւ գրական խնդիրներ, որոնք ունին առանձին շահեկանութիւն: Բայց դրամական հաշիւները կրնային գալ առաջին գծի վրայ, դառնալ նամակագրութեան բո՛ւն դըրդապատճառը:

Պոլսէն յայտնի բանաստեղծ Թորոս Ազատեանն ալ մէկն էր որ կը զբաղէր «Անահիտ»ին բաժանորդ ապահովելու ու բաժանորդագին գանձելու աշխատանքով: 1932 Թուականին Թորոս Ազատեան սապէս կը սկսէր իր մէկ նամակը.

«Կը յուսամ թէ Բարեգործականէն ստացած էք ցարդ 450 Ֆրանքի գումարը, ի հաշիւ «Անահիտ»ի: Մնացեալ քանի մը գանձումները չկրցայ կատարել: Միւս թիւը գալէ վերջ նոր փորձ մը պիտի ընեմ: Տնտեսական տագնապը կը ճնշէ բոլորին վրայ եւ կ'երեւակայեմ թէ ինչ դժուարութիւններու կը հանդիպիք»:

Յայտնի կը դառնայ որ Թորոս Ազատեան ձեռքէն եկածը կ'ընէր Արշակ Չօպանեանին օգտակար հանդիսանալու համար: Արշակ Չօպանեան ալ 1934ին Թորոս Ազատեանին սապէս կը գրէր, ուրիշ բազմաթիւ հարցերու առընթեր.

«Նշանակեցի անունն ու հասցէն իր գտած նոր բաժանորդին. Արսէն Անտոնեան: Այսօր անոր կը ղրկեմ հինգերորդ տարուան Ա. թիւը: Պ. Պիմէն Զարդարեանին գրեցի վերջերս, խնդրելով որ շուտ ղրկէ ինծի ինչ որ արդէն գանձած է: Եթէ տեսնէք զինքը, յիշեցուցէք»:

Հակառակ այն դժուարութիւններուն, որոնց հետ դէմ յանդիման կը մնար Արշակ Չօպանեան «Անահիտ»ը հրատարակելու համար, այս պարբերաթերթը երկար կեանք ապրեցաւ: Թէեւ երկու անգամ ընդհատուեցաւ անոր հրատարակութիւնը, բայց «Անահիտ»ը գրական հրապարակի վրայ ինքզինք պահեց 1898էն մինչեւ 1949:

Դարձեալ Թորոս Ազատեան 1947ին գրուած նամակի մը մէջ հետեւեալը կը հաղորդէր Չօպանեանին.

«Քանի մը օր ուշացաւ պատասխանս սա պատճառով, որ Գալֆաեան որբանոցէն ստուգել ուզեցի թէ ինչ հասցէով ղրկուիլը կը փափաքէին «Անահիտ»ին: Մայրապետին ազգականներէն Պ. Մանկասարեան, որ ձեր հասցէն առաւ գրելու համար Ձեզի, փափաք յայտնեց որ տարուան առաջին թիւէն ղրկուին: Պ. Մանկասարեան երաժշտագիտութեան հետեւող երիտասարդ մըն է, հայկական խաղեր ալ սորված է», եւայլն:

Որքան ալ ըմանք Արշակ Չօպանեանին մասին ըսեն որ «հաշիւի մարդ էր», անոր նամակներուն մէջ երբեմն կը հանդիպինք այնպիսի տողերու, որոնք մտածել կուտան: 1934ին Չօպանեան նամակ մը կը գրէր ամերիկահայ գրագէտ Անդրանիկ Անդրէասեանին ու սապէս կը սկսէր.

«Սիրելի Պ. Անդրէասեան, Պ. Յովնանեան, «Անահիտ»ի գործակալը, իր վերջին նամակին մէջ տեղեկութիւն տալով բաժանորդներու մօտ իր ըրած դիմումներուն վըրայ, կ'ըսէր որ ձեզի ալ դիմած է, բայց յետաձգած էք վճարումը: Կ'ենթադրեմ որ դժուարութեանց մէջ էք՝ Ամերիկայի տնտեսական տագնապի հետեւանքով, ու կը խնդրեմ որ ոչինչ վճարէք եւ այսուհետեւ «Անահիտ»ը ընդունիք իբր նուէր իմ կողմէ: Եթէ ուզէք, իբր տեսակ մը փոխ-նուէր, տարին մէկ պատմուածք մը ղրկել ինծի, ինծի հաճոյք պատճառած կ'ըլլաք»:

Ռ. Հ.

ՏԱՐԵՍԿԻԶԲԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

«ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ»

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ 2006 – 2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ.– 2006 Յուլիսի իսրայէլեան ասպատակումը քարուքանդ ըրաւ Լիբանանը եւ ահաւոր վնասներ հասցուց երկրի տնտեսութեան: Կրթական կեանքն ալ ազդըւեցաւ անկէ, հակառակ որ դպրոցական տարին բոլորուած էր արդէն: Պետական քննութիւնները լրիւ չէին սրբագրուած տակաւին եւ պէտք եղաւ երկար սպասել արդիւնքներու հրատարակումին: Մեր պարագային, Սեպտեմբերի սկիզբը միայն պաշտօնապէս ծանուցւեցան անոնք:

Մենք 11 թեկնածու ներկայացուցած էինք քննութիւններուն: Երեքը՝ Թէ.էՍ.ի եւ ութը Պէ.Թէ.ի:

Թէ.էՍ.ի քննութեան ներկայացողներն էին՝

Ապտալլա Լինա, Շիրինեան Սաբին, Տաքեսեան Մարալ:

Պէ.Թէ.ի քննութեան ներկայացողներն էին՝

Արոյեան Ճուլիա, Արոյեան Մարալ, Խաչերեան Մարալ, Կայծակեան Թալին, Կիրակոսեան Հուիփ, Պետրոսեան Արփինէ, Սթամպուլեան Շաղիկ, Վահրատեան Սիլվա:

Ասոնցմէ մէկ միայն, Պէ.Թէ.ն չյաջողեցաւ՝ տարուան ընթացքին պատահած չնախատեսուած դէպքերու բերումով: Ան կրնայ ներկայանալ քննութիւններու աշնանային նստաշրջանին:

Այս տարուան 11 անձերն ալ հաշուելով՝ մենք ընդամէնը 64 հոգի ներկայացուցած կ'ըլլանք պաշտօնական քննութիւններուն, որոնցմէ 1ը միայն ձախողած է եւ մէկը առկախ վիճակ ունի:

2006–2007 տարեշրջանի աշխատանքները սկսան Սեպտեմբերի ըսկիզբը: Գրասենեակը սկսաւ գործել կանոնաւոր հերթականութեամբ նոր դիմումներ, ընդունուեցան 15 եւ 22 Սեպտեմբերին, դասերը սկըսան 29 Սեպտեմբերին:

Մինչեւ հիմա մենք ունինք 22 ուսանողուհի:

Անոնք շաբաթը 9 պահի հաշիւով պիտի հետեւին հետեւեալ դասանիւթերուն.

Թէ.էՍ.ի մէջ՝

Հայերէնի բարելաւում, Հայոց պատմութեան դասաւանդումի կերպ, Հայերէնի եւ Հայ գրականութեան դասաւանդումի կերպ, Պատանեկան գրականութիւն, Արաբերէն եւ արաբերէնի դասաւանդումի կերպ, Արաբերէն լեզուով աւանդուող այլ դասանիւթեր, Հոգեբանութիւն:

Պէ.Թէ.ի մէջ՝

Հայերէնի բարելաւում, հայերէնի դասաւանդումի կերպ, Մանկական գրականութիւն, Արաբերէն եւ արաբերէնի դասաւանդումի կերպ, Արաբերէն լեզուով ուրիշ նիւթեր, Ֆրանսերէն:

Ուսանողուհիներուն պիտի առաջարկուի նաեւ արտածրագրային դասանիւթ մը՝ Հայկական մանկագրութիւն, որուն հետեւողները կամաւորներ պիտի ըլլան:

Անցնող տարեշրջանի վերջաւորութեան լոյս տեսաւ Հայերէնի բարելաւումի ձեռնարկը, որ մեր մեթոտական երրորդ եւ վերջին աշխատութիւնն է: Կը յուսանք մանկագրական նոր գործեր ալ հրատարակել յառաջիկայ տարեշրջանին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նորահաստատ մանկապատանեկան գրականութեան հրատարակութեան ծրագիրով:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ «Խաչեր Գալուստեան»
Մանկավարժական կազմաւորումի
կեդրոնի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՀՄԱՅԱԿԱՆ
ԵՒ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔՆԵՐ

Աշխատութեամբ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Երեւանի Համալսարանի
Հրատարակչութիւն, Երեւան 2006

Հովանաւորութեամբ Գ. Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Օտարազգի բժիշկներ եկած տեղաւորուած էին Ս. Խաչի թաղը. եւ ամենաանգութ վերաբերումը կ'ունենային աղքատ ծննդաբերներու հանդէպ: Տէր Գրիգորը մէկէ աւելի անգամ ըրած է աղքատիկ կիներու համար նոյնատեսակ ծանուցումներ. հայ ժողովուրդը երբեք չէ ընկըրկած այդ օտար, այլազգի բժիշկներու շօշափողութեան, շահամոլութեան յագուրդ տալէ, որովհետեւ հայ բժիշկ չկար: Սրտի մորմոքով կը լսէինք այդ ծանուցումները: Մոռցած չեմ բնաւ զանոնք. չէի կրնար մոռնալ, եւ երբ 1885ին բժիշկ դարձայ ծննդավայրս, առաջին գործս եղաւ պայքարիլ Հայոց դրամովը ապրած այդ օտարազգի շահամոլ բըժիշկներուն դէմ, որոնք կը շարունակէին դեռ եւ իմ անշահախնդիր անձնանուէր աշխատութիւններովս յաղթահարել անոնց:

*
**

Բայց վերադառնամ կեանքիս պատմութիւնը շարունակել: Սարգիս Եազմաճեան ընկերս վաղամեռիկ ըլլալէն յետոյ, ունեցայ համանուն նոր ընկեր մը Սարգիս Սէմէրճեան՝ «Խրոխիլէ» եգիպտական շոգենաւային ընկերութեան գրագիր, որ ամէն երեկոյ կու գար հօրս սրճարանը թերթ կարդալու. զիս Մխաքեանին քով շարունակ տեսնելովը, խնդրած էր հօրմէս ծանօթանալ ինծի, որպէս զի իմ միջոցաւս ալ Մխաքեանին հետ յարաբերութիւն հաստատէր: Հայրս հաճութեամբ գոհացում տուաւ Սէմէրճեանին, ներկայացուց զիս իրեն եւ շուտով բարեկամ եղանք իրարու:

Բաւական հմուտ երիտասարդ մ'էր. քաջ գիտէր ֆրանսերէն, մանաւանդ թուրքերէն. ունէր նաեւ լաւ կարողութիւն գրելու, որով երբեմն երբեմն յօդուածներ կը յղէր «Մանզումէի Էֆքեար» լրագրին:

Իրեն հետ երկար կը խօսէի ազգային խնդիրներու մասին, մերթ ալ կը կարդայի գրած գրաբար ոտանաւորներս, զորս հաճութեամբ կը լսէր, զի սիրահար էր գրաբարի:

*
**

1877ին կէսը հասած էինք եւ կը լսէինք թէ վերջապէս Ազգային վարչութիւն եւ ընդհանուր ժողով միաձայնութեամբ որոշեր են պատգամաւորութիւն մը ղրկել Պէրլինի վեհաժողովին, չշուկը որ կը տարածուէր ինչպէս գրած եմ, իրականութիւն կ'ըլլար: Պատգամաւոր կ'ընտրուէր Խրիմեան Հայրիկ, իրեն թարգման ունենալով Մինաս Չերազը: Եւ ահա տենդոտ պատրաստութիւններ կը տեսնուին. Մ. Չերազ Հայրիկին գրած «Հայգոյժ», «Վանգոյժ» գործերը կը թարգմանէր ֆրանսերէնի, որպէսզի այդ ողբերգակ լաց ու կոծերով Պէրլինի վեհաժողովին մէջ նստող դեսպան կամ նախարարներուն գութը շարժէր, եւ տառապակոծ Հայոց եւ մարտիրոս Հայաստանին վիճակը բարելաւութիւն մը ունենար:

Խրիմեան Հայրիկ Ս. Խաչի միշտ քարոզիչ, դպրոց գալով կ'ուզէր որ Չերազի թարգմանութիւնները ընդօրինակել տար. մաքուր գիր ունեցող աշակերտ մը կը փնտռէր. կը դիմէ Չօրայեան Թէոդորոս պատուելիին, սա ալ զիս կը ներկայացնէ իրեն, իբրեւ մաքուր ֆրանսերէն գիր գրող:

Յաջորդ օրը Սրբազան Հայրիկէն կը կանչուիմ «Խորհրդարան» կոչուած շէնքը, որ կը գտնուէր դպրոցին աջակողմեան պարտէզը: Կը նստիմ հոն Հայրիկին դէմը, եւ միւս զբաղումներս բոլորովին թողլով, երկու օրուան մէջ կ'ընդօրինակեմ շատ մաքուր կերպով Մ. Չերազի ֆրանսերէնի վերածած «Վանգոյժ»ն ու «Հայգոյժ»ը որոնց ի վարձատրութիւն կը ստանամ Հայրիկէն իբր նուէր, իր «Խաչի ճառ» աշխատութիւնը:

*
**

Այս առթիւ չեմ կրնար լուռ մնալ երկու բանի մասին, որոնք ինծի համար ոչ նուազ կարեւոր են:

Երբ «Հայգոյժ»ը ու «Վանգոյժ»ը հրապարակ ելան, բազմիցս կարդացի զանոնք անյագաբար, եւ Սրբազան Հայրիկին սրտաբուխ այդ ողբեւալիքներէն խորապէս ազդուելով, ես ալ նոյն ոճին հետեւողութեամբ գրի առի գրաբար բանաստեղծութիւն մը՝ «Հառաչք Սիրաբանին զՀայրենեաց» վերնագրով, զոր կը պահէի գրութիւններուս մէջ:

Երբ «Խաչի ճառը» նուէր ստացայ, միտքս դրած էի, որ օր մը երբ Նորին Սրբազանութեանը հանդիպիմ, իր ներկայութեանը կարդամ այդ «Հառաչք»ս որ արձակ գրութիւն մ'էր եւ զոր միշտ վրաս կը պահէի:

Առաւօտ մը դպրոց մտած ատենս, պարտէզէն նշմարեցի որ Հայրիկը Խորհրդարանը նստած էր. մօտեցայ դուռին ու լսեցի որ Նորին Սրբազանութիւնը կ'երգէր. պահ մը կեցայ, յետոյ դուռը զարկի. «Մտէ՛ք» հրամայեց. երբ ներս մտայ, «Հօ՛, ե՛կ, նստի՛ր, մի բան եւս դու պէտք է ընդօրինակես» ըսաւ: Նստայ դէմը եւ սկսայ ընդօրինակել Ֆրանսերէն գրուածք մը, որ Ցիշտակագիր մ'էր Հայաստանի մէջ կատարուած հարստահարութիւններու մասին. լաւ խմբագրուած նոր ողբերգութիւն մ'էր, զոր աւարտելէս յետոյ, խնդրեցի որ թոյլ տար ինծի կարդալ բանաստեղծութիւնս: «Կարդա՛, տեսնեմ», ըսաւ, իր ծխագլանիկը քաշելով եւ ո՛հեր, ո՛հեր երբեմն արձակելով:

(Շար. 96)

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée le **mercredi 1er novembre** de 10h à 10h30, par France 2. Elle est intitulée «Erevan à l'heure française» et est consacrée à la «Saison française en Arménie» qui précède «L'Année de l'Arménie en France».

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

T H E A T R E

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théatral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

C I N E - C L U B

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

Ֆ Ո Ւ Թ Պ Ո Լ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

Պ Ա Ս Ք Է Թ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet
par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France
le mercredi 1er novembre à 11h
En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France
à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque
Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans
Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...
Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).
Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).
Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90
Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:
Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն:
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

A N N E E D E L ' A R M E N I E

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

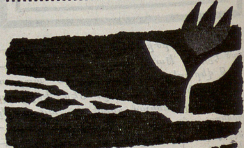
Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր Նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող Հայերուն համար:
Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը:
Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ:
Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի Ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան:

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener —
75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI-DIMANCHE
28-29 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.564 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.564

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ՞

Հոկտ. 26ին, Պրիւսէլ կ'ընդունուէին Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ պատասխանատուները Եւրոպական Միութեան մօտ եւ կը հաստատուէր որ Յանձնախումբին նախագահը՝ Ժոզէ Մանուէլ Պարոզոյի հաւանութիւնը չէ վայելած Ռումանիոյ ներկայացուցիչը՝ Վարուժան Ոսկանեան, մինչ Պուլկարիոյ Արտաքին նախարարուհին՝ Մեկլենա Քունեւա, անմիջապէս նշանակուած է «Սպառողներու պաշտպանութեան» պատասխանատու ներկայացուցիչ:

Ֆիկառոյի թղթակիցը Ալեքսանտր Պուլէ կը տեղեկացնէ (Հոկտ. 27) որ Վարուժան Ոսկանեան իր երկրին Ծերակոյտին Ելմտական յանձնախումբին նախագահն է եւ մեծ տնտեսագէտ, բայց անծանօթ մըն է եւրոպական շրջանակներուն մէջ: Գրագէտ է եւ գինուորեալ մը Հայ Դատին, նախարարական ոչ մէկ պաշտօն վարած է ցարդ: Իր նշանակումը պաղ ընդունելութիւն մը գտած է Պրիւսէլ եւ անհաճոյ է մանաւա՛նդ Եւրոպական Ընկերվարական կուսակցութեան, որ հազորդագրութեամբ մը ճաղկած է ենթակային «խիստ ազատական դիմագիծը», նաեւ իր կապերը գործարար կասկածելի շրջանակներու հետ:

Հաւանական կը նկատուէր որ Պարոզօ դիմէ Պուքրէշի, որպէսզի աւելի «յարմար» մէկը նշանակէ: Կը խօսուի Արտաքին կամ Արդարութեան նախարարներուն մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԶԷՆԻԹԻՆ մէջ է, որ Հոկտ. 26ին, անգամ մը եւս կուսակցութեան շարքերուն կը ներկայանային Սեկոլէն Ռուայալ, Լ. Ֆապիուս եւ Տ. Ստրոս-Քահն, բայց այս անգամ հաւաքոյթը բաւական աղմկալից եղած է. ամէն մէկուն համակիրները կը բացագանչէին՝ «Սեկոլէ՛ն», «Լօրա՛ն», կամ «Տոմինի՛ք»: Ամէն մէկուն ելոյթն ալ, ընելեայն՝ միւսներուն դէմ եղած է, աւելի ճիշդ երկու այրերը քննադատած են կնոջ «նոր գաղափարները», ու Լ. Ֆապիուս ճչդած.– «Կ'առաջարկեմ ամէնէն նոր գաղափարը՝ 2007ին նշանակուած թեկնածուն գործադրէ ընկերվարական ծրագիրը»:

ՇԻՐԱՔ դոհ է Ջինաստան իր այցելութենէն, ուր կրցած է ընդհանուր ձեւով 5 միլիառ Եւրոյէ աւելի պայմանագրեր ձեռք ձգել Ֆրանսայի համար: 150 էռպիւսներէն զատ, կան նաեւ խոստումներ, ինչպէս 20 Ա–350 օդանաւերու գնումին մասին, թէեւ առայժմ թուղթի վը րայ:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մահմետական ամէնէն բարձրաստիճան կրօնաւորը՝ Շէյխ Թաժ Ալտին ալ–Հիլալի, Ռամազանի իր քարոզին մէջ խորապէս նախատած է կիները, զորս «ցուցադրուած միս»ի բաղդատած է, երբ լաչակ չեն կրեր: Այս քարոզը արտասանած է Սիտնէյի մզկիթին մէջ: Ան ըսած է.– «Եթէ միս զետեղէք փողոցը, պարտէզը կամ անբաապարտէզի մը մէջ, առանց ծածկելու, եւ կատուները զայն ուտեն. զո՞վ պէտք է մեղադրել, կատունե՞րը թէ բաց միսը: Բա՛ց միսը: Հոս է հարցը: Եթէ ան (կինը) իր սենեակը մընացած ըլլար լաչակ կրելով, ոչ մէկ հարց կ'ըլլար»: 24 ժամ ետք չէյխը տեսակ մը մէա գուլփա ըրած է, ներողութիւն խընդրելով այն բոլոր կիներէն, որոնք իր խօսքերէն վիրաւորուած են: Իր նպատակը եղեր է փրկել կիներու պատիւը:

«ԼԻՊԷՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթը միշտ անել կացութեան մատնուած է եւ անմիջական լուծում չի տեսնուիր: Վարչական խորհուրդը որոշած է կրկին հանդիպում ունենալ Նոյեմբեր 7ին եւ անպայման ելք մը գտնել: Այս յաւելեալ պայմանաժամը թոյլ պէտք է տայ որ երկու ծրագրեբէն մէկը ընդունուի: Մէկ կողմէ կայ Ռոչիլտի (դրամագլուխին 38,87%ը) նոր ներդրումը (2006ին բացը 13 միլիոն Եւրոյի հասած է եւ 100 աշխատաւորկոմներ), միւս կողմէ ալ Փլէնէլի ծըրագիրը, որ կոթնած է 10 միլիոն Եւրոյի խնայողութեան մը 2007ին, էջերու նըւազումով եւ շուրջ 50 «կամաւոր» մեկնումներով:

ԿՈՒԱՆԹԱՆԱՄՈՅԻ ամերիկեան կայանին բանտարկեալներու դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ 2007ի ամառը: Ան կը վերաբերի քանի մը տասնեակ բանտարկեալներու, որոնց դէմ կասկած կայ որ կապ ունեցած են ալ–Քաիտայի հետ: 435 բանտարկեալներու վրայ, ցարդ միայն 10ը ամբաստանուած են զինուորական արտակարգ դատարաններուն կողմէ:

ՊՈՒՇ, Հոկտեմբեր 26ին ստորագրած է այն օրէնքը, որ կ'արտօնէ հազար քմ. երկարութեամբ պատի մը շինութիւնը մեքսիքական սահմանին վրայ: Մեքսիքայի նախագահը Ֆ. Գալտէրոն դատապարտած է այդ շինութիւնը, զոր «ծանրակշիռ սխալ մը» կը գտնէ եւ զայն բաղդատած է Պերլինի պատին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ յայտնած է որ 2006ի Սախարով մրցանակը կը շնորհէ Պելառուսիոյ ընդդիմութեան ղեկավար՝ Ալեքսանտր Միլինկեվիչի, որ երկու շաբաթ արգելափակուած է, որովհետեւ դատապարտած էր անցեալ Մարտի նախագահական ընտրութիւնը, որ ապահոված էր Լուկաշենկոյի վերընտրութիւնը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Քաչինսկի եղբայրներու «բարոյական յեղափոխութիւնը» ճամբայ ելած է եւ Հոկտ. 26էն, երեսփոխանները սկսած են քննել ծրագիր մը որ թոյլ կրնայ տալ բոլորովին արգիլել վիժումը: 1989էն ի վեր, կամաւոր վիժումը արտօնուած է միայն բռնաբարման, մօր համար կեանքի վտանգման եւ աղճապղծութեան պարագաներուն: Եթէ այս նոր ծրագիրը ընդունուի, Լեհաստան Եւրոպայի ամէնէն սահմանափակիչ օրէնսդրութեան տէր երկիրը կը դառնայ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(27 octobre)

PIERRE LOTI HORS LA LOI?

Հոկտեմբերը կը լրանայ, բայց Հոկտեմբեր 12ի քուէարկութեան հարցը դեռ կը շարունակուի: Մոնտի գրական յաւելուածին մէջ է որ Փաթրիս Ռէօթիկ կ'անդրադառնայ հարցին, հին տեսրակներ, աւելի ճիշդ հին գրութիւններ քրքրելով:

Այդ քուէարկութիւնը առիթ եղեր է նաեւ որ յիշուի Փիէր Լոթին եւ անոր թրքասէր տրամադրութիւնները: Իրեն համար, քուէարկուած օրինագիծը (որ, ի դէպ, կրնայ միշտ այդպէս ալ մնալ եւ օրէնքի բնոյթ չստանալ) կը պատկերացնէ հին հարցեր ալ եւ Լոթի կրնայ «օրինազանց» հռչակուիլ, քանի միշտ կասկած յայտնած է Հայոց Ցեղասպանութեան իրողութեան մասին:

Ցիշողներ կան թերեւս որ զօր. Թորգոմ մենամարտի հրաւիրած էր ֆրանսացի գրագէտը, որ մերժած էր եւ այդ պատճառով ալ «նապաստակ» որակուած էր...:

Ըստ երեւոյթին, կամաց–կամաց ծիծաղելիին սահմանն ալ անցնող գրութիւններու պիտի հանդիպինք:

*
**

«LE POINT»

(26 octobre)

«POURQUOI PAS UNE LOI SUR LE GENOCIDE ARMENIEN?»

BHL

Պեռնար–Անրի Լեւի շահեկան յօդուած մը ստորագրած է շաբաթաթերթին մէջ, ուր կ'անդրադառնայ նաեւ Հոկտ. 12ի օրինագիծին եւ չի հասկնար թէ ինչո՞ւ այդ կէտին վրայ (ժխտողներու պատժուիլը) կարելի է տարբեր վերաբերում ցոյց տալ ցեղասպանութիւններու հանդէպ, ինչպէս գրած է Գլօտ Լանզման Կէսօ օրէնքին ի նպաստ իր խմբագրականին մէջ («Թան Մոտէրն»): Պ.–Ա. Լեւի կը ճշդէ որ ժխտումը ոճիրին մէջ իսկ ըլլալով, ինչպէս Շոային, եւ անոր մաս կազմելով, չի հասկնար թէ ինչո՞ւ կարելի է մերժել այլ ժխտողականութեան մը պատժելիութիւնը, երբ սկզբունքը ճիշդ նոյնն է: Երբեք, կը գրէ, Կէսօ օրէնքը արգելք չէ եղած որ պատմաբանները աշխատանք տանին: 1915ի Ցեղասպանութեան մասին օրէնք մը լռութեան կը մատնէ Նոր–Փաշիստ Թուրք պոռչտողները, եւ երբեք չարգելակեր հետազօտութեան աշխատանքը:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍԻ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ՑՈՅՆԵՐԸ

Կիպրոս կ'ուզէ ուսումնասիրել ամերիկեան տեղեկագիր մը, ըստ որուն 1974ի թրքական յարձակման ատեն Թուրքերու ձեռքն ինկած յոյն Կիպրացիները որպէս փորձանքի գործածուած են թրքական տարրալուծարաններու մէջ: Այս անհետացած Յոյներու հարցը իսկական ողբերգութիւն մըն է բազմաթիւ ընտանիքներու համար, ըսած է Կիպրոսի Արտաքին նախարարը՝ Ժորժ Լիլիքաս, մանաւանդ երբ նման լուրեր շրջին, եւ նախարարը աւելցուցած է որ հարկ է շատ զգոյշ ըլլալ նախքան կառավարութեան դիրքը յայտնելը: «Սայփրըս Մէյլ» կ'արձագանգէ ամերիկեան «Պաշտպանութեան եւ արտաքին ռազմագիտական քաղաքականութիւն» պարբերականին տուած լուրին, ըստ որուն 1984-88 տարիներուն, բազմաթիւ յոյն Կիպրացի եւ յոյն զինուորներ՝ գերի ինկած Թուրքերու ձեռքը, իրենք զիրենք գտած են թրքական բանակի կենսաքիմիական զէնքի տարրալուծարաններու մէջ եւ օգտագործուած են փորձերու համար: Կառավարութիւնը քննութիւն պիտի կատարէ, որպէսզի հաստատուի թէ լուրը հաւաստի՞ է: ՄԱԿ-ի համաձայն 1468 յոյն Կիպրացիներ եւ 502 Թուրք Կիպրացիներ անհետացած են:

ՓԱՐԻԶ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Օթէլ Նափոլէոնի սրահներուն մէջ էր, որ Հոկտ. 26ի իրիկունը աւելի քան 200 հոգի հաւաքուած էին տօնելու համար Ղարաբաղի անկախութեան 15րդ տարեդարձը, ընդառաջելով Ֆրանսայի մէջ Ղարաբաղի Հանրապետութեան ներկայացուցչութեան: Այդ ներկայացուցչութեան ղեկավար Պ. Յովհաննէս Գէորգեանի կողքին էր ԼՂՀ Կրթութեան, Մշակոյթի եւ Մարմնամարզի նախարար Կամօ Աթայեան: Ներկայ էին Փարիզի հայ գաղութի կրօնական թէ աշխարհական ներկայացուցիչներ: Նախ հնչեցին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի փառերգները, ապա խօսք առաւ Ղարաբաղի Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ Յովհ. Գէորգեան, որ կարդաց նախագահ Ա. Ղուկասեանի ուղերձը, յիշելով իր երախտագիտութիւնը Սփիւռքին՝ բերած օժանդակութեան համար Ղարաբաղի անկախութեան պայքարին, աւելցնելով որ այդ օժանդակութիւնը կը շարունակուի այսօր ալ համագործակցութեան ձեւին տակ՝ Ղարաբաղի տնտեսական զարգացման, ժողովրդավար համակարգով իրաւական երկրի մը հաստատման ուղղութեամբ:

Նախարար Կամօ Աթայեան նոյնիմաստ ելոյթ մը ունեցաւ, շեշտելով թէ եթէ Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը ցարդ ճանչցուած չէ միջազգային գետնի վրայ, տէր է սակայն պետական կառոյցի մը եւ բանակի մը: Անկախութեան 15րդ տարեդարձը արդէն տօնուած էր ամիսուկէս առաջ: Նախարարին համար միջազգային ճանաչումն ալ մերձաւոր էր:

Հաւաքոյթը կը շարունակուէր ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ ՄԻՋԱԴԷՊ

«Մարմարա» կը հաղորդէ Հոկտեմբեր 26ի իր թիւով, թէ Եշիլգիւղէն մօտաւորապէս 90 ուխտագնացներ, ներառեալ Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի անդամները, Վահրամ Սրկ. Լիւլէճեանի կազմակերպութեամբ, երկու օթօպիւսներով, Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին գացած էին, հոն պատարագ մատուցանելու, Եշիլգիւղի հոգեւոր հովիւ՝ Անդրէաս Քհնյ. Ցակոբեանի ձեռամբ եւ առաջնորդութեամբ:

Պատարագի ընթացքին մօտաւորապէս 80 հոգիէ բաղկացեալ խումբ մը հաւաքուած է եկեղեցւոյ դրան առջեւ եւ աղմկել սկսած այն պատճառաբանութեամբ թէ եկեղեցւոյ ետեւի կողմի դրօշակը վար առնուած էր: Եկեղեցւոյ պատասխանատուները բացատրած են թէ այդպիսի բան չկար, միշտ միայն յառաջամասի ձողին վրայ է որ կը պարզուի թրքական դրօշակը: Բաւական անախորժ վիճաբանութիւններէ ետք, միջամըտած են տեղւոյն ապահովութեան ուժերը եւ արգելք հանդիսացած աւելի անախորժ զարգացումներու: Արդէն պատարագի արարողութիւնն ալ չէ ընդհատուած եւ շարունակուած է աւանդական մթնոլորտով: Վրայ հասած է նաեւ Ապահովութեան տնօրէնը որ բացատրութիւններ ստացած է ուխտագնացներէն: Աւելի վերջ ապահովութեան պաշտօնեաներու ընկերակցութեամբ, ուխտագնացներու խումբը առաջնորդուած է դէպի Թալաս եւ մերձակայ շրջաններ, ուրկէ ան ճամբայ ելած է դէպի Պոլիս:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

«Փրկեցէք Մեզ...»

Այս օրերուն, Փեշթա հրաւիրուած բազմաթիւ պատուիրակութիւններու ներկայութեան, կ'ոգեկոչուի 1956ի Հունգարական ապստամբութեան 50ամեակը: Ստորեւ կը վերահրատարակենք թերթին հիմնադրին խմբագրականը, գրուած այդ առթիւ, այդ օրերուն: Փոխուած բա՞ն մը կայ այսօր, բէկուզ այլ պարագաներու համար:

Այս բառերով կը վերջանար Փեշթայի ռատիօ-կոչը, Կիրակի օր: Լեղապատառ կանչ մը, որ յանկարծ լռեց:

Երկուշաբթի առտու, երկու ազատ ձայներ կը լսուէին.

– Փեշթան բոցավառ ծով մըն է այլեւս: Ռազմիկները զինանիւթ չունենալով, կռուեցան մինչեւ վերջին վայրկեանը դանակներով, երկաթեայ ձողերով, շիշերով...

Արու բնակչութիւնը կը կեդրոնացնեն կայարաններուն մէջ, աքսորելու համար:

Անշուշտ կարաւանները ճամբայ հանուած են արդէն, անծանօթ ուղղութեամբ, ինչպէս նախընթաց պարագաներու մէջ:

Անցեալ շաբթու «Հերոսամարտ» կոչեր էինք Հունգարիոյ ազատագրական այս պայքարը:

Իսկական հերոսամարտ մը որ խեղդուեցաւ արեան ճապաղիքներու մէջ: Հազարաւոր հրասայլերու, թնդանօթներու, գնդացիրներու կրակին տակ:

Ժողովուրդ մը տրորուեցաւ, ճզմուեցաւ Եւրոպայի սրտին վրայ: Քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքին առջեւ:

Որո՞ւ սրտէն սարսուռ մը չանցաւ Կիրակի առտուան այդ պահուն, երբ ռատիօն կը գուժէր.

– «Մեր նաւը կ'ընկղմի: Լոյսը կը տկարանայ: Լսեցէ՛ք մեր աղաղակը, ժողովուրդներ աշխարհի, փրկեցէ՛ք մեզ: Տէր ընդ ձեզ եւ ընդ մեզ...»:

Այս հոգեցունց աղաղակը Ասիոյ խորերէն կ'արձագանգէր երէկ:

Այն ատեն, Հայաստանի լեռները, ձորերն ու դաշտերն էին որ կը դղրդային այս օրհասական աղաղակէն:

Ամբողջ ժողովուրդ մը կը բնաջնջուէր սանձակոտոր կատաղութեամբ: Լեռն ու դաշտը ժաժքի կը մատնուէին, քրիստոնեայ եւ քաղաքակիրթ Եւրոպան կը մնար անշարժ: Կը դառնար անկարող: Նոյնիսկ մեղսակից:

Այսօր, ուրիշ ժողովուրդ մը կը ջարդուի Եւրոպայի պորտին վրայ, «յեղափոխական» իշխանութեան մը կողմէ, եւ մարդկութիւնը կը մնայ նոյնքան թոյլ եւ ապիկար:

Ներողութիւն. Ժողովներ կը գումարէ մասնակցութեամբ 76 պետութեանց, բանաձեւեր մշակելու եւ դահիճը կարգի հրաւիրելու համար, «օրինական մեծամասնութեամբ»:

Լոնտոնի թերթերէն մին ծաղրանկար մը հրատարակած էր առջի օր,– Երիտասարդ մը գետին փռուած անշունչ. քովը բոլշեւիկ մը՝ գնդացիր ի ձեռին. դիակին վրայ ծաղկեպսակ մը հետեւեալ մակագրութեամբ.– «Օգնութիւն Հունգարիոյ. Ազգաժողովին բանաձեւը»:

Դարձեալ երէկուան պատմութիւնը: Այն ատեն ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնն էր որ բանաձեւեր կը մշակէր, Լօզանի ամօթը պարտկելու համար: Բանաձեւեր որոնք ի յառաջագունէ դատապարտուած էին ամլութեան:

Դեռ աւելին – յաղթանակը կը դառնար պարտեալ, նոյն այդ բանաձեւերով:

Մաղթենք որ աւելի բախտաւոր հանդիսանայ Ազգաժողովը, սանձահարելով կարմիր բռնակալը:

– «Ստալինը յարութիւն առած է», կը գրէ տեղական թերթ մը:

– «Ստալինէն աւելի ստալինական», դիտել կուտայ ընկերվարական պաշտօնաթերթը:

Եւ մինչ զոհերը « փրկեցէ՛ք մեզ » կ'աղաղակեն, Ազգաժողովը գիշերներ կը լուսցնէ, իրաւասութեանց խնդիրներ լուծելու համար:

Թշուա՛ռ մարդկութիւն...

Շ.

7 Նոյեմբեր 1956

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ...

Այսօրուան ընթերցողը ի՞նչ պիտի տեսնէ Վահան Թէքէեանի լաւագոյն բանաստեղծութիւններէն կազմուած հատորի մը ետին: Ահա «Եկեղեցին Հայկական»ը, ահա «Հայու Հոգին», ահա «Ազուորներ» կամ «Հաշուեյարդար»ը, ահա «Ջաւակս»ը, եւ դեռ ինչե՛ր: Ներշնչումներու կատարի մը վրայ բնակող երջանիկ բանաստե՞ղծ մը պիտի տեսնենք երբ հիմա հատորին էջերը մի առ մի կը դարձնենք ու կը կարդանք մարգրիտի նման շարուած այդ բանաստեղծութիւնները: Կրնա՞նք արդեօք պահ մը պատկերացնել թէ բանաստեղծը կեանքի ինչպիսի ծանրածանր պայմաններու մէջ կ'ապրէր, միւս գրչակիցներուն հետ ամէնօրեայ ինչպիսի հարցեր ունէր երբ կը գրէր այդ բանաստեղծութիւններէն մէկը կամ միւսը:

Պատմաբան Աւետիս Սանճեան, որ 1983ին Լոս Անճըլըսի մէջ հրաշալի յառաջաբանով մը հրատարակած էր Վահան Թէքէեանի նամականին, պատմութեան էջերուն յանձնած էր ինչեր ու ինչեր որոնք ցոյց կուտան թէ որքան խորունկ ցաւեր ու ծանր պայքարներ թաքնըւած էին այդ հրաշալի բանաստեղծութիւններուն ետին: Կը բաւէ քանի մը տող կարդալ 1909ին Պոլսէն Միքայէլ Կիւրճեանի ղրկըւած նամակէն.

«... Յետոյ սա Ղազիկեանին քով ինչ առնելիք որ գոյացած է եւ ինչ առնելիք որ մնացած է բաժանորդներէն՝ գանձէ եւ ղրկէ: Կացութիւնս ահաւոր է: Երբեք այսքան խեղճ, զրկուած կեանք մը ապրած չէի Պոլսէն դուրս: Հոս է որ ծակ կօշիկով պտըտելու ստիպուեցայ՝ «Շիրակ»ի ամէնօրեայ ծակերէն գէթ պզտիկները գոցել կարենալու համար»:

Այս եօթը տողերը շատ բան կը պատմեն: Ասիկա կը զուգադիպի այն շրջանին երբ Թէքէեան Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէր «Շիրակ»ը: Թէքէեան բնականաբար տակաւին գրած չէր այն գլուխ-գործոցները, որոնցմով ան պիտի յաւերժացնէր բանաստեղծի իր համբաւը: Բայց եւ այնպէս բանաստեղծութեան բեղուն շրջան մըն էր ատիկա: «Հրաշալի Յարութիւն»ը կազմուած էր այնպիսի բանաստեղծութիւններէ որոնք գրուած էին ճիշդ այդ շըրջաններուն, այսինքն 1901ի ու 1908ի միջեւ: Կը նշանակէ որ անոնք գրուած էին այնպիսի շրջանի մը՝ երբ բանաստեղծը ծայր աստիճան խեղճ ու զրկանքներով լեցուն կեանք մը կ'ապրէր, «ծակ կօշիկով կը պտըտէր» եւ արտասահմանի իր բարեկամներէն թախանձագին կը խնդրէր որ գանձէին բաժանորդագիները ու շուտով ղրկէին իրեն:

Այսօր թերեւս խնդալով, քիչ մըն ալ զուարճանալով կրնանք կարդալ այս նամակները, սակայն պէտք է պատկերացնենք թէ ինչպիսի ծանր ու անապահով պայմաններու մէջ է որ այս մարդիկը կը ստեղծէին հայ գրականութիւնը: Երբ կ'ըսենք ծանըր ու անապահով, անշուշտ կ'ակնարկենք միայն նիւթական պայմաններուն ու պահ մը անտես կ'առնենք նաեւ այն քաղաքական ծանր պայմանները, որոնց մէջ է որ անոնք կը ծաղկեցնէին հայ գրականութիւնը: Նիւթական:

Կարդանք սա տողերն ալ, դարձեալ Միքայէլ Կիւրճեանի գրուած ուրիշ նամակէ մը, 1909ին:

«Միհրան Տամատը Ղազիկեանէն 100 ղրուշ ստացեր է ի հաշիւ ձեռքէ ծախածներուն: Մնացածն ալ գանձէ եւ գանձել տուր մնացած ընկալագիրերը, ու ղրկէ գումարը: Գ. Սարգիսեանը իրօք մերժած է: Օր. Յակոբեանը 6 ամսուայ բաժնեգին ղրկած է: Կարծեմ ասոնք քեզի գրած էի ժամանակին: Միհրան Թելեանը ինծի ղրկեց իր եւ Բարթողին բաժնեգինները Յակոբ Պէյլինն ալ իրմէ ուզած էի: Յակոբ Պէյլը, որ մեկներ է, չմեկնած ըսեր է թէ վճարած է, բայց ընկալագիրը ո՞ւր դրած է չի գիտեր: Իրա՞ւ է թէ վճարած է: Եթէ ո՛չ, իմացուր, որպէսզի գրեմ ու դարձի՛ն ստանանք»:

Դրամական ու գրական հարցերով բեռնաւորուած այս նամակներուն մէջ Թէքէեան չարունակ խիստ դատողութիւններ ալ կ'ընէ իր բարեկամներուն կամ թշնամիներուն մասին: Բառերը չի խնայեր, նոյնիսկ եթէ երբեմն կատակել ձեւացնէ: Բայց կարելի է նաեւ մտածել թէ Թէքէեան ինքն իրեն կ'արտօնէ այդպէս խօսիլ, որովհետեւ նամակները մտերմութեան նամակներ են, հրատարակութեան համար գրուած չեն եւ Թէքէեանն ալ, ուրիշներու նման, կը փափաքի իր նամակներուն մէջ քիչ մը տեղ տալ երգիծանքին ու կատակին: Նոյն նամակներէն մէկուն մէջ եկէք տեսնենք թէ ան Միքայէլ Կիւրճեանին ինչ կը գրէ երկուքին ալ սիրելի բարեկամ՝ Երուանդ Օտեանին մասին:

«Օտեանին խօսքը մի՛ ըներ: Երջանիկ մարդը ան է: Հոս հոն, անցած դարձած տեղը յօդուած մը կը ցնկնէ, որուն համար փարա կ'առնէ, նոյն իսկ ինձմէ: Ա՛յ, այնուհետեւ ուրիշ տէրտ չունի բայց եթէ ըրկուան ժամը, երբ այդ դրամը ամբողջովին կը սպառէ, յաջորդ օրը սիկառէթ մը եւ եօղուրտ մը հրամցուելու համար կուգայ կը կախուի ճիտէս...»:

Չենք կասկածիր Օտեանի մասին Թէքէեանի գրածներուն ճշգրտութենէն: Օտեան, որ այնքան դիւրութեամբ էջեր կը լեցնէր ու վէպեր գրի կ'առնէր, կը վստահէր իր գրիչին ու չէր մտահոգուեր յաջորդ օրուան հացին, կամ խմիչքին մասին մտածելով: Բայց ո՞վ կրնայ վստահեցնել որ անոր ալ զուարթ բնաւորութեան ետին թաքնուած չէր դժուարութիւններու դէմ մաքառող հայ գրագէտը՝ երկաթեայ կամքով:

Սարսափով անդրադառնանք անգամ մը եւս թէ, ամէն ինչ, ամէն թշուառութիւն եւ ամէն խեղճութիւն կ'անցնի, ու գրականութիւնը միայն կը մնայ:

Բ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ համալսարանի Կրէյթ Հոլ-Հարթ Հաուզի մէջ, Հոկտեմբեր 7ին ճաշ-տօնահանդէս մը կազմակերպած էին հայ քաղաքական, եկեղեցական, բարեսիրական եւ մշակութային 17 կազմակերպութիւններ եւ միութիւններ ի պատիւ Զօրեան հիմնարկի 25րդ տարեդարձին: Օրուան հանդիսավարը եղած է փաստաբան Պերճ Փափազեան, որ բացման իր խօսքին մէջ գնահատանքը յայտնած է Թորոնթոյի մէջ գործող կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու մասնակցութեան համար, ապա ներկայացուցած է օրուան հիւրերը: Կազմակերպիչ յանձնախումբին անունով, խօսք առած է Արա Պօյաճեան, որ Զօրեան հիմնարկը բաղդատած է համաշխարհային այն կազմակերպութիւններու հետ, որոնց կարգին ՄԱԿ-ի Հիւլէական Ուժի Հսկողութեան մարմնին հետ, որուն պատասխանատուն է Օմար Պարատէի, որ անցեալ տարի ստացած է Նոպէլեան Խաղաղութեան մրցանակը եւ այդ իմաստով Զօրեան հիմնարկը դասած է միջազգային կազմակերպութիւններու կարգին: Ցուցադրուած է Հայ Հորիզոն հեռատեսիլի պատասխանատու Սուրէն Զէքիճեանի պատրաստած տեսերիզը, ուր կը ներկայացուէր «Զօրեան»ի գործունէութիւնը: Իրեն յաջորդած է Ժագ Ստեփանեան որ հիմնարկին պատմականը ըրած է: Բեմ հրաւիրուած է Զօրեան հիմնարկի հիմնադիր Գ. Սարգիսեան, որ շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք օժանդակած են «Զօրեան»ի աշխատանքներուն: Բեմ հրաւիրած է Փրոֆ. Ֆայնըրսթընը որ կարդացած է համաշխարհային ցեղասպանութեան գիտնականներու խորհուրդի ատենապետ Ռոճըր Սմիթի ուղերձը Զօրեանի 25ամեակին առթիւ, որմէ ետք արտասանած է Մինեսոթայի համալսարանի խօսքը: Գուրգէն Սարգիսեան արտայայտուելու հրաւիրած է Թուրք պատմաբանը՝ Թանէր Աքչամ, որ գնահատած է «Զօրեան»ի աշխատանքները հայ, թուրք եւ այլ ազգի պատմաբանները իրարու քով բերելու, որպէսզի կարենան գիտականօրէն վերլուծել Հայոց ցեղասպանութիւնը: Դեռ խօսք առած են հրեայ պատմաբան Եայիր Արան, Թել-Ավիվի համալսարանէն, Փրոֆ. Վահագն Տատրեան, Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեան: Ձեռնարկին առթիւ հրատարակուած էր գրքոյկ մը: Վերջին խօսք առնողները եղած են Փրոֆ. Վ. Այվազեան եւ Ժորժ Շիրինեան: Հաւաքոյթը վերջ գտած է ճաշով:

ՍՈՒՐ ԱՆԿԻՒՆ

ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ԱՆԻՒԸ՝ ՖՐԱՆՍԱ - ԹՈՒՐՔԻԱ - ՓԱՄՈՒՔ - ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 12ին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ ընդունուած Հայոց ցեղասպանութեան ուրացումը պատժող օրինագիծով, «երաշարժ»ը կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ: Մեր կողմէ, շատ բնական համարելով թրքական զայրոյթը եւ բողոքի ու դժգոհութեան ալիքը, կը մտածենք սակայն այս «յաղթանակ»ին «քաղցրութեան» մասին, միշտ մտահոգ՝ թէ եղածը սոսկ մեծերուն խաղին մէկ արա՞րն է, թէ վերջապէս, այդ խաղին մէջ քիչ թէ շատ հայկական կողմին իրաւական ու քաղաքական շահերու զուգորդումը Ֆրանսայի շահերուն հետ.– որուն միջոցով՝ առանց մեծ ակնկալութեան, գոնէ արդարութիւն մը կատարուի, ցեղասպանութեան հարցով քայլ մը առաջ երթալով: Եւ կամ՝ այս օրինագիծը խաղ մըն է միայն, ցնցելու Թուրքիան, իսկ մենք՝ անգամ մը եւս՝ զոհերը այդ խաղին:

Հետաքրքրական զուգադիպութեամբ, նոյն օրը յայտարարուեցաւ նաեւ Նոպէլեան մրցանակի արժանացող գրականութեան մրցանակակիրին անունը՝ յանձին Թուրք յայտնի մտաւորական, Իսթանպուլին նուիրուած գիրքերու հեղինակ, արձակագիր Օրհան Փամուքի: Վերջինս, ազատ արտայայտութիւններով եւ Հայոց ցեղասպանութեան ընդունումով դարձած էր Թուրքիոյ փուշը, եւ հիմա, երբ Թուրք մըն է Նոպէլեան մրցանակին տիրացողը, մենք՝ Հայերս, ուրախութեամբ եւ կարծէք հպարտութեան հասնող ուրախութեամբ կ'ողջունենք այս լուրը եւ կը շնորհաւորենք Փամուքը: Ծանր էր անոր վիճակը, երբ նոյն օրը Ն.Փ.Ռ. ռատիոկայանէն տուած հարցազրոյցին ընթացքին, քաջ գիտնալով թէ այդ մրցանակը միայն իր գրական արժէքներուն համար տրուած չէ, այլ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ընդունման, Հայերու եւ Քիւրտերու մասին իր դրութիւններուն, ազատախոհութեան համար, ան խուսափեցաւ հարցազրոյցը քաղաքականացնելէ, եւ խնդրեց որ թոյլ տան որ գոնէ այդ օր ուրախութեամբ ըմպէ իր մրցանակին իւրաքանչիւր կաթիլը: Սակայն, Թուրք ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր Ֆրանսայի օրինագիծին մասին Օրհան Փամուքի կարծիքին, որ չուշացաւ. «Ֆրանսայի վայել չէ»:

Թէ ի՞նչ ըսին Թուրք պետական դէմքեր, ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ քաղուած Թուրք մամուլէն.

– Վարչապետ Էրտողան. Ցեղասպանութիւնը հայկական սուտ է, Ֆրանսան նեղմիտ է, պատմական ահաւոր սխալ մը գործեց եւ ան դատապարտուած է ամօթով ապրելու:

– Ազգային Ժողովի նախագահ Արընչ. Ամօթալի որոշում, Թուրք ազգի նկատմամբ թշնամանք:

– Արտաքին գործոց նախարար Կիւլ նոյնպէս նման խօսքեր արձակեց եւ կը սպասուի որ Թուրքիա – Ֆրանսա համագործակցութիւնը անկում կրէ: Այստեղ Թուրք պետական դէմքերը զգոյշ են, եւ կը փորձեն բոլորն ալ նոյնը կրկնել եւ միասնական դիրք որդեգրել:

Իսկ Թուրք մամո՞ւլը ինչպէս արձագանգեց անցնող շաբաթ: Հիւրրիյէթի թղթակիցը Փարիզէն գրեց. Ֆրանսա Ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն սկզբունքներուն տեղ «Տխմարութիւն»ը ընտրեց: Հրամմեցէք քանի մը այլ վերնագիրներ.

Հիւրրիյէթ. Մտածումի ցեղասպանութիւն

Ռատիքալ. Ամչցէք

Զաման. Ֆրանսայէն հարուած ազատութեան վրայ

Վաթան. 106 տխմար մարդ (խօսքը անշուշտ Ֆրանսացի երեսփոխաններուն կը վերաբերի, որոնք կողմ քուէարկեցին օրինագիծին)

Ագշամ. Թուրքին Նոպէլ, Ֆրանսացիին ամօթ

Կիւնէշ. Թուրքիա քննութենէ մը կ'անցնի

Սթար. Ֆրանսացիին 301-ը (Թուրքիոյ թիւ 301 որոշումով Ցեղասպանութիւնը ընդունող որեւէ արտայայտութիւն յանցագործութիւն է)

Սապահ. Ժ'աքիւզ (ֆրանսերէն կ'ամբաստանեմ)

Պիրկիւն. Եւ Ազգային Ժողովը պատմութիւն գրեց

Միլլի Կազեթէ. Կեաւուրէն բարեկամ չըլլար

Թաքւիմ. Կը խնդա՞ս թէ կու լաս

Պուկիւն. 106 տանկալաքներ (անխելքներ)

Տիւնիա. Եւրոմիութեան ճամբուն վրայ ֆրանսական ռումբ

Միլլիյէթի համաձայն, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Մութաֆեան «հակաժողովրդավարական» համարած է Ֆրանսայի որոշումը, իսկ Ակօս հայկական թերթի խմբագիր Հրանդ Տինք զայն կոչած է «խայտառակութիւն»: Կ'արժէ ստուգել այս զոյգ կարծիքները:

Թուրք յայտնի կին գրող, ազատախոհ Էլիֆ Շաֆաք ֆրանսական Լը Մոնտին յայտնած է իր մտահոգութիւնը օրինագիծին առթիւ, սակայն միւս կողմէ նշելով թէ՝ «Թուրքերս պէտք է հաշտուինք մեր անցեալին հետ: Կը կարծեմ, որ ի վիճակի ենք քննարկել մեր պապերուն սխալները»:

Այո, մամուլը ողողուած է նման յօդուածներով. էնթէրնէթային էջերը նոյնպէս: Միջազգային մամուլը կը կատարէ վիճակագրութիւններ, ուր ամենատարբեր արդիւնքներու կրնաք հանդիպիլ, հոն կը կարդաք ընթերցողներու կարծիքներ, ուր սառնասրտօրէն պէտք է... դիմանաք կարգ մը «կարծիք»ներու:

Հայրենի եւ սփիւռքահայ մամուլն ու մենք եւս պիտի գրենք երկար, երբեմն զգացական, երբեմն դիւանագիտական դարձուածքներով, սակայն մեզի կը մնայ արթուն պահակը ըլլալ ամէն մէկ քայլին՝ որուն պիտի ձեռնարկեն մեր բարեկամներն ու «բարեկամ»ները:

ՆԵՏ ՈՒ ԱՂԵՂ

« Նոր Օր », Հոկտեմբեր 21

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԷՅԻ ՄԷՋ, Օգոստոս 27էն Սեպտեմբեր 10, զանազան ձեռնարկութիւններով նշուած է Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գալստեան ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադրութեան 20ամեակը: Շարքը սկիզբ առած է Օգոստ. 27ին աշակերտական հանդէսով մը, որ տեղի ունեցած է քաղաքապետարանի ընդարձակ դահլիճին մէջ: Սեպտ. 2-ին, տեղի ունեցած է վարժարանին տարեկան պարահանդէսը, որ կազմակերպուած էր ՀԱՍԳի (Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գալստեան) 2006ի տարեշրջանի Ծնողաց Յանձնախումբին կողմէ: Սեպտեմբեր 9-ին, տեղի ունեցած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ի պատիւ կազմակերպուած բարի գալուստի ճաշը Մէրքիւր պանդոկին մէջ: Երեկոյթի ընթացքին եղած են ելոյթներ եւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Սեպտեմբեր 10ին, Գարեգին Բ. մուտք գործած է Ս. Յարութիւն եկեղեցին եւ իր օրհնութիւնները բաժնած ներկաներուն: Արարողութենէն ետք, կաթողիկոսը առաջնորդուած է Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գալստեան վարժարանը, ուր իրեն կը սպասէին շուրջ 2000 հոգի: Եղած են ելոյթներ եւ գեղարուեստական բաժին մը, ապա, ներկաները առաջնորդուած են վարժարանի հիմնադիր բարերարներու Տէր եւ Տիկին Արշակ Գալստեանի դիմաքանդակներու նորաշէն յուշաքարին, որ օրհնուած է կաթողիկոսին կողմէ: Յուշաքարին վրայ քանդակուած է հայերէն այբուբենը ու անգլերէնը եւ արձանագրուած են սա տողերը՝ «Օրհնեալ ըլլայ երկինքը, որ երկրին տուաւ ձեզ նման զաւակ»: Գարեգին Բ. առողջութիւն եւ երկար կեանք մաղթած է բարերար ամոլին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ,
ՄԵՐ ԹԱՂԸ...

ԶՕՀՐԱՊ ԳԻՐԷՋԵԱՆ

Հրատարակութիւն
«Գէորգ Մելիտինեցի» Գրական մրցանակի

Անթիլիաս 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Մեծ ուշադրութեամբ ունկնդրեց ընթերցումիս, եւ երբ աւարտեցի «Շա՛տ ապրի ձեր Միսաքեան Պուէտ, որ գեղեցիկ բարբառ ձեզ սորվեցուց գրել. քո գրած լաւ է, Հայրենիքի շունչով զեղուն, բայց մէջը դիցաբանական օրինակներ դնելու չէիր» ըսաւ, ու ես իր աջը առնելով, երբ կը պատրաստուէի դուրս ելլել, յանկարծ Զօրայեան պատուելին ներս մտաւ, տղու մը թեւէն քաշելով, եւ «Սրբազան Հայր, տեսէ՛ք» գոչեց կաս կարմիր կտրած դէմքով. «Այս տղան 10 փարանոց տոմսակը 40ի է փոխեր եւ իր մէկ ընկերը խաբեր է. գողութիւն չէ՞ այս ըրածը, ի՞նչ պատիժ կը տնօրինէ Ձեր Սրբազնութիւնը այս անպիտանին»: Խրիմեան իր բնածին զուարթուն հայեացքով տղան քովը կանչեց ու «Պատուելի՛, պատուելի՛» գոչեց, «Այս մանուկը հանճար ունի եւ դուք զայն կ'ուզէք սպաննե՞լ. ո՛չ»: «Գնա՛ որդեակ, գնա՛, թէ կարող ես, ջանա՛ այդ տոմսը 80 փարայի վերածել. այսպիսի կառավարութեան դրամին հետ այդպէս պէտք է անել» կրկնեց, որուն երբ պատասխան՝ Թէոդորոս պատուելին ըսաւ. «Քանի որ Ձեր Սրբազնութիւնը խնդիրը այսպէս կը դատէ, մեզի ա՛լ եւս խօսք չի մնար» ու խորհրդարանը թողուց, դուրս ելաւ:

Ռուսեւթուրք պատերազմը նոր վերջ գտած, հրապարակին վրայ մանրուք դրամներու մեծ տագնապ կը տիրէր, ա՛յնքան սակաւցած էին, որ ամէն թաղ իրաւունք ստացաւ կառավարութենէն դրամատոմսեր տպել, եկեղեցիներու մէջ գործածուելու համար:

Այս տեսակ դրամատոմսերու մէկ հատն էր 10 փարանոց մը, զոր աշակերտը 40 փարա չիներ էր ու ընկերը հաբեր, ուստի Խրիմեան Սրբազան Հայրիկի վճիռով, ոչ թէ պատիժի ան արժանացաւ, այլ գնահատութեան, որ պերճախօս ապացոյց էր Խրիմեանի ծայր աստիճան ներողամիտ բնաւորութեան, հակառակ որ աշակերտին այդ արարքը բնա՛ւ եւ բնա՛ւ արժանի չէր գովութեան:

Հայրիկ ատեցող էր Թուրքին եւ անոր բոլոր օրէնքներուն, եւ այս պատճառաւ էր որ տղուն ըրածը ներման արժանի համարեց որպէսզի Թուրքի կարգադրութեան անարգանք մը ըրած ըլլայ:

Հետզհետէ կը ճշմարտէր Պէրլինի վեհաժողովին պատգամաւորութիւն մը առաքելու հարցը եւ Խրիմեան Հայրիկ իբրեւ գլխաւորը այդ պատգամաւորութեան, ինչպէս գրած եմ արդէն, կը հռչակուէր պաշտօնապէս, եւ կը թողուր Պոլիսը 1878 Մարտ 8/20ին, իրեն թարգմանին՝ Մինաս Չերազի հետ:

Խրիմեանի մեկնումէն յետոյ, Խորէն Նար–պէյ Սրբազան ալ կը չուէր դէպի Պէրլին, ընկերակցութեամբ Ստեփան Փափազեանի, երթալ միանալու Խրիմեան–Չերազ պատգամաւորութեան, մինչ Մատթէոս Եպիսկ. Իզմիրլեան ալ ճամբայ կ'ելլար դէպի Պաթում եւ Էջմիածին, ընդհանուր Հայոց Հայրապետը՝ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսը տեղեակ պահելու կատարուած գործառնութիւններուն:

Եւ այս բոլոր եղածները (ի ձայն փողոյ եւ թմբկի) մեր երիտասարդի սրտերը մեծամեծ յոյսերով կը վառէին ուժգնապէս. երազել կու տային մեզ Հայաստանի վերածնունդն եւ ազատագրութիւնը, որու մասին Խ. Պ. Միսաքեան կը տարակուսէր. եւ յետոյ մենք ալ խելամուտ եղանք, թէ իր սկեպտիկ նախազգացումները իրաւացի են եղեր, ինչպէս ցոյց տուաւ գնացող պատգամաւորութեան հրապարակային համարատուութիւնը:

Սակայն մենք տարուած էինք ու կը տարուէինք շրջապատած խոստումներէն, եւ կ'ուզէինք պատրաստ գտնուիլ հանդէպ վերջնական դրական լուծումին ու ծառայել մեր Հայրենիքին: Այս զգացումներով վառուած, կը ջանայինք ազգօգուտ գործերու հեղինակ ըլլալ, որով գրեթէ ամէն օր կը խորհրդակցէի Սարգիս Սէմէրճեան բարեկամիս հետ, եւ ահա որոշեցինք՝ ուրիշ բարեկամներ ալ մեզի հետ առնելով, կազմել ընկերութիւն մը եւ Սկիւտարի մէջ բանալ կիրակնօրեայ դասարան եւ բազմաթիւ հայ պանդուխտ երիտասարդներու ուսուցանել հայերէն կարդալ, գրել, թուաբանութիւն եւ աշխարհագրութիւն:

Գտանք մեզի գաղափարակից ընկերներ, որոնք էին՝ Գրիգոր Զաքարեան ամենաքաջ Թուագէտը (յետագային տնօրէն Գատըգիւղի Արամեան վարժարանին եւ Սանասարեանին Կարնոյ, ուր մեռաւ), Պետրոս Մեսրոպեան, Յարութիւն Չիչէքճեան, ժողվուեցանք Ս. Խաչի դպրոցը, եւ նախնական խորհրդակցութիւններէ վերջ, կազմեցինք ընկերութիւնը, զայն մկրտեցինք «Ուսումնատարած» անունով, ըստ առաջարկութեան Գր. Զաքարեանի, որ եւ եղաւ ատենապետ:

Ատենադպիր ընտրուեցաւ Պետրոս Մեսրոպեան, իսկ միւսներս՝ մենք գործակից, եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու, ձեռնարկեցինք մեր նպատակին գործադրութեանը, 1878 Ապրիլին:

Եկեղեցիներու դուռներուն վրայ հրաւիրակ ծանուցումներ փակցուցինք օրեր առաջ, եւ Նոր-Կիրակի կէսօրէն վերջ բացուեցաւ կիրակնօրեայ դասարանը, առաջին օրն իսկ ունեցանք ուսանողներու մեծ բազմութիւն. բոլոր եկողները՝ վանեցի, քղեցի, մշեցի, կեսարացի եւ այլ տեղացիներ սիրով սկսան հետեւիլ դասերուն:

(Շար. 97)

Պ. Արշէն Ամիրխանեան,
Պ. Քրիստիան Ամիրխանեան,
Ժերալտին, Ալեքսիա, Մաթէօ
ինչպէս նաեւ Սամուրխաշեան, Սարքոշեան, Փանոսեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ նանիին՝

ԷԼԻԶ ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ ՍԱՄՈՒՐԽԱՇԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Հոկտ. 31, ժամը 14.45ին, Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին
6 rue Père Komitas
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շավիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ամիրխանեան եւ Փանոսեան ընտանիքներուն:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN**,
réalisateur
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn
Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortville, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association «Les 3A»
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող Հայերուն համար:

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդունէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը:

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ:

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան:

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener —
75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18:

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée le **mercredi 1er novembre** de 10h à 10h30, par France 2. Elle est intitulée «Erevan à l'heure française» et est consacrée à la «Saison française en Arménie» qui précède «L'Année de l'Arménie en France».

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շավիլի «Տէր-Դաւթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մենէճեանէ եւ 50ական Եւրօ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ եւ Տիկին Միշօ-Պարտաքճեանէ՝ Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

□

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet
par **Monseigneur**
GREGOIRE GHABROYAN,
Evêque des Arméniens Catholiques de France
le mercredi 1er novembre à 11h
En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France
à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque
Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants
en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80
de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...
Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne —
Séjour: Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).
Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).
Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90
Date limite d'inscription :
30 novembre

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31

MARDI
31 OCTOBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.565 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.565

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՒԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

ՖՐԱՆՍԱ ՏՆՏԵՍԱՊԷՍ ՇԱՏ ՉԻ ՊԱՏԺՈՒԻՐ...

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ա. Կիւլ յայտարարած է Հոկտ. 29ին, Անգարայի մէջ, որ Թուրքիա պիտի չհրաժարի Եւրոպական Միութեան անդամակցելու իր ջանքերէն եւ ամբաստանած է եւրոպացի ղեկավարներ (չէ ճշդած անունները) որոնք կ'ուզեն յուսալքել Թուրքիան, զարկ տալով երկկողմանի լարուածութեան։

Միւս կողմէ, եւ այս մասին կ'արտայայտուի Ֆիկառօյի տնտեսական յաւելուածը (Հոկտ. 30), Թուրքիա շատ չի գործադրեր Ֆրանսայի դէմ տնտեսական իր սպառնալիքները, ինչպէս կը նախատեսուէր Հոկտ. 12ի Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն ետք։ Մնաց որ, 2001 Յունուար 29ին ալ նման սպառնալիքներ եղած էին, որոնք չէին գործադրուած։

Թերթը կը յիշէ որ Պէշիկթաշի մէջ, վաճառատան մը ցուցափեղկին վրայ կ'ըսուի՝ «Հօ՛ս, ֆրանսական ապրանք չենք ծախեր». կ'աւելցնէ սակայն թէ այդ շատ առեւտրական թաղամասին միակ խանութն է որ նման բողոք մը կը ներկայացնէ։

Հոկտ. 12ի վաղորդայնին մեծխօսիկ յայտարարութիւններ եղած էին Ֆրանսայի դէմ, որոնք կէս ճամբան կը մնան։ Օրինակ Գառըֆուր, որ թիւ մէկն է մեծածաւալ բաշխումի ընկերութիւններուն, շատ թեթեւ նուազում մը արձանագրած է։ Մաքսային կարգ մը բարդութիւններ ըստեղծուած են, ֆրանսական բեռնակառքեր կրակի տրուած են, բայց ամբողջը առժամեայ բնոյթ ունի։ Թօթալ քանի մը օր միայն զոհ գացած է պօյքօթի, նաեւ Լ'Օրէալ, բայց այն ձեռնարկութիւնները որոնք ներդրում կատարած են երկրին մէջ, ոչ մէկ վնաս կրած են։ Ռընօ, որ 4.500 հոգի կ'աշխատցնէ, ոչ մէկ վնաս կրած է։

Ֆրանսա, Թուրքիոյ հինգերորդ հաշուեկշիռն է եւ հոն գտնուող 200 ֆրանսական ձեռնարկները 65 հազար Թուրքի աշխատանք կ'ապահովեն։ Թուրքիա չուզեր ալ շատ խիստ ըլլալ Ֆրանսայի նըկատմամբ, չվնասելու համար եւրոպական իր թեկնածութեան։ Էրտողան ճըշդած է.— «Յածութեան մը ցածութեամբ չի պատասխանուիր»։

Յօդուածագիրը (Լօռ Մառշան) կ'եզրակացնէ որ Թուրքիա սպասողական դիրքի մէջ է. կարգ մը սպառնալիքներ կրնան գործադրուիլ եթէ Ծերակոյտն ալ քըւէարկէ օրինագիծը, ինչ որ հաւանական չի նկատուիր։ Եթէ քուէարկութիւնը պատահի, ֆրանսական ձեռնարկութիւնները կրնան զգալի կերպով տուժել։ Օրինակ Արեւա, որ աչք ունի հիւլէական երեք կեդրոններու շինութեան (ամէն մէկը երկու միլիառ Եւրօ), առաջին դիծի վրայ է այդ տեսակէտով։ Նաեւ Էօրոքոփթէր, որ կ'ակնկալէ 102 Թաուննե-րու ապսպրանք մը բանակին համար կամ Ալսթոմ, որ կ'ուզէ ապահովել Մարմարէի կամուրջը, երկաթուղային փապուղի մը Վոսփորի տակ (700 միլիոն Եւրօ էր 2001ի Ցեղասպանութեան ճանաչումին առեն)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ է այս անգամ, որ հանրակառք մը կրակի տրուեցաւ եւ ողբերգութեան ալ վերածուեցաւ քանի 26ամեայ ուսանողուհի մը չկրցաւ իջնել եւ ծանրօրէն այրեցաւ։ Հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր կը պահուի արուեստական մահաքունի մէջ, քանի մարմինը 70% այրած է եւ երկու օր ետք (Հոկտ. 30ին) մեծ յոյս չկար որ կեանքը փրկուի։ Շաբաթ, Հոկտ. 28, ժամը 21ի շուրջ է, որ 13րդ թաղամասին մէջ, հանրակառքը որ Գանըպիէրէն Սէն-Ժերոմի գամփիւսի գիծը կ'ապահովէ (թիւ 32) կեցած է ճամբորդի մը սպասելով, երբ երեք պատանիներ, գլուխները ծածկըւած, կը խուժեն ներս, վառելանիւթ կը թափեն ու խոյս կու տան։ Անմիջական խուճապ մը կը ստեղծուի եւ ճամբորդները դուրս կը խուժեն։ Կը թուի որ փարիզեան արուարձաններէն ետք՝ Մոնթրէօյլ, Նանթէռ, Աթիս-Մոն, Կրինեըի, մրցակցութիւն մը ծայր տուած է աւազակախումբերու մէջ եւ ցարդ ոչ մէկը կարելի եղած է ձերբակալել։ Կիրակի, օր, Հոկտեմբեր 29ին, ոչ մէկ հանրակառք կը բանէր Մարսէյլ։ Շրջանի քաղաքապետը՝ Կարօ Ցովսէփեան ցաւ կը յայտնէ որ Մարսէյլ շատ աւելի դէշ պաշտպանութիւն ունի ոստիկանական գետնի վրայ, քան Փարիզ։ Այրած ենթական 26ամեայ սենեկալցի ուսանողուհի մըն է։ Ամբողջ քաղաքական դասը խստօրէն դատապարտեց այս «զազրելի արարքը» եւ վարչապետը արտակարգ նիստ մը գումարած էր Հոկտ. 30ի առաւօտուն։ Ձախը եւ ոչ միայն ձախը կ'ամբաստանեն Ն. Սարքոզին։ Շաբաթավերջը համեմատաբար «հանդարտ» կը նկատուի, քանի միայն 150 կառք կրակի տրուած են. թեթեւօրէն վիրաւորուած ոստիկաններ կան, յարձակումներ եղած են մոլոտովեան քոքթէյլներով՝ Էփինէ, Կրինեըի եւ այլուր։ Այս է Ներքին նախարարութեան մխիթարական գեկոյցը։

ՊԱՂՏԱՏԻ Սատր Սիթի թաղամասին շուկայի մը դէմ ոխրափորձ մը գործըւած է Հոկտեմբեր 30ի առաւօտուն։ Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 29 մեռեալ կար եւ 56 վիրաւոր։ Ընդհանուր ձեւով ամերիկեան «փրկարար» (բարին՝ չարին դէմ) պատերազմէն ի վեր իրաքցի զոհ գացած բնակիչներու թիւը 650 հազար է ըստ անգլիական բժշկական «Լանսէթ» պարբերականին։ Ամերիկեան շըրջանակներուն մէջ ալ տրամադրութիւնները լաւ չեն եւ այլեւս ոչ ոք կը հաւատայ Պուշի խօսքին թէ «յաղթանակը մօտ է»։ Օրէ օր դեմոկրատներու դիրքը կը բարելաւուի ընտրութիւններու նախօրեակին։

ԼՈՒԼԱ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, յաղթեց Պրազիլի նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին (Հոկտ. 29) ստանալով ձայներու աւելի քան 60%ը։ Հակառակ եղած ամբաստանութիւններուն՝ կաշառակերութեան վերաբերեալ իր շըրջանակին համար, Լուիս Ինիասօ Լուլա

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՈՃԻՐԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Հոկտեմբեր 27, Ուրբաթ օրը գլխաւորաբար ընդդիմութեան դէմքերէ բաղկացած խումբ մը այցի գացած է Եռաբլուր, Ազգային Ժողովին մէջ քաղաքական ութ դէմքի սպանութեամբ աւարտած ոճիրին եօթներորդ տարելիցին առթիւ։ Հայաստանեան լրատուները կը շեշտէին նախագահ Ռ. Քոչարեանի բացակայութիւնը որ փոխարինուած էր անոր կողմէ ղրկուած ծաղկեպսակով մը։ Տարելիցը անգամ մը եւս առիթ եղած է ոճիրին զոհուն հեղինակներուն, անոնց դրդապատճառներուն մութի մէջ ձգուելուն, որոշակի քննադատութիւններու թիրախ ընելով իշխանութիւնները։

ԿԱԶԻ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Ռուսական կազի «Գազպրոմ» ընկերութիւնը որ Հայաստանի գլխաւոր հաշուեկշիռն է, կիրարկած «չափաւոր» գիներուն փոխարէն քայլ առ քայլ կ'իրականացնէ ուժանիւթի հայկական մարզին տիրապետելու քաղաքականութիւնը։ Ընկերութեան վարչական խորհուրդը հայաստանեան «Հայռուսգազարդ» ընկերութեան հետ վերջերս համաձայնութիւն կնքած է, որով ռուսական կողմին բաժնեմասը 45%էն կը բարձրանայ 58%ի։ Անով հայկական կազի ընկերութեան հակակշիռն կը տիրանայ ռուսական «Գազպրոմ»ը։

յաղթեց եւ խոստացաւ ամէնէն աւելի ըզբաղիլ թշուառներով։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Նախագահը՝ Գէորգի Պարանով լայն մեծամասնութեամբ վերընտրուած է, Հոկտ. 29ին, յաղթելով իր մրցակցին՝ ազգայնամոլ Սիտերովի։ Առաջին արդիւնքներու համաձայն, Պարանով, ընկերվարականներու թեկնածուն (նախկին համայնավար) ստացած կ'ըլլայ ձայներու 73,5%ը, Բ. շրջանին։ Առաջին շրջանին, հարկ եղած մասնակցութիւնը չկար, ինչ որ ստիպած էր որ Բ. շրջան մը կազմակերպուի։ Երկու շրջաններու միջեւ Նախագահը պարտաւորուած էր ինքզինքը պաշտպանել կառավարութեան հասցէին եղած ամբաստանութիւններուն դէմ (աղքատութիւն, կաշառակերութիւն, կազմակերպուած ոճիր)։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ընդհ. դատախազը յանձնարարած է Նախագահ Մ. Քացաւի որ ժամ առաջ քաշուի եւ թոյլ տայ որ բռնաբարման եւ սեռային հալածանքի քննութիւնները աւարտին հասնին։ Դատախազին թելադրութիւնը միայն խորհուրդի բնոյթ ունի։ Նախագահը մերժած է հըրաժարիլ այն արդարացումով որ զրպարտութիւններու առարկայ է։ Միւս կողմէ, Էլի Վիզէլ չուզեր Նախագահութեան աթոռը, որ կ'առաջարկուի իրեն։

ԱՊՈՒԺԱ (Նիժերիա) օդանաւ մը ջախջախուած է, երբ հազիւ թռիչք կ'առնէր մայրաքաղաքի օդակայանէն։ 100 մեռեալ կայ, որոնց մէջ տեղւոյն մահմետական համայնքին հոգեւոր պետը՝ Սուլթան Մասիտօ։

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ, հակառակ քարոյակր-

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(30 octobre)

L'ARMENIE, PAYS MILLENAIRE, MARTYR ET FIER

Թերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Հայաստանի (Հայաստանի Տարուան առթիւ) Արարատի փառաւոր նկարով մը։ Յօդուածներուն հեղինակն է Անն-Մարի Ռոմերօ։ Խմբագրական ծանօթութեամբ մը կը շեշտուի որ Ֆրանսա կը մեծարէ Մերձաւոր-Արեւելքի ամէնէն մեծ քաղաքակրթութիւններէն մէկը, որ քաջաբար կը պայքարի պահպանելու համար իր մըշակոյթը, իր կրօնքը եւ իր լեզուն։

Գլխաւոր յօդուածէն զատ որ նուիրուած է «դարաւոր արմատներով երիտասարդ մշակոյթ»ի մը, կան նաեւ յօդուածներ նուիրուած Մարտիրոս Սարեանի, Ս. Պարաճանովի, նաեւ ժամանակացոյց մը՝ գլխաւոր ձեռնարկներուն համար։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ՞ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԸՆԹԱՑԻՆ

«Զիւտտոյչէ Ցայթունկ» օրաթերթին մէջ Հոկտեմբեր 27ին հրատարակուած է Ռոպէր Շթօքհամէրի մէկ յօդուածը. ան Պերլինի բաղդատական գրականութեան հիմնարկի դասախօսներէն է։ Ստորագրած էջին մէջ պաշտպանած է գաղափարը թէ Հայկ. Ցեղասպանութեան ժըխտումը պատժելի արարք հռչակելու կոչուած օրէնքին վիճարկումը պէտք է տեղի ունենայ նաեւ Գերմանիոյ մէջ։ Անհրաժեշտ նկատած է որ օրէնք հռչակուի պատժելու բոլոր ցեղասպանութիւններուն ժխտումը։

տական պետական սովորութեան, Զինաստանի մէջ յայտարարեց որ դէմ է Նախարարաց խորհուրդի նիստերուն հետատեսիլով սփռուելուն, ինչպէս Հոկտ. 27ին թելադրած էր նախարարապետը՝ Տ. տը Վիլփէն։ Շիրաք կ'առարկէ որ հոն կը խօսուին ապահովութեան հարցերու մասին, որոնք պէտք չէ հրապարակուին։ Սովորութիւն չէ որ պետական անձնաւորութիւն մը ներքին հարցերու մասին արտայայտուի արտասահմանի մէջ։

ԹՐՔԱԿԱՆ լրատուները գայրոյթով կը հակազդեն Ռատիօ Ֆրանս Էնթէրնասիոնալի որոշումին որով 35 տարուան թրքական սփռումները կը դադրին։ Լուրը հաղորդած է վարչութեան նախագահ Ա. Շվարց, աւելցնելով որ թրքերէն սփռումները պիտի փոխարինուին կայքէջով մը։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, ՕԹԱՆ-ը «սխալմամբ» կը սպաննէ նաեւ պարզ քաղաքացիներ, հետեւելով հաւանաբար ամերիկեան սովորութեան։ Կազմակերպութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը բախի եւ իր սպաննած 80 հոգին ալ իսլամապաշտ զինուորեալներ չեն ամբողջութեամբ։ ԻՍԱՖ-ի (Ապահովութեան Միջազգային Ուժ) բանբերն ալ խոստովանած է որ թալիպաններու դէմ ուղղուած օդանաւային յարձակումները պատճառ եղած են պարզ բնակիչներու (12 անդամ) մահուան։

ՀՈՂԸ ՆՈՅՆՆ Է, ԲԱՅՑ...

ՄԻՆԱՍ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Կը զարմանայի թէ Եւսեբիոսը ի՞նչպէս կրնար յաճախակի գտնել հայրենական պատկերներ եւ երկարօրէն գրել անոնց մասին: Կը հիանայի իր խորաթափանց նայուածքին եւ սուր դատողութեան: Ուշադրութիւնս սեւեռեցի այդ ուղղութեամբ եւ խորհրդածեցի: Եզրակացուցի որ Հայաստան երկիր մըն է (թէեւ փոքրաթիւ բնակչութեամբ) որ ունի իւրայատուկ ապրելակերպ, երեւոյթներ, վերիվայրումներ, բազմապիսի բացասական եւ դրական դրուագներ: Արդար ըլլալու համար, երբ հպարտութեամբ կը յիշուին վերջինները, պէտք է մատնանշել նաեւ ժխտականները, միշտ առաջնորդուելով այն վարկածէն թէ շինիչ քննադատութիւնը խթան մըն է յառաջացումի: Որովհետեւ «Նախընտրելի է սուլոցի ենթարկուիլ յաջող քերթուածի մը համար քան թէ ծափահարուիլ ձախողի մը պարագային», ըսած է Վիքթոր Հիւկօ:

Ուրեմն, օ՛ն յառաջ...

– Սեպտ. 2004, Հայաստանի ըսքանչելի Ոսկի Աշունը: Երեւան ողողուած էր գեղարուեստական երեւոյթներու գովազդներով, որոնցմէ ամէնէն սրտի մօտիկը՝ Ն. Եսայեանի երգահանդէսը, նկարագրուած՝ «Երգից աւելի»: Փարիզի մէջ տեսած էի Նունէն բեմի վրայ, խանդավառութիւնը զենիթին հասցուցած: Ինծի ուրիշ բան չէր մնար եթէ ոչ տիրանալ անո՛ր տոմսակին, որուն տեսքը գրաւիչ էր, բայց գինը՝ անմարսելի, գրուած՝ հայերէն եւ անգլերէն: Կը բացատրէր թէ համերգին ողջ հասոյթը պիտի յատկացուէր... «Միացեալ Նահանգների աղքատներին»: Կարդալը դիւրին, բայց ըմբռնելը՝ դժուար, շատ դժուար: Միթէ՞ հայ աղքատներ չկային, Հայաստան չունէ՞ր կարիքներ, հիւանդանոցներն ու դպրոցները ինքնաբա՞ւ էին, թէ մութ հաշիւներ կը հետապնդուէին... Արիւնը խուժեց գլուխս եւ հարց տուի. «Յօ՞ երթաս Հայաստան»: Նունէի ոսկեզօծ տոմսը փոխարինեցի ուրիշով մը՝ Զէքիճեանի բազմանդամ երգչախումբը, նոյն օրը, նոյն ժամուն, բայց համեմատաբար աժան:

– Բախտաւոր աստղի տակ ծնած անձ մը բնակարանի էր տիրացած 7 յարկանի շէնքի մը մէջ, մերձակայքը «Արմենիա» հիւրանոցին: Յարմար տեսաւ սանդուխին վրայի փողոց նայող ապակիները փոխել տալ եւ ներկել կողմնակի պատերը, որոնք ցոյց կու տային նաեւ նախկին գոյները. եւ այս մինչեւ իր բաժինը, որ կը գտնուէր երկրորդ յարկին վրայ: Անմիջապէս գանգատներ սկսան տեղալ վերի յարկի բնակիչներէն. «Խաքանը չի հերիքի, աբեր. ռեմոնտ (նորոգութիւն) չե՞ս անելու մեր յարկերին էլ»: Անոնք իրաւունք կը զգային պահանջելու. սփիւռքահայ էր նորեկը, ուստի ի վիճակի ստանձնելու յաւելեալ ծախքեր:

– Մ. Մեծարենց, հազիւ բացուած կեանքին՝ գոցուեցաւ մութ դամբանի մը ներքեւ: Ան որ կ'երազէր ըլլալ հիւղ մը «դաշտի ճամբուն վրան», հիմա ունի Երեւանի Մալաթիա հիւանդանոցի մուտքին, փողոց մը իր անունով, եզերուած շէնքերով: Բժշկական հրահանգով, պէտք էր ենթարկուէի սրըսկումի: Արեւիկ կը կոչուէր բուժքոյրը · բայց պէտք չէ խաբուիլ իր անուան փոքրացնող մասնիկէն, խակական աժդահա մըն էր: Սիրամարգի պէս սոնքալով եւ քանի մը ձախող փորձերէ ետք, ասեղը մըտցուց մարմնիս խորերը: Տարիներ անցած են. չեմ յիշեր թէ հոլի նման կը դառնայի՞ թէ վեր-վար կը ցատկռտէի, միայն գիտեմ թէ անտանելի ցաւերու մէջ կը գալարուէի. իսկ ան, մատը ինծի ուղղած, կը յորդորէր. «Սովորիր թէ կանայք ծննդաբերութեան պահին ո՞նց են չարչարւում»: Զզեւտնուած վիճակըս չէր թոյլատրեր որ ըսէի այս բռնակալին թէ ես ինչո՞վ եմ յանցաւոր ատոր մէջ՝ այսպէս չարչարուելու համար:

– Համաձայնութիւն է կայացած Փարիզի Պօժոն եւ Երեւանի Միքայէլեան հիւանդանոցներուն միջեւ, որուն համաձայն ատենը մէյ մը հայ բժիշկներ պիտի գային Փարիզ եւ միամսեայ կեցութեամբ, ծանօթանային Ֆրանսայի բժշկական արդի կիրարկումներուն: Այդ ճամբով է որ ծանօթացայ Հայաստանցի սրտաբանի մը, որուն յայտնեցի սրտի խնդիրներս: Երբ կը գտնուէի Երեւան, հեռաձայնեցի իրեն: Բարի-գալուստի սովորական խօսքերէն ետք, ան թելադրեց. «Վաղը արի մեր մօտ մի էխոյի համար»: Յայտնեցի թէ նոր եմ ենթարկուած այդ քննութեան, սակայն ան պնդեց իր առաջարկին վրայ. «Մերոնք վարպետ են էդ բնագաւառում»: Զըսի թէ միթէ՞ Ֆրանսան տկար է, բայց աւելցուցի. «Ֆրանսայի առողջապահական օրէնքով, սրտի հետ առնչուած որեւէ դեղ կամ քննութիւն ձրի է, նոյնիսկ եթէ ենթական մեծահարուստ ըլլայ»: Դարձեալ տեղի չտուաւ եւ ըսաւ. «Էխօն արժի 5 հազար դրամ (չուրջ 10 Եւրօ). դա ոչինչ է սփիւռքահայի համար»:

Զհասկցայ թէ շահադիտական ի՞նչ ակնկալութիւն ունէր իր յամառ կեցուածքով:

– Տարի մը տուն վարձած էի «Բարեկամութիւն» պողոտային վրայ (այժմ վերանուանուած Բաղրամեան): Տանտէրս ուզեց երկու օրով զիս Թիֆլիս տանիլ, ըսելով թէ ինծի հանդէպ իր գոհունակութիւնը յայտնելու ձեւ մըն էր: Ընթացանք Դեպէտ գետի զուգահեռ. այցելեցինք Սանահին եւ Հաղբատ, նաեւ Դսեղ գիւղն ու գերեզմանոցը, ուր ննջեցեալներու մեծ մասը կը կոչուէին Թումանեան. բայց գիտէինք թէ բուն Թումանեանը կը հանգչէր Խոջեվանք, Րաֆֆիի եւ Սունդուկեանի կողքին: Վերադարձը եղաւ Իջեւանի վրայով:

Տուն մտնելուս, ահն ու դողը պատեց զիս, ինչպէս ձիւնը պատած էր ճամբան՝ «Հայոց մթին լեռներում»: Սենեակին մէջ գետին էր թափուած ամէն ինչ. բացակայութեանս, անբաղձալի հիւր էր ունեցած տունը: Կապ հաստատուեցաւ Կոմիտասի ապահովական կեդրոնին հետ. ոստիկան մը եկաւ, հրահանգեց որ կազմեմ ցանկը պակսող իրերու եւ ներկայացնեմ իրեն՝ յաջորդ առաւօտ: Ցնցուած էի եւ անկարող՝ քնանալու: Յանկարծ, գիշերուան ժամը 3ի ատենները, դրան զանգը հնչեց. տանտէրն էր. «Գտնուել է գողը եւ քո վէշերը բերուել են մեր տուն: Ախր, աղաչում եմ, վաղը յայտնիր միլիցիային ես քնած էի երբ դուռը թակեցին: Մինչեւ բացեցի, լիֆթը կ'իջնէր, իսկ վէշերը դրուել էին դրան առաջ: Հիմի դատ չունեմ»:

Գիտէի որ փողոցային մանչ մը ունէր տանտէրս: Արդեօ՞ք մեղսակից չէր տանտէրս:

Արեւին լոյսը ունի ստուեր, անապատը ունի ովասիս եւ վարդը՝ փուշ. պարագան տարբեր չի կրնար ըլլալ Հայաստանի մէջ:

– Յաճախակի է բջիջային հեռաձայն կորսնցնելը, բայց այնքան հազուադէպ՝ վերադարձնելը: Երիտասարդ մը, Զուարթնոց օդակայան ժամանումին, կը ներկայանայ մուտքի վիզային բաժինը: Հարցաթերթիկը լեցուցած պահուն, կը հնչէ իր ձեռքի հեռաձայնը. կ'ունկնդրէ եւ կը դառնայ ջղագրգիռ: Վիզան ստանալէ ետք, կը սպասէ իր պայուսակին: Ահա յայտարարութիւն՝ բարձրախօսէն. «Ո՞ւմն է էս բջիջայինը»: Կ'անդրադառնայ թէ կորսնցուցած էր իրը՝ երբ եղած էր տակնուվրայ: Քիչ առաջուան տժգունած երիտասարդը կ'ոգեւորուի եւ կը յայտարարէ շուրջիններուն. «Ինչ ուզեն թող ըսեն այս ժողովուրդի մասին. այսուհետեւ ականջ պիտի չկախեմ լսածիս, այլ՝ միայն ու միայն տեսածիս»: Սակայն անգլիական առածը կը թելադրէ. «Մի հաւատար լսածիդ եւ հաւատա տեսածիդ... կէսին»:

– Կը բարձրանայի Սեւանի Ս. Աստուածածին եւ Առաքելոց եկեղեցիները, յոգնած եւ քրտինքներու մէջ: Մէկը կը հետապնդէր զիս՝ անդադար տափատիս դպչելով: Տղեկ մըն էր, հնամաշ հագուստով եւ պատռտած կօշիկներով. ափն էր բացած եւ երկարած ինծի՝ աղաչական նայուածքով: Յանդիմանական շեշտով հարցուցի թէ ինչո՞ւ այս միջոցին էր դիմած: «Որբ եմ եւ փող չունեմ»,– պատասխանեց: Յիշեցի որբութիւնս իր բոլոր զրկանքներով, ուստի գոհացուցի զինք աւելի կոկիկ գումարով քան սովորաբար կու տայի նման պարագաներուն:

Անցան շաբաթներ. աննպատակ կը քալէի Վերնիսաժին մէջ՝ դիտելով եռուզեռը, հակառակ կիզիչ արեւին: Զգացի թէ մէկը կը դպչէր ինծի. Սեւանայ թերակղզիի նոյն մանչուկն էր: Կը խայտար դէմքը երբ հպարտութեամբ ըսաւ. «Հօպար ջան, նայիր քո փողով եմ գնել. առաւօտուանից մինչեւ երեկոյ կը վաճառեմ էստեղ եւ կը վաստակեմ»: Սահման չունէր հրճուանքս հիացած էի փոքրիկի ջանասիրութեանն ու առեւտրական բնատուր ձիրքին:

– Ամուսինը, առանց իմաց տալու կնոջն ու զաւակներուն, Ղարաբաղ էր գացած եւ նահատակուած: Կինը նոր էր բոլորած 32 գարուններ երբ այրիացաւ: Ծարաւն ունէր զուարթ կեանքի, երգի ու վայելքի: Եթէ լաւ դէպքերը կը պատահին մէկ-մէկ, դժբախտութիւնները կը խուժեն զոյգ-զոյգ. երեւի կնոջ ճակատագիրն էր դառնութիւնները ճաշակել ցմրուր.– կորսնցնելէ ետք ամուսինը, կորսնցուց նաեւ մէկ աչքը, ակնաբոյժի անփութութեան հետեւանքով:

Ունէր դրացի երիտասարդ մը՝ յաղթանդամ, զարգացած, հաճոյակատար եւ փայլուն գործի տէր. հակիրճ՝ առաքինութիւններու եւ առաւելութիւններու մարմնացում: Ան փոքր տարիքէն համակրանք կը տածէր անոր հանդէպ: Աչքի դժբախտութենէն ետք, իր սէրը չթառամեցաւ: Յաճախ պտոյտի կը տանէր զինք, իր Պէ.Էմ.Տուպլըվէ մեքենայով, բնութեան գիրկը, ուր միատեղ կը փոխադրուէին ետ՝ երիտասարդութեան փթթումին: Այսպէս, օր մը, աստղազարդ երկինքի տակ, ունկնդիր առուակի գլգլոցին տերեւներու համերգին՝ զեփիւռէն շոյուած, վիպական սէրը յանգեցաւ ամուսնութեան: Արար ասոյթի մը համաձայն. «Կնկայ մը համար աւելի լաւ է ամուսնանալ մարդու մը հետ որ կը սիրէ զինք՝ քան անոր հետ զոր ինք կը սիրէ»:

Նիւթապաշտ այս աշխարհին մէջ, մեքենայացած ներկայ դարուն, խրախուսիչ է տեսնել, նաեւ սրտառուչ, որ Հայաստանի մէջ կը գտնուին նման ազնիւ անձեր, որոնք հոգիի վեհութիւնը գերիվեր կը նկատեն:

Հինգ ժխտական երեւոյթներ եւ միայն երեք դրական...

Գա՛յ օրը – որքան շուտ, այնքան լաւ – որ անոնք ըլլան իրարու հաւասար, նոյնիսկ մութ կէտերը [illegible] չքանան: Եւ այս՝ արմատական փոփոխութեամբն ապրողներու կենցաղին ու մտայնութեան: Հարկաւոր է արժանի՛ ըլլալ, բանիւ եւ գործով, այն սրբութեան որ Հայու Հայրենիքն է: Մեր անծով երկիրը ունի ծով կարիքներ. ան յաճախակի հոլովուած դրախտավայրը չէ, այլ կը դառնայ դրախտ՝ շնորհիւ իր զաւակներու անկոտրում կամքին եւ ջիղերու պրկումին: Կատարուած ամէն զոհողութիւն, որքան ալ մեծ, փոքր է Հայրենիքի խորանին վրայ, որ սրբասուրբ է՝ ինչպէս նշխարը սկիհին մէջ: Եւ վերջապէս, պէտք է երդուիլ Աւ. Իսահակեանի օրինակով. «Քո հոգին մեռնեմ անգին Հայրենիք. ա՛խ, քիչ է թէ որ մի կեանքով մեռնեմ»:

Փարիզ

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ՏԽՈՒՐ ԽՈՀԵՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Այսօր, յատկանշական անէքթոտով մը կ'ուզենք սկսիլ մեր գրութեան: Օտարական մը, որ նոր կը ծանօթանայ տեղացիի մը, երբ կ'ուզէ ճանչնալ զինքը եւ տեղեկութիւններ քաղել անոր մասին, զարմանքով կը տեղեկանայ, որ պարագաներուն մեծամասնութիւնը մահացած են: Ճարահատ, կը հետեւցնէ իբրեւ եզրակացութիւն. «Այնպէս կը թուի, թէ ձեր գերդաստանը գետնախնձորի տեսակին կը պատկանի: Ինչ որ արժէք մը կը ներկայացնէ՝ հողին տակ կը գտնուի»:

Ի յարգանս մեր ոսկեղինիկ լեզուին, հոս պարտինք փակագիծ մը բանալ եւ փոքր ճշգրտում մը ընել՝ շփոթութեան մը առաջքը առնելու համար: Մեզ Արեւմտահայերուս համար՝ գետնախնձերը (փաթաթէս) յաճախ կը շփոթուի, իր բառակազմական իմաստով՝ թրքերէն «Եէր էլմասը»ին հետ ու տեղի կու տայ տարբեր շփոթութիւններու եւ իմաստի ճիւղաւորումներու: Հայաստանի մէջ յաճախ գետնախնձորը կը կոչուի նաեւ «կարտոֆիլ», Գերմանացիներուն «քարթոֆիլ»ին նման, իսկ արեւմտահայերուն մօտ կը կոչուի նաեւ «հողկիթ», երբ «հաւկիթ»ը ոմանց մօտ կը կոչուի նաեւ «ձու»՝ արմատ կազմելով շարք մը բարդ ու բաղադրեալ բառերու:

Ո՛ւրկէ ճամբայ ելեր էինք եւ ո՞ւր հասանք: Մեր այս թափառումներուն նպատակը բոլորովին տարբեր էր: Մենք այսօր կ'ուզէինք խօսիլ տխուր իրողութեան մը մասին, որ էր ներկայ Պոլսահայութեան մէջ յուղարկաւորութեան եւ նման կազմակերպիչներու թիւին առատութիւնը՝ գրատան եւ գրախանութի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՐԳ ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 2, Կիրակի երեկոյեան Էքս ան Փրովանսի միութիւնը երաժշտական ճոխ համերգով մը բացումը կատարեց Հայաստանեան տարիին, որ տեղի ունեցաւ «Փասինօ»–ի համերգասրահին մէջ հովանաւորութեամբ երեսփոխան – քաղաքապետուհի Տիկին Մարիզ Ժոասէն–Մասինիի:

Յայտագրին առաջին մասը յատկացուած էր համաշխարհային համբաւ վայելող ջութակահար Պ. Ժան Տէր–Մէրկէրեանի, որուն դաշնակով կ'ընկերանար Պ. Լուտովիք Ամատէուս մեծ վարպետութեամբ:

Ջութակի միջազգային մրցոյթներու դատակազմներուն մշտական անդամ եղող Ժ. Տէր–Մէրկէրեան իր տուած բացառիկ համերգներուն շարքին եկաւ աւելցնել հատ մը եւս մեզի հրամցնելով Մոցարթէն «Սոնաթ ան Տօ մաժէօր Ք.վ. 296», Պրամսէն «Սքերցօ», Սարազաթէն «Էր Պոհեմիէն» եւ Կոմիտասէն «Ծիրանի Ծառ»ը: Անվիճելի հաստատ թէքնիքով, իւրաքանչիւր կտորի ոճին համապատասխան մեկնաբանութեամբ գրաւեց մեր հոգիները, ուր լսեցինք երաժշտութենէ ալ անդին, մտերմիկ երկխօսութիւն մը որ կ'անցնէր ջութակի ճպոտին եւ լարերու միջեւ: Մեզի համար անհասկնալի կը թուի թէ՝ այսպիսի հմուտ արուեստագէտ մը ինչո՞ւ երբեք չենք կրցած տեսնել հեռատեսիլի դասական լուրջ հաղորդումներու մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երեկոյթի յայտագրին երկրորդ մասը յատկացուած էր Էքս ան Փրովանսի «Կոմիտաս» եւ Մարսէյլի «Սահակ–Մեսրոպ» երգչախումբերուն:

Էքս ան Փրովանսի փոքրաթիւ հայ գաղութը վերջապէս կուգայ իրականացնել տարիներու իր փափաքը լծուելով Մշակութային կեդրոնի մը շինութեան: Անոնց առաջին քայլը եղաւ երգչախումբ մը կազմել, այդ մշակութային կեդրոնէն ներս երաժշտական ոգի ներմուծելու նպատակաւ: Ուստի 7–8 ամիսներէ ի վեր «Կոմիտաս» երգչախումբը կեանք առաւ ղեկավարութեամբ Պ. Խաչիկ Ելմազեանի: Անոնք չունին մեծ յաւակնութիւններ, «Կոմիտաս» անուանուելով՝ փափաքեցան ապրեցնել հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու վերլուծիչ հանճարեղ երաժշտագէտին անունը: Այո՛ չունին մեծ յաւակնութիւններ, բայց ունին՝ հաւատք, ունին սէր, ունին խանդավառութիւն որ կարելի էր կարդալ ամէն մէկ անդամ–անդամուհիի աչքերուն մէջ երբ կը մեկնաբանէին Կոմիտասի «Երազ»ը, Պարթեւեանի՝ «Անոյշ Աղջիկ»ը եւ Գարա Մուրզայի «Ալագեազ»ը: Միայն քանի մը ամիսներու աշխատանքի արդիւնքը բաւականին յաջող էր եւ գնահատելի: Գնահատելի են նաեւ կազմակերպիչները եւ ինչպէս ղեկավարը իր փակման խօսքին մէջ կը շեշտէր՝ վարագոյրին ետեւը մնացող մղիչ ուժերը, որոնք կը թըւին ըլլալ՝ Տիկին Տէփոյեանը, Տիկին Սագին եւ Տիկին Մաքինէճեանը: Իսկ մեր մաղթանքը այն է թէ՝ միշտ նոյն հաւատարմութեամբ եւ նոյն եռանդով կարենան շարունակել՝ հասնելու համար Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի մակարդակին:

Հուսկ՝ Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբը կը բարձրանար բեմ մեզ մատուցելով՝ Եկմալեանէն «Ով Հայոց Աշխարհ», Կանաչեան – Ափրիկեանէն «Նանօր», Աւետիսեանէն «Հովեր Եկաւ», Տիգրանեանէն՝ «Անոյշ», Յարութիւնեանէն՝ «Հայրենիքիս հետ», եւ Գէօզէլեանէն՝ «Երգ Բարեկամութեան»ը: Ինչպէս «Կոմիտաս» երգչախումբին, նոյնպէս Սահակ–Մեսրոպին դաշնակով կ'ընկերանար Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեան: Աւելորդ կը նկատենք գովասանքի խօսքերը այս երգչախումբի մասին որովհետեւ այլեւս անոնք լուրջ աշխատանքի մը արդիւնքը կ'ապացուցանեն, զարգացման փուլերը յաջողութեամբ անցուցած եւ հասած են տեղ մը ուր ըստ մասնագէտներու դժուար է ըսել թէ՝ «ամաթէօ՞ր» են թէ «փրոֆէսիոնել»: Բայց պէտք չկարենանք չխօսիլ մեներգիչներու մասին: Անդրանիկ Մինասեան, Նուպար Տէր Մինասեան եւ Անի Ելմազեան–Քոնքէ, անջատաբար կամ միասնաբար իրենց մեներգչութիւններով խլեցին արդարացի ծափահարութիւններ: Ի մասնաւորի Անի Ելմազեան–Քոնքէն հիացումով ունկնդրեցինք «Անոյշ»ի մեկնաբանութեան մէջ, եւ քաջ ծանօթ ըլլալով իր մեներգչութեան քայլերուն սկիզբէն ի վեր, կը շնորհաւորենք տարած յարատեւ աշխատանքին արդիւնքը եղող յառաջդիմութիւնը:

Համերգի վերջաւորութեան երկարատեւ ծափահարութիւններուն ընդառաջելով ղեկավարը հրաւիրեց երկու երգչախումբերը միասնաբար երգելու «Ալագեազ»ը:

Զոյգ երգչախումբերը ունկնդրելէ յետոյ մեր սրտի խօսքը կ'երթայ Ելմազեան ամոլին: Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբը որ մօտ տարէք մը պիտի տօնէ իր գոյութեան 30 ամեակը, զայն կը պարտի այս զոյգին. Պ. Ելմազեան իր ղեկավարութեամբ եւ Տիկին Ելմազեան իր դաշնակով տարիներ շարունակ առանց վհատելու աշխատեցան եւ ոչ միայն Մարսէյլէ ներս այլ նաեւ Նիս եւ այժմ Էքսի մէջ: Անոնք հետապնդեցին եւ կը հետապնդեն երկու նպատակներ, մին՝ մշակոյթը շարունակել երաժշտական ճամբով իսկ միւսը՝ զանազան գաղութներէ ներս ընկերային միջավայր եւ խանդավառութիւն ստեղծել: Անկասկած յաջողեցան քանի որ այն անձերը որոնք նոյնիսկ չէին ճանչնար Եկմալեան, Կոմիտաս, Գարա Մուրզա, եւլն., նման երաժշտագէտ կամ յօրինողներու անունները, այսօր անոնց գործերը մեկնաբանելով անուղղակի միջնորդներ կը դառնան անոնց ծանօթացման հայ կամ օտար շրջանակներէ ներս, բերելով իրենց մասնակցութիւնը հայ մշակոյթի գոյատեւման եւ տարածման: Ուժ եւ կորով կը մաղթենք Խաչիկ եւ Ժիւլիէթ Ելմազեանի որպէսզի անոնց եռանդը միշտ վառ մնայ:

Երաժշտահանդէսի աւարտին Էքս ան Փրովանսի միութեան կողմէ պատրաստուած գինեձօնի ճոխ սեղաններու շուրջ հիւրասիրուեցան բոլոր ներկաները:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

առատութեան հետ բաղդատած՝ վերեւ նշած օրինակին առընչուած ու դառն խորհրդածութիւններու առաջնորդող: Մեր ծերունազարդ աւագ գրչեղբօր՝ ողբացեալ Յակոբ Այվազի մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ արտայայտուող մտաւորականներ եւ արուեստի մարդոց գրեթէ բոլորն ալ շեշտը կը դնէին օրստօրէ պակսող արժէքներուն վրայ եւ լուրջ մտահոգութեամբ կ'արտայայտուէին հետըզհետէ ամայացող եւ «գետնախնձորի արտ»ի վերածուող երբեմնի յուռթի եւ արդիւնաւէտ անդաստանին վրայ:

Ճիշդ է, որ բնութեան անյեղլի օրէնքներուն ենթակայ է նաեւ ժողովուրդներու մշակոյթին եւ արուեստներուն մակընթացութիւնն ու տեղատուութիւնը: Եւ այս մէկը անխուսափելի է, ինչպէս՝ բնութեան, նաեւ ազգերու եւ ժողովուրդներու համար: Վկայ Ամերիկայի նախարնիկներ Ազդէկներու եւ Մերձաւոր Արեւելքի ու Միջագետքի ժողովուրդներուն եւ քաղաքակրթութիւններուն համար: Նոյնիսկ երկրաբաններու կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւններէն ի յայտ եկած է, որ աշխարհի ամենաբարձր լեռնաշղթաներուն վրայ անգամ նկատուած են ծովային կենդանիներու պատեաններ ու բրածոներ եւ տեղ–տեղ ալ նաւերը կապելու համար զետեղումներ՝ հազարաւոր մեթր բարձրութեան վրայ:

Այս բոլոր դառն խորհերը կը մաղթենք որ մեր բոլորին սրտին ու հոգիին լարերը ամէն առիթով շարժման անցընեն ու որքան ատեն որ ի կեանս ենք, շարժման անցընեն մեր գիտակցութիւնը՝ որքան ատեն որ կրնանք գործ մը թողուլ մեր ապագայ սերունդներուն:

«Ակօս», Հոկտեմբեր 13

ԱՆՅՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Սարգիս Սէմէրճեան ու ես, գրել ու կարդալ կը սորվեցնէինք, մինչ Գրիգոր Զաքարեան, Պետրոս Մեսրոպեան, Յարութիւն Զիլէքճեան ստանձնած էին աւանդել՝ թուաբանութիւն, հաշուակալութիւն եւ աշխարհագրութիւն:

Այս դասարանը բացինք գլխաւորապէս այն պատճառաւ, զի Սելամիէ Թաղին մէջ, ճիշդ Ս. Խաչի կողքին՝ բաւական ժամանակէ ի վեր եկած տեղաւորուած էին ամերիկացի բողոքական միսիոնարներ ու սկսած էին ամէն ջանք ու միջոց ի գործ դնել, միամիտ Հայեր իրենց փարախը որսալու:

Աւետարանական այս որսորդութեան դէմ ազգային իշխանութիւններն ալ իրար անցնիլ սկսան, բայց հոգին յօժար էր, մարմինը տկար:

Թաղական խորհուրդը հաւատորսութեան դէմ կազմակերպեց շարք մը քարոզչական դասախօսութիւններ, գլխաւորութեամբ Զամուճեան Տերոյենց պատուելիին, որ պատուական դասեր խօսեցաւ քանի մը Կիրակի. պաշտպանեց Հայ Եկեղեցւոյ դարաւոր աւանդութիւնները եւ ճաղկեց բողոքականութիւնը, որ իր հիմերը դրամի վրայ հաստատած է, ըսաւ: Տերոյենցէն յետոյ դասախօսեց ուսուցիչ Տիգրան Գափամաճեան (ապա քահանայ եղած՝ Թիֆլիսի մէջ), որ խիստ զօրեղ փաստերով Հայոց. Եկեղեցւոյ առաքելական ուղղափառութիւնը ի վեր հանեց, հրաւէր կարդաց ժողովուրդին չրաժնուիլ Հայ Եկեղեցիէն: Ցոյց տուաւ բողոքականութեան խախուտ հիմերը եւ իր դասախօսութեան միջոցին չմոռցաւ յիշատակել առաջին հայ բողոքական եղողը, Միրիքէլամ Կարապետը, որ երբ կը մեռնի, իր ազգականները կ'ուզեն զայն թաղել Պալըքլըի Ազգ. Գերեզմանատուն, եւ հայ ժողովուրդը կ'ընդվզի, թոյլ չի տար որ թաղուի անոր մարմինը, օրերով կը մնայ անթաղ մինչեւ որ ամերիկեան դեսպանին միջամտութեամբը, Գերեզմանատունին սահմանէն դուրս տեղ մը կ'որոշուի Միրիքէլամի դիակին:

Գափամաճեան Միրիքէլամի պատմութիւնը ընելով, յիշեց այն ատեն տեղի ունեցած արփնահեղ կռիւները եւ այդ առթիւ «Փարիզ» անուն թերթին մէջ Խ. Պ. Միսաքեանին «Գերեզման» վերնագրով սքանչելի յօդուածը, որ ամենազօր պաշտպանութիւն մ'է Հայ Եկեղեցւոյն, եւ զոր կարդացի ես յետոյ երբ սոյն թերթին թիւերը յաջողեցայ ձեռք անցընել:

Կը յիշեմ, որ Գափամաճեան իր բանախօսութիւնները տպագրել տուաւ յատուկ տետրակներու մէջ ու բաշխեց զանոնք իր ունկնդիրներուն: Ցաւ է յայտնել, թէ այս յօժ օգտակար ձեռնարկը երկար կեանք չունեցաւ ու Գափամաճեանին յաջորդող բանախօսին՝ Իզմիրլեան Մատթէոս Սրբազանին քանի մը դասախօսութիւններէն յետոյ, բոլորովին դադրեցաւ, զի զուրկ էր այն հնչուն միջոցներէն, զորս բողոքականութիւնը ունէր, շնորհիւ Պոլսոյ ընչեղ ընկերութեան:

Միսիոնարները անվեհեր շարունակեցին իրենց գործը. ընդարձակ հողեր ծախու առին, Ս. Խաչի ետեւի կողմերը. կրցան որսալ քանի մը Հայեր, կանգնեցին Հայ Աւետարանական ժողովարան, նաեւ աղջիկներու գիշերօթիկ վարժարան, ուր շատ մը հայ օրիորդներ աշակերտ եղան: «Հօմսքուլ» էր այդ վարժարանին անունը, եւ կը խոստովանիմ, թէ հայ իգական դասակարգին յօժ պատուաբեր՝ կիրթ անդամներ ընծայեց այս վարժարանը տարիներու ընթացքին:

Նորակազմ «Ուսումնատարած» ընկերութիւնը իր ժիրաժիր գործունէութեամբ մեծ համակրութեան արժանի եղաւ. ունեցաւ արագաքայլ յառաջդիմութիւն: Հազի՛ւ վեց ամիսներ սահած էին, եւ ահա դասարան յաճախողները սկսան իրենց նորընծայ գիրերով շնորհակալութեան զգացումներնին յայտնել ընկերութեան մէն մի անդամներուն, եւ այս գերազանցապէս յուզող շարժումներէն խրախուսուած, փափաքեցանք ընդարձակել մեր գործունէութեան շրջանակը, որու մասին քիչ յետոյ:

Բացի շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան յայտարար նամակներէ, ոմանք ալ իրենց նուէրներով կու գային յարգել ընկերութեան անդամները. այս նուէրներն էին եղանակին պտուղները, եւակ, կեռաս, եւ այլ տեսակ անուշեղէններ որոնք կը ծախուէին հրապարակի վրայ: Եւ այս բոլորը ցոյց կու տային թէ Հայաստանէն Պոլիս պանդխտող հայորդիները ո՛ր աստիճան ծարաւի էին ուսման:

«Ուսումնատարած»ին սոյն գործունէութեան շրջանին էր, դուժուեցաւ թէ Մուշի մէջ վախճաներ է Հ. Կղեմէս Վ. Սիպիլեան, Վիէննական Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ այդ մեծահմուտ գիտնականն ու ամենաքաջ դրամագէտը, եւ հայ թերթերն ալ ծանուցին, որ Օրթագիւղի հայ–կաթոլիկ եկեղեցւոյն մէջ անոր յիշատակին համար Կիրակի օր պատարագ պիտի մատուցուէր եւ հոգեհանգիստ կատարուէր, ու եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ ալ, հանգուցեալ Մխիթարեանին համար դամբանական մը պիտի արտասանէր Անտոնեան Միաբանութեան վարդապետներէն՝ Հ. Մաղաքիա Օրմանեան:

Ամառ էր, օդը գեղեցիկ, որոշեցինք երթալ լսել այդ դամբանականը, ուստի՝ ես ու եղբայրս, Նշան Տէր Յակոբեան, Մելքոն Կիւրճեան, Յարութիւն Մրմրեան խմբուեցանք ու գացինք Օրթագիւղի սոյն եկեղեցին, ուր Ներսէս Պատրիարքին կողմէ յատկապէս եկած էր Հինքեարպէյէլնտեան Տէր Յովհաննէս Քահանան, հետը ունենալով Տաճատ վարդապետը ու իբրեւ սպասոր կը կենային դասին մէջ:

(Շար. 98)

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները։

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի ֆութպոլի կրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ՚ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00։

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ՚ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են։

Փորձերը տեղի կ՚ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30։

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբին։

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ։

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ։

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : KHATCHIG YILMAZIAN

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortville, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

TELEVISION

FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée le **mercredi 1er novembre** de 10h à 10h30, par France 2. Elle est intitulée «Erevan à l'heure française» et est consacrée à la «Saison française en Arménie» qui précède «L'Année de l'Arménie en France».

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier